

BIBLIOTHECA BIBLIOLOGICA

Fondată de **I. Crăciun**
SERIE NOUĂ
29 (48)

HERMENEUTICA BIBLIOTHECARIA

-Antologie Philobiblon-
(III)

Editori

**Carmen Crișan, István KirályV., Cristina Popa,
Viorica Sâncrăian și Raluca Soare**

Presă Universitară Clujeană
Biblioteca Centrală Universitară
„Lucian Blaga”

Cluj-Napoca, 2007

BIBLIOTHECA BIBLIOLOGICA

Fondată de **I. Crăciun**

SERIE NOUĂ

29 (48)

HERMENEUTICA BIBLIOTHECARIA

– Antologie Philobiblon –

(III)

Editori

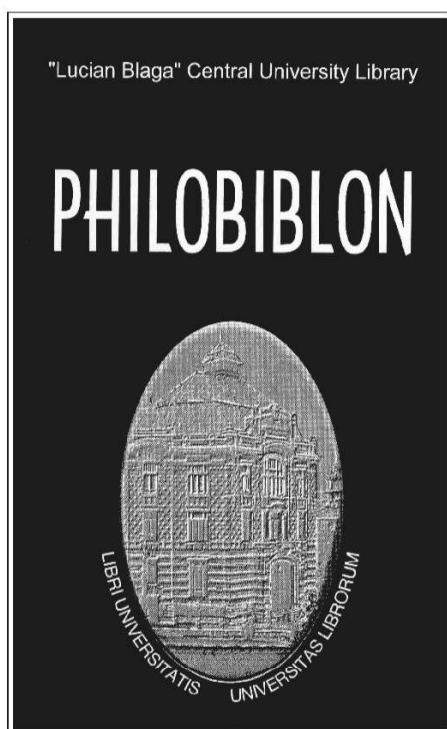
Carmen Crișan, István Király V., Cristina Popa,
Viorica Sâncrăian și Raluca Soare

Presa Universitară Clujeană
Biblioteca Centrală Universitară
„Lucian Blaga”

Cluj-Napoca, 2007

Challenges of Culture

Past for the Future

Trecut pentru Viitor

Provocarea Culturii

Details-Acquisitions-Subscriptions

www.bcucluj.ro/Philobiblon

e-mail: philobib@bcucluj.ro

CUPRINS

CONTUR

Re-Introducere, sau: Dincolo de „teoria și practica” informării și documentării – Spre o hermeneutică necesară

Viorica Sâncrăian *Atelier Philobiblon*

FOCUS

Gheroghe Vais Biblioteca Universității din Cluj, 1906-1909

Dénes Gyórfi Gyalui Farkas – fost director adjunct al bibliotecii universității din Cluj

Vladimir F. Wertsman Seria filatelică multiculturală *Librarians*

Meda-Diana Hotea „O scriere chineză în cifre arabe”

Carmen Crișan Utilizarea bazelor de date științifice abonate de Biblioteca Centrala Universitara Lucian Blaga în anul 2005

Gabriela Morărescu Anul 2005 – o nouă abordare a bibliotecilor filiale

Mariana Falup Realizări și perspective în automatizare și modernizare

Maria Petrescu Digitizarea documentelor culturale

Alina Ioana Șuta De la schimbul internațional de publicații la schimbul experienței – un contact polonez

Marcela-Georgeta Groza Biblioteca de Matematică și Informatică între ieri și mâine

Luminița Tomuța Remodelarea unei biblioteci – Remodelarea mentalităților

Emilia-Maria Soporan O prietenie activă pe tărâmul multiculturalității: Andrei Pippidi - Adrian Marino

Costel Dumitrașcu Informațiile bibliografice sau: Pe urmele cărții în bibliotecă

ORIZONTURI

Pavel Pușcaș Astrolabium

Ioan Mihai Cochinescu Alchimia și muzica

Alin Mihai Gherman Muzică și literatură – Aproximații și însemnări ale unui meloman înrăit

Monica Gheț Muzica împotriva ciumei

Florina Iliș Adrian Marino și ideea de literatură din perspectivă hermeneutică

Rodica Frențiu *Tatakau Hikaku Bungaku* – Adrian Marino și comparatismul militant în Japonia

Mariana Soporan Fondul arhivistic Adrian Marino din Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”

Gábor Györffy Adrian Marino: alternativa autohtonă a culturii libere

Sidonia Grama Între spații ale amintirii și locuri ale memoriei – Comemorarea a 15 ani de la revoluție în Timișoara

REFLEXII

Ioana Robu- Sally Wood-Lamont Cea de-a 10-a Conferință a Asociației Europene pentru Informare și Biblioteci Medicale (EAHIL)

Felix Ostrovschi Un alt fel de discurs – Adrian Marino

Liana Iancu Radio, presă, carte – Iancu Tiberiu – și după

Kinga Tamás Váczy Leona (1913-1995) Biblioteca, spațiu intelectual al omului sau: *Trecut pentru viitor*

Adrian Grănescu Emil Pinteș (16 decembrie 1944 - 6 ianuarie 2004) – polivalența unui destin

Melinda Éva Szász Pasiune pentru carte și artă – Dénes Gábor

Meda-Diana Hotea „Lumină din lumină”: primăvară pascală – Expoziție (07 aprilie - 03 mai 2005)

Kolumbán Judit Expoziția de manuscrise de sec. XVI-XVIII în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” – *Homo scribens*: genurile memoriei și tipologia scrierii în secolele XVI-XVIII-lea (*Homo scribens*: emlékezőskultúra és íráshasználati-szokások a XVI-XVIII században)

Meda-Diana Hotea „Cartea cărților” – Memoria credinței – Expoziție (10.02 - 25.02.2005)

Raluca Soare Clădirile clujene sau martorii tăcuți

Adrian Grănescu (Despre) Managementul construcțiilor de biblioteci – recenzie și marginalii

Maria-Stela Constantinescu-Matița Mircea Popa: *Andrei VERESS – un bibliograf maghiar, prieten al românilor* (Recenzie)

István Király V. Activitatea Științifică a Universității „Babeș-Bolyai” – 2005, sau de la povara... la demnitatea istoriei

Bodnár Róbert Pe urmele unei biblioteci pierdute

Raluca Soare *Un om, o carte, o bibliotecă* – Traian Brad, un slujitor al cărții

Ildikó Bán Lidia Kulikovski: *Accesul persoanelor dezavantajate la potențialul bibliotecilor* (Manual pentru bibliotecari) Chișinău, Editura Epigraf, 2006 (Recenzie)

Iacob Mârza Meda-Diana Hotea: *Catalogul cărții rare din colecțiile B. C. U. „Lucian Blaga” – Donația Gh. Sion Vol. I (sec. XVI-XVIII)* (Recenzie)

Ruxandra Cesereanu Adrian Marino între *unit-ideas* și *Zeitgeist*

Iulia Grad Filozofia evreiască: între Ierusalim și Atena

Raluca Soare *De-o parte și de alta a cărților* Adrian Grănescu (Recenzie)

Boglárka Daróczy Literatura germană pentru copii apărută în România între 1944-1989 – O bibliografie

Publicațiile Colecției **BIBLIOTHECA BIBLIOLOGICA**

Revista Philobiblon – VOLUMELE APĂRUTE

CONTUR

Re-Introducere
sau:
Dincolo de „teoria și practica” informării și documentării
Spre o hermeneutică necesară –

Notă

Intitulăm și acest al treilea volum de antologie Philobiblon, tot Hermeneutica Bibliothecaria, deoarece pe parcurs am realizat și mai adânc faptul că „formula” expresiei atinge și numește tocmai miezul și orizontul intențiilor și scopurilor „bibliologice” și „biblioteconomice” efective ale rubricilor de resort ale publicației antologate. De aceea, începând cu volumele X-XI/2005-2006, rubrica „bibliologică” principală a revistei poartă deja în titlul ei exact această sintagmă. În strânsă legătură cu motivele specificate aici se află însă și faptul că și acest text „premergător” se numește tot și tocmai: Re-Introducere. Căci, recitind și acum textul introductiv al primului volum de antologie Philobiblon – Hermeneutica Bibliothecaria (I) – din anul 1998, am observat că el și-a păstrat și astăzi aproape în întregime actualitatea conceptului, conținutului și mesajului său. Este deci vorba și acum despre re-publicarea a ceva ce a fost – și a rămas: actualizare!!! Adică: un lucru care a rămas și rămâne în continuare de gândit și – poate – de făcut!

I. Preliminarii

Automatizarea și informatizarea nu mai reprezintă astăzi un simplu deziderat pentru bibliotecile românești. Dimpotrivă, ele sunt o realitate care, pe zi ce trece, prinde contururi mai circumscrise, devenind de mult mediul nostru cotidian. Cu cât ne sunt însă mai „apropiate”, cu atât mai mult devin ele și o sursă de sfidări și de confruntare. Cu ce anume ne confruntă – în primul rând și în esență – automatizarea și informatizarea bibliotecilor în general și ale activităților de informare, în special?

Ca orice întrebare pusă în mod serios și explicit, și această întrebare trebuie lămurită mai întâi în natura și structura ei proprie! Ceea ce din punct de vedere structural ne izbește însă din capul locului la această întrebare, este faptul că, în ea, este cuprins deopotrivă și în mod explicit și cel care o ridică – adică cel care de fapt și susține întrebarea. Altfel spus, în această întrebare noi înșine suntem și rămânem aceia care, aflați în fața unei confruntări, ne întrebăm în fond despre noi înșine! Apoi: în și prin această întrebare, „sarcina” cu care ne confruntăm – deci: automatizarea-informatizarea și modernizarea continuă a bibliotecilor – devine și ea dizlocată din toposul ei pur destinal – dictat adică de vremurile în care, agitați, trăim – și se eliberează pentru întâlnirea și asumarea unor sfidări organice și care sunt cu adevărat istorice!

Prin urmare, chiar prin structura ei, această întrebare se dovedește a fi o interogație propriu-zis hermeneutică, a cărei natură trebuie, de aceea, întrevăzută, realizată și păstrată în mod autentic și explicit de-a lungul tuturor demersurilor noastre de auto-înțelegere. Din acest motiv, discuțiile de față nu – mai – pot deveni în nici un chip vreo vorbărie despre „ce ar fi” și „ce se poartă” în profesie, ci problematizările trebuie re-conduse tematic la izvoarele lor autentice, în așa fel încât, ele să treacă și prin analiza propriei noastre situații aflate față-n față cu adevăratele sfidări ale prezentului timpului.

Problema necesității introducerii metodelor hermeneutice în înțelegerea și desfășurarea activităților de informare – în special a celei bibliografice – a fost pusă pentru prima oară după știința noastră, de către Bruno Richardot.¹ Deși desfășurate la un nivel conceptual destul de precar, propunerile lui țintesc totuși atât o înțelegere mai profundă a esenței activităților bibliografice, cât și a tematicilor bibliografiate.

¹ Richardot, Bruno, *Des pratiques bibliographiques à l'hermeneutique documentaire: sens et référence en documentation*, In: *Documentaliste*, vol. 33(1996), Nr. 1, p. 15-17

Tradițional, hermeneutica este arta – apoi știința – interpretării. Prin opera lui Hans-Georg Gadamer ea a fost ridicată însă la rangul de teorie universală a înțelegerii.¹ Interpretând – hermeneutic – temele și problemele cu care ne confruntă tradiția și existența noastră actuală, noi de fapt realizăm o înțelegere superioară a propriei noastre ființe și situații. De aceea, comprehensiunea hermeneutică se desfășoară totdeauna într-un cerc, care este deschis de fiecare dată de către intenționalitatea și efortul interpretării și care, pe parcurs, se întoarce și revine apoi tocmai spre- și la o mai profundă înțelegere de sine a interpretatorului însuși. Confruntându-se – în prezentul situației – cu problemele tematice conturate ale interpretărilor sale, interpretatorul se va găsi deci – la capătul chestionărilor sale hermeneutice – confruntat de fapt cu sine însuși...

Din această perspectivă trebuie acum să reluăm întrebarea noastră anterioară: Cu ce anume ne confruntă – în esență – automatizarea-informatizarea și modernizarea continuă a bibliotecilor în general, și cea a activităților de informare, în special? Întrebarea trebuie însă pusă și susținută în întreaga ei amploare, deschidere și profunzime! Altfel riscăm să insistăm – și noi – în obișnuitele răspunsuri de conjunctură, sau în veleitarismele – la fel de obișnuite în fond.

Ori, aceste răspunsuri interpretează întrebarea de mai sus, ca fiind de regulă referitoare la o chestiune de tehnică. Adică, informatizarea reprezintă, este și rămâne, în esența ei, o problemă de dotări (calculatoare, soft-uri, hard-uri, programe etc. noi) și de competențe tehnice. Exigențele sincronizării permanente cu ele constau deci, în primul rând – dacă nu chiar în exclusivitate – în solicitări vizând dobândirea resurselor privitoare la dotare și în obținerea competențelor de „operare”.

Numai că, în felul acesta, dotările și „operarea” pot deveni – și chiar devin în mod constant – scopuri în sine care își dezvoltă utilitatea nu în primul rând pentru utilizatorul și publicul bibliotecilor – și cu atât mai puțin în vederea orizontului *sui generis* de sensuri –, ci mai degrabă pentru operator. Pe aceste structuri, lipsite în fond de orice fel de organicitate, se pot clădi apoi – ce-i drept – multe cariere efemere...

În realitatea ei esențială, informatizarea și automatizarea bibliotecilor ne confruntă însă – pe noi, bibliotecarii – în permanență și în primul rând: cu noi înșine. Altfel spus, ea se dovedește a fi o întrebare și o sfidare propriu-zis hermeneutică, care ne îndeamnă – sau ne obligă – ca pe- și prin parcursul chestiunilor tehnice, să ne definim și să ne re-definim în permanență pe noi înșine, adică propria noastră ființă, stare, situație și disponibilitate profesională, instituțională și existențială generală, totdeauna actuală! Cu privire ațintită desigur și spre viitor...

II. Fuga de prezent și de autenticitatea prezentului

Acest „viitor” exercită însă și o forță de atracție exterioară la care „se rezistă” cu greu. Există și persistă astfel în zona noastră o stranie și evident ficțională înclinație către „tematizarea” și „dezbateră” lui. În loc deci ca bibliotecarii și profesioniștii informației să se angajeze și să se concentreze critic și analitic la problemele organice ce decurg din realitatea – profesională, instituțională, materială, socio-politică, istorică, mentală, managerială etc. – efectivă a situației lor prezente, ei se „refugiază” – ademeniți și fascinați – în imaginarul facil a tot felul de proiecte „ciberotetice”, „ciberospațiale” etc....

La baza acestor manifestări nu se află însă – credem – chestiuni pur psihologice sau psihosociologice,² ci ele se clădesc de fapt pe aspecte legate de probleme de mentalitate. Mentalitatea, mentalitățile sunt structuri – deopotrivă conștiente și inconștiente – care pre-judecă și pre-determină atât orientarea problematizatoare cât și atitudinea și comportamentul subiecților și chiar ale colectivităților. Ele participă în orice proces hermeneutic – desfășurat spontan sau metodic – atât în privința a ce anume este problematizat și tematizat și a felului și nivelului la care se desfășoară tematizarea, cât și la cel al concluziilor și/dar, mai ales, al consecințelor acestor tematizări.

¹ Gadamer, Hans-Georg, *Wahrheit und Methode*, Tübingen, 1975 (În ediție românească: *Adevăr și metodă*, Teora, București, 2002, 735 p.)

² A se vedea în acest sens: Prins, Hans - Gier, Wilco de, *Status, Image and Reputation of Librarianship. A raport of an empirical research undertaken on behalf of IFLA's Round Table for the Management of Library Associations*, IFLA/NBLC, The Hague, 1993

Din acest punct de vedere atât „fuga” de propriul nostru prezent „real”, cât și viziunea după care automatizarea și informatizarea muncii de bibliotecă sunt privite ca fiind probleme ce vizează în mod aproape exclusiv chestiuni de dotare tehnică și de competențe de „operare”, sunt în fond două aspecte ale uneia și aceleiași mentalități, care ne este proprie și care ne orientează și ne și definește zi de zi. Caracteristica cea mai importantă a acestei mentalități este însă – în mod paradoxal în aparență – tocmai lipsa problematizării proceselor chiar din perspectiva analizei și studiului mentalităților, adică: lipsa cercului hermeneutic!

Și aceasta în două direcții: pe de o parte în trecerea cu vederea asupra faptului că însăși infrastructura informațională a modernizării poartă în- și cu sine o anumită mentalitate, fără adoptarea și adaptarea căreia punerea ei „în funcțiune” nu poate fi nici organică și – la urma urmei – nici într-un tot eficientă. Adică a faptului că pe de o parte trebuie trase și duse până la capăt nu numai toate concluziile și consecințele „profesionale”, „restrânse”, dar și cele instituționale, administrative, legislative, de asociere, de formare și de formare continuă etc., care decurg din acest proces și, pe de altă parte, prin nesocotirea faptului că adoptarea acestei mentalități presupune la rândul ei schimbarea, depășirea efectivă și suprimarea expresă a datelor propriilor noastre mentalități prezente și pre-judicative! Aceste structuri mentale – care deci trebuie depășite – se cer de aceea studiate, problematizate și apoi identificate și recunoscute tocmai ca fiind „ale noastre” și ca fiind – în același timp – propriile noastre frâne și – desigur – însărcinări.

În lipsa acestei orientări problematizatoare și tematizatoare, întreaga discuție și întregul proces de modernizare riscă să devină, în esență și în fond – în pofida rezultatelor „parțiale” –, un proces „veleitar” și „încrămățat în permanență în proiecte” și în simple declarații de intenții.¹

Fuga de prezent și de autenticitatea prezentului înseamnă, deci, – cel puțin în parte – și „fuga” de acea întrebare care ne-ar pune față-n față cu propria noastră mentalitate actuală – împreună cu toate consecințele ei –, dar care ne orientează totuși în modul de concepere, de organizare și de funcționare a instituțiilor, asociațiilor și proiectelor noastre profesionale.

Dacă însă se adevărește că această întrebare trebuie pusă – și încă în mod apăsător și explicit – atunci se ridică imediat și o altă problemă, strâns legată de ea: unde anume trebuie și poate fi ridicată o asemenea întrebare?

„Locul” potrivit pentru întrebarea hermeneutică despre mentalitățile existente și dominante în profesia noastră de bibliotecar și în organismele și instituțiile sale este, desigur, sfera publică! Fără a intra în conceptualizări complicate, se poate spune că ceea ce într-un domeniu sau într-o profesie aparține prin excelență sferei publice, sunt tocmai publicațiile sale. Ele ar trebui și poate chiar ar putea, deci, problematiza mentalitatea, situația, starea, imaginea, orientarea, recunoașterea socială și statutul profesiilor și al instituțiilor noastre. În ele ar trebui – poate chiar ar putea fi – deci, studiate și dezbătute, cu mijloace raționale și riguroase, legislația, organizarea administrativă, statutele posibile, variantele și sensurile eficiente ale asocierilor etc., ale profesiei și existenței noastre.

Numai că, asociațiile noastre abia au avut până acum reviste, sau dacă au, ele abia circulă, și este foarte interesant și edificator de studiat „bibliometric” sau „scientometric”, care anume este frecvența, ponderea și mai ales nivelul/orizontul intelectual și științific al reflecțiilor și analizelor pe aceste teme – totuși arzătoare și fundamentale – în puținele publicații de care dispune aici profesia noastră. Și mai interesantă este studierea ponderii pe care o au în aceste publicații dezbaterile și confruntările explicite – argumentate și polemice – de idei, de păreri și de proiecte...² Lucrurile nu

¹ Lipsa interoperabilității diferitelor sisteme – mai mult sau mai puțin integrate – de informatizare, utilizate în diferitele biblioteci românești cât și discuțiile interminabile de ex. „în vederea” catalogării partajate etc., nu sunt decât exemple cruciale pentru ilustrarea acestei stări.

² O asemenea investigație a fost efectuată de noi în 1997, informațiile ei fiind actualizate apoi și pentru anul 1998, creându-se astfel și o bază de date bibliografică, care a fost ulterior și „comercializată”. Bibliografia și studiul respectiv se găsește în volumul *Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie Philobiblon* (I), Presa Universitară Clujeană, Colecția: *Bibliotheca Bibliologica* (19), Cluj-Napoca, 1998, p. 83-175

stau altfel, din păcate, nici în ceea ce privește literatura de specialitate publicată la noi în cărți și volume.¹

III. Philobiblon: un cadru posibil

Philobiblon este o revistă editată de către Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj. Primul ei volum (nr. 1-2/1996) a apărut în aprilie 1997. Fiind destinată în primul rând schimbului internațional inter-bibliotecar – ea se publică în limba engleză – revista urmărește concomitent obiective programatice, pragmatice, promoționale și de imagine. Ca atare ea nu-și propune pur și simplu umplerea unui gol existent, mai mult sau mai puțin conjunctural, în literatura biblioteconomică românească, ci promovează o fizionomie, un sens și o consistență proprie, particulară și – sperăm – durabilă.

Încadrându-se în „categoria” publicațiilor periodice editate de către unele din marile biblioteci – B.C.U. „Lucian Blaga” fiind una dintre cele mai „mari” biblioteci universitare din Centrul Europei –, Philobiblon este în primul rând o revistă de cultură majoră. Spre deosebire însă de alte reviste asemănătoare, ea nu se rezumă doar la valorificarea documentară și științifică a colecțiilor bibliotecii care o editează, ci are în vedere și valorificarea și focalizarea potențialului științific și spiritual al centrului universitar și cultural în care publicația a luat ființă.

Tot spre deosebire de revistele altor mari biblioteci, Philobiblon are și o rubrică dedicată problematicii profesiei de bibliotecar și a organismelor și instituțiilor sale. Nu întâmplător această rubrică se intitula la început „O profesie în schimbare – O societate în tranziție”. Căci ea a dorit și dorește să fie, în primul rând, nu un for de „lămurire” a problemelor de manualitate și de meșteșug profesional, ci tocmai un cadru de ridicare, de conștientizare, de problematizare și de analiză multidisciplinară și exigentă a re-definirilor necesare, decisive și integrale ale profesiei. Este vorba, deci, de analize, studii și de meditații actualizate – dar ridicate la nivel de conștiință culturală – „despre” starea prezentă și „despre” perspectivele realmente fundamentate și critic prefigurate ale profesiei noastre, în spațiul nostru existențial.

Studiile înserate și în acest volum – ca și în antologiile precedente –, provin în marea lor majoritate din această rubrică, iar orientarea și calitatea lor ne fac să privim cu încredere seriozitatea acestui proiect.

Proiect care țintește în esența ei ultimă tocmai intersectarea culturii și a informației! Cum ar putea însă să se „intersecteze”, „informația” și „cultura”, dacă ele nu s-ar angaja reciproc în primul rând în direcția creării unei culturi a informației? Căci cultură autentică ne-informată nu a existat niciodată, în timp ce informația lipsită de cultură – chiar in-cultă – ne înconjoară, ne obstrucționează și chiar ne agresează moment de moment! nu numai în spațiul public “social” al mediilor, dar și în cel al angajamentelor noastre profesionale și instituționale pur tehnice, de suprafață și/sau veleitare.

Dar ce altceva ar putea însemna, în cazul nostru, această „cultură a informației”, dacă nu, pe de o parte, tocmai sondarea sensurilor și rosturilor autentice ale informației însăși – sensuri și rosturi ce se dovedesc mereu a fi și a fi trimise “dincolo” de complicatele “servicii informaționale” ale unor instituții concepute strict ca „servicii” furnizate „utilizatorilor”? Apoi, pe de altă parte, cum am putea noi ajunge la degajarea și conturarea acestor sensuri dacă am elimina reflexia hermeneutică și cea critică din analiza stării și situației profesiei noastre?

Într-un cuvânt: aici se pledează – pe baza unor analize critice și a unei comprehensiuni hermeneutice – pentru exercițiul unor structuri mentale care sunt departe de a fi simple accesorii ocazionale ale informatizării și automatizării, ci care, dimpotrivă, tocmai fundamentează și dau sens deplin dotărilor electronice și competențelor de operare!

Iar revista Philobiblon este și va rămâne deschisă pentru colaborarea cu oricare bibliotecar și oricare bibliotecă, interesată și competentă în deschiderea cercurilor hermeneutice ce pornesc de dincoace și ajung dincolo de „practica și teoria informării”.

¹ A se vedea cercetarea Ana Mariei Căpâleanu din al doilea volum *Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie Philobiblon*, Editori Viorica Sâncrăian și István Király V., Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004, p. 31-102

Dar și experiența cooperării revistei cu colaboratorii-autorii bibliotecari, dezgroapă în continuare zilnic noi dificultăți care sunt și ele legate de aspecte ce privesc și se înrădăcinează de fapt în probleme de mentalități. Nu ne referim doar la lipsa experienței de a utiliza în public rațiunea (adică de a „scrie”), ci mai degrabă la lipsa și carențele nevoii însăși de a instaura și fundamenta ceea ce s-ar putea numi societatea civilă a profesiei. Ori, o societate civilă autentică se poate fundamenta doar pe baza și cu participarea unor indivizi autonomi, iar societatea civilă a unei profesii se poate clădi numai pe indivizi a căror autonomie rezidă în principal în profunzimea mentală în cadrul și orizontul căreia ei își manifestă, susțin și realizează în public și independent competențele lor, în raport și în contextul unor situații și probleme profesionale determinate.

De aceea, Philobiblon a dorit de mai mulți ani să devină, treptat, și un cadru-prilej *informal* pentru constituirea și conturarea societății civile a profesiei de bibliotecar și a instituțiilor de bibliotecă. Nevoia angajării revistei în această direcție a fost și este generată de constatarea îngustimii spațiului nostru public profesional, în care „persoanele” să se manifeste în mod argumentat și în acord cu reala lor competență profesională și autonomie mentală, raportându-se în același timp la contra-argumente ridicate în mod la fel de rațional și responsabil. În felul acesta – poate – valoarea lor s-ar constitui, s-ar impune și s-ar aprecia nu în funcție de „imagini construite” câteodată prin impostură și conformism, ci într-adevăr pe baza validității existențiale, demonstrate în situații dialogale publice. În acest mod, revista poate deci contribui nu numai la decantarea și aprecierea reală a valorilor profesionale, dar și la ridicarea nivelului de abordare a problemelor cu care ne confruntăm și, prin urmare, la modificarea mentalităților nesincronizate cu prezența noastră în timp.

Așa se explică – probabil – și faptul că, deși Philobiblon nu intenționa niciodată și câtuși de puțin să se afle în pas cu „moda” efemeră a profesiei, ea își nimerește totuși epoca. Dacă avem în vedere, de exemplu, tematicile Conferințelor Generale anuale IFLA începând din anul 1998 – adică din anul apariției primului volum de Antologie Philobiblon – atunci putem constata cu ușurință faptul că există o consonanță și o sincronie cu totul naturală, necăutată și organică, cu programele lor și contribuțiile rubricilor Philobiblon de resort.¹

De altfel, contactul revistei Philobiblon cu sfera publică nu se poate rezuma nici la simplul act al publicării și nici la cel al „reprezentării” și realizării unei concepții redacționale, oricât de întemeiată să fie ea. În fond, orice revistă și oricare redacție este în același timp și o instituție și un for de dezbatere publică a unor probleme determinate, dezbateri care nici nu are neapărat legătură directă și imediată cu actul propriu-zis al publicării... În acest sens și în această direcție am înființat desigur în jurul revistei și Atelierul Philobiblon.²

*

Majoritatea covârșitoare a cercetărilor, studiilor și dezbaterilor inserate și în acest al treilea volum de antologie au fost prilejuite, condiționate sau chiar inițiate de existența revistei Philobiblon. Ele demonstrează – dacă mai era nevoie – faptul că revista reușește într-adevăr să

¹ Conferința Generală IFLA din anul 1998, a avut ca tematică tocmai „Intersecția dintre Informație și Cultură”, iar tematicile Conferințelor Generale ulterioare au fost: **1999** (Bangkok, Thailanda): „Libraries as Gateways to an Enlightened World” (Bibliotecile ca porți către o lume iluminată; **2000** (Ierusalim, Israel): „Information for Cooperation: Creating the Global Library of the Future” (Informare pentru cooperare: Crearea bibliotecii globale a viitorului); **2001** (Boston, SUA): „Library and Librarians: Making a Difference in the Knowledge Age” (Bibliotecă și bibliotecari: Realizarea unei diferențe în epoca cunoașterii); **2002** (Glasgow, Scoția): „Libraries for Life: Democracy, Diversity, Delivery” (Bibliotecile în slujba vieții: democrație, diversitate, oferirea de servicii); **2003** (Berlin, Germania): „Access Point Library: Media-Information-Culture” (Biblioteca ca punct de acces/portal: media-informație-cultură); **2004** (Buenos Aires, Argentina): „Libraries: Tools for Education and Development” (Bibliotecile: Instrumente pentru educație și dezvoltare); **2005** (Oslo, Norvegia) „Libraries – A Voyage of Discovery (Bibliotecile – o călătorie a descoperirii); **2006** (Seoul, Republica Korea) „Libraries: Dynamic Engines for the Knowledge and Information” (Bibliotecile: mecanisme dinamice pentru cunoaștere și societatea informației); **2007** (Durban, Africa de Sud) „Libraries for the Future: Progress, Development and Partnership” (Biblioteci pentru viitor: progres, dezvoltare și parteneriate)

² Cu privire la concepția, funcționarea și experiența Atelierului *Philobiblon*, vezi textul ce urmează.

focalizeze și să mobilizeze nu numai spațiul cultural, universitar-științific și intelectual, dar și pe cel profesional-biblioteconomic clujean. Or, acest lucru exprimă și atestază nu doar nevoile, dar și disponibilitățile și capacitățile de reflexie ale profesioniștilor noștri. Cu atât mai mult am simțit și de această dată nevoia ca aceste lucrări să nu fie difuzate exclusiv pe o rețea internațională, ci ele să fie puse și la dispoziția breslei profesionale autohtone. Altfel cercul hermeneutic nu s-ar închide în mod autentic nici acum...

Editorii

Atelier Philobiblon

Viorica Sâncrăian¹
B.C.U. – Cluj

Atelierul Philobiblon funcționează la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj începând cu luna aprilie 1999. Consider că o scurtă revenire asupra „istoriei” sale, asupra proiectului și al semnificației acestuia, este importantă pentru a nu se estompa intențiile inițiale ale fondării atelierului dar, mai ales, pentru că deja s-au conturat și ca atare se pot formula constatări și estimări ale desfășurării sale efective precum și ale conținutului întâlnirilor. Acestea pot deci deveni factori de apreciere a utilității Atelierului, a continuării sau, de ce nu, a încetării sale.

Evident, ideea și organizarea Atelierului Philobiblon este legată de editarea revistei cu același nume, consacrată și bine cunoscută deja în peisajul publicațiilor periodice de cultură majoră ale marilor biblioteci. Au apărut până în prezent nouă în 5 caiete. Unele sunt comasate din motive financiare, în primul rând, dar și organizatorice. Ultimul volum este tipărit pe anii 2005-2006.

Faptul că atât revista cât și Atelierul au venit să umple un vid și o nevoie reală în peisajul local și regional, că incită comunitatea (științifică, culturală și profesională) la dezbateri și inițiative pentru integrarea în evoluția profesională (evoluție la nivel mental), că facilitează crearea cadrului de manifestare și comunicare, producerea de materiale prin colaborare „pluri-categorială” – scriitori, istorici literari, bibliotecari, arhiviști etc. – că permite participarea în manieră deliberată la problematizări prin filtrul analizei și sintezei, în jurul articolelor, sunt intențiile care s-au materializat în valori reale, în paginile revistei și în desfășurarea Atelierelor.

Spiritul revistei și al Atelierului s-a construit, printre altele, pe câteva idei și analize ale publicisticii de specialitate și ale comunicării culturale și profesionale. Apreciem că situarea deasupra tehnicismului profesional cotidian cere și impune să știm să conciliem gustul studiului cu cel al energiei, profesionalismul cu analiza și cercetarea, cu scrisul, să folosim analiza, substanța în acțiune și nu în parade verbale. Într-o comunitate universitară și deci științifică și culturală, devine din ce în ce mai grav să nu încercăm să evităm ne-analiza, ne-scrisul.

Pentru a-și îndeplini „misiunile” asumate, revista, în special prin rubrica ei intitulată la început *O profesie în schimbare - o societate în tranziție*, dar care apare mai nou cu titlul *Hermeneutica Bibliothecaria*, se adresează unui anumit public, acela care este sau devine capabil să vadă profesia nu la gradul de abilități tehnice ci la nivel de cultură profesională.

Bazat pe aceste valori, *Philobiblon* este o revistă de cultură – pentru că este cunoaștere, libertate și progres. Pe de o parte articolele sunt rezultatul unui larg demers intelectual care presupune, pe un prim nivel, cunoașterea, înțelegerea mesajului și prelucrarea lui, iar pe un al doilea nivel, transmiterea în scris al acestuia, pe de altă parte cunoașterea pe care o bibliotecă are misiunea s-o transmită se adresează unui anumit public, pe un prim nivel, prin transmiterea documentelor și informațiilor către cititori – tehnici, manualitate –, iar pe al doilea nivel, prin cultura profesională – analize, studii, problematizări, starea profesiei, evoluții –, pentru un public special.

Astfel apar materiale sau instrumente pentru o acțiune în care gândirea independentă este chemată să dețină locul predominant și acest gen de „scris” nu reduce cunoașterea la un utilitar ci revendică posibilitatea fiecăruia de a reflecta, a problematiza, a formula o opinie și o atitudine culturală sau profesională.

Revista *Philobiblon* are deja șapte apariții, cu un conținut bogat, și ca întindere și ca substanță. Ea este și un important instrument de imagine pozitivă a instituției care o editează. „Atelierul” de pe lângă revista *Philobiblon*, a avut cel puțin două argumente de pornire, și anume susținerea conținutului articolelor prin dezbateri publice dar și dorința și nevoia de comunicare. El este un forum activ în mediul unei structuri profesionale, o activitate publică necesară unui exercițiu

¹ E-mail: sancraia@bcucluj.ro

democratic cultural și profesional, este deci o practică autentic culturală și profesională în jurul revistei cu același nume.

Atelierul este apoi și un cadru deschis oricui, foarte potrivit pentru a ne informa, a descoperi, a dezbate, a ne instrui, care adună deci în libertate, experiențe, gânduri, realizări și proiecte, independente sau comune. Întâlnirile sunt organizate în jurul unor teme care abordează subiecte de interes general, politici și practici culturale sau profesionale, permițând un moment de schimb de idei și experiențe; se focalizează uneori pe examenul unor activități, alteori pe discuții în jurul unor subiecte vizând aspecte de vechi sau nou în fenomenul de mediere a informației. În toate cazurile atelierul este destinat să genereze întrebări, să formuleze opțiuni, cu scopul de a lua partea cea mai bună din discuții și experiențele împărtășite, din diversitatea lor.

Temele nu sunt neapărat pentru prima dată auzite aici, ele pot apărea chiar ca piste vechi; uneori dezbaterile devin mai largi, depășind strict pragul bibliotecii și implicând alte instituții (universitate, asociație etc.), dar foarte importantă este participarea la dezbateri chiar dacă termenul, printr-o ușoară alunecare semantică, poate fi văzut sub semnificația de duel verbal, ieșire la rampă sau, dimpotrivă, de stereotip lipsit de suport, limbaj de lemn. Însă nu este vorba aici de expresia în sine, atelierul nu este o „reglare de conturi” ci efectiv un *forum* pentru probleme, majore sau aparent minore, cu idei venite din reflecții și experiențe personale și cu o relativă subiectivitate dar selectate, elaborate și nu improvizate. Acest mod de organizare alături de conținutul propriu zis îi conferă caracterul profesional. Participând la discuții, mi se pare just să emitem critici și propuneri relative la profesia noastră, asupra fondului și nu a formei. Unele rumori colaterale sau chiar critici și atitudini vin să întărească această convingere a noastră și, în același timp, incită interesul de a anima atelierul și de a-l face să funcționeze.

Foarte important este, sau ar fi, ca instituțiile și profesia să înțeleagă, să aprecieze, să susțină și să valorifice demersul iar realizarea lui presupune, în materie de personal, competențe, seriozitate, calificare și, desigur, mijloacele materiale de realizare efectivă (spațiu etc.)

Participarea la întâlniri s-a direcționat de la primele teme și, cu mici fluctuații, s-a creat un grup conturat, excluzându-se automat, pe parcurs, neconsistența, dezinteresul, desconsiderarea sau superficialitatea. Atelierul a devenit o legătură cu colegi din alte biblioteci și deci un schimb de idei și experiențe, un contact care s-a instituit natural și benefic. Este de remarcat participarea consecventă a colegilor de la Biblioteca Județeană „Octavian Goga” și, în funcție de interesul pentru tema propusă, a celor de la Biblioteca Universității de Medicină și Farmacie, Biblioteca Universității de Științe Agricole și uneori, de la Arhivele Statului, Biblioteca Academiei, Biblioteca Academiei de Muzică... Dacă cu plăcere remarcăm prezența, la una din întâlniri, a unui grup de bibliotecari din Republica Moldova, însă semnalăm cu mâhnire izolarea sistematică din comunitatea profesională clujeană a Bibliotecii Universității Tehnice.

Este foarte bine faptul că la câteva întâlniri au participat studenți de la facultatea de biblioteconomie, pentru ei este foarte instructiv, atât pentru conținutul informațiilor dar mai ales pentru forma de organizare și derulare a comunicării, pentru legătura între generații. Unii manifestă chiar un interes viu și își exprimă opinii, formulează întrebări sau cer precizări în legătură cu anumite subiecte.

Perceperea Atelierului în cadrul organizațiilor și al personalului este diferit și emblematic prin gradul de interes față de dezbateri publică de teme de actualitate și evoluție culturală și profesională, de cercetare și activitate editorială, de apreciere a demersului în sine.

Atelierul este conceput ca intervenție, ascultare și gândire pentru cei care vor și sunt capabili să facă acest lucru. Să fim decepționați de participare redusă, de formularea aproape constantă a părerii de rău că la anumite teme de interes punctual nu participă cei direct vizați? Cred că nu, din rațiuni esențiale: strategia dominantă este succesul crescând (progresiv!) al circulației conținutului și al consistenței intervențiilor, al exercițiului participării și nu numărul de „subiecți” prezenți.

Orice atitudine umană și socială este rezultatul unor motivații diverse și complexe care nu pot duce la o explicație unică și simplistă – așa sperăm cel puțin. Desigur, până la urmă alegerea ne aparține fiecăruia dintre noi. Din punctul de vedere al ideii de bază a Atelierului (a organizatorilor)

numărul de participare în sine nu este un scop. Noi oferim o motivație consistentă care poate înlătura obstacole invocate pentru neparticipare și respingem „efortul” oricui de a găsi explicații sau pretexte, când de fapt în sinea lor nu au nici un chef să răspundă la o solicitare.

Ceea ce eu aș dori să întreb (și să mă întreb) este: „Care e motivația profesiei noastre de a ne angaja în astfel de întâlniri?” Dar, ce altceva ar putea fi dacă nu conceperea, fără îndoială, a rolului (rolurilor) pe care îl dăm noi înșine funcției instituției și profesiei noastre?! Pentru că a ne întâlni, a fi prezenți, este ceva peste „schimbul de opinii” în afara cadrului care angajează atitudini deschise; în formula Atelierului au loc confruntări, se elimină tensiuni și susceptibilități, se analizează experiențe, propuneri de decizii și orientări comune, și variante de punere în aplicare în cotidianul profesional. Se creează raporturi favorizând schimbul și cooperarea.

Totuși, de fiecare dată ne miră ceea ce considerăm pe moment a fi refuzul de dezbatere a mijzelor cu care ne confruntăm, refuzul exprimării soluțiilor alternative celor care ni se propun și dorința de a ne cantona, voluntar, în acea inerție existentă („ce ni se dă de gata”) sau în aspectele pur tehnice.

Un număr de colegi se întâlnească aici cu plăcere și interes și respectul pentru ei motivează continuarea atelierului, și alegerea judicioasă a temelor propuse.

Desfășurarea întâlnirilor este în general consistentă, câteodată alunecând totuși spre generalizări. Calitatea dezbaterilor depinde și de exercițiul de dezbateri, de vocabularul și nivelul profesional al participanților iar limitele extinderilor în jurul subiectului sunt delimitate prin mediere. Poate o mediere mai fermă ar concentra mai bine ideile, dar și o oarecare elasticitate care destinde și încurajează dialogul real, libertatea tonului – destul de rar întâlnit altminteri –, permit concluzii interesante.

Schimbul de idei ajută profesioniștii informației și documentării să reflecteze asupra perspectivelor anunțate sau formulate și le permite să se poziționeze într-un context legat de specificitatea exercițiului meseriei lor cotidiene. Prin această viziune, participantul – bibliotecarul –, este interlocutor și partener în cadrul forumului: aici ieșim din închistări austere, spiritul și cunoștințele devin libere, devin dezbateri și frământări, se conturează în idei și direcții deschise, care pot fi, fie deja materializate în scrisuri, fie puncte de pornire pentru ele.

Temele întâlnirilor au fost alese în funcție de materialele propuse pentru publicarea în revistă sau de anumite momente speciale din activitatea noastră, oricum toate făcând parte din cultura profesională și exercițiul profesiei :

- experiențe și rapoarte de stagii, experiențe străine
- învățământul superior bibliologic
- apariții editoriale
- viață asociativă
- teme de mare actualitate și cu mari carențe în bibliotecile noastre: statistici, marketing, retroconversia, tezaure specializate, formare profesională, anchetele sociale în biblioteci, administrarea colecțiilor, biblioteci filiale și specializate, rolul și promovarea imaginii instituției din interiorul ei
- teme de evoluții de informatică documentară (utilizarea DVD, impactul introducerii mijloacelor moderne de informare în BCU, servicii multimedia)
- structuri și instrumente de informare: comunicare regională, centre de informare comunitară
- serviciile de referință – noi tendințe
- literatura bibliologică românească
- produse, bibliografii editate la BCU¹

Născut din și pentru existența revistei Philobiblon, Atelierul este complementar acestuia. Dacă revista, recurgând la producția științifică și culturală, este prin articolele sale în apropierea unui eveniment (științific, social, cultural), este deci memorie, identitate și comunicare, Atelierul

¹ Pentru o imagine completă, anexez un tabel cu întâlnirile, cu temele și intervențiile, în ordine cronologică a susținerii lor, până-n luna februarie 2007.

prin raportare la informația veridică și instrumentalizarea regăsirii și accesului, este cadru de intersectare a mai multor perspective teoretice și metodologice aplicate situațiilor prezente. Analizele sunt mai puțin un câmp de aplicare decât o relevare a teoriei: a pune la încercare teoria, a depăși viziuni vechi, a se interesa nu de expuneri ci de efectele sale posibile, raportate întotdeauna la cerințele utilizatorilor, adaptate unor realități prezente și pe alt nivel; teorie dar și activitate practică, dimensiuni culturale dar și de cercetare, dispozitive tehnologice dar și produse.

O seamă de teme care merg pe o altă pistă, pragmatică de data aceasta, situează atelierul la un nivel de mediere culturală și științifică în spațiu public, prin impactul tehnologiei asupra practicilor curente și asupra gândirii, realizarea de noi spații publice pentru oferta și accesul la informație, formarea de comunități virtuale care cer și impun colaborare. Evoluțiile în profesie și inovația sunt prezente peste tot în domeniul informației, ori inovația se bazează pe idei și competențe profesionale. Pentru evoluție, serviciile de informare au nevoie să-și partajeze experiențele (în cadrul instituției sau în rețea), să le valorifice. Ele nu pot lucra singure ci prin adăugare de competențe exterioare sau integrarea în rețea a competențelor existente. Viitorul lor depinde de acest mod de organizare. Prin generalizare, afirmând în același timp identitatea fiecăruia, se pot crea suporturi de informații foarte diferite și complementare care constituie de fapt viitorul însuși al profesiei.

Iată că, prin toate abordările, Atelierul este, implicit și o activitate de perfecționare, de educație profesională, de formarea continuă, și toate acestea trebuie privite în adevărata lor esență și obligativitate.

Schimbul de experiențe pe care îl realizăm prin forma de atelier este, de ce nu, și un nucleu de „inteligentă economică” – termen tot mai des întâlnit în literatura de specialitate, care înseamnă a compara sistematic și chiar concurențial, performanțele unei organizații, ale unui domeniu, serviciu sau chiar persoane, cu acelea ale altora mai eficiente: pentru că miezul „inteligentei economice” în bibliotecă – fenomen extrem de complex – este informația, iar reperarea și exploatarea ei generează eficiența.

Profesia de bibliotecar/documentalist, biblioteca în sine ca instituție, se re-definesc în întregime lor, ies din vechea lor identitate conturată, închisă, tehnicistă, primesc valențe și deschideri formidabile, obligatorii, care, foarte rezumativ, înseamnă revizuirea și reevaluarea funcționării globale, conceperea și construirea unui sistem eficient de administrare a cunoștințelor și informației: strategii de servicii de informare care, fiind liantul esențial cu lumea cercetării și inovației, să fie și sursă de beneficii și, nu în ultimul rând, de imagine. Instituția se deschide și își valorifică „avuția” (arhive și personal) nu unei categorii de utilizatori ci societății.

Am vrea deci ca Atelierul Philobiblon să fie în continuare un veritabil forum, în care să se dezbată într-adevăr, și în care opiniile să fie libere și ofensive, temele să fie importante și interesante, iar subiectele să incite participarea profesionistă și problematizări, să determine lectura profesională și colaborarea și, în final, să cheme spre partajarea ideilor importante prin scrierea de articole.

Tot cu titlu concluziv trebuie să spunem că nu a intrat deloc în intenția noastră să prezentăm Atelierele Philobiblon ca o „dare de seamă” a derulării lor, pentru a le evidenția meritele și slăbiciunile, cu scopul de a face apoi un plan de acțiune bazat pe concluziile formulate. Aceasta este o treabă de administrație.

Desigur, nu este lipsită de importanță sublinierea drumului deja parcurs, mai ales, pentru a vedea progresul realizat. Mai repede, văd continuarea lor ca rezultatul implicării noastre prin cel puțin două impulsii la fel de puternice: aceea de voință de angajare și realizare, pe de o parte, și aceea de răspuns și participare tot mai firească, pe de altă parte. Atelierul plasează problemele profesiei în cadrul mai general al operației numite „dezbateri în bibliotecă”. El se produce în jurul a o serie de probleme pe care le putem concentra sub două mari întrebări : este biblioteca un cadru de angajare cultural-profesională ? este bibliotecarul un producător ?

„Dezbateri în bibliotecă” este ocazia unei reflexii asupra articulării dintre produs și mediere: produsul ca rezultat al muncii tehnice a bibliotecarului și medierea ca relație directă sau indirectă cu utilizatorii. Rezolvarea acestor problematizări se face deci prin apariția unui al treilea

pol: utilizatorul. Această relație ternară (bibliotecă, bibliotecar, utilizator) este cea care a asigurat succesul dezbaterilor deja ținute. În acest cadru, profesia este cultură, pentru că este un act creator, aproape tranzacțional, care creează legături, relații de esență culturală.

Atelierul nu este, desigur, un scop în sine. Am văzut și evaluat deja faptul că el își găsește justificarea prin contribuția la identitatea profesiei, la evoluția pe plan mental a profesioniștilor bibliotecii, poate contribui, pe termen scurt, la ameliorarea existentului însoțind schimbările și proiectele pe termen mediu și lung: poziții și perspective de dezvoltare și, mai mult, proiecte de actualitate sau actualizare a referințelor profesiei.

Intervențiile continuă să exprime diferite interese care, tot mai evident, definesc segmente ale profesiei mult mai aproape de diversitate și modernitate, înscriindu-se în contextul schimbărilor și evoluției meseriilor din biblioteci. Bibliotecarii vorbesc despre tehnici, echipamente și produse moderne dar și despre alte dimensiuni care definesc profesia: aspecte de sociologie (caracterul instituțional, oficial, evaluabil al culturii prin prisma structurii colecțiilor pe care le oferim), aspecte de psihologie (intruziunea lecturii la cititorii adolescenți sau copii prin bibliotecile publice etc.).

Plasat în această perspectivă – de formare profesională –, activitățile de acest fel devin, prin preocupările și, deci, tematicile abordate, o miză majoră în politica de dezvoltare instituțională: integrare universitară (dezvoltarea metodologiei de cercetare documentară), creșterea și diversificarea utilizatorilor, creșterea nivelului de exigență privind calitatea serviciilor, dezvoltarea comportamentelor față de informație și solicitanții ei, pregnanța evoluțiilor tehnice, masivitatea resurselor electronice a ofertei documentare, evoluția meseriilor în biblioteci etc.

Prin Atelier, construim deci în fond o cultură, un mod de exprimare, apoi de partajare către centre de interes. Confruntarea individului cu o astfel de ofertă nu e suficientă să garanteze învățarea dar aduce informații, dirijează interesul pentru instruire. Prin urmare atelierul nu sunt propriu-zis învățare ci, mult mai complex decât atât, evoluție, dezvoltare, elaborare în cadrul unei culturi comune. Este deci în acest context profitabil să conturăm și să prezentăm un forum ca fiind un dispozitiv util, un demers participativ, aflat în perspectiva consolidării și dezvoltării, al reînnoirii, oricând, cu dinamism.

Perimetrul de desfășurare a Atelierului cuprinde personal din diferite servicii și diferite biblioteci (din nou subliniem prezența constantă a colegilor de la Biblioteca Județeană „O. Goga” din Cluj), care sunt, concomitent, intervenienți și beneficiari, atingându-se astfel două obiective ale aceleiași axe: participarea. Acest lucru permite partajarea, gândirea împreună a problemelor, implicarea directă în acțiuni posibile de realizat și adecvarea lor la așteptările reale ale instituției.

Din punctul de vedere al organizării, o echipă restrânsă, își asumă misiunea operațională: reperarea temelor posibile, a persoanelor care le susțin, anunțarea acțiunii, medierea întâlnirilor. Astfel în ansamblul său Atelierul răspunde global unor nevoi și voințe. El se bazează pe voluntariat și investire personală, atât la nivelul intervenienților cât și al participanților. Participările sunt apreciate, în interiorul atelierului și sperăm cât mai curând și în afara lui iar nivelul științific, recunoscut, este în evoluție continuă.

În termeni negativi, remarcăm că folosirea structurii de dezbateri în spațiu public în bibliotecă rămâne încă destul de fragilă. Dacă unii îl iau în serios, pentru mulți Atelierul rămâne, poate, o noutate sau un exercițiu dificil care generează rezerve și ne-participare, din diverse motive. Unul foarte simplist ar fi faptul că este o activitate anexă, ne-obligatorie, dar unul foarte complex și grav este faptul că nu este perceput ca anticiparea unei nevoi de formare profesională și, deci, nu se alocă acel puțin timp necesar, ori, acest tip de personal, în mare procent, este cel neimplicat în definirea și atingerea competențelor în evoluție.

Pentru că, în fapt, Atelierul se dovedește a fi o organizare cu atât mai adecvată unei formări cu cât permite mai bine înțelegerea complexității dezbaterilor: evită compartimentarea reflecțiilor, concertează acțiunile în jurul unor obiective prioritare cu interacțiune în dublu sens – un obiectiv se realizează prin mai multe acțiuni, pe de o parte, și o acțiune la rândul ei poate duce la determinarea mai multor obiective. Echipa responsabilă cu organizarea și derularea Atelierului are rolul de a da această direcție.

Am văzut până acum și valențele de învățare/formare creionate în jurul Atelierului. Prin nivelul conținutului la care a ajuns, prin articolele care adesea sunt rezultatele unui demers de cercetare, prin faptul că ele, cuprinse în volum, devin publice, apreciez că putem să-i adăugăm și o valoare de cercetare. Unele teme dezbătute sunt fie îndemn spre o cercetare fie deja rezultatul unei cercetări și integrează bibliotecarul în comunitatea științifică.

„Cercetarea despre bibliotecă, la bibliotecă, prin bibliotecă, de către bibliotecă, pentru bibliotecă”¹, iată o diversitate gramaticală care înseamnă că biblioteca poate fi obiect, teren sau instrument de cercetare.

Astfel, teme mari ca: istoria bibliotecilor, biblioteca în practicile culturale, biblioteca în politicile culturale, biblioteca în politicile de cercetare, în politicile educative, în politicile memoriei culturale și științifice, biblioteca-instituție, serviciu public, spațiu public, loc de muncă, echipamente de lucru, practici și produse ale muncii, cultura profesională etc. sunt toate și întrebări dar și subiecte de cercetare. Căci pe cât activitatea de cercetare este de redusă și modestă, pe atât rezultatele ei sunt dispersate și puțin cunoscute. Iar cercetarea în bibliotecă este indisolubil legată de caracterul științific al profesiei.

DESFĂȘURĂTORUL ÎNTÂLNIRILOR ATELIERULUI PHILOBIBLON

nr.crt	DATA	REFERENT	TEMA ȘI TITLUL PREZENTĂRII
1	aprilie 1999	Florina Iliș-Ionuț Costea Florina Iliș, István Király, Angela Marcu, Olimpia Curta	- Prezentarea volumului <i>Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie Philobiblon</i> - Literatura bibliologică românească – articole din publicații periodice – 1990-1997-. Bază de date analitică, bibliometrică și de nivel – prezentare
2	iunie 1999	Viorica Sâncrăian	Formarea continuă: între nevoie și realitate
3	noiembrie 1999	Liana Miclăuș	Comunicare regională: Biblioteca Universitară Karlsruhe; Al 89-lea Congres al bibliotecarilor germani, Freiburg
4	martie 2000	Olimpia Curta	Informatică documentară: Studiu privind impactul introducerii mijloacelor moderne de informare în BCU „Lucian Blaga”
5	martie 2000	Florina Iliș, Ilona Gurka-Balla	Învățământul superior bibliologic britanic Biblioteci britanice
6	mai 2000	Rozalia Poráczky, Călina Reti-șan, Ioan Drăgan	Informatică și management – Lansarea volumului <i>Management pentru viitor - biblioteci și arhive</i>
7	decembr. 2000	István Király, Viorica Sâncrăian	- Philobiblon, revista bibliotecii universitare, a culturii și a bibliotecarilor clujeni; - Atelierul Philobiblon, forum de dezbateri
8	februarie 2001	Valeria Salánky	Anchetele sociologice în bibliotecă: Cunoașterea și aprecierea bibliotecii de către utilizatori

¹ Yolla Polity, *Les bibliothèques, objet de recherche universitaire*. În *Bulletin des bibliothèques de France*, Tome 46, nr.4.

9	aprilie 2001	Daniela Todor	Publicația BCU: Activitatea științifică a cadrelor didactice și a cercetătorilor UBB – tradiție și perspective
10	mai 2001	Hermina Anghelescu	Biblioteci și centre de informare americane – realizări și dileme
11	iunie 2001	Angela Marcu	Serviciile de referință – noi tendințe – Sinteza documentară
12	iulie 2001	Monica Lazăr	Indexarea tematică-tezaure: Evoluția indexării spre tezaurele specializate
13	octombrie 2001	Georgeta Dodu	Informațiile comunitare: Centrul de informare comunitară sau Biblioteca dincolo de educație și divertisment
14	octombrie 2001	Lucia Hosu	Suporturile multimedia: Utilizarea DVD ca suport multimedia în biblioteci
15	decembr. 2001	Traian Brad	Asociațiile de bibliotecari și biblioteci din România
16	octombrie 2002	Anastasia Fodorean, Monica Lazăr	Retroconversia documentelor de bibliotecă
17	decembr. 2002	Rozalia Poraczky, Erika Molnar	Marketing în biblioteci: Marketing în organizațiile non-profit
18	ianuarie 2003	Doina Popa, Adriana Székely	Statisticile de bibliotecă în România
19	februarie 2003	Carmen Crișan	Servicii multimedia: Sala multimedia – strategii de dezvoltare a serviciilor
20	aprilie 2003	Monica Stoica, Adriana Székely, Lenuța Pop	Administrarea și conservarea colecțiilor în BCU Cluj
21	mai 2003	Gabriela Morărescu	Biblioteci filiale – biblioteci specializate
22	noiembrie 2003	Georgeta Dodu	Centrul Public de informare NATO
23	februarie 2004	Meda Hotea	Promovarea imaginii instituției prin intermediul Departamentului Colecții Speciale
24	martie 2004	Ana Maria Căpâlneanu	Literatura biblioteconomică: Analiza bibliometrică a cărților românești de biblioteconomie și știința informării
25	mai 2004	Ilona Gurka Balla	UNIMARC – Șansă pentru o Bază de date națională
26	noiembrie 2004	Adriana Székely	2002-2003 în statisticile bibliotecilor universitare românești
27	ianuarie 2005	Stelian Mândruț	Virgil Vătășianu și Biblioteca Universității din Cluj
28	februarie 2005	Mariana Alda	Activitatea de contabilitate în bibliotecă

29	aprilie 2005	Dumitrașcu Costel	Informațiile bibliografice sa Pe urmele cărții în bibliotecă.
30	mai 2005	Monica Lazăr	Tehnica și formatele indexării
31	octombrie 2005	Mariana Falup, Lidia Slavnicu, Crenguța Căpușan, Teodora Bochiș, Angela Todea	Secția Împrumut din BCU – realizări și perspective – automatizare și modernizare
32	noiembrie 2005	Victor Cenușă	Multimedia și biblioteca publică
33	ianuarie 2006	Ioana Șuta	De la schimbul internațional de publicații la schimbul experienței – un contact polonez
34	februarie 2006	Carmen Crișan	Utilizarea bazelor de date științifice abonate de către BCU Cluj
35	martie 2006	Gabriela Morărescu	Anul 2005 – o nouă abordare a bibliotecilor filiale
36	aprilie 2006	Costel Dumitrașcu	Informații bibliografice sau Pe urmele cărții în bibliotecă
37	mai 2006	Cristina Popa	Ce și cât știm despre depozitul legal
38	iunie 2006	Felix Ostrovschi	Adrian Marino, un altfel de discurs
39	octombrie 2006	Dèneș Györfi	Gyalui Farkas – personalitate marcantă a Bibliotecii Universitare la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX.
40	noiembrie 2006	Tiberiu Trenea	Restaurarea și refuncționalizarea Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”
41	noiembrie 2006	Liana Miclăuș	Motivația performanței în bibliotecă – un studiu transcultural
42	decembrie 2006	Angela Marcu	Bibliografia Generală Națională
43	ianuarie 2007	Sorina Stanca	Proiect european pentru servicii interactive la Biblioteca Județeană "O. Goga"
44	februarie 2007	Mariana Falup	Împrumutul interbibliotecar național și internațional.

FOCUS

Biblioteca Universității din Cluj
– 1906-1909 –

*Gheorghe Vais*¹
Facultatea de Arhitectură și Urbanism
Cluj-Napoca

INSTITUȚIA

La originea bibliotecii universității clujene stă Biblioteca Muzeului Ardelean (Erdélyi Múzeum Könyvtár). Aceasta a fost de la început secțiunea cea mai consistentă a Muzeului ce și-a putut începe imediat activitatea după decretul de înființare. Fondul ei de carte inițial s-a constituit în principal din donații și cea mai importantă a fost biblioteca contelui Kemény József, promisă în 1842, care conținea 15.000 volume și o colecție de 1.000 manuscrise și diplome. Adusă cu 36 căruțe de la Gerend (unde rămăsese până la înființarea Muzeului), ea devine nucleul în jurul căruia fondul se va amplifica, ajungând pe la 1863 să conțină 20.483 de volume.²

Lipsa unui spațiu propriu făcea ca biblioteca să ocupe diverse spații obținute prin închiriere sau generozitatea proprietarilor. Cel mai mult a funcționat la parterul casei contelui Bethlen Sándor de pe strada Bel-Farkas (1857) (azi Kogălniceanu). Aici se deschide la 15 iulie 1860 și sala de lectură, marcând începutul funcționării ca bibliotecă publică.³

Biblioteca Muzeului va funcționa independent doar 12 ani (1860-1872). Odată cu înființarea Universității (1872) se stabilește și înființarea Bibliotecii Universitare (Egyetemi Könyvtár). Contribuția decisivă a Muzeului Ardelean la demararea și susținerea activității didactice a universității antrenează și propria bibliotecă. S-a încheiat un contract cu Universitatea prin care Biblioteca Muzeului (30.408 volume) se pune la dispoziția acesteia. Semnarea contractului la 29 august 1872 marchează momentul în care Biblioteca Muzeului devenea parte organică a Bibliotecii Universitare.⁴

La început studenții și profesorii frecventau colecțiile de cărți acolo unde le prinsese unirea instituțională: colecțiile muzeului în casa Bethlen iar cele ale universității în clădirea de pe strada Farkas a fostului colegiu iezuit. Aceasta era o clădire șubredă cu două niveluri și fusese sediul Guvernului și al Comisiei regale. Ulterior aici se va muta și colecția muzeului. Urmează o perioadă agitată în viața cărților bibliotecii care se mută în diverse spații prin eforturile conducerii universității. În octombrie-noiembrie 1895 biblioteca se mută în noua clădire a universității, respectiv în corpul vizavi de teatrul vechi. Cu toate că noile spații sunt mai moderne (luminoase și uscate) biblioteca suferă în continuare de lipsa de spații adecvate, deoarece în proiectul universității nu se prevăzuse o zonă funcțională specifică pentru bibliotecă. Se ajunsese la situația paradoxală în care biblioteca avea acum un spațiu mai mic ca înainte iar unele dintre funcțiuni interferau nepermis: sala de lectură era și garderobă.⁵

Creșterea permanentă a importanței bibliotecii în mediul universitar, dublată de achizițiile tot mai numeroase la fondul de carte,⁶ ridicau probleme tot mai mari în condițiile crizei de spații. Pe fondul acestei situații, Asociația Muzeului (Múzeum-Egylet), Consiliul Universitar (Egyetemi Tanács) și conducerea bibliotecii au declanșat o energică campanie, la Cluj și Budapesta, pentru construirea unei clădiri noi.

¹ E-mail: gheorghe.vais@arch.utcluj.ro

² GYÖRGY Lajos, *Az Erdélyi könyvtárügy és a Kolozsvári egyetemi könyvtár*, în *Erdély Magyar Egyeteme – Az Erdélyi Egyetemi gondolat és a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Története*, Az Erdélyi Tudományos Intézet Kiadása, Kolozsvár, 1941, p.223.

³ *Ibid.*, p.223.

⁴ *Ibid.*, pp.226, 227.

⁵ *Ibid.*, p.230.

⁶ La începutul anilor 1890 fondul de carte depășea 200.000 volume.

AMPLASAMENTUL

Prima reacție a avut-o municipalitatea orașului, care va oferi pentru construirea bibliotecii un lot gratuit de 1.050 mp aflat la intersecția străzilor Belső- și Külső-Torda (azi Universității și Avram Iancu).¹ În același timp la minister se vehicula ideea cumpărării lotului vechiului teatru de lângă Universitate (cca. 2.000 mp), unde după demolarea acestuia s-ar putea construi o clădire în același stil cu universitatea vecină.² Clădirea teatrului va fi până la urmă cumpărată de Universitate în primul deceniu al secolului XX, dar va fi folosită ca depozit al Muzeului Botanic.

În cele din urmă Ministerul Învățământului și Cultelor maghiar a cumpărat în anul 1903 un teren de 6.000 stânjeni (de la Csiky și Tamási), ce se întindea de la colțul străzilor Mikó (Clinicilor) și Arany János (Petru Maior) până la mijlocul str. Mikó, aproximativ vizavi de accesul principal în Complexul clinicilor.³ Terenul cumpărat (probabil loturile cu nr. 2, 4, 6, 8 și 10) ocupa o parte a laturii vestice a Pieței Arany János⁴ și oferea șansa ca viitoarea construcție a bibliotecii să participe la ansamblul urban al acesteia.

fig. 1 - Cluj. Piața Cărbunelui (Szénpiac), fragment din planul cadastral al orașului, desenat de cartograful Bádány Sándor în 1869. Parcelele posate sunt cele achiziționate pentru construcția bibliotecii.

Terenul pe care urma să se construiască biblioteca se găsea pe latura vestică a Pieței Arany János,⁵ loc important aflat lângă latura vestică a centurii de fortificații a orașului, mai exact în dreptul Turnului Cizmarilor (Csizmadiák bástyája), ce includea Poarta Mică a str. Cărbunelui (Szén-utcza Kis-ajtó). Multă vreme zona aferentă din afara fortificației avusese interdicție de construire⁶ din rațiuni militare dar odată cu pierderea importanței militare a orașului, zidurile și

¹ Probabil este vorba de lotul pe care se va construi în 1909-10 Căminul studentesc Gábor Áron (Gábor Áron Diákotthon), arhitect Nagy Károly.

² GYÖRGY Lajos, *Op.cit.*, p.234.

³ *Ibid.*, p. 236.

⁴ Piața Arany János (Arany János tér) primește, după instalarea aici a statuii lui Sf.Gheorghe la 18 septembrie 1904, numele Piața Sf. Gheorghe (Szentgyörgy tér).

⁵ Vechea Piață a Cărbunelui (Szénpiac) a purtat de-a lungul timpului denumiri diferite: 1852-1857 Piața Străzii Cărbunelui (Szénutcza piac), 1899 Piața Londra (London tér), 1899 Piața Arany János (Arany János tér), 1904-1917 Piața Sf. Gheorghe (Szentgyörgy tér), 1923 Piața Sf. Gheorghe, 1933-1937 Piața Gh. Sion, 1941 Piața Sf. Gheorghe (Szentgyörgy tér), 1945 Piața Sf. Gheorghe, 1962 Piața Păcii, 1995 Piața Lucian Blaga. (cf. Asztalos Lajos, *Kolozsvár, helynév- és településtörténeti adattár*, Kolozsvár Társaság – Polis könyvkiadó, 2004, p.468)

⁶ ASZTALOS Lajos, *Kolozsvár, helynév- és településtörténeti adattár*, Kolozsvár Társaság-Polis könyvkiadó, 2004, p.469.

turnurile devin anacronice pentru dezvoltarea Clujului. Prin demolarea turnului în 1831 se stimulează dezvoltarea Pieței Cărbunelui (Szénpiac) și a întregii zone aflate la vest de aceasta.

Importanța locului decurgea din poziția sa între „orașul interior” și Mănăstureț, dar și din faptul că aici convergeau 6 străzi¹ ce atribuiau pieții un rol de placă turnantă a zonei pericentrale vestice. Forma triunghiulară a pieței fusese determinată organic de tendința de rezolvare naturală a unei intersecții relativ complicate. Pe la mijlocul secolului XIX, aici se întâlneau trei din zonele orașului: *Orașul interior (Belváros)* la est, *Mahalaua Str. Cărbunelui (Szén utcái Külváros)* la sud-vest și *Mahalaua Mănăsturețului (Monostori Külváros)* la nord-vest.

O altă caracteristică a zonei era de natură geologică și o genera Pârâul țiganilor (Czigány Patak) care străbătea piața prin mijlocul ei în drumul său spre Someș. De-a lungul timpului, el alimentase șanțul fortificației, dar odată cu astuparea acestuia, inunda zona după fiecare ploaie, afectând construcțiile existente. Riscul inundațiilor va fi eliminat abia în a doua jumătate a secolului XIX, când se regularizează valea și se canalizează pârâul pe porțiunea ce străbătea piața.

Ultimii patru ani ai secolului XIX marchează un important câștig pentru zona limitrofă pieței care devine centrul administrativ *comitatens* odată cu construirea (în continuarea Palatului Wesselényi de pe str. Arany János, azi Petru Maior) *Palatului Comitatului Cluj (Kolozsvármegye Székháza)* în 1896-1897. Terminarea *Clinicilor Universitare Karolina (Karolina Egyetemi Klinikák)* de pe str. Mikó în 1900 definitivează importanța locului, atribuindu-i și rolul de important centru medical al Transilvaniei. Conștienți de toate acestea, edilii orașului doresc asocierea locului cu unul din simbolurile orașului și dezvălesc aici la 28 septembrie 1904 o copie a statuii ecveste Sf. Gheorghe. Aceasta fusese amplasată chiar în mijlocul pieței la recomandarea lui Haller Károly, președintele Societății de Înfrumusețare (Szépitő Egylet).² Cu acest prilej s-a schimbat și numele pieței din Arany János în Sf. Gheorghe (Szentgyörgy tér).

CONCURSUL DE PROIECTE

În primăvara anului 1904, Ministerul Învățământului și Cultelor de la Budapesta anunță organizarea unui concurs de proiecte pentru realizarea unei noi clădiri, având la bază o temă întocmită de directorul bibliotecii, apreciatul bibliolog Erdélyi Pál.³ Organizarea de concursuri de arhitectură era la vremea respectivă un obicei răspândit în Ungaria, mai ales în cazul comenzilor oficiale.

Programul de arhitectură impunea realizarea unei „biblioteci închise” așa cum erau toate marile biblioteci publice ale timpului. Schema funcțională avea particularitatea dată de cerința de a cuprinde la un loc, și totuși separat, cele două componente ale bibliotecii clujene: colecțiile Universității și cele ale Muzeului Ardelean.

În urma cercetărilor pe care le-am făcut în arhiva bibliotecii universitare, unde se mai păstrează unele din planșele proiectelor concurente, am identificat opt colective de arhitecți ce au participat, cu certitudine, la concurs: *Kesselbauer Ágoston* (Veszprém), *Kismarty-Lechner Jenő & Wurga László* (Budapesta), *Korb Flóris & Giergl Kálmán* (Budapesta), *Komor Marcell & Jakab Dezső* (Budapesta), *Láng Adolf* (Budapesta), *Orth Ambrus & Somló Emil* (Budapesta), *Sebestyén Artúr* (Budapesta) și *Villányi János & Hajós Alfréd* (Budapesta).

Participanții proveneau aproape în totalitate din capitala regatului, fiind în marea lor majoritate „consacrați” ai arhitecturii maghiare a momentului. Erau obișnuiți cu concursurile ca o modalitate curentă de acces la marea majoritate a comenzilor importante ale statului. Așadar nu trebuie să ne mire faptul că proiectarea bibliotecii celei de a doua Universități din Ungaria timpului era realmente atractivă pentru arhitecții consacrați maghiari.

¹ În piața pătrundeau străzile: dinspre est *Jókaj Mór* (Napoca) venind din Piața Centrală a orașului, dinspre nord *Párizs* (Șincai) asigurând legătura cu Cetățuia, Parcul Central și Teatrul de Vară, tot dinspre nord *Arany János* (Petru Maior) făcând legătura cu Palatul Comitatului și Parcul Central, dinspre vest *Mikó* (Clinicilor) ce ducea la Clinici, spre Grădina Muzeului (Mikó) și Mănăstureț, dinspre sud-vest str. *Trefort* (Victor Babeș) coborând de la Complexul Psihiatric și dinspre sud, *Majális* (Republicii) ce cobora spre oraș din zona de loisir câmpenesc de pe panta nordică a Feleacului.

² SAS Péter, *Mesélő Képeslapok, Kolozsvár 1867-1919*, Noran könyvkiadó, Budapest, 2003, p.176.

³ GYÖRGY Lajos, *Op.cit.*, p.236.

Aureolați de reușita de la Complexul Clinicilor Universitare din Cluj, terminat în 1903, Korb și Giergl participă la concurs cu o soluție ce le va aduce în final comanda lucrării. Planul de situație dezvăluie una din cele mai interesante soluții, unde prin accentuarea uneia din diagonalele parcelei se obține o „rotire” a clădirii către piața Arany János. Se atribuie în felul acesta o importanță sporită pieței dar și clădirii propriu-zise care devine un reper important al locului.

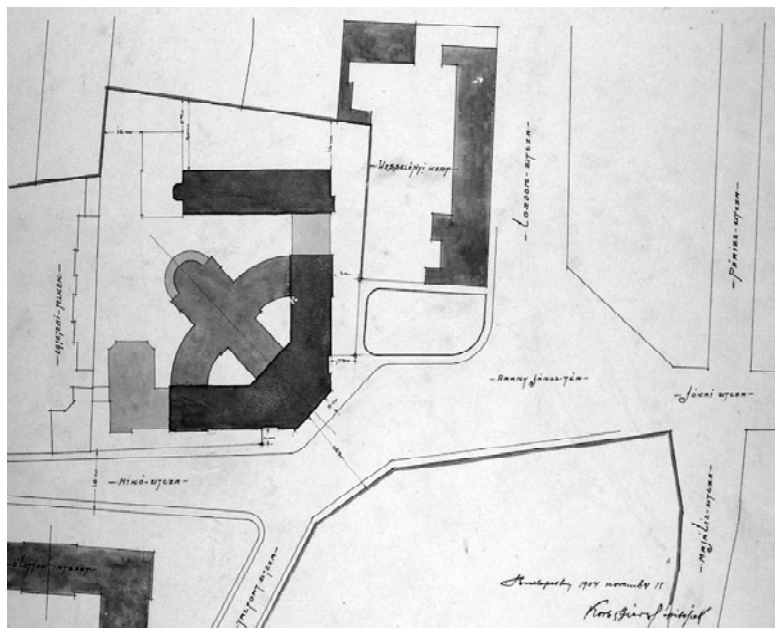

fig. 2 - Planul de situație al proiectului de concurs, în varianta lui Korb și Giergl.

Numărul mic de planșe păstrate face dificilă descifrarea schemei funcționale adoptate. Totuși, compoziția este lizibilă datorită unei soluții simple și clare în care două volume, cu parter și două etaje, având colțul teșit, închid în spatele lor corpul sălii de lectură poziționat pe diagonala parcelei. Acesta se mai leagă de restul clădirii prin două corpuri arcuite care probabil conțineau spațiile anexe și circulațiile de serviciu. Foarte clar este rezolvat și depozitul de carte, ce ocupa singur un corp de clădire (s+p+3+m) amplasat la nord de corpul principal, cu care comunica la unul din niveluri.

Prin introducerea accesului principal la parterul corpul teșit, autorii au obținut o dublă orientare: spre piață (și deci spre centrul orașului) dar și spre strada Mikó (către complexul clinicilor). Hipertrofierea corpului (supra-înălțarea acoperișului și decorația mai abundentă) a condus la obținerea unui volum-accent vizibil de la distanță mare. Autorii estimaseră că el ar putea deveni vizibil chiar din centru, pe culoarul străzii Jókai (astăzi Napoca) al cărui ax „ochea” tocmai acest corp. Descifrarea planului etajului 2, singurul păstrat, ne dezvăluie că circulația verticală principală se realiza prin intermediul a două scări a câte trei rampe, ce flancau coridorul din axul principal ce conducea la sala de expoziții. În același timp putem remarca volumul prismatic simplu al depozitului de carte și claritatea soluției de depozitate pe etajere dispuse perpendicular pe pereții longitudinali.¹ Nivelurile depozitului erau înjumătățite de galerii metalice (vezi secțiunea A-B) care permiteau accesul la partea superioară a rafturilor. Asemenea soluții erau frecvente și asigurau o mai bună folosire a spațiilor depozitului, asigurând un acces ușor la toate etajerele.

¹ Se știe că simplitatea și claritatea mobilării depozitului cu rafturi se reflectă în manipularea eficientă a cărților, scurtând foarte mult timpul de așteptare din sala de lectură.

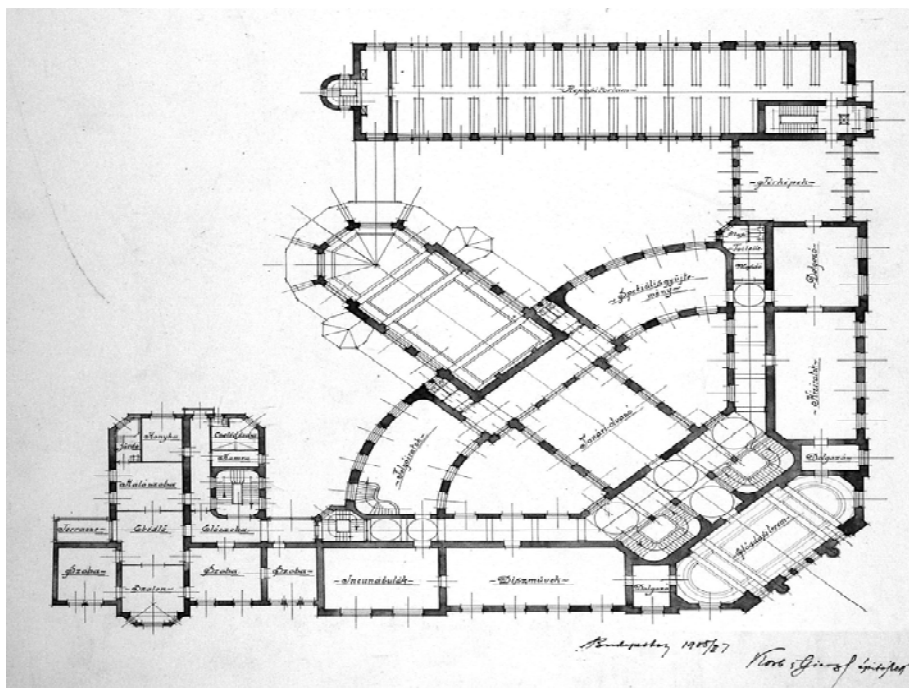

fig. 3 - Plan etaj 1 (etapa II de concurs) al variantei lui Korb și Giergl.

La această variantă de concurs surprinde faptul că, fără să fie câștigătoarea primei faze a concursului, conținea foarte multe din elementele funcționale și formale ce se vor regăsi în construcția terminată. Ea dovedește talentul și maturitatea profesională a autorilor în descifrarea rapidă și corectă a datelor de temă. Faptul că „știau” mai bine amplasamentul decât restul concurenților, deoarece mai avuseseră de-a face cu el la proiectarea clinicilor, îi conduseseră la una din cele mai corecte soluții din punct de vedere urbanistic. De aceea, cred că varianta lui Korb și Giergl s-a constituit ca un reper important în alegerea criteriilor juriului concursului, care a impus acest tip de rezolvare urbană la faza a doua a concursului.

Proiectele participante la concurs s-au grupat în două categorii principale în funcție de modul de amplasare al clădirii. O primă categorie consta din proiecte (Kesselbauer, Kismarty-Lechner & Warga, Láng, Orth & Somló și Sebestyén) care ignorau practic piața Arany János, limitrofă amplasamentului. Acestea rezolvau clădirea ca și cum parcela s-ar fi aflat la mijlocul unui front stradal. Cealaltă categorie de proiecte (Korb & Giergl, Komor & Jakab și Villányi & Hajós) lega clădirea bibliotecii de piață printr-o „întoarcere” a volumului acesteia spre ea, generând o soluție de colț. În felul acesta încercau să valorifice vecinătatea cu piața și relația vizuală a amplasamentului cu centrul orașului (pe culoarul străzii Jókay, azi Napoca). Alegerea uneia dintre aceste două variante de amplasare a fost sarcina principală a juriului.

Jurizarea s-a făcut la Budapesta în luna iulie 1904. La propunerea juriului,¹ s-a acordat premiul întâi (3.500 coroane) proiectului lui *Orth Ambrus - Somló Emil*, premiul al doilea (2.000 coroane) proiectului lui *Korb Flóris - Giergl Kálmán* și premiul al treilea (1.500 coroane) soluției lui *Sebestyén Artúr*.² Totuși, ministrul Berzeviczy Albert considerând că nici unul din proiecte nu satisfacea integral exigențele temei, a invitat laureații la o a doua etapă de concurs cu o temă mai precisă, mai apropiată de realitățile tehnice și bugetare. Este posibil ca ministrul să fi fost influențat de unele aspecte ale soluției lui Korb & Giergl, pe care să le fi impus, ulterior, ca cerințe de temă. Din nefericire, dintre cele trei proiecte participante la a doua etapă a concursului, s-au păstrat, în arhiva bibliotecii, doar variantele Orth-Somló și Korb-Giergl.

Găsirea soluției „ideale” încă de la prima fază a concursului le-a permis lui Korb și Giergl să opereze la varianta nouă doar ajustări care au condus la realizarea unui proiect remarcabil prin

¹ Juriul avea în componență și doi clujeni: rectorul universității Apáthy István și directorul bibliotecii Erdélyi Pál.

² GYÖRGY Lajos, *Op.cit.*, p.236.

claritatea schemei funcționale și a compoziției planului, fapt confirmat de singurele planuri păstrate (etaj 1 și 2).

Schema compoziției consta dintr-un volum (s+p+2) de forma literei „L”, având articulația teșită la 45°. Între brațele sale, pe bisectoarea unghiului interior considerată axa întregii compoziții, s-a amplasat al doilea volum (s+p) ce stă oblic față de primul. Cele două sunt legate prin două corpuri simetrice, segmente de arc ce închid două curți interioare.

În plan funcțional, corpul de clădire oblic adăpostea marea majoritate a funcțiunilor de primire (vestibuluri, holuri, garderobe, scări de onoare etc.) și unitățile funcționale principale (sala mare de lectură, sala de lectură a profesorilor etc.). Depozitul de cărți (s+p+4) a fost conceput ca un volum relativ izolat în partea de nord a compoziției. Această variantă era impusă de încărcarea formidabilă pe care o dau cărțile dar și de posibilitățile de extindere, mai ușoare în cazul corpurilor independente. Depozitul comunica cu restul clădirii prin articulații cu un singur nivel, asigurându-se astfel fluxul cărților către sălile de lectură. Pentru creșterea vitezei de manipulare a cărților, depozitul era dotat cu ascensoare la fiecare scară.

Eclectismul geometrizat, sobru, influențat de secesion definea stilul fațadelor. Acestea reflectau prudența autorilor față de reacția autorităților alergice la secesionul maghiar. Korb și Giergl tocmai trăiseră o experiență neplăcută la Academia de Muzică (Zeneakadémia) din Budapesta 1904-07, unde la presiunea ministrului învățământului fațadele secesion ale proiectului câștigător al concursului, fuseseră re-desenate de autori într-o manieră barocă.

Unul din atuurile importante ale proiectului era costul moderat al execuției, determinat de simplitatea soluției și de caracterul rațional al schemei funcționale. Pentru autoritățile ministeriale de la Budapesta, care reclamau cu fiecare ocazie, reducerea costurilor de execuție, varianta lui Korb și Giergl părea să fie cea mai convenabilă.

PROIECTUL DE EXECUȚIE

În final, tandemul Korb Flóris Nándor & Giergl Kálmán din Budapesta își va adjudeca lucrarea și cei doi vor fi însărcinați să întocmească un proiect de execuție a cărui soluție funcțională să fie inspirată de schema Bibliotecii Universității din Basel¹, considerată de directorul bibliotecii Erdélyi Pál un model ideal al bibliotecilor universitare europene.

Data oficială a începerii proiectului de execuție poate fi considerată ziua de 14 iunie 1906, când s-a întrunit Comisia de Construcții a Bibliotecii (Könyvtárépítési Bizottság) pentru a discuta și decide asupra ofertelor de prețuri venite de la Korb și Giergl.² Probabil că aceste oferte reflectau diferite variante ale proiectului, aflate între limitele minimă și maximă ale schemei funcționale.

Amplasamentul a fost ocupat de clădire conform planului de situație de la prima fază a concursului. Singura modificare a constat din eliminarea corpului de locuințe din extremitatea vestică a fațadei de pe str. Mikó, așa cum se poate vedea dintr-o ridicare topografică a orașului din 1917. Și în acest plan este evidentă calitatea soluției care prin generarea unui volum accentuat pe colțul teșit asigura elementul dominant al pieței și zonei limitrofe.

În lipsa planșelor de execuție originale am folosit în studiul meu planurile și secțiunea publicate în ediția cvadrilingvă (engleză, franceză, germană și maghiară) a albumului *A Királyi Magyar Egyetemek Épületei* (Clădirile universităților regale maghiare) vol. III, apărută la Budapesta în 1908. Valoarea lor documentară constă în faptul că au fost publicate imediat după inaugurarea bibliotecii, reflectând caracteristicile proiectului de execuție, conținând probabil și modificările apărute pe parcursul execuției. Cu alte cuvinte ele ar putea reflecta, la modul cel mai fidel, configurația funcțional-spațială a bibliotecii la inaugurarea din 1909.

La nivelul demisolului, elementul funcțional principal îl constituia ansamblul bibliotecii populare (antecamera, sala de lectură, garderoba și grupurile sanitare) amplasată pe latura sudică, spre str. Mikó (azi Clinicilor). Având în vedere că această secție se adresa cititorilor dinafara sistemului universitar, cu alte cuvinte publicului larg, este de înțeles amplasarea ei înafara fluxului

¹ GYÖRGY Lajos, *Op.cit.*, p.236.

² *Ibid.*, p.236.

principal. Accesul la ea se făcea rapid, la stânga intrării principale, evitându-se interferențele cu fluxurile de la nivelurile rezervate studenților și profesorilor.

Separarea netă a fluxurilor dintre cititorii universitari și ne-universitari era benefică funcționării corecte a bibliotecii, dar reflecta în același timp tendințele de separare socială practicate la mai toate programele de arhitectură ale vremii.

Existau prevăzute la acest nivel și pachetul de funcțiuni (atelierele de legătorie și ambalare) unde se realizau operațiuni de întreținere a cărților din depozitul propriu sau a celor achiziționate. Puținele spații rezervate procedurilor terapeutice s-ar putea explica prin stadiul incipient al domeniului din perioada respectivă care viza doar asigurarea integrității fizice a cărților.

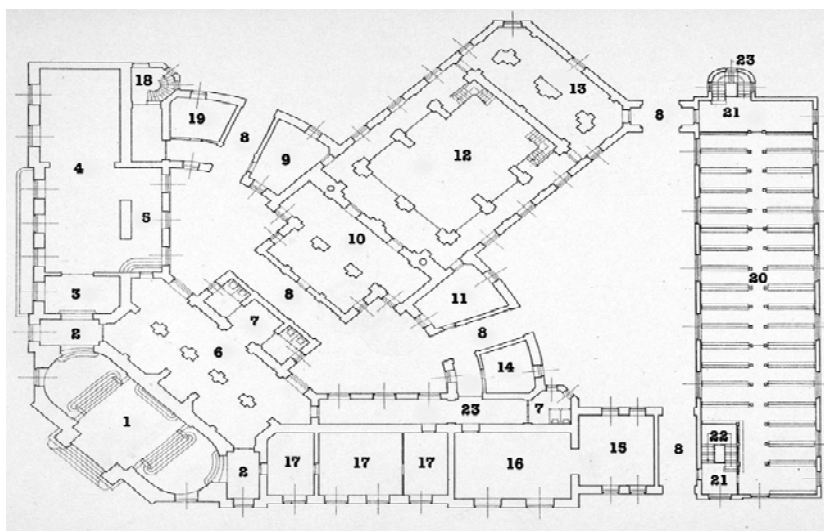

fig. 4 - Biblioteca Universității și Muzeului Ardelean, plan demisol:

1. intrarea principală și vestibul, 2. hol, 3. antecamera bibliotecii populare, 4. sala de lectură a bibliotecii populare, 5. blocul bibliotecarelor (biblioteca populară), 6. garderoba (biblioteca populară), 7. grup sanitar), 8. pasaje, 9. atelier, 10. sala arzătoarelor, 11. atelier aparataj electric, 12. sala cazanelor, 13. depozit combustibil, 14. camera curățenie, 15. atelier ambalare, 16. atelier de legătorie, 17. locuința portarului, 18. a doua scară, 19. camera fochistului, 20. depozitul de cărți, 21. scara depozitului de cărți, 22. ascensor și monte-charge, 23. ascensor cărți.

Spațiile destinate funcțiilor energetice (centrala termică, sala cazanelor, depozitul de combustibil etc.) ocupă întreaga suprafață a corpului oblic. Dimensiunile lor foarte mari reflectă nivelul tehnologiei ce presupunea utilaje și echipamente termice foarte masive. Aș remarcă aici ingeniozitatea soluției aplicate pentru cele două coșuri de fum înglobate în zidăria unui perete median, eliminându-se astfel riscul unei apariții stâjenitoare a acestora în volumetria generală.

Pentru asigurarea accesului în cât mai multe puncte de pe perimetrul clădirii s-au prevăzut cinci pasaje (semi)carosabile pentru a căror realizare cota $\pm 0,00$ a trebuit ridicată. Această operațiune a avut ca efect „ieșirea” din pământ a clădirii în zona nord-estică iar rezolvarea s-a impus de la sine prin adăugarea unui nivel parțial (subsol) sub sala arzătoarelor, sala cazanelor și depozitul de combustibil. Nivelul parțial adăugat este vizibil în secțiune și sugerat în planul demisolului, unde în sala cazanelor existența a două scări simetrice indică dezvoltarea pe două niveluri.

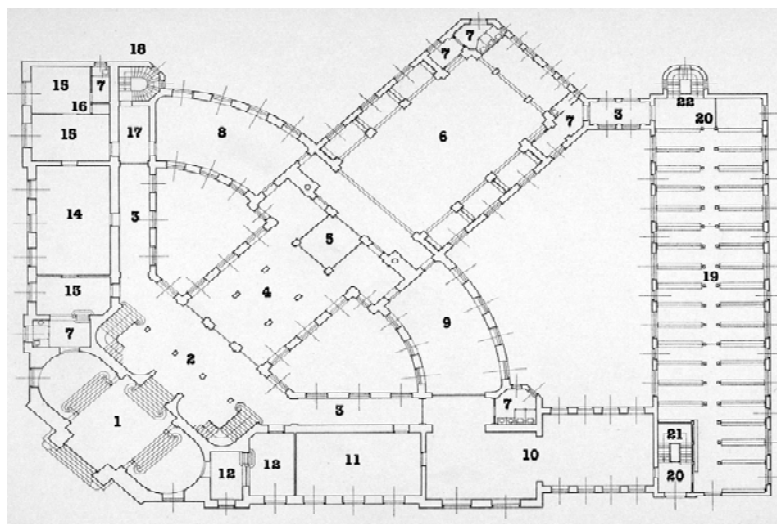

fig. 5 - Biblioteca Universității și Muzeului Ardelean, plan parter:

1. intrare principală și vestibul, 2. holul principal (scările și garderoba),
 3. coridoare, 4. sala cataloage, 5. blocul bibliotecarilor, 6. sala mare de lectură, 7. grupuri
 sanitare, 8. sala lectură periodice, 9. sala lectură presa, 10. sala manipulanți cărți, 11. sala
 noutăți, 12. birou director adjunct, 13. antecamera sălii de ședințe, 14. sala de ședințe, 15. birou
 director, 16. seif, 17. antecamera, 18. scara treia, 19. depozitul general, 20. scara depozit general,
 21. ascensor și monte-charge, 22. ascensor cărți.

Parterul conținea trei categorii funcțional-spațiale: prima era cea a celor trei sălilor de lectură (sala mare, ziare și periodice) precedate pe fluxul cititorilor de sala cataloagelor. Ansamblul acestor spații ocupa centrul geometric al compoziției, fiind legat pe toate direcțiile de corpul „colț” și depozitul general. Rolul funcțional al acestor spații era acela de fi o interfață între cititori și fondul de carte. La intersecția celor trei săli de lectură era amplasat blocul bibliotecarilor, o „insulă” ce controla traficul cititorilor și asigura primirea și returnarea cărților. A doua categorie se definea ca fiind cea destinată conducerii bibliotecii (birourile directorilor, sala de ședințe etc.). Caracterul de reprezentare a directorilor în relațiile cu exteriorul determinase realizarea unor birouri precedate de antecamere în care domneau secretarele. Ultima categorie era destinată cărților. Acestea erau depozitate în spațiul amplu al depozitului (9,27 km de rafturi la inaugurare)¹ care prin scările și ascensoarele electrice permiteau accesul ușor al cărților în orice punct al bibliotecii.

Cel mai important spațiu al parterului era sala mare de lectură ce ocupa extremitatea nord-vestică a corpului oblic și care fusese pusă la dispoziția studenților la 8 februarie 1909², cu aproape două luni înaintea inaugurării oficiale. Arhitecții o concepuseră pentru o capacitate de 200 locuri³, distribuite în spațiul central și în cele șase alveole amplasate simetric pe laturile lungi. Fluxul cărților dinspre depozit se realiza printr-o mică circulație directă, soluție ce asigura un timp de așteptare rezonabil. Spațiul interior fusese conceput cu o secțiune bazilicală, pentru a asigura un iluminat natural, cât mai apropiat de cel zenital, considerat ideal pentru o sală de lectură.

Muzeului Ardelean (Erdélyi Múzeum) își păstra colecțiile în spații de la etajele superioare, asigurându-se o protecție sporită a patrimoniului său prin evitarea fluxului principal. La etajul întâi, sala incunabilelor, sala miniaturilor și sala manuscriselor erau găzduite de aripile corpului „L” de o parte și alta a sălii de conferințe ce ocupa articulația. La etajul al doilea sala de expoziții aflată pe axul compoziției era flancată de spațiile pentru arhiva muzeului și arhivele de familie. Acestea din urmă erau constituite din documentele a cca. 40 de familii aristocratice și nobiliare depozitate în cutii de tablă specializate.⁴

¹ *Ibid.*, p.240.

² *Ibid.*, p.239.

³ *Ibid.*, p.239.

⁴ *Ibid.*, p.239.

Dacă comparăm soluția din proiectul de concurs cu varianta realizată, constatăm că la etajului doi s-a aplicat o variantă mai economică prin renunțarea la spațiile corpurilor curbe. Tot din motive financiare s-a simplificat și spațiul sălii principale de lectură. În proiectul de concurs (etapa II) aceasta avea o rezolvare mai elaborată, terminată cu o formă rotunjit-poligonală, amintind de corurile bisericilor catolice. Este posibil ca autorii să fi urmărit o analogie a spațiului dedicat întâlnirii dintre om și carte cu spațiul sacru.

Economiile făcute în cazul sălii de lectură au generat o soluție cu forme simplificate, mai săracă în expresivitate. Imaginea exterioară a volumului sălii de lectură este chiar sărăcăcios, sugerând, mai degrabă, o funcțiune industrială. La interior preponderența planurilor pline asupra golurilor accentuează impresia de masivitate iar efortul de a atenua această senzație prin aplicarea pe planurile pline a unor registre decorative din tencuială aplicată nu-și atinge scopul. Această concesie făcută de arhitecți este după mine punctul cel mai slab al proiectului, mai ales dacă facem comparația cu arhitectura sălilor de lectură ale bibliotecilor contemporane din Europa.

Un element important al schemei funcționale la care s-a renunțat în timpul execuției a fost corpul locuințelor. Acestea erau elemente obligatorii în mai toate schemele funcționale ale clădirilor publice de la cumpăna secolelor. Era rezultatul unei politici de resurse umane, conform căreia prezența cvasi-permanentă a conducerii într-o instituție asigură premisele unei funcționări normale. În cazul nostru, corpul locuințelor ocupa extremitatea de pe str. Mikó (Clinicilor) a compoziției, asigurând apartamentelor directorului de la parter și bibliotecarului șef de la etajul I orientări favorabile către sud și vest. Ar fi trebuit să fie un edicol al bibliotecii, de corpul căreia era separat de un gang carosabil ce permitea accesul de serviciu în curțile interioare ale complexului.

Planul parterului, așa cum arăta în proiectul de execuție ne dezvăluie că soluția inițială a parterului a suferit modificări. Cea mai importantă dintre ele altera schema funcțională prin eliminarea garderobei generale din spațiul ce preceda sala mare de lectură. Migrarea ei în holul parterului elibera o suprafață mare (10 x 11,5 m) ce a fost ocupată de cataloage, care lăsau locul în corpurile arcuite unor noi săli de lectură pentru periodice și ziare. Sunt de părere că această operațiune, realizată la inaugurare, a mutilat eleganța schemei funcționale și a aglomerat holului parterului cu venirea garderobei (scindată în două părți) aici. Decizia acestei modificări a fost luată probabil pentru a se câștiga spațiu pentru sălile de lectură.

Tot din planul parterului (proiectul de execuție) este vizibilă și simplificarea soluției la vestibulul ovoidal de la intrarea principală unde, probabil că tot din rațiuni de economie, s-a renunțat la cele opt colonete ce punctau spațiul central al vestibulului. Ele au fost înlocuite de mici socluri-parapet realizate din piatră.

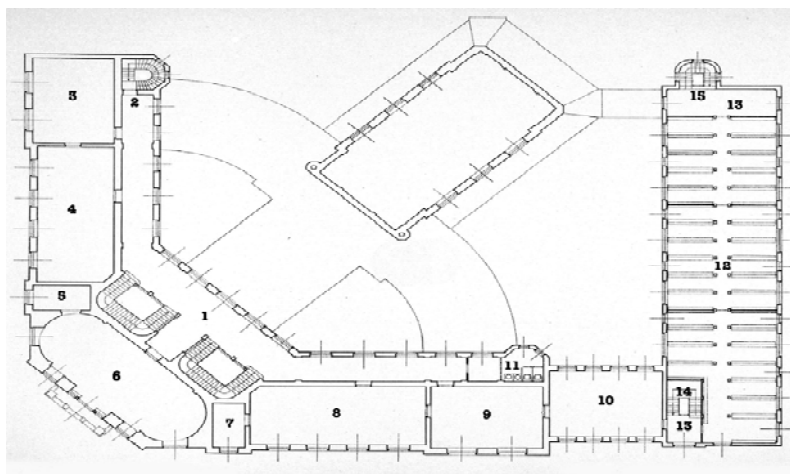

fig. 6 - Biblioteca Universității și Muzeului Ardelean - plan etaj 1:

1. scara principală și coridoare, 2. scara doua, 3. sala incunabule, 4. sala miniaturi, 5. camera pregătire conferințe, 6. sala conferințe, 7. birou secția manuscrise, 8. sala manuscrise, 9. sala de lucru, 10. depozit hărți, 11. grup sanitar, 12. depozitul general de cărți 13. scara depozit general, 14. ascensor și monte-charge, 15. ascensor cărți.

Programul de arhitectură realizat a fost cel al unei „biblioteci închise” în care separația dintre cititor și cartea depozitată era netă. Tot fondul de carte se păstra într-un depozit central în care accesul cititorilor era strict interzis. Tipul acesta de bibliotecă publică era specific timpului și va mai trece multă vreme până când „bibliotecile deschise”¹ vor începe să le înlocuiască.

În program existau totuși și câteva abateri de la regula „bibliotecii închise”. Acestea erau întâlnite în zona arhivelor Muzeului Ardelean, unde depozitarea documentelor se făcea în același spațiu cu cel de lectură. O astfel de situație era acceptată din cauza unui număr mai redus de cititori ce puteau fi ușor supravegheați.

În final, la inaugurare, biblioteca universitară asigura condiții de lectură pentru 252 cititori², din care 200 în sala mare, iar restul în sălile de lectură specializate, la care se adăugau și cele 100 de locuri de la sala de lectură a bibliotecii populare.

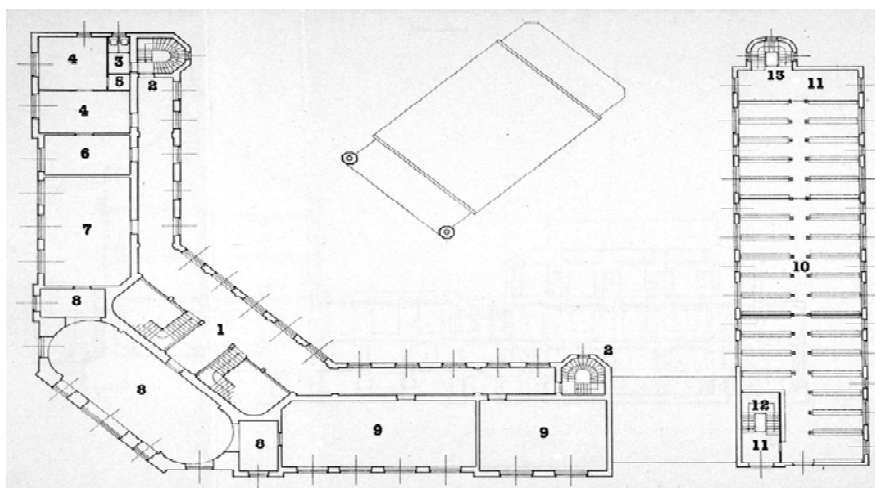

fig. 7 - Biblioteca Universității și Muzeului Ardelean - plan etaj 2:

1. scara principală și coridoare, 2. scara doua, 3. grup sanitar, 4. birou arhivari, 5. seif, 6. sala de lucru, 7. arhiva Muzeului Ardelean, 8. sala de expoziții, 9. săli arhive de familie, 10. depozitul general de carte, 11. scara depozitului general, 12. ascensor și monte-charge, 13. ascensor cărți.

Din cauza economiilor impuse investițiilor bugetare guvernamentale, la biblioteca din Cluj s-a realizat un program arhitectural „minimal” ce va fi completat o dată cu trecerea timpului. O primă extindere s-a realizat în 1931-34³ când se vor supraetaja volumul sălii cataloagelor și corpurile curbe, construindu-se trei săli și un coridor. Probabil că tot atunci se completează, la etajul doi, articulația (estică) cu depozitul de carte. Aceste spații erau prevăzute în proiectul de concurs și cel de execuție, dar fuseseră eliminate pe șantier din rațiuni de cost. Ultima extindere semnificativă s-a înregistrat în 1960, când se construiește un nou depozit de cărți⁴, amplasat pe locul unde ar fi trebuit construit corpul de locuințe.

EXECUȚIA CLĂDIRII

La 14 iunie 1906, când s-a întrunit Comisia de Construcții a Bibliotecii pentru a discuta ofertele de preț venite de la firma Korb și Giergl, s-a hotărât și încredințarea execuției antreprenorului clujean Reményik Károly.⁵ Acesta era unul din cei mai activi constructori din oraș, având la activ execuția unor clădiri importante ale Clujului: Academia Comercială I (azi

¹ Bibliotecile „deschise” se diferențiază de cele „închise” prin faptul că fondul de carte este depozitat chiar în sălile de lectură iar cititorii au acces direct la cărți.

² GYÖRGY Lajos, *Op.cit.*, p.240.

³ *Ibid.*, p.246.

⁴ Noul depozit avea o formă dreptunghiulară (45,6 x 13,9 m) și oferea o suprafață suplimentară de depozitare de cca. 2.580 mp repartizată pe patru niveluri: demisol, parter și două etaje; proiectul fusese întocmit la DSAPC sub șefia de proiect a arhitectului Sóvágó (informația: dr. arh. Vasile Mítrea)

⁵ GYÖRGY Lajos, *Op.cit.*, p.238.

Rectoratul Universității Tehnice) împreună cu Maetz Frigyes în 1886-87, Sinagoga Neologă (azi Templul Deportărilor) împreună cu frații Horváth în 1887, Palatul Direcției de Poștă în 1891-98, Colegiul Unitarian (azi Liceul Brassai) în 1899-1901 și Complexul Clinicilor Universitare ale Spitalului Carolina în 1886-1903.

Presat de toată lumea, antreprenorul a demarat în vara anului 1906 săpăturile și imediat s-au turnat fundațiile. Ritmul susținut s-a păstrat, iar în toamna anului 1907 clădirea ajunge sub acoperiș. Ritmul de execuție fusese extrem alert dacă avem în vedere rigorile unor fațade care combinau câmpurile din cărămidă zmălțuită policromă cu elemente de piatră. La acestea se mai adăuga lipsa mijloacelor mecanice de manipulare care impunea la vremea aceea manipularea „cu spinarea” a materialelor. Spre dezamăgirea generală lucrările de finisaj s-au prelungit depășind toate așteptările, așa că abia peste un an, la 23 decembrie 1908, a început mobilarea spațiilor bibliotecii, iar deschiderea festivă a avut loc abia la 18 mai 1909.¹

În execuția lucrării, un rol foarte important l-a avut tânărul arhitect budapestan Kappeter Geza, nepotul lui Korb Flóris Nándor, care a reprezentat firma de proiectare pe șantier în perioada 1907-08. Sarcinile sale decurgeau din asigurarea descifrării corecte a desenelor din proiect și din completarea lor atunci când se dovedea existența unor omisiuni în proiectare. Profitând de acest sejur, el va realiza proiectul pentru Palatul Urania și câteva vile.²

Costul realizării bibliotecii (teren, proiectare, construcție și echipare) a fost de 1.692.007,94 coroane³, valoare ce a fost suportată din bugetul guvernamental și alocată în tranșe anuale.

UNITĂȚILE FUNCȚIONALE

Funcționarea unei biblioteci are la bază o anumită tehnologie specifică ce face posibilă întâlnirea dintre om și carte în condiții de siguranță absolută pentru cea din urmă. Aceasta cerință reclamă spații și o tehnologie de exploatare care să asigure condiții pentru *căutare*, *lectură* și *depozitare*, determinând astfel cele trei categorii importante funcționale ale unei biblioteci.

Dacă urmărim fluxul principal al vizitatorilor ce traversează vestibulul ne vom întâlni, la parter, cu *garderoba generală* a bibliotecii, separată în două module amplasate în golurile celor două scări de onoare. Poziția ei aici este rezultatul unui compromis ce a presupus o redistribuire funcțională, realizat înainte de inaugurare. Caracterul obligatoriu al garderobei în bibliotecă a fost asigurat în cazul nostru de amplasarea chiar în nodul de circulație, astfel încât și prin poziție ea să devină „inevitabilă”. Rezolvată panoramic, a fost echipată cu tejghele închise de lemn și cuiere metalice, ceea ce presupunea existența unui personal permanent care să asigure securitatea obiectelor păstrate, dar și o supraveghere a nodului principal de circulație.

Sala cataloagelor asigura condiții pentru căutarea titlurilor de către cititor și era supravegheată de personalul din *blocul bibliotecarilor* ce ocupa o poziție foarte strategică între sala cataloagelor și sala mare de lectură. Funcția principală a blocului era cea de control al accesului cititorilor și de preluare a comenzilor acestora, fiind un „centru nervos” al întregii biblioteci. Ca poziție, era situat chiar la intrarea în sala mare de lectură, într-un loc în care fluxul principal al cititorilor se bifurca și spre sălile de lectură ale periodicelor (stânga) și ziarelor (dreapta). Cele patru mari glasvanduri de lemn îi dădeau aspectul unui „acvariu” ce proteja bibliotecarii fără să împiedice vizibilitatea către toate direcțiile.

Acesta era primul spațiu specializat al bibliotecii în care pătrundea cititorul. El asigura funcțiunea de *căutare* a titlurilor, fiind cunoscut sub denumirea de *sala cataloagelor*. Aceasta era amplasată între garderobă și sala mare de lectură, fiind echipată cu pupitre cu sertare, în care se păstrau, după reguli clare, fișele de evidență a titlurilor și cataloagele tematice. În mod uzual, sistemul de organizare al fișelor și cataloagelor trebuia să reflecte modul de organizare al depozitelor din bibliotecă, pentru a asigura eficiență în activitatea personalului de manipulare.

¹ *Ibid.*, p.239.

² GERLE János, KOVÁCS Attila, Makovecz Imre, *A századforduló Magyar Építészeté*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1990, p.74

³ GYÖRGY Lajos, *Op.cit.* p.239.

fig. 8 - Sala cataloagelor. În fundal se remarcă blocul bibliotecarilor.

- *Unitatea funcțională a spațiilor de lectură*

Sălile de lectură sau „spațiile pentru citit” ale bibliotecii alcătuiau o unitate funcțională definitivă și indispensabilă pentru programul arhitectural.¹ Așa cum se obișnuia, ele erau specializate în funcție de materialul și felul lecturii. Astfel biblioteca avea pe lângă sala mare de lectură încă trei asemenea spații: sala periodicelor, sala ziarelor (presei) și sala de lectură a bibliotecii populare aflată la demisol. Din aceeași categorie făceau parte și sălile specializate (incunabule, miniaturi și manuscrise) de la etajul întâi, cât și cele ale arhivelor Muzeului Ardelean amplasate la etajul al doilea. Specificul acestora din urmă le făcea „inaccesibile” marelui public, iar vizitatorii lor se recrutau cu precădere din rândul celor care prin natura activității lor aveau accesul permis.

Sala mare de lectură era din multe puncte de vedere spațiul principal al bibliotecii. Era locul cel mai viu și mai aglomerat al bibliotecii datorită celor aproximativ 200 de cititori ce se puteau afla simultan aici. Era spațiul cu cea mai mare suprafață liberă (20,8 x 10,75 m) din toată schema funcțională și ocupa locul cel mai important în compoziția planimetrică. Planul era un dreptunghi la care se adăugau câte trei nișe de studiu (3,85 x 1,80 m) pe fiecare latură lungă. Datorită dimensiunilor și soluției spațiale bazilicale, ea era spațiul cel mai spectaculos, chiar dacă i se poate reproșa o oarecare masivitate.

¹ Mai ales în condițiile în care programul arhitectural nu conținea spații ale serviciului de împrumut.

fig. 9 - Sala mare de lectură. În fundal blocul bibliotecarilor.

Sala mare de lectură era mobilată, în principal, cu pupitre individuale de studiu, de o formă mai specială determinată de un decupeu al blatului ce asigura o poziție ergonomică cititorului. Pupitrul de studiu oferea cititorului etajere și suporturi înclinate pentru cărți iar pentru a asigura o oarecare izolare era dotat cu un parapet frontal de cca. 30 cm înălțime. De-a lungul timpului, sala va avea configurații variate de mobilare prin amplasarea diferită a pupitrelor, demonstrând o flexibilitate posibilă și datorită iluminatului natural consistent asigurat de ferestrele sălii. Ca în orice sală de lectură existau și elemente de mobilier complementar, reprezentate de etajerele destinate volumelor de largă utilizare (dicționare și enciclopedii) aflate la dispoziția cititorilor în regim de acces liber la raft. Registrele de etajere erau amplasate perimetral, alcătuind elemente de separație între nișele de studiu individual.

Sălile de lectură specializate flancau accesul în sala mare și ocupau ariile celor două corpuri laterale arcuite: în stânga *sala de lectură a periodicelor* iar în dreapta *sala de lectură a ziarelor*. Având suprafețe mai mici decât sala mare, ele funcționau după aceleași principii și beneficiau de un mobilier asemănător. Poziția lor aici se datora unor compromisuri în schema funcțională¹ ce urmăriseră obținerea de cât mai mult spațiu pentru sălile de lectură. Spațiul lor fusese la un moment dat alocat cataloagelor, soluție ce fusese abandonată în timpul execuției.

Un caz mai special îl reprezintă *sala de lectură a bibliotecii populare*.² Ea aparținea unei unități funcționale distincte din cadrul bibliotecii universitare, fiind o secție ce se adresa publicului dinafara sistemului universitar. Biblioteca populară ocupa o parte din demisolul clădirii, având în componența sa spații pentru: vestibul, garderobă, grupuri sanitare, blocul bibliotecarilor și o sală de lectură. În felul acesta ea reprezenta o unitate funcțională cvasi-autonomă, mai izolată în cadrul schemei generale, asigurându-se ne-interferența fluxurilor de cititori.

După cum rezultă din cercetarea materialului fotografic din epocă, această sală asigura un confort mai redus decât în restul bibliotecii. Probabil că cititorii de aici se recrutau din straturile mai sărace ale societății și modul de organizare al acestei încăperi reflecta segregarea socială pe care o practicau proiectanții epocii. Cele aproximativ 100 locuri erau dispuse pe șase perechi de mese de citit lungi, cu câte opt locuri fiecare, dispuse transversal și degajând o atmosferă destul de sărăcăcioasă.

¹ Este dificil de identificat momentul când s-a hotărât operațiunea de permutare a funcțiilor din planul parterului. Cert este că schema nouă era definitivată la inaugurarea oficială din 18 mai 1909.

² Azi spațiul sălii de lectură a bibliotecii populare este ocupat de sala de împrumuturi.

În spațiile destinate colecțiilor Muzeului Ardelean exista o juxtapunere între funcțiunea de „citit” și cea de „depozitare”. Într-o lume a bibliotecilor închise acest lucru era posibil doar datorită fluxului mic de cititori ce aveau acces la materialul de patrimoniu depozitat aici în regim de arhivă. Acesta rezultase din pasiunea de colecționari a unor membri de seamă ai aristocrației ardelenice care și donaseră colecțiile private Muzeului Ardelean. În categoria acestor spații intrau sălile incunabilelor, miniaturilor și manuscriselor de la etajul întâi și arhivele propriu-zise ale Muzeului Ardelean la etajul al doilea.

Unul din cele mai interesante spații amintite mai înainte era cel al *sălii arhivelor de familie* amplasate pe latura dinspre piață, la etajul al doilea. Materialul adăpostit aici conținea documentele a cca. 40 de familii importante din Ardeal și Ungaria¹ depozitate pe etajere în cutii de tablă. Amintind de cutiile de valori din seifurile băncilor, cutiile metalice ofereau o siguranță sporită la păstrare și protejau mai bine documentele în timpul manevrelor de căutare. Pereții interiori ai sălii erau complet „tapetați” cu etajere metalice simple, iar pentru a se putea ajunge ușor la nivelurile superioare ale rafturilor s-a realizat o galerie metalică confecționată din profile metalice, grilaje și plasă de sârmă. Parapetul galeriei era ornat cu tablouri reprezentând blazoanele celor mai importante familii ce-și aveau aici documentele.

În aceeași categorie se încadra și *sala miniaturilor*² unde se păstra o colecție remarcabilă provenită de la Muzeul Ardelean. Spațiul sălii era dreptunghiular (16,0 x 7,0 m) și fusese amplasat la etajul întâi al corpului dinspre str. Mikó. Ea servea în același timp ca depozit dar și ca sală de lectură pentru un public recrutat din sfera specialiștilor. Funcțional era împărțită în două zone: cea de depozitare (cu etajere și pupitre de păstrare) și cea de studiu (mese și scaune) organizată în apropierea ferestrelor.

Elementul cel mai interesant al sălii îl constituiau cele două pupitre masive din lemn cu dublă funcțiune: de *expunere*, prin micile vitrine înclinate de la partea superioară și de *păstrare* prin sertarele plate ce ocupau corpul mobilierului. Acestea din urmă erau protejate de obloane mobile care se escamotau complet în corpul mobilierului. Existența vitrinelor oferea posibilitatea de organizare de mici expoziții, conferind sălii miniaturilor o atractivitate suplimentară.

• *Unitatea funcțională a spațiilor de depozitare*

Depozitarea este cea de-a treia categorie funcțională importantă a unui program de bibliotecă. Ea este răspunsul la cerințele de păstrare a patrimoniului scris ce alcătuiește nucleul unei biblioteci, oricât de mică ar fi aceasta. În cazul „bibliotecilor închise”, depozitele sunt unități funcțional-spațiale distincte și bine definite în cadrul schemelor funcționale ale programului, concretizându-se de cele mai multe ori în corpuri de clădire distincte.

La biblioteca din Cluj, depozitul general era adăpostit de un corp de clădire aparte, aflat pe latura nordică a compoziției. Volumul său paralelipipedic având ca bază un dreptunghi (44,42 x 12,06 m), era orientat cu axa lungă pe direcția est-vest și se dezvoltă pe șase caturi (demisol, parter, trei etaje și un nivel mansardat). Suprafața de depozitare era amplificată prin împărțirea etajelor curente cu câte un planșeu intermediar ușor confecționat din schelet metalic și câmpuri din plăci de sticlă translucide. Acestea din urmă trebuiau să permită pătrunderea luminii naturale pe toată aria unui nivel de depozitare contracarând poziția planșeului intermediar, realizat la jumătatea înălțimii ferestrelor.

Organizarea planului depozitului era simplă și funcțională, fiind configurat după principiul „pieptenului”. Acest sistem presupunea amplasarea etajerelor perpendicular pe pereții longitudinali și realizarea unei circulații centrale care să permită ușor accesul în toate alveolele de depozitare. Era o soluție foarte simplă și încetățenită în proiectarea depozitelor de carte ale timpului. În cazul nostru, aria etajului curent al depozitului (40,03 x 10,20 m) conținea 18 perechi de rafturi pe latura

¹ Bánffy, Teleki, Wessélenyi, Apor, Eszterházy, Gyulai, Kuún, Jósika, Kemény, Kornis, Lázár, Toldalagi, Thorotzkay, Henter, Szentkereszthy, Ugron, Bornemissza, Wass și altor familii mai mici.

² Astăzi spațiul este ocupat de sala Colecțiilor speciale iar mobilierul pare să fi rămas cel din epoca Sălii Miniaturilor.

lungă nordică și 15 perechi pe cea sudică, asigurându-se în felul acesta la o lungime totală de raft de 9,25km.¹

Rafturile metalice duble pentru cărți fuseseră concepute de directorul Erdélyi Pál care combinase sistemele Lipman și Wenkel² obținând un hibrid ușor de exploatat. Erdélyi Pál avea o experiență remarcabilă în biblioteconomie, obținută în calitate de bibliotecar al Bibliotecii Universității din Budapesta, pe care o părăsise în 1900, când fusese numit directorul bibliotecii din Cluj.³

Câteva mari incendii din secolul XIX aduceau în problematica programelor de arhitectură și ideea protecției la foc. Dacă ne gândim că doar pe parcursul a 15 ani (1882-1897) muriseră 4.750 de oameni în câteva incendii declanșate în teatrele⁴ europene, putem înțelege îngrijorarea publicului și autorităților vizavi de siguranța oferită de clădirile publice. Chiar dacă bibliotecile nu suferiseră asemenea accidente catastrofale, au beneficiat de atenția autorităților care se vor lansa într-o campanie de emiteră a normativelor ce stipulau măsurile de protecție cerute la noile construcții. Riscul de a avea victime umane și de a-și vedea clădirea distrusă de incendiu era amplificat în cazul bibliotecilor de riscul pierderii patrimoniului de carte. În cazul marilor biblioteci un asemenea incident major ar fi însemnat o adevărată catastrofă culturală ce putea fi evitată prin respectarea unor norme speciale adaptate programului.

La biblioteci, depozitele generale de carte erau cele care presupuneau, atunci ca și acum, un risc major de incendiu și puneau în fața arhitecților și bibliotecarilor sarcina de a elimina cât mai mulți factori ce ar putea declanșa focul. Korb și Giergl răspuseseră acestor probleme prin realizarea depozitului general într-un corp de clădire relativ independent, ce putea fi rapid izolat de restul bibliotecii prin uși metalice rezistente la foc. Structura de rezistență din beton armat ca și zidăriile de cărămidă erau incombustibile și aveau un grad de rezistență la foc acceptat de normele timpului. Pentru o posibilă izolare a unui focar de incendiu, etajele depozitului general erau împărțite în trei compartimente de incendiu ce se puteau etanșa prin închiderea ușilor metalice dintre ele. Acelorași exigențe li se supunea și mobilierul depozitului general, realizat în mare parte din profile metalice, dar având blaturile etajelor din lemn care este posibil să fi fost ignifugate.

Pe lângă depozitul general, biblioteca clujeană mai avea unul foarte specializat – *depozitul de hărți* – situat la etajul întâi al articulației dintre clădirea principală și depozitul mare. Vecinătatea cu depozitul general îi asigura perspectiva folosirii unei părți din capacitatea acestuia de depozitare în cazul creșterii colecției de hărți. Spațiul său era aproape pătrat (9,0 x 10,0 m) și beneficia de dublă orientare (est-vest), care-i asigura lumină naturală din abundență.

Specificul său reclama păstrarea hărților ne-pliate, evitându-se astfel manipulări periculoase (plieri-deplieri) pentru integritatea lor. Mobilierul realizat din lemn păstra hărțile mici în sertare, iar cele mari pe panouri verticale glisante. Manipularea se făcea de către personalul depozitului, deoarece accesul publicului era teoretic interzis.

- *Unitatea funcțională a spațiilor conexe*

În activitatea curentă a bibliotecilor o sarcină importantă decurgea, ca și astăzi, din rolul pe care și-l asumau în operațiuni de propagandă culturală. Activitățile de promovare și popularizare a evenimentelor culturale impuseseră schemei funcționale apariția unor spații conexe, reprezentate în cazul nostru de sala de conferințe și cea de expoziții. Ambele ocupau poziții privilegiate în spațiul bibliotecii, fiind găzduite de etajele corpului teșit al intrării, cel care în volumetria de ansamblu fusese conceput de arhitecți ca un accent principal.

¹ GYÖRGY Lajos, *Op.cit.*, p.240.

² *Ibid.*, p.240.

³ *Ibid.*, p.232.

⁴ HOFFMANN Hans-Christoph, *Die Theaterbauten von Fellner und Helmer*, Prestel-Verlag, München, 1966, p.24.

fig. 10 - Sala de conferințe.

Sala de conferințe era găzduită de un spațiu (19,4 x 1,0 m) ce avea în plan o formă dreptunghiulară terminată la capete cu două spații semicirculare. Forma rezultase din rolul de articulație al volumului ce o conținea și oferea spațiului interior o particularitate aparte. Sala avea o capacitate de cca. 120 locuri asigurate de scaune tapițate cu șezutul rabatabil,¹ orientate astfel încât lumina să vină de la stânga. Cei care conferențiau beneficiau de un podium pe care se găseau două mese de conferință. Existea posibilitatea proiecțiilor de filme care erau favorizate de existența ruloarelor obturatoare de la ferestre și de prezența ecranului escamotabil din spatele podiumului vorbitorilor.

Sala de expoziții era identică cu cea de conferințe și ocupa spațiul similar de la etajul al doilea. Așa cum apare ea în materialul fotografic, seamănă foarte puțin cu imaginea de azi a unei expoziții, datorită existenței unui mobilier masiv, greu de deplasat, ce induce ideea că la vremea respectivă flexibilitatea nu era o prioritate a spațiului expozițional.

• *Unitatea funcțională a spațiilor administrative*

Deoarece Biblioteca Universității și a Muzeului Ardelean se afla sub autoritatea administrativă a Consiliului Universitar (Egyetemi Tanács), era lipsită de serviciile administrative ale unei instituții independente. Sarcinile acestora erau rezolvate de structurile administrative ale Universității, iar acest lucru se reflecta în cadrul schemei funcționale prin absența spațiilor destinate lor. Totuși, birourile nu lipseau cu desăvârșire, iar în schemă erau prezente cele destinate conducerii, personalului științific (bibliotecari și arhivari) precum și o sală de consiliu.

Biroul directorului (5,37 x 5,28 m) ocupa împreună cu antecamera lui (5,18 x 7,7 m) extremitatea vestică a parterului. Poziția sa aici nu era întâmplătoare dacă ne amintim că, în imediata sa vecinătate, proiectul de execuție prevăzuse un corp cu locuințele conducerii ce nu s-a mai construit. Acest birou, era de fapt, un ansamblu de trei încăperi² precedate de o antecameră unde funcționa secretariatul direcțiunii, aflat în legătură și cu sala de consiliu.

Biroul directorului adjunct era un spațiu bicameral, plasat la parter în dreapta nodului principal de circulație. Proiectul prevăzuse un prim spațiu pentru primiri-discuții (3,6 x 7,0 m) și o nișă de lucru (5,3 x 3,2 m) situată patru trepte mai sus, din care se deschidea o fereastră arcuită spre vestibulul bibliotecii. Cele două spații erau separate de un parapet de lemn, alcătuind de fapt un singur volum interior foarte confortabil.

¹ Mobilierul sălii de conferințe s-a păstrat aproape intact până astăzi. Scaunele tapițate erau grupate în patru pachete de 28 locuri (7 rânduri a câte 4 locuri) separate de circulații. Rândurile de scaune erau fixate în pardoseală.

² Biroul directorului avea propriul grup sanitar și o debara care era destinată seifului.

Prima impresie pe care o provoca *Sala de consiliu* era cea de hipertrofiere în raport cu celelalte încăperi ale bibliotecii. Situația era explicabilă, dacă ținem cont că aici se întrunea Comisia Permanentă pentru Bibliotecă (Könyvtári Állandó Bizottság),¹ un consiliu de administrație, destul de numeros, impus de dubla subordonare a bibliotecii față de Universitate și Asociația Muzeului Ardelean.²

Sala în care se întrunea consiliul era dreptunghiulară (11,77 x 7,0 m) și ocupa mijlocul corpului sudic, în imediata vecinătate a antecamerei directorului, cu care comunica printr-o ușă. Principalul ei mobilier era o masă impozantă de lemn, dreptunghiulară, acoperită cu postav verde, în jurul căreia puteau lua loc 23 de persoane. Cu timpul ea a primit o altă destinație fiind astăzi sala de lectură a profesorilor. La un secol după inaugurarea bibliotecii acest spațiu și-a păstrat în mare parte imaginea și mobilierul inițial, suferind o serie de modificări impuse de re-conversia funcțională.

fig. 11 - Sala de consiliu.

• Unitatea funcțională a spațiilor auxiliare

Funcțiunile aparținând acestei categorii asigurau activitățile legate de prelucrarea, manipularea și întreținerea materialelor din depozitele de carte și arhivele bibliotecii. Era o activitate ce trebuia să fie „invizibilă” publicului și funcționarea ei nu trebuia să stânjenească publicul.

Prima dintre aceste funcțiuni asigura o prelucrare primară a noutăților. Acestea soseau în *sala noutăților* situată pe latura estică a parterului, unde se asigura triajul lor, repartizându-se materialul nou sosit diferitelor *săli de prelucrare*. Situate pe la diverse niveluri, în funcție de specializarea pe care o aveau, ele adăposteau activitățile de prelucrare tematică (fișare și catalogare) după criteriile biblioteconomiei timpului. Din această cauză mobilierul lor de bază erau etajerele deschise cu polițe apropiate unde se depozita, pe diverse criterii, materialul ce își aștepta rândul la prelucrarea bibliografică.

Titlurile soseau și plecau din bibliotecă trecând pe la *atelierul de ambalare* situat la demisol, unde împărțea un spațiu bicameral cu *atelierul de legătorie*. Acest binom funcțional asigura condiții pentru recondiționarea materialelor bibliotecii, ce viza la vremea respectivă menținerea integrității fizice a cărților.

¹ Comisia Permanentă pentru Bibliotecă funcționa sub președinția prorectorului Universității și era subordonată Consiliului universitar.

² Biblioteca avea un patrimoniu alcătuit din colecțiile Universității și Muzeului Ardelean.

În zona nevăzută a instituției exista o adevărată „armată de cărăuși – manipulanții – coloana vertebrală a unei „biblioteci închise”, cei care transportau cărțile de la depozitul general la cititorii din sălile de lectură și înapoi. La bibliotecile moderne ale timpului existau și mijloace mecanice de transport ale cărților¹ care completau fără să elimine rolul lor. Korb și Giergl asiguraseră pentru ei, la parter, o *sală a manipulanților*, generoasă ca dimensiuni, unde aceștia aveau și posturi de lucru fixe. Aici avea loc un triaj al cărților înainte de returnarea la depozit, ocazie cu care se putea verifica starea cărților și trimiterea lor la recondiționare dacă era cazul. Poziția strategică a acestui spațiu în imediata vecinătate a scării estice de la depozitul general de carte oferea manipulanților un acces ușor la fondul de carte căruia i se aplicau periodic diverse proceduri de verificare menite să-l păstreze în cele mai bune condiții.

În schema bibliotecii existau și unele spații auxiliare destinate funcțiilor tehnice (centrala termică, sala cazanelor, depozitul de combustibil etc.) și de deservire indirectă (cele care nu vizau direct activitatea de bază – grupuri sanitare, cameră de curățenie, atelier de aparataj electric, camera fochistului, locuința portarului etc.). Nu am insistat asupra lor deoarece nu aveau o importanță specifică în schema funcțională sau spațiul lor nu avea o relevanță arhitecturală semnificativă.

• *Unitatea funcțională a spațiilor de primire și circulație*

Specificul funcțional și caracterul public al bibliotecilor genera existența a două fluxuri de circulație fundamentale: unul al cititorilor și altul al cărților. Primul era destinat beneficiarilor serviciilor bibliotecii și de aceea spațiile sale primeau un accentuat caracter public, fiind tratate cu generozitate spațială și abundență decorativă. Spațiile destinate lui erau printre cele mai reprezentative ale unei biblioteci, reprezentând un important vector de imagine al instituției. Cel de al doilea flux era „discret” și exclusivist, fiind rezultatul unui răspuns logic și funcțional la necesitatea circulației cărților și personalului de manipulare între depozit și sălile de lectură.

Pătrunderea în clădirea bibliotecii pe sub portalul intrării principale și traversarea windfangului aducea publicul în spațiul *vestibulului*, o adevărată placă turnantă al fluxului cititorilor. Era spațiul principal destinat primirii publicului și locul în care acesta decidea pe care din cele trei direcții posibile să o urmeze. Prima direcție se suprapunea cu axa majoră de compoziție a planului, conducând cititorul pe fluxul principal spre sala mare de lectură și funcțiunile principale ale bibliotecii. Celelalte două direcții erau secundare (corespunzând corpurilor laterale ale planului) și duceau spre biblioteca populară și anexele acesteia (prin portalul din stânga) sau spre anexele demisolului (prin portalul din dreapta).

Amplasat la un nivel intermediar, între demisol și parter, spațiul vestibulului juca un rol esențial și în preluarea unor diferențe de nivel.² De aceea spațiul său era animat de trei pachete de scări, corespunzând direcțiilor principale de circulație. Scara centrală urca spre parterul clădirii iar cele două laterale coborau spre demisol. Prezența lor conferea vestibulului un dinamism spațial remarcabil în condițiile unei suprafețe moderate (20,6 x 6,7 m) exprimând foarte bine funcțiunea lui de triaj al circulației. Forma sa rezultase din combinația în plan a unui dreptunghi (13,6 x 6,7 m) cu două semicercuri (cu raza de 3,5 m) iar planul vestibulului era identic cu spațiile aflate deasupra: sala de ședințe la etajul unu și cea de expoziții la etajul doi.

Vestibulul și holul parterului erau legate între ele de o rampă de scară ascendentă,³ plasată pe axul principal,⁴ ce permitea trecerea fluentă dintr-un spațiu în celălalt, asigurând continuitate și provocând o impresie spațială sporită. Diferența de nivel dintre vestibul și parter (1,65 m) favoriza celui care urca scările spre holul parterului impresia de parcurgere a unei căi sacre ce urca spre sanctuarul cărților, clișeu des folosit în arhitectura interioară a bibliotecilor timpului.

¹ Benzi transportoare, ascensoare specializate și câteodată poștă pneumatică.

² Cota de referință ±0,00 se afla în fața intrării bibliotecii. Vestibulul avea aria centrală la +0,75 iar lateralele la -0,30 de unde se cobora la demisolul aflat la -1,00. Din spațiul central al vestibulului se urca la parterul aflat la +2,40.

³ În proiectul de execuție avea o lățime de 1,8 m și conținea 11 trepte ce asigurau legătura între +0,75 cota vestibulului și +2,40 cota parterului.

⁴ *Axul principal* era definit de bisectoarea unghiului drept dintre corpurile de la piața Arany János (L. Blaga) și strada Mikó (Clinicilor). În plan această axă era ocupată de: windfang, vestibul, hol parter, sala cataloagelor, blocul bibliotecarilor și sala mare de lectură.

fig. 12 - Vestibulul bibliotecii, rampa ce urca spre holul parterului.

Holul parterului fusese conceput și el ca o placă turnantă a circulației vizitatorilor care intrau în spațiile bibliotecii propriu-zise. Indiferent de calea pe care o urmau, aceștia foloseau garderoba (despărțită în două fragmente ce flancau accesul principal la parter) după care își continuau drumul spre funcțiunile parterului sau urcau la etajele clădirii spre colecțiile Muzeului Ardelean. Configurația planimetrică și spațială a acestui nucleu (accesul principal, perechea de garderoabe asociate cu scările principale) era remarcabilă prin modernitatea sa, rezultată din planul liber punctat de rampele scării și stâlpii structurii de rezistență.¹

Elementele caracteristice al acestei unități funcționale² erau cele două *scări principale* care alcătuiau nodul de circulație al vizitatorilor. Ele fuseseră poziționate în două nișe³ simetrice din corpul teșit, flancând axul principal și imprimând celor ce urcau traiectorii ascendente orientate spre axul clădirii. Scările asigurau legătura între parter și etajele 1 și 2, pe o înălțime de nivel de 5,12 m, fiind alcătuite din câte trei rampe (1,5 m lățime) și două podețe, conținând în total 32 trepte înalte de 16 cm și late de 35 cm. Fiecare scară începea cu câte un pachet de pornire (trei trepte la parter și două la etajul 1) evazat față de rampă și concepute rotunjit dar executate poligonal. Treptele aveau muchii protejate de profile din alamă și erau echipate cu tije, tot din alamă, pentru prinderea covoarelor antiderapante.

Din punct de vedere spațial, zona scărilor principale degaja o atmosferă deschisă și liberă, grație svelteții elementelor structurale (stâlpi, rampe, balustrade etc.) ce permitea pătrunderea nestânjenită a luminii naturale. Prin asocierea spațiului scărilor principale cu holurile de nivel și coridoarele corpurilor drepte se configura un volum interior amplu caracterizat, în primul rând, de o continuitate spațială amplă pe verticală și orizontală.

Expresivitatea scărilor principale era consistent îmbogățită de balustrada metalică ce fusese confecționată (prin sudare și nituire) din profile pătrate, platbande și plăcuțe de diverse dimensiuni după un desen auster. Dantelăria riguroasă a balustradei contrasta benefic cu decorația simplă și moderată a pereților, stâlpilor și tavanelor, introducând în atmosfera locului un accent de prețiozitate.

¹ Cu timpul au apărut o *serie de modificări* impuse de alte viziuni. Garderobe s-au mutat la demisol, fiind scoase în felul acesta din fluxul principal iar spațiul holului de la parter a fost fragmentat de niște glasvanduri care au anulat complet efectele de continuitate spațială urmărite de Korb și Giergl.

² Unitatea funcțională a spațiilor de circulație.

³ Nișele (6,91 x 4,00 m) aveau colțurile rotunjite impunând această formă principalelor elemente ale scărilor.

Korb și Giergl gândiseră și obținuseră un sistem de circulații cu gabarite generoase, configurate simplu și bine iluminate natural care permitea vizitatorilor o orientare rapidă în spațiul bibliotecii. Schema de circulație era foarte clară: scările principale și holurile de nivel se găseau în centrul compoziției, pe axul principal, de unde porneau pe două direcții simetrice, corespunzând corpurilor laterale, cele două coridoare ale fiecărui nivel. La extremitățile acestora se aflau scările secundare închise în case de scări proprii.

Circulația secundară, pe verticală, era asigurată de două scări de serviciu amplasate la capetele coridoarelor principale. În proiect ele fuseseră botezate „Scara a doua – II. lépcső” marcând în felul acesta importanța lor în schema funcțională a bibliotecii. Ele nu erau identice. Scara din stânga compoziției, de la capătul corpului de pe str. Mikó, îndeplinea un rol mai important, asigurând legătura cu toate nivelurile bibliotecii de la demisol până în pod iar cea din dreapta era doar parțială făcând legătura dintre etajul 2 și pod. Amândouă erau „capsulate” în case de scări proprii semipoligonale în care se desfășurau rampe balansate.

În fine, trebuie amintite și cele două scări ale depozitului general de carte care, prin poziția lor la capete, asigurau circulația personalului la diferitele niveluri de depozitare și permiteau accesul acestora în restul bibliotecii. Ele erau asociate cu niște ascensoare specializate care ocupau golul dintre rampe: ascensorul pentru cărucioare la scara estică și pater-nosterul la cea vestică.

ELEMENTELE DE LIMBAJ ARHITECTURAL

Korb Flóris Nándor și Giergl Kálmán făceau parte dintr-o generație de arhitecți budapeșteni ce se exprimau, în mod curent, într-o manieră istoricistă fără însă să refuze experimente secesion. Clădirile lor cele mai importante din Budapesta: *Palatele Klotild* 1900-01, *Imobilul de raport Király* 1902 și *Academia de Muzică* 1904-07 vădeau o înclinație spre motive clasicizante și baroc (al căror adept era Korb) combinate cu elemente secesion și secesion maghiar impuse probabil de Giergl. Acesta din urmă părea să fie dornic de experimente inovatoare, completându-l astfel pe mai conservatorul său partener.

La biblioteca clujeană cei doi au adoptat o variantă a secesionului – *secesionul eclectic* – rezultat din îmbinarea elementelor istoriciste cu cele secesion, obținând un vocabular stilistic pigmentat de elemente neo-Baroc. O asemenea sinteză fusese posibilă deoarece Art Nouveaul central european „s-a dezvoltat în cadrul modelului baroc, cu legături mult mai puternice față de historicism decât față de mișcările sale paralele din Franța, Anglia sau Belgia”¹ Unii chiar erau de părere că secesionul nici nu era o mișcare înnoitoare ci mai degrabă un moment de apogeu al neostilurilor care reușiseră să țină pasul cu moda timpului. În Imperiul Habsburgic se dezvoltase o versiune sintetică a stilului "art nouveau" care a devenit cu timpul un adevărat „stil internațional” al acestuia, la care arhitecții cu pregătire istoricistă puteau asimila și adopta cu ușurință elementele „noii ortodoxii”.²

• Fațadele între baroc și secesion

Citirea comparativă a diverselor surse grafice (mai ales fațadele concursului) și a imaginii actuale a fațadelor bibliotecii, care nu s-au modificat substanțial de la inaugurare, mă conduce la concluzia că limbajul arhitectural al fațadelor a suferit o continuă simplificare, prin renunțarea la unele elemente. Renunțările au vizat mai ales elementele baroce (bosarea parterului și a volumului teșit al intrării, frontoanele de peste cornișa principală și grupurile statuare) din desenul fațadelor, care au fost înlocuite cu elemente simplificate de factură secesion.

Motivul care a condus la simplificarea fațadelor sunt greu de precizat dar pot face obiectul unor supoziții pe care le-am grupat în două versiuni posibile. Prima presupunere pleacă de la ipoteza că proiectul sau execuția lui depășea suma alocată de minister iar terminarea investiției impunea economii severe. Probabil așa se explică de ce părți importante din proiectul de execuție (corpul locuințelor și sălile de lectură de la etajul doi al corpurilor curbe) nu s-au executat. O

¹ MORAVÁNSZKY Ákos, *Competing Vision. Aesthetic Invention and Social Imagination in Central European Architecture*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1998, p.112.

² *Ibid.*, p.118.

asemenea renunțare drastică, sugera că finanțarea proiectului era într-o situație critică iar economiile ce se impuneau nu puteau ocoli elementele limbajului arhitectural ce erau atunci, ca și acum, extrem de vulnerabile la economii.

A doua supoziție se bazează pe tendința de a fi „în pas cu moda” a arhitecților care după nefericitul incident de la Academia de Muzică din Budapesta¹ încercau să se „răzbune” pe același beneficiar prin escamotarea unei variante secession sub un proiect dominat de elemente neo-baroce. Limbajul fațadelor cu care câștigaseră concursul era unul ce mixa elemente baroce cu cele secession într-o manieră ce s-ar putea numi secession eclectic. Profitând de vigilența mai scăzută a ministerului în provincie, Korb și Giergl re-desenaseră multe din detaliile baroce într-o manieră secession cu complicitatea reprezentatului lor pe șantier, tânărul arhitect Kappéter Geza, adept al unui secession târziu ce prefigura „art deco-ul” de mai târziu. Astfel balanța înclinase, până la urmă, spre secession mai mult decât în fațadele variantei câștigătoare.

Imaginea urbană a bibliotecii era susținută de trei fațade „de la stradă” corespunzând corpurilor principale ale compoziției. Cea mai importantă dintre ele era fațada corpului teșit al articulației, deoarece era elementul principal al compoziției și cel mai vizibil în spațiul cadrului urban. Acest corp era cel care suferise evoluția cea mai spectaculoasă la nivelul fațadei în timpul elaborării proiectului și execuției clădirii.

fig. 13 - Fațada dinspre piața Sf. Gheorghe (L. Blaga).

În primele versiuni ale fațadei corpului teșit, prezentate la cele două faze ale concursului, se distingea o compoziție tipică barocă. Limbajul acesteia accentua cu asize întreaga fațadă, organizată în jurul unei „travei centrale” corespunzând axului principal de compoziție. Traveea amintită era marcată de portalul intrării principale și era flancată de doi pilaștri ce susțineau, peste nivelul cornișei, două statui feminine alegorice. Caracterul baroc al fațadei era puternic susținut de acoperișul frânt de un brâu intermediar foarte decorat. Totuși în desenul de fațadă al corpului teșit existau și elemente de factură secession ce fuseseră înserate în compoziția barocă. În primul rând era vorba de golurile traveii centrale, care prin dimensiuni, formă și împărțire a tâmplăriei aparțineau secessionului. Lor li se puteau adăuga arcul decorat de peste câmpul frontonului care amintea de unele elemente utilizate de Otto Wagner la interiorul sălii ghișeelelor de la Casa de Economii a Poștei din Viena.

¹ La Academia de Muzică din Budapesta (Zeneakadémia), 1904-1907, tandemul Korb & Giergl care câștigase concursul din 1902 cu o variantă secession, fusese obligat de Ministerul Învățământului să renunțe la limbajul secession al fațadelor și să adopte o variantă neo-barocă.

Fațada executată diferă foarte mult de cele din proiectul de concurs iar modificările sunt imposibil de datat din cauza lipsei proiectului de execuție din arhiva bibliotecii. Imaginea de astăzi mai prezintă foarte puține elemente din limbajul baroc inițial care au fost înlocuite total sau au primit un desen simplificat cu tentă secesion. Cea mai semnificativă modificare ține, după părerea mea, de aplicarea generalizată a unui placaj de cărămidă clincherizată¹ care a înlocuit tencuiala exterioară și a generat o suprafață cu decorație ceramică în spirit secesion.

Placajul ceramic nu reprezenta o noutate căci, la cumpăna secolelor (XIX-XX), cărămida clincherizată era materialul preferat al multor arhitecți pentru finisarea fațadelor. În cazul fațadei noastre Korb și Giergl asociaseră acest placaj cu elemente de piatră și similibiată (brâuri, ancadrame, cornișe etc.) obținând un mixaj de elemente baroc și secesion.

Cărămida clincherizată folosită era de două nuanțe diferite (gălbui și roșie) cu care se realizau desene amintind de broderiile populare maghiare. La parter combinarea celor două nuanțe genera bandouri orizontale, alternativ colorate, sugerând abandonatele asize de factură barocă, iar la etajele superioare desenul devenea mai elaborat. Fundalul fațadelor era asigurat de câmpuri de cărămidă gălbui în care fuseseră inserate accente din cărămizi roșii. Desenul era mai complicat deasupra brâului de la baza etajului întâi și sub cornișa principală, unde lua aspectul unei broderii populare. Un model mai deosebit, bazat pe o succesiune verticală de romburi, accentua pilaștrii ce susțineau cornișa principală.

Modificări majore suferise și portalul intrării principale, care-și pierduse decorația abundentă precum și cele două statui alegorice care încununau pilaștrii ce flancau intrarea. Odată cu pierderea elementelor decorative, imaginea portalului se modificase și prin renunțarea la arcul întreg de peste golul intrării, care va deveni în execuție doar un segment de arc. Este o pierdere importantă care a alterat în mare parte expresivitatea secesion a portalului din proiect. Pentru a încerca să contrabalanseze pierderea de expresivitate rezultată din modificările portalului, arhitecții îi vor accentua decroșul până la 1,2 m și vor realiza la partea lui superioară un balcon corespunzând sălii de conferințe de la etajul întâi.

Singurele elemente păstrate din desenul inițial al portalului intrării par să fie soclurile cu bile și asizele bosate din piatră, corespunzătoare demisolului, de la baza pilaștrilor portalului. Supraviețuirea acestor elemente se datorează faptului că asigurau portalului o bază masivă, dar și expresivității bilelor, a căror imagine era asociată la vremea respectivă cu clișeul unei intrări pe care o flancau pentru a o proteja de roțile trăsurilor.

Portalul intrării avea deasupra o replică barocă, mult mai mică și mai firavă, cu care alcătuia un ansamblu a cărui expresivitate decurgea, în primul rând, din contrastul maselor. Prin poziția sa, avea rolul de a accentua golul din traveea centrală ce corespunde sălii de conferințe de la etajul întâi. Portalul cel mic nu figura în propunerile proiectului de concurs și a apărut, probabil, ca o necesitate de a contrabalansa dispariția decorațiilor inițiale ale portalului intrării.

Modificările operate la cornișa și frontonul corpului teșit au constituit una din cele mai consistente operațiuni de reconversie a limbajului arhitectural de la baroc la secesion. Eliminarea pilaștrilor cu capiteluri, a cornișelor hipertrofiate și a celor două statui feminine alegorice a lăsat locul unor elemente de factură secesion, reprezentate de o cornișă continuă mai subțire și a unui fronton simplificat. Acesta avea ca piesă principală un „cartuș”² înconjurat de brâuri tipice secesion și câmpuri de cărămidă.

În spatele frontonului se ridica masa impresionantă a acoperișului frânt care prin forma și dimensiunile sale domina atât silueta bibliotecii cât și contextul urban învecinat. Acoperișul era auster datorită masivității și formei simple rezultate în urma eliminărilor detaliilor barocizante din timpul execuției dar și învelitorii realizate din plăcuțe de ardezie gri.

¹ Cărămida clincherizată se obținea prin vitrificarea materialului ceramic. Procedeu presupunea topirea parțială la o temperatură înaltă a unui amestec și răcirea acestuia pentru obținerea unei mase compacte și dure cu aspect sticlos. (cf. *Lexicon de construcții și arhitectură*, Ed. Tehnică, Buc.1988, vol.1, p.328).

² *Cartușele* de pe frontoanele principale ale clădirilor erau concepute pentru inscripționarea denumirii oficiale a instituțiilor.

Imaginea de acum a acoperișului diferă de cea din proiectul de concurs datorită eliminării a o serie de detalii dar și apariției, în vârf, a unui turnuleț-foișor din lemn, amintind de arhitectura medievală transilvăneană. Motivele și semnificația apariției acestui accent în vârful acoperișului, mai ales în condițiile unei lipse de unitate stilistică cu restul clădirii, îmi sunt necunoscute și orice speculație pe marginea lor este hazardată. Cert este că din punct de vedere funcțional, el joacă, astăzi, rolul de deflector-luminator, asigurând aerisirea și iluminarea naturală a podului.

Expresivitatea fațadei corpului teșit era accentuată de scara monumentală a compoziției sale și de hipertrofierea acoperișului care în viziunea lui Korb și Giergl trebuia să domine piața Arany János (L. Blaga) și să fie un cap de perspectivă semnificativ pentru două străzi ce convergeau în piață: Jókai (Napoca) dinspre est și Trefort (V. Babeș) dinspre sud, exprimând și pe această cale importanța și prestigiul instituției. Trebuie amintit că ei fuseseră primii care identificaseră corect, încă de la prima fază a concursului, potențialul colțului sud-estic al amplasamentului și adoptaseră soluția care valorifica cel mai bine calitățile sitului.

Fațadele celor două corpuri bară, corespunzând pieții Arany János (L. Blaga) și str. Mikó (Clinicilor) au fost rezolvate simetric, contribuind astfel la accentuarea importanței articulației teșite. În compoziția generală simetria era, totuși, anihilată de prezența depozitului de carte și a articulației de legătură cu corpul bară. Fațada unui corp lateral avea o compoziție clară, alcătuită dintr-un câmp central flancat de două rezalituri de dimensiuni diferite ce se înălțau pe toată înălțimea imobilului. Câmpurile centrale laterale ocupau cea mai mare parte din lungimea corpurilor bară, întinzându-se pe patru travei laterale.

Fațadele secundare, invizibile din stradă, sunt extrem de modeste, reflectând probabil economiile impuse proiectării și execuției, dar și mentalitățile arhitecților, care la realizările din provincie ignorau adesea spatele clădirilor. Este vorba de imaginea volumelor sălii mari de lectură și a corpurilor curbe unde expresivitatea desenului bazat pe un limbaj hibrid ce asociază câmpurile de cărămidă cu cele din tencuială este extrem de modest și nu merită atenție. Totuși o întrebare retorică este inevitabilă: cum au acceptat arhitecți de talia lui Korb și Giergl, secondați de reprezentatul lor pe șantier, arhitectul Kappéter, să proiecteze și să realizeze o volumetrie și niște fațade așa de modeste la una din cele mai importante funcțiuni ale programului – sala de lectură?

Cu totul alta este situația imaginii exterioare a depozitului general de carte, unde s-au realizat niște fațade cu un desen simplu și foarte expresiv bazat pe ferestre, de mari dimensiuni, asociate cu câmpuri de cărămidă și bandouri orizontale și verticale de tencuială. Adaptarea curajoasă a unui limbaj inspirat din „*arhitectura fațadelor industriale de secol XIX (pilaștri de zidărie pe suprafață tencuită)*”¹ a conferit acestui corp de clădire cu o funcțiune relativ industrială o expresivitate remarcabilă conformă destinației.

Ultima contribuție la ansamblul bibliotecii a fost *depozitul nou de carte*, realizat la începutul anilor '60. Arhitectul Sóvágó a reușit integrarea noii construcții, amplasând-o simetric cu depozitul vechi, adoptând o volumetrie adecvată și folosind materiale decorative inspirate de prima construcție.

• *Limbajul decorativ interior*

Biblioteca clujeană este din punct de vedere al limbajului decorativ un amalgam de stiluri lipsit de coerență, atât între exterior și interior, cât și între diferitele spații interioare. Această lipsă de consecvență stilistică ar putea fi pusă pe seama economiilor impuse în timpul execuției de minister, a provincialismului clădirii și experimentelor lui Korb și Giergl ce urmăreau să-și însușească lexicul decorativ secesion. Totuși exista un numitor comun al tuturor decorațiilor interioare și anume faptul că nu ascundeau sau mascau structura de rezistență a clădirii, respectând astfel unul din postulatele secesionului. Un alt element comun al decorațiilor interioare consta în neutilizarea elementelor ceramice, în contrast total cu expresia fațadelor realizate din cărămizi clincherizate.

¹ MORAVÁNSKY Ákos, *Op.cit.*, p.234.

O primă gamă decorativă era alcătuită de limbajul eclectic geometrizat, cu accente clasiciste și baroce, din vestibul. Aici diverse profile de tencuială accentuau grinzile arcuite ale structurii, pilaștrii corespunzători arcelor și ancadramentele diverselor goluri. Cele mai spectaculoase ansambluri decorative erau două portaluri laterale ce încadrau golurile care asigurau legătura cu demisolul bibliotecii. Ele reluau în tencuială o schemă geometrizată a portalurilor baroce, utilizând ca elemente principale două volute simetrice asociate cu registre de meandre și denticuli.

Decorația vestibulului era completată de patru perechi de parapete decorative din piatră¹ care flancau intrarea principală și pachetele laterale de trepte. Inițial, în proiectul de execuție, ele fuseseră destinate să servească drept socluri pentru niște colonete decorative la care s-a renunțat, fapt ce a impus re-convertirea lor în parapete. Cele trei perechi, păstrate de soluția executată, se grupau în două tipuri diferențiate prin dimensiuni și complexitate. Prima pereche era mai mică, mai simplă și flanca treptele ce urcau la parter. Celelalte două perechi care încadrau treptele ce coborau la demisol erau mai mari și fuseseră realizate prin combinarea primelor cu câte o balustradă masivă rezemată pe cinci picioare profilate. Prin dimensiuni și proporțiile elementelor componente, parapetele degajau o senzație de robustețe și stabilitate amplificată de desenul secesionului geometrizat.

La nivelul întregii clădiri, vestibulului i s-a acordat cea mai mare atenție în ceea ce privește pardoseala. Evitându-se costuri exagerate, s-a încercat ca prin combinarea marmurei roșii a treptelor și pardoselii de mozaic să se obțină un efect de contrast cromatic. Mozaicul, aplicat în vestibul, asocia brâuri perimetrice decorative cu câmpuri omogene prin combinarea culorilor gri (ciment gri cu agregate de marmură albă) și negru (ciment și agregate de marmură neagră).

fig. 14 - Holul etajului I.

A doua gamă decorativă era alcătuită de elementele spațiilor destinate circulației: holuri, coridoare și scări principale. Apelând la un limbaj foarte simplu alcătuit din profilaturi în tencuială, arhitecții au accentuat caracterul funcționalist al acestor spații. Bandourile profilate aplicate au pus în valoare stâlpii și arcele-grinzi din beton armat iar motivele decorative pătrate au accentuat planșeele nivelelor.

Elementul decorativ cel mai remarcabil din zona circulațiilor era parapetul metalic al scărilor principale, care prin prezența sa dantelată era un accent binevenit în atmosfera sobră și funcțională a holurilor și coridoarelor. Desenul geometric al balustradei era specific ultimei faze a secesionului, ce anunța Art Deco-ul de mai târziu. Confecționarea parapetului îmbinase prin sudură

¹ Probabil calcar de Viștea, materialul tradițional al lucrărilor de pietrărie din Cluj.

și nituirile platbande și profile pătrate din tablă de diverse dimensiuni la care se adăugau plăcuțe dreptunghiulare metalice ce aveau ștanțate câte un romb.

Limbajul decorativ al sălii mari de lectură era destul de diferit de restul spațiilor interioare din bibliotecă, alcătuind o a treia gamă decorativă distinctă. Cu mijloacele relativ modeste ale profilelor de tencuială arhitecturii urmăriseră atenuarea masivității elementelor constructive ce acopereau sala de lectură. O mare diversitate de brâuri profilate, de câmpuri texturate și variate "farfurii" decorative se asociau configurând un limbaj decorativ abundent și totuși discret datorită profilelor aplatizate

Expresivitatea spațiilor interioare era susținută și de prezența unor corpuri de iluminat foarte diferite de la un spațiu la altul. Specializarea lor era impusă de diversitatea funcțiunilor programului arhitectural, care reclama în primul rând condiții bune de lectură. Așa se explica prezența în sălile de lectură cu program prelungit a unor veioze simple de tablă, din care ultimele exemplare funcționale se mai păstrează azi în sala de lectură a profesorilor (fostă de consiliu). Caracterul utilitar și nevoia de rezistență la manipulare al acestor veioze era evidentă în designul simplu, lipsit de orice decorație.

Printre corpurile de iluminat păstrate până azi se remarcă o aplică de tavan cu patru brațe și baghete de cristal la care se adăuga al cincilea braț suspendat la capătul unor lanțuri. Prin ajustarea lungimii acestora se obțineau înălțimi diferite de iluminare. Posibilitățile de adaptare au făcut ca această aplică să fie prezentă în diverse spații ale bibliotecii, dar mai ales în cele publice cum ar fi vestibulul și sala de conferințe. Imaginea aplicii este extrem de diferită în funcție de lungimea lanțului și de aceea este dificil de încadrat stilistic. Totuși versiunea cu lanțul lung, întâlnită azi în vestibul, este incontestabil de factură secesion.

Spațiile de circulație și holurile de nivel erau echipate cu niște aplici de tavan mai robuste și mai simple decât cele dinainte. Folosind principiul amplificării luminii becului cu baghete de cristal, aceste corpuri de iluminat ofereau un iluminat general mai redus decât în sălile de lectură. Caracterul utilitar al aplicelor se reflecta în designul simplu de o eleganță sobră dată de contrastul dintre masivitatea corpului și fragilitate baghetelor transparente dispuse circular în jurul becului.

Lampadarele din spațiile biroului și antecamerei directorului aparțineau Art Nouveau-ul de factură franco-belgiană, a cărui eleganță fusese considerată cea mai adecvată pentru fi prezentă în spațiul reprezentativ al directorului. Configurația corpului de iluminat se baza pe trei becuri, a căror abajururi originale au dispărut, ce erau suspendate cu mici console de un inel central din tablă ambutisată, piesa cea mai prelucrată stilistic a lampadarului.

Cele patru corpuri de iluminat menționate în acest studiu sunt printre puținele care au supraviețuit campaniei de „modernizare” de la începutul anilor '60 și reprezintă martori importanți ai tehnicii și tehnologiei de iluminare electrică din epocă.¹ Prezența lor în spațiile bibliotecii amintește că echiparea bibliotecii cu corpuri de iluminat electrice reprezenta o noutate pentru oraș, deoarece era una din primele clădiri publice clujene racordate la rețeaua electrică publică.²

UTILAJELE

Bibliotecile „închise” de la cumpăna secolelor (XIX-XX) prezentau inconvenientul unor trasee lungi de parcurs de la depozitul general până în sălile de lectură. Pentru a evita „expunerea” excesivă a cititorului la perioade mari de așteptare, bibliotecile erau dotate cu diverse utilaje mecanizate pentru transportul cărților și revistelor care ușurau și accelerau munca personalului de manipulare. La biblioteca clujeană s-a ales sistemul ascensoarelor cu troliu (cablu) acționate de motoare electrice, care funcționează și astăzi. Ele erau amplasate în ochiurile scăriilor de la capetele barei depozitului, funcționând în pozițiile strategice ale articulațiilor cu restul spațiilor bibliotecii.

Primul ascensor era destinat circulației cărucioarelor de transport și era amplasat în ochiul scării de la capătul estic al depozitului. Prin dimensiunile cabinei permitea transportul unui cărucior fără însoțitor, asigurând legătura cu spațiile bibliotecii din corpul principal. Cabina circulă într-un

¹ Informația provine de la salariații bibliotecii.

² Uzina electrică fusese construită începând din 1905 iar iluminatul public electric se introdusese în centrul Clujului în 1906.

puț confecționat din profile metalice și plasă de sârmă, care nu au suferit modificări esențiale de la inaugurarea din 1909. Cărucioarele pe care le transporta erau confecționate din lemn și profile metalice, iar cele care s-au păstrat se remarcă și astăzi prin manevrabilitate și greutate redusă.¹

fig. 15 - Depozitul de carte, ascensorul de cărți (pater-noster) cu sistemul de basculare al cărților.

Al doilea ascensor avea rolul de transportor de cărți, fiind de tip „pater-noster”² și ocupând ochiul scării de la capătul vestic al depozitului, în imediata vecinătate a sălii mari de lectură. Transportul cărților se făcea cu ajutorul a 24 de cabine din lemn de mici dimensiuni, deschise, care se deplasau continuu cu o viteză mică. Fiecare cabină-cutie transporta câte o singură carte ce era încărcată-descărcată din mers de personalul nivelului respectiv. Descărcarea era mai simplă decât încărcarea deoarece presupunea doar o basculare manuală a cărții pe un plan înclinat de lemn, de unde aceasta aluneca într-un compartiment de pânză al mesei de descărcare.

Farmecul evocativ al utilajelor, încă funcționale, din atelierul de legătorie este incontestabil. O întreagă gamă de ghilotine și prese de cele mai variate forme și dimensiuni, pe care tronează vizibil marca firmei austriaco-germane „Krause”, amintesc de atmosfera legătoriei de acum un secol, care mai funcționează și azi în același spațiu de la subsol.

ÎN CONCLUZIE

Este cât se poate de evident că Biblioteca Universității și Muzeului Ardelean a fost, în plan cultural, pentru Transilvania și Cluj un actor principal, care preluând și dezvoltând continuu moștenirea Asociației Muzeului Ardelean a contribuit decisiv la modernizarea și intensificarea vieții culturale a orașului. Ca instituție universitară, a avut un rol esențial în alcătuirea unei imagini și structuri funcționale de oraș universitar, calitate ce s-a păstrat neîntrerupt mai bine de un secol.

Din punct de vedere urbanistic, apariția bibliotecii pe o latură a pieții Arany János (azi L. Blaga) a contribuit la configurația unei zone din vestul centrului, unde apăruseră deja Complexul Clinicilor în 1888-1903 și Palatul Comitatului (Prefectura) în 1897-97. Realizarea bibliotecii are și meritul că impusese și o viziune nouă vizând reconfigurarea pieții Arany János, anticipând transformarea acesteia într-un spațiu urban modern.

¹ Încercările din ultimii 15 ani de a le înlocui cu versiuni moderne au eșuat datorită performanțelor slabe oferite de versiunile unor producători autohtoni (cf. arhitectului bibliotecii C.Trenea).

² Ascensorul „pater-noster” era un ascensor multicelular, cu mai multe cabine pe un trolu și cu funcționare continuă, ce asigura viteze mici de deplasare (0,3m/s). Putea fi pentru persoane sau materiale iar încărcarea-descărcarea se făcea din mers.

În plan arhitectural, realizarea bibliotecii marchează aplicarea pentru prima dată la Cluj și în Transilvania a unui program arhitectural modern și complet de bibliotecă universitară. Importul programului s-a făcut prin atragerea la Cluj a unor bibliologi reputați de la Budapesta, care vor întocmi tema program, dar și prin organizarea unui concurs național de arhitectură la care au participat arhitecți de primă mărime din Ungaria timpului.

Clădirea, ale cărei fundații s-au turnat în vara 1906 și care a fost inaugurată oficial la 18 mai 1909, a reprezentat o variantă economică a programului arhitectural, datorită dificultăților de finanțare. În consecință, câteva părți importante din proiectul de execuție au fost abandonate, iar altele s-au realizat abia în 1931-34.

BIBLIOGRAFIE

*** *A Királyi Magyar Egyetemek Epületei*, vol. II, Budapest, 1908.

*** *Magyar Életrajzi Lexicon 1000–1990* <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>

ASZTALOS Lajos, *Kolozsvár, helynév- és településtörténeti adattár*, Kolozsvár Társaság - Polis könyvkiadó, 2004.

GAAL György, *Kolozsvár – Mileniumi Kalauz*, Polis Könyvkiadó, Kolozsvár 2001.

GÁDOROS L., *Középületek tervezése*, Tankönyvkiadó, Budapest 1981.

GERLE János-Kovács Attila și MAKOVECZ Imre, *A századforduló Magyar Építészeté*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1990.

GYÖRGY Lajos, *Az Erdélyi könyvtárügy és a Kolozsvári egyetemi könyvtár*, în *Erdély Magyar Egyeteme. Az Erdély Egyetemi gondolat és a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Története*, Az Erdélyi Tudományos Intézet Kiadása, Kolozsvár, 1941.

HOFFMANN Hans-Christoph, *Die Theaterbauten von Fellner und Helmer*, Prestel-Verlag, München, 1966.

MORAVÁNSZKY Ákos, *Competing Vision. Aesthetic Invention and Social Imagination in Central European Architecture*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1998.

SAS Péter, *Mesélő Képeslapok, Kolozsvár 1867-1919*, Noran könyvkiadó, Budapest, 2003.

STRÍMBU Mihaela, *Arhitectură civilă secesionistă în Cluj-Napoca*, în *Acta Musei Napocensis*, XVII/1980 și XVIII/1981.

SCHÖNFELD J., *Gebäudelehre*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart-Berlin-Köln 1992

SCHORSKE E. Carl, *Viena fin-de-siècle. Politică și cultură*, Polirom, Iași, 1998.

WIEBESON Dora, SISA József (sub red), *The architecture of historic Hungary*, The MIT Press Cambridge, Massachusetts, 1998.

Gyalui Farkas – fost director adjunct al Bibliotecii Universității din Cluj

Dénes Gyórfi¹
B.C.U.– Cluj

Dintre personalitățile care au marcat activitatea Bibliotecii Universității în decursul timpului, în cazul de față, ne ocupăm de personalitatea și activitatea celui care a fost omul de litere și bibliotecarul Gyalui Farkas, pe numele său adevărat Mendel Farkas.

S-a născut pe data de 24 noiembrie 1866, la Gilău, într-o familie de evrei. Devine apoi clujean pentru o viață întreagă, atât datorită studiilor sale începute la gimnaziul unitarian, apoi continuate și terminate în cadrul gimnaziului reformat, dar mai ales datorită faptului că întreaga sa carieră profesională s-a desfășurat în cadrul instituțiilor clujene. Datorită înclinațiilor sale spre lingvistică încă de la 15 ani este autorul unor traduceri din limba franceză pentru ziarul *Magyar Polgár* din Cluj. După bacalaureatul din 1883 părăsește Clujul doar pentru o scurtă perioadă pentru a-și continua studiile la Facultatea de Medicină din Budapesta, dar în anul următor renunță și revine la Cluj unde se înscrie la Filologie, secția maghiară-franceză, obținând titlul de doctor în litere cu o teză consacrată omului de știință Apáczai Csere János (1625-1654). Între timp în martie 1886 este introdus aproape cu forța, de către un prieten de-al său, în redacția vestitului ziar *Kolozsvári Közlöny*, unde apoi leagă o prietenie de-o viață cu Petelei István, stâlpul de baza a publicației respective.² În 1889 îl întâlnim în redacția publicației matinale *Magyarság*, apoi devine colaboratorul ziarelor budapestane *Pesti Hírlap* și *Budapesti Hírlap*. În pofida succeselor sale în domeniul ziaristicii preferă să accepte postul de bibliotecar de la Biblioteca Universității din Cluj, instituție căreia îi rămâne fidel până la sfârșitul vieții sale, refuzând să accepte ofertele venite din partea Bibliotecii Universitare din Budapesta, dar mai ales din partea British Muzeum unde i s-a propus să preia conducerea departamentului maghiar al instituției.³ Prin intermediul gazetăriei a făcut cunoștință cu o seamă de personalități marcante ale vieții literare culturale maghiare din aceea vreme cum au fost Gyulai Pál, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza, Herczeg Ferenc, Tóth Béla, Benedek Elek, Jászai Mari, Endrődi Sándor, Fadrusz János, Jakab Ödön, Szilágyi Sándor, Szabolcska Mihály, Rákosi Viktor și mulți alții cu care apoi a întreținut o strânsă colaborare atât personală cât printr-o bogată corespondență.

În același timp, în cadrul bibliotecii, ca urmare a unei activități susținute timp de un deceniu, a reușit să realizeze și să tipărească, între anii 1892/1902, catalogul sistematic al bibliotecii în 5 volume, incluzând în acesta nu mai puțin de 45.768 de opere.⁴

În anul 1897, cu sprijinul ministrului instrucțiunii publice și al cultelor, efectuează o amplă călătorie de studii, prilej cu care vizitează bibliotecile publice din Germania, Franța, Elveția, Anglia, Belgia, Olanda și Austria, pentru a aduna date tehnice pentru a fi folosite și aplicate în dotarea noii biblioteci universitare ce urma a se construi la Cluj, cel mai impresionat fiind de bibliotecile din Bazel și Strasburg.⁵ Majoritatea constatărilor sale de călătorie au fost apoi relatate într-un volum ce a văzut lumina tiparului în 1900.⁶ Tot cu acest prilej, la Institutul Internațional de Bibliografie de la Bruxelles, conducerea instituției l-a însărcinat cu traducerea în limba maghiară a caietului de propagandă al centrului respectiv.

În 1905, ministrul Berzevicy Antal îl trimite într-o vizită la Torino pentru a studia măsurile ce s-au întreprins la fața locului în vederea prevenirii incendiilor din cadrul bibliotecilor. Acolo face

¹ E-mail: denes_gyorfi@yahoo.com

² Gyalui Farkas, *Első és utolsó találkozásom Petelei Istvánnal*, „Pásztortűz”, 1924., oct. 12, p. 184.

³ Colecția de manuscrise a Bibliotecii Naționale a Ungariei (în continuare CMBNU), Ms. 37/796 scrisoarea lui Gyalui Farkas către Pékár Gyula, Cluj, 16.I.1934, fila 1.

⁴ *A kolozsvári M.Kir. Ferencz József Tudományegyetem Könyvtárának szak-címjegyzéke*, Kolozsvár, 1892/1902.

⁵ Colecția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Maghiare (în continuare CMBAM), Ms. 36/ 796, scrisoarea lui Gyalui Farkas către Ferenczi Zoltán, Paris, 18.VI.1897. fila 2.

⁶ Gyalui Farkas, *Külföldi könyvtárakról*, I, Kolozsvár, 1900

cunoștință cu bibliotecarul A. Ratti, viitorul papă Pius al XI-lea . Dr. Ratti nu a uitat de Gyalui nici când a devenit papă și i-a trimis mai multe cadouri.¹

În 1900, după plecarea la Budapesta a directorului Ferenczi Zoltán, Gyalui, numit director interimar, își dorea foarte mult să devină director plin al Bibliotecii Universitare din Cluj, cu toata atitudinea hotărâtă a soției sale care se opunea din răspuțeri, motivându-și gestul prin faptul că soțul ei nici până la data respectivă nu prea a avut timp suficient pentru familie, iar cu noua sa funcție nu va mai avea nici atâta, lucru mărturisit de însuși Gyalui într-o scrisoare: „*Este adevărat că de săptămâni întregi nu m-am mai plimbat nici cu ea, nici cu copiii, stau aici în bibliotecă de la 7 dimineața și până la 7 seara*”.² Prin intermediul articolelor sale de ziar dobândindu-și o apreciabilă reputație în cercurile liberale din Budapesta, membrii acestora l-au susținut puternic în demersul său de a ocupa scaunul de director al bibliotecii universitare clujene, funcție ce în final i-a revenit istoricului literar Erdélyi Pál. Deși dezamăgit, în scurt timp a reușit să depășească acest moment, chiar împrietenindu-se pe parcurs cu fostul său rival în ale funcției de conducere, concentrându-și eforturile în calitatea sa de bibliotecar principal în vederea apărării intereselor bibliotecii, a posturilor și a bugetului acestor instituții: „*Fac tot ce este omeneste posibil pentru a apăra interesele bibliotecii, deși în sinea mea stau și mă minunez că pentru această cauză publică sunt nevoit să depun niște strădanii atât de vehemente*”,³ fiind în schimb deosebit de mândru atunci când constata performanțele științifice ale angajaților instituției.⁴ Paralel a avut și o viață socială deosebit de activă – a mers deseori la teatru, la operă, la vernisaje, la lansări de carte, a organizat numeroase serate literare, iar la sfârșit de săptămână mergea în excursii. Pe baza multelor sale studii și articole de specialitate, la 10 octombrie 1901 a devenit titularul cursului de biblioteconomie de la Universitatea din Cluj, în cadrul căruia, timp de 18 ani, mai bine de 1.000 de cursanți au beneficiat de cunoștințe de specialitate din domeniul biblioteconomiei, a istoriei cărții, a bibliotecilor, a bibliografiilor, a presei etc.⁵ Bunul său prieten, Petelei István, remarca în context faptul că o altă persoană, nobilă, ar fi beneficiat din plin de privilegiile oferite de calitatea de profesor fără să fi făcut nici un efort, pe când Gyalui muncea fără răgaz și în noua sa calitate.⁶

În anul 1906 încearcă înființarea unei catedre de biblioteconomie, cerere respinsă însă de către Apponyi Albert, ministrul instrucțiunii publice.⁷ Demersurile sale continuă însă, cu motivația că în Ungaria unele persoane vor să facă biblioteci fără bibliotecari, pentru că în afara câtorva biblioteci de stat în celelalte instituții sunt diletanți.⁸

Cursul de biblioteconomie pe care l-a ținut până în 1919 conținea următoarele module: I. Dezvoltarea scrisului și a tipografiei cu privire specială la istoria tipografiilor din Ungaria. II. Istoria și arta cărții, în special istoricul legăturii și ilustrației de carte. III. Istoria bibliotecilor. IV. Biblioteconomie teoretică și practică. Apariția și dezvoltarea bibliotecilor moderne. Construirea și amenajarea bibliotecilor. Organizarea catalogelor. Tipurile de biblioteci. Legi și tratate cu privire la biblioteci. V. Bibliografie practică: descrierea publicațiilor. Alcătuirea de bibliografii și repertorii. Tehnica muncii științifice. Cele mai importante lucrări de bibliografie.⁹ Începând cu anul universitar 1912/1913 a inițiat un nou curs intitulat Istoria și bibliografia presei, care conținea prelegeri despre istoricul presei maghiare și internaționale. Se pare că aceste cursuri, gratuite de altfel, se țineau de două ori pe săptămână.¹⁰

După finalizarea lucrărilor de construire a noului sediu atât cursurile cât și activitățile

¹ Gyalui Farkas, *A torinoi nemzeti könyvtár katasztrófa után*, „*Budapesti Hírlap*”, 5.IV. 1905, p. 10.

² CMBAM, Ms. 326/801, scrisoarea lui Gyalui Farkas către Ferenczi Zoltán, Cluj, 20.II.1900, fila 1.

³ CMBAM, Ms.326/802, scrisoarea lui Gyalui Farkas către Ferenczi Zoltán, Cluj, 5.III.1900, fila 2.

⁴ CMBAM, Ms. 326/807, scrisoarea lui Gyalui Farkas către Ferenczi Zoltán, Cluj, 9.V.1910, fila 1.

⁵ *A könyvtári tudományok a kolozsvári M. Kir. Ferencz Jozsef Tudományegyetemen*, Magyar Könyvszemle, 1901, p. 417.

⁶ CMBNU, Oct. Hung. 1823, scrisoarea lui Petelei István către Gyalui Farkas, Târgu Mures, XI.1901.

⁷ *Emlekirata Gyalui Farkasnak a kolozsvári egyetemen egy könyvtári tanszék létesítése ügyében*, Kolozsvár, 1906.

⁸ Gyalui Farkas, *A magyar könyvtárak ügye*, „*Budapesti Hírlap*”, 1.X.1910, p.33.

⁹ „*Grafikai Szemle*”, 1902, I, p.8

¹⁰ *A kolozsvári Ferencz Jozsef Magyar Királyi Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje*. Kolozsvár, 1901, p. 7.

practice se țineau în sala festivă a instituției. La un curs de-al său participau în medie 60-100 de cursanți, printre ei numărându-se și viitorii episcopi reformați Ravasz László și Makkai Sándor, precum și istoricul Lukinich Imre.¹

În 1911 i se împlinește parțial dorința și visul. Devine director adjunct al bibliotecii clujene, calitate în care se preocupă printre altele și de rezolvarea problemei legate de drepturile de pensionare ale angajaților bibliotecii, iar în anii primului război mondial are în grija sa funcționarea cât de cât normală a bibliotecii în condițiile vitrege de război.² Iar atunci când bibliograful Monoki István și Valentiny Antal au ajuns prizonieri pe frontul rusesc, trimite o scrisoare exploratorului și politicianului norvegian F. Nansen, laureat al premiului Nobel, care tocmai în perioada respectivă se preocupă de soarta refugiaților și a prizonierilor de război, rugându-l ca în măsura posibilităților sale să se preocupe și de soarta celor doi bibliotecari clujeni, identificându-i în cele din urmă pe cei doi prin intermediul unui deputat rus, prieten de-al său, într-un lagăr din Krasnoiarsk. Deputatul a delegat la fața locului pe un avocat de-al său pentru a intra în contact cu aceștia, oferindu-le posibilitatea de a avea condiții de trai mai omenești decât ceilalți prizonieri, propunere refuzată însă cu hotărâre de către cei doi. Izbucnind o epidemie de tifos, avocatul a trimis în lagăr un medic, datorită căruia cei doi clujeni au scăpat cu viața. Mai târziu Monoki a ajuns în Suedia, iar de acolo a revenit apoi la Cluj. Împrejurările prin care Valentiny Antal a scăpat și a ajuns la Cluj, la nivelul actual al cercetării mele încă nu-mi sunt cunoscute.³

În toamna anului 1916, odată cu creșterea pericolului de război, Gyalui, împreună cu Erdélyi, a făcut eforturi enorme pentru salvarea celor mai prețioase valori ale bibliotecii, organizând împachetarea manuscriselor și incunabilelor și transportarea lor, în împrejurări pline de peripeții și punerea lor la adăpost într-un seif bancar tocmai din Budapesta. Aspect îmbucurător este faptul că, după încetarea războiului valorile respective au fost readuse la Cluj.⁴

Demn de semnalat este faptul că Gyalui, încă în 1897, a publicat un volum prin care a luat apărarea legii depozitului legal⁵. Prin intermediul acestui volum a încercat să convingă tipografiile despre necesitatea și importanța trimiterii exemplarelor legale către biblioteci, unul dintre argumentele sale fiind acela că exemplarul legal ar avea și funcția de reclamă pentru tipografia respectivă, ele constituindu-se în surse valoroase, dacă nu chiar unice pentru viitoarea cercetare istorică. Iar concepția sa despre rolul biblioteconomiei a fost definită într-un studiu dedicat rolului și funcției biblioteconomiei.⁶

Una dintre funcțiile principale ale biblioteconomiei moderne – aprecia Gyalui – constă în facilitarea accesului unui public cât mai numeros, sprijinirea construirii unor biblioteci care apoi să devină adevărate ateliere culturale. Biblioteconomia ar trebui să-i învețe pe bibliotecari care sunt responsabilitățile și sarcinile bibliotecii și cum ar putea fi îndeplinite sarcinile respective. Ar trebui să demonstreze și să evidențieze drepturile cititorilor, cartea nefiind a bibliotecii, ci a publicului cititor care o folosește întru formarea sa spirituală. Biblioteca păstrează cartea, dar numai pentru a fi folosită un răstimp cât mai îndelungat și de cât mai multe persoane. O altă atribuție a biblioteconomiei ar fi aceea de a cerceta istoria marilor biblioteci în scop mobilizator, încurajator și de a fi exemplu de urmat.

S-a pronunțat totodată și pentru dezvoltarea sistemului de biblioteci publice care abia în perioada respectivă au început să apară în Ungaria. În același timp a considerat că în acest demers este mare nevoie și de inițiativă venită din partea societății, centralismul excesiv, contribuind doar la agravarea situației din domeniu. În context a criticat listele de cărți propuse spre achiziționare pentru bibliotecile rurale, alcătuite tocmai la Budapesta.⁷

În paralel cu aceasta a susținut cu convingere și implementarea împrumutului inter-

¹ Arhiva Eparhiei Reformate din Ardeal (în continuare AERA), Gyalui Farkas, *Emlékirataim*, I, p. 65.

² CMBAM, Ms. 326/818, scrisoarea lui Gyalui Farkas către Ferenczi Zoltán, Cluj, 22.V.1912, f. 1.

³ AERA, Gyalui Farkas, *Emlékirataim*, p. 38.

⁴ *Ibidem*, p. 96.

⁵ Gyalui Farkas, *A nyomdatermékek köteles példányai*, Kolozsvár, Minerva, 1897.

⁶ Idem, *A könyvtári tudományok célja és feladata Magyarországon*, Kolozsvár, 1904.

⁷ *Ibidem*, p. 34.

bibliotecar internațional.¹

După schimbările intervenite în 1918 în urma cărora în fruntea Bibliotecii Universității a fost instalat ca director Eugen Barbul, Gyalui Farkas, datorită meritelor sale în domeniu, a fost menținut în cadrul bibliotecii și de către noua administrație, care i-a încredințat funcția de director tehnic al instituției, funcție în care Gyalui – conform memoriilor sale – a colaborat foarte bine pe toate planurile cu noul șef al bibliotecii, apreciind atitudinea normală, realistă a noului director. Împreună cu Gyalui au rămas pe posturi și majoritatea funcționarilor maghiari ai bibliotecii. În acești ani Gyalui a îndeplinit o sarcină culturală istorică împreună cu ceilalți colegi ai săi din bibliotecă.

Extrem de bogatele și variatele sale scrieri literare au văzut lumina tiparului în presa din Cluj (*Magyar Polgár, Kolozsvári Közlöny, Erdélyi Híradó, Kolozsvári Hírlap*), cotidiene din Budapesta (*Budapesti Hírlap, Pesti Hírlap, Budapesti Napló, Magyar Hírlap, Fővárosi Lapok, Magyar Nemzet, Magyar Újság etc.*), în presa din Brașov și Oradea, în reviste clujene (*Erdélyi Múzeum, Erdélyi Lapok, Erdélyi Irodalmi Szemle, Erdély, Pasztortűz, Erdélyi Helikon*) și budapestane (*Ország Világ, Budapesti Szemle, Irodalomtörténeti Közlemények, Magyar Nyelvőr etc.*), precum și în mai multe anuare și almanahuri. A tradus printre altele din Carmen Sylva, Maupassant, Jules Verne, Emil Zola, Alfonse Daudet.

Operele sale literare au apărut după cum urmează: primul său volum de nuvele a văzut lumina tiparului la Cluj, în 1895, cu titlul *Nálunk vidéken*. (Pe la noi în provincie). În anul următor a publicat romanul istoric *A szabadtó* (Eliberatorul). Comedia într-un act *Mézes hetek után*, după trei ediții maghiare, a apărut și în traducere germană și română (După săptămânile de miere), precum și în engleză și finlandeză. A urmat monologul *A telefon vidéken* (Telefonul în provincie), prezentat prima oară pe scena Teatrului Național din Cluj, la 27 noiembrie 1892. Cele în total 8 piese de teatru ale sale au fost jucate pe scena Teatrului Național din Cluj, precum și pe scenele mai multor teatre din Budapesta și din Rusia.

Pentru meritele sale literare și profesionale deosebite a fost decorat adeseori cu ordine și medalii naționale și internaționale, devenind membru al diverselor societăți științifice și culturale. Astfel, timp de 11 ani (1893-1904), a fost secretar al Erdélyi Irodalmi Társaság (Societatea Literară Ardeleană), iar din 1923 a devenit membru de onoare al societății. În anii 1890 a devenit membrul, iar ulterior președintele de onoare al lojei masonice Unio din Cluj. A fost de asemenea membru al Societății Literare Kemény Zsigmond din Târgu-Mureș, membru al Institutului Internațional de Bibliografie din Bruxelles, al Societății Gutenberg din Mainz, care pentru activitatea sa depusă în domeniul istoriei tiparului l-a onorat cu medalia de argint. În 1916 s-a pus în discuție ca să primească titlu nobiliar, însă Gyalui a dorit mai degrabă o creștere de salariu. În 1925 a obținut Steaua României în grad de ofițer, iar în 1924 din partea Republicii Franceze a fost decorat cu Ordinul Palmes Academiques cl. I. la care s-a adăugat și titlul de Officier de l'Instruction Publique.

Aceste rezultate ale sale sunt cu atât mai valoroase cu cât viața sa de familie nu a fost lipsită de griji și probleme. Soția sa, Brachfeld Gizella, o apreciată violonistă, a încetat din viață în 1914. Ca semn de iubire și respect, piatra sa de mormânt a fost proiectată de însuși Gyalui, în formă de vioară, fiind și în prezent una dintre cele mai frumoase pietre funerare din cimitirul evreiesc din Cluj. Gyalui mult timp nu și-a revenit după pierderea soției pe care o iubea enorm. Fiica sa Ilona, profesoară de literatură franceză, prin anii '30 s-a stabilit în Anglia unde a încetat din viață în 1939. Fiul său Jenő a fost scenaristul și directorul primului Studio de film din Transilvania, din proprietatea lui Janovics Jenő, regizând mai multe filme artistice și documentare. Gyalui Farkas a încetat din viață în anul 1952, la Cluj.

În finalul incursiunii noastre în viața și activitatea bibliotecarului Gyalui Farkas apreciem că întreaga sa existență a fost consacrată cărții, bibliotecii, literaturii și culturii clujene.

¹ Gyalui Farkas, *Külföldi könyvtáráról*, p. XII.

Seria filatelică multiculturală *Librarians*

Vladimir F. Wertsman¹

Partea I: Bibliotecari renumiți prezenți pe seriile filatelice emise în întreaga lume

Toate țările de pe glob, mai mari sau mai mici, se mândresc cu propria moștenire culturală, iar bibliotecile și arhivele sunt instituții cu rol fundamental în prezervarea acesteia. Însă după cum bine știm, bibliotecile și arhivele nu pot exista fără bibliotecari și arhivari. În decembrie 1999, *American Libraries*, publicația oficială a Asociației Bibliotecilor Americane (ALA), ne-a reamintit că profesia de bibliotecar își are originile în urmă cu mai bine de 4.000 de ani; au fost descoperite cataloage de bibliotecă ale unor texte religioase cu scriere cuneiformă, în limba sumeriană, datând aproximativ din anul 2000 î.e.n. Colectarea, prezervarea, organizarea și împărtășirea cunoașterii și realizărilor umane acumulate de-a lungul a peste patru milenii, reprezintă demersuri culturale importante. Scriitorul Archibald MacLeish nota în lucrarea sa, *A Time to Speak*, publicată în anul 1941: „...bibliotecarii nu sunt doar păstrătorii cărților, ai tipăriturilor și ai altor documente aflate pe rafturile bibliotecilor, ci și ai dovezilor spiritualității umane – înregistrări ale viziunii umanității asupra lumii și asupra ei înseși.”

În ciuda meritelor și a realizărilor bibliotecarilor, bibliotecilor și arhivelor de-a lungul a atâtor milenii, și a rolului seriilor filatelice în evidențierea elementelor geografice, istorice și culturale unice, specifice fiecărei națiuni, este destul de surprinzător să descoperim prezența doar a câtorva biblioteci și bibliotecari de seamă, în cadrul unor asemenea serii. Ei reprezintă un soi de *rara avis* în lumea filatelică, super-saturată de milioane de timbre ilustrând sute de teme precum regalitatea, lideri de guverne, personalități bine-cunoscute, nave maritime și avioane, simboluri naționale, flora și fauna, unele sporturi, ca să amintim doar câteva dintre ele. Din 191 de țări membre ale Națiunilor Unite, doar vreo douăzeci au emis ediții filatelice portretizând bibliotecari de seamă. Bibliotecile și arhivele se regăsesc din ce în ce mai frecvent în ediții filatelice emise de tot mai multe țări, însă încă nu sunt prezente la fel de constant în peisajul filatelic ca alte subiecte sau tematici; există zeci de țări care n-au inclus în repertoriul lor filatelic nici un fel de reprezentări ale bibliotecilor, arhivelor sau bibliotecarilor celebri.

Prezentăm mai jos o listă a bibliotecarilor, arhiviștilor și a unor importanți sponsori ai bibliotecilor care au fost reprezentați pe timbre poștale cu mențiunea țării emitente și a datei când au apărut pentru prima oară pe astfel de timbre. În afară de a indica gradul în care bibliotecarii au găsit o anumită apreciere în cadrul reprezentărilor culturale ale țărilor lor, această listă relevă, de asemenea, faptul că anumite personalități literare și istorice foarte bine-cunoscute, au debutat în activitatea profesională sau au lucrat la un moment dat ca bibliotecari. Timbrele marcate cu litera (S) în combinație cu anumite cifre, au fost selectate din ediția pe anul 2004 a publicației *Scott's Standard Postage Stamp Catalog*, cuprinzând cinci volume.

Statele Unite ale Americii

1847: primul timbru din lume portretizând un bibliotecar a fost acela care-l reprezenta pe **Benjamin Franklin** (1706-1790), fondator al primei biblioteci pe bază de abonament din America, predecesoare a sistemului bibliotecilor publice. (S/1). Alte ediții filatelice cu reprezentarea lui Franklin au fost emise în anii 1850 și mai târziu.

1856: și **Thomas Jefferson** (1743-1826), al treilea președinte al Americii, a fost un mare bibliofil și colecționar. A catalogat și clasificat materiale bibliografice pentru Universitatea din Virginia. Colecția personală a președintelui, de peste zece mii de cărți, a devenit nucleul din care s-a

¹ **Vladimir F. Wertsman** este președintele Comitetului pentru Documente Multiculturale al *Ethnic and Multicultural Information Exchange Round Table (EMIERT)* ALA și colaborator constant al publicației *MultiCultural Review*.

dezvoltat Biblioteca Congresului. (S/12). Alte serii filatelice cu Thomas Jefferson au fost emise în anii 1860, dar și ulterior.

1940: Henry W. Longfellow (1807-1882), poet și profesor de limbi moderne, a lucrat ca bibliotecar la Colegiul Bowdoin din Brunswick, Maine, între anii 1829 și 1835. (S/864)

1960: Andrew Carnegie (1807-1882), industriaș de origine scoțiană, considerat „sfânt patron al bibliotecilor”, a donat 56.162.662 de dolari pentru înființarea a 2.509 biblioteci în țările vorbitoare de limba engleză și a altor 1.679, în Statele Unite. (S/1171)

1986: John Harvard (1607-1638) a fost profesor și pastor asistent. Biblioofil pasionat, a adunat o colecție impresionantă de cărți în scurta sa viață și a donat peste 300 din ele, în vederea înființării unui colegiu și a bibliotecii aferente acestuia, ambele preluând ulterior numele de *Harvard*. (S/2190)

2002: serie filatelică reprezentându-l pe renumitul poet **Ogden Nash** (1891-1982), care a lucrat ca bibliotecar la Biblioteca Congresului în timpul celui de-al doilea război mondial. (S/3569)

Antigua&Barbuda

1995: Aleksandr Soljenițin (1918 -), laureat rus al premiului Nobel pentru literatură și important disident al regimului comunist sovietic, a lucrat ca bibliotecar al închisorii, începând cu 1947, în perioada încarcerării sale într-un lagăr de muncă din Rusia. (S/1943-1944)

Austria

1931: Franz Grillparzer (1791-1872), poet și dramaturg, a lucrat pentru o perioadă scurtă de timp la Biblioteca Curții Imperiale Austriece, activând ulterior, începând cu 1815, în cadrul Arhivelor Ministerului de Finanțe. În 1832 a devenit directorul aceleiași instituții, funcție pe care a exercitat-o până în anul 1856. (S/B494)

Belarus

1998: Adam Mickiewicz (1798-1855), a cărui naționalitate este încă disputată atât de Belarus, cât și de către Polonia, a apărut în ediții filatelice emise de ambele țări. Vezi adnotarea cu privire la Polonia. (S/241)

Chile

1953: Publicistul, diplomatul și bibliograful **José Toribio Medina** (1852-1932) și-a constituit o colecție personală și a donat-o Bibliotecii Naționale din Chile. (S/273-274)

China

1950: Liderul comunist **Mao Zedong** (1893-1979) a lucrat ca bibliotecar-asistent în cadrul departamentului de periodice al Universității din Beijing, în anul 1918. Cultul personalității lui Mao Zedong a determinat ulterior generarea unor ediții filatelice de milioane de timbre, de diverse dimensiuni și culori, emise de China și alte câteva țări [asiatice, n.n.] (S/11)

Cuba

1957: Figarola Caneda (1852-1926) a fost primul director al Bibliotecii Naționale cubaneze. (S/C167)

Ecuador

1942: Alfred Baquerizo Moreno (1859-1951), ales de două ori președinte al Ecuadorului, a fost director al Bibliotecii Publice Guayaquil, în anul 1890. (S/406)

Franța

1944: Jean-Baptiste Colbert (1619-1683), prim-ministru al Regelui Ludovic al XIV-lea, a avut un rol extrem de activ în dezvoltarea Bibliotecii Regale, actualmente Biblioteca Națională a Franței, asumându-și, de asemenea, rolul de administrator al bibliotecii inițiale. (S/B183)

1953: Istoricul Jules Michelet (1798-1874) a fost șeful Secției de Istorie din cadrul Arhivelor Naționale din Paris, între anii 1831 și 1852. (S/B280)

1957: Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832). Vezi adnotarea cu privire la Germania. (S/863)

Germania

1926: Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), poet, dramaturg, om de stat și cercetător german, a fost administratorul Bibliotecii Ducale de la Weimar între anii 1797 și 1832, precum și al Bibliotecii Universității din Jena, între 1817 și 1832. (S/351) În anii care au urmat celui de-al doilea război mondial, au fost emise serii filatelice reprezentându-l pe Johann Wolfgang von Goethe, atât în Germania de Est (RDG), cât și în Germania Occidentală.

1926: reputatul filosof Immanuel Kant (1724-1804) a activat ca bibliotecar-asistent în cadrul bibliotecii organizate în Castelul Königsberg din Prusia, între anii 1766 și 1772. (S/356). În anii care au urmat celui de-al doilea război mondial, au fost emise serii filatelice reprezentându-l pe Immanuel Kant, atât în Germania de Est (RDG), cât și în Germania Occidentală.

1926: Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781), dramaturg și critic de teatru, a lucrat ca bibliotecar în cadrul Bibliotecii Herzog August din Wolfenbüttell, din anul 1770 și până la moartea sa. (S/359). După cel de-al doilea război mondial, au fost emise serii filatelice reprezentându-l pe Gotthold Ephraim Lessing, atât în Germania de Est (RDG), cât și în Germania Occidentală.

1926: Baronul Gottfreid Wilhelm von Leibniz (1646-1716), reputat filosof, matematician și cercetător german, a activat ca bibliotecar în cadrul Bibliotecii Ducale din Hanovra între 1676 și 1690, precum și în cadrul Bibliotecii Herzog August din Wolfenbüttell, din anul 1690 și până la moartea sa. (S/360) După cel de-al doilea război mondial, au fost emise serii filatelice reprezentându-l pe Baronul Gottfreid Wilhelm von Leibniz, atât în Germania de Est (RDG), cât și în Germania Occidentală.

1947: Johann Christian Friedrich Hölderin (1770-1843) a lucrat ca bibliotecar în cadrul Bibliotecii Contelui de Hessen-Homburg, între anii 1804 și 1806. (S/8N2). Timbrele poștale reprezentându-l pe Johann Christian Friedrich Hölderin au fost emise atât în Germania de Est (RDG), cât și în Germania Occidentală.

1975: scriitorul Jacob Grimm (1785-1863) a activat ca bibliotecar în cadrul Bibliotecii Electorale a lui Jerome Bonaparte, în Kassel, între 1816 și 1829, precum și în cadrul Universității Göttingen, din 1830 și până în 1837. (S/1661-1662, DDR)

1975: Wilhelm Grimm (1786-1859), frate și coautor al scriitorului Jacob Grimm, a lucrat în cadrul aceleiași universități și a apărut pe același timbru cu fratele său. Timbrul poștal respectiv a fost emis în Germania de Est, și este identic cu cel descris la poziția anterioară. (S/1661-1662, DDR)

Ungaria

1964: Ervin Szabó (1835-1919) a fost un activist marxist și primul director al Bibliotecii Municipale din Budapesta, înființată în anul 1904. A introdus o modificare minoră în ceea ce privește utilizarea Sistemului Zecimal Dewey în țara sa. (S/1586)

India

1992: Dr. Shiri Shihali Ramarit Ranganathan (1892-1972), renumit autor, bibliotecar și pedagog renumit pe plan internațional, a formulat cele Cinci Legi ale Biblioteconomiei. (S/1430)

Italia

1950: Istoricul Lodovico Antonio Muratori (1672-1750) a fost bibliotecar în cadrul Bibliotecii Ambrosiana din Milano între anii 1694 și 1700, iar din anul 1700 și până la moartea sa, a fost angajat ca bibliotecar particular al Ducelui de Modena. (S/540)

Olanda

1950: Politicianul Jan van der Does, cunoscut sub numele de Janus Dousa (1545-1604), a fost primul bibliotecar al Universității din Leyden, între anii 1587 și 1591, precum și curator al Universității, din anul 1575 și până la sfârșitul vieții sale. (S/328)

Norvegia

1985: Carl Deichman (1705-1780), a fost fondatorul sistemului bibliotecilor din Norvegia, în secolul al XVIII—lea. (S/867)

Peru

1951: Ricardo Palma (1833-1919) a fost un poet peruan care a îndeplinit funcția de director al Bibliotecii Naționale din Lima, între anii 1884 și 1912. (S/C326)

Filipine

1949: Profesorul de drept Teodoro Kalaw (1884-1940), a deținut în două rânduri funcția de director al Bibliotecii și al Muzeului Național din Manila, în anii 1916-1917, precum și din anul 1929 și până la sfârșitul vieții. (S/B1)

1949: Trinidad H. Pardo de Tavera (1857-1925), antropolog, fizician și scriitor peruan, a fost director al Bibliotecii și al Muzeului Național timp de doi ani, din 1923 și până la moartea sa, survenită doi ani mai târziu. (S/B2)

Cristobal Epifanio de los Santos (1871-1928), istoric, funcționar public și editor, a fost director al Bibliotecii și al Muzeului Național din anul 1925 și până la moartea sa, în anul 1928. (S/B3)

Toate aceste personalități filipineze sunt reprezentate pe serii filatelice emise cu scopul de a sprijini reconstrucția bibliotecilor care au suferit distrugerii în timpul celui de-al doilea război mondial.

Polonia

1944: Konrad Celtis (Celtis) (1459-1508), umanist, profesor și scriitor polonez care a organizat Biblioteca de la curtea veneză între anii 1497 și 1508. (S/NB36)

1949: Adam Mickiewicz (1798-1855), poet, profesor și patriot, a luptat pentru independența țării sale. Exilat în Franța, a lucrat ca bibliotecar la Bibliotheque d’Arsenal timp de trei ani, din 1845 și până în 1848. (S/415)

România

1975: Mihai Eminescu (1850-1889), cel mai important poet național, a lucrat ca bibliotecar și ulterior a funcționat ca director al Bibliotecii Universității din Iași, între 1884 și 1886. (S/2548)

Rusia (inclusiv fosta Uniune Sovietică)

1944: Ivan Krilov (1769- 1844) a fost scriitor, jurnalist, autor de piese de teatru și poet, a tradus fabule în limba rusă. A lucrat ca bibliotecar secundar în cadrul Bibliotecii Imperiale din Sankt Petersburg între anii 1812 și 1841. (S/957-958)

1956: reputatul matematician și profesor universitar **Ivan N. Lobacevski** (1793-1856) a reorganizat Biblioteca Universitară din Kazan. El a făcut noi achiziții de carte și a fost director al bibliotecii respective între anii 1825 și 1835. (S/1822)

1956: Nadejda K. Krupskaja (1869-1939), soția lui Lenin și activistă comunistă independentă, a organizat rețeaua bibliotecilor Sovietului și a contribuit la dezvoltarea rețelei de biblioteci a republicilor sovietice. (S/1831)

1989: Li Dazhao (Li-Tachao) (1889-1927) lider comunist chinez, profesor universitar și director al Bibliotecii Universitare din Beijing, în timpul primului război mondial. De asemenea, l-a ajutat pe Mao Zedong să ajungă în poziția de bibliotecar secundar în cadrul departamentului de periodice al aceleiași biblioteci. (S/5816) Vezi și paragraful despre China.

Spania

1991: Maria Moliner (1900-1981) a fost un reputat lingvist și arhivist. (S/2643)

Elveția

1933: Jean Baptiste Girard, cunoscut sub numele de *Părintele Gregoire* (1765-1850), a fost călugăr franciscan și pedagog. A activat ca arhivist în cadrul Ministerului Cultelor și Științelor din Berna, între 1799 și 1803. (S/B68)

1934: Albrecht von Haller (1708-1777), anatomist, medic, botanist și poet, a lucrat ca șef de serviciu în cadrul Bibliotecii Municipale din Zürich în anii 1735 și 1736. (S/B72)

Uruguay

1942: Francisco Acuna de Figueroa (1790-1862) poet și autor al imnurilor naționale ale Uruguayului și Paraguayului, a fost director al Bibliotecii și Muzeului din Montevideo, în anii 1840. (S/512-517)

Vatican

1946: Papa Marcellus al II-lea, (1501- 1555), anterior cardinal Marcello Cervini degli Spannochi, a lucrat ca bibliotecar al Vaticanului între 1548 și 1555. Ales papă în anul 1555, a îndeplinit această înaltă demnitate timp de douăzeci și două de zile calendaristice înainte de decesul său, survenit în urma unei boli. (S/118)

1955: Papa Nicolae al V-lea (1398-1455), anterior cardinal Tommaso Parentucelli, a fost un mare bibliofil și colecționar de manuscrise latine și grecești. A organizat Biblioteca Medici de la Mănăstirea San Marco din Florența, precum și Biblioteca Vaticanului. (S/197-199)

1975: Bartolomeo Sacchi (1421-1481), cunoscut, de asemenea, sub numele de **Platina**, a fost primul bibliotecar al Vaticanului, numit fiind de Papa Sixtus al IV-lea. A fost reprezentat pe un timbru aniversar, cu ocazia împlinirii a 500 de ani de la înființarea Bibliotecii Vaticanului. (S/582)

1981: Papa Pius al XI-lea (1857-1939), anterior Cardinal Ambrogio Damiano Ratti, a activat ca bibliotecar în cadrul Bibliotecii Ambrosiana între anii 1888 și 1911, precum și ca bibliotecar la Biblioteca Vaticanului, din 1911 și până în 1918. (S/1681-1684)

Concluzie

Deși suntem foarte mândri de faptul că bibliotecarii menționați în această primă parte a articolului nostru au fost reprezentați pe timbre poștale, acest subiect a fost total neglijat de către marea majoritate a statelor care fac parte din Organizația Națiunilor Unite, precum și de către UNESCO, organizația cu profil cultural-științific a Națiunilor Unite. Este regretabil faptul că aproape toți bibliotecarii care apar pe serii filatelice sunt fie reprezentanți ai secolelor trecute, fie nu mai sunt printre noi, cu excepția lui Aleksandr Solenițin (care a apărut pe un timbru emis de statul caribian Antigua&Barbuda).

E timpul să atenționăm toate administrațiile poștale din toate statele, de pe toate continentele, inclusiv din țara noastră [SUA, n.n.], asupra necesității de a-și îndrepta atenția asupra anumitor bibliotecari, arhiviști sau fondatori de bibliotecă valoroși, și a le promova imaginea în mod constant și imparțial, prin reprezentarea lor pe serii filatelice atractive. Ca un exemplu ilustrativ în acest sens, Statele Unite nu a emis încă nici un timbru cu imaginea lui Melvin Dewey, al cărui Sistem Zecimal de Clasificare a fost adoptat de către numeroase biblioteci, în tot atâtea țări ale lumii.

Federația Internațională a Asociațiilor de Biblioteci (IFLA), Asociația Bibliotecilor Americane (ALA), împreună cu Unesco, ar trebui să stabilească anumite comitete sau grupuri operative care să se implice în problema apariției bibliotecarilor și bibliotecilor pe timbrele poștale. (Cei care se ocupă de această problemă în Statele Unite pot contacta Comitetul Consultativ *Citizen's Stamp*, la adresa c/o Stamp Management, U.S. Postal Service, Room 4474EB, 475 L'Enfant Plaza SW, Washington, DC 20260-6756).

Ca filatelist pasionat încă din primii ani de școală petrecuți în România și ca membru ALA de peste 35 de ani, consider că problema apariției reprezentării bibliotecarilor și bibliotecilor pe timbre poștale nu este doar una de interes filatelic, sau biblioteconomic, cum ar putea părea la o analiză superficială. Este, de fapt, o problemă de interes și orgoliu cultural pentru orice țară, e de interes până și pentru politicieni, pedagogi, profesioniști ai culturii, artiști, precum și pentru alte categorii care înțeleg faptul că bibliotecile și bibliotecarii reprezintă elemente intrinseci ale patrimoniului și moștenirii culturale ale oricărei țări și ca atare, merită să fie reprezentate, din punct de vedere filatelic, pe același picior de egalitate cu alte teme și subiecte din domeniul cultural.

Partea a II-a: Biblioteci și arhive apărute pe serii filatelice în întreaga lume

E greu de imaginat, chiar și în cele mai fanteziste viziuni ale autorilor de science-fiction, că civilizația umană ar putea exista fără biblioteci, arhive și fără documentele pe care le prezervă și le-au prezervat timp de milenii (cărți, periodice, microfilme, fotografii, înregistrări audio și video etc.). Toate statele lumii, mai mici sau mai mari, indiferent că sunt sau nu membre ale ONU, demonstrează faptul că bibliotecile și arhivele au fost, sunt și vor rămâne piloni esențiali în contextul moștenirii culturale și al civilizației naționale. În ciuda acestui adevăr axiomatic, din punct de vedere filatelic, perspectiva e alta, datorită faptului că se emit nenumărate serii de timbre, pe teme tot atât de variate. Timbrele ce prezintă imagini ale unor biblioteci sunt relativ rare, în comparație cu cele pe tematică diversă; de asemenea, se remarcă o discontinuitate în emiterea lor sau lipsesc cu desăvârșire din repertoriul filatelic al anumitor țări.

Totuși, în comparație cu imaginile de arhiviști și bibliotecari, bibliotecile și arhivele apar mai frecvent pe asemenea timbre și în serii filatelice emise de un număr mult mai mare de țări. Anumite state, ca de exemplu Canada, ilustrează imagini ale clădirilor care adăpostesc biblioteci, fără a oferi aceeași oportunitate și în ceea ce privește reprezentarea pe timbre a personalităților de marcă ale domeniului. Per ansamblu, mai mult de 120 de țări au emis timbre reprezentând biblioteci și arhive, în comparație cu doar câteva zeci dintre ele, care au emis timbre cu imagini ale unor bibliotecari și arhiviști.

În cele ce urmează, vom face „cunoștință” în ordine cronologică, cu bibliotecile care au apărut pentru prima oară pe seriile filatelice emise de țările cărora le aparțin.

1870-1940

Statele Unite, care a emis primul timbru poștal ilustrând bibliotecari sau arhiviști (de exemplu, Benjamin Franklin, în 1847) a fost, de asemenea, prima țară care a emis timbre reprezentând imagini ale unei biblioteci. Biblioteca Mercantile din New York a apărut pe diverse timbre între anii 1870 și 1875. **Canada** a devenit a doua țară care a emis timbre fiscale cu imaginea Bibliotecii de Drept Halifax din Noua Scoție, în anul 1879, precum și în anii următori. **Belgia** a fost cea de-a treia în această ierarhie, cu seriile sale filatelice reprezentând Biblioteca Universității Louvain, care au circulat între 1915 și 1920. **Spania** a tipărit în anul 1916 timbre poștale cu Biblioteca Națională din Barcelona. **Austria** a emis, de asemenea, în 1923, un timbru reprezentând Biblioteca Abbey din Melk, iar șase ani mai târziu, un timbru cu Biblioteca Națională Austriacă. **Islanda** a emis un timbru reprezentând Biblioteca și Arhivele Naționale, în 1925, iar în 1927, regăsim Biblioteca de Stat Tartu pe un timbru **estonian**. În deceniul următor, în **Finlanda** a fost emisă o serie filatelică ce prezenta Biblioteca Universității din Helsinki (1932); au mai apărut pe serii filatelice similare Biblioteca Universității Khartoum în **Sudan** (1935); Biblioteca Centrală Municipală din Copenhaga, în **Danemarca**, în 1936; Biblioteca și Arhivele Naționale din Santo Domingo, **Republica Dominicană**, în 1936; Biblioteca Octagon din **Ceylon** (1938), în vremea respectivă colonie britanică; de asemenea, printre acestea s-a numărat și Biblioteca de Stat Lenin din Moscova, **Uniunea Sovietică** (1939).

Anii 1940

În ciuda ravagiilor celui de-al doilea război mondial, bibliotecile au continuat să fie reprezentate pe timbrele poștale. Jumătate dintre acestea erau emise de țări care nu fuseseră implicate în război, însă cealaltă jumătate vedeau lumina tiparului în mijlocul unui conflict care a lăsat multe dintre bibliotecile europene în ruină. Timbrele emise în perioada celui de-al doilea război mondial au ilustrat, printre altele, Biblioteca Publică din Morelia, **Mexic** (1940), Biblioteca Dr. José Francia din **Paraguay** (1940), Biblioteca Universității Jagielloniene din Cracovia, **Polonia**, la vremea aceea sub ocupație nazistă (1940), Biblioteca Centrală Universitară din București, **România**, în 1941; Biblioteca Națională a **Columbiei** din Bogota (1941) a apărut și ea în câteva serii filatelice; la fel și biblioteca confesională organizată în moscheea din Seiyun, protectoratul britanic **Aden-Seiyun** (acum Yemen), în anul 1942. Ca fapt divers, în 1948, **Turcia** a emis un timbru poștal reprezentând Biblioteca Universitară și Cantonală din Lausanne, Elveția.

Anii 1950

Frecvența apariției imaginii unor biblioteci pe timbre poștale a crescut în anii cincizeci ai secolului trecut. La doi ani după înființarea sa în 1948, statul Israel a emis un timbru poștal cu Biblioteca Națională și Universitară Evreiască din Ierusalim. Ulterior, în anul 1951, **Națiunile Unite** au emis o serie filatelică înfățișând clădirea veche a aceleiași biblioteci, iar **Peru** a emis serii filatelice cu Biblioteca San Marcos din cadrul Universității Naționale din Lima. Alte timbre din această perioadă prezintă biblioteci precum cea din Vientiane, **Laos**, cunoscută sub numele de Biblioteca Vat Sisaket (1952), Biblioteca Universității Saarbrucken din regiunea autonomă Saar, mai târziu parte a Republicii Federale Germania (1953); în aceeași categorie se încadrează și Biblioteca Kolarov din Sofia, **Bulgaria** (1953), Biblioteca Centrală a Berlinului, din orașul german omonim, pe acea vreme sub administrația Aliaților (1954), Biblioteca și Muzeul Național ale **Ungariei**, din Budapesta (1954), Biblioteca José Martí din Havana, **Cuba** (1957), Biblioteca Muzeului Național din Praga, **Cehoslovacia** [la acea vreme, n.n.], (1958), precum și vechea clădire a Bibliotecii Naționale din **Costa Rica** (1959).

Anii 1960

Mai multe biblioteci din noi țări ale lumii au apărut pe diverse serii filatelice în anii șaizeci. Multe dintre acestea aparțineau ariei geografice a Orientului Mijlociu, Asiei și Caraibelor. Printre bibliotecile reprezentate s-au numărat și Arhivele Municipale din orașul Lucerna, **Elveția** (1960), Biblioteca Prezidențială din Tunis, **Tunisia** (1960), Biblioteca Dietei Naționale a **Japoniei** (1961), Biblioteca Publică Apia din **Samoa** (1962), Biblioteca Publică și Societatea de Istorie din Hamilton, **Bermuda** (1962), Biblioteca Publică din Nassau, **Bahamas** (1962), Templul Haein-sa din Taegu, **Coreea de Sud** (1963), precum și Biblioteca Națională din Abidjan, **Coasta de Fildes** (1964). Pe la mijlocul anilor șaizeci, anumite țări din Orientul Mijlociu și nord-africane cum ar fi **Siria** (1964), **Algeria** (1965), **Iemen** (1965), **Irak** (1965), **Kuweit** (1965), **Libia** (1965) și **Arabia Saudită** (1866), au emis serii filatelice reprezentând incendierea din 1962 a Bibliotecii Universității din Alger de către trupele coloniale franceze, eveniment survenit în perioada îndelungatei lupte pentru independență a Algeriei. **Iordanul** a emis un timbru poștal reprezentând Biblioteca Esenienilor, Qumran Cave, în 1965, în vreme ce protectoratul britanic **Ajman**, a emis, în același an, un timbru poștal cu imaginea *British Library*. Ulterior, tot în anii șaizeci, au apărut alte serii filatelice incluzând, printre altele, o altă imagine a *British Library*, pe un timbru emis în **Bahrain** (1966). Pe asemenea serii filatelice au mai apărut Biblioteca Națională din Doha, statul **Qatar** (1966), Biblioteca Universitară Jagielloniană din Cracovia, **Polonia** (1966) și vechea clădire a Bibliotecii Naționale a **Frantei** din Paris (1966); în anul 1967, Biblioteca Universității din Mexico a apărut inclusiv pe timbre emise în **Dubai** și **Ras-al-Kaimah**, ambele fiind, în acea perioadă, protectorate britanice. La Moscova, Biblioteca Lenin din Kremlin a fost reprezentată pe un timbru emis în **Mongolia** în 1967. De asemenea, putem aminti prezența pe asemenea serii filatelice a Bibliotecii Naționale a **Venezuelei**, în anul 1967, ilustrarea Bibliotecii Dag Hammarskjold a Națiunilor Unite pe un timbru poștal emis în **Nepal** (1968), a Bibliotecii Casei Copiilor de pe insula **Sf. Elena** în anul 1968, pe atunci teritoriu britanic în Atlanticul de Sud, precum și a Bibliotecii Naționale a **Islandei**, din Reykjavik (1968).

Anii 1970

Anii șaptezeci au fost și mai „prolifici” decât anii anteriori, din punctul de vedere al prezenței bibliotecilor pe timbrele poștale. De remarcat faptul că în anii șaizeci, multe state au emis serii filatelice reprezentând biblioteci și arhive care nu le aparțineau, multe dintre acestea funcționând în afara granițelor țărilor respective. De exemplu, atât **Botswana** cât și **Insulele Maldive** au emis, în anul 1970, timbre cu Biblioteca Dag Hammarskjold a Națiunilor Unite. Printre alte serii filatelice care au apărut în anii șaptezeci se numără și cele care includeau următoarele imagini: o bibliotecă necunoscută din **Burundi** (1970), Biblioteca Națională din **El Salvador** (1970), Biblioteca Universității din Georgetown, **Guyana** (1970), Biblioteca Comercială a Gibraltarului, (teritoriu spaniol în anul 1971), o bibliotecă necunoscută din **Anguilla** (1972), o bibliotecă mobilă aparținând Bibliotecii Centrale din Bridgetown, **Barbados** (1972), Biblioteca Centrală din Accra, **Ghana** (1972), Biblioteca Watphrajatubon Vimolman Klaram Rajvaramatraviharu (WVR), **Thailanda** (1972), Biblioteca Universitară Kim-II-Sung din Phonyngyang, **Coreea de Nord** (1973). Biblioteca Universitară din București a fost reprezentată pe o serie de timbre poștale emise de statul **San Marino**, în anul 1973.

Printre bibliotecile ale căror imagini au apărut pe timbre poștale mai putem aminti: Biblioteca Universității Indiilor de Vest din Mona, **St. Vincent** (1973), Biblioteca Națională a **Vietnamului** din Saigon, cunoscut mai târziu sub denumirea de orașul Ho Chi Min (1974); Biblioteca Liberă din Philadelphia a apărut pe timbre emise în **Insulele Virgine** (1974), în **Guineea Ecuatorială** (1975) și în **Liberia** (1975). Alte serii filatelice emise în aceeași perioadă includeau imagini precum colecția ziarului *O Estado de Sao Paulo*, **Brazilia** (1975), Biblioteca Publică Roseau, **Republica Dominicană** (1975), Biblioteca de pe Insula Alderney, Guernsey, **Marea Britanie** (1976), Biblioteca Fundației Senghor, din **Senegal** (1976), Biblioteca Națională de la

Berlin, Republica Democrată Germania (fosta RDG) (1976), Biblioteca Națională a **Irlandei**, Dublin (1977), Biblioteca Sultanului Mahmud al II-lea din Nicosia, **Cipru** (1977), Biblioteca Publică Woermannshaus, Africa germană de Sud-Vest cunoscută mai târziu sub numele de **Namibia** (1977), Biblioteca Publică J. K. Ward din Peel, **Insula Omului** (1978), Biblioteca Națională a **Insulelor Feroe** (1978), o bibliotecă pentru copii, din India, al cărei nume nu este menționat (1978), Biblioteca Poștală Governamentală din **Portugalia** (1978), precum și fosta Bibliotecă Peng-Ha din **Taiwan** (1979).

Anii 1980

În această perioadă, lumea filatelică a cunoscut emergența unor noi teme și subiecte venite din diverse țări, mai puține, însă, în comparație cu deceniul anterior. Și în deceniul opt al secolului trecut s-au emis noi serii filatelice cu imagini ale unor biblioteci între care putem aminti următoarele: Biblioteca Colegiului Godthab pentru Formarea Profesorilor, **Greenland** (1980), Biblioteca Generală a Institutului West Indian din Kingston, **Jamaica** (1980), Biblioteca McMillan din **Kenya** (1980), Biblioteca și Arhivele Naționale din Bairiku, **Kiribati** (1980), Biblioteca Publică Colombo din **Sri Lanka** (1980), Biblioteca și Muzeul Institutului din insulele **Mauritius** (1980), Biblioteca Națională a Luxembourgului, din colecțiile căreia a fost aleasă o carte de secol XVIII pentru a fi ilustrată pe un timbru poștal (1981), clădirea și curtea interioară a Bibliotecii din Nevis (**St. Kitts și Nevis**) (1981), Biblioteca de Tehnologie Informației din **Marea Britanie** (1982), Biblioteca Lucian Bernheim din **Noua Caledonie** (1982), o bibliotecă mobilă din insulele **Seychelles** (1982), Biblioteca și Arhivele Naționale din **Honduras** (1983), un interior de bibliotecă modernă din **Norvegia** (1985); Biblioteca Națiunilor Unite de la New York a fost, spre exemplu, ilustrată pe serii filatelice emise în Mozambique și Bangladesh în anul 1985. Alte serii filatelice emise în lume în deceniul opt al secolului trecut, au inclus imagini ale Bibliotecii Naționale din Harare, **Zimbabwe** (1985), precum și ale unei biblioteci mobile din Suriname (1986); clădirea centrală a Bibliotecii Publice din New York a apărut pe un timbru poștal emis în insulele **Grenadine** (1986). A existat și o serie filatelică emisă în scopul promovării imaginii Bibliotecii Naționale din **Nicaragua** (1986); alte serii filatelice ilustrau biblioteci, arhive sau evenimente legate de acestea, precum Biblioteca Orășenească din Asplund, **Suedia** (1987), Biblioteca Publică Victoria, din insulele **Turks și Caicos** (1987), bicentenarul Bibliotecii Naționale a **Olandei** (1988), precum și cea de-a șaptezeci și cincea aniversare a Arhivelor Naționale ale **Senegalului** (1989).

Anii 1990

Deceniul al nouălea al secolului trecut a marcat un ușor declin în comparație cu anii optzeci., în ceea ce privește promovarea imaginii bibliotecilor, arhivelor, muzeelor și a altor instituții similare, pe timbre poștale. Acest declin ar fi fost mai accentuat, dacă nu ar fi apărut noile state independente desprinse din fosta Uniune Sovietică, precum și din fosta Iugoslavie. Unele dintre aceste țări au căutat să-și pună în valoare clădirile care adăposteau înregistrări ale vechii lor identități naționale. Amintim aici câteva exemple de biblioteci care au fost incluse pe serii filatelice în anii nouăzeci. Printre ele se numără Biblioteca Prințului Philip din **Gambia** (1991), Biblioteca Mandapa din secolul al XIX-lea din **Cambodgia** (1992), Biblioteca Națională a **Greciei** (1993), Biblioteca Publică din St. George, **Grenada** (1993), clădirea Bibliotecii Naționale din **Malayzia** (1994); de asemenea, au fost emise serii filatelice pentru a comemora anumite evenimente, cum ar fi, de pildă, cea de-a cincizecea aniversare a sistemului bibliotecilor din **Bahrain** (1996). Și alte biblioteci au fost reprezentate pe timbre poștale emise în întreaga lume. Printre acestea, se numără și Biblioteca Națională a Kazahstanului (1996), Biblioteca Sarajevo, **Bosnia-Herțegovina** (1997), Școala Est-africană de biblioteconomie de la Universitatea Makerere din **Uganda** (1997), Biblioteca Națională din Minsk, **Belarus** (1997), clădirea unei biblioteci orășenești din **Letonia** (1998), clădiri vechi și noi aparținând Bibliotecii Publice din **Aruba** (1999), Muzeul și Arhivele din **St. Pierre&Miquelon** (1999), precum și Arhivele Episcopale din Lubljana, **Slovenia** (1999).

Anii 2000

În ceea ce privește frecvența reprezentării bibliotecilor și arhivelor pe serii filatelice în anii care au trecut de la intrarea în noul mileniu, datele obținute lasă loc interpretărilor. Până acum [primăvara anului 2006, n.n.], au apărut următoarele serii filatelice vizând această tematică: cele emise de Argentina, reprezentând Biblioteca Publică Jujuy, Biblioteca pentru Nevăzători și Biblioteca Națională a Argentinei (2000). Printre biblioteci, arhive și evenimente dedicate acestora, reprezentate pe serii filatelice emise din anul 2000 și până acum, pot fi amintite: Biblioteca și Muzeul Morya din **Lesotho** (2000), Biblioteca Centrală și alte biblioteci din Hong Kong (2000), Biblioteca Centrală din Castres, **St. Lucia** (2000), Arhivele de Stat din Iugoslavia (2000), cea de-a douăzeci și cincea aniversare a Arhivelor de Stat din Andorra (2000), Arhivele Naționale ale Macedoniei (2001), Arhivele Naționale ale Thailandei (2001), cea de-a o sută cincizecea aniversare a Arhivelor de Stat ale Lituaniei (2002), precum și Muzeul Național al Cărților și al Hărților din Serbia (2004). Polonia, la rândul ei, a emis în 2001 trei timbre poștale întru cinstirea bibliotecilor și muzeelor care au deservit populațiile de etnie poloneză expatriate: Biblioteca Poloneză din Montreal, Biblioteca și Muzeul Arhivelor Poloneze din Orchard Lake, Michigan, precum și Muzeul Polonez din Chicago. Să sperăm că până la sfârșitul primului deceniu al mileniului, prezența și frecvența imaginilor bibliotecilor pe timbrele poștale, nu va fi mai prejos decât în deceniile anterioare. Un alt deziderat al nostru este acela ca și acele țări care încă n-au făcut-o până acum, să emită serii filatelice ilustrând biblioteci, muzee sau arhive. Numărul acestor țări este destul de semnificativ și printre ele se numără Ucraina, Croația, Lichtenstein, Eritrea, Etiopia, Curaçao, Iran, Pakistan, Africa de Sud, Noua Zeelandă, Uzbekistan, Somalia, Niger, Guatemala și Bolivia.

Câteva concluzii

Înainte de a pune punct acestui studiu, trebuie remarcat faptul că în afară de timbrele poștale amintite mai sus, ca exemple, multe țări menționate au emis și alte serii filatelice ilustrând biblioteci și arhive. După identificarea tuturor timbrelor cu această tematică, emise de fiecare țară în parte, am constatat că Statele Unite, Rusia (inclusiv fosta Uniune Sovietică) și Germania (inclusiv fosta Germanie de Est) sunt în fruntea ierarhiei, cu un număr de 35 de timbre fiecare. Germania este, de asemenea, lider în acest sens, din perspectiva numărului de bibliotecari și arhiviști reprezentați pe asemenea serii filatelice. Printre țările care au emis numeroase timbre cu tematică specifică studiului nostru, se numără și Canada (35), Polonia (25), statul yemenit Aden (16), Columbia (15), România (13), Israel (10), Egipt, Brazilia, Bulgaria și Filipine (fiecare cu câte 9 timbre), Ungaria și St. Vincent (câte 8 timbre fiecare); Ceylon/Sri Lanka, Cuba, Mexico, Cehia/Cehoslovacia, Coreea de Sud și Nicaragua (cu câte 7 timbre fiecare); Insulele Bermude, India, Iordan, Letonia și Venezuela (câte 6 timbre fiecare); Argentina, Danemarca, Franța, Spania și Uruguay (cu câte 5 timbre fiecare), Algeria, China, Finlanda, Coreea de Nord, Mauritius, Peru, Sudan. Elveția, Siria, Yemen și Iugoslavia (fiecare cu câte 4 timbre) și în fine, Anguilla, Bahrain, Bosnia, Cipru, Ecuador, El Salvador, Marea Britanie, Hong Kong, Islanda, Irlanda, Italia, Japonia, Laos, Luxembourg, Malaysia, Insulele Maldive, Olanda, Portugalia, Arabia Saudită, Suedia și Trinidad și Tobago (cu câte 3 timbre fiecare).

În final, înnoiesc apelul către organizațiile cu profil filatelic ale Asociației Americane a Bibliotecilor (ALA), ale Federației Internaționale a Asociațiilor de Biblioteci (IFLA) ale UNESCO, precum și către alte organisme similare, de a crea comitete sau grupuri operative care să se implice în problema promovării imaginilor celor mai reprezentative biblioteci, muzee și arhive, dar și a personalităților notabile ale domeniului, prin intermediul timbrelor poștale. În definitiv, multe clădiri ce adăpostesc biblioteci au o arhitectură superbă și sunt păstrătoare ale unor colecții de cărți rare, artă și muzică. E posibil ca în anumite cazuri, clădirea bibliotecii și colecțiile pe care le deține să nu fie atât de spectaculoase, dar să reprezinte stiluri locale specifice și să dețină obiecte valoroase. Considerăm că și serviciile pe care bibliotecile le furnizează diverselor comunități etnice și culturale reprezintă subiecte relevante pentru inițierea unor noi serii filatelice, după cum o arată, de exemplu, și imaginile de pe timbrele poștale reprezentând o Bibliotecă a Copiilor din India sau

unele biblioteci mobile. În esență, timbrele sunt ambasadori tăcuți, atât pentru copii, cât și pentru adulți, indiferent de țara din care provin. Orice țară care pune preț pe moștenirea sa culturală, trebuie să includă pe seriile filatelice pe care le emite, alături de alte subiecte din aria culturală, și imagini ale bibliotecilor.

Bibliografie

- Eberhart, G. (1982). Biblio-Philately: Libraries and Librarians on world postage stamps. *American Libraries* 13(6): 382-385.
- Kloetzel, J. E. & Jones, W. A., eds. (2004). *Scott's Standard Postage Stamp Catalogue*. 160th edition. Sidney, Ohio: Amos Hobby Publishing.
- Krol, H. and Richter, J. H. (1979). Libraries and archives on postal stamps. *Topical Time* 30(5): 81-83 and 30(6):28-31.
- Nix, L. T. (2000). Bibliophilately Revisited. *American Libraries* 31(2): 56-58.
- Nix, L. T., & Krol, H. (2002, September, 20). O listă de timbre poștale reprezentând biblioteci și bibliotecari. www.ala.org/ala/online.
- Wertsman, V. F. (1996). Librarian's philately: Books, newspapers and libraries on stamps by country. In Vladimir F. Wertsman, *Librarian's companion: A handbook of thousands of facts and figures on libraries/librarians, books/newspapers, publishers/booksellers*. Second edition. (pp. 99-129). Westport, Conn.: Greenwood Press.
- Wertsman, V. F. (1996). Noted librarians, past and present. In Vladimir F. Wertsman, *Librarian's companion: A handbook of thousands of facts and figures on libraries/librarians, books/newspapers, publishers/booksellers*. Second edition. (pp. 163-181). Westport, Conn.: Greenwood Press.

Traducere de Georgina Presecan.

„O scriere chineză în cifre arabe”

Meda-Diana Hotea¹
B.C.U. – Cluj

Așa definea, la începutul anilor '50, „bibliotecarul” Lucian Blaga sistemul clasificării zecimale. În urma reformei învățământului superior din anul 1948 Lucian Blaga a fost “transferat”, mai întâi, cu data de 1 ianuarie 1949 la Institutul de Istorie și Filosofie al Academiei RPR unde a funcționat ca profesor de institut până la 1 iunie 1951 când este „trecut” pe statul de funcții al Bibliotecii Academiei Române, Filiala Cluj², ocupând funcția de bibliotecar șef și apoi pe cea de director adjunct științific,³ specializându-se în clasificarea zecimală.⁴

Debutul său în activitatea de bibliotecar coincidea cu momentul declanșării unei largi campanii de introducere a clasificării zecimale în toate bibliotecile din România.⁵ Aceasta a fost susținută prin traducerea literaturii de specialitate sovietice,⁶ organizarea de cursuri de formare profesională,⁷ publicarea unor articole prin care se justifica necesitatea constituirii cataloagelor sistematice, precum și a organizării tematice a fondurilor bibliotecilor,⁸ dar și motivată din punct de vedere ideologic.⁹

În acest context Lucian Blaga a redactat comunicarea *Expunere¹⁰ a dezvoltării clasificării zecimale*.¹¹ Conform însemnării marginale aparținând doamnei Dorli Blaga, manuscrisul este inedit.¹² Textul manuscrisului, 12 file format A4, este scris cu creionul, nefiind datat de către autor.¹³ *Expunerea* se articulează pe două segmente distincte: o primă parte, teoretică, în care Lucian Blaga trasează, succint, istoricul dezvoltării clasificării zecimale universale, pentru ca în cea de a doua parte să recurgă la exemplificări practice.

¹ E-mail: meda@bcucluj.ro

² Cf. BCU „Lucian Blaga”, Colecții speciale, Ms. 6564, *Autobiografie. Memoriu de activitate*, Cluj, 1923, 1958, f. 15. [Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” conservă în cadrul departamentului Colecții speciale **Fondul arhivistic personal Lucian Blaga**. Constituirea acestuia în cadrul colecțiilor noastre s-a materializat prin bunăvoința doamnei Ana Dorica Bugnariu (Dorli Blaga)].

Lucian Blaga marchează cronologic începutul activității sale ca bibliotecar de la data de 1 iunie 1951. Aceeași dată este indicată și în monografia fiicei poetului, Dorli Blaga, *Tatăl meu, Lucian Blaga*, Cluj-Napoca, 2004, p.37. În schimb, Ion Bălu rectifică această datare, susținând că Lucian Blaga și-a început activitatea în cadrul Bibliotecii Academiei doar din 1 iulie 1951 din moment ce a semnat ultimul raport de activitate la Institutul de Istorie pentru perioada 1-30.06.1951. Cf. I.Bălu, *Viața lui Lucian Blaga*, vol. IV, București, 1999, p. 103.

³ I. Bălu, *op.cit.*, p. 104; Dorli Blaga, *op.cit.*, p. 37.

⁴ Ms. 6564, f. 16.

⁵ Cu privire la istoricul adoptării clasificării zecimale în bibliotecile românești a se vedea I. Lupu, *Introducerea clasificării zecimale în România*, în *Studii și cercetări de documentare și bibliologie*, București, 1966, nr. 2, p. 191-203.

⁶ *Clasificarea zecimală. Expunerea sistemului. Tabele prescurtate și prelucrate pentru biblioteci, arhive documentare și fișiere individuale de studii*, București, 1949; *Clasificarea zecimală pentru biblioteci, servicii de documentare și fișiere individuale de studii*, București, 1952.

⁷ *Cursuri de bibliotecari de la Biblioteca Universitară din Cluj*, în: *Călăuza bibliotecarului*, București, 1950, p. 29.

⁸ N. Mironescu, *În jurul problemei introducerii unui catalog unic în bibliotecile noastre*, în: *Călăuza bibliotecarului*, București, 1951, nr. 3, p. 33-34; Eugenia Bodea, *Cum am organizat fondul bibliotecii după sistemul clasificării zecimale*, în *loc.cit.*, 1951, nr. 10, p. 31-32; Zoia Dincă, *Reorganizarea tematică a fondului de cărți și a cataloagelor a îmbunătățit munca de îndrumare a cititorilor*, în *loc.cit.*, 1951, nr. 10, p. 33-34; *Reorganizarea cataloagelor în bibliotecile științifice și regionale*, în *loc.cit.*, 1952, nr. 5, p. 17-19; Teodor Mihăilescu, *Importanța catalogului sistematic în difuzarea cărților cu caracter politic-social*, în *loc.cit.*, 1952, nr. 5, p.29-31.

⁹ Organizarea fondurilor în funcție de format a fost considerată drept o „rămășiță a formalismului burghez”, considerent pentru care se susținea „necesitatea grupării după conținut (...), reorganizarea fondului pe baze științifice după exemplul sovietic”. Vezi *Așezarea fondului de cărți după conținut, o condiție a îmbunătățirii activității bibliotecii noastre*, în: *Călăuza bibliotecarului*, București, 1951, nr. 9, p. 26-27.

¹⁰ BCU „Lucian Blaga”, Colecții speciale, Ms. 6576, 12 u.a. (în continuare Ms. 6576).

¹¹ Scris: *decimale*.

¹² „Inedit. Dorli Blaga”. Ms. 6576, f.1.

¹³ I. Bălu afirmă că Lucian Blaga a susținut-o în fața colegilor bibliotecari în ianuarie 1953. I. Bălu, *op.cit.*, p. 112.

Transcriem integral textul manuscrisului:¹

f. 1

În expunerea, ce am fost invitat s-o fac astăzi în fața grupei noastre sindicale, voi vorbi despre una din cele mai interesante activități ce se desfășoară de (...) ² vreo câteva decenii în bibliotecile de pretutindeni, care pretind a avea nivelul cerut de necesitățile intelectuale ale timpului nostru; e vorba despre clasificarea zecimală. Din parte-mi, am început să studiez și să desfășor această activitate în cadrul Bibliotecii Filialei Academiei RPR din Cluj, cam de-un an și jumătate. S-ar putea spune deci că eu însumi sunt un novice, și-aceasta cu atât mai mult cu cât am fost cumva nevoit să mă inițiez singur în acest domeniu, care reprezintă (...) ³ prin multe aspecte ale sale, (...) ⁴ echivalentul unei adevărate științe tehnice. Când mai acum un an un cunoscut m-a întrebat ce lucrez în cadrul Bibliotecii, am încercat să circumscriu în câteva cuvinte activitatea de clasificator zecimal în felul următor: învăț, i-am răspuns, să scriu chinezește cu cifre arabe. Cu toate că glumeață în aparență, circumscrierea ce o făceam cuprinde un fond de adevăr. Într-adevăr, născocitorii sistemului de clasificare zecimală a materialului bibliotecăresc, porneau, poate fără a-și da exact seama de acest lucru, de la preocuparea mai veche, și care în Europa datează încă de pe la 1700, de pe vremea filosofului Leibniz, de a găsi semne simbolice ⁵ prin care să se designeze nu cuvinte, nu sunete, ci noțiuni. ⁶ Chinezii au descoperit, pentru uzul lor, încă (...) ⁷ acu câteva mii de ani, scrierea (...) ⁸ ideografică. Scrierea lor a ieșit însă cam greoaie, căci ei au căutat să imagineze ⁹ un semn grafic aparte pentru fiecare noțiune. Vă închipuiți cât

f. 2

de puțin practică ar fi introducerea unei scrieri de acest fel, oricare ar fi avantajele ei, consistând îndeosebi în aceea că o asemenea scriere s-ar putea citi în orice limbă. Cei ce au inventat ¹⁰ clasificarea zecimală au ținut seama de (...) ¹¹ practicabilitatea (...) ¹² scrierii ideografice, ce o căutau. A fost un spirit deosebit de ingenios acela, care a pus bazele clasificării zecimale recurgând la un sistem combinatoriu de cifre arabe. Dacă însușirea scrierii ideografice chineze cere zeci de ani de muncă, neputând niciodată să fie cuprinsă de un singur om, clasificarea zecimală poate fi învățată, cel puțin în principiile ei, în câteva ore. De altfel la baza acestei mari născociri [...] care este clasificarea zecimală, stă și interesul inițial, ce s-a acordat activității bibliografice. ¹³ O scriere ideografică de felul celei chineze nu s-ar fi pretat niciodată (...) ¹⁴ unor servicii bibliotecărești, pentru care a fost alcătuită clasificarea zecimală. Cu scrierea ideografică chineză nu s-ar putea alcătui un catalog bibliografic ¹⁵ de genul aceluia pe care ni-l pune la dispoziție clasificarea zecimală, care în esență (...) ¹⁶ poate fi totuși caracterizată, precum am făcut, ca o scriere chineză în cifre arabe.

¹ În transcrierea textului am respectat cu fidelitate textul original, intervenind doar la nivelul actualizării unor forme învechite: care – care, voi – voi. Am întregit tacit anumite prescurtări: ex. – exemplu, am marcat cu (...) părțile din text pe care autorul le-a șters. Intervenția editorului în text a fost marcată prin [].

² Text șters.

³ Vezi supra.

⁴ Vezi supra.

⁵ Sublinierea autorului.

⁶ Vezi supra.

⁷ Text șters.

⁸ Vezi supra.

⁹ Scris inițial: *născocească*.

¹⁰ Scris inițial: *născocit*.

¹¹ Text șters.

¹² Vezi supra.

¹³ Sublinierea autorului.

¹⁴ Text șters.

¹⁵ Sublinierea autorului.

¹⁶ Scris inițial: *rămâne totuși și ceea ce*. Text șters.

f. 3

Nu voi face o expunere istorică mai amplă a dezvoltării clasificării zecimale, ci voi reține câteva date de interes general. Întemeiat a fost acest sistem de clasificare de Melvil Dewey¹, care și-a publicat sistemul întâia oară în 1876.² Sistemul a apărut în America și a stârnit multe discuții printre specialiștii în problemele de biblioteconomie și de bibliografie. De-o pătrundere mai masivă a clasificării zecimale, care cu fiecare nouă editare a sistemului suferea modificări și era supus unor mari amplificări, de-o pătrundere mai masivă zic, a clasificării zecimale în uzul bibliotecilor și bibliografiilor, nu se poate vorbi decât de la 1895 încoace, când clasificarea zecimală a fost adoptată de Institutul de la Bruxelles ca bază pentru bibliografia internațională. În cursul deceniilor ce au urmat, sistemul a fost mereu corectat și amplificat. Ediția sistemului de clasificare de la Bruxelles (în limba franceză) de la 1929 avea aproximativ³ 1600 pagini. Apariția acestei ediții constituie o dată foarte importantă în istoria clasificării zecimale. Titlul ediției este „*Classification Décimale Universelle 2-ème édition complète*” și este publicată la Institutul Internațional de Bibliografie din Bruxelles (de la 1927-1929)⁴. Această publicație conține Tabela sistematică principală⁵, cu numerele zecimale ale noțiunilor din toate ramurile de activitate omenească, precedată de o expunere sumară a principiilor acestei clasificări. În 1933⁶ apare, ca o completare indispensabilă a Tabelei sistematice principale, un

f. 4

nou volum conținând Indexul alfabetic⁷ al clasificării zecimale împreună cu Tabelele sistematice auxiliare⁸ dezvoltate, și o expunere a principiilor și regulilor clasificării zecimale universale. Această ediție e alcătuită din 4 volume și constituie tratatul fundamental al clasificării zecimale universale⁹ al Institutului Internațional de Bibliografie de la Bruxelles fiind adoptat de foarte multe țări,¹⁰ mai ales de la 1930 încoace. Ediții ale tratatului au apărut în diverse limbi. O nouă ediție (...) ¹¹ a apărut în limba franceză în 1941,¹² alta a început să apară în 1951¹³. (...) ¹⁴. O utilă ediție, în broșuri pe capitole speciale, este aceea în limba germană din 1948,¹⁵ care (...) ¹⁶ conține nu numai amplificări ale sistemului, dar și unele utile simplificări tehnice ale acestuia. Printre cele dintâi țări care au adoptat sistemul este și Rusia Sovietică, unde s-a căutat însă de la început să se îmbunătățească neajunsurile sistemului, care (...) ¹⁷ prin structura sa se resimte foarte tare de ideologia burgheză și de împrejurarea că a fost conceput într-o țară capitalistă. Bibliotecarii și bibliografii se găsesc însă în fața unui sistem adoptat pe plan internațional, astfel că îmbunătățirile pe care savanții sovietici le aduc sistemului în perspectiva ideologiei marxist-leniniste constituie deocamdată numai completări și dezvoltări, iar nu o refacere totală a sistemului

¹ Sublinierea autorului.

² *Classification and subject index for cataloguing and arranging the books and pamphlets of a library*, Amherst, 1876.

³ Scris inițial: *dimensiunile unui volum (...) de*. O parte din text este ilizibil, fiind șters.

⁴ *Classification décimale universelle*, vol. I-III, Bruxelles, 1927-1929.

⁵ Sublinierea autorului.

⁶ *Classification Décimale Universelle. Tables de classification pour les bibliographies, bibliothèques, archives*, vol. IV, Bruxelles, 1933.

⁷ Sublinierea autorului.

⁸ Vezi supra.

⁹ Scris inițial: *internaționale*. Text șters.

¹⁰ Scris inițial: *țările europene*. Text șters.

¹¹ Scris inițial: *completă*. Text șters.

¹² Nu am reușit să identificăm această ediție.

¹³ *Classification décimale universelle*, Bruxelles, 1951.

¹⁴ Text șters.

¹⁵ *Dezimal-Klassifikation*, Berlin, 1948.

¹⁶ Text șters.

¹⁷ Scris inițial: *este*. Text șters.

f. 5

după necesitățile intrinseci ale ideologiei marxist-leniniste, reface care (...) ¹ există însă în proiect și care (...) ² se va efectua în cursul timpului. (...) ³.

Sistemul clasificării zecimale se bazează pe o clasificare a științelor și a domeniilor de activitate spirituală, ce se desprinde dintre ideologia burgheză ⁴, (...). ⁵ În ordinea de importanță a acestora desigur ideologia marxist-leninistă vede multe lucruri cu totul altfel. Amintim bunăoară că cifra 2 principală indică în sistemul de clasificare zecimală problemele de religie. (...) ⁶ În perspectiva ideologiei marxist-leniniste religia nu poate ocupa însă în ordinea de importanță a domeniilor spirituale un asemenea loc de frunte. În sistemul (...) ⁷ clasificării zecimale așa cum a fost modificat (...) ⁸ și completat de savanții sovietici, cifra 2 principală indică încă tot lucrările în legătură cu religia, ⁹ dar neajunsul a fost totuși întru câtva corectat în sensul că (...) ¹⁰ la acest indice se clasifică și lucrările, (...) ¹¹ în care se ia o atitudine în favoarea ateismului. (...) ¹² Meritul principal (...) ¹³ pentru modificările și completările sistemului clasificării zecimale în spiritul marxism-leninismului revine (...) ¹⁴ îndeosebi savantului sovietic Tropovski. ¹⁵

f. 6

care pentru uzul provizoriu al bibliotecilor și bibliografiilor a publicat ¹⁶ în 1942, și în 1946, manuale de clasificare zecimală prescurtate ¹⁷, dar care țin seama tot mai mult de necesitățile intrinseci ale ideologiei marxist-leniniste. Ultimele ediții ale sistemului de clasificare zecimală în rusește au adus noi ¹⁸ ameliorări și multe amplificări. În românește au apărut după manualele lui Tropovski o ediție adaptată și la necesități locale din R.P.R. în 1949 ¹⁹, iar acum în urmă, (...) ²⁰ la sfârșitul anului 1952 ²¹ o nouă ediție mult amplificată îndeosebi la indicele principal 3, (...) ²² care cuprinde științele social-politice, (...) ²³, și la indicele 9, care ține îndeosebi seama de noua periodizare a istoriei pusă la punct de istoriografia sovietică.

f. 7

Câteva cuvinte despre structura clasificării

Clasificarea ²⁴ zecimală se bazează pe împărțirea tuturor cunoștințelor omenești în zece clase, care corespund la zece materii principale. Acestor materii, domenii, li se dă câte un indice,

¹ Text șters.

² Vezi supra.

³ Scris inițial: *Putem aminti aici în paranteză că.* Text șters.

⁴ Sublinierea autorului.

⁵ Scris inițial: *iar nu pe o clasificare și că (...).* Text șters.

⁶ Scris inițial: *Religia nu.* Text șters.

⁷ Text șters.

⁸ Scris inițial: *de și.* Text șters.

⁹ Sublinierea autorului.

¹⁰ Text șters.

¹¹ Vezi supra.

¹² Scris inițial: *Savanții sovietici au procedat deocamdată în multe cazuri astfel, modificând și completând clasificarea zecimală, (...) internațională, fără a (...) schimba însă radical articulația esențială a sistemului adoptat internațional.* Text șters.

¹³ Scris inițial: *al savanți(...).* Text șters.

¹⁴ Text șters.

¹⁵ Sublinierea autorului.

¹⁶ Scris inițial: *un manual.* Text șters.

¹⁷ Lev Naumovich Tropovskii, *Kratkie tablitiesy deseiatichnoci klassifikayetesii*, [s.l.], 1942. Și ed. din 1946.

¹⁸ Scris: *noui*.

¹⁹ *Clasificarea zecimală*. (...), București, 1949.

²⁰ Text șters.

²¹ *Clasificarea zecimală pentru biblioteci*, (...), București, 1952.

²² Scris inițial: *unde*. Text șters.

²³ Text șters.

²⁴ Scris inițial: *Structura*. Text șters.

(...)¹ în cifre arabe, de la 0 la 9. Clasele sunt următoarele: 0 – Generalități, 1 Filosofie, 2 Ateism-religie, 3 Științe sociale, 4 Filologie, lingvistică, 5 științe naturale, Matematică, 6 Tehnică, Agricultură, Medicină, 7 Artă, jocuri, sport, 8 Literatură, 9 Istorie, geografie, biografii². La fiecare clasă sunt apoi diviziuni, de ex.: 51 Matematică, 52 Astronomie, 53 Fizică, 54 Chimie, 55 Geologie ... 59 Zoologie. După aceasta vin subdiviziunile: 51 Matematica: 511 Aritmetica, 512 Algebră, 513 Geometrie ... 519 Analiză combinatorie.³ Clasificarea prin specificare poate continua indefinit și după această operație, după aceiași metodă zecimală. De exemplu 3 Științe sociale: 33 Științe economice, 331 Sindicate, problema muncii, 331.1 Dreptul muncitoresc, 331.11 Contracte de muncă.⁴

Indicele zecimale înșirate în cele 10 clase de clasificare de la 0 la 9 constituie tabela principală a clasificării zecimale. Pentru a se putea face clasificări și mai amănunțite, se adaugă la aceste indice numite „principale”, și unele indice auxiliare comune⁵ sau generale,⁶ precum sunt indicele de loc, de timp, de formă, de limbă, de relație, de punct de vedere (de exemplu indicele de loc este (...)⁷ o cifră arabă pusă în paranteze: (5)Asia;⁸ indicele de timp este anul pus în ghilimele: cartea lui Karl Marx, Războiul civil din Franța din 1871 va fi clasificată astfel: 9(44)“1871”⁹; indicele de limbă este o cifră careia îi premerge semnul egalității: =4 cărți în limba franceză (83-1=4 Poesii germane traduse în limba franceză);¹⁰ indicele auxiliar de relație este dublul punct (51 : 6 relațiile între științele matematice și tehnică).¹¹

f. 8

Mai există apoi și indice auxiliare speciale sau analitice: este – (liniuța) sau .0 (punct zero). De exemplu în literatură putem avea acest indice: 84-31 (Literatură franceză-română)¹². Sau indicele auxiliar special zero-punct: 75.02 tehnica picturii.¹³

Cu aceasta n-am indicat însă decât cele mai importante operații de clasificare zecimală. Specificarea¹⁴ nu are principial nici o limită, și ea se dezvoltă mereu ... (...).¹⁵ Savanții sovietici, care au modificat și au completat sistemul, în frunte cu Tropovski, (...)¹⁶ folosesc și o mulțime de litere. Clasa¹⁷ 1 pentru filosofie are acum în frunte indicele IM (Filosofia marxism-leninismului. Materialism dialectic și istoric; indicele subdivizionar IM132 înseamnă: dezvoltarea filosofiei marxiste de către Lenin și Stalin. (S) = Uniunea republicilor sovietice;¹⁸ (B)¹⁹ ca indice de loc înseamnă țările capitaliste;²⁰ (D)²¹ înseamnă țările din frontul socialismului²²; =M ca indice de limbă este limba maghiară.²³ Un indice ca acesta: 413=S=R=M=3 înseamnă Dicționar rus-român-

¹ Scris inițial: de la cif(...). Text șters.

² Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...), București, 1952, p. 5.

³ Ibidem, p. 6.

⁴ Ibidem.

⁵ Sublinierea autorului.

⁶ Vezi supra.

⁷ Text șters.

⁸ Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...), București, 1952, p. 7.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, p. 8.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem, p. 9.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Sublinierea autorului.

¹⁵ Scris inițial: Vreau să vă numesc acum o serie de cărți sau publicații cu indicele lor. Text șters.

¹⁶ Scris inițial: au introdus. Text șters.

¹⁷ Scris inițial: Indicele pen(...). Text șters.

¹⁸ Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...), București, 1952, p. 35.

¹⁹ Text șters.

²⁰ Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...), București, 1952, p. 58.

²¹ Text șters.

²² Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...), București, 1952, p. 64.

²³ Ibidem, p. 179.

maghiar-german.¹ În cea mai nouă ediție sovietică și românească a clasificării zecimale s-a introdus și indicele auxiliar general de importanță, și anume: (I),(II),(III)²; (...) ³; indicele auxiliar (I) înseamnă clasicii marxiști despre un anumit subiect: 323(I) Stalin, Marxismul și chestiunea națională.⁴

După aceste desigur foarte sumare lămuriri, vreau să vă (...) ⁵ dau indicele clasificator pentru diverse cărți sau studii din diverse domenii.⁶

f. 9

616-053.2 Boli de copii

616-002.6 Sifilis

621.794 Tratamentul chimic al suprafeței metalelor

622.323 Petrol

7.01 Teoria marxist-leninistă despre artă

8S-14 Maiacovschi, V. 3.03=R (poezii alese)

83-21 Goethe, J.W. 7.03=M (una operă dramatică)

8S.09 Puschin, Al. (studiu de critică sau istorie literară)

9(R)311 Greva generală din 1920 (istoria RPR)

9(∞) istorie universală

902.6 Arheologie, antichități

92 Biografii⁷ (biografia lui Darwin Ch. : 57 Darwin, Ch. Și complementar la 92 Darwin, Ch.

92 Eminescu (0 : 7) Eminescu reprezentat în diferite opere de artă

33 (R)-231.1 Primul an al primului plan cincinal în RPR

327.311 Ziua de 1 Mai

3C21 Lenin, Opere alese

3C1 Marx și Engels, Opere complete

3C36 Viața și activitatea lui Stalin

001 (S : R) Relații științifice și culturale între URSS și RPR

215 Știință și religie

297 Islamism

40 probleme generale de lingvistică

f. 10

Pentru a deveni un bun (...) ⁸ clasificator, cu ajutorul sistemului zecimal, se cer (...) ⁹ eforturi de gândire, eforturi la fiecare pas. Căci oricâtă tehnicitate intră în aplicarea sistemului, clasificatorul (...) ¹⁰ va trebui la fiecare carte sau studiu, ce urmează a fi clasificate, să (...) ¹¹ facă întâi o operație de abstractizare, și pe urmă o operație de specificare. Nimic nu ajută pe clasificator în aceste operații (...) ¹² precum îl ajută o cultură filosofică, o vedere de ansamblu, bine organizată, asupra întregului cosmos.¹³

¹ Ibidem, p. 89.

² Ibidem, p. 160.

³ Text șters.

⁴ Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...), București, 1952, p. 160.

⁵ Scris inițial: arăt. Text șters.

⁶ Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...), București, 1952, p. 185-238.

⁷ Sublinierea autorului.

⁸ Scris inițial: catalogator. Text șters.

⁹ Scris inițial: oarecari. Text șters.

¹⁰ Text șters.

¹¹ Vezi supra.

¹² Vezi supra.

¹³ Sublinierea autorului.

Ce foloase aduce clasificarea zecimală? Foarte mari. (...) ¹ Catalogarea unei biblioteci după sistemul zecimal pune la dispoziția cititorilor un material organizat bibliografic ² în legătură cu (...) ³ orice problemă, ce poate fi cercetată pe baza (...) ⁴ cărților și studiilor existente în acea bibliotecă. Un cercetător, (...) ⁵ preocupat de-o anumite problemă, se duce la bibliotecă, unde va cere să i se alcătuiască din partea unui specialist indicele (...) ⁶ zecimal ⁷, ce reprezintă direct sau indirect materialul intelectual, ce-l (...) ⁸ interesează. Având aceste indice, el va căuta în catalogul (...) ⁹ zecimal, unde va găsi fișele tuturor cărților și studiilor, (...) ¹⁰ apărute în orice limbă, ce (...) ¹¹ le posedă acea bibliotecă în legătură cu problema în chestiune. Cercetătorul este astfel servit în scurt timp și nu este nevoit să înceapă a răsfoi și a parcurge catalogul alfabetic al tuturor cărților și studiilor, ce se

f. 11

găsesc în bibliotecă pentru a alege ceea ce l-ar putea interesa, (...) ¹² operație ce ar cere muncă anevoioasă și ar implica o penibilă pierdere de timp.

Sistemul clasificării zecimale, în uz, își are însă și neajunsurile. Ele sunt îndeosebi de natură ideologică, iată, ce ni se spune în privința aceasta chiar în „Introducerea” ¹³ la manualul de clasificare zecimală (...) ¹⁴ apărut recent în Editura Confederației Generale a Muncii, manual utilizat acum cu precădere la bibliotecile mari din RPR: „Încercările de a alcătui o clasificare proprie sovietică pentru biblioteci datează încă din anul 1924, lărgindu-se și precizându-se în anii dinaintea Marelui Război pentru Apărarea Patriei, dar numai de la 1945 înapoi s-a pornit, pe baze noi, la muncă aprofundată în direcția întocmirii unei scheme unitare de clasificare pentru catalogul sistematic sovietic. Lucrările sunt îndeplinite de cele mai mari biblioteci din URSS în frunte cu Biblioteca V. I. Lenin din Moscova. Între 1945-1947 s-au dezbătut și adoptat principiile generale ale schemei de lucru, precum și cele speciale pentru anumite domenii și a început elaborarea amănunțită a schemei de clasificare. În cursul anului 1947 toate aceste lucrări au fost unificate, ajungându-se la un proiect de clasificare, care cuprinde toate ramurile științelor și numără până acum 35.000 noțiuni. Când se va publica marea operă a științei bibliografice sovietice: sistemul socialist de clasificare, va fi posibilă

f. 12

lichidarea actualei clasificări zecimale, rămasă a trecutului capitalist, care îngreuiază dezvoltarea cercetărilor științifice progresiste. Dar până la apariția noului sistem de clasificare suntem siliți să folosim sistemul actual, cu corecturile și adausurile făcute de L. N. Tropovski”. ¹⁵

¹ Text șters.

² Sublinierea autorului.

³ Scris inițial: *infini* de multe. Text șters.

⁴ Scris inițial: *materialului*. Text șters.

⁵ Scris inițial: *care dorește să*. Text șters.

⁶ Text șters.

⁷ Scris: *zecimale*.

⁸ Scris inițial: *preocupă*. Text șters.

⁹ Text șters.

¹⁰ Scris inițial: *și anume în ori(...)*. Text șters.

¹¹ Text șters.

¹² Vezi supra.

¹³ Sublinierea autorului.

¹⁴ Text șters.

¹⁵ *Clasificarea zecimală pentru biblioteci (...)*, București, 1952, p. 12.

Utilizarea bazelor de date științifice abonate de Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” în anul 2005

Carmen Crișan¹
B.C.U.–Cluj

Introducere

Colecțiile științifice online sunt din ce în ce mai apreciate și mai mult utilizate în Biblioteca Centrală Universitară Lucian Blaga. Biblioteca noastră oferă acest gen de informație electronică încă din anul 1996. Dacă în acea perioadă, utilizatorii nu erau prea familiarizați cu cercetarea în astfel de colecții (baze de date) online, în ultimii ani se poate spune că utilizatorii au preferat acest gen de informare. Statisticile extrase reflectă acest lucru.

Eforturile financiare pe care biblioteca le face pentru a oferi acces online la prestigioase baze de date științifice, sunt mari, de aceea, este extrem de important să știm cât de mult, și cum sunt utilizate ele.

Lucrarea de față își propune o analiză a gradului de utilizare a acestor colecții, prin studiul și interpretarea statisticilor extrase pentru anul 2005. Această analiză poate furniza, în plus, și informații care să ne ghideze în achizițiile viitoare, știut fiind faptul că procedul de selecție al produselor online ce urmează a fi abonate, ridică multe probleme. Există pe piața electronică o bogată ofertă, dinamica este foarte mare, editorii și vendorii au dezvoltat cu agilitate și repeziciune noi strategii, formând parteneriate, oferind noi produse. Rezultatul este un sortiment confuz, extreme de variat, de posibilități care se deschid bibliotecilor.

Copleșite de un amalgam de oferte, bibliotecile se află cu adevărat în dificultate. Care sunt cele mai potrivite colecții pentru a fi abonate? Este necesară o analiza coerentă a tuturor aspectelor legate de oferte, cât la sută este informație fulltext și cât la sută este cu abstract, în raport cu prețul produsului.

Această lucrare oferă câteva coordonate importante și în acest sens.

Baze de date abonate în anul 2005

În anul 2005 Biblioteca Centrală Universitară Lucian Blaga a abonat următoarele baze de date științifice online:

- 1. ProQuest – acces în BCU și UBB**
- 2. Chadwyck Healey – acces în BCU și UBB**
- 3. JSTOR – acces în BCU**
- 4. SpringerLink – acces în BCU și UBB**

1. PROQUEST

Colecția ProQuest înglobează peste 10000 de publicații fulltext și lucrări de referință. Este una din cele mai prestigioase baze de date. Cuprinde 12 module și anume: ProQuest. ABI.Inform Global, ProQuest. Academic Research Library, ProQuest. PsychINFO Database, ProQuest. Medical Library, ProQuest. Biology Journals, ProQuest. Computing, ProQuest. Social Sciences Plus Text, ProQuest. Criminal Justice Periodical Index.

¹ E-mail: carmen@bcucluj.ro

1.1.Statistica globală ProQuest

Tabel 1. Statistica globala ProQuest pentru anul 2005

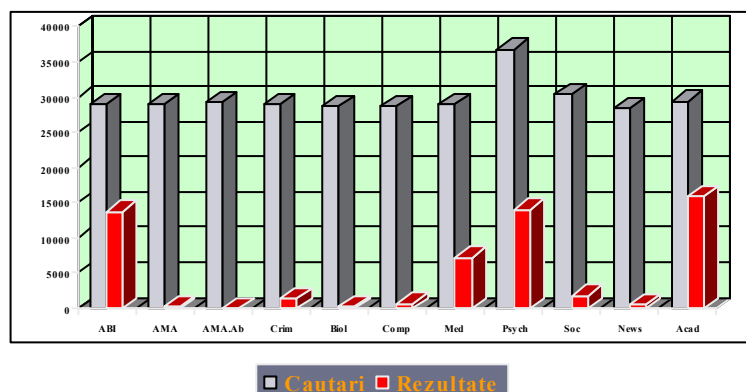
PERIOADA 01.01.2005 - 31.12.2005				
				Total rezult
Baze de date	Nr. căutări	Cit/Abstr.	Full Text	
ABI/INFORM Global	29033	2403	11374	13777
AMA Titles	28933	119	36	155
AMA Titles:Abstracts&Indexing	29267	5	0	5
Criminal Justice	28940	360	942	1302
ProQuest Biology Journals	28751	25	202	227
ProQuest Computing	28653	155	547	702
ProQuest Medical Library	29028	644	6546	7190
ProQuest Psychology Journals	36801	3868	10184	14052
ProQuest Social Science Journals	30421	326	1521	1847
U.S. National Newspaper Abstracts (3)	28464	574	0	574
Academic Research Library	29425	4167	11691	15858
TOTAL	327716	12646	43043	55689

Statisticile indică numărul de căutări, numărul de articole cu rezumat descărcate, și numărul de articole fulltext descărcate din fiecare modul al bazei de date. La numărul de căutări a fost contorizat fiecare „click” pe butonul “search”.

Numărul total de căutări 327.716, și numărul total de articole descărcate de 55.689, indică o activitate amplă de cercetare în aceste colecții.

Aceste date statistice pot fi ilustrate în diverse combinații, astfel încât să avem o imagine sugestivă a felului în care s-au utilizat colecțiile abonate.

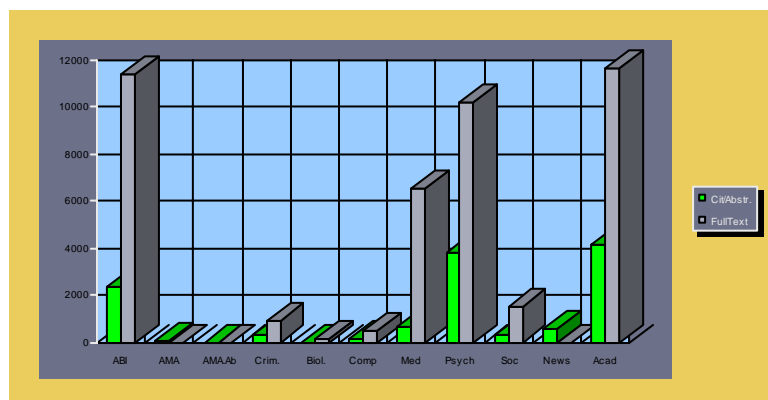
Grafic 1. Raportul căutări/ rezultate

Raportul mare între căutări și rezultate indică oarecum o nepricepere în căutare, ne sugerează faptul că se caută într-un mod imprecis, foarte general, pe subiecte mari. Acest lucru mărește considerabil timpul de cercetare (căutare), întrucât rafinarea căutării presupune apoi o trecere în revistă a zeci, sute de articole poate.

Interfața de căutare în ProQuest este complexă, permite căutare după diverse criterii, combinarea a diverse chei de căutare, ceea ce presupune o oarecare pricepere. Statisticile prezentate mai sus dovedesc în mod clar, fie că subiecții nu au această pricepere, fie că subiectele căutate nu au acoperire în baza de date.

Grafic 2. Raportul articole cu abstracte/articole fulltext

Datele (articole cu rezumat/articole fulltext) au fost prezentate comparativ pentru fiecare modul al bazei de date ProQuest. Se pot observa două lucruri și anume:

- din fiecare modul s-au descărcat mai multe articole cu rezumat, decât articole fulltext, ceea ce sugerează faptul că, de multe ori, într-o cercetare, e suficient rezumatul unui articol (îți oferă o privire de ansamblu asupra domeniului de cercetare respectiv, fără să fie nevoie de conținutul integral al acelui articol)
- domeniile din care s-au descărcat cele mai multe articole (cu rezumat sau fulltext) sunt: *ABI.InformGlobal* (economie, business), *Academic Research Library*, *PsychINFO* și *Medical Library*.

1.2. Statisticile ProQuest pe IP-urile serverelor

Tabel 2. Statisticile ProQuest pe IP-urile serverelor

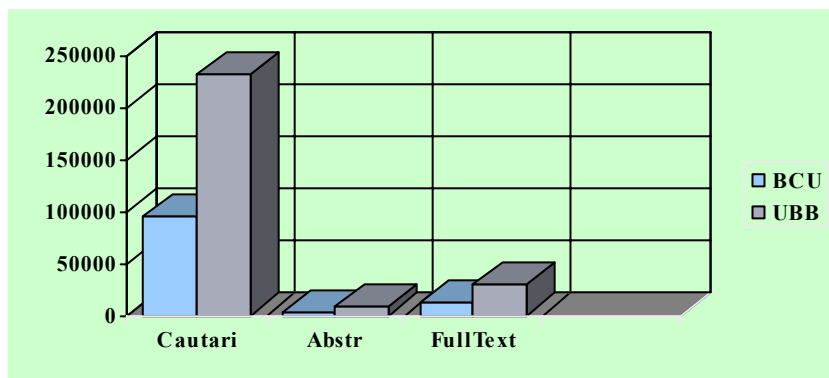
	Searches	Cit/Abstr	Fultext	Total
Accesari BCU	95036	3805	12580	16385 R=5,8(caut/rez)
Accesari UBB	232213	8802	30374	39176 R=5,9(caut/rez)

Aceste statistici arată numărul de căutări efectuate din cele două locații, biblioteca și universitatea cu toate sublocațiile ei.

Cele două categorii de date prezentate în tabelul de mai sus arată cât s-a accesat din bibliotecă (Accesări BCU), și cât s-a accesat din universitate (Accesări UBB). Se poate observa faptul că, accesările din universitate sunt de 2,4 ori mai multe decât accesările din sediul bibliotecii, de asemenea, articolele descărcate din UBB sunt de 2,39 ori mai multe decât cele descărcate din BCU.

Este interesant faptul că raportul *căutări/rezultate* este aproape egal (5,8 în BCU și 5,9 în UBB), ceea ce dovedește aceeași nepricepere în căutare. Putem presupune din nou, fie că interfața de căutare fiind destul de complexă, nu este bine utilizată, fie că, s-a căutat mult fără succes și deci baza de date nu acoperă subiectele căutate. Oricum numărul mare al căutarilor indica nevoia mare de cercetare .

Grafic 3. Comparație BCU/UBB

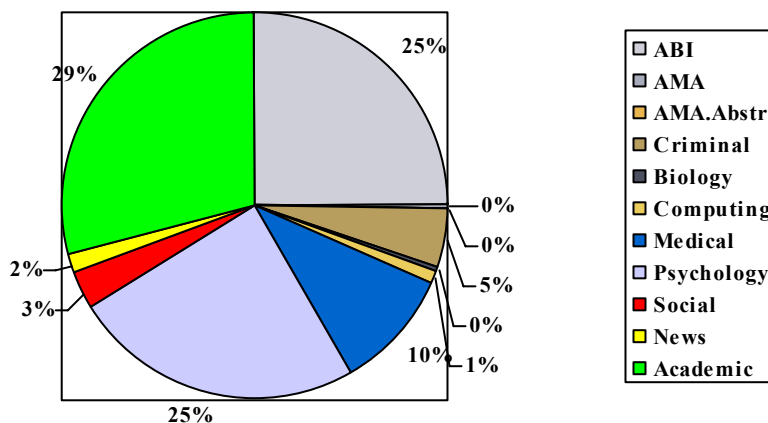

1.3. Accesări din Biblioteca Centrală Universitară Lucian Blaga

Tabel 3. Accesări din BCU

	Căutări	Cit/ Abstract	Fulltext	Total
ABI/INFORM Global	8277	775	3301	4076
AMA Titles	8320	34	14	48
AMA. Titles: Abstracts & Indexing	8438	0	0	0
Criminal Justice Periodicals	8297	153	673	826
ProQuest Biology Journals	8196	15	64	79
ProQuest Computing	8116	10	150	160
ProQuest Medical Library	8290	231	1392	1623
ProQuest Psychology Journals	11800	911	3105	4016
ProQuest Social Science Journals	8763	146	355	501
US National Newspaper	8109	269	0	269
Academic Research Library	8430	1261	3526	4787
Subtotal	95036	3805	12580	16385

Grafic 4. Fulltext BCU- aria de acoperire pe domenii

În graficul 3 sunt reprezentate, în procente, articolele fulltext descărcate din BCU, din toate modulele ProQuest. Cele mai multe articole fulltext s-au descărcat din următoarele module:

1. Academic Research Library-29%
2. ABI.InformGlobal-25%
3. PsychINFO-25%
4. Medical Library-10%
5. Criminal Justice-5%

Aceste date sugerează faptul că modulele enumerate mai sus sunt bine reprezentate în bază, numărul articolelor fulltext găsite și descărcate efectiv, fiind mare. Modulul *Academic Research* acoperă aproape toate disciplinele academice, modulul *ABI.InformGlobal* acoperă discipline de economie, business, modulul *PsychINFO* cuprinde psihologia și tot ce este în legătură cu acest domeniu, modulul *Medical Library* acoperă disciplinele medicale.

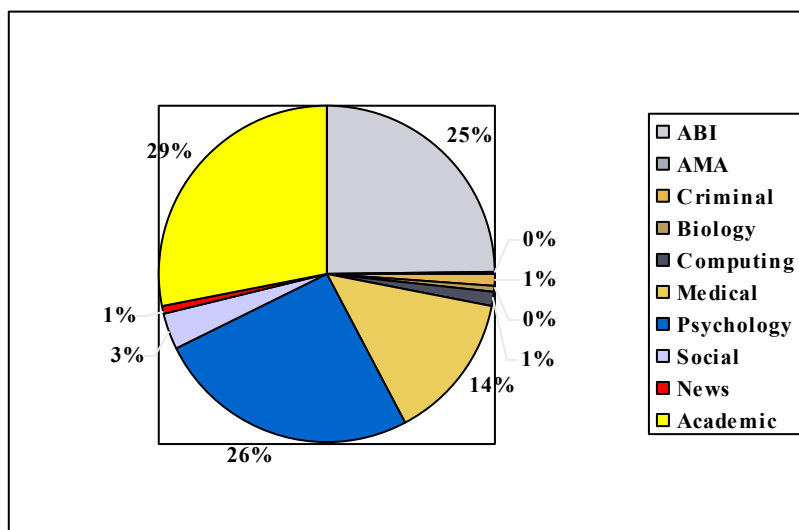
1.4. Accesări din Universitatea „Babeș Bolyai”

Tabelul 4 prezintă, pe module, numărul de căutări efectuate din universitate (toate locațiile universității), numărul de articole cu rezumat descărcate și numărul de articole fulltext descărcate. În graficul 4.1 sunt reprezentate, în procente, numărul articolelor fulltext descărcate din fiecare domeniu.

Tabelul 4. Accesări din UBB

	Căutări	Cit/Abstr.	Fulltext	Total
ABI/INFORMGlobal	20714	1626	8063	9689
AMA Titles	20569	84	22	106
AMA. Titles: Abstracts & Index	20787	5	0	5
Criminal Justice Periodicals	20601	207	269	476
ProQuest Biology Journals	20513	10	138	148
ProQuest Computing	20495	145	397	542
ProQuest Medical Library	20694	314	5118	5522
ProQuest Psychology Journals	24958	2957	7078	10035
ProQuest Social Science Journals	21616	180	1166	1346
US National Newspaper	20313	303	0	303
Academic Research Library	20953	2881	8123	11004
Subtotal	232213	8802	30374	39176

Graficul 5. Fulltext UBB – aria de acoperire pe domenii

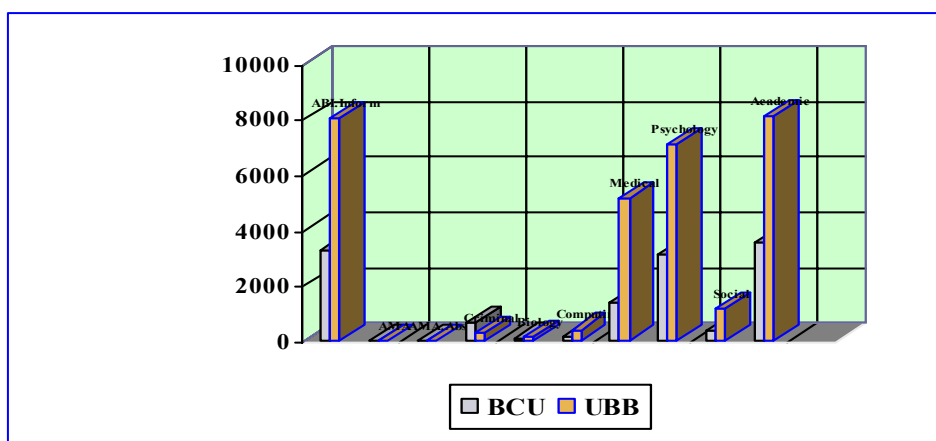

Cu ușurință, se poate face un clasament al domeniilor în care s-a lucrat cel mai mult în universitate, și anume:

1. Academic Research Library- 29%
2. PsychINFO- 26%
3. ABI.InformGlobal- 25%
4. Biology- 14%
5. Social Sciences- 3%

Din nou se poate constata faptul că cel mai apreciat și mai bine reprezentat modul ale colecției ProQuest este *Academic Research Library*.

Grafic 6. Fulltext – comparație între BCU și UBB

Graficul 4.2 ilustrează comparația pe module, la articolele fulltext descărcate din BCU și UBB, pe baza datelor extrase din tabelele 1 și 2. Singurul modul în care articolele descărcate din BCU sunt mai multe decât cele descărcate din UBB, este *Criminal Justice*; în toate celelalte module, numărul articolelor descărcate din UBB este mult mai mare decât cele descărcate din BCU.

1.5. Comparații cu anul precedent

Întrucât modulul cel mai utilizat al colecției a fost *Academic Research Library*, o comparație a anilor 2004 și 2005, pentru acest modul, poate fi sugestivă.

Tabelul 5. Academic Research Library-statisticile lunare 2004

Luna	Căutări	Cit/Abstract	Fulltext	Total
Ianuarie	1113	97	754	851
Februarie	1921	321	1085	1406
Martie	3882	308	2471	2779
Aprilie	1875	147	813	960
Mai	2865	314	3226	3640
Iunie	1341	585	4402	4987
Iulie	731	80	2308	2388
August	618	48	323	371
Septembrie	826	87	448	535
Octombrie	1571	293	803	1096
Noiembrie	2228	575	1335	1910
Decembrie	1757	298	923	221

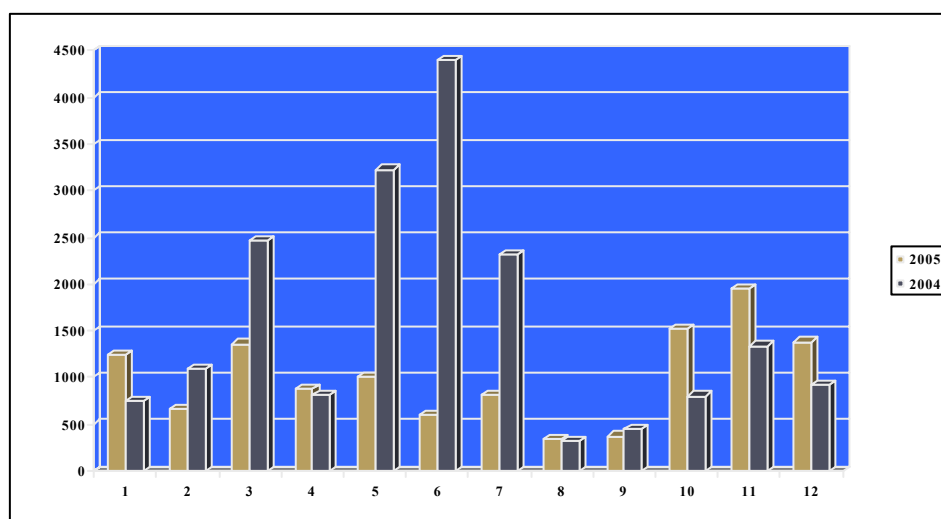
Tabelul 6. Academic Research Library-statisticile lunare 2005

Luna	Căutări	Cit/Abstract	Fulltext	Total
Ianuarie	2542	429	1235	1664
Februarie	1614	177	657	834
Martie	3279	387	1360	1747
Aprilie	3032	376	874	1250
Mai	2893	401	1012	1413
Iunie	1792	199	596	795
Iulie	1550	415	818	1233
August	1211	107	342	449
Septembrie	1199	138	373	511
Octombrie	3377	500	1521	2021
Noiembrie	5154	664	1949	2613
Decembrie	2907	550	1380	1930

Graficul 5 reflectă faptul că, au existat luni, în care activitatea în acest modul a fost mai intensă în anul 2004, decât în anul 2005, și anume, în lunile februarie, martie, mai, iunie, iulie; în restul perioadei, activitatea anului 2005 a fost mai mare. În ansamblu, în anul 2005 s-a lucrat mai mult în aceste colecții științifice decât în anul 2004, și acest lucru este reflectat în raportul anual prezentat în Tabelul 7. Aici se pot observa creșterile față de anul anterior, de 85% la căutări, 53% la articole cu abstract, și 7% la total articole descărcate (cu rezumat și fulltext).

Este un aspect pozitiv ce ne îndreptățește să luăm în considerare și pe mai departe această nevoie de cercetare, și ce ne obligă să achiziționăm astfel de produse online și în anii ce urmează.

Grafic 7. Academic Research Library 2004–2005

Tabelul 7. Raportul anual. Creșterile față de anul precedent

Time Frame - Jan 2005 to Dec 2005				
Client 65090 - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY IN CLUJ				
Searches	Database	Cit/Abstract	Any FT Format	Total
30118	ABI/INFORM Global	2462	11743	14205
30033	AMA Titles	119	36	155
30390	AMA Titles: Abstracts & Indexing	5	0	5
30026	Criminal Justice Periodicals	373	952	1325
29853	ProQuest Biology Journals	34	223	257
29733	ProQuest Computing	155	553	708
30129	ProQuest Medical Library	654	6879	7533
38388	ProQuest Psychology Journals	3987	10901	14888
31584	ProQuest Social Science Journals	352	1588	1940
29544	U.S. National Newspaper Abstracts	616	0	616
30550	Academic Research Library	4343	12117	16460
340348	Grand Total	13100	44992	58092
183535	Previous Year	8588	45896	54484
85%	% Increase	53%	-2%	7%
43259	Total Unique Searches (Search Button Pressed)			

2. CHADWYCK HEALEY

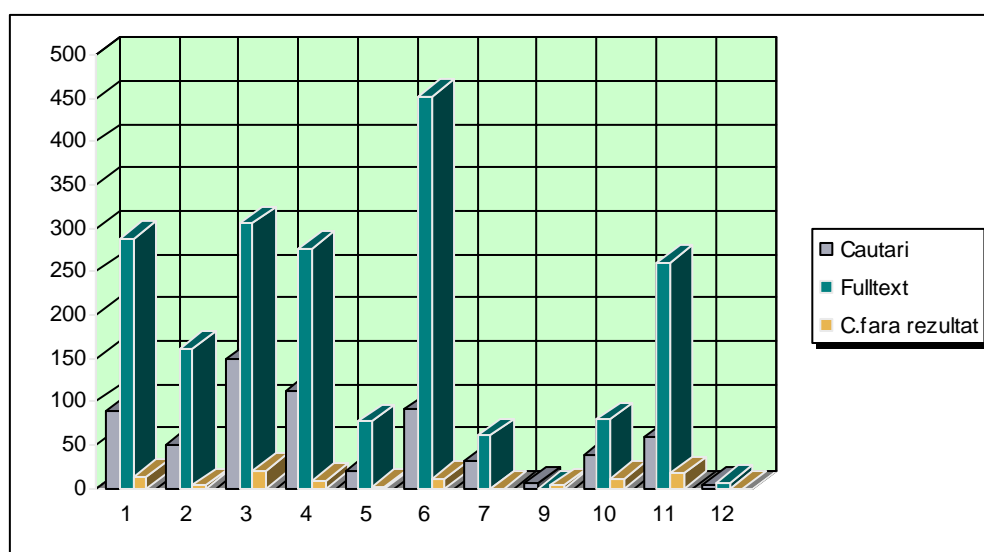
Colecția cuprinde 4 module : History online, Literature online, European Sources online și PCI. Fulltext (noua denumire - Periodicals Archive).

2.1. British History online

Tabelul 8. Statisticile History online

Luna	Sesiuni	Căutari	Rezultate	Fulltext	Căutări fără rezultat
Ianuarie	103	89	34146	288	13
Februarie	59	50	45356	161	3
Martie	123	148	52210	305	20
Aprilie	171	113	41010	277	8
Mai	46	20	19720	77	1
Iunie	91	91	36832	452	11
Iulie	10	32	6156	61	0
Septembrie	4	5	722	0	3
Octombrie	33	38	11773	79	11
Noiembrie	71	58	37055	260	17
Decembrie	10	4	2066	6	0

Graficul 8. Statisticile lunare History online

Se poate observa faptul că în această colecție s-a căutat mult mai precis, numărul articolelor fulltext descărcate fiind mare raportat la căutări. Acest lucru se datorează faptului că, din start, se caută într-o bază de date specializată, așa încât, o simpla cheie de căutare duce la rezultate destul de exacte. Acest fapt ne face să credem că este mai de preferat să ne orientăm spre achiziționarea colecțiilor științifice specializate, baze de date mai mici și focalizate pe un domeniu anume. Eficiența căutărilor în aceste colecții este mai mare.

Un produs mare, ce acoperă o multitudine de domenii, cu o interfață complexă de căutare, necesită pricepere în a utiliza operatori booleani și combinații de cuvinte cheie.

Noi suntem interesați să oferim utilizatorilor noștri produse online care să fie utilizate cât mai mult, cu ușurință, și cu succes. De multe ori ne confruntăm cu situații de genul: „nu am găsit nimic, baza de date nu e bună”, și asta numai pentru că acel utilizator, pur și simplu nu știe căuta. E

frustrant, și din punctul lui de vedere, și din punctul al bibliotecarilor, întrucât biblioteca alocă sume importante de bani pentru a achiziționa aceste produse, iar interesul bibliotecii este ca ele să fie utilizate cât mai eficient. Oricâte eforturi ar face bibliotecarul să asiste căutarea fiecărui utilizator, trebuie să ne gândim că acesta nu va putea îndruma niciodată întreg publicul ce accesează aceste colecții, fie din universitate, fie din bibliotecă.

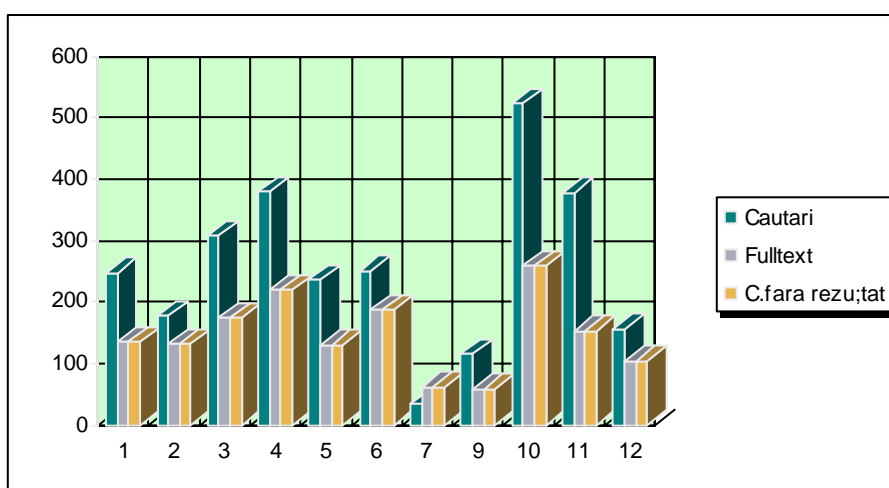
2.2.Literature online

Cuprinde 350.000 lucrări în proză, dramă, poezie, 128 reviste fulltext de literatura anglo-americană și biografii complete ale autorilor.

Tabel 9. Statisticile lunare Literature online

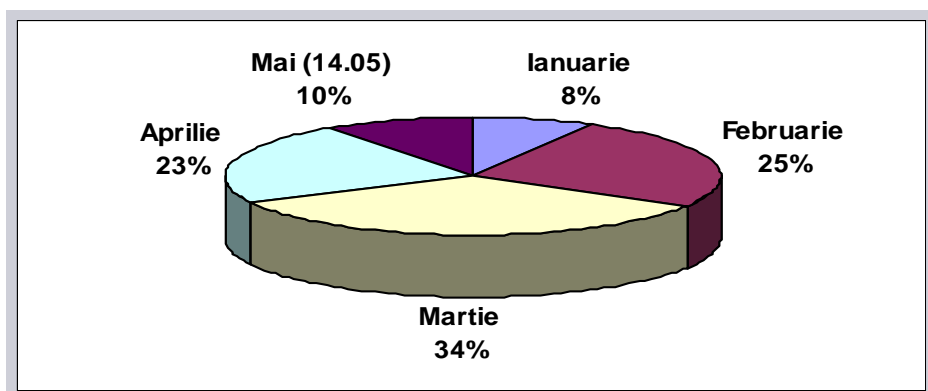
Luna	Sesiuni	Căutări	Rezultate	Fulltext	Căutări fără rezultat
Ianuarie	46	248	58524	135	148
Februarie	35	178	8966	131	120
Martie	57	308	145578	174	161
Aprilie	62	380	992288	220	241
Mai	56	237	22020	130	132
Iunie	36	251	514186	187	103
Iulie	10	35	1411	62	26
Septembrie	11	116	98724	58	57
Octombrie	46	524	326121	260	282
Noiembrie	57	378	8676822	153	236
Decembrie	14	156	28302	104	64

Graficul 9. Statisticile lunare Literature online

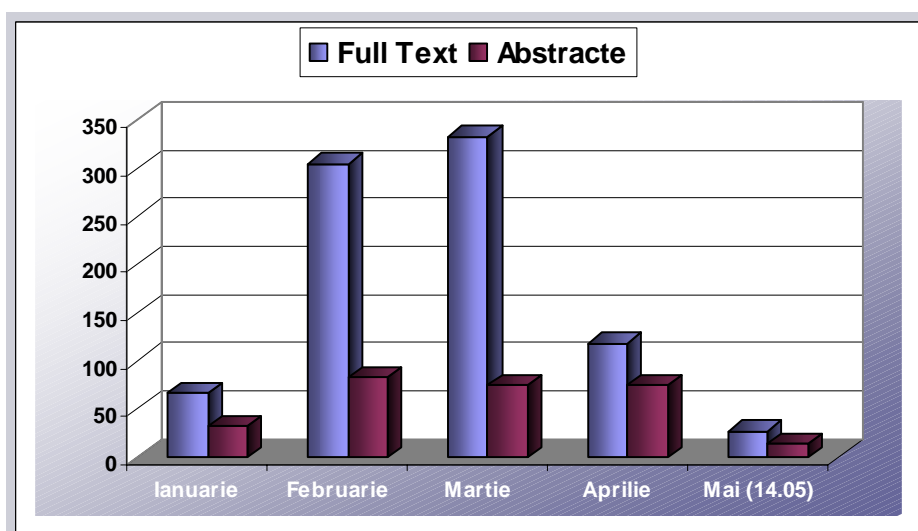

În această colecție căutările au fost cam imprecise, numărul căutărilor fără rezultat fiind destul de mare. Probabil este vorba din nou de nepricepere în căutare, interfața de căutare fiind destul de complexă, dar nu excludem faptul că, este posibil, ca baza să nu fie suficient de acoperitoare, pe domeniile de literatură (cuprinde doar literatura anglo-americană).

Graficul 10. Căutari până in luna mai

Graficul 11. Articole fulltext accesate până în luna mai

2.3.European Sources online

Tabelul 10. Statisticile lunare European Sources online

Luna	Sesiuni	Căutări	Rezultate	Fulltext
Ianuarie	1	2	415	1
Februarie	14	41	4061	10
Martie	42	90	16159	106
Aprilie	51	51	8288	58
Mai	32	19	2028	43
Iunie	26	10	3464	11
Iulie	6	6	4295	3
Septembrie	7	7	3532	2
Octombrie	69	37	6300	48
Noiembrie	34	83	14070	62
Decembrie	13	41	9903	67

În această colecție s-a căutat destul de puțin, deși este o bază de date importantă ce oferă informație specializată, puțin accesibilă altfel, din cadrul instituțiilor europene, guvernelor, administrației sau alte organizații.

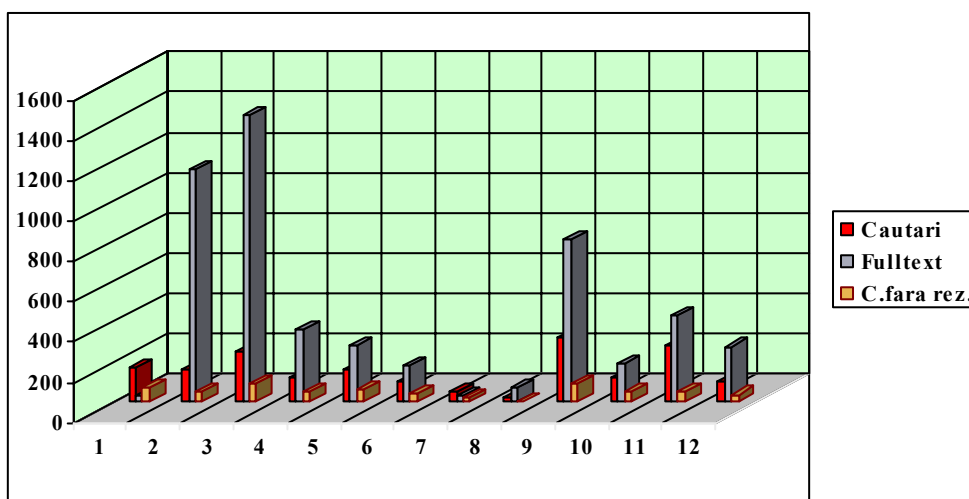
2.4. PCI Fulltext (Periodicals Archive)

Colecția cuprinde 15 milioane de articole din 4700 reviste științifice din domeniile artă, socio-umane; din acestea 400 sunt fulltext.

Tabelul 11. Statisticile lunare Periodicals Archive

	Sesiuni	Căutări	Rezultate	FullText	Căutări f.r.
Ianuarie	59	171	16078293	36	73
Februarie	99	167	622922	1160	54
Martie	120	252	16121959	1422	93
Aprilie	94	123	238526	359	58
Mai	69	160	509840	286	62
Iunie	44	103	239387	184	42
Iulie	24	52	7913	31	21
August	16	22	10485	73	5
Septembrie	56	322	129674	813	98
Octombrie	40	128	28628	189	50
Noiembrie	75	284	360688	428	56
Decembrie	59	105	1589338	278	39

Graficul 12. Statisticile lunare Periodicals Archive

Numărul articolelor fulltext accesate este destul de mare raportat la căutări.

3. Baza de date JSTOR. Arts & Science Collection

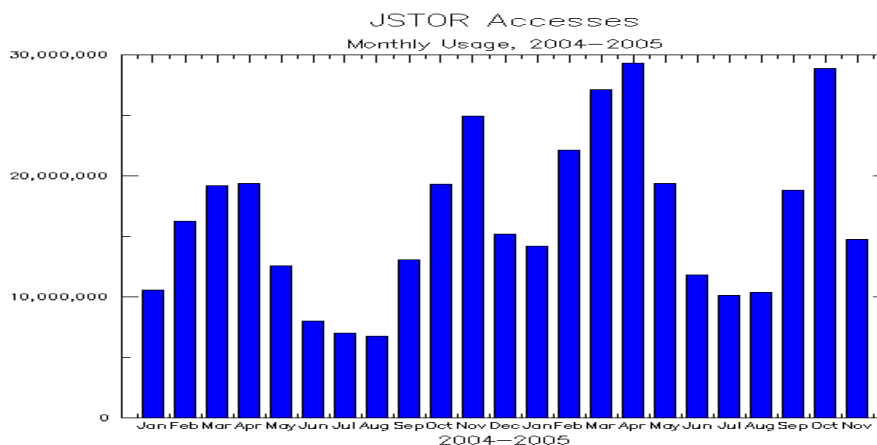
Cuprinde articole fulltext din următoarele domenii: antropologie, ecologie, economie, educație, finanțe, istorie, limbă și literatură, matematica, filosofie, științe politice, studiul populației, sociologie, statistică.

Tabelul 12. Statistica lunară JSTOR

	browsing				viewing		printing			Sear-ches	total
	title-list	vol/iss	TOCs	Cita-tions	pages	(artic-les)	jprint	pdf	ps		
2005/01	102	185	213	75	1,169	500	0	539	0	869	3,152
2005/02	62	68	79	5	528	320	0	327	0	422	1,491
2005/03	153	247	420	12	3,497	1,486	0	1,292	3	1,537	7,161
2005/04	172	277	359	10	1,278	708	0	879	0	986	3,961
2005/05	57	137	110	1	979	487	0	619	0	563	2,466
2005/06	65	96	234	19	1,157	435	0	638	0	563	2,772
2005/07	14	13	5	0	355	313	0	1,534	0	376	2,297
2005/08	1	0	0	0	2	2	0	10	0	31	44
2005/09	10	26	77	5	213	98	0	153	0	165	649
2005/10	29	87	78	3	821	417	0	923	1	592	2,534
2005/11	53	191	311	12	2,638	1,395	0	1,390	0	1,651	6,246
2005/12	23	61	65	27	620	314	0	288	0	319	1,403
Totals	741	1,388	1,951	169	13,257	6,475	0	8,592	4	8,074	34,176

În total, în anul 2005, s-au vizualizat 13.257 pagini și 6.475 articole, și s-au descărcat 8.592 articole pdf.

Graficul 13. Activitatea în JSTOR, în 2004 și 2005

Created Mon Nov 14 10:11:53 GMT by JStat 1.0, Copyright 2005 JSTOR

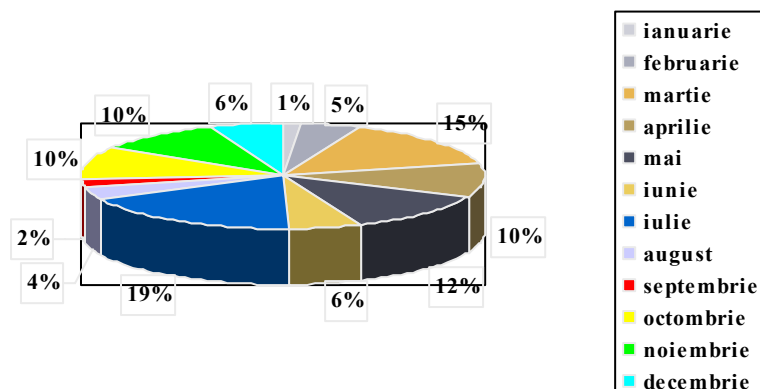
4. Baza de date SpringerLink

Oferă acces la 1200 reviste fulltext editate de Springer Verlag și Kluwer Academic Publisher. Domenii: chimie, calculatoare, economie, inginerie, științele mediului, drept, medicina, matematica, biologie, fizica, astronomie, geologie.

Tabelul 13. Statistica lunară SpringerLink

Ianuarie	145
Februarie	507
Martie	1584
Aprilie	1094
Mai	1276
Iunie	623
Iulie	1938
August	389
Septembrie	256
Octombrie	1072
Noiembrie	1083
Decembrie	625
Total html	586
Total pdf	10006
Total	10592

Graficul 14. Articole fulltext accesate din SpringerLink

Colecția este mult utilizată, numărul articolelor descărcate în anul 2005 fiind de 10.952. Activitatea este aproximativ uniform distribuită în cele 12 luni, cea mai intensă perioadă înregistrându-se în luna iulie.

Concluzii

Statisticile prezentate au relevat o activitate amplă în colecțiile științifice online abonate, ceea ce indică o mare nevoie de cercetare.

Bazele de date au fost accesate de cadre didactice, doctoranzi, studenți din ani terminali, dar și din anii mai mici. Este îmbucurător acest lucru.

Ceea ce merită subliniat este faptul că profesionalismul în căutare este esențial în utilizarea eficientă a acestor produse electronice.

Abonarea bazelor de date se impune și pe mai departe. Acest mod de cercetare devine tot mai preferat de utilizatorii bibliotecilor. În bazele de date se caută rapid, iar informația științifică este în permanență actualizată, aspect deosebit de important. Pentru o bibliotecă universitară însă, care oferă utilizatorilor săi informație științifică dintr-o multitudine de domenii, rămâne ca o problemă majoră, cea a selecției produselor online care să fie abonate astfel încât să satisfacă toate aceste domenii, desigur, în limita unui buget alocat.

Anul 2005 – o nouă abordare a bibliotecilor filiale

Gabriela Morărescu¹
B.C.U.– Cluj

Starea permanentă de schimbare specifică societății contemporane, în contextul acestui început de mileniu, pe plan economic, socio-uman și politic, duce implicit la necesitatea schimbării la nivel funcțional a organizațiilor și instituțiilor moderne, inclusiv cel al bibliotecilor.

Pentru orice instituție confruntată cu o schimbare ar fi potrivită aplicarea metodei managementului calității totale care are în vedere respectarea anumitor principii (cele 14 principii esențiale elaborate de E.J. Deming și adaptate pentru biblioteci de Makey&Makey) și care este folosit ca „un instrument de explorare a unor noi posibilități organizatorice și administrative, pornind de la premisa că rezultatul final va conduce la restructurarea unor aspecte ale organizației”.²

Se nasc întrebări privind rolul bibliotecilor și bibliotecarilor în secolul 21, având în vedere că resursa–cheie a vremurilor noastre este informația, iar bibliotecile moderne utilizează intensiv tehnologiile informatizate. *Cum vor arăta bibliotecile peste 5 și peste 10 ani, la noi în țară și în țările dezvoltate din occident?; cum și cu ce vor lucra bibliotecarii și ce cunoștințe, deprinderi și competențe le sunt necesare pentru a face față noilor condiții?; cum vor putea bibliotecarii să adauge, în modul cel mai competent, valoare la informația gestionată?;* sunt doar câteva exemple ale unor astfel de întrebări.

Parte dintr-o strategie de succes în schimbarea bibliotecarului pentru viitor, ar fi și asumarea de către acesta a unor roluri ca: a fi un punct nodal între trecut și viitor, educator, administrator al cunoștințelor, creator al politicilor de informație, filtru al surselor de informație, consultant individual de informație, producător de informație.

Necesitatea *schimbării* s-a făcut simțită și la BCU „L. Blaga” și la fiecare bibliotecă filială aparținând acesteia. O primă etapă a acestei schimbări este adoptarea noii organigrame a BCU, la începutul anului 2005, în care bibliotecile filiale sunt grupate în aceeași unitate organizațională.

Toate bibliotecile filiale funcționează după aceleași principii, personalul, publicațiile și parțial tehnica de calcul aparținând BCU, iar locațiile, mobilierul, o parte a tehnicii de calcul și conectarea la rețea aparținând UBB. O diferențiere între aceste biblioteci poate fi făcută totuși după:

- *Localizarea și organizarea sălilor de lectură:* există clădiri vechi cu săli care au sau nu ghișeu de servire al publicațiilor și spații noi, special amenajate pentru destinația de bibliotecă modernă, în care utilizatorii au acces liber la publicații

- *Numărul și nevoile de informare ale utilizatorilor specifici:* sunt studenții din primii ani de studiu, care preferă să studieze publicațiile la domiciliu, cu excepția perioadelor de sesiune de examene și sunt cadrele didactice, cercetătorii, doctoranzii, studenții la Master sau din anii terminali, care studiază publicațiile mai mult în sala de lectură (în general publicații seriale de specialitate) sau în birourile personale și preferă acces la informații electronice (de unde rezultă nevoia creării unor instrumente moderne de bibliotecă și asigurarea unei stații de acces la Internet și la bazele de date abonate de către BCU).

În lucrarea de față vor fi analizate activitățile desfășurate la bibliotecile din componența nou înființatului Departament, activități desfășurate în anul 2005, interpretând datele primite de la fiecare bibliotecă filială în parte. Deoarece la aceste biblioteci activitățile desfășurate de personalul bibliotecar sunt foarte variate și complexe, am stabilit și urmărit anumiți indicatori primari care, păstrați și în anii viitori, vor permite o analiză realistă a evoluției activităților și serviciilor din aceste biblioteci, atât din punct de vedere cantitativ cât și din punct de vedere al calității.

Acești indicatori sunt:

- fondul de publicații existent la 31 dec.2004 (situația din registrul RMF),

¹ e-mail: gabim@hasdeu.ubbcluj.ro

² Irene Owens: *Managementul calității totale, factor al schimbării: strategii pentru secolul XXI.*

- creșterea reală a fondului de publicații în 2005 (doar cărțile și periodicele cu număr de inventar pe 2005, prelucrate până în 31 dec.2005),
- proveniența acestor publicații,
- circulația documentelor și statistica cititorilor pentru anul 2005. Datele primite de la bibliotecile filiale au fost prelucrate și interpretate, rezultând anumite situații comparative (prezentate în anexele grafice) și anumite concluzii și propuneri pentru îmbunătățirea și eficientizarea activităților și serviciilor.

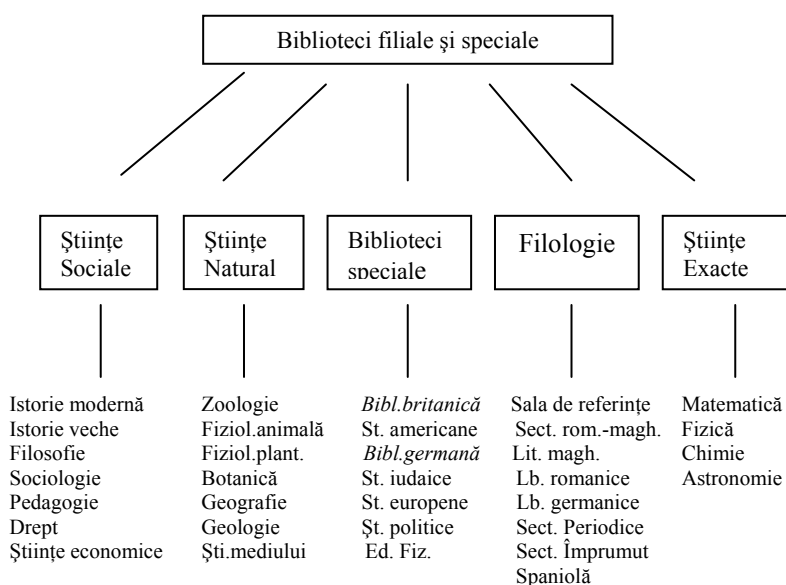
I. PREZENTAREA DEPARTAMENTULUI

1.1. Biblioteci componente și personal bibliotecar

Departamentul Biblioteci filiale și speciale este format din trei servicii și două birouri: Serviciul Științe Sociale, Serviciul Științe Naturale, Serviciul Filologie, Biroul Științe Exacte și Biroul Biblioteci speciale. În anul 2005 acest Departament a cuprins 25 de biblioteci (24 localizate în Cluj-Napoca și 1 localizată în localitatea Gheorgheni, jud. Harghita), filiala de Știința mediului fiind nou înființată la începutul anului 2005.

Serviciile și birourile componente cuprind mai multe biblioteci grupate pe domenii apropiate ale științei și sunt conduse de șefi de servicii și birouri care fac parte din managementul operațional al BCU.

Structura acestui departament poate fi cuprinsă în următoarea diagramă:

Personalul bibliotecar din bibliotecile filiale și speciale ocupă în structura de personal a BCU, un număr de 74 de posturi, ocupate de persoane cu studii superioare de biblioteconomie (de lungă și/sau scurtă durată), cu studii superioare în specialitatea facultăților deservite, cu studii medii și atestat de bibliotecar și un post de mânăitor de carte (la Filologie). Două posturi sunt ocupate de colegi care își desfășoară activitatea la biblioteci speciale (Biblioteca Britanică și Biblioteca Germană) patronate de alte Instituții (Consiliul Britanic, respectiv Centrul Cultural German) care au încheiat acorduri de colaborare în acest sens cu BCU.

Tot din punct de vedere al personalului din bibliotecile filiale trebuie să amintim că la unele dintre acestea avem colaboratori angajați ai UBB sau ai Institutelor de cercetare ale Academiei Române: 1 persoană la Istorie modernă, 1 la Istorie veche, 1 la Sociologie și 1 la Științe politice.

Din cauza unor concedii (de maternitate, de studii sau medicale) au existat unele schimbări și fluctuații de personal și înlocuirea cu suplinitori, din rândul studenților de la Biblioteconomie.

1.2. Spații de lectură și depozite; utilizatori

Toate bibliotecile filiale deservește Facultățile Universității „Babeș-Bolyai” și funcționează în spații administrate de aceasta, respectiv în **24** de clădiri. Din punct de vedere al suprafeței ocupate de biblioteci în aceste clădiri, este vorba de aproximativ **4 958 mp** (2 700 mp ocupați de săli de lectură și 2 258 mp de depozite de publicații), iar numărul de metri liniari destinați depozitării publicațiilor acestor biblioteci este de **22 603** (aici fiind incluși și metri liniari din depozitele din clădirea BCU). La sfârșitul anului 2005 numărul sălilor de lectură a ajuns la **45**, iar cel al locurilor destinate lecturii la **1 329**.

Biblioteca de Matematică a funcționat în anul 2005 în noul spațiu (din str. Ploiești), care deși este mult mai funcțional față de cel deținut până în anul 2004, mai necesită unele modificări care sunt necesare pentru optimizarea activităților de relații cu publicul (realizarea spațiilor de lectură cu acces liber la raft).

Noua bibliotecă filială de Știința mediului a primit spațiu în clădirea aparținătoare a UBB, din P-ța Ștefan cel Mare, având pentru început doar o încăpere (cu dulapuri închise) pentru depozitarea publicațiilor, dar se preconizează ca pe măsura creșterii numărului de publicații să mai primească spații de depozitare din partea Facultății.

Bibliotecile speciale dețin în general spații modern amenajate, care permit accesul direct al cititorilor la publicații, dar din păcate locurile din sălile de lectură sunt insuficiente pentru numărul mare de utilizatori ai facultăților deservește, spațiile destinate garderobei nu sunt optim amenajate, iar sistem antifurt pentru menținerea publicațiilor în siguranță există doar la biblioteca de Educație fizică.

În acest an, la Biblioteca de Istorie veche au avut loc lucrări de igienizare și amenajare a spațiului de bibliotecă (desfășurate timp de 4 luni), cu această ocazie reorganizându-se fondurile și spațiile de depozitare și lectură ale acestei biblioteci.

Utilizatorii bibliotecilor filiale sunt, conform Regulamentului de ordine interioară al BCU, toate persoanele care s-au înscris ca cititori ai BCU și au intrat în posesia unui permis de bibliotecă, cu valabilitatea confirmată și verificabilă în modulul de Circulație al sistemului integrat de bibliotecă Aleph. În general, principalii utilizatori ai bibliotecilor din acest departament sunt studenții din Facultățile aparținătoare Universității „Babeș-Bolyai”, cadrele didactice ai acestor facultăți și cercetătorii colectivelor de cercetare care aparțin UBB.

În anul 2005, la bibliotecile filiale au fost emise **4011** permise de bibliotecă (din care 141 duplicate) și au fost vizate **7 728** de permise emise în anii anteriori.

Dacă până în acest an activitatea de înscriere a noilor utilizatori era fragmentată, înfolierea permiselor făcându-se la BCU și filiala Filologie, începând din anul universitar 2005-2006 această activitate s-a făcut și la alte filiale, prin achiziționarea unor noi aparate de înfoliat.

Pentru o mai bună orientare spre serviciile oferite de BCU și bibliotecile ei filiale a studenților din anii I, înscriși la cursurile facultăților din UBB, s-a propus o nouă metodă de înscriere a acestora ca utilizatori ai BCU. Din păcate nu s-a obținut și sprijinul din partea UBB (absolut necesar pentru buna desfășurare a acestei activități), fapt pentru care în anul 2006 se va supune din nou atenției Rectoratului UBB această propunere.

Programul de formare și orientare a utilizatorilor va trebui să se desfășoare într-un mod mai bine organizat și la bibliotecile filiale, în paralel și după aceleași principii aplicate și la BCU.

1.3. Activități și servicii oferite

În toate bibliotecile filiale se desfășoară activități cu caracter permanent (activități specifice de tehnică de bibliotecă, activități specifice relațiilor cu publicul, activități de informare bibliografică și documentară) și activități cu caracter secvențial (reinventarieri, reorganizări și/sau mutări de fonduri, lucrări de igienizare, etc.).

Servirea publicațiilor în sălile de lectură și la domiciliu se face din depozite închise sau în regim de acces liber la raft (în cazul Biroului de Biblioteci speciale, a sălii de reviste de la Biblioteca de Drept și sălii de referințe de la Filologie).

În capitolul care urmează se vor detalia și analiza activitățile și serviciile oferite în bibliotecile filiale în 2005, în funcție de indicatorii primari amintiți mai sus.

II. ANALIZA ACTIVITĂȚII DEPARTAMENTULUI

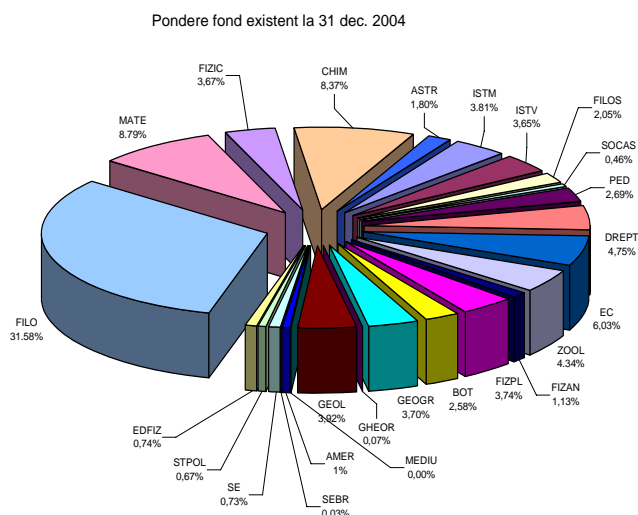
2.1. Fond de publicații existent la 31.dec.2004

Colecțiile existente în bibliotecile filiale însumau la sfârșitul anului 2004 un număr de **996.727** de volume, din care **790.871** volume cărți, **153.414** volume publicații periodice și **52.442** alte categorii de documente (STAS-uri, microfise, hărți, materiale audio-video).

Urmărind repartizarea acestor fonduri pe bibliotecile filiale, se observă „supremația” deținută de Filologie (în mare parte cărți), fapt datorat existenței unei singure gestiuni pentru toate secțiile din acest serviciu. Cele mai mici fonduri le dețineau la sfârșitul anului 2004 bibliotecile de Studii iudaice și Biblioteca Colegiului de la Gheorgheni (extensie a Facultății de Geografie), aici existând însă un număr mare de publicații în regim de custodie, de la Institutul de Iudaistică și Istorie Evreiască „Dr. Moshe Carmilly-Weinberger”, respectiv de la Colegiul din Gheorgheni (donații primite direct). Publicații ale Institutelor de cercetare ale Academiei Române mai sunt și la alte biblioteci filiale (Istorie modernă, Istorie veche, Filologie).

După Filologie, ca pondere din totalul fondurilor de la filiale, urmează Matematica, Chimia, Științele economice. La Matematică predomină cărțile, la fel ca și la Științele economice, dar spre deosebire de aceasta din urmă și publicațiile periodice sunt în număr semnificativ. La Chimie se simte numărul mare de alte documente (STAS-uri), care aproape îl egalează pe cel al cărților.

O privire de ansamblu pe cele cinci servicii de filiale arată că ponderea cea mai mică din totalul fondurilor de la filiale o are biroul Bibliotecii speciale (3.17%), urmează Științele Naturale (19.48 %), Științele exacte (22,63%) și Științele sociale (23.44%).

2.2. Creșteri de fonduri; Reflectarea publicațiilor în catalogul on-line

Deși în cursul anului 2005, până în data de 31 decembrie, s-au prelucrat foarte multe publicații (reflectate în activitatea personală a fiecărui bibliotecar), datorită diferenței de timp între intrarea publicației prin serviciul de Achiziții și regăsirea ei pe rafturile filialelor, creșterea reală a fondului de publicații este relevantă prin contorizarea publicațiilor care au primit număr de inventar

pe anul 2005. Astfel, a avut loc o creștere a colecțiilor de la bibliotecile filiale cu **8.059 de titluri** (6.423 titluri cărți și 1.636 titluri publicații periodice), reprezentate de un număr total de **12.662 volume** (8.417 volume cărți și 4.245 volume publicații periodice).

Se pot observa diferențe de creșteri ale colecțiilor, în perioada 1 ian.-31 dec.2005, de la o filială la alta, mai multe publicații intrând în general la bibliotecile cu profil socio-uman.

Astfel, dacă facem o comparație între cele cinci servicii de biblioteci filiale, se observă următoarea situație:

Titluri publicații		Volume publicații
Șt.Sociale:	2.698	4.437
Șt.Naturale:	1.149	2.285
Bibl.spec.	961	1.379
Filologie	2.304	3.039
Șt.Exacte	947	1.522

Din aceste date se poate desprinde concluzia că este necesară o mai bună colaborare cu Serviciul de Achiziții a bibliotecarilor filialelor de Științe naturale și exacte, în vederea achiziționării de publicații în aceste domenii.

Un prim pas de eficientizare a acestei colaborări a fost făcut în toamna anului 2005, prin acțiunea de semnalare a publicațiilor dorite spre achiziționare, din fondul de publicații primit pentru Depozitul legal și prin reluarea acțiunilor de chestionare a cadrelor didactice pentru semnalarea unor publicații străine, importante în buna desfășurare a procesului educațional. O parte din aceste publicații au intrat deja în fondurile filialelor la începutul anului 2006.

La sfârșitul anului 2005 un număr de **91.406 de titluri** descrise în catalogul on-line al BCU, reprezentau și o parte din publicațiile existente la una sau mai multe biblioteci filiale.

Cel mai bine reprezentat fond în catalogul on-line este cel al Filologiei (44063 de descrieri în Aleph), iar cel mai slab cel al bibliotecii de Studii iudaice (18 descrieri) unde s-au înregistrat mult timp probleme tehnice de funcționare a rețelei de comunicație electronică.

Pentru exploatarea eficientă a sistemului integrat de bibliotecă Aleph în activitatea de împrumut de publicații, este nevoie de regăsirea descrierii publicațiilor în catalogul on-line și semnalarea exemplarelor disponibile de la fiecare bibliotecă din rețeaua BCU. În acest sens, în anul 2005, s-au stabilit criterii clare pentru retroconversia publicațiilor în catalogul on-line. Conform acestor criterii, s-au desfășurat activități de catalogare și de atribuire de ITEMS la toate filialele, mai puțin acolo unde s-au întâmpinat greutăți tehnice și încă se mai întâmpină (Studii iudaice, Științe politice, Botanică, Gheorgheni). Din Rapoartele personale de activitate se remarcă numărul mare de catalogări în Aleph la Filologie (9536 de titluri) și numărul mare de atribuire de ITEMS la: Științe economice: 9075, Filologie – 3000, Sociologie – 2397, Chimie – 3953, Matematică – 1354, Fizică – 1408. Totalul atribuirilor de ITEMS la sfârșitul anului 2005 la filialele analizate, este de 150.290 .

La unele filiale această activitate a fost continuată din anul 2004, reușindu-se să se înceapă și activitatea de împrumut automatizat (Zoologie: raportate 300 de împrumuturi automatizate pentru lunile octombrie-decembrie 2005). Situația cea mai fericită din acest punct de vedere este la Biblioteca de Știința mediului unde atât prelucrarea publicațiilor cât și activitățile de împrumut se desfășoară de la început în mod automatizat.

2.3. Proveniența publicațiilor nou intrate

Referitor la publicațiile care fac subiectul creșterilor reale de fonduri pe anul 2005 (până în dec.2005), am prelucrat datele ținând cont și de proveniența acestora: cumpăratură, atelier multiplicare BCU, transferuri în rețeaua BCU, schimb internațional, diferite donații, iar la periodice și abonamentele interne și străine.

Ponderea publicațiilor provenite de la Atelierul de multiplicare este nesemnificativă, iar a celor din transferuri este relevantă doar în cazul Sociologiei, Științei mediului, Filosofiei și Istoriei moderne pentru cărți și numai în cazul Sociologiei pentru periodice.

Studiind mai atent celelalte trei forme de achiziție a publicațiilor de la filiale, se poate observa că predomină donațiile fiind urmate de cumpăratură (în cazul cărților) și de schimb internațional (în cazul publicațiilor periodice).

2.3.1. Cărți

O situație aproximativ echilibrată în ceea ce privește cele trei forme principale de achiziție a titlurilor de cărți nou inventariate în anul 2005, se regăsește la Științe economice: cumpărate 106 titluri, donate 131 titluri, prin schimb internațional 93 titluri. În cazul multor biblioteci filiale, predomină donațiile (de remarcat fiind numărul mare de donații de la Filologie, Studii europene, Științe politice, Matematică), fiind urmate de cumpăratură și schimb internațional. Se observă o pondere mai mare a cumpărăturilor față de donații la: Istorie modernă, Filosofie, Pedagogie, Drept, Gheorgheni, Studii iudaice și un singur caz în care donațiile lipsesc: Istorie veche (o situație deosebită din cauza reorganizării spațiului de bibliotecă). Cele mai multe cumpărături au fost la Filologie (567 titluri), iar cele mai puține la Biblioteca americană (1 titlu).

La schimb internațional se remarcă, în ordine, intrările de la Științe economice, Drept, Matematică, Filologie, Geologie, Sociologie, Fizică.

2.3.2. Publicații periodice

În ceea ce privește noile intrări de titluri ale publicațiilor periodice, se poate observa că predomină la majoritatea bibliotecilor titlurile intrate prin schimb internațional, excepție fiind la Gheorgheni, Astronomie, Educație fizică, Fiziologie animală, Studii europene și Sociologie. La Biblioteca americană singurele titluri sunt cele intrate prin schimb internațional, iar la Matematică, Geologie, Botanică (schimb internațional direct cu publicația Contribuții botanice), Științe politice și Zoologie acestea predomină evident.

Cumpărături se remarcă la Filologie, Istorie veche și Istorie modernă.

Situația abonamentelor din țară este ca pondere în echilibru relativ cu schimbul internațional, la Științe economice, iar cu o bună reprezentare la Filologie, Drept, Matematică, Zoologie, Geografie și Studii europene. Nu a intrat nici un titlu prin abonament intern la bibliotecile: Istorie veche, Fiziologia plantelor, Gheorgheni, Geografie, Geologie, Știința mediului, Biblioteca americană și Științe politice.

Titlurile străine abonate pentru acest an au intrat în cel mai mare număr la Filologie și Drept (unde s-a primit ajutor financiar pentru abonament și din partea Facultății), în rest fiind în număr foarte mic sau inexistente.

Făcând o comparație între numărul titlurilor de cărți și cel al publicațiilor periodice intrate și prelucrate pe anul 2005, se poate observa pentru biblioteca de la Gheorgheni faptul că au intrat doar titluri de cărți, o pondere echilibrată în cazul bibliotecilor de Zoologie și Botanică, la toate celelalte biblioteci ponderea fiind mai mare pentru titlurile de cărți. Situația diferă în cazul unei comparații între numărul de volume de cărți și cel de periodice intrate și prelucrate în 2005, datorită variației numerelor de volume bibliografice intrate pentru un titlu de publicație periodică.

În anul 2005 s-a continuat abonamentul la unele baze de date, consultabile și de la stațiile din rețeaua UBB. S-a desfășurat și o amplă acțiune de prezentare a acestor baze (ProQuest și Springer Link) cadrelor didactice și studenților. Bibliotecarii de la filiale au fost instruiți în utilizarea acestor baze de date pentru a fi la rândul lor formatori pentru cititorii interesați. Tot din partea editurii Springer a fost lansată oferta unei baze de date cu cărți electronice, care în urma chestionării cadrelor didactice și a semnalelor pozitive sosite din partea lor a fost achiziționată la începutul acestui an.

Achiziționarea acestor categorii de documente este de viitor și este de dorit a se continua și în anii următori.

Este necesară o creștere a fondului de publicații și mai ales o creștere a cumpărăturilor de pe piața editorială românească, în special în domeniile Științelor naturale și Științelor exacte.

Colaborarea cu cadrele didactice trebuie să se axeze și pe semnalarea și achiziționarea publicațiilor editate de aceștia care ar putea fi oferite la schimb internațional, pe lângă seriile revistei Studia.

Atragerea donațiilor din partea cadrelor didactice, a Instituțiilor colaboratoare directe cu Facultățile UBB din țară și străinătate, a diferitelor personalități ale culturii și cercetării științifice românești, va constitui o creștere substanțială a colecțiilor din gestiunea BCU.

2.4. Circulația documentelor

În întocmirea situației referitoare la circulația documentelor, am prelucrat datele obținute de la fiecare bibliotecă filială în parte, date care ar fi trebuit culese într-un mod uniform și după aceleași criterii și să corespundă cu cele date spre centralizare la BCU.

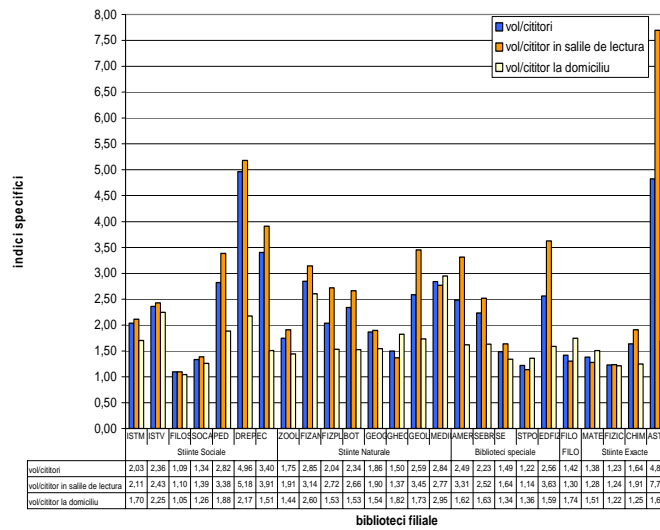
Din aceste date, reiese că în anul 2005 au fost servite de către bibliotecarii de filiale **761.850 volume** (572.682 în sălile de lectură și 189.168 la domiciliu), la **402.118** cititori (282.056 în săli și 120.062 la domiciliu). Datele acestea diferă însă de cele care au fost centralizate la BCU, cauzele fiind neatenția culegerii datelor, transmiterea greșită a lor sau erori ale calculelor.

Doar atunci când tranzacțiile cu documentele se vor face automatizat suspiciunea în corectitudinea culegerii datelor va dispărea. Până atunci, este necesară revizuirea metodelor de contorizare a acestor tranzacții, o deosebire între activitățile cu publicul din sălile de lectură cu acces liber la raft și cele din sălile cu servire din depozite și o foarte mare atenție în operațiile matematice de adunare a datelor culese.

La acest capitol am interpretat datele privind volumele servite cititorilor în sălile de lectură și la domiciliu, numărul utilizatorilor care au frecventat sălile de lectură și care au împrumutat publicații în săli și în afara sălilor de lectură. Se pot observa filialele care au avut o activitate deosebită în servirea utilizatorilor cu publicații. La bibliotecile de Filologie, Drept, Istorie modernă, Pedagogie, Geografie și Științe economice predomină servirea publicațiilor în sălile de lectură (valori cuprinse între 29.500 și 99 000 de volume). Aici se simte nevoia revizuirii activității de împrumut în sălile de lectură sau reorganizarea acestor săli în regim de acces liber la raft pentru utilizatori, care să solicite din partea bibliotecarului un efort, cel puțin din punct de vedere fizic, mai redus. Oricum, în anul 2006 s-ar putea ca aceste reorganizări să fie posibile, datorită unor lucrări de renovare (Geografie) sau mutări ale bibliotecilor (Istorie modernă, Pedagogie, Științe economice).

În general ponderea mai mare în servirea cu publicații o deține servirea în sălile de lectură, iar biblioteca de Fiziologia animalelor prezintă un echilibru între servirea în sală și cea la domiciliu. Împrumutul la domiciliu, desfășurându-se relativ uniform la bibliotecile filiale, poate constitui un bun criteriu de comparație între aceste biblioteci, iar când împrumutul se va face automatizat, timpul acordat de către bibliotecar acestei activități va fi mult redus.

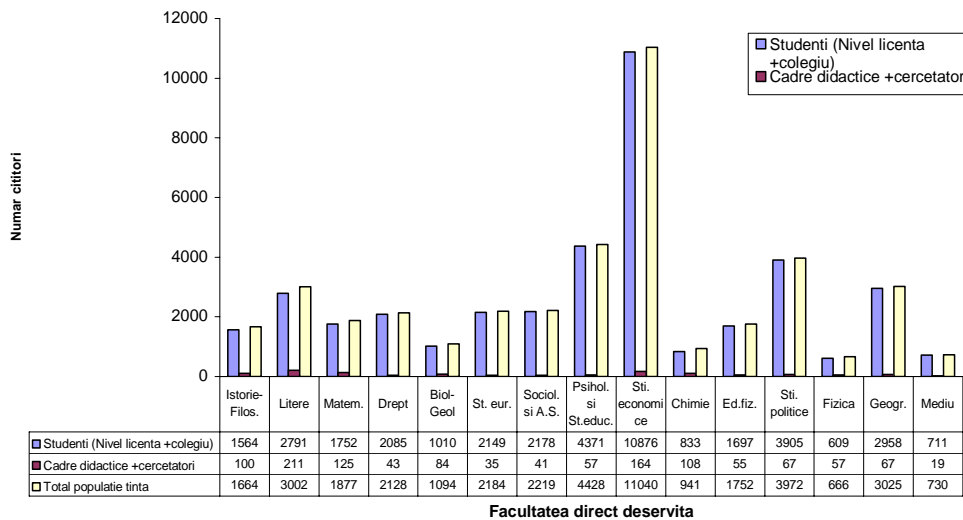
Statistica circulație

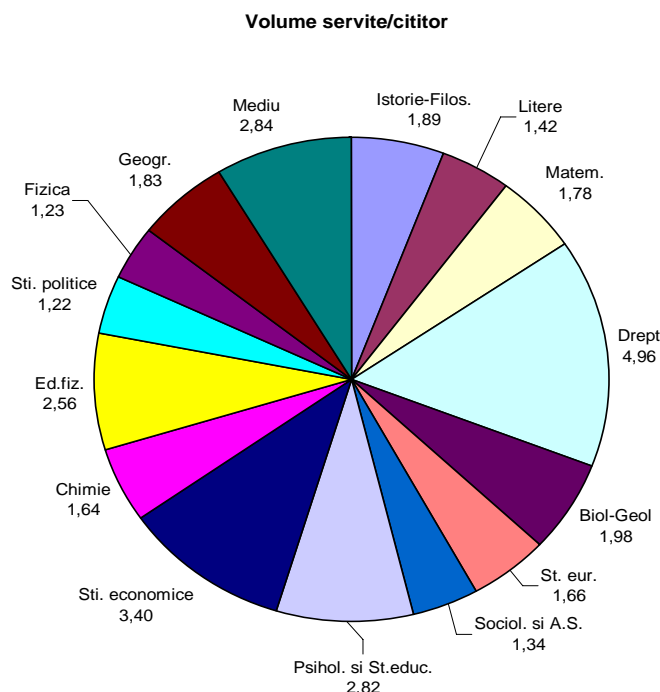
Coroborând datele primite de la bibliotecile filiale referitoare la fondurile deținute și la circulația documentelor cu datele primite de la UBB referitoare la numărul cadrelor didactice și al cercetătorilor aparținători UBB și cifrele de școlarizare pentru fiecare facultate direct deservită de filialele noastre (doar cifrele pentru studenții de la nivelul licență și colegiu) se poate determina numărul de publicații aferente unui student și numărul de volume servite/cititor.

Nu s-a cuprins aici numărul studenților și cadrelor didactice de la unele facultăți care nu sunt direct deservite de către o bibliotecă filială a acestui departament (Facultățile teologice, Business, Teatru).

Populația tinta

Se observă că unui student îi revin 25,56 vol. din publicațiile deținute de bibliotecile filiale, iar ca volume servite rezultatul este de 1.89/cititor activ (deținător de permis de bibliotecă și care frecventează biblioteca). Figura următoare relevă aceste date defalcat, pentru fiecare facultate luată în calcul.

2.5. Alte activități desfășurate la bibliotecile filiale

- Participarea la realizarea lucrării Activitatea științifică a cadrelor didactice, 2004
- Actualizarea bazelor de date ProCite de la Bibliotecile speciale și de la unele biblioteci din Serviciul Științe Naturale
- Actualizarea unei baze de date bibliografice accesibilă pe Internet, la Matematică și a lucrării *Bio-bibliografia Gabor*, la Fizică
- Colaborare în vederea realizării paginilor web ale bibliotecilor filiale, după un anumit „țipar” stabilit împreună cu Laboratorul de informatică și actualizarea lor periodică; realizarea unor panouri informative cu date despre bibliotecă (Zoologie, Fiziologie animală)
- Rezolvarea unor probleme de evidență globală și individuală
- Verificări și reorganizări de fonduri, mutări masive de publicații în unele filiale (Istorie veche, Filologie, Sociologie, Geografie, Zoologie).
- Propunerea unor publicații pentru recondiționare și selectarea celor propuse pentru casări viitoare
- Refacerea afișelor de semnalare în sala cu acces liber de la Studii europene

III. ECHIPAMENTE ELECTRONICE

Toate bibliotecile filiale sunt dotate cu calculatoare personale asigurate de BCU, iar la câteva dintre ele există și echipament electronic donat de Facultățile UBB (calculatoare – uneori nefuncționale, imprimante, copiatoare). Totalul calculatoarelor din filiale, până la sfârșitul anului 2005, era de **96**, din care asigurate de BCU – **64**, iar provenite de la UBB – **32**. Numărul calculatoarelor destinate publicului, în general pentru căutări în catalogul on-line și în bazele de date abonate: **39**.

În anul 2006 va fi necesară o reînnoire a calculatoarelor vechi din unele filiale, mai ales că noua versiune de Aleph va funcționa numai pe sistemul de operare Windows XP.

IV. CONCLUZII

Analizând datele primite de la bibliotecile componente ale Departamentului se pot desprinde concluzii care pot sta la baza schimbărilor necesare pentru eficientizarea și îmbunătățirea activităților din bibliotecile filiale analizate.

- Sunt necesare noi spații de lectură dotate corespunzător cu dulăpioare și cuiere pentru de garderobă pentru bibliotecile ale căror săli de lectură funcționează în regim de acces liber la raft și securizarea colecțiilor acestor biblioteci.
- Pentru bibliotecile care funcționează în spații inadecvate activităților de bibliotecă din punct de vedere al mobilierului sau condițiilor de lectură (în general în clădiri vechi administrate de UBB), sunt necesare lucrări de igienizare, de refacere a instalațiilor de iluminare și de dotare cu mobilier adecvat.
- Pentru o mai bună orientare a studenților UBB spre BCU și bibliotecile sale filiale, se va relua acțiunea de prezentare a unei noi metode de înscriere, solicitând sprijin din partea UBB.
- Programul de formare și orientare a utilizatorilor trebuie să fie mai bine organizat și la bibliotecile filiale, pe aceleași principii pe care se desfășoară și cel din BCU.
- Colaborarea între serviciul de Achiziții și colectivele de cadre didactice din Facultățile UBB trebuie mediată de bibliotecarii de la filiale pentru semnalarea publicațiilor necesare în buna desfășurare a procesului educațional, achiziția unor baze de date cu articole de reviste sau cărți electronice pe diferite specializări. Un rol important îl vor avea în completarea colecțiilor, publicațiile provenite din donații ale unor Instituții colaboratoare ale UBB, din țară și străinătate și ale unor personalități ale culturii și cercetării științifice din România. Pentru atragerea acestor donații filialele și bibliotecarii din filiale au un rol important.
- Descrierea publicațiilor în catalogul on-line va continua conform criteriilor stabilite la nivelul BCU, atribuirea de ITEMS pentru volumele existente la filiale având o mare importanță în exploatarea eficientă a sistemului integrat de bibliotecă Aleph. În acest fel utilizatorii vor avea o informație cât mai cuprinzătoare asupra colecțiilor existente în BCU și rețeaua de filiale și vor putea împrumuta în mod automatizat publicațiile disponibile.
- Pentru o servire a publicațiilor și satisfacerea optimă a cerințelor utilizatorilor, este necesară revizuirea activității de servire în sălile de lectură de la unele filiale (Geografie, Drept, Istorie modernă, Pedagogie) sau, pentru că unele din acestea vor trece printr-un proces de reorganizare de spații (renovări la Istorie modernă, Geografie, Botanică, mutări la Pedagogie și Științe economice), se poate reorganiza spațiul de lectură astfel încât să existe mai multe săli cu acces liber la raft pentru cititori. Se poate lua în considerare și redistribuirea posturilor, în funcție de solicitările existente la anumite puncte de bibliotecă.
- La bibliotecile filiale, activitățile sunt variate și solicită din partea bibliotecarilor efort fizic și intelectual, o atenție distributivă și menținerea unei atitudini corespunzătoare mediului academic și în relațiile cu publicul. Aceste activități depind și de modul de desfășurare a procesului educativ (specific fiecărei facultăți), de cifra de școlarizare din anii de studiu sau de diferite schimbări de ordin administrativ survenite la nivelul facultăților deservite. De aceea, colaborarea cu colectivele de cadre didactice și chiar cu personalul administrativ al facultăților ține uneori de diplomația demonstrată de bibliotecari.
- Echipamentele electronice din dotarea bibliotecilor trebuie menținute în stare optimă de funcționare și înlocuite atunci când sunt depășite din punct de vedere tehnic.

Bibliografie:

1. Irene Owens: *Managementul calității totale, factor al schimbării: strategii pentru secolul XXI*. În: Hermina Anghelescu, István Király, editori. *Management pentru viitor – Biblioteci*

- și arhive*. Cluj – Napoca, Presa Universitară Clujeană; Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, 2000, p. 49-57. (*Bibliotheca Bibliologica*. Serie nouă. 21).
2. Sally Wood-Lamont, Ioana Robu – lectori. Curs de formare: Biblioteca în mileniul III, Cluj Napoca, 23-26 octombrie 2000.

Realizări și perspective în automatizare și modernizare

Mariana Falup¹
B.C.U. – Cluj

I. Introducere

Problema centrală a societății de astăzi este managementul schimbării, în toate domeniile vieții sociale, politice, economice și culturale. Concepția generală că biblioteca este doar un depozitar al informației este greșită, aceasta este în primul rând un mod de regăsire și de diseminare a informației.

Modernizarea și automatizarea bibliotecilor reprezintă un vast și complex proces care atinge însuși miezul noțiunii de bibliotecă. Introducerea automatizării presupune o reevaluare a întregii biblioteci, a rolului și funcțiilor sale, precum și adaptarea la o mare schimbare.

În acest mod s-a procedat și cu fondul de împrumut la domiciliu al bibliotecii, care, pe lângă faptul că o bună parte a fost introdus în baza de date (OPAC – Aleph) și-a schimbat și posibilitatea de a fi consultat de către utilizatori. Astfel s-a avut în vedere automatizarea și modernizarea serviciului de împrumut la domiciliu. Fiind un punct de bibliotecă cu o frecvență foarte ridicată, cu o medie de 300 cititori/350 volume/zi, un sistem bun și flexibil de organizare și funcționare este esențial, având în vedere că locurile în sălile de lectură sunt limitate și cerințele utilizatorilor din ce în ce mai mari.

Un pas esențial în acest sens a fost făcut prin înființarea sălii cu acces liber la raft. Aceasta, împreună cu posibilitatea de regăsire automatizată a informației (OPAC), a rezolvat o mare parte din cerințele și necesitățile utilizatorilor, cum ar fi:

- acces la o gamă largă de documente;
- rapiditatea de a localiza și obține informația, în acest caz publicația.

II. Etapele reorganizării

a) Reorganizarea Secției de împrumut la domiciliu a început în februarie, anul 1996 printr-o selectare riguroasă a fondului existent în depozitul închis. Acțiunea fiind de mare amploare, a necesitat participarea bibliotecarilor din mai multe servicii (Relații cu publicul, Catalogare, Clasificare, etc.) și a constat în lucrări cum ar fi:

- selectarea cărților pentru raftul liber, urmărind cuprinderea tuturor domeniilor;
- transportul publicațiilor din depozitul închis în sala cu acces liber la raft;
- întocmirea de cupoane care au rămas la locul cărții în depozitul închis;
- selectarea publicațiilor pentru casat și toate celelalte operații legate de această activitate;
- efectuarea de mutări de carte, peste 100.000 volume;

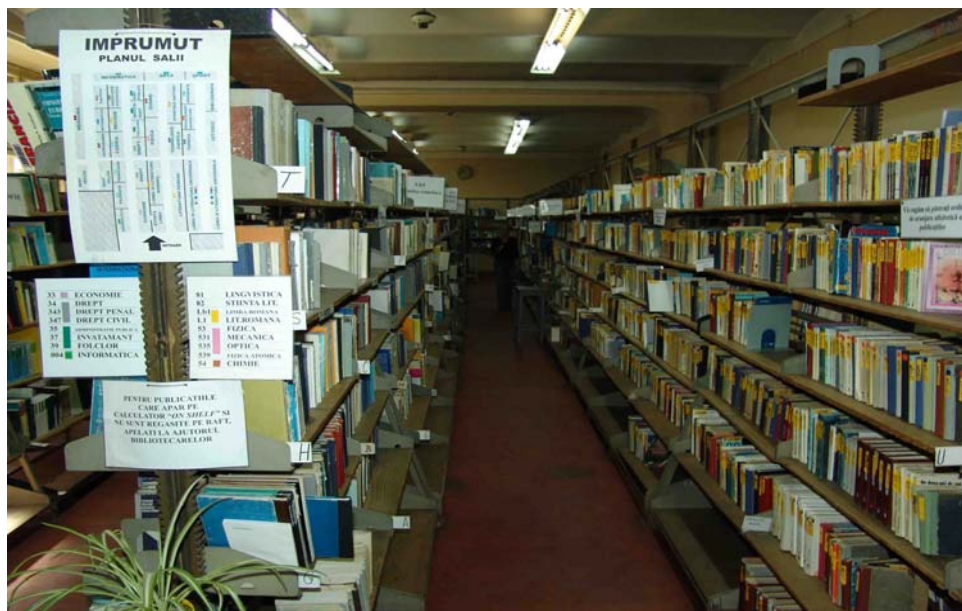
S-au selectat inițial aproximativ 3.800 titluri, respectiv 17.000 volume bibliografice care s-au introdus în baza de date, Vubis, existentă în acel moment. A urmat pregătirea fiecărui volum pentru a putea fi regăsit la raftul cu acces liber (stabilirea domeniilor, stabilirea cotei, lipirea barcod-ului și a autocolantului cu cota, etc.). Practic, acțiunea de retroconversie a fondurilor bibliotecii a început în acel moment. Criteriul principal aflat la baza acestei selecții a fost reprezentat de bibliografia recomandată la cursuri și seminarii la care se adaugă permanent, pe măsura achiziționării, cartea nouă, deci fondul este într-o continuă înnoire.

b) Pentru regăsirea publicațiilor pe raft s-a procedat la o aranjare sistematic-alfabetică (de tip aproximativ Cutter) care este destul de eficientă, iar cota este o combinație obținută din primele cifre din clasificare (maxim 3 cifre) urmate de primele trei litere din numele autorului sau titlul

¹ E-mail: mfalup@bcucluj.ro

publicației, în funcție de vedeta din descrierea bibliografică. S-a încercat stabilirea unei cote cât mai scurte și mai clare pentru a ușura pe cât posibil regăsirea publicației. Cotei astfel stabilite i s-a atribuit o anumită culoare în funcție de domeniu.

Pentru a facilita și mai mult regăsirea publicației pe raft, s-a afișat la intrarea în sală un plan al acesteia, cu domeniile existente și culorile atribuite, precum și indicatoare la locul domeniului, pe raft.

Imagine din secția Împrumut cu acces direct la raft

c) În anul 1999 s-a achiziționat un nou soft și a început conversia bazei de date existente în acel moment, Vubis, într-un alt soft de bibliotecă, Aleph, mai performant. A urmat o perioadă mai dificilă legată de această conversie, datorată faptului că nu toate câmpurile din cele două softuri s-au suprapus perfect și descrierea publicației nu apărea conform cerințelor bibliografice.

În prezent utilizatorii au la dispoziție în acces direct pentru împrumut, aproximativ 17.000 titluri în 40.000 volume care au urmărit să acopere toate domeniile de specialitate. Aceste titluri pot fi regăsite în baza de date OPAC – Aleph cu o descriere bibliografică amănunțită, inclusiv cota, numărul de exemplare, dacă este sau nu disponibilă cartea și data până la care este împrumutată publicația (când este cazul). Împrumutul se face automatizat în modulul Circulație din Aleph, prin realizarea legăturii dintre barcodul cititorului și barcodul publicației împrumutate, citite cu scannerul. Publicațiile rămase în depozitul închis al secției se pot regăsi în catalogul alfabetic tradițional (pe fișe) și pot fi consultate pe baza *Buletinului de împrumut* completat de către utilizator și servite de către bibliotecare.

III. Funcționarea secției în prezent

a) **Orar:** *Luni – Vineri: 9 – 19, Sâmbătă: 8 – 14.* Din anul 2001 s-a renunțat la pauza de 1 oră la amiază: 13 – 14, pentru a se asigura accesul continuu al utilizatorilor la informație.

b) **Personalul:** se lucrează în două schimburi, câte două bibliotecare cu studii medii pe schimb.

c) **Dotări:** 2 calculatoare și 2 scannere pentru personal, 1 calculator pentru public.

IV. Date statistice comparative

În tabelul următor am încercat să realizez o analiză comparativă a principalelor activități desfășurate cu publicul. La baza analizei prezentate, au stat datele statistice din trei ani de referință pentru secție: 1996 – începutul reorganizării, 2000 – primul an complet de înregistrări în noul

modul Circulație - Aleph, și 2004 – ultimul an de statistică și modificarea perioadei de împrumut la 15 zile calendaristice.

Tabel sintetic:

Activitatea / An	1996	2000	2004
Fond publicații - depozit	239.544 vol.	131.149 vol.	129.419 vol
- raft liber	16.858 vol.	36.286 vol.	40.000 vol
Publicații noi - titluri	876	1.245	244
- vol.	1.499	2.286	399
Cititori	15.048	23.154	67.891
Împrumuturi - depozit	11.668 vol.	13.260 vol.	1.191 vol.
- raft liber		32.600 vol.	76.013 vol.
Restituiri	12.588 vol.	35.853 vol.	71.184 vol.
Somații	352	381	351
Fișe de lichidare	4.395	6.348	9.197
Număr personal	6	7	4

Analizând datele prezentate în tabel, se observă:

- situația actuală a fondului de publicații existent în depozitul închis și în acces direct la raft;
- publicațiile noi intrate în fondul de împrumut a scăzut la un sfert față de anul 1996, cu toate că numărul utilizatorilor a crescut masiv. Explicația ar fi lipsa fondurilor alocate achiziției de carte. Sperăm că în viitorul apropiat se vor putea achiziționa mai multe exemplare pentru fondul de împrumut deoarece este un serviciu foarte solicitat, majoritatea utilizatorilor preferând împrumutul la domiciliu;
- creșterea semnificativă a cititorilor care frecventează acest punct de bibliotecă, în anul 2000 acesta s-a dublat, iar în anul 2004 creșterea a fost de 4,5 ori;
- publicațiile împrumutate de la raftul cu acces liber, au crescut de 2,17 ori față de anul 2000, în timp ce publicațiile cerute din depozitul închis al secției au scăzut de 9 ori, deci se justifică pe deplin existența raftului liber;
- fișele de lichidare s-au dublat ca număr față de anul 1996, ceea ce indică creșterea numărului de studenți ai centrului universitar;
- numărul bibliotecarelor care deservește această secție a scăzut aproape la jumătate față de anul 2000, în condițiile în care cantitatea serviciilor oferite de secție este într-o continuă creștere și calitatea acestora trebuie să rămână exemplară. Conform Normelor aprobate de MECT privind încadrarea cu personal de specialitate pe post raportat la circulația documentelor (1 post la 15000 documente/an) și statistica secției din anul 2004, personalul din acest punct de lucru este încărcat cu 173 % peste normativele în vigoare.

V. Eficientizarea relației utilizator-bibliotecar

Pentru a continua în același ritm cantitativ și calitativ și pentru a ține cont de sugestiile cititorilor, colectivul și-a propus să aducă îmbunătățiri în ceea ce privește relația utilizator – bibliotecar, care să ducă, sperăm, la eficientizarea activităților curente și de perspectivă legate de munca cu publicul.

Realizări:

- s-a renunțat la dubla evidență a împrumuturilor: buletin de împrumut – calculator și s-a optat numai pentru evidența pe calculator. Este mult mai sigură și mai rapidă, astfel încât am scurtat timpul necesar obținerii publicației de către cititori. Evidența pe buletine de împrumut se ține numai pentru publicațiile cerute din depozitul închis al secției;

- s-au lipit fluturași pe dosul foii de titlu sau pe copertă, unde se notează data restituirii publicației respective. Această modalitate de evidență ne-a fost sugerată și de către cititori, după modelul existent la Centrul Cultural Francez și la alte biblioteci care dețin secție de împrumut;
- pentru a veni în întâmpinarea solicitărilor cititorilor, se va continua retroconversia publicațiilor din depozitul închis, în funcție de cerințele bibliografice. Astfel publicațiile foarte cerute ajung la raftul liber și cititorii intră în posesia lor în cel mai scurt timp. Din păcate nu reușim să eliminăm în totalitate, prin retroconversie, servirea publicațiile solicitate din depozitul închis, deoarece în fiecare an apar modificări în bibliografiile școlare;
- datorită numărului redus de exemplare achiziționate, insuficient pentru numărul mare de cereri, s-a luat decizia scurtării perioadei de împrumut de la 30 zile la 15 zile calendaristice;
- se va continua prelucrarea la zi a publicațiilor nou intrate în fondul de împrumut, pentru a nu exista decalaje între momentul apariției cotei din fondul general și fondul de împrumut.
- în vederea recuperării publicațiilor cu termenul de împrumut expirat, se trimit somații de două ori pe an: februarie (vacanța după sesiunea din iarnă) și 15-30 iulie (vacanța după sesiunea din vară);
- pentru a asigura o protecție bibliotecari-utilizatori-publicații, trebuie ținut cont de importanța igienizării, conservării și dezinsecției publicațiilor și a sălii, având în vedere specificul acestui punct de bibliotecă;
- pentru ca toată această muncă depusă de noi, de introducere a informației în baza de date și de înființare a raftului cu acces direct, să-și atingă scopul propus, trebuie să se continue cu inițierea și instruirea utilizatorilor, pentru familiarizarea acestora cu bazele de date.

Perspective:

- am putea încerca să facem rezervări de publicații, dar nu știm cât vor fi de eficiente, deoarece publicațiile împrumutate sunt solicitate cam în aceeași perioadă (sesiune, referate, etc.) și în plus necesită unele investiții materiale de care biblioteca nu dispune;
- în prezent publicațiile expuse la raftul liber nu au nici un sistem de securizare în afara vigilenței bibliotecarelor, care, fiind în număr minim nu reușesc să supravegheze și sala. Pentru a se evita sustragerea publicațiilor de la raftul liber, singura soluție viabilă este un sistem antifurt adecvat, adică: - sistem cu cameră video; - sistem antifurt cu poartă magnetică și sistem dezactivator.

Toată această muncă enormă pentru înființarea și eficientizarea sălii cu acces direct la raft s-a depus numai și numai în interesul utilizatorilor noștri pentru a fi mulțumiți de serviciile oferite de bibliotecă. Aceste schimbări în organizarea și funcționarea secției de *Împrumut*, au dus la îmbunătățirea vizibilă, atât cantitativă cât și calitativă, a activității desfășurate.

Din păcate acțiunea începută acum aproape 10 ani se bazează în mare parte pe efortul depus de bibliotecari, investițiile materiale și tehnice fiind limitate la existența a doua terminale de lucru și a unui punct de consultare a bazei de date.

Digitizarea documentelor culturale

Maria Petrescu¹
Biblioteca Județeană „O. Goga” – Cluj

Motto: Documentele numerizate se adresează Marelui Public de pretutindeni!

„Personajul lui Molière s-a minunat când a aflat că el vorbește în proză. Șocul este și mai mare la indivizii vremii noastre, când descoperă că, indiferent de limba și alfabetul național, ei folosesc toți o scriere universală cu numai două semne, care pe deasupra sunt și cifre 1 și 0, numite biți sau digits”.² „Cuvântul digital, folosit în computerizare sau electronică, are un înțeles exact: codificat sub formă de numere”.³

Digitizarea (numerizarea, scanarea) este un procedeu de codificare a informației ce permite efectuarea unei copii a documentului (manuscrite, muzică, fotografii etc.).

Numerizarea constă în transformarea paginilor cărților sau microformatelor în date numerice. Imaginile numerice astfel create sunt apoi trimise către un server și publicate online oferind utilizatorilor Internetului accesul la acel document.

Digitizarea mai poate fi definită și ca metoda de transformare în biți a unui document de informare cum ar fi cartea, fotografia, o înregistrare sonoră sau o imagine video. „Biții (prescurtarea de la *binary digit* – cifră binară) reprezintă cea mai mică unitate de informație reprezentabilă pe un calculator.”⁴ Pentru a putea fi utilizate sau înțelese de oameni, datele digitale sunt reconstruite în formă analogă cu ajutorul unor procesoare speciale numite convertoare numeric-analoge (DAC), ce se găsesc pe plăcile audio și video ale calculatoarelor.

„Revoluția digitală, care influențează aspectele vieții noastre, se bazează pe faptul că orice tip de dată (text, imagini, sunete, chiar și formele obiectelor 3-D) poate fi convertit într-un șir de numere. Capacitatea de a codifica orice tip de informație sub forma unui șir de cifre binare a revoluționat, începând cu anii 1980, modul în care oamenii comunică, transmit informații, cumpără și vând bunuri, creează opere de artă și divertisment și chiar fabrică produse. În toată lumea sunt create și procesate imense cantități de date digitale în fiecare secundă. Diferitele produse create din datele digitale sunt numeroase ca gamă și ca scop și cuprind orice, de la produse educaționale și de divertisment până la baze de date pentru afaceri și medii 3-D.”⁵

Scopul digitizării documentelor culturale și nu numai, este și să facă resursele informaționale mai ușor și mai atrăgător de folosit în mediul online, iar avantajele numerizării sunt multiple:

- datele digitale sunt ușor de copiat și manipulat;
- „informațiile sub formă numerică pot fi compactate (recodificate la dimensiuni mai mici) cu puțină sau fără pierdere de informație;
- datele numerizate pot fi stocate și transmise folosind aceleași metode, indiferent de tipul de date (text, imagine etc.)”;⁶
- aceste date sunt foarte rapide (motorul de căutare permite efectuarea în câteva secunde a găsirii unor texte de mii de pagini) și ușor de consultat (la orice oră fără a fi limitați de orarul bibliotecii);
- multe lucrări necunoscute pot fi puse în valoare prin numerizare, adică pot fi prezentate publicului (exemplu lucrări de la Colecții Speciale etc.);

¹ E-mail: lola@bjc.ro

² Malița, Mircea. *Zece mii de culturi, o singură civilizație*, București: Editura Nemira, 1998, p. 93

³ *Evoluția tehnologiei*, Oradea: Editura Aquila '93, 2001, p. 56

⁴ Margolis, P. E. *Dicționar P. C.*, București: Editura Nemira, 1997, p. 40

⁵ Idem. *Evoluția tehnologiei*

⁶ <http://www.anbpr.org>.

- oferă posibilitatea de a crea imagini mai clare, mai luminoase, alb-negru sau color, mai mari (sau mai mici), în funcție de preferințele și necesitățile utilizatorului;

- duplicatele rezistă la infinit, se pot conserva în timp, circulă incomparabil mai ușor, sunt mai comod de prezentat, arhivat, utilizat etc.;

- oferă o mai mare accesibilitate publicului, în sensul că utilizarea sistemului de stocare robotizată de mare capacitate pune la dispoziție colecțiile digitizate 24 de ore din 24, cu un număr foarte mic de personal.

Numerizarea oferă deci acces la distanță și mai multe persoane, în același timp au acces la același document - unic și valoros; - elimină distanțele, deplasările, pierderile de diverse tipuri; - ușurează și face mai eficace căutarea.

Numerizarea oferă posibilitatea efectuării de căutări în cataloage bine localizate pe Web, după diverse criterii. Apoi, ea:

- asigură posibilitatea utilizării tuturor funcțiilor ediției (copierii, scurtării, lungirii, atașării etc.). În cazul studiului comparativ se pot analiza mai multe documente, sau fragmente dintr-un document. Utilizatorul poate studia mai multe documente, scurta, atașa sunet, muzică, îl poate adapta cum dorește și cum îi este necesar, fără deteriorarea originalului;

- face posibilă prezervarea și conservarea documentului original. În cazul numeroaselor colecții, numerizarea servește la ameliorarea accesului la aceste documente.

Copiile numerice:

- facilitează și salvează documentele și reduc frecvența consultării și deci factorii de uzură ai originalului, le protejează de intemperii naturale, de furt etc. Astfel se pot proteja operele rare, fragile, voluminoase, prețioase, sensibile, vechi etc., îmbunătățindu-le păstrarea și scutindu-le de deteriorare sau dispariție.

- favorizează valorificarea documentelor în sensul punerii în valoare a unor colecții deosebite, fonduri prestigioase, poate unele chiar manuscrise, care pot fi astfel puse la dispoziția utilizatorilor;

- îmbunătățește procesul de formare, pregătire și educație permanentă a utilizatorilor bibliotecii;

- constituie metoda cea mai modernă de diseminare a informațiilor;

- este o modalitate mai eficientă de cunoaștere și promovare a valorilor noastre specifice, naționale și a celor internaționale;

- fiind o contribuție la fondul național și apoi la cel internațional digital;

- permițând realizarea viselor savanților din trecut: crearea unei biblioteci universale (proiect la care se și lucrează în prezent).

Dezavantajele digitizării ar fi:

- numeroase tipuri de documente și în special imaginile ocupă un spațiu foarte mare;

- în prezent, costul pregătirii pentru digitizarea propriu-zisă este destul de ridicat;

- copia numerică realizată prin tehnologiile actuale, poate fi mai puțin fidelă tipului de document (nu este întotdeauna la înălțimea originalului).

Așa cum reiese, avantajele numerizării documentelor sunt incontestabile, iar numerizarea însăși nu se poate considera numai ca un procedeu de conservare, ea ușurează consultarea documentelor fragile, oferă o mai mare capacitate de stocare a informațiilor, toate acestea asigurând condiții optime de studiu celui ce-l slujim, adică Marelui Public de pretutindeni.

Pentru a realiza potențialul tehnologiilor digitale, în ceea ce privește diseminarea și accesul facil la informație, Comisia Europeană recomandă următoarele trei direcții principale:

- digitizarea colecțiilor tradiționale în scopul folosirii pe scară largă în societatea informațională;

- conservarea și stocarea pentru a asigura generațiilor viitoare accesul la materialul digital și pentru a preveni pierderile de material valoros;

- accesibilitatea online, ca și condiție pentru maximizarea beneficiilor pe care cetățenii, cercetătorii și companiile, adică utilizatorii bibliotecilor le pot obține din informații.

La noi în țară acest procedeu modern de arhivare și preservare a documentelor se pare că este abia în fază incipientă (un proiect-pilot la Biblioteca județeană „G. Asachi” din Iași) și nesuștinut, din păcate, de politicile noastre culturale.

În Europa s-a ajuns la consensul că digitizarea oferă oportunități strategice și că trebuie continuată într-un ritm cât mai rapid. Consiliul Europei a declarat că va acționa ca și coordonator al acestei activități vitale, afirmând printre altele: „Digitizarea este un prim pas esențial spre generarea de conținut digital ce va pune bazele unei Europe complet digitale. Este o activitate vitală pentru păstrarea moștenirii culturale colective din Europa, furnizând un acces mai ușor și mai rapid la această moștenire, pentru promovarea educației și turismului și pentru dezvoltarea industriilor de e-conținut”.¹ Importanța digitizării moștenirii culturale Europene și conservarea digitală a fost deja recunoscută de Comisia Europeană în planul de acțiune „eEurope”. Acest lucru a dus la nașterea în 2001 a Principiilor de la Lund și a planului de acțiune corespondent și la crearea unui Grup al Reprezentanților Naționali pe probleme de digitizare. „Întâlnirea de la Lund (Suedia), din aprilie 2001, a fost un eveniment foarte important în care s-a arătat că o coordonare a inițiativelor naționale este atât de dorit cât și necesară și s-a afirmat că digitizarea pune la dispoziție un mecanism cheie pentru a exploata moștenirea unică a Europei și a sprijini diversitatea culturală, educația și înființarea industriilor de conținut”.² Amploarea provocării economice arată că ar fi necesară colaborarea la nivel European, sau măcar la nivel național, pentru a se putea ajunge la o utilizare optimă a resurselor disponibile. Această colaborare, printr-un proiect la nivel național sau european ar permite evitarea numerizării multiple a documentelor identice (s-ar face economii de fonduri), printr-o singură digitizare a aceluiași document, ce s-ar putea difuza online pentru toți cei interesați, indiferent de locul din lume în care se află utilizatorul.

Deși numerizarea patrimoniului cultural și științific european este un deziderat major din punct de vedere cultural și economic, totuși, până în prezent mai puțin de 2% din fondurile bibliotecilor și arhivelor sunt disponibile sub formă numerică. Majoritatea Statelor Membre ale Uniunii Europene au fost partenere în diverse proiecte europene de digitizare (Minerva, Minerva Plus etc.) și este de apreciat faptul că toate continuă procesul numerizării în funcție de politica lor culturală, lucru ce reiese din cele declarate la diverse reuniuni internaționale. De exemplu la cea de la Alicante (Spania), din anul 2002, unde fiecare stat participant (Austria, Belgia, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Portugalia, Suedia etc.) a furnizat o descriere a politicii proprii în materie de numerizare a patrimoniului științific și cultural. De exemplu, după cum declară ministrul culturii, domnul Jean Jacques Aillagon: „azi în Franța sunt lansate numeroase proiecte pentru a asigura numerizarea patrimoniului cultural. Instituții mari elaborează strategii pentru a asigura preservarea unui veritabil patrimoniu numeric. Institutul Național de Audiovizual a întreprins un plan de salvare și de numerizare a propriului patrimoniu, iar Biblioteca Națională a Franței intenționează să digitizeze și să arhiveze pagini Web francofone. Fiecare națiune posedă propriul său patrimoniu cultural, o istorie, instituții, specificul propriu și se preocupă deci de a le conserva cât mai bine cu ajutorul numerizării. Acest ansamblu participă la construirea unei memorii ce trebuie păstrată pentru generațiile viitoare”.³

Etapele unui proiect de digitizare:

A. Planificarea unui proiect de numerizare:

Fiecare proiect de numerizare are logica lui, adică scopul lui. Uneori un asemenea proiect este necesar pentru a furniza Internetului mai multă informație culturală. Alteori numerizarea se face pentru ca sursele de informare existente să fie mai mult și mai bine utilizate și protejate.

În alte situații proiectul este realizat de diverse instituții (în speță biblioteci) în colaborare, ce doresc să elaboreze un Web pe o anumită tematică foarte utilă, unui anumit public-țintă. Motivația proiectului este determinantă pentru a putea decide criteriile surselor ce vor fi numerizate.

¹ <http://www.cultivate-europe.org>

² *Linii directoare Pulman: Noi orientări în bibliotecile publice*, București: Editura Biblioteca Bucureștilor, 2002, p. 137

³ <http://www.internet.gouv.fr>

- **Selecția documentelor** ce vor fi numerizate reprezintă o decizie foarte importantă în cadrul unui proiect de numerizare. De obicei se digitizează o colecție întreagă de cărți sau obiecte rare, de mare valoare.

- **Selectarea conținutului** (textelor și imaginilor) trebuie făcută de către persoane ce cunosc colecțiile originale, caracteristicile lor fizice (aspectul, starea etc.) și documentare și se includ în proiect cele ce sunt mai utile publicului potențial utilizator al fondului numeric și adaptat modurilor de căutare a informației. Prima dată trebuie făcută localizarea operelor, verificate originalele (pagină cu pagină, să fie complete), dacă sunt deteriorate trebuie recondiționate, decis dacă se face direct numerizarea sau se trece mai întâi pe un suport de film intermediar, adică se face o copie de conservare (se produc niște documente intermediare) și apoi se digitizează.

- **Stabilirea criteriilor de selecție.** Acestea depind nu numai de obiectivele proiectului, dar și de problemele tehnice, financiare, de cele ale copyright-ului și în sfârșit și de experiența altor proiecte de numerizare. Principalele criterii de selecție a documentelor definite de Comitetul științific al Proiectului european Minerva sunt:

- unicitatea informației;
- interesul fondului cultural respectiv pentru un cât mai mare public-țintă;
- dreptul de proprietate intelectuală rezolva".¹
- stabilirea riscurilor. Înaintea începerii unui proiect de numerizare trebuie gândite toate variantele pentru a reuși, pentru a obține succes și în același timp trebuie încercat să se elimine cât mai multe riscuri.

B. Definirea cadrului juridic

Toate proiectele de digitizare ridică probleme juridice, care trebuie cunoscute și rezolvate înaintea începerii numerizării propriu-zise.

Digitizarea presupune generarea unei copii, lucru ce ridică probleme din punctul de vedere al drepturilor de autor.

Accesibilitate online: Modelul tradițional al serviciilor de bibliotecă, bazat pe împrumutul la sală sau la domiciliu al unităților de bibliotecă nu este ușor de translatat în mediul digital. Sub legislația actuală a Uniunii Europene și a acordurilor internaționale, materialele rezultate din digitizare pot fi disponibile online doar dacă acestea aparțin domeniului public, sau cu aprobarea explicită a deținătorilor de drept. Astfel, o bibliotecă digitală Europeană, în principal, se va axa pe materialele din domeniul public.

Pentru literatură acest lucru înseamnă doar lucrările de la începutul anilor 1900, sau de mai târziu, care nu au restricții de copyright, depinzând de anul morții autorului. Chiar dacă lucrările nu sunt sub reglementările copyright-ului, situația nu este întotdeauna clară. Pot să existe drepturi atașate diferitelor ediții ale unei lucrări, care nu mai este protejată de copyright, de exemplu drepturi asupra prefetelor, copertilor etc.

„Directiva nr.2001/29/EC, privind armonizarea anumitor aspecte ale copyright-ului și ale drepturilor corelate în Societatea informațională prevede o excepție pentru anumite activități de reproducere întreprinse în bibliotecile publice, instituții de învățământ, muzee, ori arhive. Această excepție nu se aplică în mod obligatoriu și a condus la diferite variante ce se aplică în Statele Membre ale Uniunii Europene”.² La noi această problemă este reglementată de Legea nr.8/1996 – Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe.

O bibliotecă online care să ofere lucrări ce depășesc granița materialelor publice nu este posibilă fără a se face modificări substanțiale în legislația privind copyright-ul, sau a acordurilor, pe baza unei discuții de la caz la caz, cu deținătorul drepturilor de autor. **În acest context, așa cum reiese, clarificarea și transparența drepturilor de autor asupra lucrărilor este de primă importanță.**

C. Resursele umane

După rezolvarea problemelor legate de copyright, trebuie realizată instruirea personalului participant la proiect, deoarece sunt multe noțiuni și lucruri noi, ce diferă de operațiunile ce se execută zilnic într-o bibliotecă.

¹ <http://www.culture.fr/culture/mrt/numerisation/fr/dll/index.html>

² <http://www.addnb.org/fr/docs/numproj.htm>

D. Digitizarea propriu-zisă (Metode de desfășurare)

Înainte operației propriu-zise de numerizare, documentele trebuie prelucrate, deci pregătite pentru digitizare.

Această fază este indispensabilă, deoarece documentele trebuie să fie ușor identificabile.

Operațiunea de numerizare se poate realiza de către instituția însuși, cu propriul personal instruit, sau cu o firmă specializată.

Numerizarea se poate face în două moduri (în funcție de materialele ce trebuie digitizate):

- cu ajutorul scannerului, sau
- cu ajutorul unui aparat de fotografiat numeric (digital).

Organizarea atelierului pentru producerea documentelor numerizate: Configurația atelierului în care se face numerizarea documentelor se aseamănă cu a celui de legătorie, dar mult modernizat, se bazează pe prezența personalului instruit și a aparatului necesare:

- o stație de numerizare formată dintr-un server, calculator IBM-PC cu scanere FUJITSU sau DUOSCAN (Agfa), unul pentru format până la A4, iar celălalt pentru formate A0, sau orice alte tipuri de calculatoare cu scanere și soft-uri standard ;

- aparat de fotografiat digital;

- pentru retușul imaginilor programul Photoshop;

- un program pentru crearea unor site-uri Web;

- mașina de tăiat hârtie;

- soluții și ustensile necesare operațiunilor de recondiționare a foilor și imaginilor deteriorate;

- discuri magnetice pentru memorarea „online” .

Tehnica digitizării: Numerizarea cărților se realizează (la stația de numerizare) cu un scanner, ideal ar fi de producție FUJITSU FI 4120 C. Acesta scanează până la 20 pagini/minut, format maxim posibil A4. Numerizarea se realizează în general cu 300 dpi (sau cum se decide la începerea proiectului), în alb-negru, sau color, în funcție de natura documentului de numerizat.

Recunoașterea caracterelor optice este asigurată de modulul specific programului de calculator „Acrobat”, ce se pretează pentru fișierele pdf, ce se pot salva pe suport electronic, sau plasa pe Web.

Numerizarea hărților geografice, mai mari decât format A3, se realizează în aceleași condiții, dar cu un scanner A0.

Numerizarea fotografiilor se face cu ajutorul aparatului de fotografiat digital.

La sfârșitul operației de numerizare se obține pe un ecran reprezentarea documentelor identice cu originalul.

Imaginea obținută prin numerizare este deci imaginea conservată, adică imaginea electronică, care copiată pe suportul electronic devine **document electronic**.

E. Termenul realizării unui proiect de numerizare diferă de la caz la caz.

F. Prelucrarea documentelor electronice se face conform Normelor internaționale (ISBD-ER) a descrierii standardizate pentru a putea fi integrate în catalogul electronic al bibliotecii. „Apoi li se stabilește cota topografică, cea care realizează integrarea fizică în cadrul colecțiilor și dă indicațiile de format și loc pe raft”.¹

G. Aspectele economice: „Estimarea costurilor variază în funcție de calitatea originalului, felul imaginilor și tratamentul necesar documentului respectiv înainte digitizării propriu-zise.

Prețul mediu pentru numerizarea unei pagini se situează între 0,5 – 1,0 Euro.

Costul proiectului susținut de Google, ce a constat în numerizarea a 15 milioane de cărți este estimate între 150-200 milioane de dolari”.²

H. Linii directe pentru practice de calitate:

„Procesul de digitizare este aparent simplu, deoarece un calculator cu scanner ieftin poate fi utilizat cu soft-uri standard pentru a crea copia digitală a oricărui document citibil de oameni. Totuși, atunci când avem în vedere probleme precum calitatea imaginii rezultate, formatul utilizat

¹ <http://www.culture.gouv.fr/culture/mrt/numerisation/fr/f04.htm>

² <http://addnb.org/fr/docs/numlyon.htm>

pentru stocarea, descrierea, destinația de utilizare și păstrarea ei, procesul devine mult mai complex”.¹

Simplitatea procesului de bază ne poate crea impresia falsă că un program de digitizare este ușor de realizat și ieftin, dar din păcate nu este așa și o dovedesc ghidurile elaborate de către bibliotecile care au realizat deja documente digitizate.

Livrarea materialelor digitale se poate face relative direct, deoarece dezvoltarea Internetului și site-urilor Web au asigurat infrastructura, soft-urile și standardele tehnice necesare.

II. Prezervarea și conservarea documentelor electronice

„Documentele electronice necesită existența unor mijloace specifice de conservare și prezervare. În spații special amenajate se organizează o zonare a locului de depozitare. Spațiul respectiv trebuie să asigure condiții optime de climat.

Prezervarea și conservarea sunt activități ce vizează documentele pe lungi perioade de timp, de aceea necesită o foarte mare atenție din partea noastră”.²

Normele internaționale în vigoare pentru conservarea documentelor electronice sunt prevăzute în **ISO/CD 1611** și sunt următoarele:

- temperatura între 5°C - 20°C;
- umiditatea relativă: 30% - 50%;
- gradientul de temperatură maxim: 4°C per oră;
- gradientul de umiditate relativă: maxim 10% per oră.

„Păstrarea documentelor electronice se face în mobilier special (închise într-un rastel special) destinat care să le protejeze de zgârieturi, șocuri mecanice, factori biologici (rozătoare), amprente.

Pentru a se asigura condiții optime de conservare trebuie ca depozitul lor (locul în cadrul depozitului) să fie foarte bine delimitat. Acest loc trebuie să asigure securizarea favorabilă acestor tipuri de documente, dar și să protejeze suportul în raport cu altele.

Depozitul trebuie să fie unul special, având asigurată fereastră cu grilaj metalic și storuri pentru soare din PVC, iar ușa metalică.

Factorii de mediu trebuie permanent monitorizați, iar când sunt solicitări, pentru ca informația să fie diseminată, manipularea se realizează cu precauție evitându-se amestecul cu alte suporturi, posibilitatea de a fi ciocnit violent cu o suprafață, sau de a lăsa amprente.

Manipularea acestora trebuie făcută delicat, evitându-se amestecul lor cu alte tipuri de documente în timpul transportului în și din sălile unde se consultă”.³

CONCLUZII:

„Conducând la realizarea unor tipuri noi de documente, numerizarea răstoarnă practicile bibliotecilor, stabilizate timp de secole și invită profesiile bibliotecare la reorientări importante, în special în zona abilităților tehnologice. Deși, deocamdată, numerizarea este un proces costisitor, e greu de crezut că se va găsi altă cale mai performantă pentru a reduce presiunea asupra colecțiilor mult solicitate”.⁴

¹ *Linii directoare Pulman: Noi orientări în bibliotecile publice*, București: Editura Biblioteca Bucureștilor, 2002, p. 136

² <http://www.bcub.ro/continut/unibib/integrarea-doc.-electronice.php>

³ Idem <http://www.bcub.ro/continut/unibib/integrarea-doc.-electronice.php>

⁴ Stoica, Ion *Criza în structurile infodocumentare*, Constanța: Editura EX PONTO, 2001, p.56

De la schimbul internațional de publicații la schimbul experienței – un contact polonez –

Alina Ioana Șuta¹
B.C.U. – Cluj

I. Schimbul de publicații – definirea conceptului

Cercetarea realizată sistematic în cadrul Bibliotecii Universității din Wrocław, Polonia, prezintă serviciul de schimb internațional de publicații din cadrul Departamentului de Achiziții al bibliotecii și biroul de schimb intern și extern din cadrul Departamentului Completarea, Organizarea și Prelucrarea Colecțiilor al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca. Rezultatul cercetării s-a datorat unei burse alocate de către Ministerul Educației și Cercetării prin Oficiul Național al Burselor de Studii în Străinătate”, București.

Prima parte are ca obiectiv punctarea aspectelor teoretice axată pe diversitatea conceptuală, necesară unei abile colaborări în cadrul activității schimbului de publicații. Cea de-a doua secțiune – intenționează expunerea unei experiențe, prezentată comparativ din prisma schimburilor de publicații ce pot să se desfășoare atât în România cât și în Polonia.

În general, prin schimbul de publicații se identifică și se stabilesc diverse contacte cu universitățile și instituțiile de învățământ superior, institute de cercetare, biblioteci centrale universitare, biblioteci naționale, societăți culturale și științifice, centre internaționale de schimb, rectorate etc. Schimbul internațional reprezintă o formă specială și larg utilizată pentru procurarea publicațiilor străine.

Schimbul de publicații a fost promovat de UNESCO, organizație care în lucrarea *Handbook on the international exchange of publications* (prima ediție din 1950) accentuează, în detalii, necesitatea unui proces de schimb și argumentează semnificația și valoarea unei perspective de legături între națiuni. Inițial, schimbul internațional se dorea a fi un acord sau contract între părți, de acordare reciprocă a unei palete diverse de materiale tipărite, însă în timp întregul proiect devine o sursă prioritară în dezvoltarea colecțiilor (pentru completarea curentă și retrospectivă).

Bibliotecile centrale universitare se numără printre instituțiile care sunt cele mai preocupate de schimbul de publicații, dar un obiectiv major rămâne schimbul cu publicații proprii: cursuri universitare, anuare, periodice, rapoarte, cataloage de manuscrise sau de expoziții, ghiduri etc.

Începând cu anii '90 pentru îmbunătățirea modului de realizare practică a activităților specifice schimbului, s-a trecut treptat, la implementarea pe suport electronic a unor aplicații speciale, pentru schimb, care încorporează module prin intermediul cărora se desfășoară respectivele activități. Aplicațiile impuneau un fișier al partenerilor cu care se realizau schimburile de cărți și reviste; un modul cu evidența publicațiilor trimise și/sau primite; întreaga evidență rămâne centralizată pe instituții centrale sau filială; formarea trimerilor, cât și expedierea pachetelor, demers ce concretizează relațiile partenieriale și titlurile aferente oferite la schimb. Acest proces rămâne în final cuantificat prin întocmirea unor diverse statistici.

Întregul demers privind schimbul de publicații impune aplicarea următoarelor operațiuni: întocmirea listelor cu publicațiile valabile pentru schimb între instituții; transmiterea acestora; primirea răspunsurilor cu dezideratele partenerilor cărora li s-au trimis anticipat listele; înregistrarea și centralizarea publicațiilor trimise; întocmirea și verificarea borderourilor; pregătirea coletelor, expedierea acestora, primirea publicațiilor de la partenerii de schimb, și înregistrarea acestora în baza de date a schimbului.

II. Analiza schimbului de publicații dintre cele două biblioteci. Deosebiri și asemănări

Cea de-a doua secțiune a cercetării impune menționarea cadrului istoric al înființării serviciului de schimb de publicații, între cele două biblioteci universitare. Primele inițiative

¹ E-mail: ioanas@bcucluj.ro

concrete spre dezvoltarea unui schimb internațional de publicații în cadrul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca au fost discutate în cadrul ședinței din 24 octombrie 1923, proiect susținut de *Comisia Bibliotecii Universității*, la propunerea profesorului Emil Racoviță. Primele consemnări ale rezultatelor serviciului de schimb intern și internațional, le regăsim în *Anuarul Universității*, din anul 1929-1930, unde apar statistic următoarele amănunte: Biblioteca Universitară a întreținut relații de schimb cu 125 universități și alte institute științifice din țară și străinătate, și a primit, de la înființare, 103 pachete ce conțineau anuare și teze de doctorat, cât și 124 volume tipărite.

Revista Universității „*Babeș-Bolyai*” având titlul inițial *Buletinul Universității Victor Babeș și Bolyai*, încă de la prima sa apariție din anul 1956, a reprezentat publicația periodică prioritară ce a deschis și a lansat schimbul intern și internațional de publicații trimise de serviciul schimbului internațional clujean. Din anul 1985, pentru câteva serii ale revistei *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”*, prin inițiativa concretă de colaborare dintre cadrele didactice ale Universității și bibliotecarii angajați în cadrul biroului de schimb, se decide redactarea conținutului și în limbile de circulație internațională (engleză, franceză, etc.)

În *Biblioteca Universității Wrocław*, serviciul de schimb intern și internațional de publicații funcționează, neîntrerupt, din anul 1954. Tot în același an, își face apariția primul număr al revistei poloneze *Acta Universitatis Wratsilaviensis*, seria *Bibliotekoznawstwo* (biblioteconomie), tipărită și gândită, pentru schimbul de publicații. Amănuntele consemnate mai sus reflectă o diferență de 33 de ani, între constituirea serviciilor de schimb de publicații ale celor două biblioteci.

Pătrunderea în structura de organizare a celor două birouri, dovedește că biroul polonez de schimb deține două secțiuni distincte: prima este destinată primirii publicațiilor, iar cea de-a doua este axată pe trimiterea publicațiilor. Precizez că structura schimbului internațional din cadrul *Bibliotecii Universitare din Wrocław*, din perspectiva bibliotecarilor specializați în domeniul biblioteconomic care își desfășoară activitatea în acel serviciu, doresc ca secțiunea să rămână specializată în cele două componente majore: trimiteri și primiri. Comparativ, secțiunea de schimb internațional clujeană, există fără acea departajare a celor două componente, trimiterea și primirea fiind responsabilitatea unui singur birou. Potrivit demersurilor impuse în diverse biblioteci universitare europene, de unificare a activităților schimbului internațional în cadrul unui singur serviciu, biblioteca universitară clujeană se încadrează, din această perspectivă în obiectivul acestor instituții europene. Însă, orice demers de unificare și restructurare, incumbă o aglomerare a sarcinilor bibliotecarilor din cadrul serviciului de schimb.

În cursul anului 2005, biblioteca poloneză avea centralizate relații de schimb cu aproximativ 350 parteneri din străinătate și aproximativ 10 parteneri din țara. Trebuie să recunosc că am fost surprinsă de numărul partenerilor activi, la început crezând că biblioteca operează cu un număr redus de parteneri în comparație cu alte instituții de acest gen. Din explicațiile personalului *departamentului de primire*, reiese că situația existentă s-a creat în urma verificării integrale a partenerilor, operațiune care s-a finalizat în urmă cu câțiva ani și care a dus la o reducere substanțială a partenerilor care nu au respectat relațiile de colaborare, aceștia fiind transformați în lista partenerilor „*pasivi*” sau „*inactivi*”. Acest demers a revitalizat cooperarea cu partenerii activi, și reprezintă un aspect pozitiv, demn de urmat în menținerea unui schimb echilibrat.

Anul 2005, pentru serviciul de schimb al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”, în conformitate cu datele statistice, centralizează colaborări cu 1227 de parteneri activi, în totalul acestora se regăsesc și parteneri de la care, nu s-au primit publicații, dar pe care nu îi putem transpune în grupul partenerilor pasivi. Acest impediment este determinat de statutul următoarelor categorii: centrele culturale românești și rectoratele de limbă română la care sunt furnizate publicațiile în scopul difuzării științei și culturii românești peste hotare. O centralizare concretă, prin care să se reflecte numărul real al partenerilor activi, va putea fi realizată după încheierea verificării partenerilor ceea ce va duce implicit și la o reevaluare a acordurilor. La sfârșitul anului 2006, biroul de schimb, potrivit statisticii obținute, menține relații de colaborare cu 894 parteneri din 64 țări, ceea ce arată o reducere a partenerilor în avantajul îmbunătățirii calității muncii efectuate.

În colaborarea partenerială dintre România și Polonia, un rol prioritar rămâne schimbul cultural-științific. Trimiterea publicațiilor constituie o modalitate, prin care relațiile culturale pot cunoaște o dezvoltare substanțială valorică pe viitor. În acest context, se dorește o accentuare concretă a schimbul internațional de publicații dintre cele două biblioteci universitare.

Parteneriatul început în anul 1985, continuă și în prezent, chiar dacă acest demers implică declanșarea unor multiple activități: corespondența cu partenerul de schimb; transmiterea listelor cu publicațiile destinate schimbului; înregistrarea publicațiilor trimise; întocmirea borderourilor; pregătirea coletelor; expedierea acestora; primirea și înregistrarea publicațiilor de la partenerul de schimb.

În baza relațiilor de parteneriat, din cadrul serviciului de schimb al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” se expediază bibliotecii poloneze, revista *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”* cu seriile *Oeconomica, Biologia, Geographia, Philologia, Mathematica, Chemia, Jurisprudenția, Historia, Philosophia, Psychologia-paedagogia etc.*, precum și alte publicații periodice de pe piața editorială românească, la care se adaugă un număr de aproximativ 70 de cărți, apărute la cele mai prestigioase edituri clujene: Presa Universitară Clujeană, Accent, Argonaut, etc.

Biblioteca clujeană, prin relația de parteneriat deschisă cu biblioteca universitară poloneză din Wrocław, primește toate seriile din *Acta Universitatis Wratislaviensis: Anglica Wratislaviensis, Antiquitas, Bibliotekoznawstwo, Biblioteka Judaica, Bibliothecalia Wratislaviensia, Classica Wratislaviensia, Dramat-Tatr, Ekonomia, Estudios Hispanicos, Ethnologia, Filozofia, Germanica Wratislaviensia, Gory-Literatura-Kultura, Historia, Historia Sztuki, Hydrologia, Jezyk a Kultura, Kształceanu Jezykowe, Literatura i Kultura Popularna, Logika, Musicologica Wratislaviensia, Neerlandica Wratislaviensia, Niemcoznawstwo, Nowe Media-Nowe w Mediach, PolitologiA, Prace Botaniczne, Prace Geologiczno-Mineralogiczne, Prace Kulturoznawcze, Prace Literackie, Prace Ogradu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego, Prace Pedagogiczne, Prace Psychologiczne, Prace Zoologiczne, Prawo, Probabilitz and Mathematical Statistics, Przegląd Prawa i Administracji, Romanica Wratislaviensia, Slavica Wratislaviensia, Sociologia, Studia Antropologiczne, Studia Archeologiczne, Studia Filmoznawcze, Studia Geograficzne, Studia i Materiały z Dziejow Uniwersytetu Wrocławskiego, Studia Linguistica, Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi, Studium Generale Interdyscyplinarne, Wrocławski Studia Wschodnie.* Seriile din *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”* și *Acta Universitatis Wratislaviensis*, care constituie punctul forte al schimbului, au fost amintite în intenția de a arăta caracterul interdisciplinar al celor două reviste, precum și interesul cercetătorilor și a cadrelor didactice de a publica în aceste periodice. Publicațiile trimise și primite promovează, cu siguranță, cultura și știința în ambele medii universitare și intelectuale.

Ca metodă de lucru, serviciul de schimb al *Bibliotecii Universității din Wrocław* nu practică sistemul listelor de ofertă. Partenerii de schimb au posibilitatea de a selecta publicațiile, în funcție de cerințele lor prioritare, doar accesând site-ul editurii universitare Wrocław: www.wuwr.com.pl. Comparativ, biblioteca clujeană aplică o activitate axată, numai pe baza listelor de ofertă, în format *Word*. Acest argument rămâne o certă dovadă a diferențelor ce există, între serviciul de schimb al publicațiilor române și poloneze.

Parteneriatul cu biblioteca poloneză a cunoscut o îmbunătățire simțitoare după anii '90 când Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” a aplicat noile tehnici și tehnologii de prelucrare a publicațiilor, schimbare ce a declanșat trecerea de la o procedură tradițională spre una modernă.

Din anul 1996, evidența activităților schimbului internațional este centralizată prin aplicația *FoxPro*, program ce încorporează patru module, prin intermediul cărora se desfășoară activitatea de schimb. Operațiile principale care pot fi realizate cu ajutorul aplicației sunt: actualizarea datelor (parteneri, titluri, taxe poștale) permite introducerea unei înregistrări noi în fișierele de date; modificarea unei înregistrări existente; ștergerea unor înregistrări; prelucrarea datelor în vederea repartizării publicațiilor; stabilirea relațiilor între titluri și parteneri și extragerea rapoartelor și a diverselor situații statistice.

Aplicația pentru schimbul internațional de publicații a fost concepută de specialiștii de la laboratorul de informatică al bibliotecii clujene. În partea întâi a articolului, intitulat: „*Informații*

generale privind instituțiile științifice cu care se întrețin relații de schimb de publicații” (Bibliorev, 2005), autoarea subliniază că *contribuția esențială în demararea activității automatizate a avut-o încă de la început și personalul de la schimbul internațional, furnizând datele de intrare-ieșire și testarea programului, astfel încât, aproape integral, activitatea schimbului internațional este dependentă de computer”*.

Biblioteca universitară din Wrocław, începând din anul 1994, utilizează Sistemul VIRTUA, construit de organizația americană VTLS. În timp, munca în Sistemul VIRTUA nu a corespuns cu realitățile bibliotecii, astfel s-a decis alcătuirea unei baze de date proprii.

Din 2004, noua bază de date, independentă, a bibliotecii, intitulată *Database of Acquisitions* accesibilă tuturor angajaților bibliotecii, permite realizarea activităților legate de schimb, dar și a celorlalte activități biblioteconomice. Dacă în biblioteca noastră, aplicația *FoxPro* a fost creată de specialiștii din cadrul Laboratorului de informatică, cea cu care lucrează biblioteca din Wrocław a fost creată de personalul angajat în *Serviciul de Informare și Documentare Științifică* al bibliotecii.

În concluzie, putem vorbi de două baze de date proprii instituțiilor, cu deosebirea că aplicația bibliotecii clujene este gândită special pentru activitatea de schimb, iar în cazul bibliotecii poloneze este destinată schimbului și prelucrării publicațiilor intrate prin Depozitul Legal, donații și alte activități.

Sistemul centralizat de date al Bibliotecii Universitare Wrocław, este format din șase module, pe care intenționez să le amintesc doar:

- 1 primul modul, intitulat „wpisywanie” are ca scop crearea sau modificarea unei înregistrări;
- 2 al doilea modul „przeглядanie” permite o revizualizare a înregistrării după: autor, titlu, editor, denumirea celui care a trimis publicația înregistrată și denumirea seriei;
- 3 al treilea modul „wyszukiwanie” permite căutarea în baza de date, după următoarele câmpuri bibliografice: autor, titlu, titlul revistei, locul de apariție, editor, ISSN, ISBN, numele titlului seriei, numărul seriei, cota, tipul documentului, etc.;
- 4 al patrulea modul, intitulat „przekazanie” are ca scop transmiterea publicațiilor înregistrate către departamentul de catalogare al bibliotecii centrale sau instituțiilor filiale. Publicațiile trimise către cele două locații sunt marcate cu cifra „1”, iar cele care nu sunt transmise departamentului de catalogare sau bibliotecilor filiale sunt marcate cu „0”. Accesând opțiunea, apare o listă ce conține următoarele informații: anul curent; felul publicației; numărul pachetului; numărul de identificare al publicației respective; repartizarea către departamentul de catalogare sau institutele filiale (0 sau 1) și filiala unde a fost repartizată publicația respectivă;
- 5 al cincilea modul „udostępnianie” este utilizat de personalul specializat pentru serviciul de schimb, responsabili cu primirea. Aceștia, aflați într-o strânsă colaborare cu departamentul de informare, facilitează împrumutul de cărți primite prin schimb, fără o catalogare în prealabil. Se dorește astfel semnalarea concretă a respectivelor publicații, în pagina „web” din site-ul bibliotecii, la secțiunea „noutăți”. Acest amănunt expune un avantaj concret și viabil al serviciului de schimb polonez. Cu regret, serviciul de schimb clujean, nu a instituit până în prezent un demers similar;
- 6 al șaselea modul „raporty” permite realizarea diferitelor statistici din punct de vedere calitativ sau cantitativ (de exemplu: numărul total de cărți primite de la un partener și prețul publicațiilor primite de la partenerul ales). Accesând operațiunea „raporty”, spre exemplificare, aflăm că în cursul anului 2005 (până în data de 27 decembrie), prin schimbul intern și extern al bibliotecii poloneze, s-au primit 696 titluri de periodice și 1989 cărți, din care 1461 de cărți au fost repartizate în fondul central al bibliotecii.

Activitățile desfășurate în cadrul biroului de schimb polonez pot fi grupate astfel:

- 1 corespondența cu partenerii de schimb care implică confirmarea publicațiilor primite; efectuarea reclamațiilor; selectarea și comanda publicațiilor din listele de ofertă (care

- solicită cel mai mult timp); răspunsul la scrisorile primite de la parteneri, etc.;
- 2 preluarea pachetelor;
 - 3 repartizarea publicațiilor primite prin schimb, în vederea selectării lor de către unitatea centrală sau filiale;
 - 4 înregistrarea publicațiilor în baza de date;
 - 5 trimiterea publicațiilor către departamentul de catalogare al bibliotecii sau direct institutelor filiale. Cărțile primite la schimb, în același timp, care au fost selectate de bibliotecile filiale, sunt transmise direct, fără catalogare, la următoarele instituții: biblioteca austriacă, biblioteca de chimie, biblioteca de filologie indiană, biblioteca de filologie clasică, biblioteca de filologie olandeză, biblioteca de informatică, biblioteca de matematică, biblioteca de microbiologie; se cataloghează manualele în departamentul de catalogare al bibliotecii centrale, celelalte de către această filială, muzeul de istorie naturală și biblioteca de drept;
 - 6 emiterea borderourilor în două exemplare care însoțesc cărțile ce urmează să fie transmise filialelor;
 - 7 înregistrarea publicațiilor trimise pe fișele tradiționale și în Word;
 - 8 întocmirea borderourilor în două exemplare, care vor însoți cărțile ce urmează să fie expediate;
 - 9 listarea etichetelor direct din Word;
 - 10 pregătirea coletelor;
 - 11 expedierea acestora.

Activitățile specifice schimbului intern și extern de publicații, în cele două biblioteci, sunt aproximativ identice, diferă însă modul în care se operează în bazele de date.

Din experiența dobândită până în prezent, în cadrul biroului de schimb internațional, pot afirma că importanța schimbului de publicații este prioritară în completarea și îmbogățirea colecțiilor, mai ales în actualele condiții economice prin care trec Polonia și România, care se repercutează negativ și asupra politicilor legate de învățământ și cultură.

Biblioteca, subordonată Universității Wrocław, se bucură de sprijinul direct al acestei instituții. Schimbul internațional, reprezintă o prioritate în activitatea managerială a bibliotecii. Publicațiile poloneze valabile pentru schimb promovează, cu siguranță, imaginea de ansamblu a celor două instituții, situație valabilă și în cazul publicațiilor românești.

Integrarea Poloniei în structurile Uniunii Europene a impus o reconsiderare a sarcinilor schimbului de publicații, a reorganizării muncii, a identificării unor noi strategii și tendințe de dezvoltare. Noile strategii ale serviciului de schimb din cadrul bibliotecii poloneze vizau îmbunătățirea schimbului cu partenerii din străinătate, depistarea unor noi parteneri de schimb, obținerea unor titluri noi de periodice, etc. În acest context, accentul cădea pe calitatea muncii, o echilibrare a trimerilor și a primirilor și un control mai bun asupra partenerilor.

Prioritățile biroului de schimb al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” sunt, în prezent, verificarea integrală a partenerilor, delimitarea acestora în două grupe (pasivi/activi), depistarea unor noi parteneri, îmbunătățirea schimbului cu partenerii din țară, diversificarea listelor de oferte, ceea ce implică o bună cunoaștere a publicațiilor aflate în curs de apariție pe piața editorială românească, o reevaluare a schimbului cu unii parteneri. Primele două priorități au fost încheiate la finalul anului 2006 urmând ca în cursul anului curent să se pună accent și pe celelalte.

În finalul acestui articol, precizăm că ambele instituții încearcă depășirea barierelor lingvistice care sunt adesea invocate, fără să se țină seamă de valorile culturale și științifice ale publicațiilor primite sau trimise. Sper într-o colaborare activă pe viitor și o menținere reciprocă a parteneriatului consolidat, atât din perspectiva priorităților române, cât și a celor poloneze.

Biblioteca de Matematică și Informatică între ieri și mâine

Marcela-Georgeta Groza¹
B.C.U. – Cluj

Motto: „Citim ca să trecem examenele (deci lectură studiu) ca să omorâm timpul (deci lectură loisir) sau citim din profesie (deci lectură informativă). Lectura ar putea fi un mijloc de alimentare spirituală continuă, nu numai un instrument de informație sau contemplație...” Mircea Eliade

1. Introducere

Biblioteca-colecția de cărți și reviste – farmecă și îl însoțește pe cel aflat pe drumul cunoașterii, accesul la documentare fiind una din principalele dorințe ale cercetătorului. Dacă în trecut, distanțele geografice erau cele care împiedicau în cea mai mare măsură circulația informației, astăzi, în epoca Internetului, problema începe să-și găsească rezolvarea.

Explozia informațională din ultimul deceniu a impus schimbări și în domeniul bibliotecilor. Cartea pe suport de hârtie rămâne principalul instrument de învățare a scris-cititului. Biblioteca este păstrătoare a suportului fizic, dar și administratorul legăturilor cu alte izvoare de cunoaștere. Cartea electronică nu o elimină pe cea clasică, ci dimpotrivă constituie o îmbogățire a actului lecturii, o ușurare a procesului de documentare și informare.

Dacă e să facem o incursiune a modului de exercitare a lecturii ne punem firesc întrebarea: cum se făcea ea în Antichitate, în bibliotecile mănăstirești din Evul Mediu, dar în sec. XIX, spre deosebire de acum? Tot prin intermediul bibliotecarului jandarm?

La marile biblioteci, o consecință a modernizării o constituie creșterea capacității de informare realizată prin viteza de prelucrare a documentelor și prin legătura on-line cu alte unități, dar nu e de neglijat oferta lecturării, întâlnirea dintre fonduri și cititori. În această direcție pornim cu o strategie de prezentare a noutăților, căutând să înlăturăm conservatorismul, dar și dificultățile de reorganizare.

Obiectivul de activitate al unei biblioteci de specialitate este acela de a fi un auxiliar principal în procesul de învățământ al instituției cu care colaborează, dar fără a fi subordonată. În centrul atenției stă cititorul și nevoile sale, având la dispoziție colecțiile disponibile. Colecția de bibliotecă poate fi definită ca un ansamblu de documente sau mijloace de informare de același tip, constituit dinamic, cu destinații precise, structurat și sistematizat în vederea unui acces rapid și simplu, având valoare documentară [1].

Utilizarea tehnologiilor informaționale schimbă sensul care se atribuie noțiunii de organizare a colecțiilor. Beneficiarul are acces la catalogul on-line, oferindu-i-se informația topografică necesară. Prin intermediul paginii Web va avea acces la baza de date din BCU care cuprinde și toate intrările noastre începând cu anul 2000, precum și bibliografia de studiu obligatorie (ca retroconversie). Considerăm utilă această politică de implementare a accesului la raftul liber pe care am demarat-o, solicitând în acest sens mediatizarea atitudinii conștiente fata de document, precum și procurarea sistemului antifurt.

2. Organizarea bibliotecii

Biblioteca dispune din 2004 de un sediu nou, al treilea de la înființarea în 1920, de un verde crud, dar sperăm nu în sens bacovian pentru cei 20000 de cititori anuali, din care 80% studenți. Depozitele de carte (57256 volume) și reviste (29463 volume) sunt ordonate astfel: fondul de

¹ E-mail: marcelagroza@yahoo.com

împrumut cărți cu cotă cutterizată, fondul de sală (unicatele) având semnul autorului (ex. A-29-1) și cotă numerică (ex. 7230), fonduri speciale care includ dicționare, enciclopedii, teze, congrese, colecții, cursuri litografiate și manuale școlare (cu cote specifice) și fondul de reviste aranjate geografic cu cota (ex. P.250). Există o sală de lectură pentru cadrele didactice cu acces liber la raft cuprinzând fond de referință și noutățile de la cărți și reviste, precum și o sală pentru studenți (63 locuri) cu acces liber la raft pentru publicații în mai multe exemplare și la cerere, pentru unicate. Raftul cu accesul liber înglobează peste 1000 de volume, marcate cu etichetă albă, cotate și aranjate după descriptori tematici, pe 16 module, fiecare sub-divizat în cărți litografiate și tipărite, respectându-se ordinea cronologică. Accesul e posibil pe baza permisului de bibliotecă, urmând să se completeze un caiet de frecvență. Sala dispune de un raft pentru popularizarea permanentă a noutăților intrate în fondul de carte.

Odată implementat accesul la raftul liber, statutul bibliotecarului se schimbă : de la bibliotecarul-om printre cărți la bibliotecarul-om printre oameni [2]. Astfel, accentul cade pe aptitudinile comunicative, pe exemple de comportament corect și adecvat, pe inovații și luarea de decizii.

Dintre avantajele implementării raftului liber enumerăm:

- Numărul de cărți studiate la sălile de lectură într-o zi este nelimitat.
- Reprezintă un alt canal de identificare și comunicare [3] a publicațiilor
- Feedback mai exact din partea cititorilor, domeniile sau autorii solicitați constituind indicatori statistici de care bibliotecarul trebuie să țină cont
- Posibilitatea consultării în grup
- Alternarea căutării publicației cu consultarea de informații on-line sau cu consultarea bibliotecarului de contact
- Dezvoltarea unor calități ale studenților precum responsabilitatea, auto-organizarea și capacitatea de orientare în informații, fiind un mod de dezvoltare a personalității.
- Fondul apare asemeni unei expoziții, cu amenajări estetice atragătoare, în strânsă legătură cu tendința actuală de marketing în bibliotecă
- Prezentarea de instrucțiuni clare pentru cititori referitor la așezarea și componența fondului [4]

Dezavantajele sunt legate de următoarele aspecte :

- Securitate prin porți antifurt și fire magnetice
- Uzură suplimentară
- Nerespectarea condițiilor de depozitare a volumelor utilizate și ordinea generală la raft
- Problema personalului pentru asigurarea securității pe durata schimburilor
- Problema garderobei

3. Automatizarea împrumutului

Procesul de automatizare include publicațiile intrate începând cu anul 2000, dar și cărțile recomandate studenților în bibliografia anilor de studiu și licență. Automatizarea efectivă s-a realizat în următoarele etape:

- retroconversia cărților din fondul destinat automatizării;
- ușurarea procesului de căutare a publicațiilor respective prin furnizarea în format electronic, pe discipline, ani de studiu și specialități, a informațiilor referitoare la existența cărții și a cotei aferente;
- atașarea codului de bare pe publicații și completarea item-urilor aferente în sistemul informatic ALEPH;
- testarea modulului circulație în ALEPH.

În politica de achiziții un element important este încercarea de a anticipa schimbările din planurile de studiu sub îndrumarea cadrelor didactice, pentru a putea asigura o colecție de referințe adecvată susținerii programei de învățământ și cercetare [5].

Pentru profesori și cercetători oferim baze de date cu donațiile intrate în bibliotecă, aranjate tematic, cu notița bibliografică completă, începând din anul 1997. Peste 70% din donații reprezintă carte străină, de specialitate, unicat, obținute prin efortul cadrelor didactice ale facultății. Activitatea științifică a cadrelor didactice poate fi consultată și pe site-ul bibliotecii.

Accesul liber la raft în BCU Cluj-Napoca mai este oferit la bibliotecile filiale: germană, americană, studii iudaice, studii europene, educație fizică și sport, chimie. În sălile de lectură cu acces liber la raft ale Bibliotecii Centrale A.S.E publicațiile sunt ordonate potrivit sistemului de clasificare Dewey (ex. 658.5 SHI), iar în centrele de împrumut și în depozit conform cotei topografice (ex. 123285). La plecarea din sala beneficiarii au obligația sa depună publicațiile consultate, pe mesele special amplasate.

Dacă facem o incursiune în bibliotecile germane, acolo publicațiile cu acces liber la raft fac parte din acea secțiune de achiziție ce nu se înscrie în regimul de depozit legal (unicatele), ci provin din cumpărătura din țară și străinătate.

4. Concluzii

Este important de reținut, că noua organizare și dotare, pe lângă faptul că va ușura foarte mult accesul cititorului la informație, permițându-i să găsească într-un timp scurt cărțile dorite, având acces liber la raft și la computer, relația cititor-bibliotecar nu se scurcuiează, ci din contră ea se menține.

În speranța că gândurile și preocupările personalului bibliotecii vin în întâmpinarea dorințelor și nevoilor de lectură ale cititorilor, așteptăm o permanentă afluență precum și sugestii, care să îmbunătățească conlucrarea, în beneficiul ambilor parteneri. Am vrea, la început, mai modest, ca această bibliotecă de matematică și informatică să fie un melanj între geometrie și muzică, un ținut inițiativ al necunoscutelor din ecuațiile matematice, să emane acea armonie între frumos și funcțional, care îmbină într-un viu latura practică cu cea spirituală. Astfel, „Învățând să iubim și să respectăm cartea, învățăm totodată respectul și dragostea pentru cultură și implicit pentru OM“ (N. Georgescu Tistu).

Bibliografie

- [1] *Direcții și strategii de dezvoltare în bibliotecile universitare*. Constanța : Ex Ponto, 2001, pag. 12.
- [2] Banaghiu, Tatiana *Bibliotecarul și accesul liber la raft: exerciții și probleme*. În: *Magazin bibliologic*, 2005, nr.1-2, pag. 22.
- [3] Denis McQuail, Sven Windahl. *Modele ale comunicării pentru studiul comunicării de masă*. București, Editura SNSPA, 2001, pag. 19
- [4] *Materialul tradițional de bibliotecă*. Biblos, 11-12, pag.. 11.
- [5] Calange, B. *Politicile de achiziție: constituirea unei colecții în bibliotecă*. București : Editura Biblioteca Bucureștilor, 1999, pag. 328.

Remodelarea unei biblioteci – Remodelarea mentalităților

Luminița Tomuța¹
B.C.U. – Cluj

Lucrarea de față prezintă și analizează procesul remodelării bibliotecii Facultății de Educație Fizică și Sport din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napca. Biblioteca face parte din rețeaua de Biblioteci Filiale a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”. Prin urmare, din start, procesul modernizării bibliotecii presupunea implicarea și conlucrarea a două instituții distincte ca profil, orientare, dar și cultură instituțională diferită, dar care erau totuși „apropiate” sub aspectul lipsei resurselor financiare.

Din aceste motive, proiectul modernizării bibliotecii a solicitat și implicarea unor factori care erau capabili de asigurarea acestor resurse. Astfel s-a născut ideea de a încerca și cooptarea instituției Primăriei municipiului, în special pentru a asigura o parte a bazei financiare necesare realizării intențiilor noastre.

Faptul că acest proces a durat în total aproximativ patru ani..., m-a convins că, în condițiile noastre socio-istorice, o atare inițiativă nu reprezintă doar realizarea unor procese de îmbunătățire, de modernizare edilitară și tehnică, ci ... și un efort îndreptat – în toate direcțiile - a tuturor instituțiilor și persoanelor implicate – către remodelări de mentalități. Altfel spus: un efort de pionierat și de „arătare” de exemplu.

Starea inițială

Biblioteca Facultății de Educație Fizică și Sport, este o „filială” a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj. Ea s-a format în timp cu mijloacele existente în diferite momente, fără respectarea unei gândiri structurate după metode specifice de biblioteconomie. În plus spațiul bibliotecii era impropriu: o sală foarte mică, cu acces dintr-o sală de curs, unde servirea cititorilor s-a desfășurat într-un mod necorespunzător.

Instituția având astfel un rol mai mult pasiv, de depozit, se simțea, pe de o parte, nevoia unei organizări corecte, pe principii cu adevărat biblioteconomice moderne, a fondului de publicații – care apoi să se poată dezvolta în permanență, pe de altă parte a fost necesară și conturarea instituției bibliotecare ca un spațiu realmente atractiv și dinamizator atât în ceea ce privește ambianța educațională cât și socio-comunitară. În aceste condiții am preluat eu, în urmă cu opt ani, această bibliotecă filială..., hotărâtă fiind să concep proiectul ei de modernizare.

Proiectul de modernizare a bibliotecii

1. Primul pas și prima sarcină, destul de dificilă, a fost chiar convingerea conducerii facultății de a conștientiza în genere nevoia creării unei biblioteci într-adevăr moderne și de a trece acest lucru în prioritățile ei de investiții.
2. Pasul următor a fost găsirea și obținerea unui spațiu cât de cât corespunzător, proiectarea și realizarea, amenajarea unui ambient atrăgător atât din punct de vedere coloristic cât și funcțional. Găsind înțelegerea necesară din partea conducerii Facultății, am obținut respectivul spațiu pe care l-am și amenajat „din temelii”: zugrăvit, parchetat, dotare cu surse corespunzătoare de lumină și de căldură... precum și cu mobilier special.

Din start proiectul s-a structurat în jurul a câtorva principii pe care am dorit neapărat să le aplic și cărora, de aceea, au și fost subordonate de fapt toate elementele și fazele tuturor operațiilor: accesul liber la raft, baze de date proprii, legătură Internet. Toate acestea le-au permis cititorilor sa consulte catalogul on-line și bazele de date ale B.C.U. pentru navigare documentară. În final s-a creat un sistem performant de protejare a fondului.

¹ E-mail: lumi141156@yahoo.com

1. Accesul liber la raft

Întregul fond de carte se află astăzi la dispoziția utilizatorilor, așezat pe rafturi cu acces liber. Pe rafturi fondul este structurat după criteriul disciplinelor, iar în cadrul fiecărei discipline, cronologic. În acest scop întregul fond a fost recotat folosindu-se și etichete de culori diferite, încât cititorul să se poată orienta cât mai ușor în alegerea materialului pentru studiu.

2. Bazele de date pe calculator

Pe parcurs fiecare carte a fost înregistrată și într-o bază de date creată cu ajutorul softului PROCITE, astfel încât căutarea poate fi făcută după orice câmp al înregistrării. Pentru indexare s-a constituit – în colaborare cu Biblioteca Academiei de Educație Fizică și Sport din București – **tezaurul descriptorilor**, care a fost înregistrat într-un fișier de autorități și utilizat pentru regăsirea informațiilor după conținut.

3. Legătura Internet și accesul la bazele de date a Bibliotecii Centrale Universitare

O altă preocupare în dezvoltarea și modernizarea Bibliotecii de Educație Fizică și Sport a fost aceea de a oferi cititorului accesul la Internet și totodată la baza de date a BCU-lui creată prin softul Aleph. În acest scop am obținut conectarea la server-ul facultății și în scurt timp s-au stabilit legăturile pentru consultarea OPAC-ului bazei de date a B.C.U.-lui de către studenți.

4. Sistemul de siguranță

Accesul liber la raft implică riscul sustragerii publicațiilor din bibliotecă. Supravegherea directă a sălii de lectură fiind aproape imposibilă, din cauza celorlalte activități, am considerat oportună demararea acțiunii de obținere a fondurilor pentru achiziționarea unui **sistem antifurt performant**. Biblioteca neavând fonduri pentru achiziționarea lui, a fost necesară găsirea altor resurse. Astfel am depus la Consiliul Local al municipiului Cluj-Napoca, un Memoriu justificativ prin care invităm Consiliul la participarea cu fonduri, alături de BCU și Universitatea „Babeș-Bolyai”, în vederea dotării bibliotecii noastre cu un sistem modern de protejare a fondului.

Sistemului de protejare a fondului

Sistemul de protejare a fondului este alcătuit din Sistemul antifurt SAC și Sistemul de supraveghere video.

Sistemul antifurt SAC (sistem de antene cu controler) ne-a fost prezentat la acea dată (2001) ca fiind printre puținele din lume care are tag-uri (benzi adezive având în interior un fir metalic magnetizat/magnetizabil) atașabile în cotorul cărții. Sistemul este, la rândul său, constituit din: sistemul de antene cu controler (aflat în mod obligatoriu la 5 m de orice mecanism electronic și metalic), din aparatul de activare/dezactivare (care poate fi inclusiv un cititor de bar-coduri) și din firele de senzori (adică tag-urile). **Sistemele SAC** reduc astfel la minim pierderile cauzate prin furtul cărților.

Potrivit caietului de prezentare, printr-un studiu făcut în SUA și Canada, s-a calculat amortizarea costurilor de achiziție a SAC-ului și s-a stabilit a fi de cca. 18 luni. Însă, în afara rolului efectiv de detectare a cărților sustrase voit sau accidental, antenele, cu aspectul unor porți – prin simpla lor prezență – descurajează oricum intențiile de sustragere a publicațiilor.

Antenele trebuie desigur să acopere întreaga lățime a căilor de ieșire, existând în acest scop și posibilitatea de a folosi 2 sau 3 antene legate la același *controler*. În cazul în care există mai multe ieșiri, controlerele se pot sincroniza între ele.

De aceea și proiectarea locului de *amplasare* a antenelor, se face odată cu proiectarea spațiului având în vedere și faptul că sistemele de radiofrecvență sunt foarte *sensibile* la smogul electromagnetic, acesta din urmă propagându-se extrem de ușor pe suprafețele metalice mari sau aflate în mișcare.

Este, de asemenea, extrem de important ca antenele să fie departe de monitoarele CRT, de sursele de lumină, de țevile metalice (apă, gaz) iar rețeaua de alimentare să fie cu priza de împământare măsurată.

Sistemul este echipat cu o tehnologie de ultimă oră, la acea dată, numita DSP (Digital Signal Processing) care este de fapt un filtru digital de sortare a semnalului util din smogul electromagnetic. (Sistemul nu afectează pacemaker-urile.)

În momentul în care se detectează un furt, antenele pot comanda blocarea ușii de ieșire și

începerea înregistrării la camera video care este poziționată în fața antenelor.

Activatorul/dezactivatorul este un aparat care execută funcția de activare a tag-urilor aplicate pe publicație în momentul intrării ei în bibliotecă precum și funcția de dezactivare a tag-urilor atunci când publicația părăsește spațiul bibliotecii cu știința bibliotecarului.

Tag-urile sunt de diferite lungimi, sunt apoi tag-uri DSA și SSA (cu una sau cu amândouă fețele dotate cu lipici special). Există însă și tag-uri speciale pentru CD-uri, DVD-uri, casete audio și video.

Sistemul de Supraveghere video: Pentru ca un sistem antifurt să fie mai eficient în protejarea colecțiilor unei biblioteci este necesară dublarea lui de către un sistem de supraveghere video. Funcțiile de bază ale acestui sistem sunt: vizionarea, înregistrarea, stocarea, căutarea și redarea imaginilor capturate. El oferă astfel și posibilitatea de optimizare a resurselor umane aflate la dispoziție.

Camerele sunt de 0 Luxsi ceea ce înseamnă că pot lucra și vedea perfect în întuneric. Funcționarea camerelor poate fi declanșată în mod automat la schimbarea imaginii sau pot fi programate să funcționeze între orele dorite. Dacă este necesar, placa de achiziție dispune, pentru fiecare cameră în parte, de intrări ce sunt comandate separat de detectoare de mișcare PIR.

Fiecare canal de cameră poate fi configurat separat sau pot fi toate canalele configurate deodată. Interfața este construită astfel încât poate folosi cam 90% din controlerile de mișcat camerele, existente de pe piață.

Datele cerințelor minime al plăcii de captare imagini video, selectate din manualul de utilizare al producătorului sunt:

H/W	Requirements
CPU	Celeron – 2G
Memory	256MB over
Main Board	Intel Chip Set compatible
Hard Disk Drive	40G
Video Card	Resolution: 1024X768 Color : True Color(32bit) over Memory 32MB

Menționez că e vorba de cerințe minime.

Iată câteva specificații ale sistemului de supraveghere video:

- Dacă vor fi detectate cazuri de efracție sau furt, imaginile vor fi salvate în rezoluție minimă și cu număr minim de cadre/secundă, pentru a avea loc suficient pe hardul minim. Fiind vorba de un sistem de siguranță, în cazul utilizării lui în timp real, procesorul va ține ocupate toate resursele până când se vor salva informațiile valoroase.
- Pentru decongestionarea sistemului este nevoie de un incriptor CD, hard disk-ul lucrând în tampon cu unitatea CD. De asemenea este indicat să se țină cont de faptul că distribuirea resurselor prin folosirea de unități centrale separate pentru aplicațiile diferite duce la nevoia de a utiliza, pentru această aplicație, un calculator separat, pentru ca în cazul în care sistemul cade, celelalte sisteme să rămână funcționale. În acest scop un Windows XP 2000 este suficient ca mediu de operare iar programele de vizualizare folosite trebuie să fie mai noi de anul 2000.

CONCLUZII

Din toate aceste experiențe se desprind, desigur, mai multe tipuri de concluzii. Cea mai la îndemână concluzie pare a fi mai degrabă una antropologică: în ciuda diferitelor imobilități și dificultăți materiale, organizatorice, instituționale, de mentalitate... eforturile concentrate, țintite și susținute, au totuși șanse de reușită. Așadar, este posibil să modifici, să îmbunătățești și să remodelezi atât instituții cât și mentalități.

Această concluzie este întărită în mod special de faptul că toate aceste remodelări au avut sorți de izbândă tocmai la biblioteca Facultății de Educație Fizică și Sport... adică la o facultate care nu pare a fi vestită, de regulă, tocmai pentru intensitatea și varietatea lecturilor practicate ...

De aceea, poate cel mai important efect al modernizării acestei biblioteci, reprezintă pentru mine schimbarea radicală intervenită în urma ei în comportamentul și în obișnuințele de utilizare a bibliotecii, atât din partea studenților cât și a cadrelor didactice. Biblioteca a devenit astfel, nu numai un „punct de deservire” informațională utilizată astăzi mult mai frecvent, dar și un spațiu de întâlnire, de contact și comunicare umană și profesională pentru cititorii ei.

Aceasta reprezintă însă în mod firesc și o modificare pozitivă și radicală a imaginii filialei bibliotecii noastre, imagine care are astfel și șansa de a se propaga în interiorul întregii instituții a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” și nu numai.

Iar propagarea unei asemenea imagini poate afecta pozitiv și ceea ce se numește cultura organizațională. Cultură a cărei modificare este cu atât mai importantă cu cât aceste instituții bibliotecare sunt organisme subvenționate în primul rând bugetar. Iar acest aspect favorizează – vrând nevrând – imobilismul și „așteptarea” alocărilor...

Dar exemplele și experiențele – cum este cea relatată și analizată în acest articol – demonstrează în același timp nu numai necesitatea, dar și posibilitatea unor inițiative autonome și profitabile.

Prin urmare, deși funcția specifică bibliotecilor, de a răspunde nevoilor de informare ale cititorilor, rămâne aceeași, mijloacele și serviciile trebuie să se alinieze nu numai noilor tehnologii, dar și noilor mentalități și noilor exigențe de cultură organizațională, contribuind atât la îmbunătățirea imaginii bibliotecii și la eficientizarea funcționării ei, cât și la ridicarea prestigiului ei social și uman.

O prietenie activă pe tărâmul multiculturalității Andrei Pippidi - Adrian Marino

Emilia-Maria Soporan¹
B.C.U. – Cluj

Printre documentele adunate și clasate cu atenție și răbdare în fondul arhivistic Adrian Marino, chiar de către marele critic literar și dăruite Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, se află și corespondența purtată de acesta cu personalități ale culturii românești și străine, întrucât „scrisorile au marele avantaj de a-ți îngădui să rămâi în același timp izolat și sociabil, organizat și adaptat unor situații variate, politicos și distant, expeditiv și eficient, cu economie de timp, gesturi și mijloace, în contact permanent și totuși intermitent, selectiv și larg disponibil”.²

Din bogata sa corespondență încredințată spre lecturare, supunem atenției celor interesați, scrisorile adresate de către istoricul Andrei Pippidi, personalitate marcantă a culturii românești contemporane, criticului literar Adrian Marino. Așa cum reiese din conținutul acestor epistole, între ei exista o lungă colaborare valorificată în plan cultural, prin schimbul permanent de idei și informații, de articole și cărți, având la bază „încrederea, aprecierea, simpatia, cooperarea și cointeresarea personală”.³

Andrei Pippidi este specialist în istoria Evului Mediu și a epocii moderne. Ca cercetător al Institutului de studii sud-est europene, a avut posibilitatea de a se documenta temeinic analizând documente din arhive străine (Anglia, Elveția, Franța etc.). Accesul la informații noi cu privire la relațiile externe ale Țărilor Române l-au ajutat să lămurească și să încadreze în istoria europeană unele aspecte ale societății românești din evul mediu și epoca modernă. Datorită temeiniciei cunoștințelor istorice și stilului distins Andrei Pippidi a devenit devreme unul dintre acei „prieteni” pe care Adrian Marino îi consideră părtași ai succesului propriu: „succesul este în bună parte rezultatul unor prietenii și relații personale. (...) fără relații eficiente, funcționale, bune legături de presă și de editură, prietenii activi ai culturii noastre, nu se poate face aproape nimic”.⁴ Numeroasele informații istorice și bibliografice prezente încă din primele scrisori confirmă acest fapt. Notabilă, în acest sens, este și atenția cu care d-l Marino îi mulțumește, nominalizându-l, în prefața ultimei sale cărți *Libertate și cenzură în România*.

În transcrierea scrisorilor s-a păstrat punctuația și ortografia autorului, precum și sublinierile pe care acesta le-a considerat necesare scoaterii în evidență a unor sensuri anume. Pentru mai bună înțelegere a textelor de către un public cât mai larg s-a recurs la lămuriri suplimentare prezentate sub formă de note, evident necesare pentru cei doi convorbitori. De asemenea, o informație prezentă într-una dintre scrisori a fost cenzurată: este vorba de numărul telefonului personal al d-lui Pippidi. Au fost transcrise toate scrisorile trimise de Andrei Pippidi d-lui Adrian Marino și păstrate în Fondul arhivistic Adrian Marino din colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca.

1.⁵

București, 14 ianuarie 1977

Stimate Doamnă Marino,

Am primit cu deosebită plăcere scrisoarea Dumneavoastră și întârzierea răspunsului nu-i datorată decât răgazului de chibzuință pe care-l cerea. Sînt tot atît de bucuros de prilejul de a vă ura, la rîndul meu, ani mulți și rodnici, ca și de cîntea pe care mi-o faceți, apelînd la colaborarea mea

¹ E-mail: marisoporan@yahoo.com

² Adrian Marino, **Prezențe românești și realități europene**. Jurnal intelectual, Iași, 2004, p. 81.

³ Idem, p.80.

⁴ Idem, p. 79.

⁵ „Cahiers. Corespondență română, 1978”, B.C.U. „L.Blaga”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 24, f.41.

pentru unul din numerele viitoare ale revistei pe care o publicați. Acest număr n-ar putea fi decît 2/1979 și subiectul ce-mi îngădui să vă propun ar fi Morlaques et Valaques, contributions à l'étude d'un thème littéraire du XVIIIe siècle. E vorba de o interesantă descriere „etnografică” a românilor, popor exotic, comparabil cu populațiile sălbatice de pe continentul american, pe care am descoperit-o într-una din edițiile biografiei unui haiduc herțegovinean, tradusă din italiană în franceză și apoi în engleză, la originea acestui curios text fiind cunoscutul Viaggio in Dalmazia al lui Fortis.¹ Mă gîndesc că prezentarea românilor ca „bons sauvages” este semnificativă pentru poziția Luminilor europene față de noi (ca să nu spun invers!).

Așadar, v-aș fi recunoscător dacă mi-ați comunica cît timp îmi acordați ca să scriu articolul, desigur cu condiția să fiți de acord cu tema aleasă.

Nu știu dacă e cazul să mă angajez și la recenzii, cîtă vreme n-am încă nici o informație despre soarta aceleia pe care v-am trimis-o anul trecut (Cantemir).

Cu rugămintea de a crede în sentimentele mele cordial respectuoase,

Andrei Pippidi

2.²

București, 2 februarie 1977

Stimate Domnule Marino,

Fiind rugat de Domnul Profesor Berza³ să scriu o recenzie pentru revista D. Voastre, îmi îngădui să vă trimit paginile alăturate. Le regret întîrzierea. Oare intenția de a publica o dare de seamă despre „Dacoromania” mai e actuală ? Am și impresia că materialul a ieșit prea lung, dar numai în această formă mi se pare că are rost o discuție.

Mulțumindu-vă pentru interesul, nădăjduiesc, binevoitor ce-l veți arăta acestor pagini, vă rog să primiți asigurarea deosebitei mele stime,

Andrei Pippidi

3.⁴

București, 14.II.1978

Stimate Domnule Marino,

Mă grăbesc să vă asigur că preocuparea D-voastră este de prisos. Cînd am acceptat să vă dau un articol, știam că voi pleca la Paris (la sfîrșitul lunii acesteia), călătorie pe care eu o fac mai rar dar care, de data aceasta, va dura, probabil, pînă în iunie. Cea mai mare parte a materialului fiind deja strînsă – rămîn numai cîteva verificări de făcut, între care cea pe care ați avut amabilitatea să mi-o sugerați, la B.N. – articolul vă va parveni la 1 mai. E prea tîrziu ? Atunci aș încerca să vi-l trimit în cursul lunii aprilie. Înțeleg foarte bine importanța precizărilor pe care mi le cereți și sper că răspunsul meu vă va satisface. La întoarcerea mea, am de gînd să vin la Cluj pentru cîteva zile: nădăjduiesc să am atunci prilejul de a vă cunoaște.

Mulțumindu-vă pentru bunele urări cu care mă însoțiți la începutul unui drum pe care-l aștept cu adîncă emoție, vă rog să primiți asigurarea sentimentelor mele devotate și salutările mele cordiale,

Andrei Pippidi

¹ Alberto Fortis, Viaggio in Dalmazia, 2 vol., Veneția, 1774.

² „Cahiers. Corespondență română, 1977”, B.C.U.”L.Bлага”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 19, f.57.

³ Mihai I. Berza, istoric român, specialist în istoria Evului Mediu (1907-1978).

⁴ „Cahiers. Corespondență română, 1978”, B.C.U.”L.Bлага”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 24, f. 42.

4.¹

București, 18 septembrie 1978

Stimate Doamnă Marino,

Nu știu cum să vă rog să mă iertați pentru supărarea pe care desigur v-a pricinuit-o întârzierea articolului. Adevărul este că n-ar fi trebuit să-mi iau nici un angajament înainte de a avea articolul scris. Oh, la plecarea mea nu știam decât vag cum și chiar ce voi spune. L-am scris la Paris, dar mai târziu decât credeam, prin aprilie-mai, a ieșit lung (26 de pagini !) și am așteptat întoarcerea mea, zăbovită cu încă 2 luni, deci pînă în august, ca să-i dau forma definitivă. „Copilul” se cheamă Naissance, renaissances et mort du Bon Sauvage: à propos de Morlaques et de Valaques. Este mai mult decât am făgăduit. Textul necunoscut despre români, din 1778, la care am adăugat altul despre obiceiurile morlahilor din Dalmația, după amintirile unui ofițer napoleonian, nu mai e decât un pretext pentru anumite reflecții asupra literaturii de călătorie și de ficțiune inspirate de Sud-Estul european din vremea Renașterii pînă la începutul sec.XIX, deși Luminile au locul cel mai larg. Să vă trimit totuși materialul ? Nu-mi închipui că poate intra nici în numărul de care fusese (vai, rușine mi-e!) vorba, nici în vreun altul (prea lung, nu ?) Dar aș vrea să mă credeți că nu m-am lăsat dus de alte ispite, pe care le cunoașteți bine, ci că mi-am văzut de treabă izbutind în răgazul pe care l-am avut să fac și multe altele, pe lîngă aceasta. Firește, am descoperit documente, de un număr și o varietate copleșitoare. Din acest belșug, dați-mi voie, ca să vă îmbunez, să vă pun la dispoziție, dacă și cînd vreți, scrisorile Caterinei Macedonski-Leboeuf către Barutel din 1889-1895. Poate le cunoașteți. Sînt amuzante: bîrfeli, amintiri despre tatăl ei, generalul, confesiuni mult prea copioase și această caracterizare a lui Alexandru: „Mon frère est journaliste et poète très discuté de son temps, parce qu’il a su s’atlères la hamé de tous par ses satyres (sic!). Il a écrit du mal du Roi et de la Reine, ensuite du bien et comme ça ne prenait pas, encore du mal, mais a part ces poésies qui veulent être decadentes, il a de très belles nuits. Malheusement, lui écrit en roumain” (adică nu, ca ea, în franțuzește!) În sfîrșit, prostii...

V-am văzut la Paris, în librării, cartea și vă felicit. Un alt subiect despre care aș fi bucuros să vorbim, cu primul prilej, este episodul întîlnirii cavalerului de Oliveira cu Marie-Elisabeth de Bonffremont și cu soțul ei, beizadea Radu Cantacuzino. Dar, mai întîi, iertați-mă și scrieți-mi două cuvinte ca să știu ce să fac cu articolul.

Primiți, vă rog, stimate Doamnă Marino, asigurarea considerațiunii mele deosebite,

Andrei Pippidi

5.²

Stimate Doamnă Marino,

Am avut o ezitare în momentul de a data această scrisoare, nu numai fiindcă nu știu într-adevăr în ce zi ne găsim, dar și pentru că presimt oarecum că voi fi fiind în întârziere. Într-adevăr, Dumneavoastră așteptați titlurile pe care vi le-aș propune în schimbul cărților pe care, cu ațita bunăvoință și încredere, mi le-ați oferit. N-a fost ușor să mă hotărâsc, și lista rămîne deschisă. Nu fiindcă biblioteca mea ar fi chiar atît de săracă în lucrări despre secolul al XVIII-lea, Lumini, etc., ci fiindcă mi-e greu să mă despart de ele.

Iată, provizoriu, o listă pe care vă puteți alege, nu două, ci trei sau mai multe volume, căci am conștiința că încă n-ar împlini exact valoarea celor pe care vi le datorez.

1. J. Bronowski and Bruce Mazlish. The Western Intellectual Tradition (1963), o sinteză utilă de istorie a ideilor de la Leonardo la Hegel.

2. French Popular Imagery (1974), mai mult decât un catalog de expoziție de 145 p. deoarece, în afara introducerii de Jean Adhémar și a copioaselor comentarii, are reproduceri foarte sugestive pentru istoria culturii populare.

¹ „Cahiers. Corespondență română, 1977”, B.C.U.”L.Bлага”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 19, f.43.

² „Corespondență internă, 1979”, B.C.U.”L.Bлага”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 99, f.117.

3. Gino Damerini, Caterina Dolfin tron (Milano, 1929), biografie, puțin desuetă ca ton, a unei „femina de lettres” din secolul al XVIII-lea, dar interesantă pentru atmosfera venețiană și cu un apendice documentar conținând scrisori.

4. J. Segond, Le problème de génie (Paris, 1930), carte care n-ar putea nicidecum lăsa indiferent pe un estetician și teoretician al literaturii.

Repet, dacă le aveți pe unele dintre ele sau altele nu vă atrag, vă pot sugera și alte cărți.

Elena Siupiur scrie cu ardoare, dar ca Penelopa destramă zilnic ce a țesut, ceea ce nu înseamnă însă că veți avea de așteptat zece ani. Mi-a citit ieri forma definitivă a primelor pagini.

Pe d-ra Holban am văzut-o zilele trecute, când am deschis vorba, și am să trec pe la dânsa iarăși. Sînt sigur că vă va da un articol frumos.

Îmi rămîne, stimate Domnule Marino, să vă mulțumesc din nou pentru buna primire și să vă rog să-i transmiteți Doamnei respectuoasele mele omagii.

Primiți asigurarea sentimentelor mele devotate,

Andrei Pippidi

6¹.

20 mai 1979

Stimate Domnule Marino,

Viața ne dă, mi se pare, rareori ocazia să facem plăcere semenilor noștri. Socot deci o întâmplare fericită că am putut găsi cărți care să vă folosească întrucîtva, deși mai puțin decît mie prețioasa ediție a Porfirogenetului.

Mulțumesc de asemeni pentru extras. Articolul, pe lîngă satisfacția pe care presupun că o simte orice cititor al său, mi-a oferit-o și pe aceea, mai amară, de a constata efectele nefaste ale iluminismului (întîrziat) în cultura română: cenzura teatrală de la Alexandru Șuțu² pînă azi.

D-na Holban s-a mirat că nu găsește Cahiers la raft, la Biblioteca Academiei. Vă semnez à toutes finés utiles această scăpare a epigonilor lui Bianu.³ D-na Siupiur nu se oprește din scris decît ca să-mi citească, la telefon, cîte două-trei pagini. În cîteva zile va fi gata. Ceilalți colaboratori sînt în regulă? Out-ils pondus leurs oeufs d’or?

Sînt foarte încîntat de cartea polonezului.

Vă rog să primiți, stimate Domnule Marino, asigurarea sentimentelor mele devotate,

Andrei Pippidi

7.⁴

București, 26 noiembrie 1979

Stimate Domnule Marino,

Am și eu, ca mulți alții, o slăbiciune: cînd trebuie să scriu o scrisoare dezagreabilă pentru mine sau pentru acela căruia mă adresez, las timpul să treacă, în nădejdea că, cine știe cum, aș putea fi scutit de această obligație. Așa că, de mai mult de o săptămînă, scrisoarea D-voastră a stat ca o muștrare pe masa mea de lucru (un fel de a zice: acest birou e acoperit de maldăre de cărți și reviste, ca totdeauna cînd sînt în zorul unei lucrări). Îmi pare cu atît mai rău de această întîrziere cu cît se cuvenea să vă mulțumesc mai degrabă pentru apariția studiului despre „morlahi”. Așa cum este, numărul e foarte bun, deși îndrăznesc a crede că n-ar fi fost mai puțin bun, fără „morlahi”.

Acum, despre numărul viitor, cel cu „Călătorii”. În septembrie, cînd credeam că mă voi putea ține de cuvînt, am fost foarte ocupat, cu încheierea tezei de doctorat, și absența D-voastră din țară m-a încurajat! De atunci m-a prins și mă reține în continuare altă obligație: lucrarea de plan, deci cu un sonor neînduplecat, o cercetare minuțioasă a bibliotecii Mavrocordaților, a surselor occidentale și bizantine ale culturii fanariote. Adevărul e că pînă la sfîrșitul anului nu pot face

¹ Idem, f. 128.

² Alexandru Șuțu, domnitor al Moldovei între 1801-1802 și al Munteniei în 1802, 1806, 1818-1821.

³ Ion Bianu, filolog, bibliograf și istoric literar (1856-1935).

⁴ „Cahiers. Corespondență, 1979”, B.C.U.”L.Blaaga”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 29, f.14.

nimic! Pe Baczko¹ l-am citit, dar ar fi o nedreptate pentru o carte atît de frumoasă să-i fac o recenzie de mîntuială.

Atunci, ce propun? Fie să vă restitui imediat cartea, ca s-o aveți la dispoziție, iar pentru prezentarea Călătorilor străini să vă adresați direct editorilor colecției (d-na Holban, Gh. Snagov, 28, sau dr. Paul Cernovodeanu, Institutul de Istorie „N. Iorga”, Bd. Aviatorilor, 1). Al doilea va fi cu siguranță dispus s-o facă: e și autorul cărții Societatea feudală românească văzută de călători străini (sec. XV-XVIII), din 1973. Fie să așteptați luna ianuarie. A treia soluție ar fi să renunțați la cele două recenzii, cel puțin pentru sumarul numărului tematic. Cea la cartea lui Baczko și-ar găsi probabil locul și mai tîrziu, într-un alt context.

Vă rog să credeți că sînt dezolat de a vă pune într-o asemenea încurcătură, îmi închipui că orice zăbavă începe să fie supărătoare, de aceea, ca să primesc cît mai curînd răspunsul D-v., îmi îngădui să vă dau numărul meu de telefon, XXXXXX, și pe acela de la Institut – secretariat, 507290 (aici, de la amiazi încolo, în fiecare zi). Încă odată, vă cer iertare.

Primiți, vă rog, odată cu omagiile mele respectuoase pentru Doamna Marino, salutări rușinate, dar nu mai puțin cordiale,

Andrei Pippidi

8.²

București, 6 decembrie '79

Stimate Domnule Marino,

Mă închin înaintea hotărîrii D-voastre. Rămîne așadar pentru luna viitoare, fie ce-o fi.

Aștept o veste de la d-na Anghelescu (ultima oară cînd am căutat-o era internată în spital!) în legătură cu drepturile de autor. Fi-vor gata extrasele în ianuarie?

Primiți, vă rog, asigurarea sentimentelor mele cordial devotate,

Andrei Pippidi

9.³

București, 31 ianuarie 1980

Scumpe Domnule Marino,

În noiembrie am făgăduit: „în ianuarie”. Și ianuarie este (încă), deci vă expediez peste ½ de ceas recenzia – discuție – comentariu. Am încercat să fie altceva decît o prezentare bibliografică obișnuită, fiind îndemnat la aceasta de respectul pe care-l port atît revistei care mă va publica (nu-i așa?) cît și lucrării. Laudele sînt pornite din adevărata mea convingere că avem o lucrare bună pentru 100 de ani în colecția călătorilor. Cu Utopia ce să fac ? Cît timp o mai pot păstra ? Dacă ați decala recenzia pentru numărul următor...

N-am primit încă extrasele de la Bunul Sălbatic. Zău, e păcat, de ce ? Dar răspunsul îl bănuiesc: tipografia, etc. Desigur, D-voastră n-aveți nici o vină.

Vă rog să primiți, deci cu întîrziere, urările mele de sănătate și spor într-un an prielnic. Alături respectuoasele mele omagii Doamnei Marino.

Cu sentimente devotate,

Andrei Pippidi

¹ Bronislaw Baczko, scriitor polonez (n.1924).

² Idem, f.15.

³ „Cahiers. Corespondență, 1980”, B.C.U. „L.Blaga”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 34, f.16. Pe această scrisoare dl. Adrian Marino a notat următoarea însemnare: “Ana Spaleru 15 A Buc. I”.

10.¹

București, 21 februarie 1980

Stimate Domnule Marino,

Nu v-am răspuns de îndată, așa cum de cuvenea, la ultima D-voastră scrisoare care a sosit aproape în același timp cu extrasele așteptate, un îndoit prilej de a vă mulțumi. Sînteți gata a mă îndatora o dată mai mult ? Am sovăit să vă adresez această rugăminte, neîndrăznind să mărturisesc cîtă plăcere mi-a făcut vestea că Lionello Sozzi și Jaques Proust au exprimat o părere favorabilă despre articolul meu. Dar, gîndindu-mă bine, cred că pot să fiu iertat să mă bucur – la vîrsta mea – de asemenea aprecieri. Am chiar nevoie de ele pentru a mă convinge că, din cînd în cînd, pot face și eu ceva bun. De aceea, mi-aș îngădui să vă rog a-mi transcrie cuvintele binevoitoare ale corespondenților D-voastră, pentru uzul meu personal numai. Întîmplarea face că, dintre cei doi colegi cărora le-am oferit primele extrase, unul nu l-a citit nici pînă astăzi iar celălalt l-a găsit „slab”. Eram deci destul de abătut și sincer îngrijorat cînd am primit din partea D-voastră asigurarea altor ecouri, mai invidiabile.

Cu cele mai bune sentimente,

Andrei Pippidi

11.²

București, 8 mai 1981

Stimate Domnule Marino,

Am primit azi primul semn al întoarcerii Dvs în țară (bine ați venit!) și mă grăbesc să vă trimit cartea împrumutată, cum aveți delicatețea de a spune, „de un timp oarecare”. Roșesc! Nu mai vorbesc de rușinea de a nu fi putut scrie recenzia făgăduită... De altfel, nu știu dacă Cahiers vor mai continua să apară. Oricum, am văzut corectura, datorită bunăvoinței d-nei Anghelescu, care e totuși așa de greu de găsit, fără telefon.

Tot în legătură cu reconstituirea bibliotecii Dvs., mă așteptam la un răspuns, după ce v-am trimis prin ianuarie ultima mea carte, Hommes et idées du Sud-Est européen.³ Am crezut că e mai bine să o găsiți la întoarcere. Dacă cumva s-a pierdut, vă rog fie să i-o cereți prietenului meu, Mihai Gherman, de la Biblioteca Academiei din Cluj, care are în păstrare patru exemplare pentru orice eventualitate, fie să așteptați prima mea vizită, care nu poate să mai întîrzie mult, fiindcă la sfîrșitul acestei luni sau la începutul celei viitoare ar trebui să vin să-mi susțin teza de doctorat. Voi avea atunci plăcerea să scriu pe volum o dedicație nouă, cu aceleași vechi devotate sentimente,

Andrei Pippidi

12.⁴

București, 29 noiembrie 2000

Scumpe Domnule Marino,

Iată în sfîrșit xerocopia articolului căutat de atîta vreme. Merită sau nu osteneala, veți judeca D-voastră. Dar onoarea e salvată: am putut găsi numărul de revistă doar în biblioteca Institutului Teologic.

În altă ordine de idei, n-am primit confirmarea pachetului expedit acum vreo zece zile pe adresa D-voastră. E cartea mea, de curînd apărută la Iași, în care sînt adunate o seamă de texte mai vechi și mai noi. O fi încă pe drum...

Vă rog să primiți, scumpe Domnule Marino, asigurarea cordială a celor mai bune gînduri,

Andrei Pippidi

¹ „**Corespondență internă, 1980**”, B.C.U. „L.Bлага”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 100, f.33.

² „**Corespondență internă, 1981**”, B.C.U. „L.Bлага”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 101, f. 77.

³ Andrei Pippidi, **Hommes et idées du Sud-Est européen à l'aube de l'age moderne**, București, Paris, 1980.

⁴ „**Corespondența română**”, 2000, vol. II, B.C.U. „L.Bлага”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd. Marino 425/2, f. 67.

București, 6 decembrie 2000

Scumpe Domnule Marino,

Tocmai când începeam să mă îngrijorez, am primit scrisoarea Dvs., vreo două ore după ce vă telefonasem ca să aflu dacă ați primit cartea. Între timp v-a ajuns probabil și articolul din „Raze de lumină”. Chiar dacă nu mai aveți nevoie de el, veți constata că am făcut tot posibilul ca să vă fiu util.

Ca să răspund la întrebările Dumneavoastră, cartea lui Țurlea, N. Iorga în viața politică a României,² e o carte conștiincioasă. Pot spune că am supravegheat fiecare pagină a textului și autorul avea pe atunci dreptul la colaborarea mea, ca fost coleg de Facultate și om, credeam atunci, onorabil. Mi-a fost pe urmă foarte penibil să asist la degradanta lui metamorfoză, pe care am denunțat-o chiar eu în „22”, rupînd public și definitiv relațiile cu el. Mult mai slabă e lucrarea lui Titu Georgescu, Nicolae Iorga împotriva hitlerismului,³ și din cauza momentului cînd a fost scrisă (are totuși o bună prefață, semnată de M. Berza). Amîndouă cărțile pot fi citite pentru conflictul cu Călinescu în legătură cu suspendarea „Neamului Românesc”. Cred că aveți Scrisori către Catinca,⁴ ediția Corespondenței bunicilor mei, în care un capitol se referă la atmosfera apăsătoare, de suspiciune polițienească din timpul dictaturii regale.

Cît despre „Constituția” lui Constantin (nu Nicolae) Mavrocordat publicată în „Mercure de France”, bibliografia e foarte bogată. Aș începe cu Gh. I. Brătianu, Două veacuri de la reforma lui Constantin Mavrocordat, A.A.R. în S.I., s. III, T. XXIX, 1947 (p.435-443 cuprind chiar textul francez). Alt reper este studiul lui Șerban Papacostea, La grande charte de Constantin Mavrocordat (1741) et les reformes en Valachie et en Moldavie, în Symposium. L'époque phanariote, Thessaloniki, 1974, p.365-376. Mai este și un articol special despre această publicație de propagandă în Franța, înlesnită de abatele Desfontaines,⁵ unul dintre adversarii lui Voltaire, în R.E.S.E.E.⁶ prin 1980, nu în 1981, XIX,4: este Anne-Marie Cassoly, Autour de l'insertion dans le „Mercure de France” de la “Constitution” de Constantin Mavrocordat. În sfîrșit, aș adăuga Remus Niculescu, Portretul unui domn din epoca luminilor: Constantin Mavrocordat, văzut de Jean-Etienne Liotard,⁷ în „Studii și cercetări de istoria artei”, s. Artă plastică, T. 41, 1994, p. 43-54. Mai există și un volumaș de Florin Constantiniu, Constantin Mavrocordat,⁸ o biografie scrisă pentru seria de voievozi de la Editura Militară.

Depasta⁹ era unul dintre adulatorii greci, pentru greci. Traducerea franceză a hrisovului țintea alt public.

Îmi place să mă gîndesc ce ne preocupă în ajunul unor alegeri care nu pot fi, oricum, decît dezastruoase. Dar tata, în august 1944, era la Sinaia traducîndu-i pe Eleați, desigur un exemplu vrednic de imitat.

Primiți vă rog, stimate Domnule Marino, urările noastre cele mai bune pentru sărbătorile ce se apropie. La mulți ani!

Andrei Pippidi

¹ „Andrei Pippidi”, B.C.U. „L.Bloga”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd. Marino 449, f. 1.

² Petre Țurlea, Nicolae Iorga în viața politică a României, București, 1991.

³ Titu Georgescu, Nicolae Iorga împotriva hitlerismului, București, 1966.

⁴ Nicolae Iorga, Scrisori către Catinca 1900-1939, București, 1991.

⁵ L'abbé Desfontaines, scriitor francez (1685-1745).

⁶ R.E.S.E.E. = Revue des études sud-est européennes.

⁷ Remus Niculescu, Portretul unui domn din epoca luminilor văzut de Jean-Etienne Liotard, în S.C.I.A.-A.P., 1994.

⁸ Florin Constantiniu, Constantin Mavrocordat, București, 1985.

⁹ Petru Depasta Peloponesianul, erudit cronicar grec, stabilit în Țara Românească, medic la curtea lui Constantin Mavrocordat.

14.¹

București, 25 ianuarie 2001

Scumpe Domnule Marino,

De ce vă scriu, în pofida hazardurilor poștei despre care m-ați avertizat, când aș fi putut să vă transmit telefonic mulțumirile mele pentru recenzia pe care am citit-o adineaori, adusă de poștă ca un dar la intrarea în week-end ? Fiindcă simt nevoia de solemnitate atunci când mă adresez D-voastră. Aș vrea să rămână cumva fixată expresia recunoștinței mele pentru cuvintele atît de înțelegătoare și binevoitoare pe care le-ați scris despre cartea mea.

Vă amintiți – eu, în orice caz, n-aș putea uita – că D-voastră mi-ați dat acolada la doctoratul meu, acum 20 de ani. Cele două volume pe care mi le-ați dăruit atunci au rămas la loc de cinste în biblioteca mea (Constantin Porfirogenetul, în cea mai bună ediție, rarisimă, fiind chiar de întrebuințare curentă pentru mine). Solidaritatea pe care v-o declarați cu mine, după două decenii, mi-este deosebit de prețioasă. Sîntem în bună companie: firește, prietenul meu Vlad, de a cărui pierdere nu mă pot consola, Constantiniu, desigur, deși mi-e imposibil să înțeleg admirația lui pentru Ceaușescu și Antonescu, Boia, cam superficial – pe domnul Voicu nu-l cunosc și nu cred că e istoric. Îmi pare bine că v-au plăcut paginile despre Lăcusteanu² (le datoram tatălui meu care-mi pusese în mîină această carte³ care-I plăcea). Foarte exact ați recunoscut în pasajul despre Sabina Cantacuzino,⁴ o aluzie pro domo. În sfîrșit, nu mi-aș fi putut dori un cititor mai atent și mai dispus să-și declare afinitățile.

Vă rog încă odată să primiți urările de sănătate și viață lungă, la fel de sincere și după trecerea pragului dintre ani, la care îmi face plăcere s-o asociez și pe Doamna,

Andrei Pippidi

15.⁵

București, 1 noiembrie 2001

Scumpe Domnule Marino,

Mulțumesc pentru bunele cuvinte pe care le-ați avut despre cartea Alinei. O las, de altfel, pe ea să vă spună plăcerea cu care a citit articolul din „Observator”.

Eu m-am apucat, vrînd-nevrînd, să caut informații despre Leonte Radu. Fiind „piqué” (întepat, cum s-ar zice) în amorul propriu, am încercat să răspund încrederii pe care, ca întotdeauna, mi-o arătați. Ce am găsit, deci ?

Textul Sistemei, adică al documentarului de bază, este Hurmuzaki, supl. I la vol. VI, p.82-96.

Singurul articol cu privire la el este al lui Valerian Popovici⁶ (tristă figură a Universității ieșene din epoca stalinistă) Unele date noi despre conjurația confederativă, în vol. Lucrările sesiunii generale științifice din 2-12 iunie 1950, București, Ed. Acad., 1951, p. 1993-2000.

Un comentariu apare la Gh. Platon, Moldova și începuturile revoluției de la 1848, Chișinău, ed. Univeristas, 1993, p. 141-143. El atrage atenția asupra faptului că L. Radu și grămăticul N. Ene n-au făcut decît să transcrie documentele. Acestea aparțineau, potrivit declarațiilor lui Radu, proprietarului din Văleni, aga Alecu Roset, iar conținutul lor nu i-ar fi fost cunoscut (contradicție flagrantă!). Ba chiar, omul nostru insinuează că, „de s-ar iscodi poate la mai mari case, se vor găsi hârtii dupe atunci mult mai urâte”... Anul este 1839. Denumirea „conjurație confederativă” are în vedere intenția de a alcătui o confederație Moldova-Muntenia-Serbia, cu prinț străin ereditar, după model occidental, “ca în Europa”.

¹ „Andrei Pippidi”, B.C.U.”L.Bloga”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd. Marino 449, f. 2.

² Grigore Lăcusteanu, senator și ofițer român (1813-1883).

³ Grigore Lăcusteanu, Amintirile colonelului Lăcusteanu, București, 1933.

⁴ Sabina Cantacuzino, scriitoare română (1863-1941), fiica lui I. C. Brătianu și soția doctorului Constantin Cantacuzino.

⁵ Idem, f. 3.

⁶ Valerian Popovici, istoric (1908-1967).

La Traian Ichim, Alecu Russo. Cîteva date nouă cu privire la viața și familia lui, extras din „Viața Românească”, [1923], p. 25, este o referire la hotărnicia moșiei Horniceni „a destăratului comis Leon Radu”. Articolul este foarte interesant, fiindcă cuprinde lista cărților inventariate la moartea lui Alecu Russo, biblioteca sa personală. Mențiunea citată dă de înțeles că Leon Radu a emigrat după descoperirea complotului, sau că a fost exilat.

Am avut curiozitatea să văd ce spune despre Alecu Roset generalul Radu Rosetti, Familia Rosetti, I, București, 1938, p. 134-136, n.1795, m. 1837, înmormîntat în biserica Tălpari din Iași, fiul lui Constantin și al Anastasiei Beldiman, căs. Profira Miclescu. A fost un permanent opozant, spirit neastîmpărat și aprig, în conflict cu domnii și cu consulul Rusiei. Dacă e să credem pe L. Radu, proiectul de reformă constituțională exista deja cu „un an și mai bine” înainte de moartea lui A. Rosetti, deci din 1835-1836. Se prea poate ca Radu să fi dat vina pe un mort, ca să nu fie tras el la răspundere.

Dintre frații lui Alecu, doi, deși clerici, episcopul Veniamin și egumenul Ghenadie, au participat activ la politica vremii. Veniamin și alt frate, Scarlat au luat parte la mișcarea revoluționară din 1848.

Iată o sumară orientare în materie. Mi-a făcut plăcere să am acest prilej de a vă fi util.

Cu cele mai afectuoase salutări,

Andrei Pippidi

P.S. Scuzele mele pentru întîrziere. Mereu e cîte o poveste cu corespondența noastră. Îi dădusem această scrisoare Alinei ca s-o expedieze, dar ea a plecat între timp în străinătate, așa că am recuperat-o cu greu.

16.¹

BUON NATALE

e un

FELICE ANNO NUOVO

Acestea sînt urările Alinei și ale mele pentru D-voastră și stimata Doamnă. Pentru a vă încredința de gîndurile noastre cele mai bune, am adăugat un material care va servi, poate, la scrierea marelui op despre cenzură. Un semn de prietenească solidaritate, în pragul unui An Nou pe care vi-l dorim plin de fericire și urmat de alții mulți, la fel de buni.

Andrei Pippidi

17.²

Îngerul vine să vă aducă, „o, ce veste minunată” și gîndurile afectuoase ale Alinei și ale mele. N-am văzut încă noua carte a lui Sorin despre care scrieți în „România literară” (sau „22”, nu mai țin minte unde am văzut), dar cred că diferența este în interlocutorul ales, care, desigur, nu are aceeași vervă stimulentă.

La mulți ani. Sărbători fericite,

Andrei Pippidi

18.³

București, 2 aprilie 2001

Scumpe Domnule Marino,

¹ „Andrei Pippidi”, B.C.U. „L.Bлага”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd. Marino 449, f. 4, felicitare.

² „Corespondența română”, 2001, vol. II, B.C.U. „L.Bлага”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd. Marino 430/2, f. 56, carte poștală ilustrată.

³ „Corespondența română”, 2001, vol. I, B.C.U. „L.Bлага”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd. Marino 430/1, f. 46.

Iată alte semne de respectuoasă afecțiune de la Alina – împărtășită, nici vorbă, de mine. Deocamdată, mă îndeletnicesc cu lectura dialogurilor cu Antohi. Binențeles, simpatizez cu amândoi convorbitorii.

Pe aici, avem și noi distracțiile noastre. La un concurs pentru direcția Institutului Iorga, l-am avut drept competitor pe politicul Scurtu, consilier prezidențial, care m-a înscris cu 4 voturi din 5.

Primiți, vă rog, cele mai bune gânduri din partea Alinei și a mea,

Andrei Pippidi

BIBLIOGRAFIE:

*** *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978.

*** *Dicționarul general al literaturii române*, vol. I, București, 2004.

*** *Dicționarul enciclopedic*, vol. II, București, 1996.

Nicolae Iorga, *Scrisori către Catina 1900-1939*, Documente literare, editate de Andrei Pippidi, București, 1991.

Adrian Marino, *Prezențe românești și realități europene. Jurnal intelectual*, Iași, 2004.

Adrian Marino, *Libertate și cenzură în România*, Iași, 2005.

Informațiile bibliografice sau... pe urmele cărții în bibliotecă

Costel Dumitrașcu¹
B.C.U. "Lucian Blaga" Cluj-Napoca

Este cunoscut faptul că BCU „Lucian Blaga” este una dintre cele mai mari biblioteci din țară. Dezvoltate pe parcursul multor zeci de ani, colecțiile bibliotecii sunt organizate într-o multitudine de fonduri, cu tot atâtea tipuri de cote, regăsite în cataloage tradiționale și/sau online, aceste cataloage fiind amplasate nu doar în Sala Cataloagelor, ci și în alte locații din bibliotecă, ceea ce face ca inclusiv accesul la ele să fie limitat pentru anumite categorii de utilizatori. Se mai adaugă la acestea tipurile diferite de acces la publicații: cu servire din depozite (în anumite săli, în funcție de fondul solicitat) sau, în unele cazuri, direct de la raft. Complexitatea fondurilor și a surselor de regăsire a publicațiilor cuprinse în aceste fonduri face dificilă regăsirea informației uneori chiar și pentru bibliotecari.

Pentru a rezolva orice problema legată de regăsirea informației în cataloagele BCU „Lucian Blaga”, funcționează aici punctul de *Informații bibliografice*, deservit de doi bibliotecari, care, sub titulatura de *bibliografi de serviciu*, au rolul de a asista utilizatorii în regăsirea informației, mai precis în folosirea instrumentelor de informare ale bibliotecii, dar care se mai ocupă, de asemenea, și de formarea utilizatorilor în scopul folosirii (cât mai) independente a serviciilor bibliotecii. Este vorba de un serviciu care implică aspecte de o complexitate nu întotdeauna suficient înțeleasă, în care bibliotecarul reprezintă poate cel mai mult legătura, intermediarul, dintre cititor și informație.

Evident, o bună informare a utilizatorilor pornește de la cunoașterea în totalitate de către bibliotecari a resurselor bibliotecii. Fiind eu însumi *bibliograf de serviciu*, pot spune că eficiența maximă a serviciului este asigurată, însă, doar dacă, alături de această cunoaștere a bibliotecii și calitățile necesare activității cu publicul, bibliotecarul dispune de o vastă cultură generală și, nu în ultimul rând, de o bună cunoaștere a psihologiei umane. De ce spun asta?

Putem da un răspuns corect, complet și clar majorității solicitărilor și ne putem manifesta (atât verbal, cât și nonverbal) disponibilitatea de a răspunde acestor solicitări, dar cel care decide dacă și în ce măsură apelează la acest serviciu este exclusiv utilizatorul. În multe cazuri acesta, necunoscând complexitatea surselor de informare pe care le are la dispoziție, consideră că nu are nevoie de ajutor, în altele, efectiv nu știe că poate solicita asistență; unii utilizatori ezită din diferite motive în a solicita asistența din partea bibliotecarului, alții, din fericire puțini, sunt pur și simplu reticenți la a primi ajutor din partea acestuia. Pe de altă parte, nu întotdeauna, după ce s-a decis să apeleze la ajutorul bibliotecarului, utilizatorul știe să ceară exact informația de care are nevoie și, pentru a ne asigura că înțelegem exact solicitarea, e nevoie de întrebări suplimentare, menite să ne dea indicii în plus.

Mai importantă decât asistarea propriu-zisă a utilizatorilor în folosirea instrumentelor de informare a bibliotecii este formarea lor în acest sens. În BCU „Lucian Blaga” formăm utilizatorii - în măsura în care, la fel ca în cadrul asistenței în regăsirea informației, există disponibilitate din partea lor în acest sens - în cadrul unor cursuri organizate special în acest scop sau pur și simplu pe parcursul muncii de zi cu zi. Desigur, este decizia bibliotecarului dacă, în cazul unei solicitări, îi prezintă cititorului *ce* găsește în fondurile bibliotecii sau *cum* trebuie să caute ce îl interesează, dacă îl îndrumă spre informația căutată sau îi explică cum să o caute. În cazul meu, atunci când nu timpul pe care îl am la dispoziție mă face să iau această decizie, mă bazez tocmai pe gradul de interes față de bibliotecă și pe disponibilitatea pe care o observ la utilizator.

Pe parcursul anilor petrecuți în acest serviciu am observat că utilizatorii BCU „Lucian Blaga”, în majoritate studenți, folosesc, în general, serviciile bibliotecii pentru completarea cunoștințelor necesare studiului, astfel că, de cele mai multe ori, gradul lor de interes față de bibliotecă este, de fapt, atât de mare pe cât de mult le este solicitată de către profesor folosirea

¹ E-mail: cstldmtrsc@yahoo.com

bibliotecii în procesul de învățare. Din această cauză, mulți dintre aceștia nu sunt propriu-zis interesați de serviciile bibliotecii, mai exact nu-și dau seama de importanța cunoașterii serviciilor bibliotecii și de cât de utile le sunt aceste cunoștințe. Pe destui dintre ei bibliografia obligatorie sau vreun referat îi aduce din când în când în bibliotecă, iar scopul lor este să primească în cel mai scurt timp în sala de lectură (după ce, de cele mai multe ori, au încercat mai întâi să o împrumute la domiciliu) publicația solicitată și eventual să xeroxeze ceea ce au de citit. Din păcate nici la mulți dintre acei care își petrec foarte mult timp în sălile de lectură interesul pentru lectură nu înseamnă neapărat interes pentru bibliotecă, pentru modul de funcționare a acesteia; justificat, poate, dar deloc agreabil din perspectiva bibliotecarului pus în situația de a explica lucruri elementare utilizatorului pe care îl vede în bibliotecă de 2-3 ani, aproape zilnic. Aceștia sunt acei utilizatori care, în măsura în care solicită asistență, primesc răspunsuri exacte, punctuale, în cel mai scurt timp; de formare, în cazul lor, consider că nu poate fi vorba.

Există, din fericire, și „ceilalți”, acei utilizatori, cărora, petrecând mult timp în bibliotecă, li se pare, pe bună dreptate, normal să înțeleagă ce se întâmplă în jurul lor, să cunoască biblioteca și serviciile ei. Pentru că, evident, sunt mai dispuși la formare, în cazul lor, odată cu derularea procesului de regăsire a informației, se pune accent pe explicarea modului în care se realizează aceasta. Formarea utilizatorilor este, în cazul acestei categorii, necesară în egală măsură pentru cititor și bibliotecar, cititorul având satisfacția unui mai mare grad de independență în folosirea serviciilor bibliotecii, iar bibliotecarul ușurându-și radical munca.

Concluzionând, activitatea de informare bibliografică este pentru mine, în primul rând, o provocare și, chiar dacă nu fiecare solicitare a utilizatorilor mă face să mă simt ca un detectiv pe urmele cărții în bibliotecă, îmi ofer totuși satisfacția de a-i face pe cititori să fie mulțumiți chiar și de răspunsurile la cele mai banale întrebări.

ORIZONTURI

„ASTROLABIUM”

Un manuscris muzical inedit din sec. XVI
– Biblioteca Teleki-Bolyai –

Pavel Pușcaș¹
Academia de Muzică
„Gheorghe Dima” – Cluj

În bibliotecile transilvane mai există multe documente muzicale manuscrise, tipărituri sau cărți vechi ce se referă indirect la istoria artei muzicale în general, și în special la aceea a Transilvaniei, la aspecte relevante pentru zona înconjurătoare sau chiar a orașului propriu-zis în care își are sediul biblioteca în cauză. Subiectul lucrării de față îl constituie prezentarea unui manuscris muzical inedit și – după câte cunoaștem – până acum necercetat, ce se află în posesia Bibliotecii Teleki-Bolyai din municipiul Târgu-Mureș. Am avut ocazia, în anii în care am fost bibliotecar și

¹ E-mail: pavel_puscas@yahoo.com

coordonator al Secției de Artă, să examinez, mai aproape și sub multiple aspecte, numeroase documente printre care și manuscrisul original «ASTROLABIUM».

Din motive de economie a expunerii am organizat structura cercetării de față în trei segmente succesive, în care vom analiza:

I. aspectele materiale privind documentul,

II. mai apoi conținutul muzical propriu-zis al acestuia și,

III. în final, vom aduce considerații asertorice asupra autorului sau autorilor prezumtivi ai manuscrisului, căci aceștia rămân în continuare neidentificați.

S-ar impune în acest caz o laborioasă muncă de cercetare comparată cu alte manuscrise sau antologii de piese muzicale renescentiste ce sunt deținute însă doar de marile biblioteci europene, astfel încât, în acest stadiu, concluziile noastre rămân încă sub semnul ipotezei și probabilității ce derivă din examinarea muzicologică fundamentală. Sub acest aspect, prezenta lucrare are un caracter rezumativ, de prezentare și studiu muzicologic, ne-constituind o cercetare încheiată, definitivă.

I. Aspecte materiale privind documentul

Manuscrisul muzical se găsește în posesia Bibliotecii Teleki-Bolyai, aparținând, în cadrul colecțiilor bibliotecii, la ceea ce se numește „fondul mixt”, sub cota B.f. 571, fiind cunoscut sub numele de „ASTROLABIUM”.

Din punct de vedere exterior, *de visu*, el se prezintă sub forma unui coligat din care fac parte opt lucrări separate, distincte, și anume: cinci lucrări tipărite în perioada 1501-1517 și trei manuscrise. Dintre manuscrise, primul este o compilație după o lucrare de astronomie – care a dat de altfel și numele atribuit ulterior întregului coligat –, iar al doilea constituie un index farmacologic eclectic cu termeni în latină, greacă dar și arabă [*graeco-arabico et latino teutonico...*].

În sfârșit ca enumerare dar și la propriu – fiindcă este plasat în finalul compilației – găsim al treilea manuscris, cel muzical propriu-zis. Prezentăm succint mai jos, fiecare din lucrările cuprinse în coligat, căci în lipsa unor date directe, precise, acestea ne vor furniza cel puțin date probabile, mediate, la adresa manuscrisului muzical.

Cuprins:¹

1. IOANNIS REUCHLIN – „De arte cabalistica”, Hagenau, apud Thoma Anselmus, 1517 / cu adnotații manuscrise posibil ale autorului manuscrisului muzical căci grafia este extrem de asemănătoare/
2. RATISBONENSIS ALEXANDRI ANDREE – „Mathemalogium”, Lipsiae, 1504 / cu adnotații manuscrise... /
3. IOANNIS MARLIANI – „Questio de caliditate corporum humanorum tempore hyemis [& estatis & de antiparist], Venetiis, 1501 / octobris sic! /
4. IOANNIS PISANI – „Perspectiva anglicii communis...”, Lipsiae, 1504 / cu adnotații... /
5. Manuscris „ASTROLABIUM”, sec. XV / cu adnotații... /
6. Glosar de medicamente (în limba greacă, latină arabă) / foarte probabil o compilație după o lucrare de farmacologie arabă /
7. IOANNIS STÖFLER IUSTINGENSIS – „Tabula Astronomica”, Tübingen per Thoma Anselmus, 1514
8. Manuscris muzical /20 de file ce cuprind în total 25 de pagini cu portative trasate manual [cu ocr] și cu note muzicale scrise cu pana și cerneală neagră /

¹ [deși indexul manuscris enumeră 7 texte – utilizând 5a și 5b pentru 2 texte diferite –, în fapt acestea sunt 8]

ca „posesorul” celui de-al doilea scris muzical (cărui de altfel îi aparțin majoritatea pieselor) să fie și autorul lor.

„scriitura [grafia] pătrată” „scriitura triunghiulară”

Toate cele 20 de foi ale manuscrisului aparțin aceluiași tip de hârtie, care poartă un filigran specific: așa numitul „Tête de boeuf”. Catalogul Bricquet – lucrare de referință pentru filigranele epocii - indică faptul că marca tipografică „Tête de boeuf” este originară din orașul Épinal, situat în estul Franței (Lorena), pe râul Moselle, la sud-est de Nancy. Marca este datată 1514-1516. Din păcate în catalog nu se precizează numele manufacturii sau al meșterului care a fabricat hârtia cu această marcă. În același timp, se cuvine remarcat faptul că filigrane mult asemănătoare ca tipologie și dimensiune sunt specifice pentru zona de confluență dintre Franța și Germania – regiunile Alsacia, Lorena, Saar – ale aceleiași perioade. Există de altfel o întreagă familie [cu variante] de filigrane „Tête de boeuf”. Totuși, deoarece perioada de fabricație (1514-1516) se încadrează foarte bine în aceea de apariție a lucrărilor tipărite citate mai sus, există o foarte mare probabilitate ca hârtia să fi fost manufacturată în orașul Épinal, și mai apoi folosită în Germania aceleiași perioade, la Göttigen sau Tübingen.

Coligatul se prezintă sub forma unui volum in 8-vo, legat în pergament, ornamentat cu motive florale în vigneta. Ambele coperte exterioare prezintă în partea lor superioară inițiale majuscule imprimare, care se referă probabil la conținut și/sau posesor, după practica frecventă în epocă. Sunt marcați anii 1579 și 1587, dintre care primul reprezintă în mod cert data legării în volum, și cel de-al doilea probabil intrarea în posesia lui M.A.R.

Proveniența manuscrisului, până la punctul prim pe care l-am putut stabili cu siguranță – expusă în mod recurent – ar fi următoarea:

[5] - Coligatul intră în posesia Bibliotecii Teleki-Bolyai în anul 1962, odată cu întreg fondul Colegiului reformat.

[4] - Biblioteca Colegiului reformat îl deține din anul 1784, fapt atestat de ex libris-ul Bibliotecii și consemnarea anului; bibliotecarul Koncz József a alcătuit [probabil] în manuscris lista lucrărilor care stă drept frontispiciu al volumului. (Este posibil ca acest coligat să fi intrat în bibliotecă printr-o donație)

[3] - Mai înainte, el se găsea în anul 1621 în posesia lui Nicolai Gatti – medic italian de la Curtea din Alba Iulia al principelui Gabriel Bethlen (Faptul este atestat istoric de coincidența titlaturii din notația de proprietate).

[2] - Mai devreme, el a aparținut lui Andreas Rempler – preot evanghelic la Dumitra Mare (Villa Sancti Demetrii), în districtul Bistrița, care l-a achiziționat la Frankfurt pe Oder în anul 1585. Este aproape sigur că sensul inițialelor M.A.R. imprimate cu negru în legătura coligatului de la 1587 poate fi interpretat ca fiind „**Magister Andrea Remplerius**”.

[1] - **Andreea[s] Liebenthal** este punctul prim, inițial al periplului acestui coligat pe care-l cunoaștem. Acest Andreea Liebenthal l-a achiziționat în mod sigur din Germania, l-a posedat foarte probabil în deceniul 7-8 al veacului XVI și l-a legat sub actuala formă în 1579 [de asemenea imprimat pe copertă].

Ca o paranteză, remarcăm faptul că acest coligat și-a schimbat mereu posesorul în preajma sau chiar în timpul unor evenimente istorice, tumultuoase, din trecutul Transilvaniei și mai ales faptul – deloc întâmplător – că a poposit în centre de mare cultură și efervescență spirituală ale Transilvaniei (semnificative chiar și sub aspect muzical), ca Alba Iulia sau Târgu Mureș.

Acestea sunt informațiile directe pe care le furnizează documentul. În partea a treia a comunicării vom reveni cu câteva ipoteze de lucru, ce încearcă să clarifice soarta sa în Germania deceniilor de mijloc ale secolului al XVI-lea. Aceasta pentru aria spirituală germanică a fost în epocă zona de referință a spiritualității religioase, intelectuale și muzicale pentru Transilvania aceleiași perioade.

II. Analiza conținutului muzical

Toate cele 13 piese (12+12a) sunt piese vocale, motete, scrise pe text religios, în limba latină. În acest sens este interesant periplul acestui manuscris de tradiție strict romano-catolică în zone de predilecție și aparținând unor persoane de confesiune mai ales reformată. Textul este notat incomplet și uneori indescifrabil, fie din cauză că în epocă era frecventă practica de a nota doar începutul „versus”-ului, căci restul cuvintelor erau cunoscute de interpreți, fie datorită faptului că autorul manuscrisului a intenționat să realizeze o antologie, un compendiu strict muzical, iar în acest caz textul devine pur informativ. E posibilă și ipoteza conform căreia posesorii de confesiune reformată nu erau interesați de texte canonice latine ci doar de tehnica scriiturii vocale indiscutabil mai evoluată în spațiul de tradiție catolică. Oricare dintre aceste alternative ar fi valabilă, textul nu ne este de mare ajutor, căci confruntând temele ce au o evidentă filiație din „cantus planus” gregorian nu am găsit citat în clar decât un singur profil melodic în toate cele 13 piese. (Numărul 4 – „Aeterne Deus” – comparația s-a făcut cu o ediție contemporană: „Missale romanum”, Venetiis, 1514, p.111).

Cheile folosite în notare sunt cele tipice: cheile de *do* pe linia I, a III-a și a IV-a, plus cheia de bas (*fa*). Apar însă frecvent și așa-numitele „chiavette”: cheia de *do* pe linia a II-a, cheia de bariton, și chiar cheia *sol* pe linia a III-a. Armura utilizează frecvent *si bemol* la cheile ceea ce indică în principiu o sursă italiană unde această practică de notare era deja standardizată. Scriitura variază pe parcurs de la 3 la 5 voci, cu formule timbrale diferite. Interesante sunt, sub acest aspect, piesele 8, 9, 10, ce folosesc formula originală S, A, T, B₁ și B₂, față de combinația tipică S, A, T₁, T₂, B. De altfel, aceste piese sunt fără îndoială înrudite între ele atât în ce privește materialul tematic, tehnica polifonică, cât și ca structură formală.

Scriitura evident vocală tinde în unele piese să acceadă către turnuri și profile ce anunță deja scriitura instrumentală. Sub acest aspect foarte interesantă se dovedește piesa nr.6 din manuscris. Expoziția dublă comportă o temă ce intonează o pedală ritmitizată deasupra unei teme secunde agitate, puternic diminuată până la nivel de semifusa. După două măsuri apare dubla imitație canonică la cvinta inferioară. *Stretto*-ul este mult utilizat la intervale variabile ca înălțime și timp.

Apar intervenții dialogate între voci, prin motive scurte bine conturate. Impresia globală este depășirea în fapt a modalului și tendința către tonal. Este în mod evident o piesă instrumentală la nivelul tendințelor novatoare ale epocii.

Încă și mai interesantă se dovedește piesa nr.9, care, după ce debutează cu o expoziție strictă în stilul vocal renescentist, părăsește rapid acest cadru stilistic, evoluând puternic către un stil vocal-concertant sau chiar instrumental de sorginte venețiană. Folosirea frecventă a *stretto*-ului, apariția secvențelor pe spații largi (în module de 5 unități metrice!), tendința tonală foarte puternică, fac ca această piesă să depășească limitele renescentiste. Dar mai ales apariția unor aspecte care țin de psihologia muzicală a scriiturii este cu totul remarcabilă. Alternarea pasajelor polifonice cu cele omofone, în coral, creează un puternic contrast expresiv. Apariția unui „dublum” în care, pe aceeași temă în sopran, celelalte trei voci evoluează fugat în valori mici, creează deja un cadrul formal pe care l-am putea denumi un bipartit derivat (evident, incipient).

Din punct de vedere al formei, în afara excepției de mai sus (nr.9), toate celelalte piese au formă de lanț [A, B, C, D,...] caracteristică motetului renescentist. Ultimele două piese evoluează diferit până la jumătate, de unde continuă în mod identic. În fapt, cea de a doua constituie o variație o alternativă expozițională a celei dintâi, motiv pentru care le-am numerotat 12 și 12a.

Concluzionând asupra acestei sumare analize, conchidem că majoritatea pieselor aparțin stilului vocal renescentist, mai puțin cele două amintite mai sus – deși tendințe ce ies din acest cadru se manifestă și în celelalte piese. Notația nu este unitară, căci unele piese sunt notate într-o scriitură modernă adaptată epocii și stilului, pe când în altele apar ligaturi și mai ales ceea ce Willi Apel numește notația „neagră” – adevărate arhaisme în perioada respectivă. De altfel, tocmai aceste remanente ale tradiției grafiei medievale ne-au creat cele mai mari dificultăți în transcriere și, în unele cazuri, soluțiile la care ne-am oprit comportă interpretări variate și/sau alternative mai ales de ordin ritmic. Problemele de decizie au apărut în egală măsură și în interpretarea alterațiilor cadențiale [acestea nefiind exhaustiv notate, dar sunt în general subînțelese în practica de execuție]. Oricum, o transcriere justă fiind sancționată de punerea în partitură, ne-am ghidat mai ales după criteriile compatibilității verticale – ritmice și intervalice – în cadrul limitelor specifice ale stilului.

Faptul că există diferențe mari între piese, unele cu o scriitură stângace, de începător, chiar cu greșeli de conducere a vocilor, iar altele trădând o deosebită siguranță și rafinament expresiv, ar pleda pentru ideea că ne găsim în fața unei antologii muzicale ce cuprinde alături de un compendiu de știință și artă componistică și încercările unor practicanți mai modești.

III. Elemente pentru o eventuală portretizare a autorului

Faptele expuse până acum ne permit să inserăm câteva considerații asupra autorului sau autorilor acestui manuscris. Este de ordinul evidenței că raționamentele ce urmează nu constituie concluzii definitive, ci doar ipoteze de lucru – ce se vor confirma sau infirma, în funcție de cercetările ulterioare -, și numai în acest sens trebuie luate.

În primul rând este frapant faptul că acest coligat conține lucrări de aritmetică, geometrie, muzică, astronomie. Trimiterea la vechiul „quadrivium” al universității medievale este foarte directă. În acest sens, este posibil ca posesorul – dacă nu chiar și autorul manuscrisului muzical – să fi fost student la Universitatea din Göttingen sau Tübingen (de unde provin majoritatea lucrărilor tipărite), ce avea în plus preocupări eclecticice de astrologie, cabalistică, medicină etc. Iar existența unui astfel de coligat subliniază tradiția universitară occidentală ce alătură frecvent lucrări muzicale științelor din „quadrivium”. De altfel, contextul general al epocii este umanismul renescentist – calchiat și dezvoltat ca suport tradițional pe fondul reformelor de diferite nuanțe specifice Germaniei contemporane –, ceea ce favoriza orientarea către multiple domenii, eclecticismul gustului și preocupărilor intelectuale.

Pe de altă parte, ținând cont de cele două grafii prezente, putem conchide aproape cu certitudine că prima (cea pătrată) aparține unui copist profesionist ce a compilat piese de diverși autori, aceasta explicând și caracterul lor foarte diferit. Posesorul celei de-a doua grafii (cea triunghiulară) s-ar putea să fie și autorul pieselor pe care le-a notat. Ultima piesă vine de altfel în sprijinul acestei ipoteze, căci un copist ar fi copiat o piesă definitivă, încheiată, și nu două variante

cu prescurtări și trimiteri ale aceleiași piese. Nu în ultimul rând trebuie remarcat și faptul că piesele celei de-a doua grafii au un caracter mai unitar, raportabil mai curând la o singură persoană.

În privința datării manuscrisului, acesta este în mod sigur realizat în perioada ce cuprinde ca date limită intervalul anilor 1514-1579. Prima reprezintă limita anterioară a fabricării hârtiei, cea de-a doua este data legării celor opt lucrări în coligat în forma definitivă care ne-a parvenit până astăzi. Aceasta fiind însă o datare mult prea largă, lipsită de precizie, putem avansa ipoteza că realizarea concretă a manuscrisului muzical se situează la nivelul anilor 1520-1540. Este interesant faptul că acest interval este perioada în care în marile centre italiene (Roma, Florența, Veneția) apare și se dezvoltă exploziv genul madrigalului renascentist, pe când în manuscrisul nostru sunt doar piese muzicale aparținând tradiției motetului renascentist, oricum anterioară. Aceasta pledează clar pentru redactarea manuscrisului în spațiul germanic al perioadei de mai sus.

Recapitulând toate aspectele expuse mai sus, vom încerca să surprindem într-un tablou sintetic concluziile ce se desprind din materialul factual. Insistăm asupra faptului că aceste concluzii – pe care le vom expune într-o ordine inversă a coeficientului de probabilitate (credibilitate) pe care-l putem acorda fiecăreia – trebuie luate ca afirmații asertorice și/sau chiar problematice, nu ca și concluzii definitive. Iată-le:

- există doi autori ai documentului cercetat; cel puțin la nivelul realizării grafice a manuscrisului;

- piesele aparțin în mod cert mai multor compozitori (distinși din punct de vedere istoric, stilistic ș.a.m.d.); pe o singură foaie a manuscrisului [1] apare mențiunea Josquin [de Prés n.n.] – la timpul acela un compozitor de origine franco-flamandă într-o excepțională vogă și unanim admirat în Europa. Piesa muzicală nu este compusă de el deoarece confruntarea cu ediția operei sale complete [atestată] n-a dat nici un rezultat. Există însă în epocă practica atribuirii unui mare compozitor a unor piese anonime sau de un alt autor.

- manuscrisul constituie un compendiu de știință componistică, o „antologie” muzicală, probabil folosită ca lucrare de referință de către posesor, pentru încercări muzicale proprii, sau – foarte posibil – în scopul predării artei muzicii în școlile vremii;

- în manuscris sunt cuprinse atât piese vocale cât și instrumentale, în stilul renascentist al epocii, dar care prezintă deja caracteristici ale stilurilor ce vor urma

- este elaborat de o persoană (sau persoane) de o mare cultură și cu preocupări diverse în cele mai diferite domenii; (probabil un titrat luminat și enciclopedist – în sensul general al cuvântului – al uneia din universitățile germane); în orice caz, acesta trebuie să fi fost un diletant foarte luminat, dacă nu un adevărat profesionist al muzicii;

- manuscrisul este realizat probabil în intervalul cuprins între anii 1520-1540; spre acest fapt converg majoritatea elementelor din analiza propriu-zis muzicologică a textului;

- este foarte probabil că manuscrisul acesta a schimbat mai mulți posesori până în anul legării în coligat (1579) de către Andreea Liebenthal, ori că acesta a alcătuit coligatul din lucrări achiziționate în locuri și momente diferite.

Bibliografie

1. Apel, Willi, *Die Notation der polyphonen Musik*, Leipzig, 1981.
2. Coussemacker, Ed. *Scriptorum de musica medio aevi novam seriem ad Gerbetina alteram*, [vol I-IV], Paris, 1864-1876.
3. Jakó, Zsigmond., *Philobiblon transilvan*, București, 1977.
4. Josquin des Prés, *Werken van...*, [Opere Complete în 54 de volume], antologie și studiu critic de Prof. Dr. A. Smijers, Amsterdam, 1927-1963.
5. *** *Histoire de la musique*, Tome I, (Encyclopédie de la Pléiade), Paris, 1961.
5. *Missale romanum*, Venetiis, 1514

ANEXĂ
Motet 4 voci

Astrolabius p. 19-20

XXX

Musical score for four voices: Superius, Altus I, Altus II, and Baritonus. The score is in 4/2 time and features a complex rhythmic pattern with many rests and some melodic lines.

Musical score for four voices: S, TI, TII, and B. The score is in 4/2 time and features a complex rhythmic pattern with many rests and some melodic lines. A *pp* dynamic marking is present at the bottom.

4

11 Astrolabius p. 19-20

Musical score for four voices: S, TI, TII, and B. The score is in 4/2 time and features a complex rhythmic pattern with many rests and some melodic lines.

21

Musical score for four voices: S, TI, TII, and B. The score is in 4/2 time and features a complex rhythmic pattern with many rests and some melodic lines.

31

S
TI
TII
B

Detailed description: This system contains measures 31 through 41. It features four staves: Soprano (S), Tenor I (TI), Tenor II (TII), and Bass (B). The music is in a minor key with a 2/4 time signature. The Soprano part begins with a rest in measure 31, followed by a melodic line. The Tenor parts and Bass part provide harmonic support with various rhythmic patterns and rests.

42

S
TI
TII
B

in mss. = do

Detailed description: This system contains measures 42 through 52. It features four staves: Soprano (S), Tenor I (TI), Tenor II (TII), and Bass (B). The Soprano part has a melodic line with a note in measure 49 annotated with "in mss. = do". The other parts continue with their respective rhythmic and melodic lines.

53

S
TI
TII
B

in mss. = mi?

Detailed description: This system contains measures 53 through 63. It features four staves: Soprano (S), Tenor I (TI), Tenor II (TII), and Bass (B). The Soprano part has a melodic line with a note in measure 53 annotated with "in mss. = mi?". The other parts continue with their respective rhythmic and melodic lines.

64

S
TI
TII
B

Detailed description: This system contains measures 64 through 74. It features four staves: Soprano (S), Tenor I (TI), Tenor II (TII), and Bass (B). The Soprano part has a melodic line with a note in measure 64 annotated with "in mss. = mi?". The other parts continue with their respective rhythmic and melodic lines.

Alchimia și Muzica

Ioan Mihai Cochinescu¹
Muzicolog, Liceul de Muzică – Ploiești

I. În preajma athanorului

„În 1459, o înaltă individualitate spirituală, încarnată în personalitatea care poartă în istorie numele de Christian Rosencreutz, a apărut ca Maestru al unui grup foarte restrâns de discipoli inițiați. La această dată Christian Rosencreutz a fost ridicat la demnitatea de *Eques Lapidis Auraei*, adică la demnitatea de Cavaler al Pietrei de Aur, în sânul unei confrerii spirituale foarte închise, fraternitatea *Rosae-Crucis*.”

Ce reprezintă alchimia? Este ea știință, ocultism sau filosofie? Sau este pur și simplu un șir de povești și alegorii, uneori hilare dacă nu chiar stupide sau fără sens, despre delirul fabricării aurului, a elixirului tinereții veșnice, relatări incapabile să mai stârnească uluirea, fie măcar și copiilor din zilele noastre? Există o legătură între alchimie și știință? Și, mai mult decât atât, o încă și mai temerară întrebare: există o legătură între alchimie și muzică? Dar, cum ne-am putea reprezenta mental ființa de odinioară numită alchimist? Cât ar însemna istorie? Cât fantezie? Zâmbetul nostru condescendent de mileniu trei în fața acestui adevărat tir interogativ este rezultatul exploziei descoperirilor științifice, datorate secolelor de-abia trecute, iar bizara făptură antică sau medievală, pe care ne-o imaginăm bolborosind cuvinte de neînțeles în fața athanorului, nu întruchipează decât personificarea ignoranței desăvârșite. Așa stau însă lucrurile, cu-adevărat? Françoise Bonardel, profesor de filosofia religiilor la *Universitatea Paris I - Sorbona*, se întreabă, pe bună dreptate, de ce filosofia nu și-a pus niciodată problema serios în legătură cu tema noastră, citându-l pe M. Sauvage: „E limpede că filosofia noastră nu are habar de vreo înrudire cu „știința blestemată”, de mult compromisă în povești cu alambicuri și retorte. „Se pare că s-a uitat, mai afirmă Sauvage, că *filosofie* este un cuvânt care guvernează și adjectivul *filosofal*. În *Minima moralia*, Adorno numea destul de pripit alchimia: „metafizica imbecililor”, deși, mai amintește doamna Bonardel, la vremea sa chiar Schelling afirmase că numai faptul de a fi neștiințifice, nu descalifică aceste sisteme până la anulare, găsind chiar exigențe raționaliste în analiza lor mai profundă. Nu în ultimul rând, e de amintit poziția lui Kierkegaard care scrie în al său „Jurnal”: „Piatra care închidea mormântul lui Christos ar fi putut fi numită mai potrivit, cred, *piatra filosofală*, dacă este adevărat că îndepărtarea ei le-a dat atât de lucru nu numai fariseilor, ci, vreme de optsprezece veacuri, și filosofilor.” Mircea Eliade, citat în mai toate lucrările de însemnătate privind istoria alchimiei face precizarea că interesul pentru această străveche îndeletnicire s-ar datora în mod eronat prezumției de prechimie, dacă putem spune așa: „Am încercat să dovedesc că un asemenea criteriu de judecată nu este întotdeauna justificat; că alchimia nu a fost pretutindeni și totdeauna o prechimie; că dacă din tehnicile alchimice s-a desprins la un moment dat o tehnică nouă științifică prin care s-a constituit chimia modernă - aceasta nu înseamnă că toate tehnicile alchimice erau pragmatice.” Frământat de dilema pur materialistă – uneori atât de evident de reală – a lucrării alchimice, Jaques Sadoul descrie în culori destul de atrăgătoare modalitatea prin care a putut înțelege, personal, adevărul ascuns dincolo de vălul cel misterios al științelor oculte. Și-a cumpărat douăzeci de cărți în domeniu, le-a citit, le-a aprofundat, a priceput. Recunoaște, de la bun început, că alchimistul își practica *magisterul* în scopul obținerii Pietrei Filosofale, materie miraculoasă care putea transforma în aur orice metal prin fuziune. Călugărul englez Roger Bacon (1220-1292), supranumit „Doctorul Admirabil”, definea alchimia ca „știință care te învață să prepari o anume doctorie sau elixir, care, aruncată peste metalele imperfecte, le transmite perfecțiunea chiar în clipa în care le atinge. „Pe de altă parte, același călugăr va găsi, cercetând, imperfecțiunea calendarului

¹ E-mail : cochinescu@yahoo.com

iulian, va anticipa știința experimentală a veacurilor viitoare și va semnala punctele vulnerabile ale sistemului lui Ptolemeu. Adevărații Stăpânitori ai Artei – *Ars Magna* – numiți și *Adepti* sau *Artiști*, erau o categorie total deosebită de acei oameni împinși de lăcomie până la sacrificiu (nu de puține ori sfârșitul lor se datora bizarului amestec din alambic sau creuzet, ca de exemplu cărbune, sulf și nitrat, adică un fel de praf de pușcă ce producea, evident, explozie), mistuiți de foamea aurului, *auri sacra fames*, personaje ce se numeau *Suflători* sau *Arhimiști*. Mai curând acestora din urmă, ca practicanți ai combinațiilor de substanțe și chiar descoperitori ai unora dintre elementele chimice, în laborator, li se poate atribui paternitatea chimiei moderne, decât Adeptilor, care nu erau altceva decât filosofi hermetici.

II. Michael Maier și *Atalanta fugiens*

Complexitatea personalității lui Michael Maier, face din acesta vârful de lance al gândirii rosicruciene renaștentiste, iar lucrările sale, publicate în majoritate de familia De Bry și de Lucas Jennis, vădesc, dincolo de enciclopedismul caracteristic epocii, germeii mutațiilor spirituale care vor recompune-redefini peste secole ființa umană a mileniului trei. Contemporan cu Robert Fludd, Bacon, Shakespeare, Descartes, von Helmont, Comenius sau transilvăneanul Melchior Cibinensis, lutheranul *Michael Maier* s-a născut la Rensburg-Holstein (Germania) în anul 1568 și a murit la Magdeburg în 1622. El este autorul unor lucrări de referință în domeniul alchimiei și rosicrucianismului ilustrate cu gravuri simbolice de o rară frumusețe, dintre care amintim: *Arcana Arcanissima* (1614), *Lusus Serius* (1616), *De Circulo Physico Quadrato* (1616), *Examen Fucorum Pseudo-Chymicum* (1617), *Jocus Severus* (1617), *Silencium post Clamores* (1617), *Symbola Aurea Mensae Duodecim Nationum* (1617), *Atalanta Fugiens* (1618), *Themis Aurea* (1618), *Tripus Dore* (1618), *Viatorum* (1618), *Tractatus de Volucris Arborea* (1619), *Verum Inventum* (1619), *Septimana Philosophica* (1620), *Civitas Corporis Humani* (1621), *Cantilenae Intellectuales de Phoenice Redivivo* (1622), *Ulysses* (postum, 1624) și *Superbes Secretiones de Subtilis Allegoria* (postum, 1749).

Tatăl doctorului Maier, Johann, sau Petrus – după cum precizează *Neue Deutsche Biographie* – se afla în serviciul lui Heinrich Rautzaus (gubernatorul ducatului Schleswig-Holstein) ca „Gold Embroiderer” (Maestru în broderie de aur). Severin Goebel, celebrul fizician din Gdansk și Königsberg, un apropiat al mamei sale, îi va finanța studiile, la școlile din Rostock, Padua, Frankfurt an Oder M.A., Bologna, Basel MD, Ph.D. Nu se cunoaște data la care și-a luat doctoratul în filosofie, dar era doctor în medicină și alchimie. Deși în 1596 Universitatea din Basel îi conferea titlul de Doctor în medicină, Maier practicase chirurgia încă din 1590, dar fără autorizație. În această perioadă îl găsim ca scriitor în cancelaria germană și curtean al lui Rudolf al II-lea. Din 1601 practică medicina în propriul său cabinet din Gdansk (la „Hanul Leul Alb”), iar în 1608 se întoarce la Praga ca doctor, intrând în serviciul împăratului în anul următor. Rudolf al II-lea îl numește Hopffalzgraf, „Conte Palatin”, cu însărcinarea de a superviza universitățile, dreptul de a fi doctor și acordarea titlurilor de poezi laureați. Cinci ani mai târziu devine fizician non-rezident și chimist la Curtea Kassel, în serviciul landgrafului Moritz de Hesse-Kassel iar peste alți zece ani (1618-1622), îl vom găsi ca fizician al ducelui Christian Wilhelm de Magdeburg. Tuturor distincțiilor săi protectori, Maier le-a dedicat cu generozitate și respect câte o lucrare. Spre sfârșitul vieții, a încercat o apropiere de prințul danez Friedrich al III-lea, fără succes, dedicându-i și acestuia, totuși, câteva lucrări. În Anglia Michael Maier a întreținut legături cu Robert Fludd, Sir William Paddy, fizicianul curții regale engleze și medic personal al lui James I și cu primul guvernator al Campaniei Indiei de Est, trezorier al Companiei din Virginia, Sir Thomas Smith.

Editarea opusului maierian *Atalanta Fugiens* s-a făcut în 1618 pe cheltuiala lui Johann de Bry, la Oppenheim, într-un format *octavo*, adică respectând proporțiile *Secțiunii de Aur*, 2:3. Deschizând cartea, paginile din stânga și dreapta alcătuiesc un tot unitar, în format 3:4, prin urmare formula generală se regăsește în *octavo la quattro* (2:3/3:4), adică *de la masculin la feminin*. Unică în formă și conținut, *Atalanta Fugiens* („Fuga Atalantei, adică Noile Embleme Chimice ale

Secretelor Naturii”, cum precizează autorul în subtitlu) reprezintă o triplă compunere: poetică, grafică și muzicală, adresându-se văzului, auzului și intelectului, în egală măsură. Paginile din dreapta ale cărții au deschidere dublă, conținând cincizeci de epigrame și cincizeci de gravuri („embleme”) alegorice, iar paginile din stânga conțin partiturile muzicale ale celor cincizeci de „fugi” compuse în mod expres, pentru întregirea originalității acestui Opus. Întregul ansamblu are ca punct de plecare mitul Atalantei, fiică a regelui Scheneu din Scir, care își alunga pețitorii sau îi provoca la întrecere în fugă, știindu-se de neînvins și omorându-i fără milă în urma înfrângerii. Afrodita îl va sprijini pe Hippomenes, în încercarea lui de a o învinge pe Atalanta, cu ajutorul celor trei irezistibile mere de aur aruncate în calea crudei femei, fructe care, provocându-i ispita de a fi culese, aveau darul să-i încetinească alergarea. Încetinirea aceasta era făcută însă voit, pentru că Atalanta se îndrăgostise de Hippomenes și dorea ca el să câștige întrecerea și, astfel, să-i devină soț. Victorios în dificila competiție, tânărul își va poseda iubita într-o peșteră, stârnind gelozia Afroditei, care îi va transforma pe cei doi nesăbuiți în leoaică și leu. Michael Maier găsește în mitul metamorfozării Atalantei și a lui Hippomenes simbolurile cele mai potrivite alchimiei, compunând o serie de „fugi” la trei voci, care, în fapt, sunt compoziții polifonice de factură gregoriană având la bază un *cantus firmus* peste care se suprapun *două voci în canon strict*. Deși contemporan cu muzicieni de talia unor Giulio Caccini (1545-1618), Claudio Monteverdi (1567-1643), Michael Praetorius (1571-1621), Girolamo Frescobaldi (1583-1643) sau Heinrich Schütz (1585-1672) și având cunoștință, prin complexa sa educație, de marile înnoiri și cuceriri ale muzicii epocii de-abia trecute, în domeniul armoniei și contrapunctului (di Lassus, Palestrina etc.), Michael Maier a ales *deliberat* calea severă a vechiului *cantus firmus* gregorian pentru demonstrația sa alchimică, lăsând deoparte strălucirea armonică și spectaculozitatea aceluia *Deus ex Machina* atât de gustat de publicul meloman al timpului. Maier voia să spună, cu alte cuvinte, că Zeul e de așteptat să se arate cândva omului, dar pe cale *transcendentală* (metafizică), nu *mecanică* (fizică), iar pentru aceasta e necesar un tip de ascetism și umilință de care omenirea părăsise a se fi îndepărtat definitiv.

Printre cărțile cele mai importante dedicate *Atalantei Fugiens* de M.Maier se numără *Atalanta Fugiens: an edition of the fugues, emblems and epigrams by Michael Maier; translated from the Latin by Joscelyn Godwin; with an introductory essay by Hildemarie Streich, Published by Phanes Press, 1989*. Cel care a cercetat însă pentru întâia oară manuscrisul maierian a fost *Adam McLean*, care l-a descris ca fiind un pergament în format 33/24 inch (83,82/60,96 cm), suprafața unei singure pagini a volumului fiind egală cu suprafața a douăsprezece pagini actuale ale unei cărți în format A5, opusul fiind așadar, extrem de impozant ca aspect. Pe copertă se află, central, emblema rosicruciană, cu litere tivite în aur și roșu, flancată de patru poeme în limba latină. Gravurile manuscrisului reprezintă un punct de referință în domeniul creației emblemelor alchimice. Deși nesemnate, ele sunt unanim atribuite artistului *Matthaeus Merian cel Bătrân (1593-1650)*, supoziție riscantă, pentru că la data tipăririi pergamentului maierian, Matthaeus Merian abia împlinise optsprezece ani, o vârstă destul de fragedă pentru maturitatea și forța creatoare de care dau dovadă emblemele în discuție. Godwin lasă în seama specialiștilor dezbateră problema, acesta fiind, cu toată onestitatea, și punctul nostru de vedere. Muzica lui Maier luase forma ingenuă a compoziției flamande din urmă cu un veac, prin urmare gravurile emblemelor sunt compuse în același spirit, recunoscându-se cu destul de multă ușurință compunerea perspectivei în stilul quattrocento-ului italian, pe linia cărților manieriste de arhitectură ale epocii. Influențele unor Vredemann de Vries, Giorgione, Carpaccio, de Bry sau chiar Dürer, ale peisagiștilor de formație leonardescă (Heidelberg sau Berg anticipându-l pe Merian) sau ale marilor pictori venețieni sunt sesizabile pretutindeni. Deși nu pot fi catalogate drept capodopere ale artei renascentiste, emblemele *Atalantei Fugiens* sunt rodul unei imaginații bogate și al unui incontestabil profesionalism. După cum am putea presupune că structura compoziției muzicale a *fugilor* este de factură alchimică (ipoteză asupra căreia vom reveni), avem convingerea că grafica emblemelor conține, dincolo de valoarea lor estetică, încriptarea unor mesaje și formule ezoterice (încriptare extinsă desigur și în compunerea epigramelor). În acest sens, Adam McLean analizează emblemele, în acord cu legile măsurii, numărului și greutateii, grupându-le în formula $7 \times 7 + 1$. Acest pergament (1611) precede

editarea tuturor operelor maieriene cât și apariția la Cassel și Strasbourg a *Manifestelor Rosicruciene* din perioada 1614-1616. Cele patru poeme, adresate regelui James I, sunt puse în gura celor patru Arhangheli (Gabriel, Rafael, Uriel, Mihai) și a celor doi păstori care așteptau nașterea Mântuitorului (Menaleas și Thirsis). De aceea, manuscrisul mai conține o *fugă* în patru părți unde *cantus firmus*-ul personifică păstorii iar cele *patru voci* pe cei patru Arhangheli. În *Prefața* cărții sale, Joscelyn Godwin arată că Maier avea să reia procedeul apelării la compoziția muzicală în *Cantilenae Intellectuales de Phoenice Redivivo (1622)*, (:Cântece despre Renașterea Feniciei, adresate intelectului”), lucrare alcătuită din nouă *triade* cu versuri în ritm latin, pe care le va adapta unui *concert la trei voci*, simbolizându-i pe Venus, Cancer și Leu. Toate aceste *compoziții muzicale*, pe care le-am numi *metafizice, spiritualiste* („adresate intelectului”, cum arătam în titlul precedent), anticipează concepția filosofică despre muzică a trio-ului Schopenhauer-Nietzsche-Wagner din veacul XIX sau spiritualismul simfonismului mahlerian la început de secol XX. Schopenhauer de altminteri este cel care găsește (ca și Platon) calitățile ce fac din muzică un model pentru filosofie și afirmă că există o îmbinare între *sensul metafizic* al muzicii și *baza sa fizică și aritmetică*. Această supoziție se întemeiază pe faptul că disonanța sau iraționalul - ce se sustrag înțelegerii – devin „ imaginea naturală a rezistențelor ce se opun voinței noastre; și, dimpotrivă, consonanța sau raționalul, care se potrivesc fără greutate percepției noastre, reprezintă satisfacția voinței”. Dată fiind importanța subiectului abordat, prezentăm în continuare, în propria noastră traducere, paginile de debut ale *Atalantei Fugiens*, care, dincolo de unele nefericite stângăcii datorate tocmai acestei traduceri și pentru care sperăm să avem îngăduința cititorului avizat, nădăjduim că vor fi lămuritoare pentru afirmațiile precedente:

Titlul ediției din 1618 sună în felul următor: *Atalanta Fugiens - hoc est Emblemata Nova de Secretis Naturae Chymica*, adică *Atalanta Alergătoarea - care cuprinde Noile Embleme Chimice ale Secretelor Naturii* și are lungul subtitlu: *destinată în parte pentru ochi și intelect, cu figuri gravate în aramă, cu legende, epigrame și partituri adăugate în parte, pentru urechi, în parte pentru liniștea sufletului, prin aproximativ cincizeci de Fugi Muzicale la trei voci, dintre care două compuse ca simple melodii ce se urmăresc una pe cealaltă cântând în canon cupletele, dar compuse și pentru a fi privite, citite, trăite în meditație, înțelese, cântărite, cântate cu vocea și totodată ascultate - autor Michael Maier, Conte al Comitetului Consistor Imperial, Doctor în Medicină, Cavaler Exemptus etc., Oppenheim, Tipogr. Hyeronimus Gallenus, pe cheltuiala lui Johann Theodor de Bry, MDCXVIII (1618)*. Pe aceeași pagină apar caligrafiate ulterior, în scriere neglijentă, de-a stânga și de-a dreapta cuvântului *autor*, înscrisurile *Jo:*, șters dintâi cu câteva linii, apoi rescris alături, în dreapta și *Hyphantos.*, cărora nu le găsim pentru moment altă semnificație decât aceea a probabilei semnături a proprietarului acestui exemplar de carte.

Paginile imediat următoare conțin *Epigrama Autorului*, *Scrisoarea-Dedicație* și *Prefața către Cititor*. Surprinzător este faptul că mitul Atalantei ocupă un loc destul de nesemnificativ ca întindere în economia opusului maierian. Astfel, doar în *Epigrama Autorului* care precede lucrarea propriu-zisă sunt făcute referiri concrete la anticul mit, celelalte cincizeci de *Epigrame* fiind relatări diverse, alambicate, ale altor legende străvechi. Nici amplele *Discursuri* care încheie lucrarea lui Maier (și care lipsesc din cartea lui Godwin, datorită unor rațiuni editoriale, cu siguranță) nu sunt canalizate pe detalierea acestui mit ci abundă în referiri la nume, personaje, alegorii sau personalități ale alchimiei, care nu au nici o legătură cu acesta.

Epigrama autorului

Din Grădina Hesperielor, viteazul cel tânăr/ luă cyprianul dar - trei prețioase mere de aur și,/ rostogolind un prim dar, sub privirea ei,/ a fecioarei cea iute de picior, aceasta pe spate căzu./ Acum e el înaintea ei, mai iute ca vântul,/ acum ea îl întrece; astfel că tânărul aruncă al doilea dar/ de aur. Fata o clipă își încetinește alergarea,/ apoi îi arată spatele, din nou fugind,/ până ce îndrăgostitul bărbat azvârle cel de-al treilea fruct-ispită în țărână/ și Atalanta îi cedează, învinsă, premiul./ Hippomene este virtutea Sulfului; Atalanta/ o personifică pe cea a fugarului Mercur. În competiție/

femeia este întrecută de bărbat./ Cuprinși de dragoste, ei se îmbrățișează mai apoi/ în Templul Cybelei, mâniind-o pe-aceasta cumplit./ Drept răzbunare, ea îi înveșmântează în piele de leu/ înroșindu-i la trup și făcându-i aprigi la inimă./ Pentru ca întregă această întrecere să ia forma cea mai potrivită adevărului/ Muza mea mi-a dăruit *Fugile* pe trei voci:/ una rămâne simplă – e tocmai Mărul care are darul să o întârzie pe Atalantaș,/ a doua, Atalantaș aleargă urmată îndeaproape de a treia Hippomeneș./ Aceste embleme și partituri sunt destinate ochiului și urechii/ iar rațiunea va căuta descifrarea simbolurilor secrete./ Eu le-am oferit simțurilor voastre, pentru ca mintea voastră/ să poată accede către comorile ce zac ascunse în ele./ Poți avea și Bogăția și Elixirul Sănătății!/ Acest Dublu-Leu le poate înlocui pe toate.

Nu excludem nici probabilitatea ca Michael Maier să-și fi extins inventivitatea până într-acolo încât dezlegarea „Secretului Secretelor” („Arcana Arcanissima”) din *Atalanta Fugiens* să consistă în decriptarea misterioaselor formule alchimice ascunse în înșiruirea notelor celor cincizeci de fugi, atât sub aspectul înălțimilor sau ritmurilor acestora cât și al duratelor lor, îmbinată - cum afirmam mai devreme – cu aplicarea unei anumite grile de decodare a ezotericelor semnificații conținute în aluatul epigramelor și al alegoriei emblemelor. Operațiunea aceasta, pur logico-matematică, ar merita, poate, atenția unei viitoare cercetări (Maier însuși precizase dintru început că a adăugat lucrării sale compoziții muzicale nu doar pentru a fi cântate sau ascultate ci pentru a fi „trăite în meditație, înțelese, cântărite” iar „rațiunea va căuta descifrarea simbolurilor secrete./ Eu le-am oferit simțurilor voastre, pentru ca mintea voastră/ să poată accede către comorile ce zac ascunse în ele.”). Am asista astfel, poate, la o senzațională dezvăluire privind realizarea concretă a unui *Magnus Opus*, dar demersul nostru este de o cu totul altă factură, căci singura alchimie capabilă să dea o nouă dimensiune umanității, în care credem cu-adevărat, ține de o *transmutare spirituală*, nu materială. Doctorul Maier, asemeni tuturor marilor Adepți, nutrea o astfel de convingere și, rosicrucian de vază al epocii, își expusese doctrina atât în *Discursurile* ce încheiau *Atalanta Fugiens* cât și în alte opusuri precum *Themis Aurea* („Legile fraternității Rosei Cruci”), în care pleda pentru o medicină și igienă a minții, sufletului și spiritului, generatoare a sănătății trupesti (acesta fiind de altfel și sensul anticeii expresii *mens sana in corpore sano*). Michael Maier nu a rămas izolat cu „invenția” sa literar-grafico-muzicală, căci documentele epocii consemnează în anii imediat următori dispariției sale, o istorie a celor șase provincii olandeze și războaiele lor cu spaniolii numită *Nederlandtsche Gedenck-Clank*, editată la Haarlem în 1626 de Adriaen Valerius, lucrare decorată cu gravuri în stil rosicrucian și cu cântece din fiecare provincie, având notat chiar și acompaniamentul. Altă lucrare se numește *Tugendsterne* („Stelele Virtuții”), semnată de academicianul din Nuremberg, Georg Philipp Harsdörffer (1607-1658) și de Sigmund Theophil Staden (1607-1665), în care șapte planete prezentate în gravuri, fiecare având o melodie ce corespundea Virtuții proprii, conversează cu un grup de șase umaniști ce-și expun învățătura lor moralizatoare. După cum arată o vastă și populară operă din epocă, în opt volume, numită *Frauenzimmer Gesprächspiele* (Nuremberg, 1641-1649), conversația-joc, atât de frecvent întâlnită în mediile academice ale marilor curți renascentiste, se baza pe o tehnică foarte simplă: se arăta participanților o emblemă gravată, un fragment de poem și de muzică ce urmau a fi comentate, se explicau regulile jocului și, în prezența unor distinse personalități ale vremii, se desfășura un fel de talk-show (desigur, netelevizat). Fără îndoială, astfel de jocuri intelectuale se desfășurau și la *Academia Hermetică* de la curtea lui Rudolph II, încât, presupune Godwin, ne-am putea imagina că *Atalanta Fugiens* a fost supusă și ea unor discuții similare. Profesorul Godwin pare contrariat de faptul că Maier, cunoscător al legilor severe ale armoniei și contrapunctului, le încalcă frecvent, utilizând cvinte și octave paralele sau neanticipând ori nerezolvând disonanțele. El afirmă că acest comportament al ilustrului rosicrucian i se pare neclar, pentru că apar, de exemplu, „foarte capricioase semne de alterație” acolo unde imitația canonică nu o cere. Simțind nevoia unei îndreptări, propune într-un *Appendix* chiar o listă de *Note editoriale și critice* privind scăpările de compoziție din cuprinsul *fugilor*. Unele dintre aceste *note* sunt minuțios elaborate și binevenite, dar, după opinia noastră, exprimată în paginile precedente, nu este nimic enigmatic în maniera nonconformistă de a compune a doctorului Maier, singurele legi valabile pentru el rămânând

regulile de încriptare a unor mesaje ezoterice și confecționarea unor sonorități capabile să stârnească nu doar simțul auzului ci și intelectul. Astfel, putem afirma de pe-acum că, prin această manieră neconvențională de a compune muzica, Michael Maier se poate considera drept precursor al unor concepte revoluționare extrem de elaborate care au stat la baza apariției la începutul secolului XX a *noii școli vieneze* reprezentată de Arnold Schönberg (1874-1951), Alban Berg (1885-1935) și Anton Webern (1883-1945).

III.

Muzica – metafizica armoniei universale

Aleasa educație muzicală a lui *Joscelin Godwin* îi permite acestuia să facă în cartea sa o analiză temeinică, documentată, a istoricului celor cincizeci de *fugi* dar contribuția substanțială, din punctul de vedere al analizelor muzicale, estetice și psihologice o are *Dr. Hildemarie Streich*, semnatară substanțialului eseu ce consumă benefic șaptezeci de pagini din economia lucrării, sub poate prea modestul titlu generic de *Introducere*. Punctualele aprecieri analitice ale lui Godwin se opresc uneori, probabil deliberat, doar la *nivelul de interpretare sensibil (emoțional-afectiv)*, privind dintr-o perspectivă ce ține de domeniul Esteticii. El nu caută, așadar nici nu găsește, calea unei *hermeneutici muzicale*. Prin urmare nu se apropie nici de conținutul subliminal al muzicii maieriene nici de cel perfect conștient, de substanță. Godwin tratează muzica *Atalantei Fugiens* ca pe un fel de ilustrație muzicală, un fond sonor adecvat compus în vederea concentrării sau meditației lectorului asupra semnificațiilor emblemelor și epigramelor, ceea ce, din capul locului, așează muzica pe un loc secundar. În triada maieriană (muzică-gravură-poezie) nu există însă o ierarhie. Îndemnul către meditație al autorului renescentist avea în vedere un efort al minții egal distribuit pentru înțelegerea semnificațiilor de profunzime a celor trei daruri oferite de el (sunet-imagine-cuvânt). Pe de altă parte, trebuie să recunoaștem că poziția lui Godwin este conformă unei realități obiective: aceea că muzica posedă uluitoarea și seducătoarea forță de a fecunda spiritul uman, fie că acesta vrea sau nu. În acest sens aminteam proprietatea subliminală a opusului maierian. Că vrea sau nu, ascultătorul aflat cu mintea în cu totul altă parte decât ar indica partitura, *se încarcă energetic* auzindu-i muzica. De aceea Platon e foarte atent la educația paznicilor din proiectul cetății sale ideale, care ar fi necesar să primească în mod conștient binefacerile energetice ale unei muzici compuse în unicele *moduri muzicale* viguroase ce-ar trebui păstrate, *dorianul și frigianul*. Aceste două moduri muzicale ar reprezenta, spune Platon, cele mai adecvate căi pentru realizarea „simplei” armonii generatoare de maximă și eficientă concentrare în exercitarea funcției publice. Tot din același motiv credem că e foarte important să fim atenți la *calitatea oricărei muzici* pe care o ascultăm, pentru că încărcarea ei energetică, din nefericire, poate fi nu numai de factură benefică (semnul plus, liniile suprapunându-se simbolizând crucea, având patru poli, definind ideea nemărginirii *spațiale* în care sălășluiește Dumnezeu – un Tată nu doar Universal ci Omniversal) dar și malefică (semnul minus, linia cu numai doi poli, care poate defini un univers luciferic anamorfozat, turtit, *bidimensional*, aberant). Dacă Godwin are dreptate să lase libertate deplină lectorului *Atalantei Fugiens*, faptul se datorează doar fericitei coincidențe că armoniile muzicii maieriene (rezonanțe amintind motetele din *Ars Antiqua*, ale lui Machaut sau ale muzicii burgunzilor secolului XV, după cum chiar Godwin subliniază în *Prefața* sa) sunt rezultatul acelei *alchimii muzicale* despre care am vorbit în paginile precedente. Ascultătorul de circumstanță sau cel care își aruncă privirea, abisal-absent, asupra partiturilor celor cincizeci de *fugi* *devine metafizic fără să știe*, ca să compunem o parafrază. Armoniile celeste (*Muzica Sferelor*) sunt acelea care dictează legile Universului, așadar și pe cele pământene, spunea Pythagoras. Hildemarie Streich își începe eseu dedicat *Atalantei Fugiens* cu acest citat din *Discursul nr.6* al opusului maierian: „Adevărații Îngeri cântă, după cum spun Sfintele Scripturi, Planetele cântă, afirmă Pythagoras - și aceștia toți proslăvesc gloria Domnului, adaugă Psalmistul; Muzele și chiar Apollo cântă, așa spun poeții; oamenii și copiii cântă; păsările, oile și găștele cântă pe limba lor; astfel și noi, de asemenea, cântăm, fie cu vocea, fie din strune și o facem nu fără motiv.”

Prin această concluzie („și noi, de asemenea, cântăm, fie cu vocea, fie din strune și o facem nu fără motiv”), dincolo de invitația de a cânta, Michael Maier „ne provoacă la contemplarea muzicii în întreg ansamblul ei și sub toate aspectele: celest sau divin, cosmic, psihic sau uman și instrumental.” Cele trei părți ale eseului amintit (1. *Semnificațiile muzicii*; 2. *Fugile lui Maier și implicațiile lor alchimice*; 3. *Analogii psihologice*) construiesc un edificiu bine clădit, dezvăluind impresionanta capacitate analitică a autoarei. În prima parte se face o trecere în revistă a evoluției muzicii din cele mai vechi timpuri până în Evul Mediu, fiind amintit teoreticianul de secol XIV *Jacob de Liège* care a regăsit în muzică însușirile cosmice și transcendente, sub patru forme: 1. *Musica caelestis vel divina* (Muzica celestă sau divină); 2. *Musica mundana* (Muzica universului, muzica sferelor); 3. *Musica humana* (Muzica omului); 4. *Musica instrumentalis* (Muzica instrumentală). Etimologia cuvântului *Harmonia* pare a conduce către una dintre rădăcinile conceptuale din limba greacă, silaba *ar* sau *har* reprezentând unitatea dintre contrariile întregului și dând naștere unor cuvinte cu semnificație triplă: materială, ideală și metafizică. De pildă, *ararisko* înseamnă a „pune împreună, a conecta pentru a unifica” în sens material, dar înseamnă și „a liniști, a înmuia, a uni”, în sens ideal iar cuvântul *harmozo* înseamnă „a fi împreună”, în sens transcendental și cosmic. Făcând conexiunile necesare, se poate stabili și triada conceptului de Armonie: 1. *Harmonia tou kosmou* (care corespunde Muzicii Universului sau a Sferelor, *Musica mundana*); 2. *Harmonia tes psyches* (care ține de *Musica humana*, de trup și suflet); 3. *Harmonia en organois* (corespunzătoare muzicii instrumentale, *Musica instrumentalis*, cuprinzând zona receptării și producerii muzicii, *organon* având în limba greacă sensul de „instrument, unealtă, instrument muzical”). Ceea ce nu ne spune Hildemarie Streich este: ce se întâmplă cu prima dintre cele patru forme ale muzicii, *Musica caelestis*? Nu are corespondent în percepția și înțelegerea umană? Nu reprezintă ea, cumva, tocmai o *Harmonia alchymis*, care consună cu tainicele armonice ale Magisterului? Un posibil răspuns la această întrebare pare a se prefigura în lucrarea *De Musica Mundana* (Despre Muzica Universului) a lui Robert Fludd (1574-1637), unde este descris un „monocord al universului, al sferelor” (*Mundanae Monochord*), pe care, cu ajutorul unui sector diagramatic, sunt înscrise gradațiile majore ale energiei și substanței dintre forțele elementare și cele absolut necondiționate ale pământului. Începând de sus în jos, găsim cincisprezece sfere din ce în ce mai mici, în următoarea ordine: Viața Nemărginită și Eternă ; Cetatea Zeilor – *Empyreul Superior*, Mijlociu și Inferior; Cele Șapte Planete și Cele Patru Elemente. *Monocordul lui Fludd* constă, în fapt, într-o coardă imaginară, întinsă, care vibrează între baza Piramidei Energiei și baza Piramidei Substanței, cuprinse și ele într-o diagramă. Preocupată, prin formația profesională, de psihologie, Hildemarie Streich pare a găsi, mai curând, legături între psihicul omenesc și muzica din *Atalanta Fugiens*, în ultima parte a eseului său, deși consacră cel mai mare număr de pagini - patruzeci și cinci, din totalul de șaptezeci – analizei fugilor maieriene, în cea de-a doua parte a lucrării. Dar despre muzica din *Atalanta Fugiens* și despre muzică în general vorbește însuși Michael Maier în *Prefața către cititor*, într-un stil literar cuceritor: „Pentru cultivarea intelectului, Dumnezeu a ascuns infinite taine în natură, care, aidoma focului iscat prin lovirea pietrei de cremene, pot fi extrase și puse în circulație de către nenumăratele arte și științe. Nici secretele Chimiei nu fac excepție de la aceasta, dar numai după cercetarea lucrurilor dinafara divinului. Dintre științele intelectuale de acest tip, pot fi amintite acelea care vorbesc despre domeniul vizibilului, numite *Optice* (Perspectiva și Pictura), „*considerate de unii drept mute*”. Abia mai târziu se va relata despre o „pictură care vorbește”, după cum în materie de muzică, atât vocală cât și instrumentală, vechii filosofi s-ar fi considerat ei înșiși drept ignoranți dacă ar fi refuzat lyra și ospăturile, făcând de aceea „să cânte ramura de mirt, după cum spunea Themistocles.” Maier mai amintește că Socrate și Platon aveau o educație muzicală temeinică iar Pythagoras obișnuia să-și instruiască discipolii folosind *simfonii muzicale* atât dimineața cât și seara. Muzica avea această miraculoasă forță: să întărească sau să calmeze afectele, care se acordau cu diferitele moduri muzicale. În acest sens, modul cel mai viguros și războinic era socotit de vechii greci frigianul, înlocuit acum – precizează Maier – „cu modul ionian, din aceleași considerente.” Am reunit Opticile cu Muzica și semnificația Intelectului, precizează Maier, pentru a cuprinde într-o singură imagine și îmbrățișare cele trei obiecte numite într-un sens mai mult decât spiritual: *spunerea, ascultarea și însuși intelectul*. Rar sunt întâlnite

spunerea și ascultarea prin intermediul emblemelor chimice, conchide Adeptul german, deși alte arte pot să dea embleme moralei sau altor lucruri despre secretele naturii, dar acestea cu siguranță se înstrăinează scopului lor, deoarece doresc să fie, și chiar sunt, atotcunoscătoare. Chimia pare mai modestă, încât, în sprijinul ei, pentru a-i colora puțin imaginea, Maier îi va destăinui Cititorului (într-un stil nu doar ezoteric ci și poetic, alegoric, fictiv, pictural, emblematic, gravat și, în cele din urmă, muzical) cele mai secrete lucruri despre chimie, pentru explorarea *intelectului*. Căci, promite Maier, în vremurile acestea când se spune că intelectul este o tăbliță pe care încă nu s-a scris nimic, stilul său – mai mult intelectual decât senzual – va da o nouă dimensiune acestei păreri, transformând intelectul într-un adevărat portal.

IV.

Musica Mundana – Germeii Barocului

Din punct de vedere formal-muzical, cele cincizeci de *fugi* din *Atalanta Fugiens* au o structură identică, fiind alcătuite din trei părți, fiecare *fugă* având același *cantus firmus* căruia i se suprapun *două voci* într-un canon cu imitație severă. *Cantus firmus*-ul întrupează *Mărul de aur întârziator* (*Pomum morans*), în timp ce una dintre voci o reprezintă pe *Atalanta cea iute de picior* (*Atalanta fugiens*, Dux) iar cealaltă pe *Următorul Hippomene* (*Hippomenens sequens*, Comes). Cele trei voci simbolizează, alchimic, următoarele trei substanțe: *mercurul* (Atalanta), ca mesager al zeilor (Hermes Mercurius), substanță feminină indispensabilă transmutării; *sulful* (Hippomene), substanță masculină care arde; *sarea* (Mărul), substanță catalizatoare, având rolul de a echilibra forțele (Principiul Dragostei) și de a ajuta la desăvârșirea *Operei*. Dar corespondențele alchimice conduc și către perechile de semnificații: mercur-spirit, sulf-suflet și sare-trup, încât sintetizând, am putea obține în final următorul *Tablou al Simbolurilor*:

1. *Atalanta* („*Atalanta fugiens*”): prima voce muzicală din canon – principiul feminin (*yin*, descompunerea, putrefacția) – mercurul (“argintul viu”) – instabilitatea – zeul Hermes – spiritul ;
2. *Hippomenes* („*Hippomenens sequens*”): a doua voce muzicală din canon - principiul masculin (*yang*, nemurirea, hrana spiritelor), – sulful – forța care arde – stabilitatea – sufletul ;
3. *Mărul de aur* („*Pomum morans*”): a treia voce muzicală („*cantus firmus*”) – echilibrul – sarea catalizatoare – dragostea – trupul

Cercetând tehnicile Adepților medievali, observăm că nu există o constantă rețetă universală, prin urmare vom găsi inversări importante în textele alchimice, uneori substanțele părănd a avea proprietăți contradictorii. De pildă, în *Atalanta Fugiens*, pomul (prin *produsul* acestuia, fructul) pare a genera funcția catalizatoare, caracteristică Sării, în timp ce alchimiștii chinezi atribuiă pomului (*produsului* său, rășina) principiul masculin *yang* (Sulful). Substanțe infuzate cu *yang* (în vederea „împăcării” acestuia, prin *Armonie*, cu întreg *Universul* și pentru comunicarea directă a sa cu *Normele*, cu *Tao*), pot fi găsite în animale precum: broasca țestoasă, cocorul și cocoșul. Dar *yang* se mai află și în planta numită *cith* („*Sesamum indicum*”, „Iarba fericirii”, „Iarba nemuririi”, la chinezi), în pin, cipres și piersic (după Pao Pu Tzu, prin rășina de piersic trupul omului ajungând *luminos*). Dacă rășinile copacilor dădeau nemurirea omului, armonia universală și strălucirea spirituală, mai e necesar să subliniem că vechii lutieri nu puteau să fie străini de aceste precepte alchimice atunci când căutau, febril, (și uneori chiar descopereau), secretul lacului lor de vioară? Elementul *Yin* este cel care determină continua prefacere, eterna combustie, afirmă Mircea Eliade în *Alchimia chineză și indiană* (1935). Dacă *yang*-ul asigură (prin jad, de exemplu) *nemurirea*, fiind hrana spiritelor, *yin*-ul ajută la *descompunerea* corpului după moarte. Citându-l pe Granet ca argument pentru definirea *yin*-ului (perla este *yin* și „ferește corpul de putrefacție”), Eliade se contrazice însă. Argumentul perlei face ca raționamentul său să nu mai aibă sens, de vreme ce *yin* este *provocator și remediu* al descompunerii *în același timp* (dar

însemnătatea perlei o vom trata mai amplu într-un alt proiect). Poate că, așa cum afirmam ceva mai înainte, acest procedeu al contradicțiilor este specific ezoterismului. Michael Maier însuși schimbă în partiturile sale *cheile do*, artificiu care îi permite trecerea cantus firmusului la vocea din mijloc, dar nu este exclus ca și această schimbare să țină tot de tehnicile încriptărilor alchimice. Hildemarie Streich crede că schimbările cheilor muzicale se aseamănă transformărilor din alambic (rămânerea solidelor în partea de jos și ieșirea la suprafață a substanțelor ușoare, apoi din nou solidificarea, lichefierea, evaporarea și apariția altor substanțe, mai grele). Deși ipoteza cercetătoarei germane conduce la propriu (material) către *Magnus Opus*, sensul metafizic al permanentelor schimbări ni se pare mai pregnant. Astfel, considerăm că schimbarea cheilor reprezintă pendularea continuă a celor trei componente umane (materie-suflet-spirit) în sus și în jos, în căutarea Esențelor și Armoniei Universale (*Musica Mundana*) prin intermediul Magisterului. Faptul că în *Fuga nr.41* cantus firmus-ul e compus în recurență semnifică renașterea din moarte, apariția unei noi forme de existență care constituie totodată sfârșitul procesului de dezvoltare precedent. Tehnica recurenței (ca și cea a oglindii) e frecvent întâlnită în arta canonului medieval. H. Streich îl citează în acest sens pe Guillaume de Machaut (sec.XIV), autor al unui *canon-crab*: „*Ma fin est mon commencement et mon commencement ma fin*”. Însăși moartea lui Iisus este o re-naștere. Dogmele creștine se sprijină, integral, pe această metamorfozare, care conține în ea, atât germenele mântuirii păcatelor omenirii, prin exemplarul sacrificiu christic suprem, cât și pe cel al vieții-fericite-veșnice-de-după-moarte, odată obținut mult râvnitul verdict: *nevinovat*, la necruțătoarea *Judecată de Apoi*. Recurența nu este singura cheie alchimică oferită de Maier pentru descifrarea metafizicii muzicii sale. O importanță deosebită prezintă ritmul și metrica. Bunăoară, surprinzător este faptul că patruzeci și opt dintre fugi sunt compuse în *tempus imperfectum*, adică în măsuri de doi sau patru timpi (binare). Așadar, aproape integral, opusul ar sta sub semnul imperfecțiunii. Ce semnifică această „scăpare” a ilustrului Adept? Desigur faptul că tot ce ține de creația umană se află sub incidența imperfecțiunii. Doar două fugi conțin formule ritmice ternare în măsuri fie de 6/4 fie de 3/2 (ternare), alcătuind un *tempus perfectum*, iar acestea sunt fugile nr.46 și 47. Cum se știe, *numărul trei* este considerat *perfect*, pentru că el conține Sfânta Treime (Tatăl, Fiul și Spiritul), este legat de triplicitatea constituției omenești (Trup, Suflet, Spirit) și de trio-ul alchimic (Mercur, Sulf, Sare). Fuga 46 pare a fi încărcată de semnificațiile perfecțiunii universale : prezența recurenței, a mișcărilor contrare între voci și *măsura ternară ca tempus perfectum*. În muzică, *tempus perfectum* e reprezentat de scrierea măsurii sub forma grafică de cerc sau un cerc cu un punct în centrul său, care are echivalent în pythagoreicul număr Unu. Acest divin număr Unu este generator (prin însumare cu el însuși) al infinității șirului de numere care îi succede, așadar inclusiv al numărului doi care, adunat și el cu unu, dă naștere numărului perfect trei. Dar semnul grafic sub forma de cerc conduce către un paradox de simboluri: eterna recurență, cea fără de început și fără de sfârșit; șarpele Uroboros; simbolul zero (nimicul dar și înzecirea, înmiirea); omega (sfârșitul); Luna plină; Soarele; aureola sfinților; Lumea, Universul; globul planetar; alumenul metalic (alumiuniul), solidul platonice (sfera); cercul matematic (forma geometrică cea mai complexă); Masa Rotundă a Cavalerilor; containerul umanist al omului; domul arhitectural, casa cuptorului de uscat, Turnul Rotund, orchestra, arena, oul, cercul, teatrul alchimic sau bazilica; Aurul alchimic; Perfecțiunea. Fuga nr.44 pare a fi un hibrid, vocea lui Hippomene fiind scrisă, oarecum paradoxal, în ritm ternar dar în metrică binară, ceea ce a determinat transcrierea ei în măsura de 6/4. Această opțiune a editorului nu ni se pare inspirată, deoarece Maier, chiar dacă mimează uneori neștiința, trebuie luat în serios în tot ceea ce ține de amănunt. Fuga nr.44 anticipează acel *tempus perfectum* în care vor fi compuse cele două fugi „perfecte” (nr.46 și nr.47), tocmai prin această „scăpare” strecurată extrem de subtil, am spune noi, lăsând întregul compozit sub auspiciile imperfecțiunii sale, măsurat într-un *imperfetus tempum* 2/2. Și în fuga nr.45 găsim un element „imperfect” remarcabil: prezența *canonului-oglină*, simbol încărcat de semnificații în perioada renaștărească. Titlul: „Soarele și Umbra lui completează Opera” conduce la polaritatea Soare-Lună, iar H. Streich e de părere că fuga nr.45 pare a fi singura în care avem posibilă reprezentare a Lunii, luminată de strălucirea Soarelui. Dar cele două *fugi perfecte* nu sunt doar precedate de „ciudățeni” ci sunt urmate de o compoziție încărcată de disonanțe. Fuga nr.48 este corespondentul etapei alchimice „*solve et coagula*” („dizolvă și coagulează”), în care

Hippomene este simbolizat prin valori de note lungi, încete, iar Atalanta (cea care are rolul de a dizolva) e reprezentată dimpotrivă, prin valori divizate, rapide. *Emblema* merită și ea o atenție sporită, căci agonia regelui din gravură se împletește cu prezența abundentă a disonanțelor muzicale. Iată un motiv în plus să subliniem că „accidentul” ritmico-metric din fuga nr.44 și prezența canonului-oglină din fuga nr.45 nu sunt întâmplătoare, deoarece *Perfecțiunea* (46, 47) pare a fi flancată de trei flagrante imperfecțiuni: *imperfectus tempum*, canonul-oglină și disonanțele. Atentă la interpretarea metafizică a muzicii alchimice maieriene, H. Streich observă că în fuga nr.46 canonul este la octavă (proporția 2:1), simbolizând legătura dintre Cer și Pământ, dintre Pământ și Soare. În fuga nr.47 canonul se află la dublă-octavă (proporția 4:1), care simbolizează constelația unei noi plenitudini, copilul spiritual sau fructul și promisiunea Pietrei Înțelepciunii. Desigur, întrebării noastre precedente privind explicațiile prezenței Perfecțiunii în doar două dintre cele cincizeci de fugi, îi putem avansa un răspuns, și el metafizic: dacă admitem că 48 de fugi imperfecte înseamnă echivalentul uneia perfecte, suma dintre cele două amintite și aceasta presupusă este trei ($1+2=3$, adică tocmai numărul perfect). Numărul 48 mai este și rezultatul dintre 6 și 8. Numărul 6, care este slab (7-1, imperfecțiunea, minciuna, înșelătoria, diavolul, răul pământesc etc.) trebuie înmulțit cu 8 care este puternic (7+1, perfecțiunea, deplinătatea, strălucirea, adevărul etc.) și se purifică prin această înmulțire benefică, rezultatul fiind 48. La rândul său, 48, odată purificat („perfecționat”), se echivalează cu 1 și devine *Triplu Deplin* doar dacă i se adaugă cele două fugi perfecte. Numărul rezervat celei dintâi fugi perfecte (46) e compus din $4+6=10$, care este socotit de Pythagoras *Numărul Perfect* (cf. $1+2+3+4=10$, unde vedem că atât cifrele 4 cât și $1+2+3=6$ sunt prezente în compunerea numărului 46). Numărul 47 (care dă numele celei de-a doua fugi perfecte) generează rezultatul **11** ($4+7$, sau $1+(1+2+3)$, care înseamnă și cifra 6 din compoziția numărului 46)+4=**11**. Urmărind logica acestui simplu raționament, vom constata că termenii care alcătuiesc adunările cifrelor componente ale celor două numere, 46 și 47, par a conduce către regulile *canonului muzical*:

$$4+3+2+1 \text{ Fuga } 46 \rightarrow 4+(3+2+1=6) \rightarrow 10$$

$$4+3+2+1+1 \text{ Fuga } 47 \rightarrow 4+(3+2+1=6)+1 \rightarrow 11$$

Din adunarea celor două numere (10+11) rezultă **21**, număr care el însuși este o consecință a înmulțirii numerelor perfecte **3** și **7**, ceea ce ne îndreptățește să calificăm cele două fugi ca fiind perfecte. Michael Maier, aflat la cumpăna dintre cele două lumi (Renașterea și Lumea Modernă), fundamentează astfel o nouă concepție filosofică muzicală, *metafizică*, bazată pe redescoperirea *Armoniei Universale (Musica Mundana)*. Fugile din *Atalanta*, deși compuse formal în stilul *Ars Antiqua*, constituie prin noua filosofie maieriană o piatră de hotar (desigur, o *Piatră Filosofală*) din care va izvorî, metafizic vorbind, muzica epocii următoare. Iar această revoluționară concepție muzical-filosofică, de factură armonic-polifonică, bazată pe *sistemul temperării egale* (genial ilustrat de Johann Sebastian Bach, prin *Das Wohltemperierte Klavier, 1722-1744* sau *Arta fugii*), va da numele *Barocului muzical*.

V.

Întoarcerea la athanor

Dar roadele alchimiei muzicale se vor vedea cu-adevărat abia în veacurile următoare, cuprinse în teorii minuțios elaborate și tehnici care vor pulveriza tonalitatea la care truseseră cu-atâta râvnă și speranță fondatorii ei. Muzica va trece între timp prin filtrele critice ale unor filosofi de marcă precum Kant sau Hegel. Având o poziție destul de rezervată față de arta sunetelor armonioase, Kant o compara cu subtilitatea parfumului, dar argumentul acesta, deosebit de sugestiv, îi este defavorabil: „Muzica se află într-o situație aproape identică cu aceea a plăcerii produse de un miros care se răspândește până departe. Cel care își scoate din buzunar batista parfumată le impune tuturor celor din preajmă mirosul, împotriva voinței lor și îi obligă să se desfete, dacă vor să respire.

„Hegel dezvoltă însă ideile-tezaur ale înaintașilor săi și vorbește despre *transmutarea timpului într-un tip de spațiu* nu tocmai obiectiv. „*Interioritatea subiectivă și timpul* ca atare, care este elementul general al muzicii” creează un raport care „suprimă *indiferentul umăr-la-umăr spațial*, condensându-i continuitatea într-un moment de *timp*, într-un *acum*”. Din vastul domeniu al sunetelor, cuprins în spectrul mării scale a radiațiilor undelor electromagnetice între 10^2 și 10^5 Hz, doar o cantitate sunt perceptibile de către urechea omenească și, dintre acestea, numai unele sunt destinate muzicii: anume acelea care sunt înzestrate cu proprietăți estetice, numite îndeobște *sunete muzicale*. Wronski, vocea poate cea mai autorizată a veacului XIX în domeniul teoriei muzicii, este de părere că întregul univers sonor poartă numele de *sonalitate*, care este *materia prima* din care sunt extrase tonurile (sunetele) muzicale ce conduc la *Magnum Opus*-ul muzical. Se îndeplinește prin aceasta tocmai „legea de creație”, condiție *sine qua non* a reglării raporturilor *sonalitate-tonalitate*. Wronski proiectase și o „filosofie absolută a muzicii”, ne spune mai departe Ch. Henry în studiul său dedicat esteticii acestui teoretician polonez, bazată pe o „lege a creației”, iar inspirația sistematică i se părea vecină cu delirul mesianic. *Joseph Marie Hoene Wronski (1776-1853)* rămâne în istorie filosoful-matematician-inginer (printre altele, este inventatorul șenilelor de tanc), dezvoltând un fel de *metafizică a energiei* care pornește de la materie pentru a se înălța spiritual. Pentru integrarea diferențelor în absolut, Wronski a apelat la calculul diferențial. Acest om de știință a dezvoltat o impresionantă estetică muzicală, care l-a plasat printre „dictatorii” de sistem ai epocii. Cercetările sale în domeniul esteticii sunetului, conduc spre „*spargerea muzicii tonale într-un mediu sonal* în care ar domni, în stare izolată de atomi sonori, diferitele sunete devenite tonuri pentru singurul motiv că în ele, modificarea ritmică, deși existentă, ar fi doar staționară sau egală cu zero.” Această teorie este extrem de importantă, căci, reamintim, Wronski era o voce autorizată a vremii și evoluția muzicii secolului următor (dodecafoniismul, muzica serială etc.) pare a fi ținut seama de legile avansate de el. Ritmul (*timpul*) se transformă în *spațiu* în fiecare sunet, creând un nou mediu, străin legilor tonalității, deoarece prin aceasta izocronismul fiecărui sunet în parte distruge relația tonală dintre sunetele grave și cele acute. Astfel se distruge însăși tonalitatea, demonstrându-se, printre altele, caracterul convențional al diapazonului. „Oricare dintre sunete va putea fi cel care, printre sunetele conjugate despre care este vorba, îl va alcătui pe cel grav sau pe cel mai ascuțit. „Frenetica sa teorie va conduce însă către un tip de alchimie mai curând neliniștitor decât făptuitor de echilibru, deși manifestul promitea armonia. Prin izocronismul său a demonstrat fără să vrea fragilitatea oricărei „legi de creație”. Contradicția aceasta va fi preluată de Schopenhauer și Wagner. Transmutația alchimică datorată muzicii așează pe primul plan, spațiul sonor, în defavoarea vechiului concept de temporalitate, căci Wagner va atinge prin cromatisme sale subtilitatea alchimistului care își trimitea cultura spre „pământ”, reunind pecetea materiei muzicale cu întreita pecete a spațializării, feminizării și naturalizării. „Muzica este femeie. Natura femeii este dragostea însăși. Nu concep spiritul muzicii decât în dragoste”. Wagner vorbește însă despre o femeie universală, femininul cuprins, așa cum afirmam în paginile trecute, în conceptul chinez *yin*. Solemnitatea actului artistic wagnerian ținea de aceea de un respect asemănător alchimistului aflat în fața athanorului. Wagner numea jocul scenic: „solemn”, *Bühnenfestspiel*, sau: „sacru”, *Bühnenweihfestspiel*, căci teatrul liric nu era altceva decât locul de *inițiere* a spectatorului prin intermediul sincretismului artei (muzică-dans-text), așa cum strălucit a demonstrat-o în operele *Inelul Nibelungilor* și *Parsifal*. Manifestul proiectului său, în parte naționalist (descotorosirea nu doar de idealurile absurde ci și eliminarea „demonilor” sosiți din Europa în perioada *Aufklärung*), în parte patetic, în parte doctrinar, promitea poporului german redeșteptarea națiunii prin nașterea unei generații noi, capabile să fundamenteze o nouă și strălucitoare epocă. Dar s-ar părea că nu numai „el sueño de la razón produce monstruos”. Dincolo de frământările metafizice (în plină rațiune sau dincolo de ea), pândesc din umbră, uneori, păsările morții, așa cum sugerează de altminteri gravura lui Goya. Din transmutarea prin fisiune a uraniului 235 (*materia prima* aflată la capătul *magisterului*) n-a țâșnit raza visată a armoniei universale ci doar o înspăimântătoare *lumină de umbră*, ca să compunem un sofism. Însă Alchimia rămâne poemul universal a cărui muzică nu s-a scris încă. Iar dacă totuși e scrisă, undeva în stele, și nu o auzim, suntem datori a ne întoarce cu umilință dar și solemnitate la flacăra athanorului.

Muzică și literatură – Aproximații și însemnări ale unui meloman înrăit –

Alin Mihai Gherman¹
Universitatea din Alba Iulia

Întâlnirile dintre muzică și literatură sunt atât de numeroase și complexe, încât o încercare de sistematizare a lor pare hazardată. Căci, pornind de la diversitatea fenomenului literar și muzicale punctele de contact sunt atât de complexe și conjuncturale încât o sistematizare a lor pare, dacă nu imposibilă, cel puțin inutilă. Căci ce legătură putem găsi între asocierea conjuncturală datorită contemporaneității între Molière și Lully, comediile primului întâmplându-se să fie întrerupte – cu siguranță la o comandă regală – de baletele celui de al doilea și „lecturilor” muzicale ale unor texte literare, precum a făcut Beethoven după Shakespeare sau Schiller, ale cărui uverturi *Coriolan* sau *Egmont* erau un pretext pentru dezvoltări preponderent ideatice și nu textuale propriu-zise.

Muzica poate fi pretextul, mai mult sau mai puțin formal, al unor opere literare: *Doctor Faustus* al lui Thomas Mann, *Concert de muzică de Bach* al Hortenziei Papadat Bengescu sau *Jean-Christophe* al lui Romain Roland prezintă doar câteva aspecte ale posibilei conjuncturi între muzică și literatură.

Pentru a discuta legăturile posibile între muzică și literatură credem că trebuie făcută o disociere între diferitele genuri literare și posibilele lor legături cu muzica. Cel mai legat de muzică prin geneză și formele sale este, cu siguranță, genul dramatic. Similitudinile sincretice, dar și momentele conjuncturale din istoria genului dramatic fac ca aceste legături să fie cât se poate de complexe. Căci într-un fel este relația între text și muzică între comediile lui Shakespeare și muzica renascentistă engleză, alta este între comediile lui Molière și muzica lui Lully, și alta între uverturile lui Beethoven (*Egmont* sau *Coriolan*) și teatrul lui Schiller sau Shakespeare.

Cu totul altfel stă relația între genul epic și muzică. *Sonata Kreutzer* redactată de Tolstoi ca un pamflet împotriva muzicii, care poate să aducă, după opinia marelui scriitor rus, tulburare în echilibrul sufletesc al omului sau *Mozart în drum spre Praga* a lui Mörrike în care, după opinia romanticului german, muzica, dimpotrivă, poate să aducă echilibru și lumină, ilustrează doar câteva ipostaze ale posibilelor relații dintre muzică și literatura epică.

Nu același lucru se întâmplă în cazul interferenței între muzică și genul liric, poezia având o relație specială cu muzica. Despre această legătură specială vom încerca să aproximăm în continuare.

Bineînțeles că observațiile noastre preliminare sunt relativ valabile, așa cum relativă este categorisirea operelor literare în genuri și specii fixate de teorii literare care încearcă să surprindă întotdeauna forme pure și ideale.

Dar aproximația noastră trebuie să pornească de la o certitudine: există un limbaj muzical? Descrisă, de obicei, dinspre exterior, cel mai des în termeni normativi (forma de sonată, forma de rondo etc.) sau statistici, muzica pare un limbaj formal conjunctural, legat, în mare măsură, de o anume convenție socială. Văzută astfel ea este influențată de eventualele sincretisme (dansul) sau de structuri atavice fixate ale acestor sincretisme (pe vremea lui Bach, pavana sau badinieria nu mai exprimau un dans, ci o formă structurată muzical). Privită din această perspectivă, de lanț de stereotipii, de categorii rigide confirmate de întreaga serie de compoziții de acel tip, muzica este interpretată ca un cod de comunicare asemănător cu cel al manierelor elegante. Dar și al subconștientului. Căci, mai mult decât alte arte – artele decorative de exemplu –, care pun în evidență exact subconștientul unei epoci muzica este marcată în și mai mare măsură de aceste straturi profunde ale spiritului uman. Și o explicație a acestui fapt vine din chiar posibilitățile limbajului muzical. Având în vedere ideea sincretismului inițial al muzicii cu textul, Roman

¹ E-mail : alinmihaigherman@yahoo.com

Jakobson spunea că muzica are sintaxă și morfologie, ea, însă, și-a pierdut lexicul. Acest „handicap” comunicațional este convertit într-un mare avantaj. Nemaifiind legată de un lexic limitat la un limbaj al unei etnii, muzica accede în mai mare măsură la a deveni un limbaj universal accesibil. Dar, ceea ce ni se pare mai interesant, este faptul că muzica este un limbaj în care straturi ale subconștientului se manifestă mai pregnant decât în alte arte, în același timp în care compozitorul are posibilitatea să construiască un limbaj logic al propriei sale opere. De pildă Bach. S-a constatat că marea majoritate a compozițiilor sale respectă structura de aur. Acest element este evident că nu a fost realizat conștient de marele compozitor în operele sale.

În același timp *Arta fugii* sau *Clavecinul bine temperat* sunt și exerciții de tehnică componistică sau interpretativă. Or, acest lucru ține de voința compozitorului de a ilustra prin lucrări proprii diferite probleme teoretice. Și, convins de unicitatea operei sale, o semnează în cadrul compozițiilor sale cu valoarea sonoră a notelor *b-a-c-h*, devenite aproape un leitmotiv. Dar, în „aplicarea” semnăturii, ne învecinăm și cu mistica, întrucât Bach însemnează în germană „izvor, sursă”, fiind evident că folosirea valorii muzicale a literelor din numele său este mai mult decât o simplă cochetărie, fiind o subliniere a autorității sale, el a fost conștient de „greutatea” numelui său.

Spuneam că Roman Jakobson a avut parțial dreptate în afirmația sa, întrucât fiecare epocă și fiecare compozitor își construiește un „lexic” individual, format din leitmotive, motive, ritmuri, sonorități instrumentale care devin elemente coerente ale discursului muzical. Și, odată percepute ca atare de cel care ascultă, se realizează un veritabil act de comunicare.

Poate mai mult decât în majoritatea celorlalte arte – și poate asemănător doar cu artele decorative – se creează o serie de stereotipii care, în muzică, definesc diferitele curente, autori sau epoci în creația aceluiași autor.

Dar, din punctul de vedere al artistului creator exact ruperea acestor stereotipii este un act care scoate opera sa din serie. Introducerea unor motive, instrumente sau ritmuri inedite este o cale. Dar și ruperea stereotipiilor. Căci, *Simfonia în re* de Cesar Frank este o operă coerentă în trei părți, fără să respecte cele patru secțiuni ale simfoniei tradiționale.

Antrenat de studiile generale de semantică, s-a încercat, după părerea noastră cu rezultate doar parțial confirmate, o semantică muzicală. Un inventar de procedee, care au fost făcute deja în secolul al XVIII-lea, a fost absolutizat în cea de a doua jumătate a secolului trecut la nivelul de teoretizare: acordurile descendente exprimă tristețea, durerea, în timp ce cele ascendente, dimpotrivă, exprimă o atitudine energică, veselie, bucurie. Ritmurile sincopate exprimă o acțiune rapidă, în timp ce frazele ample pot avea conotații meditative, „filosofice”. Inventarul acestor forme semnifiante se menține la un nivel general, fiind legat, mai mult sau mai puțin, de o perspectivă eurocentristă, fiind chiar infirmat de muzica altor zone și de folclor.

Văzând orice limbaj din perspectivă dihotomică (imagine impusă în lingvistica modernă de Ferdinand de Saussure) și limbajul muzical ar trebui să aibă această structură dihotomică: semnul fiind dublat întotdeauna de un semnificant. Dar în muzică semnificantul este unul preponderent emoțional și în mai puțină măsură noțional. Chiar și muzica programatică, mult mai legată de un text literar propriu-zis, este preponderent emoțională.

Dincolo de forme ne putem pune întrebarea dacă muzica exprimă și sentimente. Nu printr-un element particular, ci prin ansamblul compoziției sau prin folosirea predilectă a unor elemente se creează o legătură emoțională între compozitor și ascultător. Dar această legătură, în cazul în care compozitorul sau ascultătorul nu este și interpret, această sugerare de sentiment este intermediată de o terță persoană, interpretul, care impune propria sa lectură a operei muzicale. Și mai este un lucru care este tulburător: o audiție pe viu a unei piese muzicale este întotdeauna mai încărcată de emotivitate decât ascultarea aceleiași piese reproduse pe un CD, la fel cum, prezența în sala de concert induce o trăire emotivă superioară celei urmării aceleiași piese interpretate la radio sau televizor. Fără a cădea în teorii steineriene, credem că în momentul audiției în direct a unei piese muzicale se îmbină un complex de factori (dintre care nu de cea mai mică importanță sunt cei legați de psihologia colectivităților) care pot augmenta starea emotivă. Asemenea literaturii, unde nu cuvintele izolate, ci ansamblul acestora exprimă un sentiment, așa și în muzică: ansamblul elementelor constitutive reușesc să creeze o stare emoțională.

Asemenea muzicii și în literatură (dar, în mod special în poezie), elementul constitutiv este unul dihotomic. Aspectul sonor al textului poetic a atras atenția cercetătorilor asupra eufoniei textului poetic. Cu termeni rămași încă din arsenalul criticii impresioniste, s-a vorbit despre „armonia” versurilor unui anumit poet, s-a atras atenția asupra frecvenței unui anumit sunet. Uneori, s-a observat chiar că repetarea unui sunet, de obicei vocală, poate să creeze efecte sonore.

O problemă asupra căreia lingviștii au încercat să dea un răspuns a fost acela al valorii semantice a sunetelor. Pornind de la mai vechea teorie că limba a fost creată ca o convenție de comunicare sonoră într-un grup de oameni, s-a observat că în limbile indoeuropene noțiunea de râu este susținută de cuvinte în care apar aproape întotdeauna sunetele *fl* sau *r*, s-a crezut că avem de a face cu un simbolism fonetic. Dar acest simbolism al sunetelor – și în general discuțiile s-au concentrat asupra simbolismului vocalelor – nu este valabil la nivelul tuturor familiilor de limbi, ceea ce nu îi neagă existența, dar i-o limitează la situații circumstanțiale.

Tot în situații circumstanțiale, de data aceasta legată de realizarea lor fonetică și în interacțiunea mai multor sunete, se pot realiza efecte cu valoare semantică: primele două versuri cu care începe poemul *Nunta Zamfirei* a lui Coșbuc:

„E lung pământul,
Ba e lat”

realizează un efect de spațialitate prin faptul că în primul vers se află vocale preponderent închise, în timp ce în al doilea sunt preponderent deschise.

Cu atât mai complexă este relația vorbirii cu muzica, cuvântul și sunetul întreținând relații dintre cele mai complexe, și, în același timp, ambigue. În termenii structuralismului – termeni care aici ne sunt de folos în mod deosebit – avem de a face cu două sisteme de comunicare aflate în interacțiune. Dar această interacțiune se manifestă în forme unice de la o operă la alta, noi neputând decât să facem o sistematizare aproximativă a lor.

Înălțimea vocalelor poate să creeze o melodie în textul literar propriu-zis. Se pot crea adevărate monodii contextuale, în cele mai multe cazuri prin repetiția unor grupuri vocalice, consoanele jucând un rol secundar. Dar putem să recunoaștem, în mod surprinzător, armonia vocalică a unui text în muzica instrumentală pură: în *Concerto per il Natale* a lui Arcangelo Corelli, recunoaștem, de pildă, în prima frază muzicală intonată de corzi armonia textului: *Il Natale e già qui* și răspunsul *E arrivato il Natale*, care devine leit-motiv al întregii compoziții.

Atunci când textul literar și muzica se întâlnesc de facto, trebuie să observăm că posibila lor interacțiune e cât se poate de diversă: anumite texte impun prin însuși conținutul lor o anumită formă muzicală: imnurile lui Tirteu, *Oda bucuriei* a lui Schiller, *Hora unirii* a lui Vasile Alecsandri, *Marseilleza* lui Claude-Joseph Rouget de Lisle sau *Talpra magyar* a lui Petőfi Sándor, prin valoarea lor mobilizatoare nu se puteau converti decât în cântece de mobilizare a masei auditorilor și, eventual, în imnuri. La cealaltă extremă aflăm nu puține situații în care textul încearcă să-și adapteze structurile la o melodie anterioară, fie una reală, fie – de cele mai multe ori – una imaginară, aflată în subconștientul poetului.

O situație specială o găsim în cazul variantelor poeziilor lui Eminescu, în care se poate detecta, pe parcursul definitivării textului, că unul din criteriile finisării variantelor este armonia vocalică.

În această relație dintre text și muzică un loc aparte îl ocupă liedul, aici muzica și poezia aflându-se în situații de egalitate a expresivității. Genul liedului este unul din cele mai puțin formalizate, de fiecare dată compozitorul realizând o sinteză unică.

O problemă care, după părerea noastră, nu a fost suficient cercetată este ce fel de texte sunt preferate pentru a fi materie de compoziție a unui lied. Aici se potrivește cel mai bine aplicarea teoriei operei deschise. Căci, în mod evident, sunt preferate textele cu mai multe posibilități de lectură, compozitorul făcând-o pe a sa proprie. De obicei, sunt preferate texte cu o mai mare încărcătură emoțională, sau care exprimă stări de spirit și mai puțin textele în care greutatea noțională a unor cuvinte se topește în ansamblul textului.

Că așa stau lucrurile ne este dovedit de lipsa de înțelegere a lui Goethe față de liedurile compuse de Schubert pe textele sale. Nu aceasta era imaginea marelui scriitor despre îngemănarea

muzicii cu propria sa creație. Dacă era vorba de muzică, scrisese o continuare – total neinteresantă, după părerea noastră –, la *Flautul fermecat*, îl aprecia pe Felix Mendelssohn Bartoldy, dar spiritul său rămas la limitele iluminismului nu putea să înțeleagă recepția romantică a propriilor sale texte.

Prin permanenta sinteză pe care o face între muzică și text, liedul oferă forme unicate și personale. Dar întotdeauna conducătoare este lectura textului. Și, nu odată, liedul avansează în profunzime atunci când progresează și înțelegerea textului. Urmărind cronologic liedurile compuse pe versurile aceluiși poet, Goethe sau Eminescu, de exemplu, este evident că, pe parcursul timpului se trece de la o melodicitate – uneori exterioară – la una mult mai subtilă și profundă. Și aceasta este în evidentă legătură cu înțelegerea textului.

Datorită posibilităților sale formale, liedul poate să ofere compozitorului posibilitatea exprimării unei varietăți de sentimente și de nuanțe care cu greu pot să fie surprinse de alte îngemănări ale textului cu muzica. Dar aici un rol de cea mai mare importanță îl are interpretul. El este cel care realizează această sinteză și, într-un fel, este responsabil de echilibrarea elementelor ei componente. Am avut ocazia să asist la recitaluri în care un cântăreț dotat cu o voce excepțională se lăsa dominat de aceasta, nefiind în stare să își subordoneze instrumentul vocal realizării actului artistic autentic. Să luăm un exemplu la îndemâna oricărui meloman: între interpretările acelorași lieduri ale lui Schubert realizate de Jessie Norman, Elisabeth Schwarzkopf și Dietrich Fischer Diskau preferabilă este interpretarea ultimilor doi, cu mențiunea că, aprofundând într-un mod personal atât textul cât și muzica, Diskau realizează un pas înainte în înțelegerea respectivelor opere muzicale. Și acest lucru se întâmplă datorită faptului că cei doi realizează o sinteză a cuvântului cu melodia, acordând importanță egală celor doi factori componenți.

Opera vocală, în general, și liedul, în special, pornește de la un sacrificiu asumat, dar nu unilateral, cele două sisteme (vorbirea și muzica) asimilându-se într-o singură operă artistică; dar aceasta nu este numai muzică și nici numai vorbire, ci amândouă împreună. Într-un fel, se recrează la infinit o posibilă geneză comună, în care sunetul și expresivitatea sau mesajul erau îngemănate. De altfel, nu de puține ori în istoria lor, cele două s-au potențat reciproc.

Această permanent inedită sinteză care se face prin lied a permis o libertate totală de creație compozitorilor. Și ea a avut o influență deosebită asupra celorlalte genuri muzicale. Căci, dincolo de teoretizările pe care le face Wagner operei, este evident că experiența sa nu s-ar fi putut realiza fără existența anterioară a liedurilor schubertiene. În toată existența sa de pe parcursul secolelor al XIX-lea și al XX-lea, muzica vocală, indiferent de genul ei, a apelat la experiența și libertatea de expresie pe care a realizat-o încă de la începutul secolului al XIX-lea liedul, căci puterea sa de regenerare, venită din libertatea pe care o oferă posibilitatea sintetizării într-un tot unitar a vorbirii cu muzica a fost de cea mai mare importanță pentru avatarurile ulterioare ale fenomenului muzical.

Muzica împotriva ciumei

Monica Gheț¹
Facultatea de Litere
U.B.B. - Cluj

Din cele câteva zeci de pagini web (dezvoltate în toate limbile europene) consacrate romanului istoric *Imprimatur* al soților Rita Monaldi și Francesco Sorti, extrem de rare sunt referințele la rolul muzicii în cadrul *thriller*-ului, deopotrivă teologic și politic, dat la iveală în 2002, apărut în ediție română la Humanitas – 2004 – în superba (fără de cusur traducere) a lui Geo Vasile.

Europa apuseană consacră aceeași energie „hermeneutică” acestei opere pe care o investise în celebrarea lui Umberto Eco la difuzarea pluriculturală a *Numelui Trandafirului*, carte foarte prizată” și în România; în schimb, *Imprimatur*, azi socotit fățiș superior „modei” lansate de Eco, are un regim mai vitreg al receptării în actualitatea românească cu excepția (după știința mea...) unei prompte introduceri, consacrată acestui veritabil „fenomen literar-interdisciplinar” în *România literară*. Deși intriga e dinamic-subtil construită, iar miza anchetei depășește cu mult pentru oamenii zilelor noastre polemica lui Eco cu Borges pe marginea cărților lumii și a presupusului tratat despre răs al lui Aristotel, socotit pierdut, publicul „fidel” edițiilor Humanitas se dovedește mai rezervat.

Înainte de a intra în miezul observațiilor mele despre aportul muzicii în urzeala lucrării editate de Humanitas, voi risca să decantez posibilele rațiuni ale bizarei inapetențe a cititorilor/comentatorilor români (aproape nimeni dintre cunoscuții mei, oameni ai cărții, nu aveau cunoștință ori entuziasm pentru lectura acestei inedite creații) la substanța vizată de *Imprimatur*:

1. Avem destui erudiți, însă foarte puțini (nici măcar o cifră simbolică) învățați – căci despre populație nici nu poate fi vorba! – împărțășind în *spirit și stil* „clasicul fond” al civilizației vest-europene, care este – veritabil truism –, dincolo de artificiile Constituției UE, o tradiție iudeo-creștină pe fond greco-latin, consolidată pe putere, expansiune și forță economică, în cea mai autentică, deloc peiorativă, transpunere practică a *Principelui* lui Machiavelli
2. Prin urmare, rari sunt istoricii stăpânind greaca și latina în vederea elementarului studiu de specialitate (în Ardeal asemenea cunoștințe ar trebui să fie obligatorii...). Mai puțini încă sunt familiarizați cu rigorile canonice al Bisericii Romano-Catolice, la care romanul-document *Imprimatur* se referă în permanență. Erudiția filologică, istorică și muzicală, abil și necesar împletită în tramă (uneori excesiv exhibită), e inhibitoare pentru media comentatorilor.
3. Un capitol al cărții e dedicat bătăliei dintre turci/otomani și Europa grav amenințată prin prezența musulmanilor la porțile Vienei în 1683. Aflăm aici, în baza unor documente greu de negat sau minimalizat, asupra cărora autorii s-au concentrat vreme de zece ani, relatări care nu flatează asimilata mitologie insuflată școlar („Țările Române – Moldova și Valahia/Muntenia – drept scut al creștinătății la porțile Orientului”, etc.), în zadar (și benefic) deconstruită de către cercetători lucizi, bunăoară Lucian Boia, și cu suplețe de către Ovidiu Pecican, Sorin Mitu ș.a. Legenda colportată (printre alții) de Constantin Negruzzi în nuvela *Sobieski și românii*, are de înfruntat acum manuscrise, nicicând ori fragmentar consultate, din arhivele Vienei și ale Vaticanului, care susțin justetea acțiunii lui Sobieski, în calitate de „erou al Bisericii apusene”.

Există poate și alți factori ai „indigerabilității” autohtone ale textului somptuos, baroc, muzical, de la tonul melancolic la eleganța protocolară a înaltelor cancelarii și până la expresii de *opera buffa*, scris „la două mâini” de cuplul Monaldi și Sorti. Spre pildă: uimește numărul și amploarea citatelor latine deloc traduse de autori, deci nici de către traducători, fapt ce a indispus pe

¹ E-mail: monicaghetz@yahoo.com

unii comentatori europeni ai consistentului volum (650 pagini). De invidiat este apoi ineditul afirmării în forță a acestei lucrări bucurându-se de larg răsunet, aparținând unei jurnaliste, Rita Monaldi, totodată profesor de Istoria Religiilor la Universitatea Sapienza din Roma și la Staatsuniversität din Viena, licențiată în Literatura Greciei Antice, și a soțului ei Francesco Sorti, muzicolog, specialist în muzica secolului al XVII-lea, realizatorul unor emisiuni culturale la RAI și Radio Vatican.

Pe urmele lui Boccaccio, iar mai apoi în trena *thriller*-ului britanic clasicizat de Sir Arthur Conan Doyle, Agatha Christie, a căror rețetă e „omagiată” de Umberto Eco în romanele sale, Monaldi și Sorti construiesc o „intrigă polițistă” pornind de la izolarea personajelor într-un han din Roma anulului 1683. Eroii aventurilor se află în carantină crezându-se în pericolul ciumei care pare să fi provocat moartea unuia dintre oaspeți, Monsieur de Mourai. Însă ancheta întreprinsă de abatele Atto Melani, cu ajutorul unui slujbaș (ucenic bucătar) la hanul Donzello, unde au loc neprevăzutele evenimente, ajunge la concluzia că de Mourai a fost asasinat, iar alte crime sunt tainic plănuite.

De aici înainte, narațiunea se bifurcă, se ramifică pe căi bilaterale pentru a se întrepătrunde mai apoi pe schema unei „spirale conice” a cărei „soluție” sau „cheie” se află încifrată într-o piesă muzicală, și doar finalul cărții ne permite să-i întrezărim forma și semnificația prevestită la început, în motto-ul selectat de autori din lucrarea lui Oswald Wirth:

Tarot:
Învierea trecutului
Reparația nedreptăților îndurate
Dreapta judecată a urmașilor
Nimic nu se pierde; trecutul rămâne
viu în ceea ce are înțeles pentru viitor.

(Interpretări prevestitoare din Arcanul Judecății)

Piesa muzicală e Rondoul, unde prima parte revine în cuplete și încheie compoziția, formă aflată în voga secolelor XVII-XVIII, cultivată îndeosebi în Franța și răspândită în Anglia, Germania, Italia. Se știe în domeniul literelor, că Rondoul, specie a genului liric, e preferat tot în Franța secolelor XV și XVI

Ce are însă anunțatul și mult lăudatul *thriller* politico-teologic dezvoltat în romanul *Imprimatur* cu rondoul muzical? Există pasaje, capitole ale cărții unde analogia e explicit posibilă, sau e Rondoul de-a dreptul un „semn zodiacal” al evenimentelor narate, expresia voluntar/involuntară a intenției auctoriale? Ce are amenințarea otomană de la porțile Vienei din 1683, bătălia de pe dealul Kahlenberg, apoi intrigile de la curtea „Regelui Preacreștin”, Regele Soare, Ludovic al XIV-lea, ca și dezvăluirea mașinațiunilor economice, de-a dreptul cămătărești ale Papei Inocențiu al XI-lea (papa Odescalchi) împreună cu eşuat repetatele tentative de sanctificare a sa – așadar, ce au toate acestea în comun cu rondoul? În sfârșit, care ar fi conexiunile unei molime precum ciurma izolând nouă personaje, unde nici unul nu este ce pare a fi, cu rondoul?

Cartea are un preambul, o scrisoare imaginară semnată de aidoma fictivul Mons. Lorenzo Dell’Agio, adresată Secretarului Congregației pentru Cauzele Sfinților de la Vatican, și datată 14 februarie 2040! Textul scrisorii conține temele, „cupletele” tratate în roman. Pe fundalul pericolului invaziei otomane, dar și al „ereziei” religioase, Reforma, puternicii Europei occidentale, Papalitatea prin Inocențiu al XI-lea și Ludovic al XIV-lea al Franței își dispută suveranitatea asupra „vechiului continent”.

Din scrisoarea episcopului reiese jena de a nu putea lua parte la confirmarea datelor suficiente în vederea sanctificării lui Inocențiu al XI-lea, căruia i se atribuiseră vindecări miraculoase. Legat de acest fapt, el introduce în imaginara epistolă către Vatican și, în cel mai pur stil postmodern (Hesse, Thomas Mann, Broch, Musil – demult istorie!) pe înșiși autorii romanului, figurând cu adevăratul lor prenume: Rita și Francesco. Lorenzo Dell’Agio atașează scrisorii sale o dactilogramă, tocmai romanul *Imprimatur*, motivând imboldul irepresibil al autorilor de a-l scrie

pornind de la documente, un „manuscris” întâmplător găsit printre opt volume de corespondență ale abatelui Atto Melani, personaj real, fostă primă voce, cântăreț castrat, totodată diplomat și spion la curtea „Regelui Preacreștin” al Franței, Ludovic al XIV-lea. Prin urmare, manuscrisul ipotetic sau real, datat 1699 este jurnalul ucenicului bucătar al hanului Donzello, consemnând evenimentele pe parcursul a nouă zile de carantină, din 11 până în 19 septembrie 1683. Timp al defilării măștilor și a treptatei lor destrămări, adevărate „personaje în căutare de regizor/ autor”, ce se adevărește a fi, pe rând, oricare dintre ei.

(Desigur, cititorii sau diverși exegeți ai literaturii, criticii, jurnaliștii paginilor culturale pot face cu serenitate abstracție de „arabescurile” țesăturii romanești, combinând ficțiune și realitate istorică. Romanul se lasă citit strict naratologic, deslușind multiple planuri semantice ori semiotice, poate fi citit în cheie detectivistică sau memorialistică dezvăluind culisele politicii europene în zorii modernității, acea vreme identificată de Paul Hazard drept „criză a conștiinței europene” în clasicul său studiu. Dar, minima atenție a unui lector pasionat, precum și respectul datorat strădaniei „biblioclaustre” și laborioasei construcții a soților Monaldi și Sorti ne face să observăm că majoritatea numelor (personajelor) introduse în carte figurează în istorii, enciclopedii, dicționare, etc. Altminteri ar fi și greu de explicat scandalul provocat de lucrare, cel puțin la Vatican.)

Cum spuneam deja, pe fundalul „crizei europene” recunoaștem deja „cupletele” dezvoltate în compoziție. Europa nu e amenințată doar de otomani, dar și de Reformă, apoi, variabil și misterios apare ciuma, care dispare la fel de enigmatic pe cât se declanșase. Or, ciuma este recurentă în Europa până la epoca Luminilor (bizar, nu?), acționând precum actualele „arme de distrugere în masă”. Vocabularul uzual al secolelor XVI-XVII reține cuvântul *ciumă* ca frecventă injurie, ori exclamație de stupeoare, revoltă, disconfort (vezi Mosiere: *Dom Jian*). Ciuma e când salvare când dezastru demografic, în funcție de localizare și – pare-se – de interesele „oculte” ale „grupurilor de presiune” politică, economică și religioasă. Ciuma îngăduie momente de extaz erotic (în bună filiație *Eros și Thanatos*) încurajează lungi festinuri, gen *panem et circenses* ale recunoștinței și supunerii (plastica ilustrare a lui Ion Ghica: *Ciuma lui Caragea*). Putea ciuma să fie controlată? Romanul *Imprimatur* ne lasă să înțelegem că da.

Alt „cuplet”: Papalitatea versus Ludovic al XIV-lea, Preasfântul Scaun ori Preacreștinul Rege? Apoi: „Regele Soare” încurajând otomanii spre a-și consolida supremația asupra Vestului european, în vreme ce, ei da, pe calea oneroasă a tuturor „ingineriilor financiare”, papa Odescalchi va susține „ereticii”, respectiv finanțează campania lui Wilhelm de Orania în Anglia în vederea atingerii aceluiași scop. Franța încearcă să manipuleze prin ciumă, iar Papa prin cămătărie. Pare cam mult pentru istoria învățată și mitizată!

În fine, intră în scenă eminentele cenușii ale istoriei: Nicolas Fouquet, fostul suprintendent al Finanțelor sub Ludovic XIV, dar și rivalul său Colbert, care moare chiar în anul evenimentelor petrecute în carte, 1683. Fouquet n-ar fi murit la 1680 în fortăreața Pignerol, ci, conform unor mărturii din epocă cu trei ani mai târziu. Pe lângă gelozia regelui față de Fouquet, romanul speculează și intenția regală de intimidare a suprintendentului în vederea obținerii secretului „difuzării ciumei” (*secretum morbi*) iar mai apoi a dobândirii antidotului (*secretum vitae*). Bătrânul asasinat din hanul Donzello, Monsieur de Mourai, pare a fi tocmai Fouquet, refugiat la Roma, otrăvit cu serul ciumei, obținut de la șoareci special infestați în galeriile subterane ale orașului, următoarea victimă a aceluiași procedeu urmând a fi papa Odescalchi, Inocențiu al XI-lea pentru veroasele sale tranzacții dar și trădarea cauzei drepte creștinătăți, prin încurajarea, susținerea „ereticii” Wilhelm de Orania.

Or, așa cum la Eco, trama din *Numele Trandafirului* avea drept miză ascunderea/ găsierea manuscrisului lui Aristotel, ce-ar fi distrus mitul medieval al sacrificiului creștin obligatoriu executat în imanență, aici în *Imprimatur*, cheia conflictelor și a soluționării lor e încifrată într-un rondo interpretat de personajul-muzician *Devize*, ortografiat azi ca *de Visee* (1650-1725), ghtarist, elev al lui Corbetta, foarte agreat la curtea Franței. Numai că piesele interpretate de el sunt în maniera lui Fr. Couperin, altminteri o dinastie de muzicieni, unde rondoul apare de șaiszeci de ori. Piesele lui Couperin „sunt pentru un public de elită, care înțelegea probabil ceea ce ne scapă nouă”. Lucrările sale trec de la realism și precizie la mister. Spre exemplu: *Les Barricades mysterieuses*.

Judecător ironic al societății pariziene, Couperin afișa un „dispreț melancolic” specific marilor talente în vremuri de criză.

Unul dintre vizitatorii hanului, englezul Bedford se îmbolnăvește de ciumă în timpul carantinei. E vindecat ascultând rondoul interpretat de Devize și intitulat: *Les Barricades Mystérieuses*... piesă în general atribuită lui Couperin.

Secretum pestis pare să fi avut un antidot: *secretum vitae* ce trebuie să depășească *arcanae obices* adică *obstacolele misterioase*. Speculație romanescă? Fie, dar toate numele și datele apar în documentele consultate de autori ca și în dicționarele mai modeste pe care le-am parcurs personal.

„*Epidemia e ciclică (...)* – *Prin urmare ciuma nu poate fi răpusă în veci(...)* – *Nu e așa, căci ciclul poate fi modificat...*”

„(...)Era cazul să punem în practică teoriile lui Robleda: ciuma englezului urma să fie tratată, de data asta, cu notele chitarei lui Devize.” (...)

„Ascultasem melodia de-atâtea ori, – notează în Jurnal slujbașul hanului –, dorindu-ne-o tot de-atâtea ori. Auzind-o pentru a patra oară, bucuria sunetelor lăsă loc unui eveniment cu totul neașteptat. Legănat de refrenul ce revenea ciclic, m-am trezit spunând: ce afirmase Devize acum câteva zile? Strofele alternate ale rondoului <cuprind motive armonice mereu înnoite care se sfârșesc în chip neașteptat, ca și cum s-ar abate de șa canoanele muzicale. Iar după ce ajunge la apogeu, rondoul își începe subit sfârșitul>. Și ce oare citise abatele Melani în scrisoarea lui Kircher? Că ciuma este și ea ciclică, și <are în replicile ei finale ceva surprinzător, misterios, incompatibil cu știința medicală: boala, după ce-a ajuns la apogeu, *senescit ex abrupto*, adică începe brusc să dispară.

Cuvintele lui Devize pentru descrierea rondoului erau aproape identice cu cele prin care Kircher vorbise despre ciumă...” (pp. 458-459)

Altfel spus, concluzia care li se impune celor doi anchetatori improvizați, Atto Melani și slujbașul, este că *Secretum vitae* e încifrat în rondo. Dar însăși povestea rondoului istorisită în roman devine subiect de *thriller* politic, „miraculoasa melodie” conținea mistere de palat (Fouquet, Regele Soare, soția sa Maria Tereza, etc.), matematice cât și biologice, căci maestrul lui Devize, Corbetta „era as tocmai în arta cifrării mesajelor în compozițiile lui.” (p. 462) Rondoul interpretat de Devize era dedicat a *Mademoiselle*, soția lui Lauzun, dublu spion al Regelui și al reginei Maria Tereza, întemnițat cu Fouquet la Pignerol pentru a-i smulge *secretum vitae*, – de trebuință regelui, dar și reginei –, ce avea pe această cale posibilitatea să dejoace planurile ilustrului ei consort. Pe când era încă supraintendent, Fouquet îi ceruse lui Kircher să-l însărcineze pe Corbetta cu cifrarea melodică a antidotului ciumei. În roman, Corbetta a creat rondoul, rescriind însă o melodie deja existentă, ce i-ar fi aparținut lui Kircher. Bref, Fouquet îi încredințează în temniță partitura lui Lauzun, adăugând dedicația a *Mademoiselle*, pentru a ajunge la Maria Tereza, respectiv, la dușmanii regelui. „morbil se-ndepărtează și se-ntoarce, și în sfârșit își dă duhul chiar când atinge apogeul. Ca și cum...muzica aceea ar fi vorbit.”

Realitate ori ficțiune? Romanul se încheie ciclic printr-o nouă intervenția a personajului episcopul Lorenzo Dell'Agio, un *Addendum* minuțios, ce comentează „dactilograma” *Imprimatur* pe care o atașează epistolei către Secretarul pontifical. Nu încapă îndoială, ambiția autorilor (Monaldi și Sorti) a fost să dea la iveală documente vag sau nicidecum parcurse ori pătinitor relatate, de n-ar fi fost decât nevoia firească de fructificare a îndelungatelor cercetări, deloc inferioare „detectivistic” față de aventurile imaginate (!).

Addendum e apoi urmat de *Note* asupra istoriei așa cum a fost, citindu-se la pagină sursa informației din bibliotecile vizitate. Referitor la compoziția rondoului pomenit, amănuntele cercetării sunt rediate aici, în *Addendum*. De autenticitatea „secretului muzicii”, depindea confirmarea veridicității celor istorisite, prin urmare și autenticitatea acuzelor formulate împotriva lui Inocențiu al XI-lea și anularea demersurilor (sau încurajarea lor) în vederea sanctificării sale.

Se pornește de la Kircher, iezuitul german în a cărui operă, foarte prețuită la acea vreme : *Magnes, sive de arte magnetica* e susținută puterea terapeutică a muzicii, propunând o melodie scrisă de el “drept antidot contra mușcăturii de tarantulă”. (vezi pp. 564-565). Așa cum spuneam

mai sus, o evidență e faptul că „între secolele șaptesprezece și optsprezece, Europa s-a eliberat în chip misterios de cel mai inveterat flagel al său, exact cum făgăduia Kircher prin cele două secrete.”

Rondoul *Barricades mystérieuses* îi aparține, conform dicționarelor, lui Francois Couperin, dar e menită să fie executat la clavecin (*Pieces de Clavecin*) nu la chitară. Iar publicarea lucrării are loc în 1713, deci la treizeci de ani după evenimentele istorisite în carte. Așadar, ficțiune? Și „episcopul” nostru continuă: nici una din lucrările lui Couperin nu seamănă cu *Barricades mystérieuses*. „Couperin nu compune nimic asemănător”. (p.567) „Presărate cu disonanțe cutezătoare, cu armonii mistuitoare și rafinate, *Les Barricades mystérieuses* n-au nimic de-a face cu stilul sobru al lui Couperin. Într-un ingenios joc de ecouri, anticipări și amânări, cele patru voci al polifoniei se topesc în mecanica fină a unui arpeggiu. Este stilul *brise*, copiat de clavecinisti de la cântăreții din lăută. Iar lăuta este ruda cea mai apropiată a chitarei...”

Ne amintim că în roman rondoul ar fi fost compus de Francesco Corbetta. Dar, încă pe timpul vieții, acestuia i se contesta paternitatea unor lucrări. Recapitulăm: Devize (De Visee) fusese elevul lui Corbetta, și era mereu invitat să concerteze la curtea lui Ludovic al XIV-lea, unde l-a cunoscut pe Couperin. Devize interpreta la chitară compoziții de – ale lui Couperin compuse pentru clavecin! E foarte posibil ca lucrurile să se fi petrecut și invers, respectiv, Couperin să transpună melodii interpretate de Devize, fiindcă „Pe vremea lor, muzica tipărită era foarte puțină, astfel că muzicienii își copiau cu mâna lor ceea ce-i interesa.” (...) „Și poate că într-o seară, pe când Devize se lăsa îmbrobodit de vreo curtezană, Couperin i-a sustras prietenului chiar acel frumos *rondeau* cu titlu ciudat, cu gândul că i-l va da înapoi cu prima ocazie.”(p. 568)

Ambiguități și mistere, un imbold pentru istorici și muzicologi. Ciurma bubonică a dispărut, dar ceea ce avea de temut lua chiar atunci, în secolul al-XVII-lea alte înfățișări, azi infinit multiplicat și rafinate. A rămas și muzica, rondoul bizar, oricine ar fi compus-o, dar poți s-o mai asculți vindecându-te printre bombe explodate în clădiri, metrouri, autobuze și trenuri? Apoi, există mereu pericolul idolilor falși, mai dăunători decât molima. Dacă muzica a putut fi una din originile dispariției subite a ciumei, stârnind confruntarea puternicilor Europei de altădată, ce tămăduire se mai „compune” azi în laboratoarele civilizațiilor?

Glumind nițel, s-ar putea încerca o soluție personală în locul ședințelor de psihanaliză, un procedeu mai ieftin și mai agreabil: audierea (de pe CD) misteriosului *rondeau*, semnat Francois Couperin.

Adrian Marino și ideea de literatură din perspectivă hermeneutică

Florina Iliș¹
B.C.U. – Cluj

Încă din 1974, când publica *Critica ideilor literare*, Adrian Marino își formulase o idee foarte precisă despre hermeneutică, pe care, ca un adevărat pionier al noii metode de abordare a textului literar, se străduia s-o impună în critica literară românească, opunând-o, ca metodă de studiu, atât stilului imprecis, subiectiv și vag al criticii de factură impresionistă, cât și stilului historicist, de factură pozitivistă.

Un capitol întreg din *Critica ideilor literare* era dedicat hermeneuticii ca metodă de înțelegere și de interpretare a textului literar. Fidel principiului său de a-și elabora, înainte de a porni la drum, o metodologie adecvată, cu ajutorul căreia să întreprindă apoi actul critic, de pe poziții cât mai obiective cu putință, Adrian Marino va proceda în același fel și în cazul metodei hermeneutice pe care, înainte de a o aplica în mod concret, o va defini în diverse studii, dezvoltând o „metodologie nouă”, capabilă să susțină demersul său teoretic: „În ceea ce ne privește, intenționăm să readucem hermeneutica în centrul studiilor literare, prin *dezvoltarea unei metodologii noi* (s.n.), deosebită radical de *toate* metodele criticii românești actuale [...] și care să constituie în același timp și o încercare de contribuție la teoria generală a hermeneuticii contemporane”. Apoi, cu orgoliul celui care privește spre un lucru bine făcut, Adrian Marino, departe de a rămâne în această contemplare a solidității științei pe care tocmai o elaborase, îndemnându-i și pe alții să-i probeze eficacitatea, oferă, în *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, un exemplu de analiză prin care „noua metodă a hermeneuticii” funcționează în conformitate cu cele mai severe exigențe critice.

Dar Adrian Marino atrăgea atenția încă din *Critica ideilor literare* că noua sa metodă nu poate fi aplicată de oricine și, cu atât mai puțin, de cineva situat în afara înțelegerii critice a ideilor: „Deci nu orice critic poate studia orice idee. În cazul ideilor literare el trebuie să aibă - sub toate formele - vocația ideilor, a imaginației ideologice, criticul de idei fiind un adevărat *creator de idei* (s.n.)”. Pentru criticul de idei sau *creatorul de idei* angajat în această „aventură a ideilor” demersul interpretativ nu se oprește o dată cu trăirea sau interiorizarea ideii, ci continuă printr-un proces complex de „obiectivare”, actul de participare la viața ideii desfășurându-se sub forma unui „proces dialectic de cunoaștere”, proces observabil la nivelul unui sistem teoretic bine configurat. Un astfel de sistem teoretic, construit sub formă de „model”, a reușit Adrian Marino să construiască, elaborând principiile metodologice necesare oricărei analize de natură hermeneutică. Din păcate, pentru claritatea cu care și-a expus sistematic ideile, direcția pe care acesta a schițat-o pentru critica ideilor literare nu și-a găsit în peisajul literar românesc, încă revendicabil, în acel timp, de la tradiția critică călinesciană, un teren prea fertil.

Ceea ce a reușit însă Adrian Marino, și acest lucru rămâne incontestabil, a fost „îndrăzneala” cu care a reușit să atragă atenția criticii românești asupra hermeneuticii lui Mircea Eliade, deschizând astfel calea și altor studii despre savantul român exilat în Occident și, în plus, ceea ce era mai important la vremea aceea, a reușit să-l încadreze într-o tradiție filosofică românească, chiar dacă nu, explicit, hermeneutică, dar prezentând toate datele pentru o asemenea dezvoltare. Astfel, Mircea Eliade era situat, pentru prima oară în perioada postbelică, în „familia de spirite românești”, familie care îi cuprindea pe Lucian Blaga, Constantin Noica și Mircea Vulcănescu.

În cele ce urmează vom încerca să analizăm sistemul critic impus de Adrian Marino în critica literară românească, observând, mai ales, în ce măsură metoda hermeneutică, concepută ca *hermeneutică a ideii de literatură* exprimă în sensul său cel mai autentic una dintre cele mai profunde căi de interpretare și înțelegere a textului literar. Proiectul sistematic elaborat de Adrian Marino, ale cărui direcții esențiale puteau fi întrevăzute încă din 1968, cu lucrarea *Introducere în critica literară*, s-a constituit într-un adevărat sistem critic pe parcursul anilor care au urmat și în

¹ E-mail: ilis@bcucluj.ro

care au apărut, pe rând, *Modern, Modernism, Modernitate* (1969), *Dicționarul de idei literare* (1973), *Hermeneutica lui Mircea Eliade* (1980) și, în 1987, *Hermeneutica ideii de literatură*, pentru a nu aminti decât operele esențiale cuprinse în acest proiect critic. Exprimarea cea mai desăvârșită a aplicării sistematice a conceptelor criticii ideilor literare dezvoltate de Adrian Marino o constituie lucrarea în șase volume *Biografia ideii de literatură* (1991-2000).

Insistând asupra ideii că „metoda hermeneutică” nu trebuie aplicată mecanic și în orice condiții, Adrian Marino era conștient de faptul că, pentru a nu cădea în capcanele unei grile rigide de interpretare, exterioare ideii literare analizate, e nevoie de o abordare „din interior”, „progresivă”, care să se constituie într-o „cale de acces” spre adevărata esență a ideilor literare. Această viziune, care presupune existența unui centru și a unui cerc de semnificații constitutiv ideii, se revendică dintr-o temă binecunoscută hermeneuticii filosofice, tema *cercului*, temă exprimată întâi de Schleiermacher și dezvoltată, apoi, de M. Heidegger. Dacă Schleiermacher, formulând una dintre regulile de bază ale hermeneuticii, care presupune înțelegerea întregului din parte și a părții din întreg, descrie o anumită nevoie de *identificare* a interpretului cu autorul textului, Heidegger va încerca, întâi de toate, să consolideze un fundament epistemologic pentru hermeneutica interpretării poetice. Definind existența ca fiind în mod necesar „interpretativă”, chiar „hermeneutică”, în termeni metaforici, Heidegger consimte că, în acest context filosofic, arta și literatura devin una dintre cele mai înalte forme de cunoaștere a vieții umane, în general. Ideea lui Schleiermacher a recuperării întregului din parte și a părții din întreg, preluată și de Heidegger, o regăsim definită și de către Adrian Marino într-un fel de text program al metodei hermeneutice; este vorba despre *Herméneutique et lecture simultanée*, publicat într-un număr din *Cahiers roumains d'études littéraires*: „Il est évident que toute lecture systématique va du tout à la parties et de la parties au tout, du niveau historique actuel de la totalité aux éléments historiques composants, ramenés en bloc devant l'esprit investigateur.”

La Adrian Marino însă, sensul *divinator* pe care trebuie să-l posede interpretul unui text pentru a putea accede la „viața interioară și exterioară” a autorului nu prezintă, atunci când nu există nici o diferență între nivelul *istoric* și cel *actual*, o condiție *sine qua non* a interpretării. Pentru a evita capcanele oricărei interpretări de natură metafizică, riscante în epocă, Adrian Marino se va strădui să confere metodei hermeneutice o imagine cât mai „obiectivă” și „științifică” în raport cu alte metode de analiză a ideilor și textelor literare. Fără a neglija totuși aceste perspective filosofice, Adrian Marino concepe, pentru hermeneutica ideii de literatură, un sistem specific de interpretare, constituindu-se într-un adevărat *model hermeneutic*, a cărui funcționare presupune inițial un *preconcept* (*Vorassetzung, pré-supposé*), termen preluat din filosofia heideggeriană. Fără înțelegerea prealabilă a acestei noțiuni, ca un fel de *centru motor al metodei* lui Adrian Marino, eșafodajul teoretic pe care criticul de idei își construiește analiza își pierde din întreaga coerență. Spre deosebire însă de gândirea lui Heidegger, unde cunoașterea lumii e condiționată și fundamentată existențial, perspectiva abordată de Adrian Marino, unde *preconceptul* funcționează într-un sistem logic, ideatic, concepe cunoașterea lumii ca având un sens strict obiectiv.

Înainte de a întreprinde orice analiză a metodei de lucru a lui Adrian Marino se impune o precizare: această metodă de interpretare hermeneutică nu este o grilă schematică care să poată fi aplicată mecanic în cazul oricăror fenomene literare. Dimpotrivă, chiar în interiorul gândirii lui Adrian Marino există, de pildă, o diferență de esență între *hermeneutica ideilor religioase*, practică de Mircea Eliade și *hermeneutica literară*, care, abordând fenomene diferite în structura lor, conduc spre constituirea unor metodologii diverse de interpretare. În al doilea rând, cu toate că metoda de interpretare și înțelegere hermeneutică pe care o descrie Adrian Marino conduce la ideea funcționării în „cercuri” a metodei de investigare propriu-zisă, în realitate aceasta operează simultan în direcții care presupun planuri distincte în procesul hermeneutic. Dacă *hermeneutica ideilor religioase* promovată de Mircea Eliade presupune ca impulsul „descifrării, al descoperirii de semne și semnificații” să dobândească și un statut ontologic, chiar dacă „esențial obiectiv, textualizat, istoricizat”, *hermeneutica ideii de literatură* se prezintă ca „teoria, metoda și practica interpretării și a înțelegerii corecte a textelor”, conținutul ontologic atenuându-se în favoarea unor practici de natură textuală, care eliberează procesul hermeneutic de orice determinări apriorice.

Conștient de faptul că, analizând hermeneutica lui Mircea Eliade, fenomenul religios necesită și o perspectivă de abordare mai puțin agreată în epoca comunistă, Adrian Marino, cu un simț desăvârșit al obiectivității, va încerca să definească procesul hermeneutic practicat de istoricul religiilor într-o manieră cât mai „științifică” posibil. Astfel, consideră Adrian Marino, urmând direcția de gândire propusă de Bultmann și Gadamer, Mircea Eliade înțelege actul interpretării ca fiind mai mult decât o „înțelegere” a datelor propriu-zise ale textului, subliniind, în plus, și necesitatea de a înțelege semnificațiile din „interior”, printr-o transpunere „ontologică” în starea „originară” a textului sau, în speță, a fenomenului religios studiat. Descriind acest aspect, ușor suspectabil de misticism, Adrian Marino nu ezită să se întrebe în ce măsură această „participare” a hermeneutului la starea „originară” a textului, dublată de efortul de re-creere, ca „transpunere creatoare”, se „învecinează sau chiar se confundă cu un tip de experiență spirituală”. Dar răspunsul, în cazul lui Mircea Eliade, nu conduce nicidecum spre ceea ce s-a considerat a fi direcția urmată de Schleiermacher, Dilthey și, mai târziu, Paul Ricoeur, pentru care demersul de înțelegere a fenomenului religios trebuie dublat de un act de trăire „mistică”, ci, și aici, Adrian Marino exprimă un punct de vedere propriu, înspre un fel de „euforie intelectuală receptivă”, euforie pe care o presupune „plenitudinea vitală și existențială a cunoașterii și înțelegerii”. Pentru Adrian Marino sistemul explicativ al hermeneuticii lui Mircea Eliade nu este cauzal, ci „ontologic și existențial”.

Dacă hermeneutica religiilor operează cu anumiți semnificați în planul ontologic, hermeneutica literară, revendicându-se de la mai vechea tradiție filologică de interpretare a textelor sacre, rămâne, așa cum o concepe Adrian Marino, în zona literarității. Cunoscând foarte bine tradiția hermeneutică, de la F.D.E. Schleiermacher la Dilthey, de la Heidegger la H.G. Gadamer sau de la R. Bultmann la Paul Ricoeur, Adrian Marino își propune un fel de sinteză a metodelor și tehnicilor de interpretare hermeneutică, dezvoltând însă, prin aplicarea concretă a acestora asupra „ideii de literatură” o metodologie care se revendică dintr-o viziune proprie, în esență, total diferită de practica hermeneutică literară al cărei unic obiectiv este recunoașterea semnificației și a intenției autorului. Pentru că, în cazul textelor de teorie literară nu exista o asemenea metodă de analiză hermeneutică, Adrian Marino inventează una, descoperind, în cazul hermeneuticii ideii de literatură „un nou sistem de lectură”. În esența sa, acest nou sistem de înțelegere și interpretare a ideilor literare urmărește „descifrarea, clarificarea și interpretarea sensurilor explicite și implicite ale ideii de literatură în mod organizat și semnificativ”.

Hermeneutica elaborată astfel „operează la un dublu nivel: terminologic și semnificativ”. Lipsește, așadar, din această ecuație orice aluzie la sensul ontologic al hermeneuticii ideii de literatură. Așa cum o concepe Adrian Marino, această „nouă hermeneutică” își creează propria sa metodologie și propriile sale tehnici de analiză, situându-se, în raport cu hermeneutica literară, pe un alt palier de interpretare, un palier care, în absență, se cere totuși „inventat”. „Inventând” un nou sistem de interpretare, Adrian Marino elaborează o nouă știință, o critică a ideilor, care, însă, din păcate, nu a fost adoptată și de alți istorici sau critici literari din spațiul românesc. Dacă unul dintre principiile esențiale pe care se clădește această hermeneutică este interpretarea, obiectivul interpretării nu poate fi altul decât „înțelegerea corectă a ideilor literare”. Noțiunea de „interpretare”, esențială în hermeneutică, constituie una din condițiile constitutive ale hermeneuticii pe care o elaborează Paul Ricoeur.

Dacă însă la Paul Ricoeur sarcina dublă a hermeneuticii trebuie să se manifeste, întâi, ca „reconstituire a dinamicii interne a textului” și, apoi, ca „restituire a capacității operei de a se proiecta în afară”, interpretarea funcționând ca un proces complex desfășurat în plan ontologic, la Adrian Marino desprinderea de fundalul ontologic este mai mult decât evidentă. Acest lucru se datorează în mare parte diferențierii obiectului de studiu, după cum s-a putut constata, Adrian Marino însuși făcând o diferențiere netă între studiul literaturii ca literatură și studiul ideii de literatură în devenirea sa. Pentru a-și putea duce cercetarea la bun sfârșit, Adrian Marino își permite luxul să creeze, pornind de la elementele tradiționale ale hermeneuticii, o disciplină aparte al cărei obiect de studiu să fie unul singur, în mod inevitabil, unic.

Conștient de dificultatea cu care, în absența unei cât mai explicite descrieri a metodologiei sale, ar putea fi înțeleasă hermeneutica ideii de literatură, Adrian Marino elaborează un „sistem de

interpretare” detaliat, formulând cu acuratețe mecanismele de interpretare și înțelegere a ideii de literatură. În viziunea lui Adrian Marino atât interpretarea, cât și înțelegerea, ca funcții de bază ale hermeneuticii ideii de literatură, presupun un „sens obiectiv”, caracterul logic și causal al raportului dintre interpretare și înțelegere generând o metodă de cercetare ce poate fi urmărită pe parcursul a trei faze. Cele trei faze de cercetare a ideii de literatură se desfășoară în raport cu nivelul dublu în care operează acest tip de hermeneutică, adică *terminologic* și *semnificativ*. Dacă prima fază, aceea a „recuperării întregii tradiții istorice” poate fi încadrată nivelului *terminologic*, celelalte două, „inducțiile și deducțiile hermeneutice”, precum și ultima, „reproiectarea acestor inducții-deducții asupra accepțiilor ideii de literatură analizate” se manifestă la nivelul *semnificativ*. Sistemul interpretării ideii de literatură presupune contexte interdependente specifice, cu ajutorul cărora Adrian Marino analizează ideea de literatură în spiritul unui *model hermeneutic* care parcurge, în mod circular, anumite cicluri de interpretare, evoluând de la ceea ce istoricul de idei va numi *cadru originar*, adică de la fondul etimologic al ideii de literatură, *spre stratul genetic și autodestructiv*, adică spre mecanismele interioare de producere a literaturii, dar și spre mecanismele care subminează ideea însăși de literatură. *Straturile* sau *nivelele* care compun *modelul hermeneutic* se succed în logica interioară a demonstrației analizei de interpretare a ideii de literatură: *stratul originar*, *stratul cultural*, *stratul cantitativ*, *stratul specific*, *stratul heteronomic*, *stratul ierarhic* și *stratul genetic și autodestructiv*.

Pe acest model care funcționează în *straturi* succesive de interpretare, urmând traseul sinuos al unei „spirale ascendente”, Adrian Marino analizează conceptul de literatură, demonstrând, în mod convingător, fiabilitatea modelului său de interpretare. Susținându-se de o documentare aproape exhaustivă a câmpului de cercetare, criticul parcurge cu o siguranță teoretică demnă de invidiat un domeniu de cercetare vast și adeseori greu de analizat în contextul istoric din care lipsesc mărturiile scrise, dar infailibilitatea sistemului său de cercetare se verifică, mai ales, în fața acestor obstacole dificil de surmontat. Definirea *literaturii orale* în raport cu cea *scrisă*, precum și a *literaturii sacre* în raport cu cea *profană* reprezintă numai unul dintre astfel de exemple.

Dincolo de rigurozitatea și calitățile metodologice ale modelului hermeneutic configurat de Adrian Marino, ceea ce impresionează cu adevărat în *Hermeneutica ideii de literatură*, dar și, mai târziu, în masiva *Biografie a ideii de literatură*, este atât bogatul material documentar și bibliografic studiat, cât și, în plus, capacitatea extraordinară de sinteză și de abstractizare a proceselor literare analizate.

Din toate aceste puncte de vedere, volumele de critică a ideilor literare, publicate de Adrian Marino între 1968-2000, sunt de trei ori polemice. O primă direcție polemică este recunoscută și, implicit, asumată de Adrian Marino încă din volumul *Introducere în critica literară*, volum apărut în 1968, în prefața căruia criticul se situa pe poziții polemice față de diletantismul de care dădea dovadă critica vremii: „[...] cartea de față propune o ieșire hotărâtă din improvizație și diletantism, ceea ce nu vrea să spună cîtuși de puțin că lansează invitații la pedanterie și savantlîc”. Spiritul critic moderat, distanța față de excesele de orice natură vor caracteriza, de altfel, constituind firul roșu al criticii lui Adrian Marino, întreaga sa operă. Pe de altă parte, situându-se pe o poziție polemică atât față de critica diletantistă a vremii, cât și față de limbajul critic depășit al tradiției critice românești, de la Maiorescu și Gherea până la Lovinescu și Călinescu, Adrian Marino făcea, în 1968, un pas de mare curaj intelectual, militând pentru înnoirea metodelor critice de analiză printr-o reevaluare a conceptelor critice și, implicit, pentru actualizarea discursului critic la noile curente ale criticii moderne afirmate în cultura europeană occidentală. Se poate constata, încă din această epocă, cum criticul român intuiește că șansa criticii literare românești ar fi aceea de a se „sincroniza” cu critica europeană, aceeași necesitate a „deprovincializării” culturii române fiind susținută și mai târziu, în plină epocă de înțepenire intelectuală, în 1987, în *Prefața la Hermeneutica ideii de literatură*.

Fidel însă principiului său de originalitate asupra judecăților estetice, Adrian Marino se grăbește să sublinieze că instrumentele de analiză ale criticii europene moderne nu pot fi preluate mecanic și fără a fi, în prealabil, *asimilate*, *confruntate* și *sintetizate* în funcție de principiile metodei proprii de analiză.

A doua direcție polemică în care se manifestă opera critică a lui Adrian Marino ține de idealul metodologic pe care îl urmărește în întreaga sa carieră. Acest „ideal” exprimă convingerea criticului că, dincolo de orice notă subiectivă, critica literară poate deveni o disciplină sistematică care să se fundamenteze pe concepte și practici obiective, creându-și metode proprii de analiză și interpretare. În plus, ca această opțiune pentru metodă să se consolideze, ar fi nevoie, susține Adrian Marino, de un aport considerabil în direcția constituirii unei direcții *enciclopediste* în cultura română. Convingerea că instrumentele esențiale prin care se fundamentează statutul unei culturi sunt reprezentate de lucrările de tip enciclopedic sau de sinteză și de referință va constitui pentru Adrian Marino una din liniile principale de gândire, aceeași idee dezvoltând-o însă, mult mai târziu, în *Politică și cultură*, atunci când, dispărând cenzura comunistă, putea să o analizeze și din perspectiva raportului culturii cu complexe pe care, de-a lungul timpului, cultura română, le-a dezvoltat fără să le poată depăși. Din acest punct de vedere, capitolul ultim din *Politică și cultură*, *O nouă cultură română* și, în mod special, ultimul subcapitol, reprezintă un adevărat proces de conștiință al culturii românești în totalitatea ei. Departe însă de a fi în spiritul actual al vremii care denunță fără să încerce să găsească soluții la problemele ridicate, în spiritul său propriu, dintotdeauna, activ și militant, Adrian Marino analizează cu extremă luciditate complexe ale culturii române încercând în același timp, pentru prima oară după 1989, să schițeze energic câteva direcții de dezvoltare viitoare, direcții care să permită culturii române să se afirme în circuitul european al valorilor.

Un alt aspect important al demersului *programatic* întreprins de Adrian Marino este faptul, subliniat încă din *Argument*, că ceea ce se pune în discuție prin problematizarea culturii române nu sunt atât personalitatea și originalitatea care trebuie păstrate cât, mai ales, formele în care se organizează cultura precum și motivarea lor ideologică. Privită astfel, integrarea culturii române în Europa nu mai este o problemă de esență sau de fond, ci una de formă, care vizează, în primul rând, structurile organizatorice culturale și, abia în al doilea rând, expresiile de manifestare ale culturii care se cer *sincronizate* cu manifestările similare din restul Europei.

În al treilea rând, polemicele în care se angajează Adrian Marino nu sunt polemici de suprafață sau simple exerciții critice care merg împotriva valului autohton, ci, dincolo de tăria cu care criticul își exprimă principiile, răzbate un spirit activ, *militant*, spirit care nu-l va părăsi nici în cărțile sale de analiză a ideilor politice de mai târziu. Departe de a avea accente virulente, *militantismul* său se revendică de la principii exclusiv culturale, dar nici nu se situează în spațiul securizant al *neutralității teoretico-ideologice*. Dacă însă, în anii perioadei comuniste, militantismul lui Adrian Marino s-a păstrat la rigoare în sfera culturală, în perioada imediat următoare anului 1989, criticul de idei s-a manifestat liber, asumându-și pe deplin latura militantă a spiritului său activ, dezinhibat, deschis dialogului fără complexe cu marile culturi europene.

Opera critică a lui Adrian Marino, deși elaborată pe parcursul câtorva decenii, prezintă o coerență tematică și conceptuală greu de egalat în literatura română. Dacă inițial, atunci când Adrian Marino s-a angajat pe direcția criticii de idei, demersul său avea un caracter pur cultural, încadrându-se în sfera literarului, pe măsură ce înainta în cercetările sale, aprofundând caracterul „abstract” al ideilor, criticul și-a lărgit sfera de interes, făcând-o să cuprindă și arii culturale complementare domeniului literar, dar care, în analiza teoretică, ajută la exprimarea unei perspective complexe asupra fenomenelor studiate. Astfel, hermeneutica ideilor a însemnat pentru Adrian Marino mai mult decât o metodă critică de evaluare și re-evaluare a ideilor literare și religioase, conform unui program metodologic prestabilit, permițându-i, în plus, să-și dezvolte o disciplină sistematică care să ofere soluții de interpretare în cele mai complexe situații.

Fără îndoială, Constantin M. Popa, are dreptate atunci când afirmă, în una dintre primele lucrări monografice destinate lui Adrian Marino, că prin modelul hermeneutic conceput, criticul de idei realizează „cel de-al treilea sistem critic la noi, după Mihail Dragomirescu și Mircea Eliade.”

Bibliografie:

1. Bonati, Felix Martinez, *Hermeneutics Criticism and the Description of Form*, în *Interpretation of Narrative*, Edited by Mario J. Valdés and Owen J. Miller, Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 1976.
2. Marino, Adrian, *Biografia ideii de literatură*, vol.1, Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1991.
3. Marino, Adrian, *Critica ideilor literare*, Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1974.
4. Marino, Adrian, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1987.
5. Marino, Adrian, *Hermeneutica lui Mircae Eliade*, Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1980.
6. Marino, Adrian, *Herméneutique et lecture simultanée* în *Cahiers roumains d'études littéraires*, nr. 4, 1977.
7. Marino, Adrian, *Introducere în critica literară*, București: Editura Tineretului, 1968.
8. Marino, Adrian, *Politică și cultură. Pentru o nouă cultură română*, Iași: Edit. Polirom, 1996.
9. Mussner, F., *Histoire de l'herméneutique*, Paris: Les Editions du CERF, 1972.
10. Popa, Constantin M., *Hermeneutica lui Adrian Marino*, Craiova: Editura Aius, 1993.
11. Ricoeur, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, București: Humanitas, 1995.
12. Seung, T.K., *Semiotics and Thematics in Hermeneutics*, New York: Columbia University Press, 1982.

Tatakau Hikaku Bungaku.

Adrian Marino și comparatismul militant în Japonia

Rodica Frențiu¹

Facultatea de Litere

U.B.B. – Cluj

Renunțarea la europocentrism, deschiderea înspre Literatura lumii, fără aprecieri valorice dictate de un centru ierarhic suprem, implicarea ideologică a cercetării comparatiste, confruntarea ei directă cu socialul și politicul implică, neîndoielnic, deschidere înspre universalitate. Noua știință comparatistă propusă de René Étiemble, domeniu de cercetare ce se situează dincolo de pozițiile erudiției universitare pozitivistice și istorice, aduce în atenția studiului de specialitate toate literaturile lumii, de la Răsărit la Apus, fiecare din ele putând participa activ la masa rotundă inițiată acum de „noul tip de comparatist”.

Adrian Marino, minte lucidă a vremii sale, spirit atent la prefacerile epocii, rezzonează puternic la propunerea de schimbare oferită de Étiemble cercetării comparatiste, ajunse într-o perioadă de criză, remarcată încă din anul 1958 de către René Wellek și reafirmată, de altfel, în 1995 (vezi Bernheimer 1995: 2-17). Recunoscându-i savantului francez meritele rezultate din diferența de orizont, de mentalitate și stil de muncă față de confrății de breaslă, considerându-l singurul în măsură să fundamenteze un comparatism reînnoit, combativ, Adrian Marino își argumentează opinia într-un volum, primul de acest fel, dedicat specialistului în literatură comparată și cunoscătorului de limbi orientale, cu titlul *Etiemble ou le comparatisme militant*, apărut la Editura Gallimard din Paris, în 1982: „La différence d’esprit, d’horizon, de mentalité et de style de travail entre Étiemble et le reste du comparatisme, ou – plus exactement – la plupart de ses collègues est donc considérable. Il importe de le préciser d’entrée: d’une part pour marquer l’apport original de cet esprit non conformiste; de l’autre, pour nous expliquer certaines positions en cul-de-sac du comparatisme actuel. Étiemble donne à ses cours et à ses interventions un tour très souvent polémique; il n’hésite pas à prendre parti sur les problèmes politiques et idéologiques les plus brûlants; il veut infléchir le comparatisme vers des prises de position concernant les nouveaux rapports idéologiques et autres (Ouest-Est, Tiers Monde, États-Unis, Union Soviétique, Chine, etc.); bref, il rêve d’un comparatisme mis à jour, complètement rajeuni, combatif. Son militantisme idéologique, culturel, littéraire est donc fondamental; le comparatisme lui-même n’est que l’une des applications possibles.” (pp. 12-13). Apariția editorială a cărții despre comparatismul militant al lui Étiemble scrise de un autor român s-a bucurat de o bună receptare atât din partea publicului, cât și a presei de specialitate, în Franța, și în afara ei, fiind recenzată în *Times Literary Supplement* (dec. 10/1982), *Gazetta de Lausanne* (7 aug. 1982), *La libre Belgique* (3 aug. 1982), *Rivista di Letterature moderne e comparate* (2/1984), *World Literature Today* (1983) (vezi Fond Marino 416) și tradusă apoi în alte limbi.

Cartea lui Adrian Marino care apără cu energie principiul „literaturii mondiale”, a relațiilor literare Est-Vest și Occident-Orient, a comunicațiilor literare libere, a egalității între literaturi, a apărut în traducere japoneză în luna octombrie a anului 1988, la Editura Keisō Shobō din Tokyo, sub titlul *Tatakau Hikaku Bungaku (Comparatismul militant)*. Traducerea îi aparține lui Hiroshi Watanabe, specialist în literatura franceză, traducător a numeroase lucrări de literatură comparată ca *Literatura comparată* de H. Frențiu și N. P. Stallknecht, *Ce este literatura comparată* de P. Brunel, C. Pichois și A. M. Rousseau, *Credință și literatură* de Philip Tratford, și lui Nobuhiro Satō, specialist în literatura japoneză.

Volumul autorului român este introdus publicului japonez ca o operă însuflețită de punctul de vedere universalist oferit în studierea literaturii comparate în prezent de către Étiemble, creatorul colecției „Connaissance de l’Orient”, fondată în 1956, sub auspiciile Unesco și Gallimard, unde

¹ E-mail: rfrentiu@hotmail.com

fuseseră publicate numeroase capodopere arabe, chineze, japoneze, indiene, persane, vietnameze etc. Cel supranumit „copilul teribil al comparatismului francez”, René Étiemble, propusese deja în *Comparaison n'est pas raison* din 1957, tradusă și în limba japoneză de A. Shiga sub titlul *Hikaku Bungaku no Kiken – Hikaku wa Rinarazu*, în „Hikaku Bunka Kenkyū, Tokyo Daigaku Kyōyōgakubu Kiyō” („Buletinul de literatură comparată a Universității din Tokyo”) (IV, 1963), renunțarea la poziția istoricistă în analizele comparatiste. Atât conservatorismul, cât și naționalismul sunt factori nocivi, apreciază savantul francez, în studierea fenomenului literar-cultural și doar eliberarea de constrângerile oferite de un sistem rigid de interpretare poate facilita crearea unui tip de comparatist care să militeze pentru un nou umanism.

Traducătorii japonezi recunosc în *Postfața* la versiunea japoneză „simpatia” lui Adrian Marino pentru „comparatismul militant al lui Étiemble”, dar remarcă, în același timp, „ideile originale ale autorului, ca teoretician și critic literar” (p.212). De altfel, și în corespondența particulară cu autorul român, cei doi traducători japonezi își exprimă recunoștința, în numele științei, în fața lui Adrian Marino, pentru dezbaterea propusă de carte, remarcând că, celui interesat, prin această cercetare i se lărgeste orizontul teoretic de înțelegere și interpretare a problemelor literaturii comparate, completându-i-se bibliografia de specialitate. Nobuhiro Satō îi mulțumește în mod direct comparatistului român: „Cette excellente oeuvre-ci nous a éclairé sur l'état présent du comparatisme et ses problèmes. Je vous remercie des bienfaits de la science” (Fond Marino 419: 40), iar profesorul Hiroshi Watanabe, exprimându-și dorința de a citi ultima apariție editorială a specialistului din România, *Comparatisme et théorie de la littérature* (1988, P.U.F., Paris), recunoaște că, deși studenților li se pare „destul de dificil” (Fond Marino 419: 56), parcurge textul tradus în limba japoneză împreună cu ei, încercând, mărturisește profesorul, să înțeleagă în profunzime noul tip de comparatism adus în discuție.

Publicarea cărții lui Adrian Marino *Etiemble ou le comparatisme militant* în limba japoneză are însă și partea ei de anecdotic. Traducerea a fost făcută fără avertizarea prealabilă a autorului, căruia știrea de a-i fi apărut o carte tradusă în Japonia i-a parvenit prin Isamu Taniguchi, profesor la Universitatea „St. Andrew” din Osaka, teoretician al literaturii, estetician și semiotician, cu care criticul român se afla în corespondență de mai bine de un deceniu. Participant la Cursurile de vară organizate de Universitatea din București în anul 1974, Isamu Taniguchi este familiarizat cu literele românești. Îi citește pe Iordan, Ivănescu, Coșeriu, Marino, lectura *Dicționarului de idei literare* (1973, Editura Eminescu, București) a celui din urmă impresionându-l atât de puternic încât ia legătura cu autorul cărții, cerându-i permisiunea să traducă în limba japoneză *Critica ideii de literatură*, proiect nefinalizat în cele din urmă, cu toate că în corespondența Marino (vezi Fond Marino 419: 43) se găsesc documente care lasă să se înțeleagă că ar fi existat chiar un contract în acest sens semnat între Editura Dacia și Editura Jiritsu-Shobo din Tokyo, în anul 1979. Adrian Marino, „spre stupoarea sa”, este anunțat, așadar, de către Isamu Taniguchi de apariția traducerii japoneze a cărții publicate la Galimard.

La rândul său, Adrian Marino îl informează pe Étiemble, care îl înștiințează pe Gallimard de ediția ilicită a cărții, iar în data de 1 decembrie 1988 Adrian Marino primește o adresă din partea responsabilei cu drepturile străine de la editura pariziană care recunoaște că nu primise, până la ora respectivă, nici o cerere din Japonia pentru traducerea cărții. Se declanșează o anchetă și, în final, se descoperă, surprinzător de repede, de altfel, eroarea. Agenția Tuttle Mori din Tokyo făcuse o confuzie între volumele autorului român *Etiemble ou le comparatisme militant*, apărut la Gallimard, și *Comparatisme et théorie de la littérature*, publicat la Presses Universitaires de France. Și, întrucât se pare că japonezii nu obișnuiesc să citeze titlul complet, a durat timp ca cei de la P.U.F. să realizeze că este vorba, în fapt, despre cartea publicată la Gallimard (vezi Fond Marino 419: 2-11).

Volumul semnat de Adrian Marino, *Etiemble ou le comparatisme militant* a fost apreciat de cei doi traducători japonezi ca „energetic work, discussing the true way of being of Modern Comparative Literature, based on Etiemble *Theory of Literature* which is founded on worldwide point of view.” (trad. engl. Isamu Taniguchi, în Fond Marino 419: 45), traducerea având în plus față de original un index de nume proprii și o ultimă pagină ce introduce traducătorii, editura, indicațiile de copyright etc.

Varianta japoneză a cărții în discuție a fost semnalată în revista „Tosho Shinbun” („Revista cărților”) (nr. 619/ 3. XII, 1988) și în „Hikaku Bungaku” („Revista de literatură comparată”) (28.XI.1988), fiind întâmpinată elogios de către recenzenți (vezi Fond Marino 419: 48). Una dintre cronicile, purtând titlul *Refuzul europocentrismului. O literatură actuală și concretă* (*Yōroppachūshinshugi o kyozeitsu. Konnichiteki katsu gutaiteki de ikita hikaku bungaku ga*), sub semnătura lui Eiko Imabashi, remarcă insistent noul drum propus de Étiemble în studierea literaturii comparate, perspectivă de cercetare ce și-a câștigat deja adepți, printre care se numără și comparatistul român Adrian Marino. Valorificarea tuturor culturilor, demetropolizarea, echivalența valorilor în universal vor regenera studiile comparatiste, se arată în studiu, cu influențe benefice asupra cercetărilor de acest tip în Europa și Japonia.

România literară din 14 sept. 1989 va comenta cronicile apărute în Japonia, reproducând chiar un fragment din ele, și anume cel în care se încearcă înțelegerea opțiunii unui comparatist român pentru acest tip de abordare a studiului literaturii comparate: „De asemenea, credem că originea opiniilor susținute în această carte de Dl. Marino se află în condițiile istorice unice care au dus la excluderea zonei est-europene (din care face parte și dumnealui) din sistemul apusean, în ciuda conștiinței sale europene.” Adrian Marino o va recunoaște explicit, după câțiva ani, la cel deal 13-lea Congres al „Asociației internaționale de literatură comparată” (1991), desfășurat la Tokyo, unde a prezentat chiar o comunicare în acest sens: „*European*” and „*World*” *Literature: A New Comparative View, Proceedings...* Pentru Adrian Marino, studiul literaturii comparate ca o disciplină „academică” nu mai răspunde cerințelor vremii. Se impun, din perspectiva unui „nou spirit comparativist”, alte obiective, alte ținte de urmărit pentru acest domeniu de cercetare care poate traversa cu o atât de mare ușurință granițele dintre națiuni.

Literatura comparată nu mai poate rămâne neutră față de ideologic și indiferentă la politic și social. Cercetarea propusă de această știință trebuie să se transforme dintr-una pozitivistă, simplu analizator de fapte ca „surse” de influență, circulația temelor literare etc., într-una implicată, „militantă”, care să servească relațiile Est-Vest printr-o tablă de materii ce manifestă interes pentru *anti-naționalism, anti-Eurocentrism, anti-imperialism, anti-colonialism, internaționalism, cosmopolitanism, universalism, cooperare, comunicare liberă*, toate acestea pledând, neîndoielnic, pentru un nou umanism și un nou pozitivism: „Here are, then, a number of themes that overtly or covertly contest the official communist ideology. We have mentioned this episode only as an illustrative instance of the new comparativist spirit that has been taking shape in the East – in our case in Romania – under totalitarian conditions. In the space where we lived, or, better said, survived.” (Marino 1991: 301).

„Este prima carte de critică literară românească tradusă în Japonia, o premieră absolută în toate sensurile”, mărturisește Adrian Marino despre *Etiembe ou le comparatisme militant*, într-o corespondență cu atașatul cultural al Ambasadei Japoniei la București (Fond Marino 419: 2), completând că, până în anul 1989, fusese singurul comparatist din țările din Europa de Est tradus în limba japoneză. Aceasta nu putea să nu stârnească ecouri și în țară. În *România literară* (XXII, 10, 9 martie 1989) apare un material cu titlul *O carte românească de literatură comparată în Japonia*, semnat de Iulia Mugescu, iar *Curentul* (LX, 5996, martie-aprilie 1989) consemnează și el evenimentul prin articolul *Critic român tradus în Japonia*, unde recenta apariție editorială a lui Adrian Marino în străinătate este apreciată ca fiind „de-a dreptul spectaculoasă”. În *Luceafărul* (XXXII, 40, 7 oct.1989), A. Silvestri, în *Proiecte ale unui „nou comparatism”*, remarcă intrarea produselor ideatice românești în circuitul mondial: „punctul de vedere românesc în dialogul universal de idei interesează din ce în ce mai mult”, în timp ce *Utunk* (6/ 1989) publică materialul *Marino – Japánul*. Nici revista *Convorbiri literare* (nr. 3/ 1989) nu poate trece cu vederea momentul, publicându-l pe Viorel Cacoveanu cu *Succese ale criticii literare românești*, autor ce reia subiectul în *Steaua* (XL, 3/ 1989), într-un articol cu titlul *Tradus în Japonia*, unde notează: „Un autor român, locuind la Cluj-Napoca, editat la Paris și tradus la Tokyo... Ascunzându-și, sau mai exact, stăpânindu-și emoția, Adrian Marino mărturisește că <surpriza a fost totală>”.

Fundalul pe care venea traducerea acestui volum în limba japoneză era unul deschis la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea de către Tsubouchi Shoyo,

traducătorul lui Shakespeare, din perioada Meiji (1868-1912). Răspunzând spiritului epocii de „modernizare”, aflat în căutarea „modelului european” (cf. Ohsawa, 2000: 37), profesorul Tsubouchi folosește drept susă bibliografică pentru cursul de literatură comparată pe care îl propune la Universitatea Waseda din Tokyo cartea lui Macaulay Posnett, *Comparative Literature*, apărută în 1886. Vor mai trece însă ani până când, abia după cel de-a doua conflagrație mondială, Japonia va ieși cu adevărat din izolarea culturală din perioada războiului și va adopta o atitudine „deschisă” față de lume. În anul 1948 se înființează The Japan Comparative Literature Association (JCLA) și de acum înainte cercetările din domeniu vor căuta să găsească influențe vestice în literatura japoneză, o atitudine puternic contrastivă cu cea din timpul războiului, când se urmărea doar evidențierea trăsăturilor de unicitate ale culturii japoneze (vezi Ohsawa 2000: 39). Este momentul de revizuire a problemelor teoretice pe care le ridică această disciplină, de „extindere” („expanding”) a conceptului de text literar, punându-se astfel bazele literaturii comparate în Japonia. Specialiștii din domeniu devin conștienți de largul orizont cu care trebuie să vină în întâmpinarea diferitelor culturi. Nu pot fi naționaliști, dar nici indiferenți față de alte culturi, ceea ce pentru comparatiștii japonezi, aparent și provizoriu, pare să sfârșească însă într-un impas: „Japanese comparatists often feel themselves torn between the need to employ a multicultural approach and a desire to preserve their own cultural identities. This inner conflict surfaces in the different roles comparatists play: at home, they focus on the universal aspects present in their native literatures. Abroad, they emphasize the significance of their cultural heritage.” (Ohsawa 2000: 42-43).

O propunere de ieșire din această criză semnalată și de către cercetătorii din Japonia o face René Étiemble, cel care vorbește despre „noul umanism” și „universalism”, care scrie despre poezia chineză și cea vestică și care, continuându-i pe Y. Kagami și Lewis W. Bush care publicau la Tokyo, în anul 1937, *Japanalia, Reference Book to Things Japanese*, aduce, la rândul său, printre altele, mărturii contemporane despre „insinuarea” Europei și Americii în Japonia (vezi Étiemble trad.rom. 1972: 146-150).

În prelungirea ideilor savantului francez, Adrian Marino completează definiția dată în 1969 de Owen Aldrige literaturii comparate în introducerea sa la colecția de eseuri *Comparative Literature: Matter and Method*, pentru care obiectul de studiu al acestei discipline ar fi o literatură națională pusă în termeni de comparație cu o alta/ alte literaturi naționale : „Briefly defined, comparative literature can be considered the study of any literary phenomenon from the perspective of more than one national literature or in conjunction with another intellectual discipline or even several” (apud Bernheimer 1995: 3), adăugându-i dimensiunea contextului psihologic, istoric și sociologic.

Atenția specialistului este reorientată înspre relația literaturii cu istoria, cu societatea și, de ce nu, în cele din urmă, cu ea însăși. Consecințele ar fi din cele mai benefice. Metodologic și teoretic (vezi Marino 1975: 64-81), literatura comparată ar ieși dintr-o localizare exclusiv geografică, devenind „mondială”, iar categoria istorică ce este inevitabil, supusă evoluției și dezvoltării, s-ar lărgi înspre „universalitate”. Spațiul și timpul tind să se dilate, să se suprapună, să se transforme într-o conștiință culturală unitară, fără granițe de nici un fel, iar literatura comparată propusă de „noul comparatist” poate da mărturie în acest sens: „...the new comparatist perspective proposes a new humanism without boundaries, oriented toward a unity of attitudes, preoccupations and ideas, which will certainly be predominant in the twenty-first century. So tomorrow's world will not be ‚cosmopolitan’, but universal, in the plain sense of terms.” (Marino 1991: 307).

„Do I have the right to speak about these cultures to which I don't belong?” (Bernheimer 1995: 9), „Am eu dreptul să vorbesc despre o cultură căreia nu îi aparțin?” se întreabă neîncetat comparatiștii. În aceeași ordine de idei, ar putea cel preocupat de literatura universală, dar născut într-un anumit orizont cultural, înțelege, în profunzime, diferența, spre exemplu, dintre relația față de model în Occident, unde primează noul, originalitatea și în Orient, unde marca puternică o poartă ceea ce a fost spus anterior și spaima reală este aceea de a nu fi „tradițional” (cf. Miner 1987: 124, 128)?! Sau cum s-ar putea interpreta faptul că termenii de „liric” și „narativ”, cu o istorie veche în Europa, sunt recenți în China și cum s-ar putea explica faptul că traducerea chinezescului „fu” pare imposibilă în vreo limbă europeană?!

Dificultățile semnalate de specialiști sunt multiple și variate. Numai o „literatură universală” „revizuită”, interpretată ca un „concept dinamic”, cu un conținut și semnificație rămase deschise, în permanentă îmbogățire, ar putea acoperi, racordat la prefacerile timpului, concepția și definiția acestui domeniu de cercetare. „Comparatismul temporal (istoric)”, dublat de cel „geografic” ar putea redefini ceea ce Goethe numea *Weltliteratur*, deschizându-se înspre universalitate: „La littérature universelle prend ainsi, considère Adrian Marino (1981: 200), des allures et des dimensions (vraiment) mondiales. Elle est constituée par <l’ensemble des littératures nationales>, de <toutes les littératures, vivants ou mortes, dont nous avons gardé des traces écrites, ou seulement orales, et ce, sans discrimination langagière, politique ou religieuse>. Expression d’un véritable oecuménisme littéraire.”

Aceasta ar putea fi și explicația traducerii în limba japoneză a cărții despre Étiemble, mărturisește autorul ei (vezi Gheț 2003: 6). O carte apărută la o mare editură occidentală în care se face elogiul relațiilor est-vest, al literaturii extrem-orientale, „exotice”, inclusiv cea japoneză, nu putea trece neobservată de o mare cultură orientală, cum este cea niponă, interesată acum de schimbul internațional de idei în varii domenii. „Lucrarea de față, recunosc traducătorii în *Postfață* (p. 214), care tratează atât de pertinent problemele actuale ale literaturii comparate, cuprinde sugestii prețioase pentru viitorul studiului literaturii comparate în Japonia. Ne-am angajat în această traducere cu convingerea că ea conține propuneri stimulative pentru lumea literară japoneză. Sperăm că această carte va fi de folos în saltul pe care literatura comparată trebuie să-l facă spre a deveni o știință nouă, adecvată cerințelor epocii.” („Hikaku bungaku no konnichitekina mondai o senei ni ronjite iru gencho ga, waga kuni no hikaku bungaku kenkyū no shōrai ni taishite mo jūyōna jisa o fukumu mono de ari, nihon hikaku bungakukai e no shigekitekina teigen to nari uru ni chigai nai to kakushin shite yakushutsu o kokoromita. Honsho ga, jidai ni fusawashii atarashii gakumon to shite no hikaku bungaku no hzaku ni yakutateba saiwai de aru”.)

Postfața continuă cu prezentarea succintă a capitolelor cărții, traducerea titlurilor lor fiind făcută în litera și spiritul originalului: *Echianburu no hihantekisentōshugi* (*Le militantisme critique d’Étiemble*); *Tōzai kankei* (*Relations est-Ouest*); *Hankokkashugi* (*Antinationalisme*); *Yōroppa chūshinshugi ni kōshite* (*Contre l’eurocentrisme*); *Teikokushugi oyobi shokuminchishugi ni kōshite* (*Contre l’impérialisme et le colonialisme*); *Kokusaiishugi, sekaishugi, fuhenshugi* (*Internationalisme, cosmopolitisme, universalisme*); *Shokankei. Kōryū. Kyōryoku.* (*Relations, échanges, coopération*); *Jiyūna komyunikēshon* (*Communications libres*); *Atarashii hyūmanizumu ni mukete* (*Pour un nouvel humanisme*); *Atarashii hikakubungakusha ni mukete* (*Pour un nouveau comparatiste*). Capitolul *Tōzai kankei* este evidențiat în mod particular în *Postfața* traducerii, reproducându-se din textul original fragmentele care remarcă egalitatea valorică a literaturilor lumii („literatura clasică chineză nu este cu nimic inferioară capodoperelor literaturii europene și americane”), influența, de data aceasta în sens invers, a culturii orientale asupra celei vestice („teatrul Noh a reinnoit metodele de compoziție dramatică în Europa și America”), sugerându-se că numai literatura comparată ar putea înțelege în profunzime complexitatea relațiilor, a influențelor de diverse tipuri între culturi: „De fapt, problemele complicate ridicate de relațiile între Răsărit și Apus, adică între literaturile și popoarele asiatice și europene, nu pot fi clarificate decât de literatura comparată.” (pp. 213-214) („Jissai „higashi” to „nishi”, tsumari ajia to yōroppa no bungaku oyobi ryōsha no kankei ga motarasu fukuzatsuna mondai o akirakani dekiru no wa hikaku bungaku o oite hoka ni nai.”). Traducătorii japonezi remarcă, de asemenea, că multiplele puncte de vedere din care autorul cărții ia în discuție problematica sunt perspective de abordare ce par uneori tributare ideologicului, dar, completează specialiștii japonezi, având în vedere că este vorba despre un cercetător aparținând spațiului est-european faptul acesta pare firesc (p. 213).

Fără a fi deloc o noutate, se întâmplă și azi ca unele voci să considere universalismul o formă deghizată de eurocentrism (vezi Yokota-Murakami, 1998: 164-168), încercându-se, astfel, să se demonstreze că „umanism”, „democrație liberală” („Liberal Democracy”) și „universalitate” sunt concepte care aparțin exclusiv culturii vestice, cu neputință de operat cu ele într-o alta diferită: „... these categories, normally conceived to be essential, universal, and abstract as to be applicable to non-Western cultures, are actually socioculturally and historically specific to the (modern) West.”

(Yokota-Murakami, 1998: 155), întrucât faptul de a compara literaturi între ele poate duce, privit prin latura lui negativă, la o altă formă de imperialism. Adrian Marino (cf. 1975: 67-68) remarcă, la rândul său, această posibilitate de interpretare a universalității ca potențial distrugător al specificului unei literaturi naționale, naționalism care însă, exacerbă, ar putea anula orice tentativă de posibilă întâlnire a unei culturi cu o alta. Paradoxul reintră în atenția comparatiștilor și câteva decenii mai târziu: „The more literatures you try to compare, the more like a colonizing imperialist you may seem. If you stress what these literatures have in common – thematically, morally, politically – you may be accused of imposing a universalist model that suppresses particular differences so as to foster the old humanist dream of man’s worldwide similarity to man. If, on the other hand, you stress differences, then the basis of comparison becomes problematic, and your respect for the uniqueness of particular cultural formations may suggest the impossibility of any meaningful relation between cultures.” (Bernheimer 1995: 9), înregistrându-se și analizându-se din nou eterna criză a literaturii comparate.

Dezbaterile pe marginea definiției „world literature” și a obiectului de studiu revendicat de literatura comparată continuă, nu fără însă a se vedea deja rezultate. Dacă un articol (Anderson 1956) apărut la jumătatea secolului trecut remarcă lentoarea cu care „world” din „world literature” și-a modificat semnificația din cea de „western” în cea de „western + oriental”, azi nu mai este surprinzătoare o comparație între romanul japonez al lui Murasaki Shikibu *Genji Monogatari (Tale of Genji)* și romanul proustian *À la recherche du temps perdu*, întrucât el se poate sprijini pe cercetările de specialitate, spre exemplu, ale lui Donald Keene dedicate literaturii japoneze. Instrumentele de lucru necesare unui comparatist, ca enciclopediile de literatură (*Encyclopaedia of Literature*) sau colecțiile de bibliografie (*Bibliography of Comparative Literature, The Guide to Comparative Literature*) au ajuns să conțină un material variat, incluzând capodoperele literaturii universale: „*Gilgamesh, the Panchatantra, the Arabian Nights, the Bhagavadgita, the Noh plays, Chinese poetry, the Tale of Genji, Kalidasa’s Sakuntala, the Wisdom of the East Series Hafiz of Shiraz, the Jakata, All Men Are Brothers, and Monkey.*” (Anderson 1956: 317), apropiindu-se astfel mult de ceea ce Adrian Marino (1975: 66) numea „biblioteca ideală”. Canonul „multicultural” a avut câștig de cauză. Pe de o parte, este avută în vedere diversitatea producțiilor literare mondiale; pe de alta, însă, este prioritar ca această producție literară să fie reprezentativă pentru fiecare cultură, sugerându-se legătura intrinsecă între literatură și cultura pe care aceasta o reprezintă.

Fără îndoială că problematica ridicată de cercetarea comparatistă este departe de a fi soluționată prin simple antologii sau compendii de literatură universală: „I do not think, precizează unii specialiști, that the cultivation of multilingualism and multiculturalism alone would solve the problems faced by comparative literature simply because multilingualism and multiculturalism are already part of comparative literature’s constitutive, disciplinary features.” (Chow, 1995: 109). Pare însă o mare deschidere de orizonturi propunerea pe care o oferă o „literatură universală” care include *toate* literaturile”, cele din Vest și din Est, cele occidentale și orientale. Am considerat totdeauna, dezvăluie Adrian Marino (în Gheț, 2003: 5), această concepție ca adevărata bază a „comunicațiilor libere” (din punct de vedere ideologic) și a definiției „literarității comparatiste” (din punctul de vedere al teoriei literare).

Sarcina comparatistului a devenit aceea de a revalorifica literatura pe cele două coordonate ale sale, individualitatea ei și implicațiile ei sociale și politice: „One of the major tasks facing literary scholars today is a renewed articulation of the value of literature which respects both its individual, subjective aspects – among them, the sensual pleasure of verbal craftsmanship; the delightfully inconsequential play of reality and illusion; the temporary liberation from time and the entry into what Maurice Blanchot calls the space of one’s own death – and its social and political implications and imbrications.” (Bernheimer 1995: 16). Comparatiștii, pare să conchidă Adrian Marino prin toate paginile în care ia în discuție „comparatismul militant”, sunt pregătiți să își asume această sarcină, pe baza cunoștințelor lor despre construcția și funcția literaturii în diferite culturi. În această eră a „multiculturalității”, a „globalizării” (– „Comparatismul militant” pe care îl teoretizam, afirma cândva explicit cercetătorul român (în Gheț 2003: 6), cultiva deci un început de

„globalizare” *avant la lettre*” -), dilemele specialistului în literatură comparată par să-și fi găsit un răspuns la întrebările care le-au generat.

BIBLIOGRAFIE:

- 1 Anderson, G. L., 1956, „*Cathay and the Way Thither*”: *Oriental Literature in the World Literature Program*, în „*The Modern Language Journal*”, Vol. 40, No.6 (Oct.), pp. 316-318.
- 2 Bernheimer, Charles, 1995, *Introduction. The Anxieties of Comparison*, în Charles Bernheimer (ed.), *Comparative Literature in the Age of Multiculturalism*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, pp. 1-17.
- 3 Cacoveanu, Viorel, 1989, *Succese ale criticii literare românești*, în „*Convorbiri literare*”, 3 martie.
- 4 Idem, 1989, *Tradus în Japonia*, în „*Steaua*”, XL, nr. 3.
- 5 Chow, Rey, 1995, *In the Name of Comparative Literature*, în Charles Bernheimer (ed.), *Comparative Literature in the Age of Multiculturalism*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, pp. 107-115.
- 6 Étiemble, trad.rom. 1972, *Japanalia*, în românește de Tea Preda, în „*Secolul 20*”, nr.6-7, pp.146-151.
- 7 Miner, Earl, 1987, *Some Theoretical and Methodological Topics for Comparative Literature*, în „*Poetics Today*”, Vol. 8, No.1, pp. 123-140.
- 8 Gheț, Monica, 2003, „*Comparatismul militant*” – un început de „*globalizare*”. Interviu cu Adrian Marino, în „*Observator cultural*”, nr. 186, 16.09-22.09.
- 9 Ohsawa, Yoshihiro, 2000, *Beyond Centrism and Regionalism: Comparative Literature in Japan*, în „*Comparative Literature Worldwide: Issues and Methods*”, Vol.II, Montevideo, ICLA.
- 10 Marino, Adrian, 1975, *Où situer la „littérature universelle”?*, în „*Cahiers roumains d'études littéraires*”, nr.3, pp. 64-81.
- 11 Idem, 1981, *Réviser la littérature universelle (I)*, în „*Synthesis*”, nr. VIII, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, pp. 187-200.
- 12 Idem, 1982, *Réviser la littérature universelle (II)*, în „*Synthesis*”, nr. IX, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, pp. 41-53.
- 13 Idem, 1982, *Etiemble ou le comparatisme militant*, Gallimard, Paris.
- 14 Idem, 1985, *Pour une poétique comparatiste*, în „*Synthesis*”, nr. XII, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, pp. 63-76.
- 15 Idem, 1988, *Tatakau Hikaku Bungaku*, Traducere în limba japoneză de Hiroshi Watanabe și Nobuhiro Satō, Editura Keisō Shobō, Tokyo.
- 16 Idem, 1991, „*European*” and „*World Literature: A New Comparative View*”, în „*Proceedings of the XIII-th Congress of the International Comparative Literature Association*”, ICLA'91, Tokyo.
- 17 Idem, 1982 -, *Corespondență*, în Manuscrise - Fond Marino 416, B.C.U. „*Lucian Blaga*”, Cluj-Napoca.
- 18 Idem, *Corespondență străină*, în Manuscrise - Fond Marino 70, B.C.U. „*Lucian Blaga*”, Cluj-Napoca.
- 19 Idem, *Corespondență*, în Manuscrise – Fond Marino 419, B.C.U. „*Lucian Blaga*”, Cluj-Napoca.
- 20 Mugescu, Iulia, 1989, *O carte românească de literatură comparată în Japonia*, în „*România literară*”, XXII, 10, 9 martie.
- 21 Silvestri, A., 1989, *Proiecte ale uni „nou comparatism*”, în „*Luceafărul*”, XXXII, 40, 7 octombrie.
- 22 Yokota-Murakami, Takayuchi, 1998, *Don Juan East/ West. On the Problematics of Comparative Literature*, Suny Series: „*The Margins of Literature*”, State University of New-York Press, New-York.

Fondul arhivistic Adrian Marino din Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”

Mariana Soporan¹
B.C.U. – Cluj

Introducere

Prezentarea de față este o relatare din punctul de vedere al bibliotecarului-arhivist care urmărește să prezinte într-o formă de ansamblu arborele vieții social-politice a criticului, istoricului și teoreticianului literar Adrian Marino, ilustrat de materialele care alcătuiesc fondul său arhivistic.

Constituirea fondului arhivistic a început încă din anul 1992 când Adrian Marino a donat primele dosare din arhiva sa personală, Bibliotecii noastre. Una dintre clauzele acestei donații a fost respectarea organizării interne a conținutului fiecărui dosar, organizare aparținându-i, desigur, lui A. Marino. Din această cauză un număr mare de dosare nu sunt organizate după regulile ordonării de tip arhivistic. Ulterior, mai precis prin anul 2004, A. Marino a revenit asupra acestei clauze permițând intervenția în organizarea internă a dosarelor și aplicarea regulilor de ordonare și clasificare de tip arhivistic.

În prezent acest fond – numit Fondul „Adrian Marino” – este alcătuit dintr-un număr de 497 de dosare în care au fost adunate cu grijă numeroase materiale care conturează întreaga personalitate a criticului, istoricului și teoreticianului literar. De aceea și astfel, interesul său pentru unele aspecte ale vieții culturale și politice ale societății românești, se reflectă în însăși titlurile dosarelor formulate chiar de către Adrian Marino.

Alături de părți manuscrise ale lucrărilor sale, acesta a strâns de-a lungul timpului și materialele științifice care i-au folosit ca suport în cercetare, clasate pe dosare, multe dintre acestea având specificat dacă au fost sau nu utilizate.

Activitatea literară

Cum era și firesc, cele mai multe titluri reflectă activitatea sa literară, ilustrând încă odată, dacă mai era necesar, toate temele de interes pe care A. Marino le-a abordat în lucrările sale și care i-au însuflețit toată viața scriitoricească. Ordinea de intrare în fond a titlurilor respectă întrucâtva cronologia editorială și publicistică a criticului.

Materialele referitoare la biografia și opera poetului Alexandru Macedonski au fost adunate în patru dosare, două dintre ele având înscrise aceleași titluri ca și volumele publicate. O însemnătate aparte o are dosarul ce conține manuscrisele originale ale pieselor lui Alexandru Macedonski *La mort du Dante*, 21 octombrie 1916 și *Le fou?* (cele patru acte în original ale creație sale dramatice), precum și o traducere făcută de fiul său Nikita Macedonski a piesei *Nebunul*, realizată la Paris în 1913.

În anul 1999 fondul a fost îmbogățit cu 120 de dosare noi, cu titlurile: *Dicționar de idei literare*, *Biografia ideii de literatură*, *Hermeneutica ideii de literatură*, *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, *Ideea de modern*, *Critica literară* și *Estetica literară*. Pe procesul verbal de însoțire a stocului, Adrian Marino a notat: „Materialele tematice documentare, xeroxuri, cupuri, versiuni, schițe premergătoare ale unor lucrări personale”.

O deosebită importanță a acordat ideii de modern, respectiv noțiunilor de modern, modernism, arte moderne, vechi și modern, vechi și modern în Franța, decadentă-moralitate, modern-limbaj, modern și umanitate, retorică, relativism, De arte metrica etc. Toate aceste noțiuni se regăsesc ca subtitluri ale titlului generic **Ideea de modern**. Materialele privind lucrarea **Modern, modernism, modernitate** fac obiectul dosarului cu același titlu.

Lucrarea a cărui titlu acoperă cele mai numeroase dosare, 75 la număr, este și cea care a impus un efort documentar deosebit, datorită enciclopedismului înglobat în articolele sale. Este

¹ E-mail: marisoporan@yahoo.com

vorba, desigur, de *Dicționarul de idei literare*, care a necesitat adunarea a numeroase materiale documentare, științifice, necesare elaborării unei lucrări de acest gen. Bibliografia folosită la redactarea textelor este concludentă atât din punctul de vedere al istoricului problemelor, cât și pentru stadiul lor actual. Astfel, materialele adunate în aceste dosare îndeamnă cercetătorii să arunce o privire asupra lor prin faptul că sunt teaurizate tematic articole și studii contemporane ale specialiștilor din România, dar și din străinătate. Din mulțimea subtitlurilor acestei lucrări impresionante, care reprezintă „conceptul definit sau ideea-cheie, fundamentală” vom da doar câteva exemple revelatoare: **Sacru/profan, Baroc, Imitația, Literatura populară** etc.

Biografia ideii de literatură, prima enciclopedie românească literară completă, lucrare publicată în mai multe limbi, ca de altfel mai toate lucrările scriitorului A. Marino, acesta fiind criticul român cel mai cunoscut în Europa, o găsim în 11 dosare referitoare la ediția în limba română precum și într-un dosar referitor la versiunea americană. Subtitlurile acestor dosare prezintă cronologic întreaga evoluție a ideii de literatură: **Antichitatea, Evul Mediu, Renașterea, Sec. XVII, Sec. XVIII, Sec. XIX, Sec. XX, Sec. XX. Paraliteratura, Literatura de masă**. Materialele neutilizate au fost adunate într-un dosar distinct.

Alături de *Biografia ideii de literatură*, o lucrare de importanță majoră este *Hermeneutica ideii de literatură*. Cu aceste opere teoria literară occidentală s-ar putea mândri dacă le-ar poseda. *Hermeneutica ideii de literatură* este ilustrată de câteva dosare.

Lucrarea *Hermeneutica lui Mircea Eliade* cuprinsă în dosarele acestui fond reprezintă un manuscris inițial, materiale folosite la redactarea lucrării, texte de Mircea Eliade, studii despre Mircea Eliade, precum și recenzii românești și străine la numeroasele ediții ale operelor lui Mircea Eliade.

Referitor la estetica literară se regăesc un număr 17 dosare în care sunt descrise concepte și idei aparținând problematicii esteticii actuale: *creația, emoția estetică, estetism, puritate, imaginație, fantezie, inutilitate, lux, joc, gratuit* etc.

Ca redactor și conducător al primei reviste de studii literare în limbi străine de circulație *Cahiers roumains d'études littéraires*, Adrian Marino a adunat numeroase articole ale unor personalități care i-au fost trimise spre publicare, autori precum Ion Hobana, Aurel Sasu, N.I. Popa, A. Lăzărescu etc. Revista era puțin cunoscută în țară, dar în cercurile intelectuale din străinătate se bucura de apreciere. Adrian Marino o descrie ca fiind o culegere periodică de studii, cu orientare comparativă, ale cărei numere monografice erau consacrate unei teme. Sumarul era tematic, după aceea urma cronică traducerilor, unde erau recenzate cărți de autori români traduși în străinătate.

Cum este și firesc numărul dosarelor care conțin articole pentru *Cahiers...* sunt numeroase. Alături de titlurile ce reunesc articolele tipărite se mai găsesc cele ce însumează ecourile de presă referitoare la revistă. Adrian Marino a colaborat la numeroase reviste românești și străine.

Numeroase dosare au ca titlu nume de persoane, personalități ale lumii culturale românești și străine precum **Constantin Noica, Ioan Petru Culianu, Matei Călinescu, Pavel Chihaiia, Iordan Chimet, Alexandru Piru, Andrei Pippidi, Adrian Dinu Rachieru, Sorin Antohi, Mircea Iorgulescu, Vladimir Tismăneanu, Monica Spiridon, Radu G. Țeposu, Dorin Tudoran, Paul Lăzărescu, Nicholas Catanoy, Ruxandra Cesereanu, Corneliu Ștefanache** etc., toți esești, poeți și prozatori, istorici și critici literari, traducători, cu care Adrian Marino a colaborat în activitatea sa literară. Aceste dosare conțin corespondența purtată de aceștia cu dl. A. Marino, articole ale acestora sau materiale despre ei. Un exemplu demn de remarcat este dosarul cu titlul **Constantin Noica** în care găsim corespondența dintre C. Noica și A. Marino, un memoriu despre Mircea Eliade semnat de C. Noica, un articol despre C. Noica semnat de profesorul francez Claude Karnooh, xerocopii și articole de presă referitoare la C. Noica.

Correspondența bogată pe care a purtat-o Adrian Marino cu numeroase personalități este o sursă documentară importantă pentru stabilirea unei realități clare asupra culturii literare românești, și chiar politice, în diverse perioade ale societății și sub regimuri politice diferite. Scrisorile conțin opinii și relatări asupra unor fapte care pun sub semnul întrebării atitudinile insuficient înțelese în acel moment socio-politic sau aduc în fața judecății acțiuni neștiute. Dosarele cu corespondență sunt sortate după proveniența sau destinația scrisorilor. Întâlnim astfel, titluri precum: **Correspondență**

română, **Corespondență străină, Corespondență Elveția, Scrisori de la cititori, Scrisori de la autori recenzați** etc.

Călătoriile de studii, congrese

Adrian Marino a adunat din călătoriile sale de studii în străinătate însemnări, prospecte editoriale, articole noi, pliante. Din călătoria sa în Elveția a constituit câte un dosar pentru fiecare domeniu de interes personal: pliante și însemnări de la Universitatea din Geneva, însemnări despre „prezența” românească în Elveția, informații despre Societatea scriitorilor elvețieni, despre scriitorii retoromâni, materiale documentare despre Elveția. Reprezentate în fondul său arhivistic sunt și alte călătorii de studii ca cele din Belgia, Grecia, Turcia, Israel etc.

Participant la numeroase congrese naționale și internaționale de studii neo-latine, la colocvii și conferințe internaționale (Copenhaga, Amsterdam, Berlin) Adrian Marino a adunat materiale literare de un real interes științific, buletine de participare precum și o bogată corespondență oficială cu membrii ai instituțiilor organizatoare.

Întotdeauna interesat de răspândirea literaturii românești și de imaginea României în străinătate a urmărit și consemnat cu atenție modul în care se reflectă, atât literar cât și politic, românii în lume.

Interesul politic

Interesul politic a lui A. Marino și al fondului astfel constituit decurge din diversele consemnări privitoare la situația politică și culturală a României găsite în dosarele ce conțin materiale politice. Ca fost deținut politic 1949-1957, mai apoi deportat în Bărăgan 1957-1963, s-a interesat de situația deținuților politici din perioada comunistă militând pentru drepturile omului. A făcut parte din Fundația „Memoria” Sighet. Membru al Forumului antitotalitar și susținător al democrației în România a urmărit cu atenție toate aspectele privind problemele sensibile ale politicii românești: minoritățile, integrarea europeană. Adrian Marino vorbește despre integrarea europeană declarându-se pentru realizarea acestui obiectiv politic. De altfel titlurile dosarelor sunt sugestive în acest sens: **Europa, Europa Centrală, Federalizarea Europei, Integrarea, Revenirea în Europa, Europa și românii, România și Europa, Prezențe românești și realități europene, Pentru Europa, Liga Pro Europa.**

A colaborat la posturile de radio Vocea Americii și Europa liberă, a fost membru al Alianței Civice și membru P.N.Ț.C.D. Din perioada cât a fost membru al P.N.Ț.C.D. a adunat în mai multe dosare materiale politice privind conducerea partidului, dizidențe și excluderi din partid, manifestații, declarații, demonstrații, sondaje, lucrări despre istoria partidului, despre relațiile externe, despre personalitatea lui Ion Rațiu (activități personale în cadrul departamentului cultural), programe, principii, manifeste, documente politice.

Premii

Referitor la premiile care i-au fost acordate, acestea le regăsim în dosarele **Premiul Herder, Premiul Opera Omnia**, premiile literare ale **Salonul Național de carte**, diplomele acordate de Academia Română și Uniunea Scriitorilor din România.

Numărul mare de teme care se regăsesc în titlurile dosarelor care alcătuiesc fondul Adrian Marino nu a permis o staționare asupra fiecărui subiect, în prezentul articol fiind amintite doar temele a căror dezbateră a avut o oarecare anvergură. Astfel subiecte ca **Poezii din epoca de dictatură** sau **Materiale culturale-literare: epoca ceaușistă 1981-1985**, etc. au rămas neamintite dar care sunt de reală valoare pentru istoricul literar. De asemenea, nu m-am oprit asupra titlurilor ca **Bursa Fulbright-Rochester, Fundații culturale** sau **Asociația Internațională de Literatură Comparată**, etc. importante totuși pentru biografia completă a scriitorului.

Sperăm că această prezentare în linii generale să fi oferit o viziune largă asupra informațiilor ce pot fi descoperite în cadrul fondului arhivistic privitoare la raza de interes pe care eruditul om de cultură Adrian Marino a avut-o de-a lungul vieții. Credem că cercetarea acestui fond va fi utilă oricărui biograf al personalității lui Adrian Marino, precum și istoricilor literari și nu numai, care se

vor avânta în scrierea istoriei literaturii românești contemporane.

BIBLIOGRAFIE:

Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*, Vol. I, București, 1973.

Adrian Marino, *Prezențe românești și realități europene*, Iași, 2004.

Zaciu M., Papahagi, M, Sasu, A., *Dicționarul scriitorilor români*, București, 1998-2002.

Adrian Marino: alternativa autohtonă a culturii libere

Gábor Györffy¹
Doctorand, UBB Cluj

Relația dintre politică și cultură, în sensul subordonării vieții culturale în slujba intereselor puterii, a căpătat în Europa secolului XX, prin apariția ideologiilor totalitare de dreapta și de stânga, o dimensiune aparte. Controlul comunicațiilor umane, limitarea aproape totală a libertății de exprimare, dublată de o propagandă care tindea să uniformizeze și să remodeleze gândirea întregii societăți constituie caracteristicile unor regimuri care au reușit să îndrepte cursul istoriei, într-o parte însemnată a continentului, spre abandonarea tuturor concepțiilor privind libertatea individuală.

România s-a aflat în ipostaza de a fi scena ambelor experiențe totalitare, cea fascistă și cea comunistă, într-o perioadă în care presiunile exercitate cu ajutorul unui eficient aparat de constrângere au luat forme dintre cele mai agresive și violente. Experiența comunistă, care a durat mai bine de patru decenii, s-a constituit în spațiul românesc într-un sistem în care partidul stat a reușit să-și conserve, până la căderea regimului, toate pârghiile de control asupra societății și implicit asupra culturii. Situația literaturii, sprijinită în măsura în care răspânda substratul ideologic al politicii partidului, tolerată până la un punct și deseori interzisă dacă se abătea de la linia impusă, reflectă fidel condiția intelectualității românești în perioada comunistă și formele variate ale legăturii dintre cultură și puterea politică.

Adrian Marino a făcut parte din categoria oamenilor de cultură care au refuzat orice fel de colaborare cu regimul și orice fel de dialog prin care ar fi recunoscut cultura oficială promovată de acesta. Formația sa cultural-ideologică i-au impus păstrarea independenței spirituale, căutarea unei modalități de supraviețuire culturală într-o perioadă a totalitarismului comunist, când existau aparent doar două alternative: „tăcerea, ratarea, izolarea, ieșirea din actualitate, deci condamnarea definitivă la sterilitate, la sinuciderea literară” sau acceptarea compromisului și a înregimentării.²

Rezolvarea dilemei în cazul lui Adrian Marino s-a manifestat prin refuzul doctrinei oficiale, dar în același timp prin dorința de a construi într-o lume în care valorile culturale de bază erau pe cale de destrămare, încercarea de a găsi acele fisuri ale sistemului prin care să devină posibilă comunicarea unor idei reflectând tradiția liberală europeană. Adrian Marino a debutat la 18 ani în revista *Jurnalul literar*; licențiat al Facultății de litere la Iași și București, a obținut în 1946 titlul de doctor în litere cu teza *Viața lui Alexandru Macedonski*, operă care va apărea, din cauza interdicției de publicare, abia în anul 1965. Arestat în 1949 pentru activități „ilegale” în cadrul Tineretului Universitar Național Țărănist, este închis timp de opt ani, după care i se stabilește domiciliul forțat în satul Lățești din Bărağan, pentru încă șase ani.

După experiența traumatizantă a lipsirii de libertate, repus în drepturi în 1965, Adrian Marino se află în situația de a constata emergența unei viței literare concepute după criteriile ierarhice oficiale, bazate pe mentalități, stiluri, limbaje și scări valorice de care este străin; în perioada de după 1948, realismul socialist și literatura partinică au fost impuse ca modele unice de creație, arta devenind aservită în totalitate intereselor politice.

În ciuda condițiilor date, activitatea lui Marino reflectă relația de insubordonare consecventă față de putere, pe care a reușit să o construiască și s-o păstreze de-a lungul întregii perioade comuniste, așa cum evocă el însuși: „Într-un regim totalitar, cel mai dificil lucru este să te porți în permanență normal și egal, cât mai consecvent posibil, nu doar să te revolți o singură dată și pe față. [...] Există însă și un alt gen de „eroism”: al insubordonării, protestului și “rezistenței” implicate continui, aș spune cotidiene, al inconformismului, ieșirii din nivelarea, dresajul și

¹ E-mail: gyorffygabor@yahoo.com

² Adrian Marino: *Politică și cultură*. Polirom, Iași, 1996, pp. 80.

platitudinea totalitară, ruperii și sfidării decise a clișeele mentale și propagandistice. [...] A nu fi, în nici un fel în serviciul puterii, o slugă literară”.¹

Adrian Marino și-a asumat rolul de reprezentant al culturii autohtone, cu toate că experiențele culturale de care a avut parte în anii șaptezeci, cu ocazia călătoriilor în Occident, i-ar fi deschis calea exilului. Idealul său de libertate în cadrul sistemului a exprimat speranța că există posibilitatea unei căi aparte, în afară de cea a exilului sau a colaborării cu regimul, în ciuda îngrădirii circulației libere a ideilor, a blocajului cultural și presiunii ideologice, care făceau din actul independent de creație un gest de nesupunere. Această speranță va fi confirmată prin opera sa, care exprimă independența de spirit și libertatea profesională în epoca culturii dirijate.

Concepția sa despre creația literară în România comunistă se bazează pe crezul existenței unei alternative literare, a unei „a treia cultură românești”, care se distinge de cultura exilului și a diasporei, respectiv de cea oficial acceptată, propagandistică, aflată în slujba regimului: „ea a existat deci, deși nu pot încă să dovedesc acest fapt: o cultură românească alternativă. Pentru mine e fundamental. Nu este adevărat, nu întreaga cultură românească a fost nivelată. [...] A fost, în cea mai mare parte, dar a existat și o minimă pătură de intelectuali total diferită”. El însuși reprezentant al acestei a treia forțe, mai puțin cunoscută în țară, Adrian Marino delimitează în studiul său *Situația culturii române actuale*² caracteristicile culturii independente românești, neînregimentată din punct de vedere politic, care creează pe cât posibil liber, în limitele impuse de regim.

Menționează în același timp și existența conflictului tacit, din ce în ce mai acut în anii optzeci, dintre cadrele de conducere culturală și adevărații creatori care se încapățânează să înfrunte „planurile, ierarhiile, mediocritatea și aroganța suficientă a culturnicilor actuali”.³ Pe măsură ce sistemul devenea mai rigid, în interiorul ei era tot mai nesigur de sine; funcționau o serie întreagă de complicități, simulări și toleranțe tacite, care amortizau șocurile venite de sus. Disociindu-se de cultura oficială și străduindu-se să elaboreze o structură paralelă, Marino a încercat de fapt să realizeze o utopie culturală, ale cărei puncte de sprijin erau legăturile sale externe. Publicațiile sale din Franța, Italia și Japonia, cărțile de idei literare, hermeneutică, teorie literară și comparativă, au apărut datorită unor inițiative și relații strict personale, fără a avea implicarea statului sau a editurii românești.⁴

Încercarea de a realiza o evaluare lucidă a psihologiei sociale din perioada dictaturii, conturată pe baza distincției dintre cultura oficială și cea alternativă, revine sistematic în lucrările sale. Capitolul care tratează acest subiect în volumul *Politică și cultură* este o radiografie a principalelor trăsături care definesc cele două tipuri de culturi.⁵ Esența celei oficiale este ierarhizarea strictă, într-un circuit închis, a unor valori promovate de către regimul comunist, cu ajutorul unor instituții tipice ale statului centralizat, așezate într-o structură piramidală, de la Ministerul Culturii, Academia Română, Uniunea Scriitorilor, până la sistemul publicistic și editorial; toate aceste instituții depind de bugetul de stat, printr-un mecanism al șantajului, care devine o pârgie a controlului asupra culturii. Marino nu ezită să constate totodată că unele mecanisme de comandă au fost preluate și de puterea de după 1989, prin implicarea factorilor de decizie politică în viața culturală.

Ierarhia caracteristică ordinii totalitare dă naștere la un monopol al opiniei literare care se vrea definitivă și inatacabilă. În lumea comunistă românească, ca de altfel în toate regimurile comuniste, ierarhiile literare culturale copiau, cel puțin în principiu, ierarhiile politice. Sistemul autoritar își crea propriile valori, esența acestora fiind adeziunea și fidelitatea politică, care țineau locul valorii literare, factor considerat neglijabil. Pe de altă parte a intervenit și fenomenul lipsei unei diferențieri valorice reale: fiind încadrați în aceeași uniune de creație și slujind același regim, ierarhia oficială de valori consacra fără excepție pe toți cei care acceptau pactul cu regimul. Astfel, nu mai exista o delimitare între calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor și simpla calitate de

¹ Adrian Marino: *Evadări în lumea liberă*. Institutul European, Iași, 1993, pp. 5–6.

² Studiul a fost scris în anul 1982, fiind inclus în volumul *Politică și cultură*.

³ Adrian Marino: *Politică și cultură*, pp. 54.

⁴ Adrian Marino: *Pentru Europa*. Ediția II-a, Polirom, Iași, 2005, pp. 107.

⁵ Vezi capitolul *Cultura oficială, cultura alternativă* (pp. 256–299).

„scriitor”, care ar aparține unui sistem radical deosebit de valori. Odată intrat în circuit, scriitorul își accepta rolul de funcționar de stat a cărui avansare pe scara ierarhică depinde de „dedublarea continuă dintre acceptarea publică a dogmei și percepția realității imediate, autocenzura perfect asumată, [...] în plină impostură a fidelității ideologice și partinice”.¹

Tocmai din această cauză, conform crezului său în cultura alternativă, expresie a unei conștiințe culturale independente, Marino a refuzat să se încadreze în sistem, să accepte funcțiile culturale care derivă din calitatea de „scriitor oficial”, rămânând neaservit unor instituții, obediențe politice sau ideologice. Nu a beneficiat din această cauză nici de recompensele și avantajele personale atribuite prin „sinistra” instituție a Fondului literar, care a devenit un mijloc de coagulare a literaturii oficiale. Nu a acceptat să facă parte nici chiar după 1989 din Academia Română, pe care a considerat-o ca fiind o continuare a instituției de tip sovietic modelată la sfârșitul anilor `40.

Libertatea ca stare de spirit, ca trăire personală și confesiune este reflectată în jurnalele sale de călătorie purtând titluri ostentativ europene, scrise în urma vizitelor făcute în țările Europei de vest.² Sensul ideologic explicit prezent în substratul textului exprimă o insubordonare constantă față de orice limite impuse libertății de gândire. Sistemul de percepție al lumii libere se opune în mod radical tendințelor totalitare de omogenizare, demascate astfel prin comparații implicite care transmit un mesaj liberal de solidarizarea cu valorile europene.

Rămânând totuși lucid în fața culturii occidentale, Adrian Marino refuză ideea superiorității sale necondiționate, încercând o „permanentă subminare a admirației latente, o demistificare continuă a capodoperelor și valorilor consacrate, o contestare lucidă, din interior, a marilor mituri și ierarhii”.³ Aflat în contact cu așa numitele culturi libere, Marino caută în substanța acestora acele constante universale înrădăcinate în tradiția europeană, care sunt independente de o ierarhizare arbitrară, interpretându-le în funcția de un sistem de referință atemporal, general valabil. Din această cauză, jurnalele sale corespund unui program cultural care vizează acumularea continuă, sistematică și selectivă a valorilor esențiale. În plină perioadă de izolare ceaușistă, mizează pe nevoia enciclopedismului, a unei gândiri totalizante care să echilibreze decalajele intelectuale în raport cu un Occident ajuns în stadiul specializărilor înguste. Acest program cultural cu o largă perspectivă refuză situația politică concretă, aceea a unei țări aflate sub dictatură comunistă, risipește „mitul situației ireversibile”, conform căreia comunismul ar fi definitiv instalat la putere, reafirmând crezul în cultura descătușată de constrângerile puterii politice.

Neputând să își exprime public ideile radical anticomuniste și antimarxiste, salvarea morală pentru Adrian Marino a constituit-o refugiul în formule libere de creație care puteau fi tolerate în epocă. Critica literară, precum comparatistica și teoria literaturii au fost practic măștile criticii de idei, care ea însăși era o formă de evadare din canoanele impuse⁴. Perspectiva istorică din *Critica ideii lor literare* sau *Biografia ideii de literatură* era singurul mod de racordare la ideile corespunzătoare europene: „am făcut comparatistică și teoria literaturii [...] ca o formă de supraviețuire intelectuală – evocă Marino. Nu uitați că eu veneam de unde veneam și trebuia să mă fac suportat și tolerat în limitele publicistice ale epocii. [...] Era pentru mine o metodă de a ieși din izolare. Pentru mine comparatistica a reprezentat o metodă de a sparge gheața, de a ieși în lume, de a sfida cenzura, pe căi oarecum semilegale și în același timp de a mă exprima liber.”⁵

Însă nici aceste lucrări ale lui Adrian Marino nu a fost scutite de atacurile celor care controlau viața literară: cu prilejul consfătuirii din 1980 a cadrelor filozofice din învățământul superior, Pavel Apostol a declanșat un atac violent împotriva studiului *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, apărut în același an și tradus imediat în franceză la Editura Gallimard, acuzându-l pe autor de trădarea ideilor marxiste, promovarea idealismului și a misticiei.

¹ Adrian Marino: *Politică și cultură*., pp. 272.

² ;*Ole! Espana* (1974), *Carnete europene* (1976), *Prezențe românești și realități europene* (1978), *Evadări în lumea liberă* (1993).

³ Adrian Marino: *Carnete europene*. Editura Noul Orfeu, Buc., 2003, pp. 32.

⁴ Vezi Sorin Alexandrescu: *Un european: Sir Adrian Marino*. In: S.A.: *Identitate și ruptură. Mentalități românești postbelice*. Editura Univers, București, 2000, pp. 104.

⁵ *Adrian Marino la optzeci de ani*. Caietele Echinoc, vol. I, 2001, pp. 243–254.

O altă formă de manifestare liberă și un alt mod de găsi o fisură în sistemul cenzurii, al literaturii dirijate, de a profita de conjuncturi favorabile pentru a impune spiritul literaturii libere a constituit-o revista *Cahiers roumains d'études littéraires*, publicată de Editura Univers. Acesta a fost prima revistă românească de studii literare de nivel european, redactată într-o limbă străină, pe care a întemeiat-o și a condus-o între 1973–1980, în deceniul „revoluției culturale” de tip comunist, perioada de rupere brutală a legăturilor culturale cu lumea occidentală. Având statutul de culegere periodică de studii, revista a fost totuși tolerată de puterea care se străduia să-și creeze o imagine pozitivă în exterior. Operația nu ar fi fost posibilă fără colaborarea la diferite nivele de complicitate ale unor persoane cu putere de decizie. Revista a fost practic necunoscută în țară, fiind privită cu suspiciune de doctrinarii literaturii oficiale și având din această cauză o circulație foarte restrânsă. A fost însă foarte bine primită în străinătate, unde s-a bucurat de prestigiu în fața cercurilor comparatiste internaționale, fiind unica revistă românească care în acele vremuri avea la Biblioteca Națională de la Paris o casetă individuală.¹

Având în vedere formele de presiune la care a fost supusă creația literară românească în perioada comunistă, precum și modalitățile de a refuza literatura oficială, propagandistică, Adrian Marino schițează imediat după căderea comunismului o analiză a relației dintre putere și cultură, prin prisma termenului de *rezistență literară*, care este dilatat apoi în conceptul de *rezistență prin cultură*.² Încercând totodată un examen de conștiință personală și colectivă, Marino propune o grilă de definire a conceptului de rezistență literară, care să acopere realitățile complexe ale epocii.

Tipologia sa distinge rezistența pasivă, tacită și lipsită de asumarea unor angajamente ideologice sau politice declarate, respectiv cea activă, care presupune refuzul explicit de a colabora, de a accepta ordinea totalitară. Din necesitatea de a reevalua în mod obiectiv termenul de rezistență literară, Marino atrage atenția asupra tendințelor de mitizare și idealizare a noțiunii și specifică patru aspecte definitorii care o caracterizează: spiritul critic liber, manifestat prin ignorarea, eludarea și contestarea sistematică a normelor, dogmelor, directivelor și a ierarhiilor oficiale; folosirea unui limbaj critic independent, diferit de limba de lemn a criticii oficiale; punerea în circulație a valorilor literare liberale; introducerea în discuție a unor teme literare necanonice. În cadrul aceleiași tematici, fără a avea intenția de a propune o sinteză exhaustivă a manifestărilor atestate ale rezistenței culturale – imposibil de realizat din cauza lipsei unui dosar complet al acestora –, Adrian Marino prezintă o clasificare a formelor de opoziție, de la literatura de sertar până la textele scoase clandestin din țară și colaborarea cu publicații sau posturi de radio considerate drept periculoase de către regim.

Lucrările ideologice ale lui Adrian Marino se bazează pe definirea unor antinomii structurale dezvoltate în jurul unor concepte cheie. Abordarea relației dintre putere și cultură apare pregnant în lucrările sale despre cenzură și libertate de expresie. Prima dintre ele, *Cenzura în România. Schiță istorică introductivă*, se dorește a fi o trecere în revistă a fazelor și aspectelor esențiale ale evoluției cenzurii, de la începuturile sale până în secolul XX, studiu ce a constituit versiunea de bază a capitolului românesc din vasta enciclopedie de limbă engleză *Censorship: A World Encyclopedia*, publicată sub redacția lui Derek Jones în 2001.

Lucrarea se prezintă ca parte a programului de critică a ideilor, surprinzând formulele de cenzură din spațiul românesc, asemănările cu practicile europene corespunzătoare, cât și particularitățile specifice. Începând cu cenzura religioasă a evului mediu, autorul consemnează momentele care au marcat antagonismul permanent dintre exprimarea liberă și „gândirea captivă”: cenzura iluministă laicizată a secolului XVIII, mișcarea de rezistență și represii de la 1848, regimul presei după unirea Moldovei cu Țara Românească. Este prezentată de asemenea o retrospectivă istorică asupra controlul publicațiilor în Transilvania.

Capitolul referitor la secolul XX abordează structurile cenzurii totalitare în cele două ipostaze ale sale: fascistă și comunistă. Cu toate că practica cenzurii s-a născut încă din cele mai

¹ Vezi *Al treilea discurs. Cultură, ideologie și politică în România. Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi*. Polirom, Iași, 2001, pp. 27.

² Scrise în 1991, respectiv 1995, ambele studii au apărut în volumul *Politică și cultură* (1996), sub titlul *Rezistență literară* (pp. 21–27), respectiv *Rezistență prin cultură, o problemă deschisă* (pp. 28–40).

vechi timpuri, nimic nu egalează controlul strict de inspirație sovietică și perfecționarea metodelor sale în perioada de după 23 august 1944. Baza ideologică a intervențiilor represive suferă în cursul vremii modificări esențiale, deseori bruște și intempestive, culminând cu desființarea oficială a instituției de profil în 1977, care a dus la instaurarea arbitrarului în materie de control al publicațiilor și al autocenzurii. Metodele practicate de regimul comunist sunt reflectate în relațiile specifice ale autorilor români cu instituția cenzurii. Sunt prezentate opt situații tipice, în ordinea gradată a intervențiilor asupra textului, de la scoaterea unui pasaj, capitol sau titlu, până la interzicerea totală a operei unui scriitor.¹

Propria experiență a lui Adrian Marino este de altfel edificatoare în acest sens: a fost interzis și lipsit de drept de semnătură timp de două decenii, pentru care *Viața lui Alexandru Macedonski*, anunțată editorial în 1946 a părut doar în 1965; articolul *Decadentismul* din *Dicționarul de idei literare* (1973) a suferit multiple intervenții; capitolul *Autonomia literaturii* a fost scos din volumul *Hermeneutica ideii de literatură* (1987), apărând totuși fragmentat și cu titluri improvizate în același an în revista *Transilvania*, fără a menționa cuvântul autonomie, riguros interzis în acea vreme. Lucrarea cu textul integral a fost publicată numai în străinătate, în versiunea italiană.²

În ultimii ani ai vieții, Adrian Marino a avut preocupări legate cu precădere de ideologie. Proiectul început prin schița despre cenzură este continuat prin lucrarea *Libertate și cenzură în România. Începuturi*, care reprezintă de fapt o extindere a studiului asupra unei tematici complementare, istoria ideologiei liberale în spațiul românesc. Elaborat ca volum de deschidere al unei sinteze asupra libertății de gândire, lucrarea înglobează perioada de la începuturi până în primele decenii ale secolului XIX. Următoarele două volume, care ar fi prezentat consolidarea ideologiei liberale după momentul 1848, respectiv confruntarea dintre liberalism și totalitarismele de dreapta și de stânga, nu au fost finalizate din cauza dispariției autorului în martie 2005.

Opera lui Adrian Marino, rezultată în cea mai mare parte în perioada regimului comunist, constituie un exemplu de independență culturală față de puterea politică, o soluție individuală care a contracarat antiintellectualismul promovat de cadrul instituțional perfid al vremurilor. Lucrările sale ideologice apărute după 1989 constituie o mărturie a relației dintre putere și cultură în epoca comunistă, o alternativă a reflectării situației literaturii române sub regimul totalitar comunist.

¹ Adrian Marino: *Cenzura în România*. Editura Aius, Craiova, 2000. 70–81.

² Adrian Marino: *Teoria della letteratura*, Bologna, Il Mulino, 1994.

Între spații ale amintirii și locuri ale memoriei – Comemorarea a 15 ani de la revoluție, în Timișoara –

Sidonia Grama¹
Doctorand, U.B.B. – Cluj

Introducere

Comemorările sunt practici sociale recurente care fac posibilă amintirea în comun, articulând astfel, memoria colectivă a unor evenimente istorice fondatoare. Din această perspectivă am ales să analizăm a-XV-a „ediție” a comemorării revoluției române.

Literatura destinată comemorărilor – în special edițiilor jubiliare ale comemorării revoluției franceze – propune o perspectivă duală, care ia în considerare atât „practicile simbolice” prin care se celebrează trecutul, cât și „mizele strategice din câmpul politic” al prezentului. Comemorarea, departe de a fi doar gestionare a trecutului în prezent, este și demers critic, reflexiv asupra prezentului, ca și proiecție a unui viitor comun.

Studiul nostru subscrie acestei perspective focalizând însă, mai atent, practicile sociale prin care sunt transmise și reactivate semnificațiile unui trecut recent și prin care se negociază sensurile memoriei colective, în dialectica dintre ceea ce este memorabil și ceea ce este dat uitării. Accentuăm, așadar, latura performativă a comemorării, cea care, în argumentul lui Connerton, face posibilă transmiterea și susținerea memoriei sociale.

Comemorarea se desfășoară într-o densitate semantică configurată de locuri ale memoriei și de gesturi comemorative. Din genul vast, vag definit al locurilor memoriei ca entități concrete sau abstracte, constitutive memoriei colective, ne oprim în acest studiu mai ales asupra monumentelor revoluției, asupra edificării și semnificării lor.

Încercăm să aflăm cum se constituie locurile memoriei revoluției române și prin ce practici sociale sunt ele consacrate astfel. Ipoteza cu care lucrăm este aceea că spații ale amintirii (adesea traumatice, în cazul revoluției române) sunt convertite în locuri ale memoriei, numai atunci când există o voință de memorie care să le edifice și practici sociale recurente care să le reactiveze sensurile.

Astfel de practici sunt comemorările, celebrările în comun ale trecutului. Urmărim desfășurarea gesturilor comemorative în secvențialitatea lor, identificând actorii sociali ai comemorării și relevând destine ale revoluției, analizând practici discursive și non-discursive, ritualuri religioase și civile. Circumscriem spațiul și timpul comemorării după coordonatele lui *atunci* și *acolo*, ale momentelor și locurilor celebrate, din perspectiva lui *acum* și *aici*, ale spațiului și timpului celebrării. Practică recurentă care afirmă continuitatea cu trecutul, comemorarea implică o istoricitate, o dimensiune diacronică specifică.

Descrierea densă a comemorării revoluției, pe care o propunem în acest studiu, prilejuiește așadar, o raportare la evenimentele din decembrie 1989, prin prisma mizelor sfârșitului de an 2004. A cincisprezecea ediție a comemorării revoluției se petrece în proximitatea unui context politic particular – cel al recentelor alegeri parlamentare și prezidențiale din noiembrie – și al celui religios, peren, al ajunului Crăciunului. Vom urmări pe parcurs modalitățile prin care aceste proximități interferează cu semnificațiile comemorării. Perspectiva pe care o oferim asupra comemorării revoluției în Timișoara se hrănește din faptul de „a fi fost acolo”, ca observatori participativi. Narațiunea noastră încorporează reflexiv și critic discursuri și practici sociale specifice acestei celebrări, pe care le-am obținut prin metode de cercetare calitativă: observație participativă, interviuri semi-structurate, înregistrări audio și video ale desfășurării evenimentelor, monitorizarea presei scrise și audiovizuale din acea perioadă. Această relatare folosește persoana I plural, mai puțin ca un emfatic plural al majestății și, mai degrabă, în numele experienței de teren comune, a unei mici echipe de cercetare pe care am coordonat-o în cadrul unui proiect itinerant desfășurat între

¹ E-mail: sidgra@yahoo.com

15-22 decembrie 2004, în Timișoara, București și Cluj. Studiul de față valorifică cercetarea de teren a comemorării din Timișoara, între 16-19 decembrie 2004 și ramificația ei în București, în 20 decembrie.

Prin faptul de „a fi fost acolo”, în buna tradiție a antropologiei culturale, țintim spre o cunoaștere intimă, din interior a unei realități sociale, care să înfrunte narațiunile dominante despre revoluție – ca versiuni despre trecut, simplificatoare și instrumentalizate politic – și urmărim, în buna vocație a istoriei orale, să dăm glas acelor narațiuni care ar fi altfel, mai degrabă istorii nespuse sau discursuri prea puțin vizibile pe scena publică

Logica internă a comemorării

„Program aniversar - comemorativ”

În Timișoara evenimentele din decembrie 1989 sunt celebrate într-o alternanță de zile comemorative și aniversare, prin practici simbolice care fac distincția între zile de doliu și zile de sărbătoare, între moartea violentă și victoriile raportate atunci de timișoreni, singuri împotriva opresiunii concertate a regimului ceaușist. Gesturile comemorative prezervă o anumită simetrie între *atunci* și *acum* structurând astfel, memoria colectivă locală. Reiterată anual, organizarea manifestărilor fiecărei zile revine acelor asociații de revoluționari care reunesc participanți remarcabili în anumite momente și locuri cheie din trama evenimentelor.

Astfel, ceremonia zilei de 16 decembrie este organizată de societatea A.L.T.A.R., (Asociația Luptătorilor Timișoreni Arestați în Revoluție), împreună cu Primăria. Timișorenii aniversază în această zi bucuria începutului revoluției și deznodământul fericit pe care l-au trăit în final cei arestați politic în acele zile. Instituită încă din 1990 ca zi de doliu, 17 decembrie este o zi a ritualurilor funerare, care revine Primăriei, în colaborare cu Memorialul Revoluției și Asociația 17 Decembrie (formată din răniții și urmașii martirilor revoluției). În aceeași tonalitate sobră, următoarea zi din calendarul comemorărilor este ziua „pelerinajului la locurile de martiraj”, marcate prin edificarea de către Memorial, de-a lungul celor 15 ani, a 12 monumente ale revoluției. Zilele aniversare de 19 și 20 decembrie, organizate de Asociația Victoria (care reunește în principal protagoniștii din balconul Operei), marchează chemarea la grevă generală a platformelor muncitorești și celebrează transformarea revoltei în revoluție, prin instituirea atunci a primei formațiuni politice necomuniste, Frontul Democratic Român. Ciclul comemorativ timișean se încheie în 20 decembrie cu marcarea prin sunet de sirenă, a momentului în care Timișoara a devenit primul „Oraș liber”.

Însă spiritul Timișoarei nu rămâne încapsulat în propria-i memorie. Aproape în fiecare an, în noaptea de 19 spre 20 decembrie, unii participanți (urmași ai martirilor, mai ales) pleacă la București, într-un pelerinaj care reface discret și dureros un traseu tragic, în timp ce alții (în special oficialități) continuă în capitală, în 21 și 22 decembrie, seria comemorărilor naționale. Mai mult, la Timișoara, printre actorii sociali ai manifestărilor comemorative sunt și persoane venite din alte orașe ale țării, membrii ai diverselor asociații de revoluționari, care participă apoi, la comemorările din capitală și din localitățile proprii, în Reșița, Lugoj, Arad, Craiova ș.a. Există așadar, un aspect itinerant al comemorărilor, care reflectă ramificarea evenimentelor din decembrie 1989 pe cuprinsul întregii țări.

În virtutea experienței de observatori participativi, relatarea noastră încearcă să configureze un univers de sensuri și semnificații pe care gesturile comemorative și locurile memoriei Timișoarei le degajă. Nu vizăm semnificații atemporale, structurale, general valabile, ci încercăm să le relevăm pe acelea care se nasc din tensiunea proximității unor contexte culturale, politice, sociale în care aceste practici sunt imersate.

Comemorarea ca bilanț

„Față de așteptările de atunci, împlinirile de azi sunt prea puține”

Deschiderea festivă a “Programului aniversar - comemorativ 15 ani de libertate. Decembrie 1989 - decembrie 2004”, poartă semnul datoriei de a nu uita: „Timișorenii nu au voie să uite”, „uitarea este cel mai periculos lucru ce ni se poate întâmpla”. Participarea publică tot mai redusă an

de an, este simptomul îngrijorător al dezinteresului și al epuizării premature a energiei mobilizatoare de celebrare în comun a evenimentului fondator al democrației românești postcomuniste. De aceea, organizatorii încearcă în această ediție să se adreseze unui public mai larg, inserând în program și elemente de spectacol, potențial atractive pentru generația tânără. De altfel, în sfera publică există prea puține tentative de a transmite și de a coagula memoria generațională a revoluției române. Aceasta continuă să fie fragilă, fragmentată, eliptică.

Ediție jubiliară, la 15 ani de la revoluție este timpul pentru un bilanț pe care liderii timișoreni nu îl găsesc „nici pe departe pe măsura așteptărilor noastre de atunci”. Un context politic agitat, marcat de recenta schimbare de putere, ca și aspectul juridic al intrării în vigoare a prescrierii crimelor, grefează comemorarea cu o amprentă dramatică, în care este reiterată nevoia de adevăr.

„(...)Faptul că, aici în Timișoara, există o problemă extrem de sensibilă, cea a responsabilității celor care au ordonat să se tragă în populație, faptul că din punct de vedere juridic procesele trenează, faptul că ne aflăm la 15 ani, când există acest termen de prescripție (...), cred că ridică multe semne de întrebare (...)”.

Proprie temporalității comemorative este o „sincronie ciudată între trecut, prezent și viitor”.

Timpul comemorării revoluției din 1989 este un timp al reflexivității critice asupra prezentului, din perspectiva evenimentului fondator comemorat. În aura exemplară a acestuia persistă o forță proiectivă. Față de viitorul imaginat atunci, imaginea retrospectivă a societății românești din ultimii 15 ani este discordantă.

„(...) Ceea ce ne-a însuflețit *atunci* trebuie să continue și *astăzi*, (...) și în *viitor*, până când vom avea certitudinea că România va fi pe măsura *așteptărilor* noastre de *atunci*”.

Invocată an de an, la 15 ani de la evenimente nevoia de adevăr este cu atât mai imperioasă, întrucât intervenția termenului de prescriere scoate de sub incidența legii toate cazurile de crimă săvârșite în zilele revoluției, pentru care nu s-a făcut până acum sesizare de urmărire penală. Astfel că, în timp ce responsabilitatea penală este evacuată, responsabilitatea morală rămâne evanescentă. Oamenii au nevoie de a-i vedea la față pe cei care sunt responsabili pentru moartea apropiaților lor. Există o expectanță socială a dezavuării publice a criminalilor, ca ritual comemorativ sui-generis:

„(...)Doream doar atât; să-i arate poza, să apară în fața națiunii și să spună: îmi cer scuze public poporului român și familiilor îndoliate pentru greșeala care am săvârșit-o în decembrie '89”.

Discursurile de deschidere ale programului comemorării vehiculează tema identității revoluționare. Problema deteriorării constante a imaginii publice a celor care „au avut un curaj nebun în '89” de a ieși în stradă, este efectul compus pe de o parte, al disensiunilor interne dintre „adevărați” versus „falși revoluționari”, și pe de alta, al discursului negativ al presei. Revoluționarii cer dreptul de a avea recunoașterea de care se bucură veteranii de război sau deținuții politici, legitimitatea lor de categorie socială respectată și recompensată material. Tema identității revoluționare este recurentă discursiv; am regăsit-o și în 2002, într-o altă ediție a comemorărilor de la Timișoara la care am participat și o vom regăsi ulterior, mult mai acută, printre revoluționarii de la București.

Căci comemorarea implică, de fiecare dată, și un exercițiu identitar, o construcție a lui noi. În ciuda apelurilor la consensualitate pe care orice comemorare le impune, semne ale disensiunilor interne între revoluționari nu se feresc să apară încă de la început. Momentul vizionării unui film documentar produs de Memorialul Revoluției din Timișoara, generează dispute aprinse printre spectatorii participanți la revoluție. Reprezentarea vizuală propusă este controversată. Se obiectează în principal asupra câtorva aspecte: Menționarea generalilor Chițac și Stănculescu printre cei care

„au făcut revoluția”, așa cum reiese implicit din retorica filmului, li se pare celor de față inadmisibilă; în schimb, numele lui Ion Iliescu este acceptat necondiționat. Pe de altă parte, faptul că nici un timișorean nu este amintit, denotă un dezechilibru al reprezentării. În al doilea rând, spectatorii participanți la evenimente fac observația că în Timișoara, în 20 decembrie 1989, armata nu a fraternizat, așa cum titrează filmul, ci, de fapt, s-a retras, fraternizarea producându-se în 22 decembrie, în București. Acesta este un aspect punctat, de altfel, și de alți interlocutori în interviurile pe care le-am înregistrat. Timișorenii participanți la revoluție rețin faptele individuale de fraternizare a armatei, la nivelul eşaloanelor inferioare, datorită relației față-în-față pe care au avut-o cu soldații pe parcursul acelor zile:

„(...) Fraternizarea, (...) prin acel Consiliu Superior al Armatei, a avut loc în data de douăzeci și doi. Dar pentru noi acest lucru, deja, nu mai era important pentru că, la nivel individual...(…), deci, vă dați seama că o sută și ceva de mii de oameni au avut *în față* mii de soldați. Sigur că deja *îi cunoșteam după față*, după atâtea zile deja ne recunoșteam și (...) în sensul ăsta, pot să spun că a fost o fraternizare”.

Disputele provocate de film sunt în sine semnificative, pentru că ilustrează un proces de negociere a sensurilor memoriei colective. A pleda pentru acuratețea informației vehiculate de astfel de reprezentări poate avea ca miză, nu doar adecvarea la o realitate trăită, ci și impunerea unor versiuni de grup care, în ultimă instanță, ar urma să fie consemnate de istorie. Intervine aici problematica raporturilor complexe între film și istorie, ca și între film și memorie colectivă. Este evident că, între mărturiile participanților – ele însele supuse schimbării, mutării accentelor în funcție de configurația prezentului și amenințate de dispariție – și reprezentările vizuale – chiar și inevitabil infidele unor experiențe trăite – acestea din urmă au șansa de a se grefa mai pregnant ca urme ale unei „memorii-istorii”.

De altfel, în toate aceste zile, o serie de filme documentare sau de ficțiune pe tema revoluției române au fost difuzate de posturile naționale de televiziune sau ca premiere cinematografice, constituindu-se așadar, în gesturi comemorative. Ele pot fi astfel, un suport adecvat de transmitere a memoriei generaționale. Acest lucru au avut în vedere și organizatorii când au inclus în program, încă de acum câteva ediții, proiecții de filme documentare vizionate în aer liber, pe un ecran în Piața Operei. În fiecare din cele 5 zile de comemorare în Timișoara, seara în acest spațiu simbolic se aprind lumânări și se proiectează filme. Un cocteil de sunete și imagini domină piața invadată de însemnele comerciale ale apropierii Crăciunului. În timp ce, pe un fond sonor grav, imaginile ilustrează momente inefabile de solidarități umane, interetnice și interconfesionale, în jurul celebrului balcon al Operei, spectatori tineri, singuri sau în grupuri mici, izolate, privesc în tăcere scene de groază și de exaltare dintr-un trecut apropiat, aproape incredibil, al propriului oraș.

Starea originală de *comunitas* experimentată în timpul revoluției de populația Timișoarei, nu se mai regăsește în zilele comemorării. Am intrat în vorbă cu câțiva adolescenți care priveau aparent ireverențioși față de tragismul unor scene, sau poate față de limbajul cinematografic uneori neizbutit în a reprezenta ne-reprezentabilul unor morți absurde. În 1989 aveau trei-patru ani, nu au amintiri coerente de atunci, părinții nu le-au povestit despre ce s-a întâmplat, iar la școală, în orele de istorie subiectul este tratat evaziv. Cu toate că lasă impresia de indiferență, în mintea lor persistă totuși, imagini șoc legate de moartea violentă a tinerilor pe străzile orașului. Reprezentările lor despre revoluție vehiculează elemente de imaginar cu apariții ale chipului Fecioarei Maria, dar și verdicte categorice față de vina armatei de a trage în populație. Pe parcursul itinerarului nostru am surprins câteva momente de participare a unor tineri la evenimentele comemorative. Chiar dacă discrete sau dispartate, acestea se referă la practici sociale de transmitere generațională a memoriei revoluției.

A-XV-a ediție a comemorării revoluției din Timișoara interferează cu accentele, uneori stridente, ale contextului politic. Ecourile mediatice ale unor gesturi politice controversate inoportunează gestul comemorativ. Încă din prima zi, vestea grațierii de către președintele încă în exercițiu, Ion Iliescu, a lui Miron Cozma – liderul mineriadelor care au deturnat prin violență sensul democrației românești instituite în decembrie 1989 – este bulversantă. Ea se înscrie de altfel, într-o

suită de astfel de gesturi reprobabile: după numirea în fruntea Armatei, cu câteva luni înainte, a generalului Eugen Bădălan – ofițer implicat în reprimarea revoluției din Timișoara și Arad –, ulterior, în zilele comemorării, știrea că în lotul celor grațiați împreună cu Miron Cozma, se află și ofițerul de miliție Ioan Corpodeanu – notoriu pentru implicarea sa în reprimare și în operația infamă de furt al cadavrelor din Timișoara - aduce o undă cinică, revoltătoare.

Tensiunile contextului politic intern aruncă un spectru sumbru asupra comemorării. Partea luminoasă însă, a acestei ediții este aducerea Luminii Sfinte de la Bethleem, care înscrie simbolic comemorarea revoluției din Timișoara pe orbita unui ritual creștin universal. Participarea internațională prestigioasă anunțată (ambasadorii Germaniei și Franței în România, alți reprezentanți ai consulatelor străine) contrabalansează absența oficialilor de la București și dau manifestărilor prestața cuvenită. Mai mult, afirmația mediatizată a ambasadorului Franței la București, Phillipe Etienne – „Momentul Bruxelles se datorează revoluției din decembrie 1989” – exprimă sintetic recunoașterea internațională a continuității între proiectul revoluționar al anului 1989 și agenda politică actuală, între Timișoara și integrarea României în Uniunea Europeană.

Comemorare și travaliu al doliului

„*Remus, mamă,... tot ce-ai fi putut fi*”

Ziua de 17 decembrie 2004 prilejuiește aducerea aminte în comun, a momentului tragic în care s-au produs primele victime și-i venerază în registru religios și civil, pe toți eroii-martiri ai Timișoarei. O serie de practici cu valoare de cult al morților sunt săvârșite acum: *Te Deum* la Catedrală, mese de pomenire și depuneri de coroane la Cimitirul Eroilor, momente de reculegere, concerte de muzică sacră, ridicarea în bernă a drapelului îndoliat. Locurile memoriei acestei zile sunt marcate de pelerinajul la Biserica Martirilor, Cimitirul Eroilor și Cimitirul Săracilor. Edificarea lor vorbește despre voința politică de memorie. Biserica Martirilor, ridicată într-un cartier muncitoresc în care, în 1989 a avut loc una dintre „bătăliile timișorenilor cu dictatura”, am regăsit-o în construcție, în aproape aceeași stare ca acum doi ani. Pe treptele ei, participanții la slujba de pomenire au întins steagul găurit cu un semn mare de întrebare, cusut cu pânză neagră pe conturul fostei steme comuniste extirpate. În biserică, înainte de slujba de pomenire, printre participanți, revoluționari din Timișoara și din alte colțuri ale țării, întâlnim un personaj pitoresc cu care facem o fotografie de grup.

Un bărbat în vârstă, îmbrăcat în costum de Moș Crăciun, cu cocarde tricolore și medalii. Ni se spune despre el că în zilele revoluției era șofer de ambulanță care ducea răniții și morții spre spitale. Dezvelind trupurile transportate, și-a găsit neînsuflețită propria soție și copilul. De atunci a albit complet și-și spune „Arlechin”, moșul care aduce jucării copiilor”. Schimonosindu-și vocea ca un păpușar, ne oferă și nouă câte un breloc. Reîntâlnindu-l în București, în 21 decembrie la depunerea oficială de coroane, îmi va da numărul de telefon al soției sale, doamna Ana, pentru a-mi oferi detalii despre revoluție. Amuzant și tragic, el este unul dintre actorii sociali ai comemorării. Legenda poveștii lui de viață este o mostră de destin al revoluției. După cum, în același registru aparent ludic, semnul de întrebare cusut pe simbolul revoluției exprimă căutarea, încă incertă, a unui sens.

Următoarea destinație a pelerinajului este Cimitirul Eroilor. Aici a fost ridicat în 1990 un complex memorial format dintr-o capelă, un monument al eroilor și o suită de pietre funerare de marmură neagră, alineate în ordine alfabetică, pe care este trecut numele, anul nașterii și data decesului. Este un ansamblu arhitectural ritmat cromatic în alb și negru, care sugerează, în viziunea arhitecților, succesiunea zilelor și a nopților acelora de tensiune, a vieții și a morții. Complexul Eroilor este locul care transfigurează moartea violentă de atunci facilitând astfel, travaliul doliului. Dar locul morților nu este acolo, sunt morminte goale ridicate laolaltă pentru a face posibil ritualul amintirii în comun. „Au fost împreună, au murit împreună, îi cinștim împreună.” Există o intenție artistică ca pietrele funerare de aici să trimită cu gândul la „practicile din vechime când oștenilor căzuți în luptă, departe de casă (...) li se construiau morminte simbolice, care marcau prezența lor în continuare în sânul comunității pentru care s-au jertfit”.

Mormintele propriu-zise sunt risipite undeva în spatele complexului, acolo unde fiecare

familie și-a îngropat atunci, așa cum a putut, pe cei uciși, în vremurile acelea tulburi tanatofanice, când își căutau desperați morții prin spitale și gropi comune și când înmormântările se săvârșeau în pripă, de frica teroriștilor.

Faptul că acest complex al Eroilor Timișoarei, care au luptat cu regimul comunist ceaușist, a fost dezvoltat arhitectural în proximitatea monumentului Eroului Sovietic – așa cum este, de altfel și Cimitirul Eroilor din Cluj – exprimă implicit, potențialul de coabitare în spațiul simbolic, a unor semnificații contradictorii.

În cimitir este o zi luminoasă, despre care oamenii spun că „e exact ca atunci”. Pe aleea din fața monumentului femeile îndoliate au întins mese îmbelșugate de pomenire, cu fructe, colivă, cozonaci și vin pentru sufletele morților.

Deși discursurile oficiale pronunțate aici afirmă explicit preeminența religioasă a acestui moment al comemorării, după slujba de pomenire mize politice ale momentului sunt readuse în atenție. Există un capital simbolic al revoluției române din decembrie 1989, care continuă să fie revendicat politic, chiar dacă memoria evenimentului fondator și-a epuizat capacitatea de mobilizare, iar reprezentanții conducerii țării nu mai găsesc răgazul de a participa la comemorarea de la Timișoara. Însă ecourile gesturilor politice din capitală se răsfrâng și aici. Astfel, în starea tranzitorie post electorală de coabitare la conducerea țării a vechiului și a noului președinte, în timp ce fostul președinte, încă în funcție, recurge la medalii și grațieri reprobabile, lezând memoria victimelor revoluției, noul președinte ales promite, în inerția discursului electoral, aflarea adevărului despre revoluție. Mesajul celui din urmă este citit în contextul comemorării de la Timișoara, ca o promisiune de voință politică.

Totuși, dincolo de registrul discursiv care favorizează instrumentalizarea politică a comemorării, felul în care oamenii își amintesc în comun în acest loc al memoriei, este cu predilecție ritualic. Căci, asemenea argumentului lui Connerton din *How societies remember*, memoria socială este transmisă și susținută prin interpretări rituale, iar acestea includ o dimensiune corporală. Astfel, reverența față de cei care au murit se lasă exprimată prin gesturi care alternează registrul ritualului religios cu cel civil. Oamenii aprind lumânări la morminte, oficialii care depun coroane de flori la monumentul eroilor își descoperă capul în semn de respect, își fac semnul crucii ori salută militărește. Se cântă colinde sau acorduri de fanfară militară. Limbajul și comportamentul sunt formalizate, sobre. Prin ritualitate se construiește cultural pragul lumii de *dincolo* și „locul morților”, se elaborează „angoasa în fața finitudinii, a temporalității și a rupturii”. În acest spațiu de rememorare, relațiile cu morții sunt puse în ordine, la distanță.

Cu toate acestea, narațiuni informale vehiculează ideea unor încălcări ale spațiului strict de dincolo, într-o zonă intermediară a visului, în care cei morți obișnuiesc să se arate apropiaților și uneori, să le dezvăluie secrete. Astfel de povești ne sunt spuse de un domn profesor respectabil, care vine în fiecare an la comemorare purtând aceleași haine cu care a fost îmbrăcat atunci, în zilele revoluției. Semn că memoria se folosește de diverse suporturi, iar hainele, ca obiecte apropiate de corp, mediază probabil, reactivarea memoriei senzațiilor trăite. În fața unei pietre funerare ni se povestește că cel pomenit aici i-a apărut în vis mamei sale, la mult timp după ce acesta dispăruse fără urmă. În vremea când, după ani de căutări, oamenii încercau fără nădejde să mai găsească cele aproximativ 40 de persoane dispărute din spital în zilele revoluției din Timișoara, el îi dezvăluie în vis mamei sale odiseea de neconceput a trupurilor furate și arse și locul straniu în care le-a fost aruncată cenușa. Morala în cheie creștină a poveștii, spusă fără emfază, dar cu certitudine, este aceea că nici o crimă nu poate rămâne nepedepsită. Căci, în absența unor procese penale sau morale echitabile și în condițiile prescrierii, celor care au trecut prin traumele acelei perioade le rămâne recursul la instanța divină infailibilă.

Raporturile celor vii cu morții instituite prin ritualitatea funerară, sunt reinterpretate cu ocazia comemorărilor. Ne raportăm la morții revoluției printr-o atitudine reverențioasă, însă distantă, impersonală pe care o implică în general, sintagma „ei au murit pentru...”, specifică monumentelor. Iar locurile memoriei revoluției române tind să consacre o formulă cu un grad încă mai mare de impersonalitate: „s-a murit pentru...”. Cauza pentru care au murit ei este de fapt, cauza noastră, a tuturor. Căci „sensul lui *a muri pentru...*, așa cum este înscris pe monumente, este fondat

de supraviețuitori”.

Plasăm „locul morților” revoluției în continuitatea istorică a eroilor neamului, pe diverse filiații cu aceștia. Îi numim fie eroi, fie martiri, fie eroi-martiri, contopindu-i în marea familie a înaintașilor creștini și a celor istorici. Bunăoară, Timișoara cultivă, prin plăcuțe și prin gesturi comemorative, filiația luptătorilor anticomuniști. Aceasta este și semnificația continuării slujbelor de pomenire la Cimitirul Săracilor, fosta groapă comună a orașului destinată marginalilor sociali, dar și insurgenților politici din perioada totalitară. Între soarta „luptătorilor din rezistența anticomunistă din Banat, executați sumar în Pădurea Verde și îngropați acolo” și morții de pe străzile Timișoarei, ale căror trupuri au fost făcute să dispară în același loc, memoria colectivă a timișorenilor prezervă și cultivă această similitudine de destin istoric. Gesturile comemorative săvârșite aici circumscriu sensurile trecutului recent, unei memorii istorice și restituie relațiilor dintre cei vii și cei morți, distanța necesară. În schimb, doliul celor care au pierdut pe cineva apropiat în revoluție nu a încetat. Pentru că „doliul nu este un episod care se încheie mai mult sau mai puțin bine, nu este o cicatrice”, ci o ruptură care „modifică privirea asupra existenței”.

Cu atât mai mult cu cât, moartea pe care ei o deplâng este o moarte violentă, săvârșită de mână umană necunoscută și nepedepsită. Pentru unii dintre acești oameni relațiile cu cei morți se exprimă cotidian, în gesturi și în convorbiri, în a reface zilnic drumul la morminte pentru a le îngriji, în a purta mereu fotografia celui decedat, în a lua aminte la visele în care acesta i se arată. Privind spre trecut, ei își imaginează uneori, viitorul pe care viața stinsă a celui apropiat l-ar fi putut avea și continuă să numere anii pe care acesta i-ar fi împlinit. Precum în geamătul acelei mame care rostește câteva cuvinte la Cimitirul Eroilor: „Remus, copilul meu, (...) mă gândesc la tot ce ai fi putut fi”.

Locurile memoriei

”Am ridicat aceste monumente și ca să protestăm”

Pelerinajul din 18 decembrie la „locurile de martiraj”, pe care Memorialul din Timișoara a edificat monumentele revoluției, cartografiază locurile memoriei orașului. Pe o ploaie persistentă, ne alăturăm celor câțiva pelerini, urmași ai eroilor-martiri, elevi de gimnaziu împreună cu profesoara lor de educație civică, organizatorii și câțiva jurnaliști locali. În autobuzul ticsit cu coroane de flori mă așez în față, să pot filma, lângă o femeie în vârstă, cu un handicap la picior. Este mama lui Remus. Îmi arată fotografia lui. „Anul ăsta împlinea 38 de ani”. Este ultima fotografie. Pe verso, femeia a prins poza de la înmormântare, chipul lui Remus cu urme de glonț la cap, iar între ele, prinse într-un tot, o felicitare mai veche cu mesaj pascal. Fotografia dublă, urmă materială a unei absențe, îngheață imaginea unei vieți și semnele unei morți neelucidate și mărturisește implicit speranța învierii. Fiul său a fost împușcat în 17 decembrie, în Piața 700, pe când se întorcea din Piața Operei. Se pare că fusese și în Piața Maria, încă de la începutul revoltei. Mama a reconstituit ulterior traseul având poza lui Remus și întrebând pe toată lumea, în toate limbile vorbite în spațiul multicultural bănățean. Fiind rănit în zona cervicală, prietenii l-au însoțit în salvare spre spital pentru îngrijiri. Acolo un alt prieten, brancardier, l-a găsit mort, „rănit la gât și împușcat în cap”. Îi va povesti ulterior mamei: „cu așa ochi mari o murit”. Brancardierul a ascuns trupul lui Remus și al altor cunoscuți, printre morții spitalului, ca să nu fie furați.

„Ca să nu-l ducă și pe el să-l ardă, (...), [spune mama sa, căci, altfel] și el era la București, nu-l aveam aici în mormânt. Nu-l aveam pe Remus în mormânt, nu-l mai vedeam nici mort”.

În tot acest răstimp, mama l-a căutat pe la porțile spitalului cu fotografia lui în mână. L-a găsit de abia în 21 decembrie și s-a străduit din răspuțeri să-l îngroape creștinește, cu toate că în cimitir, în 23 decembrie, „cu o zi înaintea ajunului Crăciunului (...) se trăgea de prin toate părțile, (...) ș-o fugit toată lumea, care-ncotro”.

În februarie 90, prietenul care îl ascunsese în spital a murit și el, în condiții suspecte.

„Și atunci, după două luni l-or omorât și pe el, l-or așteptat într-o dimineață de-acasă unde-o locuit și i-o băgat o piatră pe gât, să se simuleze că s-o-necat cu ea și l-o aruncat într-un canal așa adânc, că el era iară mai înalt ca Remus, avea doi metri.”

Iar, la câțva timp, prietena lui Remus – cu care nu se putuse căsători, fiindcă trebuia să-și întrețină părinții bolnavi, cu handicap – „s-a spânzurat după el”. Aceste morți în lanț o fac pe femeie să spună că „io am pierdut trei vieți în revoluție”. De atunci, merge săptămânal la cimitir (mergea zilnic până anul trecut, când sănătatea sa precară s-a deteriorat și mai mult), aprinde lumânări și pune flori în Piața 700 și la spital, ori de câte ori trece pe acolo. Și-a construit din aceste zone ale orașului un spațiu cotidian intens simbolic, care concentrează amintiri dureroase. Spitalul Județean la care este trimisă frecvent pentru a-și îngriji sănătatea îi provoacă retrăiri chinuitoare.

„(...) E dureros (...) să nu se afle acolo-n județean, (...) cine l-a-mpușcat pe copilul meu...e dureros...”. „Zăce că să iertăm, da' pe cine să iertăm, dacă nu știm cine i-a omorât?”

Astăzi, fiindcă l-a visat pe Remus cu o noapte înainte, a venit cu „inima mai ușoară” la pelerinaj, presimțind că ar putea fi ultimul. Când ne apropiem de Piața 700, îmi arată locul în care a fost rănit fiul său, alături de alți demonstranți, și monumentul ridicat în cinstea lor. Lucrarea din bronz, intitulată „Omul Țintă”, reprezintă în manieră expresionistă trupul tensionat, dezarticulat al unui bărbat pe care îl lasă puterile, genunchii i se înmoaie, dar în cădere ridică îndârjit pumnii spre cer. Mesajul artistic al monumentului se vrea a fi o acuză nevorbitoare și, în același timp, o implorare a milei divine. În jurul pieptului, statuia are încrustate o țintă și urme de gloanțe. Reprezentarea artistică transfigurează mărturiile și narațiuni de viață ale evenimentelor petrecute în acest spațiu, într-un filon ale cărui nervuri am încercat să le surprindem în acest pelerinaj. Pentru mama lui Remus, monumentul acesta consacră moartea fiului său. Ea își apropiază „omul țintă”, ca reprezentare personalizată, ca memorie obiectivată a acestuia:

„Tot așa îndoit [a fost și el], că o trebuie să-l ridicăm de genunchi, că n-o-ncăput în sicriu că el o fost mare, un metru nouăzeci și opt (...); „exact așa era cu mâinile. Am spus, o fost și pe piept tot ars cu țigări...ș-o bătut joc de ei...într-un hal fără de hal...”.

Paradoxal, materialitatea monumentului, care se oferă percepției noastre senzoriale, despietrifică memoria și face palpabile amintirile. După pelerinaj, în timp ce continua să ne povestească în fața reproducerii statuii omului țintă, expuse în incinta Memorialului, femeia mângâia reprezentarea urmelor de rană. Aceasta este una din trăsăturile distincte ale monumentelor revoluției din Timișoara. Anume, faptul că memoria pietrificată a monumentelor vizând perenitatea, coexistă cu amintiri vii, întretesute în povești de viață ale contemporanilor noștri. Departe de a fi fost expulzate într-o memorie istorică sau istorizată „din care s-a sustras valoarea emoțională a amintirii”, aceste monumente concentrează trauma unor semeni ai noștri.

Însă, monumentele nu vorbesc de la sine. Ele trebuie re-învăstite periodic cu sens, prin practici sociale. Pelerinajul la monumentele revoluției vrea să reactiveze și să transmită generației tinere semnificațiile și memoria locurilor pe care le consacră. Chiar și în absența unei mobilizări și a unei audiențe mai largi, grupul restrâns de oameni care depune coroane și aprinde lumânări, săvârșește discret ritualul aducerii aminte în comun și al ofrandei. În fața grupului statuar de bronz intitulat „Pietă” (sculptor Petru Jecza), pelerinii ascultă relatarea didactică, stăpânită, ușor evazivă pe care organizatorul o face în special pentru elevii adunați aici. Monumentul este un „omagiu adus tuturor femeilor care au murit în zilele revoluției”. Reprezentarea artistică, care renunță la metafora modernă a soldatului căzut în brațele patriei-mame, redă monolitic silueta unei femei sprijinite pe umărul unui bărbat. În zona aceasta, în jurul Pieței Decebal, în 17 decembrie 1989 au căzut printre primele victime, atunci când s-a tras indistinct în femei, copii, bărbați neînarmați. Tacit, printre cei

care sunt de față se știe că acest monument reproduce o ipostază reală consumată acum 15 ani și că persoana care le vorbește azi copiilor, și-a purtat atunci pe brațe soția împușcată.

Pe Calea Martirilor a fost ridicat în 1991 monumentul intitulat „Deschidere” (creația sculptorului german Ingo Glass). Într-un alt registru artistic, non figurativ, două panouri verticale, din oțel de nave maritime, așezate față în față unesc un fel de mormânt din piatră. Panoul frontal este compact, având pe latura interioară încrustate, între două cruci, numele fiecăreia dintre cele 43 de persoane ale căror trupuri neînsuflețite au fost furate din Spitalul Județean și arse în Crematoriul din București. Cel de-al doilea panou este despicat printr-o fantă verticală de lumină, întredeschisă spre apus. Oțelul masiv din care este construit monumentul, nevopsit este lăsat să-și trăiască viața proprie și să primească patina timpului.

„În primul an o fost o culoare așa, ruginie, mai maroniu-gălbui, după aceea s-a maturizat culoarea și a primit acea patină maro-închis și arată frumos. Acuma se mai văd niște urme de cretă, dar întotdeauna se curăță singure.”

Reprezentarea artistică, prin fanta din metalul greu, trimite către o semnificație politică: ridicarea cortinei de fier și deschiderea existențială la care au contribuit cei care, atunci, în aceste locuri, au încercat să oprească înaintarea tancurilor prin oraș. În polisemia sa, monumentul este, în același timp, și un mormânt simbolic cu alură verticală, pentru cei care nu odihnesc în pământ. Aici este depusă, într-o urnă mică, parte din cenușa celor incinerați la București. O altă parte a fost depusă la Catedrală, după ce ani la rând urmașii au încercat să dea de urma celor făcuți să dispară de o mână criminală în complicitate. Urna cu cenușă depusă aici este o destinație provizorie dintr-o odisee tragică, încă în desfășurare. Prin prezența ei monumentul este sanctificat, morții fără mormânt și-au găsit deocamdată, un loc. În „Deschidere” se contopesc astfel, semnificații politice și religioase, calități sacre și profane, ritualuri funerare și civile.

Cele 12 monumente ale revoluției, fondate de-a lungul anilor de Memorialul din Timișoara, în toposuri simbolice ale orașului, formează un proiect unitar, ambițios, care a reușit să mobilizeze resurse comunitare. Vernisarea și sfințirea lor s-au constituit în gesturi comemorative ale edițiilor anterioare. Autorii fiecărui monument au extras din mărturiile despre revoluție, elementele de exemplaritate pe care le-au transfigurat artistic. Temele predilecte sunt reprezentări corporale, în manieră expresionistă, ale suferinței și schilodirii (ca în „Omul Țintă”, „Eroica”, „Învingătorul”), ale morții în masă (imaginile șocante ale cadavrelor aruncate în groapa comună au fost transfigurate în monumentul „Martirii”, din parcul Muzeului Banatului). Abundă teme creștine: lupta cu răul („Sf. Gheorghe”, copil ucigând balaurul totalitarismului, monument închinat vieților de copii stinse absurd în revoluție), judecata de apoi („Fântâna Martirilor”, „Clopotul Libertății”), învierea (chiar și în metafora vegetală a seminței încolțite, pe care o sugerează monumentul „Evoluție”, de la Continental); dificila iertare creștină („Biserica Plângătoare”). Monumentele au fost ridicate pentru a marca locurile unde au murit oameni, ca un semn în calea uitării, dar și pentru a protesta. Edificarea lor înseamnă o ofrandă pe care cei vii o aduc celor dispăruți. Ele exprimă și catalizează o voință de memorie care le transformă astfel, în locuri ale memoriei. Forța de expresie artistică are funcție de catharsis pentru traumele prin care a trecut populația Timișoarei. Ceea ce le caracterizează însă, este interogația persistentă din nucleul lor de semnificații, căutarea unui sens în extramundan, pentru moartea violentă din stradă și toate ororile adiacente, după ce orice sens politic sau existențial a dat faliment. Astfel, ele se înscriu în tendința semnalată de Reinhardt Koselleck, caracteristică monumentelor morților (cele care comemorează o moarte violentă, provocată de mână omenească în scopuri politice): „de a nu mai reprezenta moartea în luptă decât ca pe o interogație, și nu ca pe un răspuns; ca pe ceva care nu mai este fondator de sens, ci al cărui sens rămâne de găsit. Ceea ce rămâne este identitatea morților cu ei înșiși”.

Re-trăire și re-semnificare

„Astăzi e la fel ca atunci”

Perioada comemorării stârnește timișorenilor, participanți sau nu la gesturile comemorative, amintiri proteice. Narațiuni despre atunci, oricât de puțin provocate prin întrebări, se revarsă spontane, fragmentare, caleidoscopice, într-un amalgam de date factuale și elemente de imaginar, de anamneze ale experiențelor proprii și informații ori mize vehiculate ulterior.

Oamenii își amintesc firesc temperatura ridicată pentru acea perioadă a anului, iar coincidențele meteo de acum le provoacă o uluire plină de satisfacție. „E exact ca atunci”, sunt replici aproape stereotipe pe care le surprindem în fiecare zi în oraș. Un fenomen meteo mai puțin obișnuit petrecut atunci, fulgerele globulare, și ploaia care a spălat sângele scurs pe străzi în noaptea de 17 spre 18 decembrie 1989, confirmă retrospectiv valoarea extraordinară a acelor momente. Un om rănit atunci își amintește senzația picăturilor de ploaie pe rană. Este o memorie senzorială de lungă durată, care „sedimentează trecutul în corp”. În narațiunile despre revoluție ale participanților se contopesc și istorii ale propriilor răni, ale îngrijirilor medicale îndelungate de care au avut nevoie, ale neplăcerilor încă resimțite. Comemorarea reactivează amintirea bătailor, a fricii, a picăturilor de ploaie, a suferinței. Or, urmele acestora sunt acum expuse discret, cu un soi de mândrie. Zilele acestea revoluționarii își poartă ca pe o decorație handicapurile fizice cu care au rămas de atunci, însemne în propriul corp ale identității lor sociale.

Totuși, comemorarea nu este doar reactivare, re-trăire afectivă a evenimentelor de atunci, ci, mai degrabă, reconstrucție, resemnificare, organizare socială a memoriei colective, care implică indisolubil și uitarea. Amintirea în comun pe care o prilejuiește această celebrare se concentrează în jurul câtorva momente, aspecte, locuri, întâmplări de atunci, cărora le este atribuită memorabilitatea. Calitatea de a fi memorabil nu înseamnă neapărat și inteligibil. Întâmplările de atunci care acced la statutul de memorabil și se regăsesc de 15 ani în programul de comemorare sunt, unele dintre ele, semnificative, integrabile într-o viziune comprehensivă a revoluției din Timișoara, pentru că pot fi explicate, analizate, justificate rațional. Altele, însă, rămân neinteligibile, nejustificabile, fără sens, absurde. Printre acestea, uciderea unor copii care cântau colinde pe treptele Catedralei, în 18 decembrie 2004. Întâmplarea tragică, frizând diabolicul, este marcată an de an prin așezarea sub formă de cruce pe treptele catedralei a unor candelă aprinse, la ora când atunci s-a întâmplat tragedia.

„Au fost ani în care am umplut treptele catedralei de lumânări, au fost alți ani în care acolo a avut loc o piesă de teatru, în care (...)s-a refăcut acel moment. Da, efectiv acel moment.”
[Copiii de la orfelinat veniți la catedrală, printre alți oameni adunați aici]

„(...) au strigat: „*Libertate!*”, (...) și... erau cu lumânări (...) erau, de fapt, copii care veneau în Catedrală, făceau repetiții de cântece pentru Crăciun. Și s-au oprit pe treptele Catedralei (...) pentru că momentul din șaptesprezece i-a impresionat, probabil, și au stat cu lumânări acolo pentru cei care au fost împușcați cu o zi înainte”.

Dintre cei care au murit atunci, acestor copii de la orfelinat nu le-a mai dat nimeni de urmă, pentru că nu aveau aparținători care să revendice în acele zile tulburi, trupurile lor neînsuflite.

Așadar, asemenea monumentelor sale, gesturile comemorative ale revoluției din Timișoara nu doar exprimă un sens comun al evenimentelor, așa cum este în general rostul comemorărilor politice, ci mai ales, perpetuează o interogație și un protest. Prin comemorare timișorenii încearcă să gestioneze memoria colectivă a unor evenimente traumatice din trecutul lor recent. Pe de altă parte, în programul aniversar comemorativ, zilele de 19 și 20 decembrie celebrează în notă festivă victorii și exercită un demers critic, reflexiv, de analiză a evenimentelor din decembrie 1989 și de prospectare a viitorului. De 15 ani la Timișoara s-a format o tradiție de a sonda trecutul recent, prin adunarea de mărturii și documente, prin investigarea unor aspecte încă neelucidate, prin confruntarea unor opinii, producând astfel un efect cumulativ de cunoaștere, care țintește științificitatea. În același timp, este un exercițiu de a imagina viitorul, prin acțiuni concrete, precum și o încercare de a coagula asociațiile de revoluționari, ca voce distinctă a societății civile. Sesiunea

de comemorări *Revoluția Națională Română din decembrie 1989 – semnificații și implicații*, ținută în Sala de Consiliu a Consiliului Județean Timiș și organizată an de an de Asociația Victoria, se înscrie în acest efort. La această ediție, prezentată chiar în deschidere, o acțiune inițiată în forță de Asociația 21 Decembrie din București, de împiedicare a efectelor iminente ale prescrierii, primește asentimentul asociațiilor de revoluționari din Timișoara. În urma unor proteste insistente în stradă și a campaniei de audiere la sediul acestei fundații, de către generalul Dan Voinea a membrilor tuturor asociațiilor din București, s-a obținut începerea urmăririi penale pentru crimele din 16-28 decembrie 1989, care se va desfășura din ianuarie anul următor. În semn de susținere, Asociația Victoria din Timișoara va anunța această inițiativă în ședința solemnă din 20 decembrie, când aniversează transformarea revoltei în revoluție și declararea Timișoarei ca primul oraș liber. Mai mult, reprezentanții timișeni își propun să solicite într-o manieră radicală, neprescrierea crimelor din perioada comunistă, invocând criteriul imposibilității exonerării crimelor împotriva omenirii.

Liderul asociației Victoria și unul din liderii recunoscuți ai evenimentelor declanșate în Timișoara în 1989, susține un discurs în care – supralicitând comparația între revoluția franceză din 1789 și revoluția română din decembrie 1989, cu toată confuzia conceptuală pe care o implică termenul de revoluție în cazul celei de-a doua – apreciază consecințele revoluției din Timișoara ca pe „un eșec parțial, în sensul că nu au putut fi îndeplinite toate prevederile programului revoluționar reprezentat de către Proclamația Frontului Democratic Român din data de 21 a XII-a 1989, enunțat însă la nivel principal în chiar ziua declanșării revoluției la Timișoara, adică în data de 20 a XII-a 1989”.

Timișorenii atribuie acestor proclamații valoarea de programe revoluționare care au transformat mișcarea de masă din zilele de 16-20 decembrie 1989, în revoluția din Timișoara. În viziunea lor, consecințele acestei revoluții sunt încă în desfășurare, iar liderii revoluționarilor timișoreni se simt îndreptățiți să încerce să influențeze cursul acestora. Discursul susținut aici și axat în principal pe semnificații ale evenimentelor, și mai puțin pe reconstituiri și nominalizări de persoane, a fost prezentat anterior într-un prim simpozion al Institutului Revoluției Române, proaspăt inaugurat la București. Identic ca denumire cu Institutul Revoluției Franceze, demersul acesta de instituționalizare a memoriei revoluției române cultivă astfel o filiație incertă cu evenimentul fondator al modernității europene, într-o retorică specifică gesturilor comemorative, care „schematizează metaforic legătura dintre evenimente și configurații istorice.”

Acestea sunt aspecte evaluative și prospective ale comemorării. Ele circumscriu, de asemenea memoria instituționalizată a revoluției române, în contrast cu memoria spontană, fluidă, afectivă. Gestul politic comemorativ de decorare a unor revoluționari se înscrie și el în acest tip de instituționalizare a memoriei revoluției române. Într-o efervescență confuză de simbolism politic, la care fostul președinte al țării recurge în ultimele zile ale mandatului său – acordând clemența prezidențială unor persoane reprobabile, revocând apoi, grațierea, sub presiunea societății civile, în același timp oferind indistinct medalii, atât unor personalități culturale recunoscute, cât și unor persoane notorii pentru valorile nedemocratice pe care le propagă, provocând astfel returnarea în lanț a acestor decorații –, 115 revoluționari sunt și ei nominalizați pentru decorații.

În aceste zile aniversare, revoluționarii timișoreni, unii dintre ei tocmai întorși de la festivitatea de decernare a decorațiilor din capitală, vor celebra în 20 decembrie, victoria revoluției din Timișoara, închinând cupe de șampanie în balconul Operei. Vor pleca apoi, spre ceremoniile oficiale din capitală, marcând astfel drumul riscant pe care și l-au asumat atunci unii colegi de luptă, pentru a duce în București, încă din 19 decembrie 1989, vestea transformărilor radicale care aveau loc în Timișoara. Răspândirea acestei vești, vitale pentru a scoate Timișoara din izolarea impusă atunci de regimul ceaușist, este rememorată acum și prin ritualul citadin al împărțirii pâinilor. Coșuri pline cu pâine sunt aduse pe stradă și oferite trecătorilor. Gest esențial creștin, el evocă în același timp întâmplări concrete de acum 15 ani, când muncitori din Oltenia îmbrăcați în uniforme de gărzi patriotice, obosiți după tura de noapte, au fost îmbarcați în trenuri speciale și aduși pentru a înăbuși ceea ce propaganda comunistă cataloga drept provocări ale agenturilor străine și gesturi huliganice. Acești oameni manipulați au fost primiți de timișorenii adunați în număr impresionant în Piața Operei, cu pâine și hrană. Înțelegând ce se întâmplă cu adevărat aici, ei au răspândit mai

departe „adevărul și flacăra revoluției”.

În timp ce Timișoara se pregătește de celebrarea victoriei, un alt grup de participanți la comemorare, format în principal din urmași ai eroilor martiri, pornesc noaptea spre București într-un pelerinaj discret și tragic, care urmează traseul cadavrelor furate din spital în noaptea de 19 decembrie 1989.

Traumă și transfigurare

„Iar la locul unde s-a aruncat cenușa, dacă reușim să facem o biserică...”

Despre soarta pe care au avut-o unii din primii martiri ai Timișoarei, împușcați în 17 decembrie 1989 și duși la Spitalul Județean pentru îngrijiri, s-a aflat târziu, în primăvara anului următor. Până atunci, rudele persoanelor dispărute își căutau morții prin gropile comune ale cimitirelor, în care fuseseră aruncate în grabă, pe ascuns, o parte din victimele represiei. Întrucât printre cadavrele deshumate aici, peste 40 de persoane nu puteau fi găsite, oamenii continuau să bată istovitor la ușile instituțiilor abilitate ale statului, între Procuratură, Miliție și Institutul de Medicină Legală. Disperați și revoltați, timișorenii au organizat o serie de marșuri de protest în capitală. Lor li s-au alăturat bucureșteni și oameni din alte orașe ale țării, în semn de solidaritate în aflarea adevărului despre morții revoluției. De abia în martie 1990 s-a făcut publică știrea cutremurătoare că trupurile a patruzeci și două de persoane din Spitalul Județean Timișoara au fost transportate în secret la București, într-o dubă frigorifică și arse la crematoriul Cenușa.

Pe baza fișelor medicale găsite la morga Spitalului Județean, oamenii au întocmit o listă cu numele celor care ar fi putut să se afle printre cei incinerați la București. Faptul că le-au dat în sfârșit de urmă, după căutări chinuitoare, a fost doar un pas în aflarea unui adevăr ocultat prin complicitate. Or, chiar procesul de identificare a celor dispăruți implica o marjă de arbitrar în care persista insidios incertitudinea.

„(...) Și atunci s-a stabilit lista cu cei care au fost duși la București și arși. Noi am crezut în acest adevăr dar, poate,... nici în momentul de față eu nu-s ferm convins că soția a fost printre ei, dar cred nouăzeci la sută în acest adevăr.(...) am mers pe această variantă și... soția e scrisă și ea printre cei patruzeci și doi de martiri care au fost împușcați în șaptesprezece, deci primii... eroi ai Timișorii au fost împușcați în șaptesprezece și au fost făcuți să dispară din ordinul lui Elena Ceaușescu pentru ca ulterior, dacă Ceaușescu rămânea la putere, ei să fie declarați c-au fugit peste hotare și să nu se spună niciodată adevărul”.

Incertitudinea era cu atât mai mare cu cât, în Timișoara, încă sub ecoul traumelor evenimentelor din decembrie 1989, se aflase că alte victime ale represiei, aproximativ 20 de cadavre ar fi putut fi arse în acele zile în incendiul de la Freidorf provocat la un C.A.P din apropiere.

Or, pentru cei care nu și-au găsit apropiații uciși în zilele revoluției, asumarea căutării adevărului și ritualul de a comemora aceste morți tragice, devin modalități de a transcende marja de incertitudine și de angoasă. Mai mult decât responsabilizarea celor implicați în această crimă infamă, omenii luptă încă să restaureze ritualic demnitatea unei morți „batjocorite”. Nevoia de a le da de urmă, în sensul cel mai propriu, de a găsi rămășițele lor pământești și fire din cenușa risipită pentru a le construi în sfârșit, un mormânt, este primordială. De aceea, anii următori au încercat să se organizeze într-un grup de presiune și să continue marșurile de protest în capitală. Demersului lor de aflare a adevărului li s-au alăturat și reprezentanți ai asociațiilor de revoluționari recent constituite în țară. În aprilie 1991, în timpul uneia dintre cele mai ample manifestații de acest fel, într-un context politic măcinat de tensiuni, manifestații timișoreni au fost întâmpinați de generalul Voinea, procurorul militar care instrumenta dosarele revoluției, care le-a dezvăluit locul în care a fost aruncată cenușa. Timișorenii au mers cu două autobuze în comuna Popești-Leordeni, la un canal unde se deversau în apele Dâmboviței resturile menajere ale Bucureștiului.

„(...) ne-am deplasat împreună cu procurorul Dan Voinea, la Popești-Leordeni și ne-a dus la acea gură de canal; era ... iarnă, era zăpadă... dar se vedea clar că zăpada era peste mormane de gunoaie. Acolo, la acea gură de canal, vă dați seama, noi am făcut o rugăciune, am dus o cruce care era... crucea revoluției de la Timișoara, (...) și acea cruce din lemn am fixat-o acolo, pe canal și am *sfințit locul* pentru ca *acolo* ulterior să se facă un *monument*.”

Cenușa celor arși în secret la crematoriul din București, adunată în tomberoane și aruncată în canal la marginea orașului, este veriga finală dintr-un lanț de acțiuni care țin de o „criminalitate rațională”, organizată politic. Întrucât, de la furtul cadavrelor din spital până la ștergerea oricăror urme ale acestora, au fost implicate persoane și instituții ale statului, într-o complicitate care a făcut posibilă această operațiune secretă. Semnificația ei trimite la fenomene notorii de exterminare în masă din istoria recentă a crimelor impardonabile ale totalitarismelor, care au constituit răul secolului XX.

Dar, dincolo de calculul politic reprobabil din spatele acestei acțiuni care trebuie deferită culpabilizării criminale sau morale, practicile de exterminare a cadavrelor constituie un act profanator de neimaginat. Acestor morți le-a fost anulată calitatea de defunct și le-a fost refuzat ritualul funerar prin care sunt confirmați ca ființe umane decedate, cărora li se datorează un ultim gest de respect. Pentru a anula efectul acestui sacrilegiu – „batjocura ce s-a făcut cu cenușa”, urmașii lor au recurs la încercări repetate de sanctificare a locului și a rămășițelor pământești. O întreagă odisee a practicilor simbolice și a acțiunilor de protest dă seama despre efortul asumat de urmașii acestora pentru a recupera urmele materiale ale celor decedați, integrându-le pe orbita comemorativ religioasă și, în același timp, pentru a marca locul infam în care a fost aruncată cenușa, prin edificarea aici a unui monument. În 1993 un alt marș în capitală, de astă dată un cortegiu funerar, cu preoți și oficialități timișorene, a venit să preleveze într-o urnă funerară urme de cenușă, pe care să o depună într-un loc sacru. Cu o grijă remarcabilă oamenii au încercat să recupereze fire de materie din rămășițele pământești ale celor apropiați și să le consacre prin ceremonial religios.

„(...)Am adunat de acolo, de la gura de canal, praf care se găsea în exterior și în interiorul canalului, fiindcă apa era undeva adânc (...), o intrat cineva în canal și o adunat praf de pe margine, de acolo și am presupus noi că, [așa]cum s-a aruncat din tomberoane, acea cenușă (...) s-a risipit pe margini; și chiar dacă în urnă nu este numai cenușă, dar există și molecule de cenușă, în mod sigur, *molecule de cenușă ale eroilor* există în acea urnă.”

Procesiunea a continuat la Timișoara, unde localnicii s-au alăturat la slujba de sfințire a urnei cu cenușă, depuse provizoriu la Catedrală, până la ridicarea unui monument. Și fiindcă ridicarea monumentului pe locul canalului de la Popești-Leordeni a fost amânată indefinit, din motive care trădează lipsa voinței politice de memorie la București, traseul urnei cu cenușă a continuat. Într-una din edițiile comemorării revoluției, la vernisarea și sfințirea monumentului „Deschidere”, o parte din cenușă a fost depusă aici; o altă urnă a fost depusă la Biserica Martirilor, cu ocazia unei alte comemorări. Periplul acesta continuu al urnelor este semn că morții incinerați la Cenușa nu și-au găsit încă locul. Gest recurent comemorativ, el transmite neliniști încă vii, semnificații încă incerte și neacceptarea ca un episod atât de tragic să fie abandonat uitării premature și complice.

Miza eforturilor pe care și le-au asumat urmașii celor incinerați în secret la București, este transformarea acestor locuri ale amintirii dureroase, în locuri ale memoriei. Ei încearcă să provoace astfel, voința de memorie. Or, aceasta este în mod esențial influențată politic. În timpul președinției lui Emil Constantinescu – liderul opoziției susținut de timișoreni și pentru că în campania electorală din 1996 a folosit drept capital simbolic aflarea adevărului revoluției – la Popești-Leordeni a fost ridicat în cele din urmă, un monument în memoria acestor martiri. Monumentul comemorativ, plasat la stradă, a fost sfințit în 1999, fără ca familiile îndoliate să fie anunțate și să poată participa. Pentru aceste familii însă, important este exact locul unde a fost aruncată cenușa apropiaților lor.

„La Popești-Leordeni există acea gură de canal pe care noi o considerăm că e un loc *sfânt*, fiindcă acolo au fost aruncate sufletele primilor martiri ai revoluției.”

Între timp, zona respectivă a intrat în proprietate privată, fiind îngrădită, iar accesul interzis. De atunci, timișorenii își doresc să înalțe aici o biserică sau o mănăstire ecumenică. Acesta este proiectul pentru care luptă acum, la 15 ani de la evenimente.

Anul acesta, grupului de pelerini timișoreni ajunși în 20 decembrie în București – revoluționari, femei îndoliate și adolescenți peste 15 ani – li se alătură câțiva reprezentanți ai Asociației 21 Decembrie, din capitală. Pelerinajul începe cu gesturile de reverență în fața eroilor din București, urmând în avanpremieră traseul comemorativ ce va fi săvârșit oficial în 21 și 22 decembrie. Depunem coroane și aprindem lumânări la crucea de piatră din Piața Universității și la troița de la Cimitirul Eroilor. Ajunși la crematoriu, locul unor fapte macabre care provoacă trăiri dureroase, oamenilor care au pierdut pe cineva apropiat le este greu să îi treacă pragul: „nu mai pot intra,... m-am săturat”. Dar miza acestui pelerinaj este și transmiterea memoriei generaționale. Reprezentanții administrației, care inițial interzic filmarea în incintă, renunță stânjeniți la această interdicție după ce află că vizitatorii sunt copii, soți, frați ai acelor aproximativ 42 de persoane incinerate pe ascuns în zilele revoluției. Numele fiecăreia este înscris pe o plăcuță comemorativă de marmură, în camera principală a crematoriului. Pentru colegii și prietenii ce-i însoțesc pe adolescenții ai căror părinți uciși au fost aduși aici, câțiva dintre adulții prezenți încearcă să ofere informații, disparate, despre ceea ce s-a întâmplat atunci:

În secret, în noaptea de 19 spre 20 decembrie 1989, în camera cuptoarelor s-a lucrat continuu; muncitorii, se pare sub amenințarea securității, au ars deodată câte două trei cadavre, „ca să meargă mai repede”; i-au tranșat ca pe niște... bucăți de carne” și i-au băgat în cuptoare. Iar „cenușa a fost pusă la grămadă (...) în niște tomberoane de gunoi care (...) în data de 20, au fost duse la Popești-Leordeni () și aruncate într-o gură de canal pentru ca ()...să nu fie nici o urmă.” Se spune că „muncitorii care au participat la arderea cadavrelor au decedat pe rând, unul câte unul. Anul trecut a apărut în ziare (...) că ultimul care era pe patul de moarte, a vrut să se destăinuie”; „Fiecare muncitor care a lucrat aicea.....a murit așa, într-un chip foarte misterios...”

Profanarea cadavrelor, desconsiderarea trupurilor neînsuflețite ale unor persoane și reducerea lor la categoria de carne, nu poate rămâne nepedepsită. Oamenii prezenți aici țin să reamintească aceste lucruri. Or, altfel, nerecunoașterea umanității semenului decedat s-ar sustrage oricărei inteligibilități. Atmosfera este apăsătoare. Adolescenții privesc și tac adânc; unul dintre ei filmează continuu, fetele plâng înăbușit. Un băiat și-a pierdut astfel mama, un altul, tatăl. În autobuz, în drum spre canal, unul dintre ei își ascunde la răstimpuri capul în mâini, un altul privește în gol pe fereastră. În comuna Popești-Leordeni, coborâm pe o stradă desfundată, în dreptul unui monument funerar simplu de marmură albă, ridicat în apropierea unui teren viran. Stâlpul din fața gardului ce împrejmuiește locul canalului este încă acoperit de afișe cu surâsuri electorale. Un localnic ne deschide o poartă de sârmă și înaintăm cu toții printre ierburi uscate spre o gură de canal ordinară, acoperită cu o lespede de beton. Câțiva bărbați trag lespeda care se deschide cu un scrâșnet sec. Aprindem cu greu lumânările, pentru că e vânt și le rezemăm de piatră. Un preot și un dascăl din comună țin o slujbă scurtă de pomenire. Ne închinăm și spunem cu toții „Dumnezeu să îi ierte și să-i odihnească”. La monumentul ridicat în stradă, femeile împart cozonaci, vin și colivă câtorva localnici săraci care așteptau acolo, în timp ce un bărbat stropește cu vin placa orizontală de marmură pe care este scris numele celor morți, care nu au mormânt. La final, facem acolo o fotografie de grup.

Comemorare la care am luat parte, restrânsă, fără vizibilitate publică, împlinește o datorie creștină de pomenire a morților. Și de asemenea, o datorie civică, de memorie. Este un exercițiu dificil împotriva abuzului de uitare, întrucât numele persoanelor ucise, locurile și faptele infame petrecute aici sunt marginalizate, dacă nu cumva expulzate din narațiunea dominantă despre revoluția română și din comemorările ei oficiale. Miza acestui exercițiu pe care și l-au asumat în principal familiile îndoliate, este să redea morților identitatea de persoane defuncte, prin înscrierea numelor lor în piatră, și să restabilească relațiile lor cu cei vii, cu alții semnificativi și cu generațiile

viitoare. Mai mult decât un monument, biserica pe care vor să o ridice aici – ecumenică, pentru a cuprinde toate confesiunile religioase ale celor dispăruți - va fi spațiul sacru în care întâmplările tenebroase petrecute atunci, ar putea fi transfigurate. Șirul lung de practici simbolice și acțiuni de protest pe care acest grup și le-a asumat de-a lungul a 15 ani, ar putea metamorfoza acest loc al anamnezei dureroase, într-un loc al memoriei. Ceea ce mai rămâne de adăugat în această alchimie, este voința politică de memorie.

Concluzii

Dacă ar fi să caracterizăm succint trăsăturile definitorii ale comemorării a 15 ani de la revoluția română din Timișoara, ar fi de remarcat, în primul rând, finalitatea dublă a acestei comemorări. Pe de o parte, ea reprezintă o modalitate de gestionare a unor evenimente traumatice în memoria colectivă, având funcția de travaliu al doliului. Pe de altă parte, ea este celebrare, aniversare a unui proiect revoluționar început în 1989 și care rămâne de îndeplinit. La 15 ani de la evenimente, recenta schimbare de putere este percepută ca o continuare a acestui proiect. Din această dualitate derivă celelalte trăsături. Astfel, ca gestionare în prezent a trecutului recent, monumentele și practicile comemorative perpetuează mai degrabă, așa cum am văzut, interogațiile, căutările și încearcă să influențeze voința politică de memorie. În același timp, ca aniversare, comemorarea implică coexistența a două tipuri de reprezentări ale revoluției. Timișoara celebrează în aceste zile atât un proiect revoluționar propriu, care a prins contur în 20 decembrie 1989 și care a impus un ritm distinct de dezvoltare locală, cât și filiația cu evenimentele din capitală, care, în cea de-a doua versiune, au împlinit ceea ce Timișoara a inițiat în 16-20 decembrie 1989.

Ca demers teoretic, studiul nostru asupra comemorărilor a prilejuit investigarea practicilor sociale locale prin care se constituie locurile memoriei din Timișoara și prin care se organizează memoria colectivă a revoluției române. Am deconstruit astfel, conceptul vag și mereu problematic de memorie colectivă, în aspecte particulare, eterogene și am încercat să surprindem articulațiile dintre ele. De asemenea, descriind gesturile comemorative, am relevat modul în care spațiile amintirii sunt investite cu voință de memorie, iar monumentele edificate sunt investite cu sens și convertite astfel, în locuri ale memoriei. Prin descrierea densă a ritualului comemorativ, am încercat să acoperim un hiatus teoretic din literatura de specialitate despre monumente și locuri ale memoriei, care credem noi, nu dă seama tocmai despre modalitățile concrete prin care se produce reactivarea și transmiterea semnificațiilor sociale. Am surprins prin acest studiu, aspecte ale unei memorii colective a revoluției române în facere, în procesualitatea ei, în dialectica sa cu uitarea.

REFLEXII

Cea de-a 10-a Conferință a Asociației Europene pentru Informare și Biblioteci Medicale (EAHIL)

*Ioana Robu*¹
Director
Biblioteca UMF, Cluj

*Sally Wood-Lamont*²
Bibliotecar Consultant
Biblioteca UMF, Cluj

Cea de-a 10-a Conferință a Asociației Europene pentru Informare și Biblioteci Medicale (EAHIL) a avut loc la Cluj, între 11-16 septembrie 2006, la **Collegium Academicum al Universității „Babeș-Bolyai”**. Este unul din cele mai importante evenimente științifice din Europa în domeniul științei informării medicale. Ea se desfășoară din 2 în 2 ani, cu participarea a peste 300 de bibliotecari medicali, specialiști în informatică medicală, medici și alți specialiști în știința informării din toate țările europene, precum și din Statele Unite, Canada și Australia. Pentru prima dată de la fondarea EAHIL, acum 20 de ani, conferința bi-anuală s-a ținut într-o țară est-europeană.

Conferința s-a bucurat de prezența a 330 de participanți din peste 36 de țări (doar 35 din România) și a fost unul din cele mai ample evenimente internaționale de acest gen desfășurate vreodată în Cluj-Napoca și în România. În plus au fost 21 firme din 15 țări care **au organizat** o mare expoziție de cărți, soft și reviste adresate bibliotecilor de medicină.

Programul științific

Au existat 6 sesiuni plenare, 51 de prezentări orale, 34 de prezentări de postere și 6 sesiuni de instruire. Ideea unor sesiuni de instruire a fost propusă de Eva Alopaeus (Suedia) și Patricia Flor (Norvegia) ocazie pentru participanți de a discuta în profunzime anumite subiecte, într-un mediu interactiv. Scopul celor 6 sesiuni de instruire a fost acela de a oferi o privire de ansamblu participanților cu diferite niveluri de experiență, privind subiectul în cauză. Prin urmare sesiunea de instruire a luat forma unui curs de educație continuă, a unei prelegeri sau a unei combinații între aceste forme de prezentare și a avut un caracter mai degrabă practic decât teoretic. Formatorii au fost toți specialiști binecunoscuți în EAHIL, cu o excelentă competență în subiectele alese. În plus, s-au ținut 9 cursuri de educație continuă de către lectori internaționali, la care au asistat 140 de participanți, între 11-12 septembrie, la Catedra de Informatică a Universității de Medicină și Farmacie. În prima seară, s-a introdus un eveniment în premieră pentru conferințele EAHIL: seara noilor veniți, unde toți noii membri EAHIL au fost încurajați să participe, să-și facă prieteni și să întâlnească alte persoane, ideea dovedindu-se un mare succes.

Programul social

Programul social, care a intenționat să prezinte cultura și tradiția românească, a constat dintr-o seară de operă cu o selecție de arii cunoscute, cu participarea minunatei soprane Stefania Barz, și a inclus un bufet de bun-venit în frumoasa clădire a Teatrului Național din centrul Clujului. După-masă, s-au organizat trei vizite, *Turul Clujului*, *Vizitarea Muzeului Satului* și *Vizitarea Salinei din Turda*. La Muzeul Satului, participanții au fost întâmpinați de doi călăreți îmbrăcați în costum național și un grup de copii a oferit un excelent program de cântece și dansuri tradiționale românești. În Salina din Turda, patru studenți de la Academia de Muzică din Cluj au susținut un minunat concert de o jumătate de oră. Excursiile de o zi au oferit incursiuni interesante în istoria și cultura Transilvaniei: Alba Iulia și Mănăstirea de la Râmeți, castelul de la Hunedoara și lacul Cinciș, Biertan și Sighișoara. Aceste excursii s-au bucurat de participarea a 240 de persoane. Evenimentul final a fost Dineul de Gală de la Hotelul Belvedere, situat în vârful unuia din dealurile care înconjoară Clujul, cu o vedere panoramică a orașului, oaspeții bucurându-se din nou de o excelentă selecție de dansuri și melodii românești interpretate la vioară, care au ridicat întreaga asistență în picioare.

¹ E-mail: irobu@umfcluj.ro

² E-mail: swood@umfcluj.ro

Președintele EAHIL, Arne Jakobsson, Directorul Bibliotecii Universitare de Științe Medicale din Oslo a afirmat cu privire la conferință: *Pentru a descrie succesul celei de-a 10-a Conferințe EAHIL de la Cluj, ar fi nevoie de mai multe superlative decât există chiar și în limba engleză. O să mă limitez la Remarcabil! Superb! Sper că Sally, Ioana, Benoît și întregul Comitet Local care au ajutat la organizarea conferinței au primit toate superlativele pe care le-au meritat cu siguranță, de la participanții la conferință. Organizatorii au reușit de asemenea să ne deschidă inimile spre Cluj și România. Calitatea întregului program științific a fost excelentă. Această ameliorare a calității de la o conferință la alta este extrem de promițătoare pentru viitor. Conferința de la Cluj a introdus noi idei de succes. Recepția în onoarea noilor-veniți a fost un imens succes, la fel ca și sesiunile de instruire în cadrul cărora am putut pătrunde în profunzimea unei teme. Sper ca acestea să continue și în viitor. Programul social a fost remarcabil. Operă, dîneu de gală și excursii! Organizatorii nu au lăsat nici o piatră neîntoarsă. Ei au adus chiar și un cvartet de corzi în mină. Acustica a fost fantastică. În numele consiliului EAHIL și al tuturor membrilor EAHIL, doresc să mulțumesc tuturor celor care au ajutat la organizarea celei de-a 10-a Conferințe EAHIL la Cluj.*

Un alt fel de discurs – Adrian Marino

Felix Ostrovschi¹
B.C.U.– Cluj

A găsi un titlu potrivit pentru un anumit material mi s-a părut întotdeauna parcă mai greu decât însăși redactarea materialului în sine. Întotdeauna acesta trebuie să fie...așa cum știm cu toți că trebuie să fie, fără a ne mai adânci în speculații deontologice. Una din lucrările apărute în 2001 ce conține dialoguri între Adrian Marino și Sorin Antohi purtând titlul de „Al treilea discurs. Cultură, ideologie și politică în România” își justifică astfel titlul: „Pentru a reduce totul la esențial, formula urmărește depășirea relației de adversitate prin găsirea unei soluții de colaborare și de sinteză între cele două orientări ideologice fundamentale ale culturii române: autohtonism și europenism.” Definiție și titlu, cred eu, sugestive pentru toată lumea. Materialul de față a primit titlul *Un alt fel de discurs – Adrian Marino* pentru că, în interiorul lui, vom căuta și noi o formulă nouă, renunțând atât la tentația omagierii, cât mai ales la cea a criticii partinice și rău intenționate. Formula nu știm dacă este corectă și va duce la reacția scontată. Mai importantă este, poate, prezența și prezentarea aditivilor aduși în acest experiment – personalitatea lui Adrian Marino, spațiul care îi poartă numele în cadrul bibliotecii noastre și nu în ultimul rând, Fondul „Adrian Marino”.

Adrian Marino s-a născut la Iași, la 5 septembrie 1921. În intervalul anilor 1941-1943 urmează studiile ca student al Facultății de Litere din Iași, continuate în intervalul 1943-1945 la București. Anul 1939 marchează și debutul său publicistic în *Jurnalul literar*. În 1947 își susține doctoratul în litere cu teza *Viața lui Alexandru Macedonski*. După numai doi ani, în 1949, este arestat pentru participarea la „Cercul ilegal de studii al tineretului universitar țărănist”. După opt ani de detenție politică este deportat în Bărăgan, având în intervalul 1957-1963 domiciliul forțat în satul Lătești. După acești ani grei de deportare se stabilește la Cluj. Debutează editorial în 1966 cu volumul *Viața lui Macedonski*, volum care a și fost distins cu premiul Academiei Române. Va desfășura o activitate laborioasă de critic și istoric literar, colaborând la numeroase reviste românești și străine, publicând în același timp o serie de cărți, atât în țară cât și în străinătate. Dintre lucrări putem aminti: *Opera lui Alexandru Macedonski* (1967), *Introducere în critica literară* (1968), *Modern, modernism, modernitate* (1968), *Dicționar de idei literare* vol. I (1973), *Carnete europene* (1976), *Prezențe românești și realități europene* (1978), *Hermeneutica ideii de literatură* (1987), *Evadări în lumea liberă* (1993), *Politică și cultură. Pentru o nouă cultură română* (1996), *Cenzura în România. Schiță istorică introductivă* (2000), *Al treilea discurs. Cultură, ideologie și politică în România* (2001).

Sigur că o caracterizare a personalității lui Adrian Marino, atât în viața particulară, cât și în cea științifică, este o întreprindere dacă nu imposibilă, cel puțin foarte dificil, pentru noi, de făcut. De aceea, am apelat la un subterfugiu, decupând din textele domniei sale fragmente în care el însuși se caracterizează.

„Nu sunt trac, deși familia mea are prin ascendența sa paternă o origine sud-dunăreană și este, cred, macedoneană. O ipoteză, în orice caz, destul de plauzibilă.”

„[...] Eu care eram format într-un alt tip de societate, eu, care am intrat la 27 de ani în pușcărie, eram deja format – în bine și în rău. Aveam o altă noțiune despre societate, o altă concepție despre relațiile sociale, o altă idee despre scriitor. În al doilea rând, neregăsindu-mă în societatea de tip comunist, nu aveam nici un impuls de a face carieră. Trebuie să mai spun că la început a fost extrem de greu. Extrem, extrem de greu. Economic. Dar, treptat, fiind mai productiv, am putut să rezist. La început eram atât de sărac, încât vezi rafturile acestea ? – soția mea, Lidia Bote, a trebuit să împrumute trei mii de lei de la un văr ca să-mi facă niște rafturi. [...] În același

¹ E-mail: ostrovschifelix@yahoo.com

timp, asta m-a ferit de compromisuri grave. Nu am putut fi strâns cu ușa, nu am texte de regretat. Nu o să mă găsești pe mine în sumarele volume omagiale, unde, dacă vei arunca o privire – și cred că ai făcut-o – vei afla foarte multă lume „bine”. Încă o dată, nu îi acuz. Trebuiau să-și salveze pozițiile, catedrele, mă rog, ierarhiile și palmaresurile oficiale”, ne mai amintește Adrian Marino în aceeași lucrare.

„Nu pozez nici în patriarh al literaturii române, nu mă cred nici un „far” luminos al literaturii române. Nu pretind să mi se facă nici numere omagiale, nu pretind nimic. Pretind însă altceva: pretind să se recunoască statutul scriitorului liber și independent în România, fiindcă eu aparțin unei culturi de tip alternativ, liberal, independent, care crede în inițiativa particulară, crede în păturile mijlocii, în independența economică.

„Sunt, dacă vrei, un mic burghez, plat, total lipsit de sentimentul tragic al vieții, nu am trăiri spiritualiste [...] Sunt, după cum vezi, un personaj cu totul și cu totul „mediocru”, „mediu”. Deci am toate șansele să devin pentru unii simpatic, pentru alții obiect de insultătoare ironie și, pentru cei mai mulți, de profundă antipatie”, găsim în aceeași lucrare.

„Fără a concepe viața literară în mod idilic sau sentimental-fratern, a dori un mediu colegial, corect, în cadrul unui cod minimal de comportare onestă nu mi se pare o exagerare. Regret faptul că experiența mea personală nu mi-a confirmat aceste așteptări pe care continuu să le consider minime și legitime. Nu pot să cred într-o `viață literară` unde nota dominantă este invidia, carierismul, intriga, `lucrătura`, lipsa de colegialitate, impolitețea gravă. Oricine simte nevoia unei ambianțe elevate, a unei anume solidarități și comunicări reale, a unui sprijin moral în momente dificile, pe care eu, neșansă reală, n-am avut-o. Două aspecte irită în permanență și în mod deosebit, de altfel nu numai pe mine. În așa-zisa `viață literară` nu se muncește foarte mult și uneori nu se muncește chiar deloc.

Prea multă boemă, prea multă pierdere de vreme și viață descusută. Și se vorbește în aceste medii mult prea mult, cu preocupări materiale și de vedetism oral, de aplauze la scenă deschisă, mult prea insistente. Scrisul – probabil o prejudecată – presupune disciplină, concentrare, tenacitate, o anume formă de asceză și izolare creatoare. Plăcerea de a vorbi și plăcerea de a scrie, două `plăceri` contradictorii, semnalate încă de Maiorescu. Deliberarea constructivă, serioasă este una, formalismul verbal și gol, alta. Entuziasmul, elanul, dăruirea și abnegația, nu blazarea, cinismul și egoismul individualist definesc adevăratul spirit de litere. În unele cercuri, a discuta despre teorii, programe și mesaje literare devine, din nefericire, o preocupare stridentă, dacă nu de-a dreptul ridicolă. În schimb, intrigi, cancanuri, combinații, preocupări materiale, câte vrei. În opoziție directă cu aceste fenomene negative, cred cu tărie în superioritatea muncii organizate și concentrate, tenace, îndârjite, inevitabil obscure pe perioade lungi de elaborare, dar de mare randament final.

În schimb, acest refugiu în studiu și muncă te smulge din atmosfera infectată a unei anume `vieți literare`, unde nu recoltezi decât decepții, amărăciuni și umilințe, redându-te adevăratei tale vocații și ființe spirituale. Încetezi – într-adevăr – să mai fii băiat de viață, simpatic, băiat de treabă pentru X și Y, dar devii om de carte, de studiu și, mai ales, om onest pur și simplu. Și – curios! – cu cât te sustragi mai mult `vieții literare`, cu atât câștigi alte relații, alte simpatii și alte adevăruri, în alte sfere, la alte niveluri, care-ți deschid noi orizonturi și-ți oferă alte compensații și satisfacții. Dar cine crede că acest stil de viață spirituală este comod se înșeală grav. El este făcut adesea din învoieli și neliniști cumplite, din crispări și seisme interioare teribile, din amărăciuni, refulări și înfrângeri de moarte, din dureri într-adevăr mute, din sentimentul unor nedreptăți atroce și nerecunoașteri îngrozitoare, care te umilesc la sânge și te aduc în pragul furiei, disperării și revoltei. Până la explozia catastrofală nu mai este decât un pas. Această viață este dramatică, nu o dată tragică și, uneori, eu am cunoscut-o...

Nu-mi revendic, dacă pot să mă exprim astfel, decât o anume pseudo-`poezie futuristă`. Fiindcă totdeauna aștept ceva, aștept ceva nou, sunt un om modern care proiectează totul în viitor,

nu în trecut. Starea mea specifică de spirit este așteptarea dinamică, anticiparea, antrenat de o viteză potențială tot mai mare, mai accelerată de realizare. Sunt deci un permanent obsedat al „plecării” viitoare, fiindcă întreaga mea viață spirituală este proiectată și orientată spre viitor. De aceea m-am și despărțit atât de ușor și pentru totdeauna de trecutul meu (sub toate formele sale). El a fost – obiectiv – adesea neplăcut, plin de nedreptăți și suferințe, dar pe care – subiectiv vorbind – le-am uitat definitiv și irevocabil. Să le rememorez? Ar însemna să sufăr de două ori. Eu privesc mereu numai înainte și aștept totul, inclusiv în ceea ce mă privește, numai de la viitor, de la marele viitor.

Patriotism mai înseamnă, între multe altele – definiția mea, repet, este departe de a fi completă – , a construi cât mai solid și fundamental posibil, cât mai durabil și monumental. Patriotismul presupune a rezista și învinge tentația retoricii goale, superficialității, improvizației, aproximației, fușerelei sinistre, pe care o detest și o combat pe cât pot, în mica mea sferă de activitate. Că o astfel de atitudine incomodă devine ici și colo „antipatică”, uneori chiar „odioasă”, faptul este inevitabil. Trebuie să plătim acest preț în luptă cu facilitatea, cu salvarea aparențelor, impostura și bluful intelectual, cu ușurătatea, care ar constitui o normă inevitabilă de conduită „la Porțile Orientului”. A construi riguros, aparent „inactual”, dar permanent prin rezultate, un studiu, o carte, o revistă, o bibliotecă, presupune multe privațiuni și umilințe, o mortificare aproape continuă.

Într-o scrisoare primită de la Dan Chiachir, expediată în 14 noiembrie 1987, acesta îmi spune: „Să gândesc liber și sincer – chiar greșit uneori; inevitabil – a fost îndemnul lui Nae pe care am dorit să-l realizez. [...] Avem nevoie de opinia dumneavoastră: știu și știți că nu există la ora actuală o opinie critică de instanță mai înaltă. [...] Am văzut că sunteți realist și dezinteresat. Nu în sensul – sau sub aspectul – omului care nu are nimic de pierdut – ipostază amar-balcanică, ci în sensul atitudinii intelectuale.”

Se stinge din viață în martie 2005, pentru ca în decembrie 2005, să apară post-mortem lucrarea *Libertate și cenzură în România. Începuturi*.

În continuare, să încercăm descrierea noului spațiu creat în cadrul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” în vederea consultării Fondului „Adrian Marino”. Situată la etajul al doilea al clădirii amintitei biblioteci, sala care de altfel poartă numele donatorului fondului dispune de un număr de 32 de locuri. După operațiuni de renovare totală și dotarea cu mobilier nou și modern, spațiul de lectură a fost dat în folosință din luna octombrie a anului 2005. Accesul studenților, dată fiind importanța fondului, este permis doar în vederea consultării, sub supraveghere, a fondului de publicații „Adrian Marino”. Ne referim, bineînțeles, la fondul de carte. Și dacă tot am amintit de fondul de carte, trebuie precizat că până la ora actuală acesta cuprinde cca. 1700 de volume gata prelucrate și așezate în raft, urmând ca pe parcursul prelucrării, și celelalte câteva mii de volume să li se alăture. Volumele de carte, primite prin donație, au intrat în depozitele bibliotecii încă din anii '90. Însă, masiv – din punct de vedere cantitativ – acestea au intrat în ultimii doi ani. Aici – și oriunde se va ivi prilejul – este și locul de a sublinia și aprecia contribuția Florinei Iliș, de altfel și coordonatoarea acestui centru de documentare, care a efectuat personal selectarea volumelor și, în mare parte, chiar și transportul acestora. De altfel, mulțumirile noastre i se cuvin și doamnei Lidia Bote (soția lui Adrian Marino), care deși la o vârstă înaintată, ne-a ajutat la transportul manual a valizelor (tot de dânsa puse la dispoziție) cu volumele de cărți donate, ne-a protejat de eventualele atacuri ale câinilor din curte și ne-a bine dispus cu glumele domniei sale și tonus-ul său de viață. Oricâtă modestie ne-ar încărca, nu trebuie să ne împiedice a ne exprima aprecierea și mulțumirea.

Și pentru că tot suntem la o încercare de descriere a spațiului interior al sălii, trebuie să remarcăm că, pe pereți, se regăsesc etape importante din viața lui Adrian Marino, immortalizate în fotografii, înrămate și așezate cronologic (copilăria, revenirea din detenție, deportarea, atelierul de lucru etc.). Am creat chiar două mini-expoziții. Într-una din vitrine sunt așezate diferite premii primite de-a lungul vieții ca apreciere a activității științifice de către d-l Adrian Marino. În cea de-a doua vitrină am așezat o parte din colecția de timbre, pusă la dispoziția noastră de către Lidia Bote,

încercând să le aranjăm tematic.

Am spus undeva mai sus că accesul în această sală este studenților în mod oarecum condiționat. Și asta din două motive, care ușor le putem comasa într-unul singur. Pe de o parte, s-a dorit crearea unui spațiu destinat doctoranzilor și tinerilor cercetători (tineri nu mă refer neapărat și ca vârstă), sălile destinate lor până acum fiind deja foarte aglomerate. Pe de altă parte, noua sală amenajată se dorește a fi nu atât o sală de lectură, cât mai ales un centru de documentare și cercetare științifică. Și am să vă explic de ce.

Pe lângă importanța de netăgăduit a volumelor de carte, Fondul „Adrian Marino” conține și alte surse de documentare, ce oricând pot constitui bazele unei cercetări științifice riguroase. Haideți să dezvoltăm doar câteva din aceste surse. Precizez încă o dată, cele care le prezentăm sunt doar câteva, de-ajuns cred totuși pentru a stârni curiozități și dorințe intelectuale. Astfel, regăsim în acest fond dosare (câteva sute), prelucrate deja, cu un conținut variat, plecând de la corespondență internă sau internațională și ajungând până la elemente din arhiva personală a d-lui Adrian Marino. Undeva, în finalul materialului, am să vă și exemplific câteva din aceste dosare. De asemenea, în acest fond, sunt incluse și lucrări manuscrise a d-lui Adrian Marino, corectate și adnotate, manuscrise care pot oferi căi pentru alte cercetări științifice. Deși le-am lăsat la urmă, aceasta nu înseamnă că sunt mai puțin importante: e vorba de cutii care conțin fișele de lectură – cu citate, note și trimiteri bibliografice – care oricând rămân izvoare de informații pentru orice cercetare care s-ar dori riguroasă.

„În perioada când eram în Comitetul Internațional pentru Literatură Comparată am întreținut o destul de vastă corespondență cu scriitori străini, pe care am depus-o integral la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj. Este un fond documentar unic în țară, cu tot felul de corespondenți legali și ilegali. Dosarele sunt atât de numeroase, încât se pot extrage din ele multe texte interesante. De pildă, corespondența mea cu Ioan Petru Culianu, care are două etape. Una, să zicem așa, din perioada bună a lui Mircea Eliade și o etapă mult mai delicată, din perioada când în străinătate începuse să se contureze o campanie anti-Eliade. În legătură cu trecutul său cu orientări legionare, totalitare.”

De altfel, însăși existența lor în forma donată este un exemplu de muncă științifică profundă și mai mult decât serioasă. Aceste fișe strânse de-a lungul unei vieți de cercetare fac dovada perenității metodei compilării – ca metodă așa-zis științifică – atât de mult utilizată astăzi. Prin punerea la dispoziție și folosirea acestui fond în viitoarele cercetări sperăm să scăpăm de ceea ce Adrian Marino numea „*tentația retoricii goale, superficialității, improvizației, aproximației, fușerelei sinistre*”. Disponând de atâtea surse originale de informații, reunite în fondul „Adrian Marino”, acest spațiu se dorește a fi înainte de toate un centru de documentare și cercetare științifică.

Promiteam mai sus prezentarea, pe larg, cu titlul de exemplu, a conținutului unor dosare. Luând oarecum, la întâmplare într-unul din dosarele cu tema „corespondență internă” regăsim:

- 1) Scrisoare primită din partea lui Lucian Boia, datată 10 iunie 1999: „Cât despre experiența prin care ați trecut, ea nu poate decât să pună în evidență strălucirea unei cariere și a unei opere care au reușit să se impună în ciuda adversităților”.
- 2) Scrisoare primită de la Dorel Vișan, la 17 mai 1999: „Ca o atitudine în fața lipsei de atitudine, propun un Marș Simbol de Protest... marșul nostru se dorește a fi o acțiune culturală demnă, sensibilă”.
- 3) Felicitare cu ocazia Sărbătorilor de Paști, trimisă de președinția României și semnată de Emil Constantinescu, în 1999
- 4) Scrisoare din partea lui Paul Cornea, București, 23 martie 1999, care cuprinde și invitația de a participa la un colocviu: „Vei fi întâmpinat cu vie simpatie și respect de toți participanții. Cred că nu e nimeni în micul nostru cerc care să nu nutrească pentru d-ta cea mai aleasă prețuire pentru tot ce ai făcut pentru cultura română și pentru ceea ce reprezintă”.

5) Scrisoare din partea Ruxandrei Cesăreanu, expediată la 16 ianuarie 1999: „Primiți vă rog, mulțumirile mele pentru tot ajutorul teoretic acordat și pentru răbdarea cu care m-ați sfătuit să iau taurul de coarne în ceea ce privește tema mea”. În P.S. găsim semnătura Ruxandra Cesăreanu, „poreclită parcă de D-voastră și contesa de Báthory”.

6) Scrisoare din partea Smarandei Vultur, în 1999: „Ne bucurăm de fiecare dată când sunteți vizibil în viața publică, pentru că asta ne mai dă puțină încredere și puțin curaj în aceste vremuri derutante.”

Toate aceste scrisori cuprinse în acest dosar sunt mărturii ale unor ani trecuți, surse de reconstituire a vremurilor tulburi pentru activitatea literară, dovezi ale colaborării și diversiuilor din spațiul cultural românesc. Ca și un alt exemplu, putem aminti cele câteva dosare referitoare la ceea ce Adrian Marino numea „Cazul Noica”. Acestea conțin articole din presă, alte materiale și corespondență. Referitor la conținutul lor citim că în *Carnet literar*, din septembrie 1992 suntem anunțați, printr-un articol semnat de Adrian Marino: „În colecțiile manuscrise ale B.C.U. au intrat de curând 112 dosare de manuscrise și materiale documentare. Fondul „Adrian Marino”, (corespondență internă) cuprinde întreaga corespondență primită de la Constantin Noica”. Tot aici mai găsim și scrisori, care de altfel au și fost publicate de domnul Adrian Marino în diferite reviste literare, cum ar fi *Carnetul literar*:

- scrisoare primită din partea lui Constantin Noica, pe 10 decembrie 1976, expediată din București: „Vă mulțumesc călduros pentru cartea trimisă atât de repede. O voi citi cu interesul pe care mi l-a trezit întotdeauna un cărturar cu pregătirea și deschiderea dumneavoastră. Vă socotesc în clipa de față unul din primii cincii, să zicem, cărturari ai țării”. [...]

- scrisoare expediată de la Păltiniș, de C. Noica, datată 25 ianuarie 1977:

[...] „Spre ce mergeți? [întrebare cinică pe care o găsim și la Marin Preda în finalul romanului „Moromeții”]. Mă interesează destinul dumneavoastră cărturăresc. Al meu se rezolvă într-o <<metafizică>>, sub chinurile căruia stau și scriu, în retragerea mea”.

- scrisoare expediată de la Păltiniș în 9 aprilie 1987, în care acesta răspunde invitației adresate de Adrian Marino la lansarea de la Sibiu a cărții *Hermeneutica ideii de literatură*: „Particip deci cu toată bucuria la ceremonie și vă cer numai scuze că nu aș lua cuvântul la lansare. [...] Având – în chip straniu – timidități în fața unui public restrâns. Cu cel mare stau mai bine. În schimb, între prieteni, voi știți ce să spun despre interesul pe care îl port activității D-voastră”.

Cu puțin interes științific, iată cum, cu ajutorul acestor materiale, putem reconstitui o parte din mușcăiul comunist înghițit de scriitorii acelei perioade, cenzura și uzura, tocirea psihicului elitelor, claustrofobia spațiului literar. Bineînțeles, că fiecare cercetător, luat în parte, va ști ce anume să extragă pentru a-și nuanța studiul. Un ultim exemplu, spre a încheia acest maraton merit să stârneasă studiul, l-ar constitui acele dosare ce conțin activitatea politică a d-lui Adrian Marino în cadrul Frontului Antitotalitar sau în cadrul PNTCD.

Revenind la Frontul Antitotalitar, mi-am dat seama că lumea nu avea preocupările acestea. Am fost chiar și furați, devalizați; aparatura, calculatoarele cu care eram dotați au fost pur și simplu sustrate de un anumit individ. Am numai amintiri penibile despre Forumul Democratic Totalitar. Totuși el a reprezentat ceva: un embrion, repet, o primă formă de coagulare a opoziției în România. Acest lucru se va putea urmări și în cele șapte mari dosare pe care le-am predat Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj. În dosare sunt tot felul de manifeste, liste de foruri democratice din țară, azeziuni, scrisori, amenințări, injurături, chitanțe, tot ce vrei, doar că nu sunt foarte bine clasate. Dosarele fac parte dintr-un fond documentar pe care l-am înființat la B.C.U., Fondul documentar „Adrian Marino”. Deja, la ora actuală, are cam patru sute de dosare. Este un fond – cred – unic în țară, de documentare ideologică, politică, culturală și literară, corespondențe de scriitori etc. Aceste dosare conțin:

1) Articole din presă:

- octombrie 1991, articol din „Dreptatea”, care anunță numirea lui A. Marino în comitetul de conducere al PNTCD;

- articol din 3 septembrie 1992, în care A. Marino declină oferta de a candida la alegerile

din 27 septembrie 1992;

2) Există dosare care conțin și activitatea politică personală a lui A. Marino:

- articole de ziar care reflectă participarea lui A. Marino la manifestațiile din P-ța Libertății, din august 1990;

- într-un art. apărut în ziarul local „Adevărul în libertate”, din 18 decembrie 1990 găsim atacuri lansate la adresa Alianței Civice și Frontului Antitotalitar: „Alianța Civică și Frontul Antitotalitar nu pot prin mijloacele nedemocratice pe care le utilizează, să dea garanții poporului român cu privire la respectarea principiilor democratice și a ordinii de drept”. [...] „Actualele acte de destabilizare a țării întârzie adoptarea Legii fondului funciar și a Constituției, constituind un pericol potențial pentru integritatea teritorială a României”. Iată, reminiscențe de limbaj și comportament reflectate în decupajele din presa vremii.

3) alte materiale, cum ar fi:

- prima convenție națională a Alianței Civice;

- ecusoane și invitații de participare la diverse manifestări cu caracter social-politic;

- schița – program a Departamentului de Cultură și Artă din cadrul PNT, a cărui coordonator era Adrian Marino, publicată de altfel și în ziarul *Dreptatea*, la 6 noiembrie 1990;

- manifestul PNT-CD adresat muncitorilor;

- proiect de constituție redactat de PNT, în martie 1991;

- diferite documente care reflectă luptele intestinale și divergențele din interiorul PNT;

- afișe electorale;

- liste electorale, fie cu anumiți candidați propuși, fie cu cei ce candidau efectiv;

Se poate astfel reface, cu ajutorul acestor materiale, starea de angosă, cataracta care afectase mulțimea, vag termen – e drept, a românilor, imediat după evenimentele din decembrie 1989.

Orice material, orice prezentare își are plusurile și, bineînțeles, riscurile iminente. Ni le asumăm atât pe primele, cât mai ales pe cele din urmă. Însă, această prezentare nu s-a dorit a fi de o eclipsantă profunzime științifică. Ceea ce ne-am propus, și timpul o va demonstra dacă am și reușit, a fost să prezentăm valoarea unui mare om al culturii românești, care a creat și donat un valoros fond cercetării românești. Sperăm că am stârnit interesul pentru cercetări, de valoare și profunde, atât de rare azi în spațiul românesc. Și cred, că cel mai potrivit ar fi să încheiem tot cu un fragment din reflecțiile domnului Adrian Marino.

„Dar nu uita că eu am un handicap imens, sunt un permanent marginal social. Nu am ocupat niciodată nici o poziție redacțională, universitară, academică. Deci totul se transmite pe cale publicistică, în măsura în care aceste cărți ajung la anumiți cititori. Nu am însă nici veleități, nici posibilități de a fi „șef de școală”. În '89, Paul Cornea, prietenul meu, pe atunci ministru adjunct al învățământului, mi-a făcut o numire de profesor consultant la Universitatea din Cluj. Facultatea de Litere a trimis-o la Senat, la Rectorat, unde s-a „pierdut”. Ei, ce sentimente mai pot avea eu pentru un oraș, pentru o facultate ce se comportă astfel? Din acest motiv, am întrerupt toate relațiile cu Universitatea. [...] Sunt tratat cu mult dispreț. Am de altfel și sentimentul că aparțin unei „alte” culturi. Cu ajutorul soției mele, am trecut peste foarte multe șocuri. Nu e orașul meu, Clujul. Aici am al doilea „domiciliu forțat”! Din fericire, există o oază de civilitate și intelectualitate – B.C.U. Cluj. [...] Trebuie să spun că am făcut un testament bibliotecii din Cluj, ca imediat după deces, să vină să ridice toată biblioteca. Nu vreau să fie vândută la anticari de nepoți, rude și așa mai departe. Mulțumind pentru flatantele aprecieri, sperăm să putem menține această „oază de civilitate și intelectualitate”.

Într-un articol apărut în revista *Tribuna*, în decembrie 1992, Adrian Marino spunea: Sunt mai convins ca niciodată că spiritul critic, asemenea Iluminismului secolului XVIII – este chemat să reziste oricând și oriunde, împotriva tuturor miturilor, tuturor fanatismelor, tuturor fetișizărilor,

tuturor cenzurilor posibile. Oricare ar fi ele. [...] Suntem pentru libertatea de cercetare, contra oricăror interdicții, de orice natură. Irevocabil și cu orice risc. Orice și oricine cade sub critică. Suntem pentru libertatea de spirit, de analiză, de cercetare. Să n-o pierdem încă o dată”.

Radio, presă, carte – Iancu Tiberiu – și după

Liana Iancu¹
BCU "Lucian Blaga"

„Vestea am primit-o prin telefon: a murit prietenul tău, Tibi”...Și atunci am ieșit să mă mișc pe malul Rinului, convins că va începe să plouă...Și m-am întâlnit cu domnul Iancu, precum altădată pe malurile Someșului. M-a privit cu ochii săi îngălbeniți de tutun, dar uimitor de vii, și mi-a spus cu vocea sa blândă, lasă, Radule, sunt pe lumea asta necazuri și mai mari! Apoi s-a topit cu un gest vag, parcă cerându-și scuze pentru deranj. Am rămas consternat. Și-a bătut joc de mine?... Dar domnul Iancu nu și-a bătut joc de nimeni niciodată. Nici nu s-a plâns ori lamentat, precum o facem cu toții deseori. Și-atunci am înțeles. Din nou, el s-a referit la necazurile mele, din nou m-a bătut pe umăr pentru a-mi da o ultimă încurajare... Domnul Iancu a fost toată viața lui o ușă deschisă... Mulți au profitat de pe urma sa. Chiar și doar câștigând un simplu sfat...Mi-am spus că de acum încolo, ori de câte ori voi mai auzi un post de radio, voi citi un ziar, îmi voi aminti de domnu' Iancu. Cel puțin o vreme... Dar Domnul Iancu începe să alunece în legendă. Cineva trebuie să aibă grijă de asta.” Radu Țuculescu, Basel, mai 1999.

„La doar 60 de ani, un mare jurnalist și un caracter de exemplară verticalitate a fost chemat...în lumea umbrelor. Și-a închinat viața Radioului, marea lui dragoste. A vegheat drumul jurnalistic al multor generații, nu rareori trădat de cei cărora le ocrotise drumul, sacrificându-și propriile proiecte” – Constantin Mustață.²

Destinul unor oameni se cere consemnat: o datorie dificilă pe care mi-o asum în pas cu strădania de a păstra o privire lucidă, obiectivă asupra evenimentelor, uneori dând cuvântul altor voci mai informate sau cu evocări mai plastice.

Iancu Tiberiu Vasile s-a născut la 12 oct.1938 la Satu Mare. Un accident stupid din timpul copilăriei îi curmă vederea la un ochi. Trecut prin avatarurile unei maturizări precoce, câștigându-și existența de student la Facultatea de Matematică a Universității clujene (1955-1958) prin colaborări la publicațiile *Făclia*, *Steaua*, *Sportul*, *Urzica* și la Studioul de Radio Cluj, cu articole despre viața studentescă, schițe umoristice, foiletoane satirice, reportaje, cronici sportive, făcând radioreportaje, a împărțit spațiul de dormit pentru o perioadă cu o familie de gunoieri care lucra pe timp de noapte.

Din corectura ziarului *Făclia* unde a lucrat ca angajat temporar (1959-1961) a fost cooptat în calitate de corector-șef de către redacția *Tribuna* (1963-1966). În acest răstimp a publicat recenzii și însemnări și a debutat cu proză. După ce a activat câteva luni (1968) ca secretar de redacție al cotidianului *Unirea*, a fost angajat în același an ca redactor în secția agrară la Studioul de Radioteleviziune Cluj.

Studioul de Radio Cluj, pe care l-a cunoscut aproape de la înființare: travaliu de redactor, secretar de redacție (1969-1981), emisiuni, transmisiuni directe, scenarii de teatru radiofonic – bariere ideologice, adevăruri trunchiate, cenzură – a făcut atât cât s-a putut, cât au făcut și ceilalți. Studioul Cluj, structurat atunci ca un radio de factură culturală, cu 3-7 ore de emisie, asigura pluralitatea ardeleană, un soi de rebut de normalitate, fiind și arenă de fotbal, scenă de muzică populară, operă, filarmonică și teatru, canale pe care circula și valoarea (vezi Fonoteca de aur cu sute de înregistrări muzicale din arealul etno-folcloric transilvan, înregistrări cu statut de fond documentar: Lucian Blaga, Ion Agârbiceanu, Emil Isac, Iuliu Hațieganu). Era perioada când toată lumea asculta Radio Cluj.

În tot acest timp, preocuparea pentru matematică rămâne vie, precum și acea rigoare, exigență față de sine care l-au determinat să își ardă un volum nepublicat de proză. În 1975 urmează un curs intensiv de informatică în urma căruia obține calificarea de ajutor programator calculatoare electronice, curs urmat în vederea abordării lucrării de diplomă la Facultatea de Ziaristică (1976). Nedezmințindu-și înclinațiile, în cadrul Laboratorului de Informatică din Cluj, unde a activat

¹ E-mail: iancu@bcucluj.ro

² Constantin Mustață, *A plecat Tibi Iancu*, În: *Amintiri pentru Mileniul III*, Cluj, Editura Leda, 2000, p.6

voluntar, a fost redactorul coordonator al publicației *Display* (1975-1981) al cărui almanah, *Display informatic* – primul almanah de informatică românesc – a apărut în mai multe volume cu prilejul simpoziunelor naționale de informatică și conducere.

Neclintit de geroasa iarnă 1985, care avea să răstoarne destine atunci când nimic nu mai părea a mai fi de răsturnat: „Studiourile teritoriale (radio) cu aproape 600 de oameni fuseseră sacrificate la o toană a cabinetului 2, chimista diabolului fiind impresionată – negativ – și iritată de numărul mare al lucrătorilor din Radiodifuziunea Română. Reducerea a fost cerută imperativ și grosolan, fără nici un licăr de idee asupra consecințelor, măbind diametrul gulagului spiritual.”¹ Unii angajați au ajuns funcționari la serviciul personal, administratori de cinematografe, inspectori cu protecția muncii sau la „cimitirul elefanților”, cum erau denumite bibliotecile și muzeele. Destinul a decis pentru Iancu Tiberiu: Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, serviciul Achiziții, bibliotecar la depozitul legal de carte: ani de muncă de rutină pentru care nu avea reperatele profesiei, la care continua să se adauge mii de pagini parcurse ca lector corector pentru toți cei care îl solicitau în acest sens.

22 decembrie 1989: fuga cuplului Ceaușescu – momentul limită decisiv pentru repunerea în circuitul național al postului clujean de radio. Printre primii sosiți s-a numărat și Iancu Tiberiu. Aproape anonimă, vechea echipă reîncepe emisiia la ora 18. „În 22 decembrie noi nu știam ce se va întâmpla și în mod sigur nu știam dacă vom scăpa cu viață.”² „Echipa era aproape completă. Dintre câți am fost înainte de desființare, majoritatea au venit și au rămas din prima zi...alții nu au mai vrut să revină. Dintre aceștia din urmă, l-am regretat mult pe Tiberiu Iancu, fost secretar de redacție, profesionist de clasă...peste câteva luni, când într-un birou al Studioului l-am întrebat de ce nu rămâne, a zis: „Pentru că nu mai vreau să mai fac politică.”³ Constantin Colhon (*Primăveri herziene*). Conjunctura, vremurile, vârsta au fost hotărâtoare pentru stabilirea lui la Biblioteca Centrală Universitară până la pensionare.

Iancu Tiberiu nu s-a afirmat prin râvna de a-și realiza norma de prelucrare a publicațiilor legale. Biblioteca i-a găzduit visul născut din uriașa șansă de a-i trece prin mână tot ce se publică în țară în materie de carte și grupuri (prospecte, cataloage, reclame, afișe, anunțuri, etc.); informație triată și repliată ulterior pe veacul abia încheiat din istoria intelectuală a Clujului. Așa a prins contur ideea dicționarului *Clujeni ai secolului 20*,⁴ idee spectaculoasă și greu de atins (inexistența băncilor de date), alimentată și de efervescența spirituală gen „totul e posibil, totul e permis”, de după evenimentele din 1989. Aceeași efervescență care l-a determinat să contribuie cu articole și la tehnoredactarea unor publicații locale precum *Piramida*, *Gazeta de Cluj-Napoca*, *Magazinul pompierilor*.

Precum el însuși relatează în 1994, într-o cerere de sponsorizare adresată lui Alin Teodorescu, președintele Fundației Soros (pentru o Societate Deschisă): „Am alcătuit un dicționar enciclopedic de personalități clujene ale secolului XX; la început singur dar, dându-mi seama că o asemenea întreprindere mi-ar absorbi câțiva ani de lucru, am recurs la colaboratori – oameni de calitate, recunoscuți în profesie – care mi s-au alăturat voluntar, deci fără a aștepta vreo recompensă din partea cuiva, preluând fiecare sarcina de a „mătura” câte unul sau mai multe domenii... Dicționarul cuprinde în momentul de față, peste 1500 de nume, cu date despre viața și activitatea fiecăruia, prezentate mai mult sau mai puțin succint, ajungând la o pagină și jumătate de manuscris dactilo în cazul eminențelor. Domeniile cuprinse sunt cam toate... Criteriul fundamental în alcătuirea dicționarului a fost valoarea contribuției aduse la prestigiul științific, cultural, universitar ș.a. al Clujului, dincolo de orice prejudecăți (politice, etnice, religioase)... menționând date strict obiective, verificabile, controlabile, ferindu-ne de ierarhizări și comentarii subiective – cât a fost omenește posibil, desigur.”

¹ Cornel Udrea, *Hiatus '85*, în: *Primăveri herziene*: Radio Cluj 45, Cluj, Editura Napoca Star, 1999, p.51

² Ne-a fost teamă. Emisiunea *Cei care au fost, cei care au rămas*, 22 dec. 1996, în: *Primăveri herziene*, p.56

³ Constantin Colhon, *Clipa cea repede*, în: *Primăveri herziene*, p.53

⁴ Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2000.

Dintre colaboratorii ce numărau bibliotecari cu studii superioare, cadre didactice universitare, cercetători, redactori, publiciști, studenți, trei au fost cei care, în opinia mea, cu o inexplicabilă îndărătnicie, o putere de muncă ieșită din comun și un instinct al valorii, au făcut posibilă materializarea lucrării până în faza de dischete pe masa editurii Casa Cărții de Știință. Ei sunt: **Teodor Mihăilescu** (1909-1998) – publicist, bibliolog, fost director al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” și al Bibliotecii Centrale al Institutului Politehnic, minte enciclopedică uimitor de tânără, perfect mulată demersului: a baleiat științele tehnice și parte din științele exacte și a supervizat ansamblul împreună cu Iancu Tiberiu; **Zoe Buz**, doctor în biologie, bibliotecar șef la acea vreme la biblioteca Facultății de Biologie: a coordonat transferul informației din faza de fișe manuscrise în memoria calculatorului, ținând permanent legătura cu coordonatorul lucrării; a mediat preluarea dicționarului de către Casa Cărții de Știință după decesul coordonatorului; **Stelian Mândruț**, cercetător, doctor în istorie: m-a sprijinit moral și însoțit în peregrinările pe la edituri după dispariția soțului. Nu se poate trece cu vederea nici munca anevoioasă de tehnoredactare computerizată (cu atât mai mult cu cât unele fișe erau scrise de mână) efectuată de către colegile **Gabriela Morărescu** (atunci bibliotecar șef – Facultatea de Biologie) și **Nicoleta Irimuș**.

Drept urmare a acestor deosebite eforturi, lucrarea „era gata”, fiind predată, în 1995, editurii Dacia și sperând într-o sponsorizare din partea Fundației Soros (pentru o Societate Deschisă). Volumul ar fi urmat să cuprindă (selecții existente în manuscris) ilustrații cu edificii vizând diferite etape din istoria Clujului, ilustrații opere de artă ale pictorilor și sculptorilor clujeni de secol XX, precum și o Anexă cu instituții, societăți, asociații clujene din același secol.

Manuscrisul a așteptat 3 ani la editura Dacia. A existat o promisiune de publicare și din partea Editurii Studia, dar tot nematerializată. Din aceeași cerere de sponsorizare amintită anterior, citez: „Am contactat autoritățile locale și am primit asigurarea întregului lor sprijin. În principiu. Atât de în principiu și atât de sigur, încât d-nul primar Funar a și a >>comandat<< lucrarea altui colectiv, condus de d-nul Bobină, șeful său de cabinet... Concurența, chiar dacă neloială, nu ne sperie nici nu ne deranjează. Suntem de părere că una-două sau mai multe asemenea lucrări ar putea fi, prin complementaritate, utile, întregind împreună o imagine a Clujului secolului XX apropiată de cea efectiv reală. Și nu ne temem, în plus, pentru că bănuim că dicționarul >>lor<< va fi oricum tributar viziunii lor politice.” Teama de cenzură, teamă mai mult sau mai puțin justificată... dar reală. Ulterior, precum o știm, lucrarea a apărut și prin sprijinul financiar al Consiliului Local și al Primăriei Municipiului Cluj-Napoca, fără a interveni pe criterii etnice în conținutul ei. Aceleași temeri l-au făcut să refuze colaborarea cu Biblioteca Județeană „Octavian Goga”, colaborare care s-a dovedit a fi benefică, odată dicționarul ajuns la Casa Cărții de Știință.

Descumpănit, retrace manuscrisul (1998) de la editura Dacia, dar nu abandonează proiectul, continuând să lucreze la noi descrieri pe fișe aproape ilizibile (slăbindu-i mult vederea).

A fost și redactorul volumului *Primăveri hertziene* prilejuit de sărbătorirea a 45 de ani de ființare a Radioului Cluj și a contribuit cu articole în vol. I din *Reviste românești de cultură din Transilvania interbelică*.¹

În urma decesului (30 aprilie 1999), au rămas 2 dischete cu conținutul dicționarului, un „volum” imprimat (438 p.) cu adnotări pe dosul unor pagini și un maldăr imens de fișe, manuscrise și dactilografiate, care, unele, nu erau identice cu cele de pe dischete sau erau complet noi (nume noi). Multe fișe erau nesemnate sau semnate doar cu inițiale, așa cum apăreau și în dicționar. Nu cunoșteam decât pe câțiva dintre colaboratori: pe cei mai asidui. Am hotărât să duc munca până la capăt, atât cât depindea de mine. Am început prin a îndosaria maldărul de fișe în ordine alfabetică pentru a putea fi comparate cu conținutul dischetelor și am alcătuit astfel mai multe dosare. Între timp am descoperit „documentul salvator” cu Colectivul de redacție în care figurau colaboratorii cu locul lor de muncă, domeniile abordate și inițialele cu care semneau descrierile, uneori chiar și numere de telefon!

Cam la doua luni am fost contactată de Primărie și apoi de către Biblioteca Județeană „Octavian Goga”: o mare răspundere simțeam că îmi apasă umerii. Aceleași temeri care l-au

¹ Cluj, Presa Universitară Clujeană, 1999

cuprins pe fostul meu soț m-au încolțit și pe mine. Așa că am spus nu, încercând să pornesc „o inițiativă pe cont propriu”, contra cronometru, dar începând totuși să realizez că manuscrisul era în stare „brută”. După tentativa eșuată cu editura „Paralela 45”, în septembrie 1999 manuscrisul se afla la Casa Cărții de Știință cu prima promisiune de a fi „luat în seamă”, „cântărit”, „evaluat”. Irina Petraș s-a pronunțat în favoarea publicării. Aveam de contactat vechea echipă, de a-i explica situația, de a o „convinge” să reia munca la dicționar cu un nou coordonator și reguli stricte de revizuire a descrierilor. Din lista cu Colectivul de redacție, doi dintre colaboratori, și cei mai importanți (mai mult de jumătate din material era alcătuit de ei) erau dispăruți (Teodor Mihăilescu, Tiberiu Iancu), unii erau în incapacitate de muncă sau părăsiseră urbea, alții nu colaboraseră, dar doreau să o facă și, în fine, aproximativ 10 persoane s-au prezentat la prima „întâlnire de lucru” cu Irina Petraș – noul coordonator al dicționarului – și cu Mircea Trifu – Directorul editurii.

Ulterior am reușit să cooptez noi colaboratori care să revizuiască descrierile lui Mihăilescu, urmând ca de cele ale lui Iancu Tiberiu să se ocupe Irina Petraș. Cum au decurs lucrurile în continuare, se poate citi în Argumentul dicționarului iar peste un an de zile, lucrarea se afla în vitrina Librăriei Universității.

În tot acest timp, m-am simțit îngrozitor de umilită când: am fost lăsată să aștept o oră și jumătate în picioare, înghiontită de cei ce foloseau spațiul de trecere, înainte de a mi se respinge cererea de sponsorizare (Mikotronic). M-am simțit nedreptățită, tristă și foarte singură atunci când, neîncheind un contract în prealabil, mi s-a refuzat în final unica cerință formulată încă de la prima „întâlnire de lucru”, în prezența tuturor, aceea de a fi considerați coordonatori de drept ai lucrării ambele persoane (Iancu Tiberiu - Irina Petraș), cu o reflectare scriptică neechivocă a acestei situații. M-am simțit tristă să constat că atunci când, în faza finală a lucrării, au existat două descrieri aproape identice (provenite probabil din consultarea aceleiași surse), a fost preferată cea a noului venit. M-am simțit rușinată să constat că, fără acord personal, am fost inclusă pe nemerit printre personalitățile urbei, laolaltă cu ceilalți colaboratori „fără operă”. M-am simțit din nou tristă să zăresc pe superba copertă a dicționarului, nume mutilate de personalități clujene.

Cu toate acestea, ieșind pe poarta editurii, cu exemplarele sub braț, m-am simțit cumplit de ușurată: aveam de umblat prin ploaia mocănească de noiembrie, atât și nimic mai mult.

(noiembrie 2004)

Váczy Leona (1913-1995)
Biblioteca, spațiu intelectual al omului
sau,
„Trecut pentru viitor”

„Iubesc această muncă, și dacă ar trebui să încep viața din nou, aș fi tot bibliotecar, adică bibliograf la Biblioteca Universitară din Cluj.”

(Váczy Leona)

Kinga Tamás¹
B.C.U. – Cluj

În secolul al XX-lea biblioteca reprezenta de fapt principalul loc de studiu, de cercetare pentru toți cei care erau însetați de știință, de cunoaștere. Azi, în secolul al XXI-lea, biblioteca nu mai este neapărat principalul loc de studiu, deoarece și acasă sau la birou – datorită tehnicii electronice moderne (Internet, cărți electronice, baze de date on-line etc.) – putem regăsi informația dorită. Nu sunt însă de acord cu opinia că biblioteca modernă, unde accentul este pus pe tehnica modernă și nu pe carte, ar putea prelua cu totul locul bibliotecii tradiționale. Poate mai suntem câțiva așa numiți „nostalgici”, cărora ne face plăcere să ținem în mână o carte, să răsfoim o revistă. Noi, cei care „simțim” în continuare pe deplin profesia de bibliotecar, venim zi de zi, în acest minunat spațiu intelectual, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca...

Iar când ne amintim – pentru istoria instituției noastre – de foștii colegi, (din vremuri trecute), de contribuția lor ca bibliotecari specialiști, trebuie să reconștientizăm importanța și responsabilitatea pe care o avem față de carte, față de cultură și nu în ultimul rând față de biblioteca, a cărei „specialiști” suntem.

Am găsit mărturia Leonei Váczy – fostă angajată a instituției noastre – și pe care am așezat-o la începutul acestei lucrări, răsfoind printre manuscrisele ei. Căutând să găsesc mai multe amănunte despre viața și activitatea ei, am cunoscut-o și pe fiica cea mare, pe Katalin Bartók. În fiica ei am identificat-o pe Leona Váczy. Simplitatea, amabilitatea și prietenia cu care m-a primit în casa ei, și mi-a pus la dispoziție manuscrisele mamei sale, mi-au confirmat mărturiile colegilor care au cunoscut-o pe Leona Váczy, o colegă de care toți își amintesc cu drag. În memoria colegei noastre, voi trece în revistă activitatea sa intelectuală, atât în cadrul instituției noastre, cât și pe cea din afara ei.

Un prim aspect pe care l-aș evidenția este faptul că Leona Váczy a lucrat timp de 29 de ani (1941-1970) la Biblioteca Universitară din Cluj-Napoca, singurul loc de muncă pe care și-l putea imagina, datorită pasiunii pentru carte și pentru cultură. Puțini colegi au fost și sunt, aceia care și-au ales biblioteca ca singur loc de muncă în toată cariera lor, mai ales datorită faptului că biblioteca a fost și este o instituție bugetară de stat, iar salariile nu se comparau cu cele de la alte instituții. Doamna Váczy a fost deci un caz atipic, care – conform mărturiilor – până la vârsta de 80 de ani zilnic venea la bibliotecă, și tot zilnic lucra și acasă, la mașina de scris. Doar un om cu o mare pasiune pentru carte și pentru cultură putea face acest „sacrificiu intelectual”.

Înainte de a se angaja la bibliotecă, Leona Váczy a obținut în anul 1940 titlul de *doctor în drept*. Cu acest titlu – de doctor –, ea continua tradiția colegilor doctori în diferite științe, începută încă din primii ani ai înființării bibliotecii până spre anii '60-'70 când, datorită influenței și apartenenței la Partidul Comunist Român, scade numărul titlului academic de doctor, dar care va reapare apoi ca un fel de „modă intelectuală” la sfârșitul secolului XX.

Despre funcția și pasiunea ei mărturisește în manuscrise: *„Înainte de toate aș dori să lămuresc ceva. Titlul de bibliograf este o funcție în bibliotecă. Cu această denumire am fost șeful Biroului de Clasificare și, din propria pasiune, am desfășurat munca de bibliograf.”* Cu această

¹ E-mail: tamask@bcucluj.ro

mărturie am reușit să descifrez că Leona Váczy a fost **șeful Biroului de Clasificare, încadrată ca bibliograf principal**. Ea a continuat șirul marilor bibliografi ai bibliotecii noastre (adică: **trecutul nostru pentru viitor**), pe care i-a considerat nu numai înaintașii sau contemporanii ei, ci chiar „idoli”: Szabó Károly, Valentiny Antal, Entz Géza, Ion Mușlea, Monoki István, Dumitru Petruțiu, Réthy Andor, Victor Cheresteșiu, Teofil Bugnariu, Ioan Domșa, Dénes Gábor ș.a.

Înainte de a prezenta în ordine cronologică toată activitatea intelectuală (volume, studii și articole, traduceri, recenzii etc.) aș sublinia câteva lucruri care i-au marcat toată viața.

Ca rezultat al unor eforturi îndelungate, în anul 1964 apare *Repertoriul alfabetic al clasificării zecimale: Medicină, Biologie*. Lucrarea va fi utilizată la nivel național (deci, iarăși **trecutul nostru pentru viitor**) de oamenii de specialitate. Iar instrumentele de lucru, fișele le-a transmis drept „moștenire” unei alte persoane remarcabile din biblioteca noastră, Mária Újvári.

În cea mai mare parte a timpului liber Leona Váczy s-a dedicat însă **bibliografiilor**. Drept mărturie a acestei pasiuni stau atât lucrările publicate cum ar fi *Contribuții la bibliografia bibliografiilor personale, aflată la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj* etc. (vezi lista publicațiilor de mai jos) cât și zecile de pagini de bibliografii (ex. la cerere) care au rămas nepublicate.

Răsfoind în continuare manuscrisele și însemnările doamnei Váczy, am găsit și câteva întrebări adresate ei în legătură cu activitatea de bibliograf: „munca de bibliograf pare ușoară, dar în realitate necesită multă atenție și perseverență, este o muncă amănunțită și obositoare.” Întrebată fiind de modelul ei, a răspuns: „Modelul? Recunosc, Szabó Károly. *Îl iubesc ca om. Îl respect ca bibliotecar și ca om de știință...*”. Szabó Károly a fost primul director al Bibliotecii Universitare din Cluj, autorul operei în trei volume *Régi Magyar Könyvtár (Biblioteca Veche Maghiară)*, iar doamna Váczy a „știut” probabil cel mai mult despre viața și activitatea lui, intenționând să-i dedice o carte.

Printre manuscrisele ei am găsit adunată toată corespondența lui Szabó Károly, dar și zeci de pagini despre el care – cum am spus – urmau a fi publicate. Fiica doamnei Váczy își amintește că mama ei povestea acasă atât de mult despre Szabó Károly încât „cu toții credeam în casă, că este un om care mai trăiește.” Pasiunea doamnei Váczy pentru bibliografii cât și pentru marele bibliograf, Szabó Károly, i-au marcat toată activitatea intelectuală de la începuturi până la colaborarea ei la *Romániai magyar irodalmi lexikon (Lexiconul Literaturii Maghiare din România)*, una din lucrările de referință cele mai importante din spațiul transilvănean, la care și-a adus contribuția ca bibliograf de specialitate, în ultimii săi ani de viață.

Cei peste 50 de ani (anii 40- 90) de activitate intelectuală se reflectă în:

- lucrări de specialitate (bibliografii istorice, personale; indicele C.Z.U. folosit la nivel național)
- lucrări din domeniul culturii (literatură, etnologie)
- recenzii
- traduceri
- participări la simpozioane

Bio-bibliografie Leona Váczy:

1. *Tájékoztató munka a tudományos könyvtárban*, în „Előre”, 1954
2. *Népköztársaságunk egyik kiváló botanikusa. Nyárádi Erasmus Gyula*, în „Előre”, 25 martie 1954
3. *A Kolozsvári Egyetemi Könyvtár*, în „Előre”, 8 aprilie 1955
4. *A Kolozsvári Egyetemi Könyvtár támogatja a vizsgák eredményét*, în „Előre” 15 mai 1955
5. *Importanța microfilmelor în bibliotecă*, în „Călăuza Bibliotecarului”, 1955, nr.12, p.35-36
6. *Ismét benépesült az egyetemi Könyvtár*, în „Igazság”, 17 nov. 1955
7. *Din activitatea bibliotecilor sindicale*, în „Călăuza Bibliotecarului”, 1955, nr.1, p.44-45
8. *Cărți pentru orbi*, în biblioteca noastră, în „Călăuza Bibliotecarului”, 1956, nr. 7, p.25-26
9. *Új dokumentációs segédesség a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban*, în „Előre”, 6 nov. 1956

10. *A Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban levő „Régi Magyar Könyvtár”,* în „Könyvtárosok tájékoztatója”, 1957, nr.2, p.23-25
11. *Cântec despre Lupu Vodă,* în „Călăuza Bibliotecarului”, 1958, nr.5
12. *Jó könyvtáros, jó pedagógus,* în "Könyvtárosok tájékoztatója ", 1958, nr.3, p.25-27
13. *Szabó Károly könyvtárosi munkássága,* în „Könyvtárosok Tájékoztatója”, 1958, nr.3, p. 39-42
14. Turnowski, Sándor; Vita, Zsigmond, *Könyv a nagyenyedi Bethlen Könyvtárról,* recenzie în „Előre”, 11 iun. 1958
15. *Elkészült Kolozsvár és Kolozsmegye helyismereti bibliográfiája,* în „Előre”, 7 ian. 1958
16. *Operele necomplete,* în „Călăuza Bibliotecarului”, 1959, nr.3, p.43-45
17. *Bibliotecarul și legătoria de cărți,* în „Călăuza Bibliotecarului”, 1960, nr.5, p.41-42
18. *A földrajzi jelzettek katalógusának szerkesztése,* în „Könyvtárosok Tájékoztatója”, 1962, nr.3, p.94-95
19. *A borítólapok megőrzése a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban,* în „Könyvtárosok tájékoztatója”, 1963, nr.3, p.94-95
20. *Repertoriul alfabetic al clasificării zecimale: Medicină, Biologie,* București, 1964
21. *Prețuirea muncii științifice. Catalogul colectiv al revistelor științifice străine intrate la bibliotecile din Cluj. 1945-1958,* în „Călăuza Bibliotecarului”, 1965, nr.10, p.444-445
22. *40 éves a „Korunk”,* în „Könyvtári Szemle”, 1966, nr.2, p.85-86
23. *Az „Erdélyi Múzeum” repertoriuma,* în „Korunk”, 1966, nr.4, p.1354-1356
24. *Könyvtári katalógusok,* în „Könyvtári Szemle”, 1966, nr.4, p.170-172
25. Domokos, Sámuel, *A román irodalom magyar bibliográfiája.* Recenzie „Könyvtári Szemle”, 1966, nr.2, p. 138-148
26. *Egyetemes tizedes osztályozás,* în „Könyvtári Szemle”, 1967, nr.2, p.75-78
27. *Clasificarea zecimală a bibliografiilor la Biblioteca Centrală Universitară,* în „Probleme de bibliologie”, vol.II, Cluj, 1967
28. Dima-Drăgan, Corneliu, *Egy román humanista könyvtára. Constantin Cantacuzino.* Recenzie în „Könyvtári Szemle”, 1968, nr.3, p.139-140
29. Fochi, Adrian, *Egy új román néprajzi bibliográfiáról,* Recenzie în „Korunk”, 1968, p.643-644
30. *Contribuții la bibliografia bibliografiilor personale aflată la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj,* Cluj, 1969
31. *Bibliografia istorică a României, vol. I, 1944-1969,* Recenzie în „Anuarul Institutului Istoric și Arheologie”, Cluj, 1971, nr.3, p.317-319
32. *Organizarea bibliotecilor din antichitate,* în „Biblioteca și învățământul”, vol.II, 1971, p.909-918
33. *A bibliográfiák bibliográfiája a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban,* în „Könyvtári Szemle”, 1971, nr.2, p.61-63
34. *A legifjabb olvasó nevében,* în „Igazság”, 12 ian. 1972
35. *Könyvet mindenkinek,* în „A Hét”, 10 mart. 1972
36. *Réthy Andor 1904-1972. Könyvészeti munkáinak jegyzéke,* în „Könyvtári Szemle”, 1973, nr.3, p.124-126
37. *Az „Erdélyi Helikon” költészeti anyagának repertoriuma,* în colaborare cu Kelemen Ilona, Réthy Andor, în *Az „Erdélyi Helikon” költői,* București, 1973
38. *Kalotaszeg helyismereti könyvészete,* în „Korunk”, 1973, nr.3, p.1752-1765
39. *A „Korunk Évkönyv” tanulmányaiban szereplő fontosabb sajtótermékek bibliográfiája,* în „Korunk Évkönyv”, 1974, p.313-332
40. *Un mare bibliofil și bibliograf maghiar: Szabó Károly,* în „Târgoviște, cetate a culturii românești. Lucrările Sesiunii științifice din 21-23 dec. 1973”, București, 1974, p.445-454
41. *Organizarea bibliotecilor din antichitate,* în „Biblioteca și învățământul”, 1974, p.909-919

42. *Observații asupra listei de autori a lui Plinius Secundus. Contribuții la istoria bibliografiilor antice*, în „Biblioteca Universității din București. 75 de ani de activitate”, volum jubiliar, București, 1975, p. 72-75
43. Rhédey, Ádám, *Însemnările călătoriei mele*, transcris din limba maghiară de V.L., în „România literară”, 1976, nr.53, p.8
44. *Rhédey Ádám utazásai*, în "A Hét", 1977, nr.11, p.5
45. Váczy, Leona; Stirban, Marcel, *Contribuții la bibliografia bibliografiilor istorice, aflate la B.C.U. Cluj*, Cluj, 1978
46. *Caius Plinius Secundus mint bibliográfus*, în „Művelődés”, 1979, nr.4, p.19-20
47. Váczy, Leona, *Az „Erdélyi Múzeum” tárgy és névmutatója 1938-1946*, Cluj, 1980
48. *A Kolozsvári Egyetemi Könyvtár Ösnyomtatványai*, în „Művelődés”, 1980, nr.3, p.8-9
49. *Templomot a tudománynak. Mikó Imre és Szabó Károly*, în „A Hét”, 1981, nr.6, p.11
50. Réthy, Andor; Váczy Leona, *Magyar irodalom románul*, București, 1983
51. *Könyvborító régen és ma*, în „A Hét”, 1983, nr.34, p.VIII
52. Busa, Margit, *Kazinczy Ferenc bibliográfiája*, Recenzie în „Foaia Noastră”, Budapest, 1984, nr.26, p.6
53. *A román - magyar kulturkapcsolatok egy fontos dokumentuma. Szabó Károly: „Régi magyar könyvtár” I-III*, în „A Hét”, 1984, nr.7, p.VIII
54. *Csak kinyitjuk az újságot. Egy kis sajtótörténet*, în „A Hét”, 1985, nr.6, p.11
55. *Dokumentumok a levelesládában*, în „A Hét”, 27 mai 1985, p.8
56. *Könyvgyűjtés, könyvgyűjtők...*, în „A Hét”, 10 apr. 1986
57. *A vakok könyvéről*, în „Korunk”, 1986, nr.12, p.928-930
58. Sebestyén, Géza, *Útmutató a tanszéki könyvtárak számára*, tradus de Váczy Leona, Cluj, 1986
59. *Nem jótékonyság, hanem emberség*, în „A Hét”, 1987, nr.41, p.4
60. *Könyvtár és társadalom*, în „Korunk”, 1989, nr.5, p.357-358
61. *Romániai magyar néprajzi könyvészet 1919-1944*, összeállította Váczy Leona, în „A Kriza János Néprajzi Társaság értesítője”, Cluj, 1998, nr.1/2

Aș încheia cu o dorință a doamnei Váczy Leona: „*cred, că ar fi bine, dacă această muncă ar fi continuată...*”(din trecut un mesaj pentru viitor). Deci, ca generații următoare de bibliotecari, avem obligația de a păstra amintirea colegilor noștri, dar și responsabilitatea de a continua munca profesionistă desfășurată de ei. Cred că este foarte greu să ne ridicăm la nivelul de profesionalism de care a dat dovadă Váczy Leona dar trebuie să o considerăm ca o provocare pentru **viitor**.

Emil Pinte (16 decembrie 1944 - 6 ianuarie 2004)

– polivalența unui destin –

Adrian Grănescu¹

Biblioteca Județeană "O. Goga" – Cluj

Prin anii optzeci (ai secolului trecut) un onorabil critic român (din București) fiind în vizită în orașul Cluj, oaspete al rectorului Universității Babeș-Bolyai (unul dintre cei mai importanți profesori de la Filologie) a fost întrebat de acesta, cu o falsă umilință în glas (pe care noi, foștii săi studenți, știam să o traducem prin ironie):

- Cum vi se pare Clujul? Provincial? Nu-i așa? Un biet oraș provincial...!

- Provincial? Provincial, a răspuns folosind același ton interogativ onorabilul critic? Nu! Nicidecum! Dimpotrivă! Nu este provincial (este o metropolă) ! Un oraș cu o universitate care își poate permite să aibă astfel de asistenți și lectori (numindu-i pe cei mai de vază, pe cei mai faimoși – azi cu toții ajunși profesori universitari după 1990 –, publiciști, autori de cărți, nepromovați din stupide motive birocratice și financiare ale sfârșitului de orânduire și, probabil în opinia bucureșteanului, chiar și din vina convorbitorului), Clujul nu este, în nici un caz, provincial!!? (Așa, prin aceste două semne de punctuație mult folosite și de Ion Luca Caragiale, s-a manifestat surpriza, perplexitatea ilustrului rector.)

Paradoxal, descopăr că este destul de greu să scrii despre cineva care ți-a fost apropiat, cu care ai întreținut relații colegiale și profesionale, care ți-a fost, fără nici o îndoială, un prieten, și fără ca între voi să se fi interpus funcția (de serviciu) care până la urmă, orice ai face, perturbă echilibrul, normalitatea unei prietenii. Când² vrei s-o faci, de-adevărat, constăți că nu-ți găsești cuvintele, că propozițiile de-abia se încropesc iar frazele nu se leagă... Ne-au apropiat afinitățile comune legate de scris, legate de preferințe comune, legate de problemele profesionale care ne preocupau, uneori, aproape identice. În biroul său plin de plante luxuriante de la filială sau la *Arizona*, studenției noastre. Îl știam „din vedere” încă din anii '60 poate din parcul sportiv (fost Victor Babeș, actualul Iuliu Hațieganu), poate de la facultate, poate (de ce nu) de la bibliotecă (cea de la Filologie sau B.C.U.). Pe atunci, ce-i drept, nu ne cunoșteam, el era student în ultimul an, eu de-abia în primul... Acum, până mai ieri ne întâlneam în fața unei cafele: oare își aduce cineva aminte felul inconfundabil al lui Emil de-a-și pune ceașca de cafea înclinată pe farfurioară...? Și câte nu ne găseam să povestim, exasperând eventuala asistență: începând de la modul de scriere a unei bibliografii (atunci când fuseserăm martorii exprimării unor păreri contradictorii), despre importanța și obligativitatea (discutabilă) a noii ortografii introduse în mare grabă, la începutul anului 1990, de niște „personalități” politice fără nimic în comun cu filologia, comentând importanța și necesitatea unor lucrări bibliografice, a unor monografii, apreciind noi apariții monumentale (seria de scriitori români aparținând *Academiei Române* și editurii *Univers Enciclopedic*) căinându-ne starea materială precară (de bibliotecari) care nu ne permitea să ni le cumpărăm, povestind despre Asia Centrală...

Mai apoi de-a dreptul amical, privat, neprotocolar, neprofesional trecând la comentarii legate de viața literară (ascunsă), la politică (unde aveam puncte de vedere identice dar, constataseam că și dacă nu ne-am fi înțeles el mi-ar fi fost un interlocutor corect, elegant). Emil era un partener de discuție plin de respect pentru partenerul de dialog, gata să-și alăture propriile contribuții, făcând adaosuri, completări, în fond transpunând în conversația noastră (sau a celorlalți) caracteristica principală (munca în echipă) a profesiei (nobile, în concepția sa) de bibliotecari.

Așadar de Emil m-a legat o prietenie discretă, foarte fragilă, foarte sensibilă, cu o „creștere” abia simțită – motiv pentru care foarte greu mă îndemn să aștern pe hârtie fapte sau amintiri despre el, sentimente – ca să-l înviu pentru câteva clipe – față de ceilalți confrăți despre care am scris – chiar în rândurile acestei publicații – cu mai mult spor și folos căci la ceilalți legătura se definea fie

¹ E-mail: adig@bjc.ro

² Autorul utilizează din proprie decizie „vechiul” sistem ortografic. (Nota red.)

printr-un respect datorat vârstei, experienței îndelungate (Vasile Turdean)¹ fie prin regretul că o veche prietenie (începută în anii de facultate) nu s-a împlinit până la capăt – prin moartea prematură și, mai ales, prin distanța funcției – (Traian Brad).² Să scriu despre el mi se pare la fel de greu ca și reconstituirea, din câteva cioburi, a unui vas antic. Putem să spunem, “înțelepți”, că toate acestea țin de viață, că asta-i viața...

*

Elev și student, Emil Pinte a practicat sportul de performanță, a fost atlet, realizând câteva recorduri.

A scris și a publicat poezie.

A pictat, de asemenea, expunând în expoziții personale și colective.

A fost un pasionat călător (nu „în cadrul serviciului” ca o îndatorire profesională, în „delegații”, „burse de studii”, „schimburi”, nu gratuit ci pe cont propriu, atât cât își putea permite un om obișnuit, un salariat la stat), dar călătoriile sale, traseele fiind studiate și (oricând) explicate doritorilor geografic, cultural etc. Și aceste experiențe, Emil le-a conceput, le-a perceput ca pe ceva complementar pregătirii sale (unele dintre acestea au constituit chiar și subiect de note sau însemnări publicate).

Despre Emil Pinte am putea spune că a fost un profesionist (adevărat) al meseriei de bibliotecar, dornic de perfecționare continuă (și multilaterală), utilă și profitabilă în favoarea îndeletnicirii sale. Toate aceste activități, toate aceste atracții au fost concepute ca și complemente, ele se întretes, fac parte din vocația celui care a fost Emil. CV-urile sale erau compuse respectând acest „amalgam” – în concepția sa, multilateralitatea pe care trebuie să o aibă un om (de carte), un cercetător (al cărților). Mi-a fost dat să le citesc și mărturisesc că inițial din aceste schițe am vrut să disociez pe domenii: bibliotecar (meserie făcută conștiincios), scriitor (*violon d’Ingres*), pictor (*hobby*), sportiv și spectator de competiții sportive (avizat)... Mi-a fost imposibil căci Emil era (câte ceva) din toate, la fel de desăvârșit. Culmea „etichetările” pe care I le-am făcut între paranteze ar putea fi schimbate, amestecate ca într-un joc de cărți, fără să schimbe ceva... Un bibliograf, un bibliotecar este necesar să aibă cunoștințe cât mai ample, cât mai largi sau mai cuprinzătoare, indiferent de domeniul în care activează. Emil Pinte a răspuns pozitiv la toate cerințele acestea.

Bibliotecarii și evident bibliografii (care se aleg dintre ei) de cele mai multe ori sînt considerați doar niște slujitori (nu voi comenta mai mult, căutați explicația cuvîntului în orice dicționar), ai „forurilor” de deasupra lor. Universitate, Academie, (azi) Consilii Județene (pe vremuri, Partidul unic). Ba, mai mult, tendința este ca aceștia, rezultatul concret al muncii lor, să fie subclasificat comparativ cu „produsul” unui universitar. Între două lucrări biografice de cele mai multe ori observatorul „imparțial” va prefera pe cea a universitarului, a profesorului... „Riscuri” ale meseriei. Deși, cel puțin noi bibliotecarii, știm foarte bine cum stau lucrurile... Abstracție făcând, obiectiv, de calitatea lucrării în cauză, de faptul că ea a fost o întreprindere colaterală, printre alte lucrări mai importante, ba că de multe ori, autorul (preferat colegului nostru), a fost ajutat (de bunăvoie, din datorie profesională, sau, pur și simplu, printr-o dispoziție altruistă) de bibliotecari (biografi). Chiar și în lucrările de specialitate (a se vedea și dicționarul din cartea lui T. B.) multe lucrări ale unor nespecialiști în bibliografie (în biblioteconomie) trec, cel puțin alături, egal, lîngă lucrări foarte serioase, profesional scrise de bibliografi, ca să nu mai vorbim de situații cînd aceștia din urmă sînt omiși, lucrările lor fiind considerate necredibile...

*

¹ A se consulta articolul nostru, *Vasile Turdean (14 noiembrie 1926 - 21 februarie 2003)*, în *Hermeneutica Bibliothecaria (II.) – Antologie Philobiblon*, Cluj-Napoca, 2004, pp. 494-500.

² De asemenea, articolul nostru *Traian Brad (31 august 1946 – 8 june 2002)*, în *Philobiblon*, vol. IV-V-VI-VII, 1999-2002, Cluj, 2002, pp. 481-483.

La începutul anilor '60 liceele Clujului își aveau o ierarhie bine stabilită (în frunte cu cele trei: Emil Racoviță, Gheorghe Barițiu și George Coșbuc) foarte vizibilă și prin calitatea absolvenților. Toate aceste licee erau de cultură generală (cu secție reală și umanistă), nu existau clase speciale sau supraspeciale așa cum au apărut peste un deceniu. Singura excepție, în ce privește pregătirea principală, o constituiau liceele de sport, muzică, coregrafie și arte plastice. Absolvent al liceului de sport, Emil Pinteau a practicat atunci și mai apoi atletismul de performanță.

El a urmat apoi Facultatea de Filologie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj pe care a absolvit-o în 1968 susținând teza *Rondelurile lui Alexandru Macedonski*. După absolvire a devenit bibliograf la *Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române*. O astfel de muncă, o astfel de specializare cere pe lângă calități deosebite și o serioasă cultură – ce se acumulează în timp îndelungat –, o cunoaștere bună a vieții culturale. Venit la bibliotecă odată cu terminarea facultății așteptările puse în el s-au dovedit întemeiate. Un obicei al bibliotecilor universitare sau academice a fost și acela – ca în limitele posibilităților și a legilor nu foarte îngăduitoare, deloc ospitaliere – de-a angaja absolvenți merituoși fie pentru a-și crea buni profesioniști, fie ca o escală (profitabilă ambelor părți implicate) pentru un viitor cadru didactic. „Politică” foarte folositoare în ambele cazuri: mai ales pentru faptul că „profesorii” care au făcut stagiul în bibliotecă devin oameni de bibliotecă, deschiși (dacă va fi cazul) tuturor problemelor acestei instituții. Ca să nu mai vorbim despre importanța „disciplinării” muncii de cercetare (în bibliotecă), a „deprinderii” căutării etc. a viitorului cercetător cadru didactic.¹

Un bibliotecar creat, de la început, „altoit” pe un absolvent datat muncii de cercetare, absolvent strălucit, cu preocupări (chiar diferite) pe tărîmul literaturii (și nu numai) are toate perspectivele să ajungă un bun profesionist. Un bibliograf trebuie să fie un om foarte „deschis”, receptiv (la orice), un om cu o cultură de (bun și adevărat) gazetar, un om care să cunoască „lume”, istorie, geografie (natural, aici, exagerez puțin...), un om care să fie capabil de conexiuni, incapabil de confuzii. Să ne gândim – noi bibliotecarii – numai la numele identice (omofonic) de autori diferiți unde ignoranța, amestecul din ignoranță poate crea în cel mai bun caz ilaritate pentru cunoscători. În cazuri particulare (ex. **Steaua**) tocmai pentru a se evita confuzii e bine (este necesar dacă nu chiar obligatoriu) să cunoști (la, propriu, adică la „fața locului”) redacția, colaboratorii importanți, să întreții un dialog cu toți aceștia și, de ce nu, să publici alături de ei? Dacă aparent munca de bibliograf înseamnă o îndeletnicire statică, prin faptul că ești obligat la cercetare (seacă, rece) „cu revistele pe masă, cu documentele pe masă, cu cărțile pe masă”, ea are, prin cele arătate mai sus, și o componentă activă, dinamică. Cam așa s-au petrecut lucrurile și cu Emil Pinteau.

Ar mai trebui să adăugăm că momentul angajării sale a concis cu timpuri de mare „dezgheț” (politic) după o perioadă ultradogmatică, cînd oamenii (românii) își puneau foarte mari speranțe în viitor. Era momentul în care nume ale culturii noastre erau „reabilitate”, „scoase de la index”. Iluzia aceasta a ținut cîțiva ani marcîndu-i definitiv pe cei care au traversat-o. Această stare de lucruri a ținut doar pînă în iulie 1971, data „celebrelor” teze ceaușiste, cei care au absolvit după această dată, aveau o atitudine mult mai ponderată. Totuși pașii începuți continuau, drumul fusese întrezărit, direcțiile trasate, jalonate... Se încerca, în continuare, aducerea la suprafață a tot ceea ce (cu bună știință) fusese îngropat de dogmatismul „noi” orînduiri înscăunată după 1944... O prefață, foarte documentată, un studiu care să „dovedească” caracterul național și „progresist”, al celui studiat, un citat bine ales, dintr-un clasic (pe cît posibil al marxism-leninismului) putea salva o operă... Cărțile „înaintașilor” cu probleme nici nu puteau apare fără studii introductive de „reconsiderare”. (Existau, s-au „născut” chiar și cîțiva „maestri” ai acestor studii, oameni cu greu cuvînt „sus” fiind membri de vază ai „aparaturii”).

Emil Pinteau s-a specializat în domeniul bibliografiei literare. S-a pretins, așa cum a și fost, un cercetător foarte asiduu și serios, un „expert” al revistei *Gîndirea* (Cluj-București, 1921-1944),

¹ Credem că ar fi interesant de propus, pentru viitor, un articol care să se ocupe de personalitățile care au „trecut” (inițial) prin bibliotecă (unde s-au „format”), alături de bibliotecarii merituoși, autori de importante lucrări. A se vedea și articolul lui Stelian Măndruț, *Virgil Vătășianu și B.C.U. din Cluj*, publicat în *Hermeneutica Bibliothecaria* (II.), pp.297-314.

așa cum se va vedea, parte din intențiile sale fiind atinse. A fost un colaborator frecvent al revistei clujene *Steaua*. A fost membru al *Uniunii Scriitorilor din România*. A debutat publicistic în revista *Luceafărul* în 1968. A semnat, publicând numeroase poezii, studii de istorie literară, istoria cărții, biblioteconomie, proză scurtă, recenzii, tălmăciri (în colaborare), interviuri, note și impresii de călătorie în revistele: *Tribuna*, *Echinox*, *Familia*, *Tomis*, *Biblioteca și cercetarea*, *Apostrof*, *Napoca universitară*, *Academica*, *Minerva*, *Noesis*, *Renașterea*, *Excelsior*, *Transylvanian Review*.

Pictor, a avut expoziții personale de pictură în 1986 și 1988 fiind frate cu pictorul Laurențiu Pinteș (Lao Pi).

A fost consultantul de specialitate al proiectului arhitectural românesc înscris la concursul mondial de la Paris, organizat de ONU și UNESCO în 1989, pentru construcția noii Biblioteci din Alexandria (Egipt).

A fost distins cu premiul întâi la Concursul național de poezie și eseu „Octavian Goga” (Cluj-Ciucea 1997) pentru eseuul său *O raritate bibliofilă: volumul de debut al lui O. Goga (1905)*.

A conceput textul și macheta plăcii de pe peretele restaurantului Continental (fostul „New York”) din Cluj, cu prilejul aniversării a 80 de ani de la întemeierea revistei *Gândirea* (amplasată de primăria municipiului în ziua de 2 mai 2001).

Iată volumele, cărțile rămase în urma sa: *Blajul 1934-1936*. Indice bibliografic adnotat (1972); *Steaua 1949-1974*. Indice bibliografic adnotat (în colaborare), volumele I-III (1979); *Boabe de grâu 1930-1935*. Indice bibliografic adnotat (1986); *Alpha '87*, (volum colectiv al concursului național de debut în poezie, 1987); *Gândirea. Antologie literară* (1992); *Bibliografia literaturii române. 1961-1965* (în colaborare), volumele I-V (1996-2002); Radu Dragnea, *Supunerea la tradiție*, eseuri, cronici, articole, ediție critică, 1998; *Gândirea 1921-1944. Indice bibliografic adnotat* (1998); *Rare ploi rare. 77 poeme*, (volum propriu de versuri), 2000.

A rămas, în urma lui, pregătită pentru tipar o masivă lucrare concepută în două volume, *Gândirea. Antologie. Dicționar. Bibliografie*, cuprinzând circa 2000 de pagini cu numeroase ilustrații și cu o prefață de Nicolae Balotă. De asemenea mai avea „pe șantier” (în colaborare) *Bibliografia literaturii române. 1966-1970* (prevăzut în circa 7 volume).

Numele său a fost inclus în *Clujeni ai secolului 20 – dicționar esențial*; (în) *Contribuții clujene la dezvoltarea științei bibliologice – Dicționar esențial* (2001) și în *International Directory of Distinguished Leadership*, 11 ed. (ABI, Raleigh, N.C., 2003).

*

Acesta a fost Emil Pinteș. Acesta a fost omul de bibliotecă Emil Pinteș. Aceasta a fost activitatea lui, viața sa pămîntească. Gîndindu-mă la el, la prietenia ce ne-a legat tîrziu (ce-i drept...) mi-am adus aminte de întîmplarea de altădată, de dialogul rectorului universității clujene cu onorabilul critic bucureștean. Ferice de „țara” ce se poate lăuda cu astfel de „slujitori”, umili și fără pretenții... Ferice de „țara” care nu simte nevoia de-a face dascăli, pentru noile generații, dar are astfel de oameni. Ferice de „țara” care poate să-și permită astfel de luxuri... Atîta doar că, vedeți dumneavoastră, sacul atît de plin (incomensurabilul geniu și „izvor nesecat” al poporului nostru) poate ajunge pînă la urmă la „fund” Așa se întîmplă, de obicei, cînd tot iei fără să pui nimic... Și atunci pe spatele căror truiditori dezinteresați se va mai sprijini „țara” ? Cine o va mai ajuta ?

¹ Aici ar mai trebui făcută o observație tristă... Este foarte păcat că (în țara noastră) marea majoritate a lucrărilor bibliografice apar în ediții proprii ale bibliotecilor care le „produc”. Cărți mari, nu foarte frumoase, unele parcă ar fi făcute în Braille, pentru nevăzători, realizate după precarele condiții poligrafice ale acelor instituții. Tipărite la edituri (adevărate) sub formă de cărți (și nu de cursuri litografiate sau, mă rog, foarte asemănătoare) ele și-ar avea cu totul altă soartă. Evident s-ar putea replica (pe bună dreptate) că aceste lucrări ar fi foarte costisitoare (tiraj mic, volum mare, multe și repetate corecturi, acribie maximă, căci orice greșeală nu poate fi corectată, presupusă, descoperită de cititor ca și în cazul cuvintelor cu litere greșite, schimbate din neatenție...). Aceste lucrări fac parte din cultura noastră, egale și alături de alte cărți de referință, alături de literatura originală (clasice, moderne sau contemporane), alături de edițiile critice de autor. Și spre așa ceva, spre astfel de cărți ar trebui să se îndrepte subvențiile venite de la stat.

Mai mult ca în timpul vieții sale Emil îmi lipsește. Îmi lipsesc lungile noastre conversații, comentarii (uneori) ale unor ediții deosebite (ex. fiecare nouă ediție de autor „făcută” de Academia Română în colaborare cu editura Univers Enciclopedic era subiect de discuție, de trecere în revistă). Simt lipsa multelor comentarii pe care le făceam legate de fișarea lucrărilor, clasificarea lor pentru ca, în final, această informație să poată să fie, ușor și operativ, regăsită – țelul oricărei munci de bibliotecar. Mi-e dor de dialogurile prelungite despre redactarea lucrărilor... Îmi povestea, la fiecare întâlnire, mersul culegerii manuale (făcute de el pe calculator) la antologia sa despre *Gândirea*. Mi-e dor să mai beau, cu Emil, o cafea la *Arizona* și să comentăm *Vuelta d’España*, *Tour de France II* *Giro d’Italia*...

Aș vrea să-l mai aud pe Emil recitându-și unul dintre poemele sale (probabil drag și lui): *Suprazbor (Rare ploi rare, secțiunea Apocrifa gramatică)* „Numai creația / e sinonimă libertății pure. / Chiar regii martori ei / sînt gîrbovi și umili, săraci – împovărîndu-i demnitatea, / desigur, nu a lor... /Ea, libertatea ultimă e chin, / un spasm / mai metafizic decît ruga, / dar sus, acolo, cui să mă închin, / cînd tuturor stăpîn e sluga ?”

*

Într-o țară normală, un om cu pregătirea sa, cu interesul său pentru munca sa, pentru serviciul său ar fi ajuns manager – poate nu chiar un manager general – extrem de eficient. Pentru aceasta avea prea multă blîndețe, răbdare. Ar fi putut crea „crește” pe lîngă el viitori specialiști. Îi plăcea să fie responsabil de tot ceea ce făcea, nu i-ar fi plăcut să arunce în cîrca altora (mai „mici”) muncile pe care le îndeplinea. Multilateralitatea lui era, în fond, ceva absolut normal, nu era multilateral, era un om interesat de tot ce era complementar, adiacent, muncii de bibliotecar, de specialist în informație, de scriitor, de autor de lucrări „instrument de lucru”...

Avea mare dreptate „onorabilul” nostru critic: Clujul, în nici un caz, nu este provincial !

Pasiune pentru carte și artă - Dénes Gábor -

Melinda Éva Szász¹
B.C.U. – Cluj

Anul 1972 a fost proclamat de către UNESCO *Anul internațional al cărții*, iar cu această ocazie, în cadrul simpozionului *Arta cărții în România*, s-a deschis în holul Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj o expoziție de ex libris-uri, prima de acest gen din orașul nostru și a doua din țară. Organizarea acestei expoziții a fost meritul lui Dénes Gábor, bibliotecar al acestei instituții. Numele lui era deja cunoscut în rândul bibliofililor din întreaga țară, nu numai datorită pasiunii sale pentru colecționarea de însemne de carte, dar mai ales datorită numeroaselor articole de specialitate apărute încă de la sfârșitul anilor șaiszeci, scrieri care au avut o contribuție însemnată la renașterea interesului pentru ex libris-uri și pentru bibliofilie în general.

Dénes Gábor s-a născut la Brașov, în anul 1936, a absolvit liceul în „orașul natal adoptiv”, Odorheiu Secuiesc, iar între anii 1954-1958 a urmat cursurile Universității Bolyai din Cluj, secția biologie-chimie. După absolvirea facultății, fiind proaspăt căsătorit, iar soția fiind clujeancă, a dorit să se angajeze la Cluj. A ajuns să lucreze la biblioteca universitară clujeană, după cum el însuși mărturisește, „pe ușa din dos”. A cunoscut biblioteca universitară nu numai ca și utilizator; în timpul studenției a făcut parte din comisia de ilustrare a cursurilor litografiate, așa a avut prilejul să aibă mai multe contacte cu biblioteca și să-l cunoască și pe directorul adjunct al instituției, Kálmán Tóth. Acesta l-a angajat în septembrie 1958 pe post de mânător în depozit, cu promisiunea că va primi și numirea oficială de îndată ce vor fi locuri vacante. În anul următor au avut loc mai multe concedieri în bibliotecă, astfel în iunie 1959 a reușit să primească numirea pe postul de bibliotecar. Între timp a participat la cursurile de biblioteconomie organizate pe plan local și, încă din anul 1960, a fost numit bibliotecar principal. La început a lucrat în cadrul serviciului relații cu publicul, apoi în cadrul serviciului de periodice din bibliotecă. Începând din anul 1962 și-a desfășurat activitatea de bibliotecar și bibliograf la Biblioteca facultății de zoologie - până în anul 1986, anul pensionării de boală. A urmat apoi o mare încercare în viața lui: o serioasă operație cardiacă, efectuată cu succes în străinătate, urmată de perioada de refacere. În anul 1990, atunci când revista culturală *Művelődés* (revistă care a găzduit numeroasele sale articole încă din anii șaptezeci) reapare la Cluj, după o absență de patru ani, el este rugat să accepte postul de redactor al acestei publicații. De atunci și până astăzi este redactorul revistei și al suplimentului acestuia, *Könyvesház*.

Pasiunea lui pentru bibliofilie a început încă din anii studenției, apoi s-a documentat în acest sens încă din perioada când lucra în depozitul bibliotecii. A început să colecționeze însemne de carte, la începutul anilor șaiszeci, iar impulsul cel mai mare i l-a dat faptul că a reușit să ia legătura cu profesorul Rezső Berei Soó (botanist, fost profesor la catedra de botanică a Universității „Francisc Iosif” din Cluj), cel mai apreciat expert și colecționar maghiar de ex libris-uri și care, pe lângă faptul că l-a îndrumat și l-a sfătuit, a fost și primul partener de schimb. Dénes Gábor a comandat ex libris-uri de la graficieni tineri talentați (Ferenc Deák, Gusztáv Cseh, István Árkossy), lucrările lor constituind primele file de schimb. Datorită unei activități neobosite de schimb, el a devenit unul dintre cei mai cunoscuți colecționari din țară, la mijlocul anilor șaptezeci colecția lui număra peste 10.000 de însemne de carte. Actualmente posedă cea mai mare și cea mai valoroasă colecție cu peste 30.000 de file.

Între timp, la îndemnul colegului său L. Nussbaum, a publicat primul său articol în ziarul local *Igazság* și, nu după mult timp, au apărut și primele articole legate de marea lui pasiune, ex libris-urile. Cel dintâi a apărut în revista *Korunk*, nr. 6, din anul 1968, cu titlul *Az ex libris múltja, jelene és jövője* (Trecutul, prezentul și viitorul ex libris-ului), urmat apoi de o serie de articole publicate în *Könyvtári Szemle*, *Revista Bibliotecilor*, *Művelődés*, tot legate de această temă. În

¹ E-mail: melinda_szasz@yahoo.com

aceste scrieri a prezentat mica grafică a unor artiști de seamă (Béla Gy. Szabó, Laszlo Debreczeni, Gyula Reschner, Károly Radványi-Román, Ferenc Deák), a relatat despre expoziții, congrese, simpozioane, din țară și din străinătate, dedicate ex-libris-urilor, a scris despre istoria și importanța însemnului de carte, a prezentat portretele unor mari colecționari. În anul 1972 a participat, împreună cu colegul și bunul său prieten, Szigety Rudolf, la simpozionul de la Târgoviște, unde au prezentat două lucrări având ca temă ex libris-ul. Între anii 1977-1981 Dénes Gábor a avut o rubrică proprie în revista *Könyvtár*, suplimentul revistei *Művelődés*, cu titlul *Periszkóp*, ce avea ca scop „redescoperiri bibliofile”. După organizarea primei expoziții din Cluj din anul 1972, au urmat altele, organizate la Miercurea Ciuc, Sfântu Gheorghe, Satu Mare, Odorheiu Secuiesc, la Galeriile Korunk din Cluj (1976), etc.

„În zilele noastre cultul ex libris-ului trăiește categoric o renaștere, nu numai în străinătate, ci și în țara noastră, tabăra adeptilor crescând din ce în ce mai mult” – scria Dénes Gábor, în prefața catalogului editat cu ocazia primei expoziții din Cluj –, iar acest lucru nu s-ar fi putut întâmpla fără entuziasmul și munca neobosită a unor oameni ca și el.

Prima lucrare bibliografică a lui Dénes Gábor a apărut în anul 1966 în *Magyar Könyvszemle*, cu titlul *Kurrens nemzeti bibliográfiák Romániában* (Bibliografii naționale curente în România). Au urmat apoi o serie de lucrări bibliografice publicate în *Könyvtári Szemle*, *Revista Bibliotecilor* și în *Könyvtár*, suplimentul revistei *Művelődés*, el întocmind bibliografia unor scriitori de seamă ai literaturii maghiare din Ardeal (Károly Kós, Sándor Kacsó, Edgár Balogh, ș. a.). El a scris bibliografia cărții *Móricz Zsigmond közöttünk* (1979), iar în anul 1992 a publicat lucrarea *Romániai magyar könyvkiadás: 1944-1949* (Publicațiile maghiare din România: 1944-1949). Numele lui îl regăsim și în colectivul de redactori al *Lexiconului literaturii maghiare din România – Romániai magyar irodalmi lexikon* (1981-2002), iar în calitate de redactor la revista *Művelődés* a contribuit la redactarea unor antologii ale revistei.

În prezent Dénes Gábor, pe lângă faptul că este redactorul revistei *Művelődés*, el continuă să organizeze cu succes expoziții de ex libris-uri, lucrează la al cincilea volum al *Lexiconului literaturii maghiare din România* și scrie o monografie amplă despre trecutul și prezentul însemnului de carte – cu aceeași pasiune și avânt ca la începutul carierei sale.

Bio - bibliografie Dénes Gábor

1. Articole

- Kurrens nemzeti bibliográfiák Romániában. În: *Magyar Könyvszemle*, 82, nr. 4., 1966, p. 397-399.
- Noi file de ex libris din biblioteca doctorului Nicolae Igna. În: *Revista Bibliotecilor*, 22, 1969, nr. 5, p. 296-299.
- Kisgrafikai seregszemle. În: *Utunk*, 25, nr. 1., 1969, p. 10.
- Miedzynarodwe Biennale. Ex librisu. Wspoleczesnego. În: *Korunk*, 28, nr. 12, 1969, p. 1875-1876.
- Achiziții noi de ex libris-uri la Biblioteca centrală universitară din Cluj. În: *Revista Bibliotecilor*, 23, nr. 11-12, 1970, p. 714.
- Gy. Szabó Béla. Grafika, kisgrafika, ex libris. În: *Előre*, 24, nr. 197, 1970, p. 3-4.
- Hazai színek a XII. Nemzetközi Ex Libris Kongresszuson: Budapest `70. În: *Könyvtári Szemle*, nr. 1, 1970, p. 296-299.
- Váczy Leóna köszöntése. În: *Könyvtári Szemle*, nr. 2., 1971, p. 60-61.
- Az ötszáz éves Albrecht Dürer (1471-1528). În: *Könyvtári Szemle*, nr. 2, 1971, p. 87-89.
- Könyvjegy-művészek. Gy. Szabó Béla. În: *Könyvtári Szemle*, nr. 3, 1971, p. 135-138.
- Könyvtárak és az ex libris. În: *Könyvtári Szemle*, nr. 4, 1971, p. 180-182.
- Ex libris-uri ale Universității din Vilnius. În: *Revista Bibliotecilor*, 25, nr. 5, 1971, p. 300-301.
- Könyvjegy-művészek. Debreczeni László. În: *Könyvtári Szemle*, nr. 1, 1972, p. 38-39.
- Szakirodalmi tájékozódás és tájékoztatás. În: *Könyvtári Szemle*, nr. 2, 1972, p. 56-68.
- Tízéves a Kisgrafika Értesítő. În: *Könyvtári Szemle*, nr. 3, 1972, p. 129-131.

- Kisgrafikánk nemzetközi sikere. [Interjú dr. Emil I. Bologával.]. Lejegyezte Gábor Dénes. În: *Igazság*, 23, nr. 222, 1972.
- Ex libris-uri create de Dürer. În: *Revista Bibliotecilor*, 27, nr. 3, 1973, p.173-174.
- A XIV. Nemzetközi Ex Libris Kongresszus. În: *Könyvtári Szemle*, nr. 1, 1973, p. 35-36.
- Reschner Gyula. În: *Könyvtári Szemle*, nr. 2, 1973, p. 89-91.
- Élménybeszámoló a komárnói járási könyvtárból. În: *Könyvtári Szemle*, nr. 4, 1973, p. 189-190.
- Activitatea științifică a Universității din Cluj-Napoca 1919-1973. Bibliografie selectivă. Cluj-Napoca, /f.e./, 1974. Fasc. Biologie [Colaborator].
- A XV. Nemzetközi ex libris kongresszus után. În: *Könyvtár*, nr. 4., 1974, p.116-117. Supl. al *Rev. Művelődés*, 27, nr. 12, 1974.
- Kós Károly. [Bibliografia]. În: *Könyvtár*, nr. 3., 1974, p.29-30. Supl. al *Rev. Művelődés*, 27, nr. 12, 1974.
- Deák Ferenc. Könyvjegyművészek. În: *Könyvtár*, nr. 4., 1975, p.43-44. Supl. al *Rev. Művelődés*, 28, nr. 12, 1975.
- Radványi-Román Károly. Könyvjegyművészek. În: *Könyvtár*, nr. 1., 1975, p.22-23. Supl. al *Rev. Művelődés*, 28, nr. 3, 1975.
- Aspecte din activitatea de informare și documentare la biblioteca Facultății de biologie-geografie, cu referiri la biblioteca de zoologie. [În colaborare]. În: *Biblioteca și învățămîntul. Direcții de modernizare și perfecționare. Vol. 1. Lucrările simpozionului din 5-7 septembrie 1974.* Cluj-Napoca, Biblioteca centrală universitară, 1976, p. 237-247.
- Kacsó Sándor 75 éves. [Bibliografie selectivă]. În: *Művelődés*, 29, nr. 2, 1976., p. 40-41.
- Balogh Edgár [Válogatott életműbibliográfia]. În: *Művelődés*, 29, nr. 10, 1976., p. 52-55.
- A tanár és grafikus Mottl Román Pál, aki lám, 85 éves. În: *Könyvtár*, nr. 2., 1977, p.16-17. Supl. al *Rev. Művelődés*, 30, nr. 6, 1977.
- Érteni az élet nyelvét. [Recenzie la: Kis Zoltán. *Ember, természet, XX. század.* Bukarest, Tudományos és Enciklopédiai Könyvkiadó, 1976]. În: *Hét*, 8, nr. 5., 1977, p.4.
- Note despre ex-libris-uri cu referiri la colecția Bibliotecii centrale universitare. În: *Biblioteca și învățămîntul. Vol. 3.* Cluj-Napoca, Biblioteca centrală universitară, 1977, p. 61-70.
- Szó és kép összhangja.[Periszkóp]. În: *Könyvtár*, nr. 2., 1977, p.16-17. Supl. al *Rev. Művelődés*, 30, nr. 6, 1977.
- Túl a formán – szép rendben. [Periszkóp]. În: *Könyvtár*, nr. 4., 1977, p.18. Supl. al *Rev. Művelődés*, 30, nr. 12, 1977.
- Útjelzők ex-libris gyűjtőknek. În: *Könyvtár*, nr. 1., 1977, p.40-41. Supl. al *Rev. Művelődés*, 30, nr. 3, 1977.
- A nyomdászat dícsérete – három nyelven. [Periszkóp]. În: *Könyvtár*, nr. 2., 1978, p.20-21., Supl. al *Rev. Művelődés*, 31, nr. 6, 1978.
- A „Tizenegyek” antológiája. [Periszkóp]. În: *Könyvtár*, nr. 1., 1978, p.22, Supl. al *Rev. Művelődés*, 31, nr. 9, 1978.
- Svájci nyár, kisgrafikai díjjal. În: *Könyvtár*, nr. 4, 1978, p.20-21, Supl. al *Rev. Művelődés*, 31, nr. 12, 1978.
- Szép könyvet házilag [Interjú Eugen Cristoreanuval]. În: *Könyvtár*, nr. 2, 1978, p.23-25, Supl. al *Rev. Művelődés*, 31, nr. 6, 1978.
- Évtizedek távlatából a hasznos könyvtárról. [Periszkóp] În: *Könyvtár*, nr. 3, 1978, p.22., Supl. al *Rev. Művelődés*, 31, nr. 9, 1978.
- A báránka – és a többiek. [Periszkóp] În: *Könyvtár*, nr. 1, 1979, p.14., Supl. al *Rev. Művelődés*, 32, nr. 3, 1979.
- A könyvművész. [Periszkóp] În: *Könyvtár*, nr. 2, 1979, p.28., Supl. al *Rev. Művelődés*, 32, nr. 6, 1979.
- A festőművész linómetszet gyűjteményei. [Periszkóp] În: *Könyvtár*, nr. 3, 1979, p.18, Supl. al *Rev. Művelődés*, 32, nr. 9, 1979.
- Herman Ottó és Apáthy István levelesládájából. Egy tengerbiológiai állomás ürügyén. În:

Művelődés, 33, nr. 8-9, 1980., p. 71.

- A Kőrösvidéki Múzeum kisgrafika gyűjteményéről. Ín: Művelődés, 35, nr. 8, 1982, p. 40.
- Kiss Jenő hetvenéves. Válogatott életműbibliográfia. Ín: Művelődés, 35, nr. 10, 1982, p. 32.
- Meditáció a Korunk Galériában kiállított Buday-grafikák ürügyén. Ín: Könyvtár, nr. 1, 1982, p. 25.
- Balogh Ferenc: Debreczeni László. Ín: Művelődés, 37, nr. 5, 1984, p. 38
- Grafika és festészet szimbiózisa (Árkossy István ex librisei) Ín: Könyvtár, nr. 1, 1984, p. 37.
- Kikapcsolódás a könyvjegyekben. Ín: Művelődés, 38, nr. 8, 1985, 39. p.
- Kisgrafikai seregszemlék. Ín: Művelődés, 38, nr.10, 1985, 35. p.
- Az Erdélyi Múzeum-Egyesület nagyenyedi vándor-gyűlései. Ín: Helikon, nr. 25, 1991, p. 4.
- Közművelődési gond(olat)ok a könyvtárban. Ín: Könyvesház., 2, nr. 1, 1992, p. 6-7.
- Egy folyóirat odisszeája. Ín: Művelődés, nr. 10., p. 7-8., 1993, p. 7-8
- Látogatás a Batthyáneumban. Ín: Könyvesház, 3-4, nr. 1., 1993-1994, p. 9.
- Erkel az ex librisen. Ín: Könyvesház, 3-4, nr. 1., 1993-1994, p. 72.
- Elment a nyomtatott betű karmestere. (Kéki Béla emlékezete). Ín: Helikon, nr.12, 1993, p. 22.
- A könyvgrafikus. Ín: Művelődés, nr. 11, 1993, p. 24-26.
- Kós Károly, az erdélyi könyv- és könyvjelzőművész. Ín: Művelődés, nr. 12, 1993, p.6-8.
- Öreg iskola ünnepén. Művelődés, nr. 8-9, 1993, p.1-4.
- Könyvtári helyzetkép az erdélyi (romániai) magyarság szempontjából vizsgálva. Ín: Könyvt. Jegyz., nr. 1, 1994, p. 21-24.
- Főhajtás az úttörő előtt. (Száz éve húnyt el Ács Károly, a román népköltészet első magyar fordítója). Ín: Művelődés, nr. 3., 1994, p. 42.
- Szécsi András palettája. Ín: Művelődés, nr. 4, 1994, p. 10-11.
- In memoriam Szabédi László - negyedszerre. (1994. április 29-30.) Ín: Művelődés, nr. 7-8., 1994, p. 4-5.
- Emlékek a Gulágról. Ín: Művelődés, nr. 11., 1994, p. 31-33.
- Centenárium tünődések. Varga Nándor Lajos (1895-1978). Ín: Művelődés, nr.12, 1994, p. 9-11.
- Hűség a hűséghez. Ín: Művelődés, nr. 1, 1995, p. 1-2.
- Kié Orbán Balázs? Ín: Művelődés, nr. 4-5, 1995, p. 7-8.
- Szent György-napi ünnepi játékok. Ín: Művelődés, nr. 6., 1995, p. 5-7. o
- Palinódia. A romániai magyar köntárosok folyóiratáról. Ín: Művelődés, nr.1, 1997, p. 39-40.
- A Székely Himnusz forrásvidékén. Ín: Művelődés, nr. 12.,1998, p. 18-19.
- Egy folyóirat odisszeája. Ín: Művelődés. Antológia 90-94, nr. 5-6, 1998, p. 20.
- Centenárium tünődések. Varga Nándor Lajos (1895-1978). Ín: Művelődés. Antológia 90-94, nr. 5-6, 1998, p. 68-70.
- Hermann Ottó és Apáthy István levelesládájából. Egy tengerbiológiai állomás ürügyén. Ín: Művelődés. Antológia. (1976-1989), 1999, p. 103-106.
- Meditáció a Korunk Galériában kiállított Buday-grafikák ürügyén. Ín: Művelődés. Antológia. (1976-1989), 1999, p. 56-59.
- Kolozsvár egyetemi könyvtára az ezredforduló küszöbén. Ín: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 2.
- Hepehupás vén Szilágyban – nótázva. Ín: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 37.
- Sajtóbibliográfia – olvasmányos sajtótörténetbe ágyazva. Ín: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 37.
- Sas Péter: A kolozsvári Szent Mihály templom. Ín: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 39.
- Vademecum bibliotecarium. Ín: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 40.
- Kifestőkönyvek – régi és új gyermekversekkel. Ín: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 41.
- Komáromi féniks. Ín: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 41.

- Gondolatok a Könyvesházról. În: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros,9, nr. 7., 2000, p. 52-55.
- Könyvkiállítás a budai várban. În: Könyvesház, nr.1., 2000, p. 38.
- Könyvtárosok kézikönyve. În: Könyvesház, nr.1., 2000, p. 40.
- Beke Sándor versei eszperantóul. În: Könyvesház, nr.1., 2000, p. 40.
- Szentek ünnepei. În: Könyvesház, nr.1., 2000, p. 40.
- Új székelyföldi monográfia. În: Könyvesház, nr.1., 2000, p. 40.
- Vetró Artúr arcképcsarnoka. În: Művelődés, 54, nr. 1., 2001, p. 16.
- Elek bácsi kenyerén, În: Művelődés, 54, nr. 2., 2001, p. 27.
- A szép univerzuma. În: Művelődés, 54, nr. 3., 2001, p. 24.
- Kései útitársként Németh Lászlóval. Művelődés, 54, nr. 5., 2001, p. 7.
- „Móduvának sűrű vize”. În: Művelődés, 54, nr. 5., 2001, p. 29.
- Ipó László festőművész- post mortem Székelykeresztúr díszpolgára. În: Művelődés, 54, nr. 12., 2001, p. 6.
- Az erdélyi magyar könyvillusztráció 1994-től napjainkig. În: Könyvesház, supliment al revistei Művelődés, nr. 1., 2001, p. 16.
- Kongeniális találkozások (Miklosovits László) În: Művelődés, 55, nr.1.,2002, p.16
- Centenáriumi tünődések. Varga Nándor Lajos (1895-1978). În: Művelődés, 55, nr. 6/9, 2002, p.19.
- Meditáció a Korunk Galériában kiállított Buday-grafikák ürügyén. În: Művelődés, nr. 6/9, 2002, p. 48.
- Makoldy József műemlékrajzai. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 52.
- Mohy Sándor köszöntése. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 72.
- Vetró Artúr arcképcsarnoka. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 78.
- Deák Ferenc. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 100.
- A reveláció erejével. Feszt László 50 éves. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 104.
- Grafika és festészet szimbiózisa. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 108.
- A szép univerzuma – akvarelleken. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 118.
- Ipó László festőművész – Székelykeresztúr post mortem díszpolgára. În: Művelődés, 55, nr. 6/9, 2002, p. 60.
- Szavak nélküli színes poézis. În: Művelődés,55, nr.6/9., 2002, p. 112.
- Ki vagy te, DÉMOL – a grafika mindenese? În: Művelődés,55, nr.6/9., 2002, p. 114.
- Centenáriumi köszöntő. Mátéffy Béla lelkeségének arcképvázlata. În: Művelődés, nr. 10, 2002, p. 19.
- Cseh Gusztáv megújításai. În: Könyvesház,supliment al revistei Művelődés, nr. 1-2, 2002, p. 16.
- Monográfia a kisvárosról – olvasmányosan. În: Könyvesház, supliment al revistei Művelődés, nr. 1-2, 2002, p. 74.
- Az ötéves egri Dsida Jenő Baráti Társaság emlékkönyvébe. În: Könyvesház,supliment al revistei Művelődés, nr. 1-2, 2002, p. 77.
- Új Stradivari-utód a Nagy-Küküllő partján. În: Művelődés, nr. 3., 2003, p. 11.
- Gy. Szabó Béla fametszetei Háromszéken (1998). În: Művelődés, nr. 6/9., 2003, p. 48.
- Pasztellkrétával és festőecsettel írt poézis. Ferenczy Júlia művészetéről.(1997) În: Művelődés, nr. 6/9., 2003, p. 40.
- Román Viktor plasztikai világa. (1996). În: Művelődés, nr. 6/9., 2003, p. 44.
- XXXI. Országos Honismereti Akadémia.– Nyíregyháza. În: Művelődés, nr. 10., 2003, p. 16.
- Hogyan lettem ex libris gyűjtő? Tollvonások Berei Soó Rezső arcélehez. În: Művelődés, 57, nr. 1., 2004, p. 14.
- Világok és virágok. Starmüller Katalin kiállítása elé. În: Művelődés,57, nr. 3, 2004, p. 14.
- Kettős Balassi-évforduló Esztergomban. În: Művelődés, nr. 11, 2004, p. 24.

- Százéves a Kolozsvári testvérek- Márton és György – Sárkányölő Szent György kolozsvári szobra. În: Művelődés, 57, nr. 12., 2004, p. 19.
- IV. Károly boldoggá avatása Rómában. În: Génusz, nr. 29., 2004, p. 30.
- Kell-e irtózni a póktól? În: Génusz, nr. 31., 2005, p. 24.

2. Publicații, redactări, traduceri

- Móricz Zsigmond közöttünk: tanulmány. Válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta Kántor Lajos; a bibliográfiai adalékokat összeállította **Dénes G.** Bukarest, Kriterion, 1979.
- Romániai magyar irodalmi lexikon. Főszerkesztő: Balogh Edgár; szerkesztő bizottság: Benkő Samu, Dávid Gyula, **Dénes G.**, Sütő Ferenc és Szatmári László. Bukarest, Kriterion, 1981-2002.
- Herman Ottó: Az Adriától a Jeges- tengerig. Válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta **Dénes G.** Bukarest, Kriterion, 1982.
- Haeckel, Ernst: Biológia és természetfilozófia. Válogatta, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Dénes G.** Bukarest, Kriterion, 1989.
- Tóth Kálmán; **Dénes G.**: Romániai magyar könyvkiadás: 1944-1949. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1992.
- Gábor Dénes: Mítosz és valóság: gondolatok a székely himnuszról. Kolozsvár, Művelődés, 2000.
- A közművelődés szűkülő (t)erei: antológia a Művelődés 1976-1989-es évfolyamaiból. Szerkesztette: **Dénes G.**, Sütő Ferenc és Szatmári László. Kolozsvár, Művelődés, 1999.
- A kibontakozás igézete: antológia a Művelődés 1968-1975-ös évfolyamaiból. Szerkesztette: **Dénes G.**, Sütő Ferenc. Kolozsvár, Művelődés, 2000.
- Közművelődés, de minek?: antológia a Művelődés 1995-1998-as évfolyamaiból. Szerkesztette: **Dénes G.**, Sütő Ferenc. Kolozsvár, Művelődés, 2003.

Bibliografie

- *Romániai magyar irodalmi lexikon.* Főszerkesztő: Balogh Edgár; szerkesztő bizottság: Benkő Samu, Dávid Gyula, Dénes G,... 2. köt., Bukarest, Kriterion, 1991, p. 26-27.
- Balogh József: *A mágus mosolyog: ex libris élet.* În: Művelődés, 29, nr. 6., 1976, p. 59-60.
- Aniszi Kálmán: *Ősszenő, ami összetartozik.* În: Szabadság, 16, nr. 267, p. 10.
- Meister Róbert: *A romániai magyar társadalomtudományi irodalom bibliográfiája 1989-1999 között.* www.transindex.ro

**„Lumină din lumină” : primăvară pascală
Expoziție (07 aprilie - 03 mai 2005)**

*Meda-Diana Hotea¹
B.C.U. – Cluj*

Cronologia calendarului ecleziastic pune anotimpul primăverii sub semnul unui timp de reflexie, a unei *via crucis* care transcende spațiul bisericesc spre cel laic, punându-ne pe fiecare dintre noi în proximitatea misterului Învierii. Pregătirea pentru întâmpinarea sărbătorii pascale, dincolo de valențele ecleziastice statuate, credem că poate fi abordată și din perspectiva unui alt fel de itinerariu spiritual: unul din perspectivă istorică și anume cel al apropierii de cuvântul prins în grafia manuscriselor sau a cărților tipărite. Este ceea ce ne-am propus să realizăm prin intermediul acestei expoziții.

Din punct de vedere tematic expoziția s-a articulat pe trei mari segmente:

1. timpul pascal însemnat cu roșu în calendarele ecleziastice și laice, ilustrat cu ediții rare ale calendarelor ce provin din fondurile „Muzeul Ardelean” și „Gh. Sion”²;
2. sărbătoarea pascală în spațiul ecleziastic; remarcăm aici **Liturghierul slavon de la Feleac** și codicele consacrat sub denomenația de **Codex Piccolomini**³;
3. sărbătoarea pascală ca și dimensiune a vieții private reflectată în jurnale și cărți de bucate⁴.

Fiecare temă în parte s-a circumscris unei cronologii riguroase, documentele expuse încadrându-se într-un segment temporal larg, derulat pe parcursul secolelor XVI-XIX.

Hic incipit catalogus:

1. **Kalendarium**, Kolosvarat [Cluj-Napoca], 1633.
2. **Kalendarium**, Kolosvarat [Cluj-Napoca], 1634.
3. **Kalendarium**, Colosvarban [Cluj-Napoca], 1641.
4. **Kalendarium**, Bechben [Viena], 1642.
5. **Kalendariuma**, Varadon [Oradea], 1655.
6. **Kalendariuma**, Varadon [Oradea], 1656.
7. **Kalender**, Kronstadt [Brașov], 1664.
8. **Kalendarium**, Szebenben [Sibiu], 1668.
9. **Kalendarium**, Colosvaratt [Cluj-Napoca], 1674.
10. **Kalendarium**, Colosvarat [Cluj-Napoca], 1675.
11. **Kalendarium**, Kolosvaratt [Cluj-Napoca], 1685.
12. **Kalendarium**, Kolosvaratt [Cluj-Napoca], 1690.
13. **Kalendarium**, Kolosvaratt [Cluj-Napoca], 1692.
14. **Kalendarium**, Kolosvaratt [Cluj-Napoca], 1694.
15. **Kalendarium**, Kolosvaratt [Cluj-Napoca], 1698.
16. **Sfânta și Marea Vineri a patimilor**, București, s.a.
17. **Calendariu pe anul de la Hristos 1817**, Buda, s.a.
18. **Calendariu pe anul de la Hristos 1817**, Buda, s.a.
19. **Calendariu pe anul de la Hristos 1828**, Buda, s.a.
20. **Calendariu romanescu pe anul de la Cristos 1829**, Buda, s.a.
21. **Calendariu pe anu de la Christos 1822**, Oradea Mare, s.a.
22. **Calendariu romanescu pe anul de la Cristos 1830**, Buda, s.a.

¹ E-mail: meda@bcucluj.ro

² Vezi Catalogul expoziției, nr.1-15 ; 17-24.

³ Vezi Catalogul expoziției, nr.26-27.

⁴ Vezi Catalogul expoziției, nr.49-56.

23. **Calendar pentru români pe anul 1852**, Iași, s.a.
24. **Calendar pentru români pe anul 1855**, Iași, 1855.
25. **Apostol slavon**, s.l., sec.XIV.
26. **Liturghier slavon**, Feleac, 1481.
27. **Codex Piccolomini**, s.l., sec.XV.
28. **Tetraevanghel slavon**, s.l., sec.XVI.
29. **Tetraevanghel slavon**, s.l., sec.XVI.
30. **Răstignirea**. Icoană pe sticlă.
31. **Cazanii**, s.l., 1650-1660.
32. **Octoih**, Rucăr-Făgăraș, 1717.
33. **Liturghii**, s.l., 1720-1730.
34. **Răstignirea**. Icoană pe sticlă.
35. **Triodul săptămânii mari**, Răstoci-Dej, 1792.
36. Joannes Vercellensis, **Sermones vademecum de tempore et de sanctis**, Strasbourg?, 1492?
37. Laskoi Osvát, **Sermones dominicales**, Hagenau [Haga], 1498.
38. **Missale Ecclesiae Strigoniensis**, Venetiis [Veneția], 1507.
39. **Tetraevanghel românesc**, Brașov, 1561.
40. **Noul Testament**, Bălgrad [Alba Iulia], 1648.
41. **Uj Testamentoma**, Amstelodamban [Amsterdam], 1687.
42. **Biblia**, București, 1688.
43. **Triodul săptămânii mari**, București, 1726.
44. **Strastnic**, Blaj, 1753.
45. **Liturghii**, Blaj, 1756.
46. Aaron Vasile, **Patima și moartea Domnului și Mântuitorului nostru Isus Hristos**, Sibiu [Sibiu], 1808.
47. Petru Maior, **Prediche sau Învățăture la toate duminicile și sărbătorile anului**, Buda, 1810.
48. **Cuvântare despre posturile Besearicii grecești a Răsăritului**, Buda, 1828.
49. Nemes János, **Néhai hidvégi idősb Nemes János jegyzőkönyveiből**, s.l., 1793.
50. **Napló és jegyzőkönyv**, s.l., 1832-1833.
51. Halmágyi István, **Naplója**, vol. I, s.l., 1762.
52. **Szakácskönyv**, s.l., sec.XVIII.
53. **Szakácskönyv**, s.l., sec.XVIII-XIX.
54. Szatmári Zsuzsa, **Szakácskönyv**, s.l., 1805.
55. **Szakácskönyv**, s.l., sec.XIX.
56. Gyulai Ferenczné, **Koch Buch**, s.l., sec.XIX.
57. C.S.Nicolaescu, **Ouă încondeiate**, Craiova, 1927.
58. Tészabo Júlia, **Nagy húsvéti képeskönyv**, Budapest, 1990.
59. Maria Panaitescu, **Colecție de ouă încondeiate**, s.l., s.a.

Explicit hic totum!

Expoziția de manuscrise de sec. XVI-XVIII în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”

*Homo scribens: genurile memoriei și tipologia scrierii
în secolele al XVI-XVIII-lea
(Homo scribens: emlékezéskultúra és íráshasználati-szokások
a XVI-XVIII században.)*

Judit Kolumbán¹
B.C.U. – Cluj

Expoziția a fost organizată cu ocazia conferinței *Memorialistică și devoțiune în secolele XVI-XVIII (Emlékirat-irodalom és devóció a XVI-XVIII században)*, inițiată de către Catedra de Literatură Maghiară Veche și a fost menită să ofere suport ilustrativ tematicii conferinței.

Expoziția deschisă la departamentul de Colecții Speciale a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” aduce în atenția vizitatorilor ei manuscrise și tipărituri cu însemnări, aparținând genurilor memorialisticii.

Au fost expuse 53 de piese, între care manuscrise originale și copii, precum și materiale ilustrative, organizate în trei categorii:

În prima categorie am inclus: cronică, jurnale, memorii, ordonate cronologic, prezentând, în ansamblu, genurile literaturii memorialistice. Printre ele aș accentua cronică *Asediul Oradei*, a lui János Szalárdi, care relevă date importante referitoare la evenimentele din 1662. Tot în această categorie este expus jurnalul lui György Wass, memoriile lui Frenenc Szakál (1657-1726 után), și ale lui György Rettegi (1718?-1786), memoriu care constituie o reprezentare fidelă a opiniei nobilimii de mijloc, din provincie, referitoare la evenimentele istorice contemporane, imediat următoare instaurării regimului habsburgic în Transilvania.

A doua categorie de documente s-a axat asupra clasicilor memorialisticii transilvănene. În această categorie sunt expuse autobiografiile lui János Kemény, Miklós Bethlen, Mihály Cserei și Kata Árva Bethlen. *Historia* și *Biographia* lui János Kemény (1607-1662) sunt de fapt lucrări identice, copiate în perioade diferite. Exemplarul, intitulat *Historia* este o copie realizată în sec. al XVIII-lea iar însemnarea de posesor pe coperta interioară a manuscrisului: „Ex libris est Sigismundi Enyedi ab A(nn)o 1756.” relevă o informație semnificativă referitoare la apartenența volumului iar *Biographia* a fost copiată în anul 1807.

Din lucrările lui Miklós Bethlen sunt expuse trei copii manuscrise datând din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Primul este *Autobiographia* contelui, un coligat care cuprinde atât biografia cât și unele dintre lucrările lui M. Bethlen și este o copie realizată în sec. al XIX-lea.

Un alt exemplar demn de menționat este o copie din 1770, cu pagina de titlu ornată cu mână și cu însemnarea decoratorului acestuia: „Franciscus Domokos De Also-Tsernaton,” precum și un ex-libris tampon al posesorului ulterior, “B. Horváth J.”

Lucrarea intitulată *Historia* a lui Mihály Cserei (1668-1756) a fost scrisă în exil la Brașov și prezintă evenimentele istorice ale Transilvaniei între anii 1661-1712. În lucrare se conturează totodată și profilul istoricului protestant, pro-habsburgic. Exemplarul nr. 30 din anexă este o copie realizată de către „Petrus Istvánffi de Csik Sz Király”, însemnare de posesor, lângă care se regăsește și o „însemnare-testament” referitoare la soarta manuscrisului, după decesul lui. Prin acest testament el lasă manuscrisul drept moștenire fiului său László Istvánffi, iar în cazul lipsei acestuia, din motive de serviciu, proprietarul decide ca următorul posesor să devină fratele lui, Tamás Istvánffi.

Descrierea propriei vieți a lui Kata Árva Bethlen este o lucrare începută în 1744 și continuată până la decesul autoarei (1759). După o viață zbuciumată autoarea își scrie autobiografia din care reiese drama unei persoane care își pierde doi soți și cinci copii. Acestor drame li se alătură

¹ E-mail: mihalyjudit@yahoo.com

și conflictele interconfesionale. Din cauza religiei protestante pe care o susține cu fermitate ea ajunge să fie privată de către rudele ei catolice de cei doi copii ai săi, născuți din prima căsnicie. Prima ediție a acestui manuscris este din anul 1762. Exemplarul expus are mai puține pagini decât varianta publicată în 1762 și este transcris de către Péter Bod.

A treia grupă a documentelor expuse este formată din calendare cu însemnări, referitoare la viața personală și familială a autorilor, însemnări care sunt concepute mai ales după tipologia jurnalelor.

În *Calendarul din 1551* a lui *Eberus Paulus* – un posesor al calendarului din sec. al XVIII-lea – ne informează despre nașterea fiicei sale: „Hoc die nascitur Anna Tetsi circa horam noctis 1am, Anno 1760”. Iar într-un alt calendar găsim chiar numele instituției posesoare: „Tanacze”, (adică: „al Consiliului”).

Însemnările omului politic, Mihály Cserei se regăsesc în mai multe calendare expuse. Însemnările se referă mai ales la viața personală, la activitățile uzuale și călătoriile ale posesorului care sunt, deci, relevante pe paginile acestor calendare.

Toate aceste manuscrise aparținând genurilor memorialisticii sunt surse istorice importante, fiind grăitoare cu privire la viața culturală, socială ale secolelor respective, permițându-ne și explorarea lor științifică mai aprofundată.

Hic incipit catalogus:

1. Székely István, **Krónikájának folytatása 1558-1601**, s.l., s.a.
2. Borsos Sebestyén, **Krónikája Erdély történeteiről 1490-1584**, s.l., XVIII.sz.
3. Mikó Ferencz, hidvégi, **Erdélyben maga életében történt dolgokról írt historiája 1594-1613, Bíró Sámuel folytatásával, 1613 augusztus végéig**, s.l., XVIII.sz.
4. Borsos Sebestyén, **Krónikája Erdély történeteiről 1490-1584**, s.l., XVIII.sz.
5. Toldalaghi Mihály, **Követségi naplója és jelentései Bethlen Gáborhoz**, s.l., 1627.
6. Rhédei László, gr., **Naplókönyve 1653-1656**, s.l., 1653-1656.
7. Lipcsei György, **Naplófeljegyzései**, s.l., XVII. sz.
8. Enyedi István, **II. Rákóczi György fejedelem veszedelmeiről 1657-1660**, s.l., 1720-1743.
9. Rosnyai Dávid, **Diáriuma 1667-től**, s.l., XVII. sz.
10. **Description exacte des royaumes de Hongria et Dalmatie, etc. : et gravees en cuivre par Gaspar Bouttats**, Anvers, 1668.
11. Szalárdy János, **Várad ostroma. 1662**, s.l., XVIII. sz.
12. Rosnyai Dávid, **Diáriuma 1667-től**, s.l., XVIII. sz.
13. Bornemissza Anna, **Gazdasági naplója 1667-1672**, s.l., XVII. sz.
14. Thököly Imre, **Naplója 1676-1678**, s.l., XVIII. sz.
15. Göncz-Ruszkai Kornis Gáspár, **Naplója 1678-1683**, s.l., 1678-1683.
16. Inczédy József, **Emlékirata 1688-1710**, s.l., 1688-1710.
17. Apaffy Mihály II, **Diarium de anni 1690-1694**, s.l., XIX. sz.
18. Komáromi János, **Diariumja és Experientiája 1697. okt. 8. – 1705. szept. 13**, s.l., 1856.
19. Wass Georgius, **Diarium Viennense 1698-1702**, s.l., 1698-1702.
20. Szakál Ferenc, **Naplója 1698-1718**, s.l., 1847.
21. Rettegi György, **Emlékirata 1718-1777**, s.l., 1718-1777.
22. Ikafalvi János, **Vegyes naplójegyzetei 1747-1759**, s.l., XIX.sz.
23. Tekerőpataki Gáborfi István, **Naplója 1744-1764**, s.l., 1744-1764
24. Kemény János fejedelem, **Históriája**, s.l., XVIII. sz.
25. Johannis Kemény, **Biographia**, s.l., 1807.
26. Johannis Kemény, **fotografie**, s.l., s.a.
27. Gróf Bethlen Miklós, **Önéletírása, Sudores et cruces Nicolai Bethlen**, s.l., XIX. sz.
28. Bethlen Miklós, **Művei**, s.l., 1770.
29. Bethlen Miklós, gr., **Élete**, s.l., XVIII. sz.
30. Cserei Mihály, **Históriája**, s.l., XVIII. sz.

31. Cserei Mihály, **Históriája**, s.l., XVIII. sz.
32. Bethlen Kata, **Életének rövid le írása**, s.l., XVIII. sz.
33. Bod Péter, **Narratio de vita**, s.l., XVIII. sz.
34. Eberus Palulus, **Calendarium historicum**. Vitebergae, 1551.
35. Eberus Palulus, **Calendarium historicum**. Vitebergae, 1571.
36. Eberus Palulus, **Calendarium historicum**. Vitebergae, 1559.
37. Eberus Palulus, **Calendarium historicum**. Vitebergae, 1551.
38. Cluj-Napoca, **litografie**, s.l., sec. XIX-lea.
38. **Erdélyi Kalendárium, 1798. esztendőre**, Szeben, Kolozsvár, s.a.
39. **Erdélyi Kalendárium, 1800. esztendőre**, Kolozsvár, s.a.
40. **Erdélyi Kalendárium, 1797. esztendőre**, Szeben, Kolozsvár, s.a.
41. **Kalendárium az 1632-es esztendőre**, Kolozsvár, s.a.
42. **Kalendárium az 1678-as esztendőre**, Lócse, s.a.
43. **Kalendárium az 1681-as esztendőre**, Lócse, s.a.
44. **Kalendárium az 1692-es esztendőre**, Lócse, s.a.
45. **Kalendárium az 1690-es esztendőre**, Kolozsvár, s.a.
46. **Kalendárium az 1691-es esztendőre**, Lócse, s.a.
47. **Kalendárium az 1692-es esztendőre**, Kolozsvár, s.a.
48. **Kalendárium az 1693-as esztendőre**, Kolozsvár, s.a.
49. **Kalendárium az 1694-es esztendőre**, Kolozsvár, s.a.
50. **Kalendárium az 1695-ös esztendőre**, Kolozsvár, s.a.
51. **Kalendárium az 1697-es esztendőre**, Kolozsvár, s.a.
52. **Kalendárium az 1698-as esztendőre**, Kolozsvár, s.a.

Hic explicit totum !

Bibliografie:

- Kovács Kiss Gyöngy: *A Habsburg-uralom erdélyi kiteljesedésének folyamata a korabeli magyar irodalom láttatásában, Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2000.*
- Tóth Zsombor: *Homo scribens: Megjegyzések a kora újkori magyar és latin kalendáriumokba feljegyzett élettörténetekhez (manuscris.)*

„Cartea cărților” – Memoria credinței
Expoziție (10.02-25.02.2005)

Meda-Diana Hotea¹
B.C.U. – Cluj

Tema expoziției ne-a fost sugerată de reiterarea clasicei sintagme din **Evangelia Sfântului Apostol Ioan, 1,1**: *La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul*”, acel cuvânt pe care încercăm să-l pătrundem, să ni-l aducem aproape, iar pentru a-l „proteja” și păstra îl „îmbrăcăm” în carte. Este un efort în care oamenii s-au identificat pe parcursul secolelor, iar expresia lui cea mai elocventă este **Biblia**, cartea cărților.

Mesajul pe care am dorit să-l transmitem, dincolo de invitația la aplecarea spre exegeza biblică, este unul ce vizează apelul la memorie: să vedem **Biblia** așa cum și-au imaginat-o predecesorii noștri. Drumul pe care l-am propus spre a fi parcurs s-a derulat la nivel cronologic de-a lungul secolelor XV-XXI, timp în care **Biblia** ni se înfățișează sub diverse aspecte: copiată sau imprimată pe suporturi tradiționale (pergament, hârtie) sau inscripționată pe suport electronic; de la formatul *in folio* al incunabulului la cel liliput al exemplarului bibliofil sau ultracontemporanul CD-ROM. Diversificarea formatului și evoluția acestuia spre o mărime care facilitează utilizarea textului reflectă lectura **Biblii** ca segment al vieții private, dincolo de citirea fragmentară a textului în cadrul oficiilor liturgice. Acest fapt a fost facilitat sub impactul Reformei care a inițiat traducerea cărții sfinte în limbile vernaculare. Astfel, putem identifica un traseu lingvistic larg: ebraică, latină, germană, maghiară, română, franceză, engleză.

Expoziția a întrunit 54 piese și am dori să menționăm cu precădere ediția facsimil a **Biblii** lui Gutenberg cunoscută și sub denominația de *Biblia cu 42 de rânduri* sau *Biblia Mazarin*; edițiile rare ale **Biblii** traduse de Martin Luther; prima ediție integrală a **Biblii** în limba română tipărită la București în 1688 sub patronajul domnitorului Șerban Cantacuzino, în traducerea fraților Șerban și Radu Greceanu.

Atenția deosebită de care s-a bucurat **Biblia** este exprimată și de legăturile artistice care îmbină caietele textului. Amintim aici emblema legătorilor atelierelor clujene reprezentată de motivul garoafei sau ferecătura în colțari de argint a exemplarului **Noului Testament** imprimat la Amsterdam în 1687.

Un loc aparte îl ocupă gravurile care însoțesc textul și ne oprim îndeosebi asupra exemplarului tipărit la Nürnberg în anul 1692 ilustrat cu gravuri în oțel executate în atelierul lui Nicolai Vischer din Amsterdam după desenele lui Rubens, Jordaens, Bryn, Pieter de Jade.

Hic in incipit catalogus:

1. **Biblia scholia**, s.l., sec.XV.
2. **Novum Testamentum**, s.l., sec. XV.
3. **Biblia latina**, s.l., 1450-1455. Ediție facsimil.
4. **Biblia latina**, Nurenbergae [Nürnberg], 1478.
5. **Biblia sacra**, Norembergae, [Nürnberg], 1527.
6. **Biblia alphabetica**, Coloniae [Köln], 1535.
7. **Uj Testamentum**, Uj Szigethben [Ujsziget], 1541.
8. **Biblia**, Colosvarba [Cluj], 1552.
9. **Heilige Schrift**, Wittemberg, 1567.
10. **Biblia latina**, Venetus [Veneția], 1571.
11. **Nouum Testamentum**, Lutetiae [Paris], 1569.
12. **Biblia**, Wittemberg, 1589.

¹ E-mail: meda@bcucluj.ro

13. **Az Szent Biblia**, Vizsoly, 1590.
14. **Szent Biblia**, Oppenheimuban [Oppenheim], 1612.
15. **Testamentum Novum**, Hanoviae [Hanau], 1602.
16. **La Bible**, Geneve [Geneva], 1622.
17. **Biblia Sacra**, Lugduni [Lyon], 1613.
18. **Biblia Sacra**, Venetiis [Veneția], 1627.
19. **Biblia Sacra**, Londini [Londra], 1640.
20. **Szent Biblia**, Amstelodamban [Amsterdam], 1645.
21. **Noul Testament**, Bălgrad [Alba Iulia], 1648.
22. **Noul Testament**, Bălgrad [Alba Iulia], 1648. Ediție facsimil.
23. **Uj Testamentoma**, Amstelodamban [Amsterdam], 1687.
24. **Szent Biblia**, Varadon [Oradea], 1661.
25. **Biblia**, București, 1688.
26. **Biblia**, București, 1688. Ediție facsimil.
27. **Heilige Schrift**, tom II, Nürnberg [Nürnberg], 1692.
28. **Biblia hebraica**, Amstelaedami et Ultrajecti [Amsterdam, Utrecht], 1705.
29. **La Sainte Bible**, tom I, Amsterdam 1707.
30. **La Sainte Bible**, tom II, Amsterdam 1707.
31. **Astvadzașunci [Biblia armeană]**, s.l., 1735.
32. **Biblia**, Bugel [Biella], 1751.
33. **Biblia Sacra**, Venetiis [Veneția], 1763.
34. **Szent Biblia**, Basileaban [Basel], 1764.
35. **Szent Biblia**, Basileaban [Basel], 1770.
36. **Biblia**, Blaj, 1795.
37. **Biblia**, Blaj, 1795. Ediție facsimil.
38. **Noul Testament**, Sankt-Petersburg, 1817.
39. **Noul Testament**, Mănăstirea Neamțul, 1818.
40. **Biblia**, Sankt-Petersburg, 1817.
41. **Noul Testament**, Sankt-Petersburg, 1819.
42. **Szent Biblia**, Pesten, 1837.
43. **The Holy Bible**, Glasgow, 1896.
44. **Biblia**, Sibiu, 1856-1858.
45. **Biblia Sacra**, Paris, 1858.
46. **Les grandes heures de la Bible**, Paris, 1973.
47. **Die Bibel**, Frankfurt am Main, 1988.
48. **Biblia**, București, 1988.
49. **La Bible de Jérusalem**, Paris, 1988.
50. **Biblia**, Rimini, 1990.
51. **Hebrew Bible**, Jerusalem, 1990.
52. **Noul Testament**, Oradea, 1995.
53. **Biblia**, București, 2001.
54. **Biblia**, București, 2004. Ediție pe suport electronic – CD-Rom.

Explicit hic totum!

Clădirile clujene sau martorii tăcuți

Raluca Soare¹
B.C.U. – Cluj

Teatrul Național și Opera Română, Complexul Clinicilor, Teatrul și Opera Maghiară, Biserica și Mănăstirea Franciscană, Biserica Reformată, Biserica Sf. Mihail, Palatul Bánffy, Bastionul Croitorilor, Sinagoga Neologă, Palatul Justiției, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Clădirea Universității Babeș-Bolyai, Biblioteca Centrală Universitară sunt asemenea unor martori tăcuți, nepăsători pentru trecătorii grăbiți, obișnuiți și saturați de același peisaj, dar revelatori ai istoriei locale, ai istoriei mentalităților pentru aceia care vor să vadă „în ele” nu doar simple clădiri.

Biblioteca Centrală Universitară din Cluj reprezintă un astfel de martor, iar volumul cu același nume, apărut la Editura Alma Mater, sub semnătura arhitectului Gheorghe Vais², captează atenția oricărei persoane pentru care clădirea situată pe latura vestică a fostei *Piețe Arany János*, aflată la intersecția străzilor Clinicilor și Babeș nu reprezintă o necunoscută sau un monument-obiectiv turistic ci, din contră, un element al vieții cotidiene, un element al vieții studențești, unul al amintirilor, o „informație” care așteaptă să fie valorificată.

Trecând însă peste nota de subiectivism pe care receptarea unei astfel de lucrări o impune, cred, oricărui angajat al instituției pe care o găzduiește clădirea, descrisă în cele 142 de pagini ale cărții, pot afirma că, încă de la început cititorul este atras în atmosfera arhitecturală a începutului veacului XX, o dată cu prezentarea detaliată a celor opt proiecte propuse inițial pentru construirea unei clădiri ce urma să adăpostească atât biblioteca Universității cât și biblioteca Muzeului Ardelean. Trebuie precizat faptul că inițial clădirea a fost gândită cu o funcționalitate specifică de bibliotecă, printre puținele la aceea vreme și în special pe teritoriul actual al României construite drept biblioteci de acest gen, exceptând locații precum Biblioteca Teleki din Tg. Mureș și Biblioteca Batthyaneum din Alba-Iulia. Prima a fost construită între anii 1799-1808, după planurile arhitectului vienez Ignatz Schlaff, de către contele Samuel Teleki, iar cea de-a doua clădire a fost preluată în anul 1792 și transformată în bibliotecă și sediu al Institutului Cărturăresc de către episcopul Batthyányi. Nici măcar Biblioteca Academiei Române nu avea un spațiu special destinat unei biblioteci, construcția acestuia începând abia în 1927-1928³, deci la aproape două decenii după începerea construcției pentru Biblioteca Universității din Cluj.

Proiectul Kesselbauer Ágoston, Proiectul Kismarty-Lechner Jenő – Warga László, Proiectul Korb Flóris – Giergel Kálmán, Proiectul Komor Marcell – Jakob Dezső, Proiectul Láng Adolf, Proiectul Orth Ambrus – Somló Emil, Proiectul Sebestyén Artúr, Proiectul Villányi János – Hajós Alfréd sunt titlurile proiectelor inițiale propuse pentru construcția clădirii și totodată subtitluri pentru *Concursul de Proiecte*, prin intermediul căruia autorul comentează, folosind într-o mai mică măsură, un limbaj arhitectonic și tehnic, funcționalitatea planurilor propuse în cadrul concursului, fără a neglija impactul vizual al acestora. Imagini care conțin planurile pe diferite etaje și din diferite unghiuri de vedere sunt postate cu generozitate pe parcursul capitolului, ca de altfel și pe parcursul întregii lucrări, cititorul reușind în acest fel să înțeleagă importanța care a fost conferită acțiunii de construire a bibliotecii. Această „atmosferă arhitecturală” este completată însă de autor de una istorică, în care sunt explicate și motivele pentru care se impunea construirea unei astfel de clădiri, motivația amplasării sale în acel spațiu al orașului.

Considerate insuficiente sau mai exact inadecvate pentru o clădire ce urma să adăpostească această bibliotecă, planurilor propuse li s-au succedat alte trei, dintre care 2 sunt descrise în volumul de față. Etapa a doua a concursului a fost susținută de planurile tandemurilor Orth – Somló și Korb

¹ E-mail: ralusoare@bcucluj.ro

² Gheorghe Vais, *Biblioteca Centrală Universitară Cluj 1906-1909*. Editura Alma Mater: Cluj-Napoca, 2006.

³ Sîrghie Anca, *Pagini din Istoria bibliotecilor – Sibiu*: Ed. Alma Mater, 2003, p. 164

– Giergl. Alegerea proiectului ultimilor doi probabil că nu este chiar întâmplătoare, având în vedere că ei proiectaseră și Complexul Clinicilor, lucru de altfel subliniat în cadrul lucrării.

Modificările pe care le-a suferit proiectul din momentul acceptării lui drept câștigător al concursului și până la finalizarea sa, sunt descrise în două capitole distincte, obiectiv intitulat *Proiectul de Execuție și Execuția clădirii*.

Pornindu-se așadar de la exerciții de imaginație, în care lectorul își poate închipui cum anume ar fi arătat clădirea bibliotecii în condițiile unei alte alegeri a factorilor de decizie de la acea vreme, se ajunge într-o fază a comparațiilor, o dată cu studierea funcționalității spațiilor bibliotecii, așa cum au fost ele concepute inițial, în cadrul capitolului *Unitățile Funcționale*: unitatea funcțională a spațiilor de lectură, a spațiilor de depozitare, a celor conexe, administrative, auxiliare, de primire și de circulație, toate constituind descrieri distincte în cadrul volumului.

Chiar dacă predomină descrierile tehnice însoțite de imagini și scheme, deși există un capitol destinat elementelor de limbaj arhitectural, de îmbinarea stilului baroc și secession, de amprenta pe care cei doi arhitecți Korb și Giergl și-au impus-o, cred ca această lucrare nu este destinată doar celor care studiază arhitectura, ci și celor care studiază istoria, celor care sunt interesați de peisagistica urbana, în special a Clujului. Lucrarea nu se dorește însă a fi o prezentare istorică a locului și a faptelor, a personalităților, decât în măsura în care numele lor se leagă de construcția clădirii bibliotecii, iar valoarea sa este constituită tocmai prin ipostaza privirii unei biblioteci dintr-un alt punct de vedere al spațiului său.

Analiza construcției bibliotecii realizată într-o perioadă scurtă, anii 1906-1909, perioadă reliefată prin titlul lucrării, pare a fi un inconvenient, peste care însă se poate trece prin compensare, avându-se în vedere că modificările pe care biblioteca le-a suferit de-a lungul vremii sunt observate și evidențiate cu ajutorul unor comparații

Datorită informațiilor pe care le aduce, dar și segmentului de istorie a bibliotecii clujene proiectate de Korb și Giergl, care nu fac intenționat obiectul analizei lucrării și care invită la noi cercetări, *Biblioteca Centrală Universitară Cluj 1906-1909* este o lucrare care merită consultată, merită citită și studiată, tocmai datorită perspectivei din care biblioteca este privită.

„Istoric”, este de fapt o istorie a conturării ideii arhitectural-instituționale a bibliotecii și o istorie a contracției sale. Adică o „istorie” a procesului prin care – arhitectural și instituțional – „clădirea” și „instituția” Bibliotecii se întemeiază și inserează în timpul spațiului.

(Despre) Managementul construcțiilor de biblioteci¹
- recenzie și marginalii -

Adrian Grănescu²
Biblioteca Județeană „O. Goga” – Cluj

Lucrarea dorește să fie exact așa cum o anunță titlul ei,³ o carte adunînd⁴ sintetic toate „problemele” ce pot apărea (unui conducător, unei echipe manageriale) din momentul apariției oportunității unei construcții, a desfășurării ei, a finalizării. Nimeni nu se îndoiește însă de faptul că pregătirea teoretică a unui specialist în biblioteconomie trebuie să conțină și astfel de lucrări. Despre utilitatea ei, despre modul în care a fost sau nu de ajutor (practic sau, cel puțin, teoretic) alții decît noi, ar putea da mărturie. Este și părerea noastră pentru care am salutat de la început publicarea acestei cărți.

Într-o „dedicație” intitulată *Note preliminare*, Doina Popa, președintele asociației sub a cărei egidă s-a publicat traducerea românească, spune: „Cartea de față se constituie într-o pledoarie documentată și convingătoare – singulară în peisajul biblioteconomic românesc – pentru mai justa valorizare a spațiului de bibliotecă și a importanței acestuia. Ea continuă seria lucrărilor din literatura de specialitate traduse și publicate de către Asociația Națională a Bibliotecarilor și a Bibliotecilor Publice din România spre folosul bibliotecilor și a profesioniștilor lor.”

Cîteva pagini mai departe, Victoria Dumitrescu, traducătoarea cărții o caracterizează: „Unele dintre primele întrebări, pentru care orice proiect de construcție, modernizare sau extindere de biblioteci trebuie să găsească răspunsuri adecvate, sunt următoarele: Există, în lumea bibliotecară sau în administrația serviciilor publice, suficiente informații sau surse de informații referitoare la acest tip de operațiuni Există expertiza necesară, în acest scop? Se pot angaja consultanți, cu suficientă experiență în materie? Există asemenea specialiști, în zona respectivă Se pot obține fonduri suficiente pentru finalizarea unor asemenea proiecte și pentru exploatarea lor ulterioară? Sunt pregătiți bibliotecarii să-și asume responsabilitățile presupuse de calitatea de parteneri și beneficiari ai rezultatelor acestor proiecte? La aceste întrebări, cartea de față formulează răspunsuri relevante, bazate pe experiența concretă a autoarei [...] ea însăși bibliotecară, implicată în proiecte de construcții, renovare sau extindere de biblioteci.”

Managementul construcțiilor de biblioteci este o lucrare ce constituie o foarte plăcută lectură (în ciuda titlului care anunță un subiect de obicei „sec”, „îngust”) pentru toți cei care se apleacă asupra ei este *Managementul construcției de biblioteci* : „vom întîlni și conflicte de opinii, unii bibliotecari făcînd afirmații pe care alții le contrazic. Aceasta se datorează marii diversități de roluri, pe care biblioteca trebuie să le joace în lumea modernă. Biblioteca de azi este locul de întîlnire al comunității, centru de informare, depozit de cărți și materiale audio și video, realizatoare a unor produse de informații sau programe culturale importante pentru localitate.” Tocmai pentru că această carte adună concluzii de o „viață” ale unor bibliotecari experimentați o face și mai interesantă, captivantă pentru orice slujitor al cărții. Ne aflăm în fața unui ghid, a unei călăuze

¹ Jeannette Woodward, **Biblioteca secolului XXI. Managementul construcțiilor de biblioteci**, traducere dr. Victoria Dumitrescu, consultanți de specialitate: dr. Emil Barbu Popescu, arhitect, dr. Hermina G. B. Angheliescu, Grinta, Cluj-Napoca, 2005, 204 pag.

² E-mail: adig@bjc.ro

³ Autorul utilizează din proprie decizie „vechiul” sistem ortografic. (Nota red.)

⁴ Spre deosebire de această carte teoretică, generală, și o altă lucrare a inspirat bibliotecarii noștri de la *Biblioteca Județeană „Octavian Goga”*; colega noastră Tatiana Costiuc a adus versiunea rusească a unei cărți franțuzești: Jaqueline Gascuel, **Un espace pour le livre. Guide à l'intention de tous ceux qui construisent, aménagent ou rénovent une bibliothèque, Постранство для книги [...]**, „Rudomino”, Moskva, 1995, 303 pag. Această carte este cît se poate de „concretă”. Am putea-o numi, fără să greșim, un ghid practic. A fost concepută să conțină ilustrații (fotografii, desene, scheme) și, în general, soluțiile sînt gîndite și exemplificate prin cazuri deja finalizate. Nu vrem să ne întrebăm aici care tip de carte este mai apropiat, mai dorit de cititor (indiferent de pregătire). În fond, pentru cei interesați, considerăm că ar fi o lucrare complementară celeilalte.

pentru un bibliotecar (neapărat bibliotecar, adică specialist, cu „vechime”, cu studii suplimentare de specialitate) manager pus în situația (rară dar fericită) de a-și conduce, de a-și regiza construcția (pentru care va binemerita, mai târziu, de la semenii săi). Totul este ca cei cărora le este dedicată să prezinte interes, să aibă curiozitatea (vie) pentru conținutul cărții, în cel mai rău caz, s-o accepte ca pe un simplu schimb de experiențe (ce trebuie ascultat sau chiar, de ce nu, urmat), dacă nu vor s-o ia ca pe un bun și sincer îndrumător. Căci ea este scrisă și din dorința de-a transmite cunoștințe, pentru ca cei care vor fi confrunțați cu experiențe identice să nu porceadă de la capăt (inventînd, sau, mai corect, reinventînd, cum se spune, „mersul pe jos”), ci să „construiască” pe un fundament deja existent.

Primul capitol: *Pregătirea unui proiect de construcție pentru o bibliotecă* începe cu toate activitățile preliminare ce trebuie să ducă la conștientizarea importanței proiectului, la o argumentație foarte bogată, la o cunoaștere din toate unghiurile și punctele de vedere a demersului. Fiecare subcapitol este un pas ce trebuie străbătut (iată-le, să le amintim: Sfera de autoritate a bibliotecarului; Distribuția responsabilităților; Identificarea persoanelor cheie și comunicarea cu acestea; Cum trebuie argumentată cererea de fonduri necesare construcției unei noi biblioteci; Continuitate și consecvență în pregătirea și finalizarea proiectului; Funcționarea eficientă într-un mediu cu mare încărcătură politică; Stabilirea liniilor de comunicare; Proiectul construcției unei biblioteci este o realizare de grup; Pregătirea aptitudinilor necesare implicării în proiect; Cunoașteți pe cei ce finanțează instituția; Cunoașterea complexității unei clădiri moderne) spre a se ajunge la momentul următor, cel de-al doilea capitol: *Lumea arhitecților și antreprenorilor*. Acesta conține subcapitolele: Derularea construcției; Ce trebuie să știe arhitecții ?; Ce trebuie să cereți arhitecților; Lumea antreprenorilor; Sistemul de furnizare a proiectului de construcție; Alegerea echipei de proiectare-execuție pentru renovarea sau modificarea unei structuri existente; Angajarea unui supraveghetor specialist în construcții; Urmărirea derulării proiectului.

În al treilea capitol, *Pregătirea proiectului*, se ajunge (finalmente) la primele rezultate palpabile, proiectul, planul desenat al viitorului edificiu – în fond, un document „istoric”, peste timpuri, probînd „începuturile” clădirii, eventual, variante arhitectonice, care au fost părăsite sau schimbate etc. Temele tratate în acest capitol sînt: Tendințe actuale în organizarea și funcționarea bibliotecii; Planificarea pentru viitor; Planificarea în condiții de restricții bugetare; Amplasamentul construcției; Utilizarea în comun a unor complexe de servicii; Cerințele organizării spațiului interior; Planificarea unui proiect de renovare, extindere sau modificare a bibliotecii existente.

Al patrulea capitol se referă la *Exteriorul clădirii*, forma (exterioară) în care va intra edificiul în conștiința comunității, a tuturor celor care o vor cunoaște... Subcapitole: Materialele exterioare; Proiectarea acoperișului; Toată lumea dorește un atrium, cu excepția bibliotecarilor; Intrarea în bibliotecă. În următorul capitol (al cincilea) se vorbește despre *Cerințe ale mediului și factorului uman* (Instalații de iluminat; Randamentul instalației electrice în noile construcții; Eficiența energetică în clădirile vechi; Facilități de acces pentru persoanele cu handicap; Bibliografie). Apoi în cel de-al șaselea capitol *Tehnologia și infrastructura clădirilor moderne* se ia cunoștință cu aspectele cele mai importante care definesc o bibliotecă modernă (teme tratate: Tehnologia în bibliotecile de astăzi; Planificarea pentru evoluțiile viitoare ale IT; Telecomunicațiile și bibliotecă modernă; Sistemul electric; Sistemele de climatizare (încălzire/răcire/ventilație); Controlul umidității; Mucegaiul și sporii; Izolația fonică).

Un capitol important și care nu poate fi neglijat este: *Problematika securității și siguranței în biblioteci* (Siguranța împotriva incendiilor; Prevenirea și intervenția în caz de dezastre). Antepenultimul capitol se ocupă de *Pardoseli, tapete și mobilier* (Selectarea materialelor pentru pardoseli; Tapete. Zugrăveli; Selectarea mobilierului). Urmează apoi un capitol important *Depășirea fazei de construcție a noii biblioteci* (Programele de renovare sau extindere; Sistemele de orientare în bibliotecă). Ultimul capitol, la fel de interesant, ca și celelalte tratează despre *Mutarea și instalarea bibliotecii în spațiul nou construit* (Mutarea în noua clădire; Aspecte referitoare la sănătatea noii clădiri; Acomodarea cu noul spațiu; Evoluția clădirii spre o stare funcțională; Coordonatorul clădirii; Mucegaiul și igrasia). Cîteva capitole conțin bibliografie (americană) de

specialitate, un semn, o dovadă despre preocuparea multor profesioniști ai cărții și a informației pentru acest important „segment” al vieții bibliotecare.

Așa cum spuneam mai înainte lectura cărții, întreprinsă și numai din simplă curiozitate profesională, este plăcută sistematizînd puncte de vedere existente, ajutînd, ordonînd, credem noi, problematica ce i se deschide celui confruntat cu construcția edificiului cultural. Așa cum arăta traducătoarea, cartea: „este rodul unei munci în echipă, guvernată de spiritul de asociere, inițiativă și responsabilitate ce caracterizează lumea americană. Ea este, în același timp, rodul dialogului și comunicării între participanții la conceperea și finalizarea unor asemenea proiecte (bibliotecari, arhitecți, constructori, planificatori urbani, cetățeni, administrație, politicieni), în jurul unei formule, în care se regăsesc idei, experiențe, soluții și situații specifice lumii bibliotecarilor.”

Considerăm că bibliografia românească de specialitate s-a îmbogățit cu această nouă apariție, chiar dacă, din păcate, nu vor fi puse în practică învățăturile, sfaturile ei, lectura va fi profitabilă.

De-a lungul timpului – chiar cu mult timp înainte de-a ști că voi ajunge bibliotecar – am fost în apropierea unor întâmplări ce se interferează sau devin complementare cărții despre care discutăm.

La sfîrșitul anilor '50 s-a început construirea unei noi aripi (adăpostind viitoare depozite) a Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj. Copil la școala primară fiind am auzit discuțiile celor mari în care se vorbea despre creșterea (continuă) a numărului cărților din zestrea bibliotecii, o situație „obiectivă”, a faptului că ea a fost prevăzută, gîndită la nivelul începutului de secol (al XX-lea). Am reținut observațiile malițioase ale celor mari legate de faptul că noua construcție trebuia să iasă în evidență (vizibil), mai ales ca o realizare a vremurilor noi (fapt relevant și prin placarea ei cu cărămizi aparente roșii și nu galbene și roșii, ca vechea clădire). Nepotrivirile continuă și pot fi văzute de orice privitor contemporan: o altă înălțime a clădirii, lipsa (supărătoare a) unui acoperiș identic cu cel al bibliotecii propriu-zise, ca să se poată armoniza. Astfel ea apare cu un acoperiș plat identic cu cel al blocurilor din cartiere, sau ca și în cunoscuta glumă cu Dr. Petru Groza care n-a mai avut bani din cauza crizei economice să-și finalizeze casa din Deva. Depozitul cel nou este, însă, funcțional și asta contează pînă la urmă. Totuși noua construcție, în opinia unor contemporani care au lucrat nemijlocit în incinta sa, n-a fost o realizare din cele mai fericite, soluțiile adoptate creînd „probleme” nu o dată... Nu este neapărat nevoie să rețineți aceste amintiri personale înregistrate prin „ochi de copil” căci, de fapt, am fost dus, la fața locului, ca să văd primul escavator din orașul nostru...

Cu puțini ani în urmă am avut ocazia să descopăr frunzărind o lucrare¹ un alt exemplu, mult mai fericit (arhitectonic, dar, în mod sigur, și funcțional): extinderea Bibliotecii Universitare din orașul Bergen – Norvegia. În monografia dedicată acestei instituții se poate vedea (într-o reproducere foto) imaginea inițială a bibliotecii în anul 1867: o clădire înaltă (centrală) mărginită de două corpuri mai mici. Fațada privită este o litera „T” așezată invers... În anul 1898 acestei construcții i s-au mai adăugat două corpuri identice celui central, forma clădirii, privită din același loc, devenind o litera E culcată. Clădirea în forma ei finală are un aspect unitar fără ca cel care o vede (dacă nu este avizat) să-și poată da seama că a fost extinsă în etape diferite, la mai mult de treizeci de ani distanță...

Mai tîrziu, pe la mijlocul anilor '70 însoțit de profesorul nostru, din anii de facultate, Mircea Zăciu, eu și cîțiva scriitori (tineri) debutanți (ai Editurii Dacia) ne îndreptam prin strada Mihail Kogălniceanu spre Liceul Ady-Șincai ca să participăm la o lansare de cărți a editurii (la care lucram pe acea vreme). În dreptul construcției deja terminate a Bibliotecii Academiei, domnul profesor ne-a vorbit foarte critic despre organele județene care au „tăiat” din start un etaj (sau cîteva etaje?) la această clădire, în ideea că „vă ajunge atîta”, ignorîndu-se *ab initio* necesitatea existenței unui spațiu de creștere, obligatoriu într-o bibliotecă ce se respectă. De altfel clădirea este amplasată (geografic) foarte bine, în „centrul” orașului, în apropierea Universității, în drumul studenților, a cadrelor didactice, a cercetătorilor. Arhitectonic n-are nimic în comun cu strada pe care este

¹ *Amor librorum nos unit. Universitetbiblioteket i Bergen 1825 – 1996*, Bergen, 1996, pag. 17 și 19.

amplasată, cum ar fi, de exemplu, *Arhivele Naționale* (din proximitatea sa) care se încadrează perfect.

Mulți ani mai târziu am aflat că edificiul (a cărei amplasare nu știu cum s-a făcut sau dacă aceasta a stîrnit sau nu controverse) s-a ridicat pe locul unei case istorice: casa ilustrului învățat iluminist ardelean Apáczai Csere János. Azi (ca și atunci) nimic nu indică acolo (sau prin jur) acest fapt.¹

Un publicist clujean pomenea într-un articol, apărut (deloc întîmplător) abia după moartea lui Traian Brad, despre faptul că acesta i-a declarat că amplasamentul noii clădiri a Bibliotecii Județene „Octavian Goga” din Cluj (marginal și nu central) nu-i aparține.²

În general multe biblioteci județene (sau de ranguri mai mici) create în regimul comunist în localitățile în care nu existau (vechi) biblioteci publice (cum ar fi fost *ASTRA* din Sibiu), moștenite de la vechiul regim s-au înființat în foste palate de justiție (în special) cu o activitate restrînsă sau chiar desființată, adaptîndu-se după condițiile existente (improprii de multe ori).

În urmă cu puțini ani, bibliotecii *ASTRA* din Sibiu i-a fost atribuită o clădire (neterminată) construită în chiar continuarea ei. Noua clădire (cu etaje nestructurate pe săli și încăperi) este foarte susceptibilă de-a fi adaptată necesităților unei biblioteci. În final rezultatul (inedit dar interesant) va fi o construcție monumentală, istorică adăpostind biblioteca (veche), „lipită” de o construcție nouă, modernă adăpostind secțiunile moderne ale acestei biblioteci. Arhitectonic vechea clădire își va păstra (nealterată) personalitatea sa, cea nouă (de o arhitectură vădit modernă) va conviețui cu cea inițială. Este și aceasta o posibilitate, o ipostază a creării (prin extindere) a unei biblioteci, exact așa cum susține încă din titlu lucrarea citată de noi la subsol: bibliotecile se construiesc (gîndite, create de la „zero”), se amenajează (în spații oferite, distribuite, mai mult sau mai puțin adecvate) sau se renovează.

Biblioteca Județeană din Cluj a avut o situație „mixtă”. Întîi și-a creat o sală de lectură, separată, mutîndu-se din Palatul de Justiție din Piața Ștefan cel Mare, pe strada Kogălniceanu, într-o clădire istorică, adecvată. Aceasta a fost recondiționată creîndu-se o ambianță potrivită lecturii. Ea este amplasată în plin centru al orașului, lîngă Universitatea Babeș-Bolyai, pe o stradă cu mai multe licee, foarte repede a reușit să-și creeze un public (adesea depășindu-i capacitățile) compus din elevi și studenți. A fost și continuă să fie o „soluție” cu adevărat miraculoasă. Celelalte secții s-au mutat în momentul finalizării (parțiale) a clădirii (centrale) din Calea Dorobanților (zona Mărăști).

Am avut ocazia să vizitez biblioteca județeană din orașul Szolnok (pe numele ei, *Verseyhy Ferenc Könyvtár*), un exemplu de bibliotecă care s-a mutat într-un spațiu „amenajat”: o clădire de sfîrșit de secol XIX, modernizată din toate punctele de vedere. Ea este amplasată în plin centru (civic) al orașului (vechi) într-o ambianță deosebită.

Cu ceva ani în urmă TV5 a transmis un film documentar despre mutarea Bibliotecii Naționale a Franței în noul său sediu. Filmul era o modalitate specifică acestui limbaj (imaginesonor) de-a transmite concluzii asemănătoare conținutului celor două cărți pomenite mai sus.

¹ Actuala clădire a fost terminată și „predată” în 1975. Pe locul ei, pînă atunci, pivnița casei a fost cea mai veche mărturie a străzii, fiind construită în secolul al XVI-lea. Deasupra ei s-au construit noi pereți. Pe la mijlocul secolului al XVI-lea aici a fost casa lui Szakács István. Între anii 1656-1659 aici a locuit Apáczai Csere János. Și-a trăit o parte din viața de familie și de aici a fost înmormîntat. Casa a rămas Parohiei Reformate și Colegiului pînă la mijlocul secolului trecut. După naționalizare și pînă la demolare ea a fost folosită de Arhivele de stat. Demolarea ei a stîrnit multe proteste, încercîndu-se salvarea clădirii, din păcate, fără rezultatele scontate. A se vedea lucrarea: Vincze Zoltán, *A Kolozsvári Farkas utca: művelődéstörténeti barangolás (Strada Kogălniceanu [Farkas] din Cluj), Kolozsvár (Cluj): o plimbare prin istoria sa culturală*, Stúdiom Könyvkiadó, 2003, p. 59. Într-un articol publicat în *Clujeanul* (Nr. 341/39;25 septembrie-1 octombrie 2006, Cluj, pag.18) arhitectul Vasile Mitrea spune: „Pentru construirea clădirii filialei Bibliotecii Academiei au fost demolate două construcții baroce [...]”.

² Constantin Mustață, *Traian Brad. Cînd plîng cărțile... II*, în *Adevărul de Cluj*, vineri 10 noiembrie 2006, pag. 4. În acest interviu fostul director al Bibliotecii Județene „Octavian Goga” arată, prezintă toate amplasamentele (dacă doriți, „locațiile” propuse și refuzate) pentru sediul (nou) al bibliotecii. De bine, de rău a fost acceptat și primit ultimul, adică cel din Calea Dorobanților, fiindcă era de dorit să se înceapă grabnic construcția... La rugămintea lui Traian Brad, reporterul i-a promis că va „peria” interviul, căci n-ar fi dorit să supere pe cei responsabili de această alegere... Acesta este motivul acestui interviu tardiv, inedit...

Înainte de-a încheia (dar nu în cele din urmă) cred că există și la noi suficientă experiență (în sensul tripletei: a construi, a amenaja, a renova) pentru a se putea scrie (cel puțin) o culegere de articole (dacă nu o „operă” de unic autor) sub acest titlu. Atât laudativ dar și critic. Dacă nu pentru a fi urmată, atunci cel puțin pentru o istorie românească a construcției, a managementului construcției de biblioteci.

**Mircea Popa: Andrei Veress – un bibliograf maghiar,
prieten al românilor
(Recenzie)**

*Maria-Stela Constantinescu-Matița¹
B.C.U. – Cluj*

Cartea începe cu un cuvânt înainte al autorului, pentru a ne introduce mai apoi într-o lume istorică și literară fascinantă, al celui care a fost marele istoric, erudit și bibliograf maghiar Andrei Veress: cel care „și-a trăit întreaga viață sub semnul colaborării româno-maghiare”. Cuvântul înainte – sau cum îi spune autorul: *Cuvânt lămuritor* – face o atrăgătoare descriere a unui loc, pe care el îl cunoaște din diferite scrieri și chiar din drumurile lui în acel colț de lume, Budapesta, cu arhitectura și istoria ei remarcabilă. Budapesta este un loc special destinat studiului, meditației și scrierii, unde autorul a petrecut un timp, datorită unei burse de studii, amintindu-și că: aici „nu mă socoteam un străin, ci, dimpotrivă, îmi însoțeam strămoșii în prezent, îi invitam să ia parte, împreună cu mine, la victoria lor prin timp, în virtutea acelei miraculoase metempsihoze prin care puteam – măcar, chiar și imaginar – să trăim mai multe vieți deodată”. Descoperirea fondului de manuscrise și de corespondență a istoricului maghiar Andrei Veress, omul care a fost atât de apropiat deopotrivă de români, cât și de neamul căruia îi aparținea a fost pentru cercetătorul român o adevărată revelație. Cu siguranță trebuie să fii un om cu o vastă cultură, educație și inteligență pentru a te putea apropia cu o inimă atât de deschisă și generoasă de semenii tăi, indiferent cărei nații, religii, sau culori îi aparții. De asemenea, este remarcabil faptul că, autorul cărții, mergând pe urmele predecesorului său, elogiază bunele relații, așa cum ar trebui ele să fie, între diferite națiuni și etnii. Aceste relații de prietenie trebuie încurajate, pentru că sunt baza solidă a colaborării, conviețuirii pașnice, înțelegerii și progresului. Fără deschidere, fără înțelegerea dorințelor și cerințelor celorlalți, fără toleranță nu se poate merge pe/spre un drum al culturii europene.

Portretul cărturarului maghiar, care deține cheia în uzanța relațiilor prietenești, cu câștig atât pentru români, cât și pentru maghiari, ni se înfățișează pe tot parcursul acestei cărți, lucru care se va vedea de altfel atât din viața, cât și din opera prețioasă pe care ne-a lăsat-o. Dacă trecem dincolo de viața și opera lui Andrei Veress ajungem la bogata lui corespondență pe care a purtat-o cu oameni de seamă, reprezentativi ai timpului în care a trăit. Această vastă și laborioasă corespondență l-a ajutat în desăvârșirea operei, dar, prin care, a ajutat și el la rândul său pe alții și, de asemenea, tot prin intermediul acesteia și-a stabilit multe prietenii pe viață.

Cu atât mi se pare mai uimitor faptul că, deși volumul a fost predat tocmai editurii Kriterion, totuși, și după ce au trecut „trei ani încheiați” – cum spune autorul Mircea Popa, –redacția nu s-a arătat cu adevărat interesată de publicare. Uimirea, surprinderea vine desigur din faptul că această editură este de “origine maghiară”, iar lucrarea însăși tratează un subiect ce vizează un om de cultură de același neam, despre care scrie atât de frumos nu un maghiar de această dată, ci un român. Îmi pun de aceea întrebarea, de ce atâta lipsă de interes? Nu era suficient de incitant și de antrenant subiectul? Nu era de actualitate? Cartea nu este suficient de comercială? Personajul în cauză „tratat” era prea atașat de cei cu o altă culoare politică sau de alt neam?! Este o anume formă de cenzură? Seria întrebărilor și supozițiilor pot continua, dar esențial este faptul că, deși la altă editură, a văzut în sfârșit lumina tiparului.

Lăsând la o parte dificultățile legate de apariție, trebuie să spun, că avem în față o restituire valoroasă din trecut, atât în planul cultural, cât și cel istoric și biblioteconomic, prin faptul că neinițiatul face cunoștință cu opera pe care ne-a lăsat-o Andrei Veress, iar pentru cel cunoscător este nu numai o rememorare, dar și un prilej de a accede la noi cunoștințe.

Sunt pe deplin în asentimentul lui Mircea Popa, care spune: „fie ca exemplul istoricului de față să servească de îndreptar în derularea relațiilor româno-maghiare la nivelul de astăzi, în așa fel

¹ E-mail: stelamariaro@yahoo.com

ca ele să-și câștige vechea valoare și noblețe. Sub semnul acestei speranțe așez cartea pe care o propun astăzi semenilor mei de orice naționalitate, religie și partid politic.”

Cartea vizează deci și apropierea celor două națiuni, române și maghiare prin ariile de cultură, istorie și civilizație. Ea este structurată în șase capitole, la care se adaugă o bibliografie a operei lui Andrei Veress, și ca anexe, scrisori din corespondența purtată de acesta cu diverși oameni de cultură.

În capitolul I – *Repere biografice*, ni se oferă o vedere biografică de ansamblu asupra aceluia care a fost marele istoric și cărturar Andrei Veress. El s-a născut la 15 febr. 1868 la Békés, în Ungaria fiind fiul lui Alexandru Veress – inginer de căi ferate, hidraulic și hotarnic, cu studii la Viena și Debrețin, participant la luptele revoluționare din 1848-'49 – care a făcut parte din emigrația maghiară din Orient. Astfel Alexandru Veress ajunge mai înainte (în 1858) la Londra și apoi la Paris, unde își termină studiile politehnice, după care se stabilește la București, unde a trăit 25 de ani. Aici el devine și cronicarul emigrației cu lucrarea: *A Magyar emigráció a keleten*.

Andrei Veress a făcut școala primară la nemți, a urmat gimnaziul românesc „Dimitrie Cantemir” din București și apoi Facultatea de Litere a Universității din Cluj, la terminarea căreia, în 1894, este trimis la studii de specializare la Viena ca bursier al Institutului de Paleografie. Cariera de publicist și cercetător și-o începe, alături de tatăl său, încă din perioada studiilor la București în cadrul Societății culturale a maghiarilor din București și și-o continuă apoi la Deva și Cluj.

La Viena audiază cursuri de istorie și lucrează în vechile arhive, ceea ce va face ca el să opteze pentru studiile istorice. La întoarcerea în Transilvania, în 1898, este numit profesor de istorie și geografie, și tot aici întreprinde cercetări arhivistice sistematice din care se vor naște lucrări de referință. În 1902 întreprinde cercetări la arhivele din Roma. Din 1903 este arhivar și bibliotecar la Biblioteca Universitară din Cluj, unde desfășoară o bogată activitate de cercetare. 1905– se căsătorește cu Maria Méhelyi din Kis-Apșa, jud. Maramureș, cu care va avea doi băieți. Tot în 1905 se mută la Budapesta, unde va lucra ca profesor și arhivist, iar apoi va îndeplini și funcția de consilier la Ministerul de Externe și la cel al Culturii.

Întreprinde cercetări de anvergură în arhivele europene precum: Boemia, Italia, Polonia, Rusia, Germania, Austria, Țările de Jos, Anglia, Spania, etc. Este atras de tot ceea ce se leagă de Transilvania, Moldova și Țara Românească, în secolele 16-18.

Are o activitate remarcabilă, ceea ce nu a trecut neobservat de personalitățile vremii, printre care: N. Iorga, I. Bianu – un prieten până la moarte, Z. Pâclișanu precum și numeroși intelectuali ardeleni.

În 1911, Andrei Veress elaborează un proiect de activitate științifică în vederea editării unei serii de *Fontes Rerum Transylvanicarum*. Din 1919 e numit raportor șef pentru România la Ministerul de Externe de la Budapesta. Deschide și un birou particular de traduceri, fiind numit „interpret jurat român” pe lângă Tribunalul din Budapesta. La 1 iulie 1922 se pensionează.

Opera pe care ne-a lăsat-o este deosebită, atât cantitativ, cât și ca valoare științifică, istorică și culturală, dar din tot acest șuvoi informațional, două sunt operele de mare complexitate, renume și valoare. Este vorba de *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, din care au apărut 11 volume și *Bibliografia româno-ungară. Românii în literatura ungară și ungarii în literatura română*, în 3 volume.

În întreaga lui existență, Andrei Veress și-a pus puterea, priceperea, dăruirea, munca, calitățile umane, profesionalismul în slujba istoriei românilor, a adevărului istoric, a colaborării, a bunei înțelegeri și relații între români și maghiari. A fost un adevărat prieten pentru toți cei care l-au solicitat, chiar dacă firea și acțiunile lui i-au adus uneori critici de ambele părți. Nu a fost membru al nici unei Academii. Moare la 24 noi. 1953, la vârsta de 85 de ani la Pécs. Este admirabil acest prin capitol al cărții prin aportul de date și informații furnizate.

Capitolul II intitulat *Preocupări de istorie românească* se referă la un valoros și important amalgam documentar, din care se remarcă faptul, că preocuparea de bază al lui Andrei Veress îi vizează atât pe români, cât și pe maghiari, istoria și spiritualitatea acestora devenind inseparabili în acest tumult cultural și istoric. El, Andrei Veress, ne oferă tocmai exemplul unei deschideri spre bunele relații de înțelegere și conviețuire pașnică. Autorul Mircea Popa ne vorbește despre

„nostalgia mediului cultural de la București” pentru Andrei Veress, unde începe chiar formarea sa și unde este atras de istorie și de cercetarea trecutului cultural comun. Istoria celor două comunități și popoare îl atrag din tinerețe. Istoria poate fi un factor unificator sau unul destabilizator, ne poate face mai buni, mai toleranți, mai înțelepți, mai respectuoși *vis-à-vis* de ceilalți, sau dimpotrivă, mai disprețuitori, mai falși, mai nechibzuiți, mai intransigenți. Aș cita în acest sens autorul cărții, care spune extrem de firesc: „căci istoria dacă ne desparte, ne și apropie și moștenirea trecutului nu trebuie să fie o piedică, nici o tară în calea colaborării, ci o cale spre înțelegere și depășirea stării de fapt.”

Seria celor 11 volume de *Documente...* se referă la un timp istoric de mare întindere și furnizează date, informații privite dintr-o altă perspectivă, dintr-un alt unghi de vedere, ce completează și corectează datele deținute după evenimentele timpului, constituindu-se, în final, în elemente deosebit de valoroase pentru istoria noastră, ceea ce a însumat o muncă uriașă, laborioasă și a presupus colaborarea cu numeroși „parteneri”. Munca lui Andrei Veress se traduce și prin colaborarea cu o serie de reviste concretizată în articole, studii, memorii publicate aici, și la care autorul Mircea Popa face referire în acest capitol.

O altă remarcă ce trebuie făcută, este contribuția lui A. Veress la *Bibliografia românească veche* a lui Nerva Hodoș și Ioan Bianu care este o lucrare de excepție.

Opera manuscrisă și postumă, următoarea parte a cărții ne prezintă complexe și cuprinzătoarele preocupări și proiecte pe care le avea istoricul și bibliograful Andrei Veress, „un cercetător cu deschideri multiple spre fenomenul istoric.” Impresionant prin volum și de un real folos și documentație pentru munca lui de cercetare este numărul mare de scrisori, în care stau mărturie Fondul Andrei Veress de la Arhivele budapestane și fondul de manuscrise de la Biblioteca Academiei de Științe Ungare. Toate întregesc și ilustrează încă o dată aria de preocupări și înclinația deosebită spre cultivarea relațiilor româno-maghiare.

Un element de seamă al acestui capitol face referire și își consacră lucrarea despre istoria Tipografiei de la Buda, o lucrare ce însumează 563 de documente în limbile latină, maghiară, germană și română, apărută însă din păcate nu sub numele direct al lui Andrei Veress. Mircea Popa ne oferă o paletă largă de nume sonore ale vieții literare și culturale, care s-au adresat Tipografiei din Buda, și la care au colaborat sau și-au desfășurat activitatea, dintre care îi putem aminti pe corifeii Școlii Ardelene. Alte informații interesante care ne parvin pe această cale, sunt cele legate de practicile de cenzură uzitate asupra unor lucrări, despre amânarea tipăririi și promovării cărților românești. De remarcat, tot pe tărâmul interconectării la spiritualitatea românilor și maghiarilor, este colaborarea dintre tipografia de la Buda și tipografiile românești din Moldova și Țara Românească.

Andrei Veress a avut și o serie de proiecte care nu s-au finalizat sau au rămas doar în fază de început. Avem o serie de manuscrise pregătite pentru tipar, dar care nu au apărut în timpul vieții sale, și care ne oferă imagini de istorie, viață politică și economică, diplomatie, genealogie, heraldică, personalități reprezentative. A colaborat, cu studii scrise în românește, la o serie de publicații științifice de la noi, cum ar fi: *Analele Academiei Române*, *Revista Arhivelor*, *Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*, *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, *Revista istorică română*, *Noua revistă istorică română*, *Academia Română* și a avut chiar ideea coordonării unei serii de traduceri în românește a principalelor capodopere ale literaturii maghiare.

Din lucrarea de față nu putea lipsi, bineînțeles, un capitol dedicat operei majore a istoricului și omului de cultură Andrei Veress, și anume *Bibliografia Româno-Maghiară*, operă structurată în 3 volume, de o valoare excepțională și un instrument de lucru foarte util cercetării și cercetătorilor.

Preocupările ample ale istoricului vizează istoria Transilvaniei în secolele 16-17 și relațiile ei cu Moldova și Țara Românească. Această lucrare aduce o lumină nouă și caldă în istoria relațiilor româno-maghiare, atât culturale, cât și politice.

Un element esențial este colaborarea, prietenia și corespondența uriașă cu personalitățile și instituțiile reprezentative ale epocii respective. De aceea, Capitolul V închinat corespondenței, este, aș îndrăzni să spun, și o radiografie a personalității și a psihologiei lui Andrei Veress. Mircea Popa îl caracterizează ca un bun vorbitor de limbă română, cu popularitate în cercurile științifice și

culturale, admirat și apreciat, un istoric erudit, cu vaste cunoștințe, obiectiv, elegant în gestionarea problemelor delicate, educat, cu un comportament normal și atent, generos atunci când îi sunt solicitate diverse informații și date.

Lista celor cu care a corespondat însumează mii de persoane, între ei fiind italieni, francezi, germani, cehi, polonezi, englezi, belgieni, spanioli, maghiari și români. Este suficient să-i amintim doar pe următorii pentru a putea trage concluziile: I. Bianu, N. Iorga, A. Bunea, Z. Pâclișanu, Ioachim Crăciun, P. P. Panaitescu, Elie Dăianu, Iorgu Iordan, Moricz Zsigmond, Babics Mihály, Mikszáth Kálmán, Jakó Zsigmond și foarte, foarte mulți alții.

„Sub această emblemă nobilă a prieteniei și-a desfășurat întreaga activitate, pură, cu devoțiune în slujba a două culturi și popoare. Rar de găsit alt exemplu de spirit confratern care să ilustreze într-un grad mai înalt ideea de colaborare, de dăruire sinceră pentru progresul științific comun.”

Ultimul capitol al cărții lui Mircea Popa, intitulată *Portret în timp sau între acceptare și contestare* face referire la diferite aspecte ale vieții lui Andrei Veress care de foarte multe ori a fost aspru criticat, blamat, suspectat, ostracizat de oameni pe care i-a considerat prieteni și în slujba cărora și-a pus practic întreaga creație și de ce nu, chiar întreaga viață. În alte etape ale cursului destinului său, deosebit de altfel, a fost elogiut, aprobat, recunoscându-i-se astfel multitudinea de competențe, erudiția, priceperea și munca plină de sudoare.

Pentru că trebuie să o recunoaștem, o asemenea contribuție istorică, culturală și biografică deosebită necesită multe „investiții”. Dar, în final tot ceea ce a realizat, a fost și este în folosul românilor și maghiarilor fără deosebire. El a simțit întotdeauna că aparține celor două popoare și culturi de care s-a ocupat și, în acest context, pare a-și fi impus ca de la sine o regulă imperativă și anume acela al adevărului, al bunei credințe, al slujirii științei.

În sprijinul celor de mai sus este suficient să amintim episoade care se leagă de Andrei Veress și de marele istoric N. Iorga. Iorga i-a apreciat la un moment dat atât de mult munca și strădaniile, încât îi propune lui Veress să devină membru al Academiei Române, ceea ce el refuză, aceasta fiind de fapt o ocazie unică pentru el. Același Iorga într-o altă situație îl critică și-l acuză de părtinire istorică, intervenind în acest sens la Academie pentru sistarea publicației de *Documente*...

Un lucru rămâne cert, și anume acela, că el și-a adus o mare contribuție, chiar istorică, în slujba prieteniei româno-ungare.

Celor șase capitole ale volumului li se adaugă o biografie ce însumează creația uriașă a lui Andrei Veress, împărțită în opera în limba română, în limba maghiară, precum și scrierile despre el. Cartea se încheie cu scrisori extrase din vasta corespondență pe care a purtat-o pe diverse probleme și domenii de interes cu personalitățile marcante ale timpului său, corespondență care a avut o mare contribuție la realizările sale impunătoare. Din scrisorile publicate în această ultimă parte a cărții apar printre corespondenți nume ca: D. Bodin, Gr. Conduratu, I. C. Filitti, C. Marinescu, V. Papacostea, I. Sârbu, D. Șandru, Ilie Bărbulescu, Gh. I. Brătianu, R. Cândea, M. Costăchescu, I. Iordan, S. Ștefănescu, M. Ștefănescu, I. Ursu. Dar, cea mai valoroasă este corespondența dintre Andrei Veress și Ioan Bianu prin căldura umană și prietenia pe care o degajă.

Nu pot trece cu vederea cele observate atunci când am citit această carte, și anume numărul nepermis de mare de greșeli de culegere și tipar, element căruia orice editură, care se respectă, ar trebui să-i acorde importanța cuvenită. Greșelile observate, din fericire, nu știrbesc cu nimic mesajul transmis cititorului, iar textul poate fi înțeles chiar și cu aceste inadvertențe.

Mircea Popa s-a aplecat cu drag și pasiune asupra vieții și activității acestui istoric și bibliograf maghiar, asemenea acestuia din urmă, care nu a stat nici o clipă pe gânduri atunci când a fost vorba de a lega, a înnoda, a re-înnoa și a înnobila sentimente și trăiri umane calde și firești. Cartea ne înfățișează ardoarea și munca unui om, care și-a pus destinul, munca și cunoștințele doar în folosul oamenilor pe care i-a iubit cu adevărat: români și maghiari alături. Această carte, aș îndrăzni să spun, este o „investigație” a modului cum poate fi privită realitatea istorică – un alt unghi de vedere, o altă perspectivă, dincolo de patimi, de ură, de rătăcirii politice, de ranchiună, o refulare și o dezaprobare a tot ceea ce contravine bunului simț.

Activitatea Științifică a Universității „Babeș-Bolyai” – 2005 sau, de la povara... la demnitatea istoriei

István Király V.¹
B.C.U. – Cluj

Textul de față se referă la o, în aparență, „simplă” bibliografie – *Activitatea științifică la Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca în anul 2005 – Bibliografie* (Volumul I-III, 938 p. Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca, 2006, ediție publicată și pe CD-ROM) – dar care, în realitate, prin tematica și implicațiile ei, atinge rațiunile de a fi și afirmă imaginea și prestigiul a două instituții emblematice pentru știința și cultura clujeană și nu numai – Universitatea „Babeș-Bolyai” și Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”.

Or, în ceea ce privește biblioteca... acumularea, prelucrarea, evidențierea și valorificarea publicațiilor universității și a universitarilor pe care le deservește face – sau ar trebui să facă – parte din misiunile esențiale ale oricărei biblioteci universitare. În ciuda acestui fapt, biblioteca universitară clujeană este singura din România care, de ani în șir – mai precis începând cu anul 1974 și cu rezultate destul de fluctuante – face eforturi sistematice pentru elaborarea și editarea unei asemenea bibliografii. Căci, instrumentul principal al îndeplinirii misiunii mai sus menționate este, de regulă și fără îndoială, prelucrarea și valorificarea **bibliografică** sistematică a acestor publicații. Iar, la rândul lor, și aceste activități bibliografice se materializează desigur în niște publicații... care ajung însă să îndeplinească funcții mult mai complexe și decisive decât inventarierea contabilă a activităților de cercetare și de publicare a universității.

Dimpotrivă, aceste bibliografii devin – nu numai „cu timpul” ci chiar în momentul elaborării și publicării lor – instrumentele principale, extrem de sensibile și grăitoare ale „lecturii” esențiale nu numai a unei universități, dar și a bibliotecii care le editează. O lectură care oferă deci, de fiecare dată, posibilitatea și chiar șansa de a trece dincolo de „cifre”, dincolo de conținuturile rapoartelor administrative și conjuncturale și dincolo de fațadele clădirilor și a vitrinelor nou achiziționate sau renovate... Fiindcă ele vizează și ating **oamenii**, personalitatea și activitățile lor esențiale. Adică tocmai activitățile de cercetare, fără de care nici o altă activitate din nici o universitate nu ar mai putea avea loc sau nu ar avea de fapt suport.

Toate acestea capătă, desigur, o importanță deosebită și din perspectivă **istorică**. Atât din punctul de vedere al istoriei instituțiilor în cauză, cât și – poate mai ales – din cel al contextului general al istoriei științei și culturii de pe aceste meleaguri. Căci nici acestea nu prea pot fi separate de instituțiile universitare și nici de cele bibliotecare.

De aceea, ni se pare important să subliniem faptul că intervenția de față este de fapt **continuarea** unei investigații întreprinse de autor acum aproximativ trei ani și care, practic, a avut în vedere **toate edițiile de până atunci** ale bibliografiei în cauză... și ale cărei rezultate au și fost atunci publicate în numerele din noiembrie-decembrie 2004 ale revistei *Tribuna*. Iar ediția din anul trecut a bibliografiei a fost analizată și ea tocmai sub aspectele sale esențiale, într-un text care, însă, a rămas nepublicat. Prin urmare, cel puțin sub acest aspect, și analiza de acum se situează în acest orizont **exhaustiv**.

Toate acestea trebuiau spuse cu atât mai hotărât, cu cât acum putem afirma cu bucurie și încă de la început, că „ediția” actuală a bibliografiei nu este în nici un chip o simplă continuare a edițiilor anterioare... ci una realizată pe baza și în urma **regândirii și restructurării** ei fundamentale! Regândire și restructurare realizată de un colectiv numeros și condus, de acum, de către Ana Maria Căpâlneanu și care, pe deasupra și ca orice gest autentic de acest gen, restabilește și legăturile esențiale cu exigențele și performanțele **tradiției**. Iar aici nu este vorba despre „orice fel” de tradiție ci despre una într-adevăr impresionantă și poate chiar „apăsătoare” prin exigențele și realizările greu de egalat ale inițiativelor, în multe privințe fondatoare, ale unui Ioachim Crăciun.

¹ E-mail : philobib@bcucluj.ro

Nu ne referim doar la revenirea cu această ultimă ediție la titlul inițial dat de I. Crăciun lucrării sale, ci mai degrabă la o veritabilă **actualizare** a spiritului, a **nivelului** și a orizontului în care el și-a conceput, la vremea respectivă, cercetarea. Actualizare care se remarcă nu numai prin faptul realizării unei ediții în versiune electronică – sub formă de bază de date – dar mai ales prin regândirea și remodelarea **lipsită de precedent** a ediției tipărite.

Este astfel, pentru prima oară când această ediție tipărită apare ca fiind însoțită de un **indice tematic** clar, curat și orientativ. Căci, chiar realizarea inițială a lui I. Crăciun nu folosește indici tematici orientativi decât la modul implicit și oarecum subînțeles. Începând însă, cu reluarea în 1974 a publicării bibliografiilor activităților științifice ale universității clujene, toate edițiile tipărite de până acum nu au fost de fapt decât niște liste amorfe de nume de persoane și de titluri de lucrări... ordonate exclusiv după „criteriul” facultății ai cărei angajați au fost autorii „bibliografiati”. În care, deci, practic nimeni nu s-a putut orienta și regăsi vreo informație concretă... decât eventual din întâmplare. Și care, astfel, au fost mai degrabă realizări laudăroase de evidență contabilă decât instrumente de cercetare.

Un alt element nou, valoros și important al bibliografiei pe care o recenzăm aici este faptul că ea cuprinde acum și **tezele de doctorat** elaborate – dar nepublicate încă – susținute la Universitatea „Babeș-Bolyai”. Or, se știe, cercetările doctorale fac nu numai „parte integrantă”, dar constituie tocmai palierele de vârf ale activităților de cercetare desfășurate într-o universitate. De aceea, nici până acum – cel puțin după 1989 – nu a existat vreun motiv serios pentru ne-includerea lor în bibliografiile publicate. Și sub acest aspect, este deci limpede faptul că ediția referitoare la anul 2005 nu „continuă” pur și simplu practicile de până acum, ci își regândește rosturile de la temelii!

De aceea, inițiativa de a edita – începând de fapt cu anul 2004 – bibliografia activității științifice a cadrelor didactice și cercetătorilor Universității „Babeș-Bolyai” și în versiune electronică pe CD-ROM și cu indexările tematice aferente, în sine n-ar putea fi decât laudată... Desigur, doar dacă ea n-ar fi constituit atunci un eșec profesional și intelectual total! În raport cu această primă tentativă deci, ediția electronică de acum reprezintă și ea o evoluție incontestabilă.

Progresul se datorează, în primul rând, sistemului corect și coerent de descriptori tematici. În plus – ca și la prima ediție electronică, de altfel – toate problemele informatice ale bazei de date au fost soluționate, și acum, în mod excelent și exemplar de către Olimpia Curta, creând astfel posibilitatea ca înregistrările ei să nu mai fie regășibile, de exemplu, doar după numele autorilor, după descriptori tematici și cuvinte din titlurile lucrărilor etc., ci și după „fraze” și expresii întregi din titlul lor. Și combinat. Toate acestea fac ca baza de date – și aici nu mă refer, în mod exclusiv, la chestiuni de tehnică și de metodologie informatică – să se ridice deja efectiv la nivelul celor practicate în domeniu pe plan internațional.

Nemaivorbind despre faptul că, astăzi, o asemenea lucrare, care înmagazinează competențe superioare în domeniul științei informării și documentării, și (niciodată) nu numai..., se poate chiar valorifica prin vânzări. Iar B.C.U. Cluj este tocmai instituția bibliotecară care a asumat un rol de pionierat – și nu doar în România – în acest sens, acolo existând, de mai mult timp, chiar un mic dar eficient departament de marketing. Sunt apoi convins că și baza de date cuprinzând bibliografia Activităților științifice ale Universității noastre ar putea fi, de fapt, comercializată, dar și valorificată mai profitabil, prin schimb internațional interbibliotecar. În felul acesta și o parte din cheltuielile producerii ei poate fi deja recuperată și reinvestită în diferite lucrări utile și valoroase.

Nu pot fi, însă, neglijate nici dificultățile considerabile ale întocmirii unei asemenea bibliografii, și care constau (și) astăzi în dificultăți privind culegerea și verificarea datelor. Mă gândesc nu doar la dinamizarea și la diversificarea remarcabilă a activităților de cercetare și nu doar la creșterea accentului pus pe aceste activități în complexul activităților universitare, dar și la multiplicarea posibilităților de comunicare și de publicare. Libera circulație a cadrelor didactice și a cercetătorilor, ca și circulația liberă a „textelor” au creat și în România postdecembristă, o situație cu totul nouă și pentru bibliotecile universitare. Mă refer la dificultățile sporite cu care trebuie să se confrunte acum o asemenea bibliotecă pentru a putea într-adevăr colecționa, prelucra și valorifica tocmai publicațiile cadrelor didactice și ale cercetătorilor universității pe care o „deservește”. Iar,

evident, fără aceste colecții nici bibliografia activităților științifice nu poate fi de fapt întocmită și realizată cu seriozitate deplină!

Or, rezolvarea unei asemenea probleme nu stă doar în puterea bibliotecii și cu atât mai puțin în cea a documentariștilor, ci este necesară implicarea mai responsabilă chiar a Universității. Iar în acest sens, aș evoca experiența Universității „Comenius” din Bratislava, care nu recunoaște oficial din partea angajaților ei alte liste și rapoarte de publicații, decât cele întocmite, semnate și stampilate de către biblioteca universității. Ca urmare, aici primul drum al fiecărui cadru didactic, cu ocazia apariției vreunei cărți sau a unui studiu etc., pe care le semnează, duce – cu un exemplar sau, în cazul studiilor etc., cu o solicitare de copiere – tocmai la biblioteca universității, unde documentul este preluat și prelucrat bibliografic în regim de misiune. Iar listele cu activitățile lui științifice publicate efectiv sunt actualizate și eliberate, de fiecare dată și numai de către bibliotecă... Se înțelege că astfel și bibliografia cumulată a acestor publicații se realizează aici, în condiții care favorizează un deplin profesionalism bibliografic. Oricum, este limpede că nu trebuie mers foarte departe pentru a vedea că, acolo unde există seriozitate, se pot eventual găsi și soluții ce, în ciuda dificultăților administrative, se dovedesc a fi „pe măsură”.

Este însă adevărat și faptul că, la ora actuală, eforturile de regândire și de elaborare ale acestei bibliografii se confruntă și cu efectele, cu „reclurările” proprii sale istoriei recente. Cum am arătat și în studiul deja pomenit din revista *Tribuna* (nov.-dec. 2004), istoria post-decembristă și până de acum a acestei bibliografii nu putea fi descrisă altfel decât printr-o *Diagramă a declinului...* Desigur, toate acestea nici nu s-au putut constitui – pentru cadrele didactice și pentru cercetătorii universității – în nici un fel de motivație sau imbold pentru a pune la dispoziția documentariștilor datele bibliografice ale propriilor lucrări publicate, pentru ca – de fapt – acestea să fie apoi incluse și aruncate în labirinturile unor liste lipsite de orice structurare și articulație.

Cu siguranță că, în principal, acest fapt explică și astăzi lipsa – mult mai redusă – a lucrărilor unor cadre didactice sau cercetători din bibliografia în cauză.

De aceea, cred că este una dintre misiunile de onoare ale acestei recenzii aceea de a scoate în evidență modificările pozitive și esențiale intervenite acum în acest sens, dar și de a lansa cu acest prilej chemarea și asigurarea că: **DATELE DESPRE LUCRĂRILE PUBLICATE ALE CADRELOR DIDACTICE ȘI ALE CERCETĂTORILOR UNIVERSITĂȚII „BABEȘ-BOLYAI” SE AFLĂ ACUM, DEJA, ÎN MÂINI BUNE ȘI DE ÎNCREDERE ȘI CĂ ELE NU VOR MAI FI DECÂT APRECIATE ȘI VALORIFICATE! ADICĂ AJUTATE SĂ CIRCULE DAR ȘI SĂ RĂMÂNĂ REGĂSIBILE PENTRU POSTERIORITATE.**

Pe urmele unei biblioteci pierdute

MĂLINAȘ, Constantin; CĂLUȘER, Iudita: *Biblioteca Gimnaziului Greco-Catolic de băieți din Beiuș (1828-1918)*. Oradea : Logos 94, 2006.

Róbert Bodnár¹
B.C.U. – Cluj

„Fondul de carte deținut de acest lăcaș de cultură românesc este valoros prin conținut, prin numărul de volume deținute, prin diversitatea informațiilor cuprinse și deschiderea înspre publicul larg dornic de cultură, dar mai ales suflul național ce-l emana, fiind un sprijin și îndemn în susținerea luptei naționale” declară autorul, Constantin Mălinaș, despre biblioteca Gimnaziului Greco-Catolic din Beiuș.

Realizăm importanța acestei instituții de cultură, numai dacă citim aceste rânduri, iar cu cât aflăm mai mult despre istoria bibliotecii, cu atât mai mult putem spune că ea a avut un rol incontestabil în istoria culturală a zonei, în perioada discutată.

Cea mai bună cale de a afla cât mai multe despre biblioteca aceasta, este răsfoirea cărții: *Biblioteca Gimnaziului Greco-Catolic de băieți din Beiuș (1828-1918)*, semnată de Constantin Mălinaș și Iudita Călușer.

Lucrarea, rodul unei munci de peste două decenii, cum afirmă autorii, este cea mai amplă și cea mai completă prezentare dedicată trecutului acestei biblioteci.

Din păcate, putem vorbi numai de câteva realități trecute pentru că biblioteca a fost risipită și distrusă în jurul anului 1950 după instaurarea regimului comunist. În conformitate cu legea de atunci toate publicațiile cu caracter așa zis „fascist” trebuiau scoase din circulație și distruse. Aplicarea în abuz a legii a avut ca rezultat final eliminarea unor biblioteci întregi, care găzduiau publicații neavând nici o legătură cu ideile fasciste.

Ca și multe biblioteci din țară, biblioteca Gimnaziului Greco-Catolic din Beiuș a ajuns pradă „genocidului cultural anticreștin și anticultural”. Cea mai mare parte a colecției de circa 40000 de volume (în 1918) a fost arsă, iar cealaltă parte a fost mutată în depozitele centralizate din București.

„Puțini știu că, după război, s-au dat câteva legi de epurare a bibliotecilor și că s-a lucrat cu îndreptare de sute de pagini, privitoare la titlurile care trebuiau scoase din circulație. După un simulacru de „prelucrare a problemei”, când s-a permis unor profesori și bibliotecari responsabili să selecteze la repezeală și să salveze astfel o mică parte din fondul-tezaur, s-a procedat la distrugerea acestuia, la Beiuș, la fel ca în alte părți. Ca și cum, după ce câștigaseră războiul cu nemții, bolșevicii mai purtau unul, la fel de hotărâtor pentru Rusia, cu cărțile învinșilor...” scrie Tudor Octavian în articolul intitulat *Năprasnica risipire a Bibliotecii din Beiuș* din Jurnalul Național (6 Iunie 2006).

Aici amintim și eforturile autorilor de a forma un fond documentar din cărțile salvate din această bibliotecă. Prima carte a fost predată de un fost elev al acestui gimnaziu, chiar la evenimentul de lansare a acestei cărți, fiind vorba de un Dicționar al autorilor Maxim și Laurian, tipărit în 1871, ascuns la sân de către respectivul elev, atunci când se transportau cărțile la locul amenajat pentru arderea lor.

Foști elevi ai acestui gimnaziu, autorii încearcă să reconstruiască istoria constituirii și dezvoltării fondului de carte, aparținând bibliotecii gimnaziului, care era una dintre cele mai vechi instituții de învățământ din România.

După afirmațiile autorilor, există câteva articole care abordează unele momente din istoria bibliotecii însă considerăm că lucrarea aflată spre recenzare este cea mai completă prin subiectele pe care le tratează.

Primul capitol, așa cum spune și titlul său, *Scurt istoric al bibliotecii gimnaziului greco-catolic de băieți din Beiuș. Constituirea și dezvoltarea bibliotecii, 1828-1918*, este dedicat

¹ E-mail: bodnar_robert@yahoo.com

prezentării istoricului bibliotecii, bazându-se mai ales pe inventarele rămase din secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, dar amintește și alte surse cum ar fi scrisorile profesorilor, donatorilor, hotărâri ale conducerii școlii, descrieri etc.

Cel mai important aspect verificat de autori pe baza surselor consultate este îmbogățirea colecțiilor de-a lungul anilor. Prima listă de inventar conține numai 80 titluri, 141 de volume, ajungând în jurul anului 1918, la 40000 de volume! Cea mai importantă modalitate de creștere a colecțiilor s-a realizat prin donațiile efectuate de diverse persoane, printre care menționăm donațiile reprezentative ale lui Iosif Vulcan, Teodor Roșiu și Ioan Munteanu.

Primele două donații a lui I. Vulcan și a lui T. Roșiu sunt dezvoltate în două capitole din conținutul cărții, unde regăsim informații despre viața și activitatea celor doi donatori. De asemenea, precizăm că în capitolul destinat donației lui Iosif Vulcan există și o anexă cu toate cărțile donate de acesta, clasificate după principiile C.Z.U. Din listele cu donațiile respective, aflăm și alte amănunte referitoare la preferințele oamenilor de cultură în materie de cărți care s-au citit în acea perioadă.

Un alt capitol al cărții ne prezintă un document important pentru orice bibliotecă, respectiv un fel de regulament de organizare, intitulat: *Proiect de regulament pentru conservarea colecțiilor Gimnaziului greco-catolic român de Beiuș*. Documentul, scris cândva între anii 1884-1888, dezbate cele mai importante chestiuni legate de bibliotecă: împărțirea bibliotecii, folosirea instrumentelor de evidență, prelucrarea cărților, etc.

Ar fi interesant de văzut dacă pentru alte biblioteci din aceea perioadă s-au păstrat sau nu documente similare și ce elemente ar fi asemănătoare sau diferite de regulamentul acesta.

Autorii, pe lângă prezentarea și analizarea celor mai importante documente găsite, anexează, în cea de a doua parte a cărții, conținutul integral al acestora.

Publicația conține și două rezumate în limbile de circulație internațională, franceză și engleză.

După bibliografia vastă, lucrarea de față se încheie cu un șir de ilustrații ce reprezintă fotografii ale câtorva dintre documentele prezentate în carte.

Lucrarea aduce o considerabilă contribuție la cunoașterea culturii române din Transilvania, precum și la istoria biblioteconomiei țării, prezentându-ne o bibliotecă excepțională, care era deschisă nu numai elevilor și profesorilor acestui gimnaziu, ci și tuturor locuitorilor orașului.

Un om, o carte, o bibliotecă
Traian Brad – un slujitor al cărți

*Raluca Soare*¹
B.C.U. – Cluj

Scrisul te duce cu gândul la carte, iar cartea te îndrumă nu numai la imaginație, dar și la bibliotecă, atât ca entități arhitectonice de sine stătătoare, cât și ca instituții, împreună cu simbolistica pe care cuvântul bibliotecă îl are. Dar lumea bibliotecilor nu poate fi închipuită fără bibliotecari, fără acele persoane care îți pun la dispoziție cunoștințele, cultura lor vastă, pentru a te ajuta pe tine ca cititor să găsești o informație care îți este necesară, sau, alteori, te ajută să găsești, printre rafturile ample, cartea de suflet pentru o după-amiază de relaxare. Iar această lume, a bibliotecarilor, nu se rezumă doar la a face bine cititorului care calcă pragul bibliotecii, ci prin eforturile lor continue reușesc de multe ori să producă modificări pozitive, să aducă beneficii unei întregi comunități, și chiar să schimbe peisajistica orașului în care trăiesc, prin scopul răspândirii cunoașterii.

Un astfel de bibliotecar, de „slujitor al cărții” care s-a dedicat culturii, cărții și bibliotecii a fost fără îndoială Traian Brad, de a cărui nume este legată și noua clădire a Bibliotecii Județene a orașului de la poalele Feleacului, precum și instituirea Asociației Naționale a Bibliotecarilor și Bibliotecilor publice din România (ANBPR), printre a cărui fondatori s-a numărat.

Destinul a făcut ca viața cotidiană a personalului din Biblioteca Județeană „Octavian Goga” să nu mai fie intersectată de prezența fizică a celui care a fost Traian Brad, dar prezența sa spirituală, amintirea sa, continuă să o intersecteze, și rămân în amintirea celor pe care i-a îndrumat profesional, dar și prin exemplul său personal. O dovedește acest lucru volumul, sugestiv intitulat *Traian Brad – un slujitor al cărții*, apărut la Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca 2005, 296 p.

Lucrarea a fost editată în cadrul manifestărilor comemorative, prilejuite de împlinirea a 60 de ani de la nașterea lui Traian Brad, sub forma unei antologii menite să reflecte întreaga activitate publicistică a regretatului director al Bibliotecii Județene „O. Goga”. Totodată reunește și gândurile celor care l-au cunoscut, l-au iubit și l-au apreciat, interviuri și corespondență, reușind să devină un veritabil volum omagial, prin paginile cărui cititorul poate desprinde contururile personalității acestui îndrumător în lumea cărților, care și-a pus amprenta în viața culturală și biblioteconomică a Clujului, a Transilvaniei și nu numai.

Volumul este structurat în trei părți distincte, la sfârșitul cărora se găsește o anexă „fotografică”, aranjată cronologic, cu Traian Brad în diferite momente: în biroul său de studiu, la întâlniri profesionale, simpozioane, conferințe, „întâlniri de suflet”.²

Lucrarea debutează prin prezentarea datelor biografice a celui care a fost Traian Brad – absolvent al Facultății de Filologie, Cluj 1972, director al B.J. „O. Goga”, inițiator și coordonator pentru România a mai multor programe europene în domeniul bibliotecilor publice – trecând apoi la prezentarea activității publicistice, cu studii de istorie literară publicate anterior în *Tribuna* și *Lectura*, despre Iosif Pervain, *Ideea națională la Octavian Goga* pe care îl prezintă ca pe un înflăcărat luptător pentru reîntregirea teritoriului românesc în granițele fostei Dacii prin intrarea României în război; *Hașdeu și istoria critică a românilor* căreia îi face o prezentare amănunțită, prin cuprins, dar și prin adnotările prezente pe unul din exemplarele cu autograf ale acestei lucrări, existent la biblioteca „O. Goga”.

De la articolele de critică literară, se trece la evidențierea bogatei activități în planul cercetărilor destinate informării biblioteconomice, prin antologarea studiilor de biblioteconomie și știința informării ale cărui autor a fost Traian Brad. Astfel: *Programul Phare la Cluj* în care sunt descriși pașii programului și implicațiile materiale ale acestuia, importanța pe care o are dezvoltarea surselor de informare; *Modele de organizare a bibliotecilor* prin care se efectuează un studiu

¹ E-mail: ralusoare@bcucluj.ro

² Sărbătoare de suflet la Pănade, august 1999.

comparativ între bibliotecile din Belgia, Olanda și Grecia, cu particularitățile lor și elementele comune, interesele pentru nevoile utilizatorilor, centralizarea unor servicii și lupta continuă pentru fonduri; *Managementul pentru bibliotecă: o abordare personală a stării bibliotecii publice românești și clujene*, prin care sunt reliefate problemele cu care bibliotecile publice se confruntă, lipsa unor organisme de responsabilitate, importanța pe care biblioteca publică o are pentru mediul cultural local, imposibilitatea stabilirii unor strategii de dezvoltare pe termen lung; *Noi suntem cei care vom extinde centrul orașului* – eseu ce evidențiază rolul pe care urma să îl aibă deschiderea unei noi clădiri a bibliotecii publice, fiind vorba de un nou centru cultural al orașului, nu neapărat de unul geografic, sunt doar câteva din titlurile și conținuturile acestui corpus al activității publicistice. Nu lipsește din această parte prezentarea activității Asociației Naționale a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România (ANBPR), prin rapoartele întocmite sau prezentate de Traian Brad în calitate de președinte al acestei asociații, precum și interviurile, realizate de Dan Damaschin, Constantin Mustață, etc. și publicate în *Biblioteca, Adevărul de Cluj, Piața de Cluj* dar și corespondența cu Hermina Anghelescu.

Ultima parte a volumului e destinată recenziilor la lucrările lui Traian Brad – *Până de 700 de ani, Lectura și biblioteca publică la Cluj*, realizate de Ion Buzași, Mircea Popa, Dimitrie Poptămaș, Ionuț Țene, Săluc Horvat, etc., și articole omagiale și comemorative ale colegilor săi din lumea biblioteconomică, a familiei, ale celor care l-au stimat, din paginile cărora rezultă o imensă admirație, apreciere și regretul că nu mai este printre ei.

Traian Brad a fost unul dintre acei oameni care „*au știut să administreze cultura, să o pună în valoare, fiind un extraordinar director de bibliotecă*”, un om „*pătruns de importanța cărții și instituției care o conservă și o pune la îndemâna cititorului*” după cum era caracterizat într-un articol publicat în revista *Apostrof*, caracterizare prezentă de altfel pe ultima pagină a volumului.

Probabil că atunci când ne vom gândi la biblioteci, la centrele de informare ale comunității clujene, de câte ori vom trece prin dreptul clădirii Bibliotecii Județene „Octavian Goga”, vom arunca o fărâmbă de gând și spre cel care a fost Traian Brad., iar volumul omagial realizat de către cei care i-au fost prieteni, subalterni și apropiați, ne va ajuta să îi descoperim personalitatea.

Lidia Kulikovski: *Accesul persoanelor dezavantajate la potențialul bibliotecilor*
(Manual pentru bibliotecari) Chișinău, Editura Epigraf, 2006, 288 p.
(Recenzie)

Ildikó Bán¹
B.C.U. – Cluj

O carte de excepție merită câteva cuvinte introductive despre autorul ei. Lidia Kulikovski, născută în satul Nicoreni, Drochia (Republica Moldova) în 1951, este Director general al Bibliotecii Municipale „B.P. Hașdeu”, conferențiar universitar doctor la catedra de Biblioteconomie și Asistență Informațională din cadrul facultății de Jurnalism și Științe ale comunicării. În cei 33 de ani de experiență a publicat peste 200 de articole de specialitate, numeroase bibliografii și monografii, dintre care menționăm: *Cartea, modul nostru de a dăinui: contribuții la dezvoltarea domeniului biblioteconomic*; *Servicii de bibliotecă pentru persoanele dezavantajate: istoric, prezent, tendințe*; *Monografii bibliografice Iurie Colesnic: bibliografie*; *Mihai Cimpoi: bibliografie*. În prezent este directorul revistei de biblioteconomie și științe ale informării BiblioPolis, membru al colegiului de redacție al publicației *Symposia*.

Lucrarea *Accesul persoanelor dezavantajate la potențialul bibliotecilor: Manual pentru bibliotecari* este scrisă într-o manieră accesibilă, fiind structurată pe 11 capitole, fiecare capitol începând cu un *motto* menit să sensibilizeze cititorul, încheindu-se printr-o activitate practică de consolidare a cunoștințelor. Volumul se bazează pe informațiile adunate în cadrul studiului „Servicii de bibliotecă pentru persoane dezavantajate”, tema centrală urmărită fiind accesul omului dezavantajat la potențialul bibliotecii.

În primul capitol sunt definite conceptele de „inclusiune socială”, respectiv „excluziune socială”, sunt identificate ariile de acțiune a bibliotecii în vederea asigurării includerii sociale. Pe parcursul capitolului doi *Grupuri sociale: caracteristici, statistici, tendințe* autoarea caracterizează și identifică următoarele tipuri de deficiențe, subliniind importanța cunoașterii terminologiei și specificului fiecărui handicap: deficiențe senzoriale (cum sunt deficiența vizuală, deficiența de auz), deficiențe motorii (artrite, paralizii, anchiloze, malformații etc.), deficiențe mintale (inclusiv disabilități intelectuale, tulburările de limbaj și tulburările de comportament), disabilitățile multiple sau deficiențele asociate (include persoanele cu diferite asocieri de deficiențe, surdocecitate etc.). În categoria persoanelor dezavantajate sunt incluse și persoanele înaintate în vârstă, persoanele private de libertate, minoritățile culturale și lingvistice. Cunoașterea tipurilor și a specificului fiecărui categorii de deficiență ajută bibliotecarul la organizarea corectă a activităților cu persoanele dezavantajate, la oferirea de servicii speciale în funcție de necesitățile și nevoile fiecărui grup.

Problema accesibilității arhitecturale este dezbătută în capitolul 3 al lucrării, autoarea încercând să sistematizeze cerințele înaintate bibliotecilor pentru a răspunde pozitiv la necesitățile de acces ale diferitelor grupuri de persoane dezavantajate. Pentru a asigura accesibilitatea, bibliotecile trebuie să țină seama de legislația internațională, de nevoile persoanelor cu deficiențe, să consulte organizațiile acestora atunci când examinează planuri de renovare, construire sau extindere.

În capitolul *Colecții și formate accesibile* sunt analizate problemele specifice, legate de constituirea unei colecții de bibliotecă, care să respecte criteriul accesibilității. Astfel de colecții trebuie să corespundă nevoilor de informare a diferitelor categorii de utilizatori și trebuie să conțină pe lângă documentele tradiționale și „formate alternative” (formate accesibile), cum sunt: casele audio, CD-ROM, servicii informaționale bazate pe telefon, cărți Braille, formate electronice, cărți cu tipar mărit, cărți vorbitoare, cărți tactile, etc.

Autoarea trece în revistă câteva „principii inclusive” pe care trebuie să le respecte colecția unei biblioteci. Colecțiile bibliotecii trebuie să reprezinte persoanele cu deficiențe, clar și fără

¹ Email: bnildiko@yahoo.com

stereotip, informațiile de referință despre disabilități/deficiențe, servicii și drepturile persoanelor dezavantajate trebuie să fie actuale, exacte, corecte fără prejudecăți sau stereotipuri.

Capitolul 5, *Societatea informațională inclusivă: tehnologii informaționale și de comunicare a persoanelor cu handicap* analizează modul în care tehnologia influențează relațiile dintre bibliotecă și persoane dezavantajate. Informatizarea produce o serie de mutații la nivelul bibliotecilor, se îmbunătățesc și se diversifică serviciile oferite persoanelor dezavantajate. Tehnologiile sunt promițătoare pentru persoanele dezavantajate, întrucât ele pot contribui la surmontarea dezavantajelor, cu condiția înlăturării barierelor tehnice în utilizarea echipamentelor. Astăzi, există o gamă largă de aparate (în funcție de particularitățile handicapului) pentru facilitarea utilizării resurselor bibliotecilor, acestea incluzând: mașini de scris și tastaturi de computer modificate, stații controlate de voce, modificări ale telefonului etc.

Cel mai lung capitol al lucrării (capitolul 6) tratează serviciile de bibliotecă. Asigurarea unor servicii accesibile presupune, pe lângă cunoașterea necesităților de informare ale utilizatorilor, și cunoașterea barierelor de studiu și lectură cauzate de condițiile de handicap. Serviciile obișnuite de bibliotecă trebuie extinse în funcție de nevoile și interesele persoanelor dezavantajate prin includerea unor servicii noi ca servicii la domiciliu, servicii la locul de instituționalizare, servicii multiculturale, echipamente speciale de lectură pentru persoanele cu handicap fizic sau senzorial, materiale speciale pentru persoanele cu dificultăți, servicii de comunicare electronică.

Toate aceste servicii sunt accesibile cu adevărat persoanelor dezavantajate dacă respectă cele 5 principii de furnizare a serviciilor. Aceste principii sunt: orientarea spre beneficiari, incluziunea socială; utilitatea, eficiența și disponibilitatea permanentă. Un serviciu este eficient dacă este accesibil din punct de vedere fizic și intelectual. În evaluarea programelor și serviciilor de bibliotecă trebuie să fie implicați, alături de personalul bibliotecii, și utilizatorii dezavantajați. O atenție deosebită este acordată și persoanelor înaintate în vârstă, care constituie un grup foarte divers ca nivel de educație, profesie, etnie, handicap. În colecțiile bibliotecii trebuie să fie prezente și materiale referitoare la interesele speciale ale vârstnicilor (informații despre sănătate, medicină, legislația specială, informații despre organizații și fundații care ajută vârstnicii să-și găsească de lucru). În ceea ce privește minoritățile, bibliotecile susțin acțiuni de promovare a culturii, sprijinirea diversității culturale și accesibilitatea ei pentru toți, sprijină coeziunea printr-o varietate de acțiuni, politici și programe.

Din categoria persoanelor dezavantajate care beneficiază de servicii de bibliotecă fac parte și persoanele lipsite de libertate. Biblioteca în închisori este un suport de oferire a programelor educaționale, recreaționale și de reabilitare. Diversitatea, extinderea și nivelul serviciilor de bibliotecă pentru deținuți trebuie să se bazeze pe profilul demografic, social, educațional al acestora.

Bibliotecile oferă programe și servicii și copiilor defavorizați, la baza acestor programe fiind principiul incluziunii, care înseamnă adaptarea posibilă a tuturor programelor, serviciilor de bibliotecă încât copiii să participe la cele pe care le doresc. Autoarea enumeră câteva programe pentru copii: *Ora poveștii*, *Teme de acasă*, *Lecturile verii*. Alte forme de activitate cu copiii în dificultate sunt taberele de lectură. În activitatea cu persoanele dezavantajate poate fi folosită și biblioterapia, melanoterapia, terapia de expresie grafică și plastică, ludoterapia. Acest capitol este un adevărat ghid în interacțiunea cu persoanele dezavantajate, care ne învață cum să ne purtăm cu persoanele afectate de diverse disabilități.

Capitolul „Management” evidențiază rolul central al managementului în furnizarea unor servicii de bibliotecă pentru persoanele dezavantajate. Managementul inclusiv asigură cadrul instituțional, structural și politic de susținere a incluziunii în bibliotecă.

Următorul capitol din această carte aparține marketingului *Marketingul serviciilor informaționale pentru persoanele dezavantajate*. Marketingul face parte din politica bibliotecii referitoare la persoanele dezavantajate și are ca scop includerea celor excluși, fiind instrumentul care reunește ansamblul tehnicilor utilizate pentru atragerea persoanelor dezavantajate prin promovarea serviciilor, a programelor bibliotecii. Activitatea cu persoanele dezavantajate impune „instruirea accesibilă” a bibliotecarilor. Programele de instruire trebuie orientate spre conștientizarea importanței serviciilor pentru acest segment de populație, spre evitarea atitudinii de

etichetare față de persoanele dezavantajate.

În penultimul capitol *Cu mijloace mici... și timp puțin* autoarea oferă, ținând cont de categoriile de handicap, câteva sugestii practice de îmbunătățire a accesului pentru persoanele cu dizabilități. Lucrarea se încheie cu Anexe cuprinzând un ghid ALA și lista organizațiilor persoanelor dezavantajate.

Având drept obiectiv prezentarea și analiza complexă a accesibilității persoanelor dezavantajate în biblioteci, această lucrare se adresează studenților și bibliotecarilor, constituind un valoros suport în pregătirea și perfecționarea lor profesională.

**Meda-Diana Hotea, *Catalogul cărții rare din colecțiile B. C. U. „Lucian Blaga”*
– *Donația Gh. Sion Vol. I (sec. XVI-XVIII), Cluj-Napoca, “Argonaut”, 2006 (165 p.)***

Iacob Mârza¹
Universitatea „1 Decembrie 1918” – Alba Iulia

Apărută în Seria *Myrobiblion* (coordonată de Valentin Orga) și cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor, prin Administrația Fondului Cultural Național, noua lucrare, alcătuită de Meda-Diana Hotea, continuă, printr-o metodă constantă și specifică de manifestare, amplul program de valorificare bibliofilă superioară a tezaurului de carte românească și străină veche, care se conservă în fondurile venerabilei Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca². Beneficiind de un convingător *Cuvânt înainte* (p. 5-6), redactat, în cunoștință de cauza și în stilul cunoscut, de Doru Radosav, directorul instituției, care stabilește coordonatele interioare ale Colecției Gheorghe Sion, reprezentativă pentru așa-zisul aristocratism intelectual al elitei nobiliare din Țările Române în secolele XVIII-XIX (p. 6), catalogul debutează efectiv cu mai multe pertinente *Considerații preliminare* (p. 7-29), traduse și în limbile franceză și germană. Parcurgerea lor este necesară pentru a lua contact cu concepția și metoda, care au stat la baza alcătuirii catalogului.

De fapt, *donatio librorum*, datorată boierului moldovean Gheorghe Sion (1855-1944), însumează, așa cum reiese din catalogul de față, 104 titluri din cartea rară tipărită în secolele XVI-XVIII, în centre culturale precum Veneția, Paris, Viena, Leipzig, Frankfurt și Amsterdam. Majoritatea dintre cărți pledează pentru un adevărat „[...] fond documentar și iconografic cu privire la istoria Țărilor Române” (p. 10), cărțile fiind descrise după o metodă clară și eficace. De fapt, vom da cuvântul autoarei catalogului, Meda-Diana Hotea, care precizează: „[...] cele 104 titluri sunt ordonate cronologic, iar în cadrul cronologic, alfabetic. Am adoptat o schemă de descriere care se articulează pe patru segmente cu scopul de a evidenția, cât mai detaliat, caracteristicile proprii fiecărei publicații în parte. Zona descrierii propriu-zise este urmată de cea a notelor cu privire la particularitățile de exemplar: legătură, marca tipografică, mențiuni de proprietate, observații cu privire la istoricul bibliografic al ediției etc. Am considerat relevant, din perspectiva interesului bibliofil, să menționez doar legăturile originale, nu și pe cele ale exemplarelor relegate. Pentru o reconstituire cât mai pertinentă a istoricului colecției am optat pentru transcrierea însemnărilor. Însemnările care au ridicat dificultăți de descifrare au fost doar semnalate. Ultimul segment este rezervat trimiterilor bibliografice în care sunt menționate atât cataloagele de specialitate consacrate, cât și cele care pun în valoare colecțiile de carte rară deținute de bibliotecile din țară. Forma de citare este una prescurtată care se rezumă la a indica numele autorului, volumul și pagina la care se găsește descrisă tipăritura respectivă.” (p. 12-13)

O lectură folositoare a catalogului și mai ales consultarea lui, care trebuie efectuată în congruență cu aceste precizări, ne oferă șansa să observăm o utilă listă cu *Abrevieri* (p. 31), după care urmează propriu-zis *Catalogul* (p. 33-134). Ca și în cazul altor cataloage reprezentative de profil, și aici găsim *Indice de autori, responsabili de ediție și traducători* (p. 135-142), *Indice de titluri* (p. 143-149), *Indice de centre tipografice* (p. 150-152), *Indice de tipografi, editori, librari* (pp. 153-158), *Indice de gravori* (p. 159-160) și *Bibliografie* (p. 161-163).

Lecturat și, mai ales, consultat ca un veritabil instrument de lucru, *Catalogul cărții rare din colecțiile B. C. U. „Lucian Blaga” Donația Gh. Sion (Sec. XVI-XVIII)*, datorat experienței Medei-Diana Hotea, ridică problema valorificării superioare, respectând mai multe norme științifice naționale și europene, a colecțiilor de carte străină veche, conservate în România, neintrate încă în

¹ E-mail: iacob_marza@yahoo.com

² Cf., de pildă: Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, *Catalogul incunabilelor*, Cluj-Napoca, „Dacia”, 1979 [Lucrare alcătuită de Elena Mosora și Doina Hanga]; Elena Mosora – Doina Hanga, *Catalogul cărții vechi românești din colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca*, 1991. Vezi și Iacob Mârza, în *Apulum*, XXVII-XXX, 1990-1993, pp. 648-649.

circuitul cultural firesc și necesar. Mai mult decât atât, volumul de față pledează, convingător și rațional, pentru o anumită *geografie culturală*, asupra căreia insista, în urmă cu câțiva ani, Alexandru Duțu. Din acest punct de vedere, există o evidentă concordanță culturală între invitația la lectura catalogului, pe care ne-o propune, cordial și neformal, Doru Radosav și „baza de date” nelipsită de conotații culturale și politice, oferită cu generozitate de cărțile străine vechi cuprinse în investigația Medei-Diana Hotea, ale cărei informații trebuie lecturate cu creionul în mână.

Adrian Marino între *unit-ideas* și *Zeitgeist*

Ruxandra Cesereanu¹
U.B.B. – Cluj

Istoric al ideilor și gânditor de orientare liberală, pasionat de cercetarea ideologiilor (fascinație clamată adesea după căderea comunismului), Adrian Marino revine în forță la mai puțin de un an de la moartea sa cu o lucrare de anvergură, chiar dacă neterminată, consacrată nu doar cenzurii în România, ci și libertății². Cei doi termeni l-au captivat pe autor în ultima perioadă, el punându-i împreună într-un cuplu antitetic, tocmai pentru a evidenția plusurile și minusurile societății și culturii românești, analizate într-un *racourci* studios și minuțios, cu aplicație pe secolele ale XVIII-lea și al XIX-lea.

Adrian Marino lucrează elegant cu bisturiul pe gândirea politică și pe cultura română pre-modernă, fiind fascinat de evoluția unui spirit critic. De aceea, în calitate de analist migălos, nu parcurge doar structurile vizibile ideatice legate de temele respective, ci și zone mai puțin cunoscute, marginale. Obsedat de procesul lent de europenizare al culturii române, Adrian Marino ia în vizor mai cu seamă conceptul de modernitate aplicat în sfera gândirii politice. Există o tradiție românească în acest sens? A fost gândirea liberală de la noi doar un epigon? Întorcându-se la izvoare, la origini, la surse, Adrian Marino s-a angrenat într-o documentare sisifică, din dorința de a respecta fidel adevărul istoric.

Autorul își asumă militantismul demersului său, care are chiar accente misionare „în apărarea și afirmarea libertății de conștiință, de gândire și exprimare”. Pentru cenzură, preferă sinonimic și termenul *constrângere*, considerat uneori mai adecvat tocmai pentru nocivitatea evidentă a sensului său. Dispariția fizică l-a împiedicat pe Adrian Marino să realizeze capitolul final al lucrării, anume „Confruntarea dintre liberalism și totalitarismele de dreapta și stânga”; ar fi fost un capitol imperios pentru a despărți apele conceptuale (și nu numai), în mod profesionist, în confuziile ideologice care au bântuit în România, după prăbușirea regimului comunist.

În mod firesc, la începutul cărții sale, autorul își definește metoda: este un reprezentant al istoriei ideilor, disciplină pentru care nu există un model românesc. Istoria ideilor este văzută, ca metodă, a fi singura potrivită pentru radiografia culturii și ideologiei românești de-a lungul secolelor. Adrian Marino admite că acceptă parțial varianta americană a respectivei metode prin intermediul termenului *unit-ideas* care mizează pe analiza unei teorii, a unei doctrine, a unui program etc. Prin intermediul termenului *unit-ideas* poate fi detectată relația dintre diferite idei politice, indiferent de timp sau spațiu. În ciuda nuanțelor multiple care pot surveni în astfel de cazuri, ceea ce autorul numește „construcția mentală ideologică” rămâne o constantă de analiză. Interesante sunt, apoi, invariantele ideologice care participă și ele, esențial, la portretul unei culturi și al unei gândiri politice. Schimbările de perspectivă depind, adesea, de aceste invariante.

Adrian Marino nu mizează pe o metodă cantitativă a istoriei ideilor, ci pe una calitativă. Și, în acest punct, autorul dă în vileag revelația avută pe parcursul documentării sale: ierarhiile culturale sau literare consacrate vor suferi modificări capitale; opere catalogate a fi drept minore vor deveni majore strict prin intermediul istoriei ideilor. Adrian Marino vorbește chiar despre o anumită voluptate a defrișării în desobscurizarea figurilor unor scriitori din pre-pășoptism, ignorați pe nedrept. Pentru respectiva defrișare, autorul a apelat la varii surse: memorii, corespondență, rapoarte oficiale din epocă etc. Revelația sa, printre altele, o constituie „Noul *Geist* al Școlii Ardelene” care depășește, ca importanță, în sensul de *unit-ideas*, prestația culturală tradițională din epocă. În esență, contraatacul lui Adrian Marino este împotriva primatului esteticului, analiza sa dovedind că ideea politică a fost prioritară, în cultura română premodernă, față de ideea literară, și că aceasta din urmă a dominat în spațiul românesc doar de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la începutul secolului XX. Printr-un asemenea demers, autorul rezolvă un complex cultural românesc obsedant: conținând

¹ E-mail: ruxces@yahoo.com

² Adrian Marino, *Libertate și cenzură în România*, Polirom, Iași, 2005, 299 p.

valori ideologice, politice, sociale imposibil de negat, cultura română, la începuturile ei, a fost una performantă și deloc minoră. Adrian Marino o reabilitează cu voluptate și ne oferă o soluție explicativă inedită, care satisface orgoliul național.

Cu privire la titlul cărții de față, trebuie precizat că interesul și fascinația autorului se îndreaptă mai cu seamă față de ideea de libertate, și nu față de cenzură. Adrian Marino consideră ideea de libertate a fi „primul principiu românesc de gândire”, dar înțeles în definirea afirmării și revendicării libertății voinței. Impulsul libertății este unul „uman fundamental”, de aceea libertatea nu a fost teoretizată inițial în cultura română. Nu a existat o apărare ideologică *pro domo* pentru libertate, decât în momentul în care a apărut constrângerea. Transilvania a fost primul teritoriu românesc unde ideea de libertate a început să fie discutată profesionist, având un *background* ideologic. Discuția a rămas, însă, în spațiul elitist și nu a pătruns în România profundă, a maselor. Ideea de libertate are diferite nuanțe în Transilvania și în celelalte Țări Românești – dar acest lucru este previzibil și chiar pe deplin justificat. Observația principală a lui Adrian Marino este, însă, alta: aceea că ideea de libertate, așa cum apare în Transilvania, este într-un tot contemporană cu mișcările de idei din Europa, cel puțin acest punct dovedind că, la nivelul secolului al XVIII-lea, eram perfect simultaneizați cu Europa și integrați în ea. Atâta doar că Europa nu știa de noi!

O cronologie a ideii de libertate este, de aceea, necesară; aflăm astfel că Paul Iorgovici, în 1799, este cel dintâi care exprimă limpede ideea cu pricina, urmat îndeaproape de Samuil Micu și de celelalte voci ale Școlii Ardelene. Analiza lui Adrian Marino este făcută pas cu pas, în detaliu, pentru a panorama complet *Zeitgeist*-ul epocii. Majoritatea intervențiilor legate de ideea de libertate apar în dezbateri teologale ori lingvistice, apoi în cele istorice și social-politice. Ideea de libertate este, însă, în mod decisiv angrenată în Transilvania de aspirația spre libertate religioasă, de-abia apoi de libertate politico-socială (ideea națională) și de libertate a presei. *Supplex Libellus Valachorum* este o chintesență mai ales a primelor două puncte. Ideea sau ideile europene pătrund în Țările Române prin Transilvania, aceasta este demonstrația lui Adrian Marino: Transilvania este cel dintâi spațiu românesc care asimilează modelul european și descoperă Europa, prin intermediul circulației de idei. Călătoriile învățăceilor la Viena și la Roma (mai puțin în Franța sau Anglia) erau esențiale în acest sens.

Studii de caz la fel de aplicate le sunt dedicate Moldovei și Munteniei, dar Transilvania rămâne, cel puțin pentru secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, campioana europenizării spațiului românesc și a familiarizării cu ideile care circulau în Europa. Celelalte două țări românești sunt considerate a fi mai puțin impetuoase în a promova ideea de libertate, cel puțin pentru perioada exactă pe care o investighează autorul. Avânturile din Moldova și Muntenia sunt individuale, și nu colective (precum în Transilvania), iar influențele vin pe filieră fanariotă și rusească, iar nu occidentală. Totuși, dezvoltarea spiritului critic și procesul de modernizare sunt urmărite progresiv și benefic în cazul Moldovei și al Munteniei, ambele, spații mai tradițional-patriarhale decât Transilvania. Curiozitățile nu lipsesc: în Moldova, francmasoneria inculcă un curent de idei liberal-occidentale; importante sunt, apoi, lipsa cenzurii și importul masiv de cărți străine, agreate de domnitorii străini cosmopoliți; nu în ultimul rând, esențial este impactul și mai ales ecourile revoluției franceze. La nivelul Moldovei, Adrian Marino urmărește și „începutul complexelor «istorice» românești de inferioritate și de superioritate”. „Suntem, într-adevăr, inferiori europeni, dar avem și o mare capacitate de recuperare”, constată optimist autorul.

Cazul Munteniei este aproape identic cu al Moldovei; autorul remarcă totuși un proces mai intens de europenizare decât în Moldova, chiar dacă riscul este declanșarea unor „forme fără fond”: Europa este mitizată, dar ea nu are un conținut limpede care să fie preluat și asumat de intelectualitatea munteană. Europa este vidă (ca fond preluabil), dar imitabilă. Dezbaterile lui Adrian Marino este provocatoare, întrucât țintește inclusiv spre polemicele pe aceeași temă obsedantă, care au avut loc din 1990 înapoi, după prăbușirea comunismului și racordarea mai mult sau mai puțin forțată a României la Europa. Până aici a fost vorba despre secolul al XVIII-lea. Un alt calup impresionant este dedicat începutului de secol al XIX-lea în Transilvania, adevărată obsesie a autorului, așa spune, de a fixa originile procesului de europenizare a culturii române în spațiul transilvan, și nu în cel sudic. Demersul este fără *parti-pris*, însă, profund științific, la fel ca

întreaga carte care consacră, dacă mai era nevoie, în Adrian Marino pe cel mai fecund istoric și biograf al ideilor din România.

Filozofia evreiască: între Ierusalim și Atena

Sandu Frunză - *Filosofie și iudaism – Un răspuns la întrebarea „Ce este filosofia evreiască?”*

Iulia Grad

Doctorand - U.B.B. – Cluj

Sandu Frunză propune, prin intermediul volumului *Filosofie și iudaism. Un răspuns la întrebarea „Ce este filosofia evreiască?”* (apărut la editura Limes, Cluj-Napoca, 2006, p. 159), perspectiva extrem de elaborată a specialistului, asupra gândirii filosofice evreiești antice și medievale.

Volumul este primul dintr-o serie de trei, în care autorul schițează posibile răspunsuri la dificila întrebare formulată încă din titlu. Unul dintre răspunsuri, cel oferit în acest volum, are ca punct de plecare două figuri reprezentative ale filosofiei antice și medievale, și anume Philon și Maimonide. Un alt răspuns, care va constitui subiectul volumului următor din acest proiect, poate fi dat utilizând operele unor nume sonore ale gândirii filosofice iudaice moderne, iar un al treilea răspuns, oferit într-un al treilea volum, va avea drept bază filosofia de după Holocaust.

Autorul anunță de la bun început că un rol esențial în logica acestei cărți îl deține metafora orașelor Ierusalim și Atena, sau a ținuturilor Israelului și Greciei, metaforă care descrie dinamica raportului dintre filosofie și religie, raport care suportă o mare diversitate de forme și care are un rol decisiv în conturarea sferei filosofiei evreiești. „Filosofia evreiască, spune Sandu Frunză, propune o modalitate privilegiată de înțelegere a Iudaismului prin întâlnirea dintre filosofie și religie ca polaritate fondatoare a unei tradiții creatoare.”

Prima parte a volumului este o introducere generală în subiectul propus. Mai întâi, autorul prezintă soluțiile clasice, propuse de perspectivele formalistă și esențialistă, la problema circumscrierii sferei filosofiei evreiești, așa cum sunt ele analizate de Raphael Jospe.

Perspectiva *formalistă* indică un criteriu precis, cum ar fi limba sau apartenența la comunitatea lui Israel, pentru circumscrierea sferei filosofiei evreiești. Se stabilește astfel o viziune oarecum fără complicații asupra filosofiei evreiești, însă cade în capcana simplificării excesive.

Abordarea *esențialistă* presupune existența unei esențe a iudaismului, în funcție de care un sistem filosofic este sau nu iudaic. Această perspectivă nu oferă, însă, un model explicativ coerent, fiind, după cum afirmă Raphael Jospe, mai degrabă, prescriptivă, decât descriptivă. Încercarea de a stabili anumite criterii sau elemente care să se constituie în esență a filosofiei evreiești este sortită eșecului în fața diversității oferite de gândirea filosofică evreiască.

În acest punct, Sandu Frunză afirmă că una dintre marile provocări formulate de filosofia evreiască este tocmai „depășirea divergenței formalism-esențialism, prin analiza diverselor sisteme de gândire ce oferă o serie de modalități particulare de instituire a raportului dintre filosofie și religie.”

Un alt nivel care este discutat în încercarea de a creiona cadrul necesar formulării unui răspuns la întrebarea „Ce este filosofia evreiască?” este perspectiva cronologică. Sandu Frunză analizează mai multe abordări, cum ar fi cea a lui Issac Husik, conform căruia filosofia evreiască poate fi identificată numai în trecut, sau opinia lui Daniel H. Frank, care susține că nu se poate vorbi de filosofie evreiască decât începând cu secolul al XX-lea, când a apărut această disciplină academică. În ceea ce privește locul filosofiei evreiești în cadrul filosofiei în general, autorul amintește analizele propuse de Warren Zev Harvey asupra perspectivelor istoriografice ale unor gânditori precum Hegel, Wolfson, Strauss sau Pines.

Este adusă în discuție, mai apoi, posibilitatea existenței unei teologii iudaice, amintindu-se mai multe opțiuni: pe de-o parte, cele care susțin că teologia este o invenție creștină, care nu își găsește corespondent în gândirea evreiască; pe de altă parte, cele care consideră, cum face și Louis Jacobs, că există o teologie evreiască și că aceasta se bucură azi de o tot mai mare atenție. Un spațiu mai larg este acordat de către Sandu Frunză analizei, critice într-o oarecare măsură, perspectivei

asupra teologiei în contextul evreiesc propusă de Manfred H. Vogel, care redefinește ca teologie autentică a iudaismului, ceea ce modernitatea prezintă ca reflecție filosofică.

Metafora Ierusalimului și a Atenei, metaforă care îi este cititorului „tovarăș de drum” pe parcursul întregii cărți, revine în atenția acestuia atunci când este prezentată poziția lui Leo Strauss față de relația dintre cele două.

Strauss consideră că particularitatea Atenei constă în opțiunea pentru individual, pentru independență și cunoaștere, în timp ce particularitatea Ierusalimului rezidă în dependență și afecțiune, în referința biblică la cinstirea tatălui și a mamei. Se conturează astfel ideea unui permanent conflict între filosofie și religie și imposibilitatea conviețuirii într-o construcție culturală coerentă. Secretul civilizației occidentale constă tocmai în încercarea de a pune împreună gândirea și credința. Metafora celor două orașe exprimă tensiunea fundamentală dintre Dumnezeu filosofilor și Dumnezeul lui Avraam, Isac și Iacob, izolarea de nedepășit în care se află rațiunea și credința.

Autorul introduce, în acest punct, maniera în care A. J. Heschel propune depășirea imposibilității împăcării dintre rațiune și credință. Și el apelează la metafora celor două orașe simbolice, Atena și Ierusalimul, la întâlnirea cărora ar trebui să se constituie filosofia evreiască. Ținerea în echilibru a celor doi poli este posibilă dacă întâlnirea lor este imaginată sub forma unei elipse. Filosofia evreiască apare ca o „gândire eliptică”, deoarece orbitează în jurul a două focare: filosofia și religia. „Tensiunea rezultată din competiția celor două puteri face ca această gândire cu orbită eliptică să genereze o continuă îmbogățire de sensuri a întâlnirii dintre filosofie și religie.” (p. 53)

Sandu Frunză consideră că această perspectivă este preferabilă în raport cu altele deoarece propune o posibilitate de evitare a conflictului dintre Ierusalim și Atena prin relaționarea dialogală a rațiunii și credinței.

În continuare, autorul prezintă, prin analiza pe care o face filosofiei lui Philon din Alexandria, unul dintre răspunsurile posibile la întrebarea care dă subtitlul volumului.

Pentru început, Sandu Frunză amintește periodizarea obișnuită a filosofiei evreiești: perioada antică, care durează până la distrugerea Templului și are ca figură emblematică pe Philon din Alexandria; perioada medievală, care se sfârșește o dată cu Uriel da Costa și îl are ca figură exemplară pe Maimonide; epoca modernă, cuprinsă între Spinoza, după alții Mendelssohn și Holocaust; perioada contemporană, care începe o dată cu formarea statului Israel.

O altă periodizare este cea propusă de Wolfson și care are drept criteriu relația cu Scriptura. Astfel, istoria filosofiei se împarte în: filosofia care nu cunoaște Scriptura, filosofia care slujește Scriptura și cea care vrea să se elibereze de sub influența Scripturii.

Sunt analizate, mai apoi, diferite abordări ale raportului dintre filosofie și tradiție la Philon, abordări propuse de diferiți gânditori, cum ar fi Wolfson, Shlomo Pines, Cohn-Sherbok sau Guttmann.

Autorul consideră că, pentru Philon, filosofia este darul divin dat grecilor pentru a descoperi, pe calea rațiunii, ceea ce evreilor le-a fost dat prin revelație. În acest sens, este util să amintim metafora celor două chemări, metaforă ce sugerează de fapt religia și filosofia: chemarea lui Moise, cel care iubește virtutea și este iubit de Dumnezeu, care i se arată și chemarea lui Bețaleel, care a fost ales ca meșter al cortului lui Dumnezeu și al tuturor celor aflate în el și care nu îl cunoaște pe Dumnezeu decât prin intermediul creației sale. În acest context, se concluzionează că atât credința, cât și rațiunea, atât religia cât și filosofia aparțin unei realități, numită de Philon, Înțelepciune.

Relația dintre filosofie și înțelepciune poate fi integrată paradigmei celor două orașe, spune Sandu Frunză. În cazul lui Philon, aceste două orașe-simbol sunt integrate de „mediul virtuții, a unei virtuți care este valorizată ca evlavie și ca experiență mistică.” Este esențială luarea în considerare a acestei „ritualizări a gândirii ce presupune adecvarea tradiției în câmpul filosofiei și reîntoarcerea reflecției filosofice și religioase pe o treaptă creatoare a tradiției”.

Un rol important în analiza filosofiei lui Philon îl are prezentarea lecturii creștine a gândirii filosofului evreu. Sandu Frunză face aici referire, printre alți autori, și la exegezele filoniene ale teologului creștin Ioan Chirilă, care, afirmând că opera lui Philon nu este o „intuiție precreștină”, ci este „o înălțare spre Logos”, reușește să se ferească de capcana și tentația unor lecturi subtextuale

sau înrudiri exagerate.

O altă figură emblematică a gândirii iudaice, Moses Maimonide, face subiectul analizei care conturează cadrul necesar circumscrierii sferei filosofiei evreiești.

Sandu Frunză constată că analizele privind locul filosofiei în cadrul gândirii evreiești pun în evidență caracterul preponderent hermeneutic al acesteia. În acest context este situat un alt aspect important pentru înțelegerea filosofiei evreiești, și anume, întâlnirea dintre filosofie, mistică și tradiția iudaică. Un moment decisiv în acest sens este, spune autorul, întâlnirea dintre Maimonide și acei exegeți ai operei sale preocupați de redefinirea relațiilor dintre filosofie și gândirea esoterică, în speță cea a cabalei.

Autorul diferențiază între două tipuri de atitudini față de Maimonide și de *Ghidul rătăciților*. Pe de-o parte, acceptarea posibilității cuprinderii filosofiei și tradiției religioase într-un exercițiu de gândire unic. Pe de altă parte, accentuarea caracterului esoteric al filosofiei. Astfel, sfera mistică este mediul care oferă echilibrul între filosofie și iudaism.

Referindu-se la raporturile complexe în care se situează filosofia cu gândirea mistică evreiască, autorul amintește analiza pe care o face acestui subiect în lucrările sale, Moshe Idel, care, spune Sandu Frunză, reușește să privească fenomenul în întreaga sa complexitate, ținând cont de varietatea nuanțelor. De asemenea, autorul insistă și asupra perspectivei propusă de Moshe Halbertal, care acordă o importanță sporită preocupărilor pentru esoteric ale lui Maimonide. Frunză afirmă, în urma complexelor analize făcute, că „Maimonide și exegeții săi investesc filosofia cu statutul de practică ce ne orientează în lumea secretului și a secretizării”.

Un alt subiect tratat este controversa dintre perspectiva maimonidiană, care pretinde inventarea unei alternative la esoterismul antic, și cabaliști, controversă care duce, conform lui Moshe Idel, la o puternică dezvoltare a tradiției esoterice.

Sandu Frunză face, în continuare, o amplă analiză a efectelor și controverselor pe care le generează revoluționara concepție maimonidiană, care, prin reinterpretarea raționalistă a tradiției ebraice, realizează o ruptură netă și stârnește o mulțime de reacții care dintre cele mai diverse.

Receptarea generală a lui Maimonide în mediile intelectuale creștine este una variată, dar se încadrează, totuși, într-un tipar specific, căruia i se conformează și Etienne Gilson, a cărui atitudine față de filosoful evreu este, de asemenea, analizată.

În ciuda reacțiilor extrem de diverse față de Maimonide și a minimalizării importanței operei acestuia (în acest sens, autorul amintește faptul că Hegel îi acordă mai puțin de o pagină în celebra sa istorie a filosofiei), Sandu Frunză îl consideră „cel mai semnificativ personaj al filosofiei evreiești medievale”, personaj a cărui operă reprezintă un subiect de analiză indispensabil în încercarea de a contura un răspuns la întrebarea „Ce este filosofia evreiască?”.

Ultimul capitol al cărții este intitulat foarte sugestiv *De la Ierusalim la Atena și înapoi* el se constituie ca și concluzie a cărții și, în același timp, ca deschidere înspre subiectul care va constitui baza următorului volum al proiectului pe care autorul intenționează să îl continue.

Sandu Frunză susține că influența pe care o are tradiția religioasă asupra gândirii unui autor care îi aparține este profundă și imposibil de ignorat. În ciuda elementelor aristotelice sau a celor neoplatonice vehiculate, filosofia evreiască antică și medievală, spune autorul, se identifică cu conținuturile tradiției evreiești. Discuția asupra a ceea ce conferă unei opere caracterul de evreiesc este foarte complexă, dovadă stând, în acest sens, analiza pe care o face Alexander Broadie.

Raportul dintre tradiție și meditația filosofică, specific contextului antic și medieval evreiesc, este de asemenea amintit de Sandu Frunză, atunci când spune că, în ciuda situației filosofiei sub semnul exigențelor Scripturii, autoritatea religioasă nu este una dogmatică, iar filosofia nu are o situație ancilară în contextul gândirii. Filosofii antici și medievali evrei vor să arate, în primul rând, că „filosofia și religia au un conținut comun, iar în formula a ceea ce putem numi *filosofie evreiască* cele două se integrează, în formule și grade diverse, unei tradiții comune a iudaismului.” Exemple precum cele ale lui Philon și Maimonide dau seama de o relație mult mai complexă între filosofie și religie decât schema situației ancilare a filosofiei, o relație în care „forța integratoare a tradiției” asigură echilibrul între cele două cetăți.

Sandu Frunză, făcând apel din nou la metafora celor două orașe-simbol, sesizează faptul că

filosofii evrei, practicând o „gândire eliptică”, rămân în sfera unui „între”, ca o formă de gândire auto-exilată din ambele cetăți. El nu se mulțumește cu această „paradigmă a exilului” și merge mai departe, introducând o altă paradigmă, oferită de „dinamica exil-mântuire”. Aceasta, presupunând călătoria dinspre Ierusalim înspre Atena, dar și întoarcerea acasă, permite evitarea înstrăinării de ambele cetăți.

Distanțându-se de concepția lui Leo Strauss, Sandu Frunză vede în filosofia evreiască fenomenul care reușește să diminueze semnificativ tensiunea dintre Ierusalim și Atena.

Maniera în care subiectul este abordat, volumul impresionant de cunoștințe care ne este oferit și felul original în care autorul le montează în demersul formulării posibilelor răspunsuri la întrebarea „Ce este filosofia evreiască?” fac din studiul, extrem de dens și erudit, propus Sandu Frunză, un instrument indispensabil celor interesați de cultura evreiască.

De-o parte și de alta a cărților – de Adrian Grănescu (Recenzie)

Raluca Soare¹
B.C.U. – Cluj

Un simbol al culturii, cartea, ca obiect fizic dar și ca valoare spirituală, a fascinat societăți diferite, fiind instrumentul prin care informațiile păstrate de generații erau transmise posterității. Deși a cunoscut o modificare continuă până sa ajungă accesibilă oricărei persoane și, chiar dacă urmează un traseu al transformării atât a suportului material cât și a importanței, nu ne putem imagina o societate contemporană în care să nu existe cărți.

Despre acest obiect fizic dar și simbolic ne vorbește Adrian Grănescu în lucrarea sa intitulată „De-o parte și de alta a cărților”. Beneficiind de o bogată experiență acumulată în preajma cărților, fiind scriitor, absolvent a Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai”, fost redactor la editura Dacia și actualmente bibliotecar la Biblioteca Județeană „Octavian Goga”, autorul reușește în lucrarea sa să ne prezinte o lume în care subiectul principal îl reprezintă acest adevărat *forum* al culturii și tot ce ne duce cu gândul la el, toate elementele conexe – scriitorul, biblioteca și bibliotecarul, colecționarul, anticariatul și anticarul, editorul și editurile, târgurile și saloanele de carte, etc.

Structurată în două părți distincte, *De-o parte și de alta a cărților* atrage pasionatul de lectură, încă de la început. *Amor librorum nos unit* sunt cuvintele cu care cititorul este întâmpinat atunci când își purcede lectura. Este de altfel maxima care dă titlul unei prefețe în care ne sunt descrise câteva din amintirile și experiențele trăite de autor în preajma cărților, pe când era redactor la editura Dacia, dar și câteva din trăirile cotidiene ale profesiei de bibliotecar. Vă puteți imagina o bibliotecă în care cititul este interzis? Cu siguranță că nu! Aceasta este și impresia autorului care descrie ironic situația dintr-o bibliotecă românească în care directorul le sugerase angajaților sa nu mai citească, în timpul serviciului. Formarea profesională continuă în cazul bibliotecarilor presupune documentare, deci implicit lectură. A interzice bibliotecarului să citească, chiar și în timpul serviciului, e ca și cum ai condamna pe cineva sau ceva la mediocritate. Cultura acumulată de acesta prin lectură se poate dovedi cu adevărat importantă pentru instituția din care face parte.

Oare *Amor librorum nos unit* e doar o maximă alături de altele care fac referire la cărți, lectură și cititor precum: *Libri multi magistri sunt, Lectio quae placuit decies repetitia placebit, Lectori salutem?* Este întrebarea la care se încearcă găsirea unui răspuns în această prefață.

Aceași maximă este folosită de altfel și pentru titlul primei părți a cărții unde sunt reunite articole publicate în reviste precum *Vatra*, *Apostrof*, *Complement* și *Tribuna*. „Cartea maghiară în România”, „Profesorul Mircea Zăciu”, „Scriitori evrei din România”, „Hasid hasidimi, hasidism și povești hasidice”, „Sărbători fericite”, sunt doar câteva din titlurile unor articole ce ne descriu momente din copilărie, perioada adolescenței, studenției, gânduri, dar și sentimente trăite la un moment dat în evoluția spirituală și profesională a autorului.

În articolul „Cartea maghiară în România” este subliniată ideea conform căreia o cultură nu poate fi considerată cunoscută fără a avea acces la literatura acesteia. Nu este neapărat necesar să cunoști limba unui popor pentru a-i înțelege cultura, dar este necesar să-i fie cunoscute valorile. Iar dacă în limba propriului popor nu apar traduceri ale lucrărilor de valoare din alte limbi, în cazul articolului de față maghiara, poți trece cu ușurință pe lângă o carte valoroasă, poți ignora numele unui autor reprezentativ pentru poporul vecin.

Plecând de la o anchetă realizată de revista *Vatra*, cu tema „Cum poate fi cineva scriitor român evreu” autorul încearcă să găsească un răspuns în articolul „[*Nimeni nu m-a lămurit*] scriitori evrei din România”. Printr-o comparație între scriitorii evrei, autorul evidențiază că cei din România scriu în limba română, încercând prin aceasta să își manifeste apartenența națională, iar în

¹ E-mail: ralusoare@bcucluj.ro

momentul în care scriu în diferite alte limbi precum ebraica veche, ladino, idiș, își manifestă apartenența religioasă. În cadrul articolului amintește de asemenea de înțelepciunea rabinică, iar ulterior revine cu un articol mult mai complex în care lămurește termeni precum hasid, hasidimi sau. hasidism. Nu scapă din vedere nici poveștile hasidice, recomandându-i cititorului câteva volume ce cuprind mesajul hasidic.

Pentru un scriitor existența unei persoane care să îi ghideze pașii în drumul creației, a unui mentor, poate fi extrem de importantă. Dar sunt scriitori care în evoluția lor literară au norocul să fie călăuziți de astfel de persoane, uneori chiar de personalități, iar alții pornesc singuri pe acest drum. Cea de-a doua situație se potrivește și autorului care și-ar fi dorit un părinte spiritual în persoana unuia din foștii săi profesori. În articolul sugestiv intitulat „[Ca un maestru] Profesorul Mircea Zăciu” ne sunt expuse câteva din gândurile legate de profesorul său, pe care și l-ar fi dorit ca îndrumător profesional.

Dar profesorul Zăciu nu este singurul scriitor care îi trezește amintiri. La sugestia Martei Petreu a fost scris articolul „*Buick-ul negru și Teatrul de păpuși*” în care ne sunt istorisite câteva întâmplări din copilăria autorului legate de episodul clujean al lui Petru Dumitriu.

Despre cartea care este citită în anumite momente ale anului ne vorbește în articolul *Carte de vacanță, sau cartea pur și simplu*, iar despre cărțile de referință și cele în limba franceză, în ultimul articol al primei părți – *Les Livres Français. Pre limba lui Voltaire*.

Cea de-a doua parte a cărții poartă titlul lucrării *De-o parte și de alta a cărților* și cuprinde șase teme: „Plimbându-mă prin Cluj pe strada Echinoxului”, „De-o parte și de alta a cărților I.”, „De-o parte și de alta a cărților II.”, „Saloane de carte, târguri, iarmaroace”, „Casele scriitorilor – memoria nealterată a înaintașilor”, „Preliminarii legate de carte între modernizare și globalizare.”

Unele cuvinte au un impact important asupra noastră, asupra amintirilor noastre, simple nume putând duce la extragerea din memorie a unor seturi întregi de evenimente petrecute în trecut, din perioada copilăriei, a studenției, a tinereții, dar nu numai. Pentru autor cuvântul *Echinox* deține o conotație deosebită, reprezentând un început. În „Plimbându-mă prin Cluj pe strada Echinoxului”, își descrie primele impresii pe care le-a trăit când a trecut în clasa a V-a a Școlii Medii Emil Racoviță, situată pe strada care, în imaginația scriitorului, purta numele redacției unde, ulterior, avea să-și facă ucenicia ca redactor, atunci când i-a cunoscut pe cei care aveau să îi devină prieteni și colegi. De fapt prin acest capitol se face o incursiune în tinerețe, nelipsite fiind informațiile despre școala generală, admiterea la facultate, urmată de intrarea în redacția revistei *Echinox*, despre atmosfera din aceasta redacție, amintirile din perioada studenției când își împărțea timpul cu prietenii săi Vasile Sav și Ioan Marcoș Livian, gafele profesionale atât de caracteristice oricărui început, evoluția în munca la editura Dacia.

Și, dacă cu prima temă a celei de-a doua părți cititorul este pus în ipostaza unui *auditor* tacit la o „mărturie” despre momentele de formare a autorului, dar și a altora, cu cea de-a doua temă, *De-o parte și de alta a cărților I*, lectorul pătrunde tot mai mult în universul real sau imaginar pe care cartea îl reprezintă. Se poate vorbi despre acesta ca despre o ființă vie? – se întreabă autorul. Oare cartea are o dată de naștere? Și dacă da, care este aceasta - momentul creației sau cel al publicării? Dacă până înainte de 1990 evoluția unei cărți era una fixă, în sensul că ea trecea de la stadiul de manuscris la cel de editare, în prezent, datorită tehnologiei, manuscrisul este posibil să nu mai existe. Totuși aceste etape ale cărții, „cum se scriu cărțile”, „cum se fac cărțile”, „cum trăiesc cărțile” și „cum se citesc cărțile” formează patru subteme prin care se face o analiză din diferite unghiuri. Informațiile despre lumea scriitorilor, a relațiilor dintre aceștia și redactori, a anticarilor, a colecționarilor, a librarilor, a bibliotecarilor, a editorilor, a bibliotecilor publice sau particulare, despre cititul aleatoriu sau cititul programat, cititul de plăcere, despre rezultatul lecturii – cultura personală, sunt ordonate în aceste patru subteme ajutând cititorul să realizeze o privire de ansamblu asupra cărților și elementelor sale conexe.

În *De-o parte și de alta a cărților II* autorul își pune cititorul la un exercițiu de imaginație. Cartea poate fi privită atât din fața unui raft cât și din spatele său, ca și cum te-ai afla în fața unui ecran sau în spatele său, și nu numai pe orizontală ci și pe verticală. Cititul este diferit, raportat la cel care citește, ambele ipostaze putând fi întâlnite doar la persoanele care exersează lectura. La

această temă sunt descrise unele situații din care unele ilare, altele ironice, altele paradoxale dar și simple situații. Este luat în discuție momentul în care începi lectura și importanța a ceea ce citești. Dar un cititor experimentat nu poate fi imaginat fără o bibliotecă. Modul în care acesta o creează și o dezvoltă diferă, putându-se vorbi de biblioteci specializate și de cele generale. Iar alături de bibliotecile particulare cititorul experimentat intră într-un contact permanent cu bibliotecile publice, ca instituții care ajută la formarea sa. Pornind de la importanța formării cititorului, autorul analizează și cazul formării bibliotecilor indicând faptul că sunt foarte puține cazurile în care o bibliotecă pornește de la zero, cum a fost biblioteca *Muzeului limbii române* din Cluj, creată de Sextil Pușcariu. De cele mai multe ori fondurile acestor instituții culturale și de cercetare sunt alcătuite din donații succesive, de importanță crescută sau mai puțin importante, la care s-au adăugat noi achiziții, devenind în felul acesta biblioteci de tip enciclopedic.

Nelipsite din viața unui cititor sunt saloanele de carte și târgurile, ce existau și înainte de 1990 și după, autorul realizând în *Saloane de carte, târguri, iarmaroace...* o analiză comparativă între ceea ce însemna atunci un astfel de eveniment și ceea ce presupune el în prezent. Importanța pe care aceste organizări periodice o au, participarea editurilor reprezentative, caracterul lor național sau, din contră local, provincial, eficacitatea și utilitatea sunt elementele pe care se bazează analiza întreprinsă.

Uneori viața ne pune în situații în care credeam că nu vom ajunge niciodată, iar apoi constatăm însemnătatea acestora. Vizitarea casei familiei Petrescu, după moartea acestora, trezește unele amintiri legate de foștii săi profesori, iar în *Casele scriitorilor – memoria nealterată a înaintașilor?* vorbește tocmai despre moștenirea pe care aceștia ne-o lasă alături de creațiile lor culturale. Locuri reprezentative precum casa memorială din Humulești a lui Ion Creanga, casa din Ciucea a lui Octavian Goga sau casa memorială Emil Isac, sunt doar câteva din exemplele pe care le evocă autorul.

O lucrare dedicată cărților s-ar putea încheia fără anumite previziuni, sugestiv intitulată *Preliminarii legate de carte (și de bibliotecă) între „modernizare” și „globalizare”*. Deși încearcă să evite clișeul de „previziune”, autorul nu renunță la a spune modul în care își imaginează viitorul cărților și al bibliotecilor și de ce nu al bibliotecarilor. În concepția sa modernizarea aduce noi suporturi pentru carte, etalând așa-numitele ediții hibride în care textul este însoțit de imagini grafice, audio sau video, aduce accesul rapid la informație prin Internet, dar acest lucru nu va duce la înlăturarea cărții din suportul său tradițional.

În ceea ce privește globalizarea, aceasta este văzută cu ochi buni. Granițele culturale pot dispărea, iar universalitatea nu pare a aduce ceva rău. Pentru autor conceptul de „globalizare” a fost implementat odată ce a fost acceptat cel de „literatură universală”. Asemenea cum în artă există un limbaj comun, o lucrare transmițându-și mesajul indiferent de apartenență lingvistică a celui care o privește, tot astfel poate fi înțeleasă cultura și cartea.

În concluzie *De-o parte și de alta a cărților* este o lucrare care-i incită pe cei atrași de lumea cărților și prin titlul său, continuând pe tot parcursul lecturii, presupunând multe analize calitative și cantitative. Interpretările care se pot extrage din rândurile celor 286 de pagini sunt multiple și fațetate, recenzia de față limitându-se doar la câteva aspecte.

**Literatura germană pentru copii apărută în România între
1944-1989
– O bibliografie –**

*Boglárka Daróczi
B.C.U. – Cluj*

Rumäniendeutsche Kinder- und Jugendliteratur 1944 – 1989. Eine Bibliographie. [Editori:] Annemarie Weber, Petra Josting und Norbert Hopster. Köln, Weimar, Wien: Editura Böhlau 2004 (=Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens, vol. 29). XIV, 415 pag., € 34,90. ISBN 3-412-19003-9 [inclusiv un CD-ROM cu peste 500 pag. și numeroase reproduceri]

Bibliografia literaturii germane pentru copii din România apărută sub îngrijirea a trei germaniști de la Universitatea din Bielefeld este prima lucrare de sinteză despre literatura minorității germane din România de după apusul comunismului. Totodată ea se dedică unui segment îndeobște prea puțin apreciat al literaturii: cel adresat tinerilor cititori.

Bibliografia cuprinde 1290 de titluri cu informații bibliografice complete, la care se adaugă trimiteri la recenziile apărute în presa germană a vremii. Pe CD-ROM-ul care însoțește volumul, bibliografia este reprodusă *in extenso*, ceea ce înseamnă că trimiterile la critica literară sunt completate cu ample citate din recenziile cărților, interviurile realizate cu autorii lor etc. Tot pe CD-ROM se pot vedea și reproducerea color a peste 200 de coperti.

Lucrarea este rezultatul unei cercetări a peste doi ani în numeroase biblioteci din Germania și România (biblioteca județeană ASTRA din Sibiu, Biblioteca Academiei și Biblioteca Națională din București precum și Biblioteca Centrală Universitară din Cluj care au avut drept de depozit legal în perioada de referință a bibliografiei).

Introducerea scrisă de autorul principal al cărții, Annemarie Weber, de altfel absolventă a Universității „Babeș-Bolyai” promoția 1976, tratează foarte detaliat trei probleme ale literaturii germane pentru copii din România.

În primul rând autoarea analizează conceptul „literaturii germane din România” (*rumäniendeutsche Literatur*). Conceptul este greu de definit și deloc unanim interpretat în teoria literaturii germanilor de pe teritoriul României, deoarece după unii este vorba doar de literatura germanilor având aceeași istorie, după alții este vorba însă de literatura și istoria tuturor naționalităților vorbitoare și scriitoare de limbă germană de pe teritoriul României.

A doua problemă este legată de însuși conceptul „literaturii pentru copii și tineret”. Aș remarca faptul că autoarea face o analiza comparată a diferiților termeni folosiți pentru descrierea fenomenului în literatura din R.F.G., în literatura din R.D.G., în spațiul anglo-american, în literatura română și desigur în literatura germană din România. Analiza nu are în vedere însă, din păcate, analogiile cu problematica destul de „apropiată” legată de literatura maghiară din România, care este totuși a doua ca dimensiune și importanță după literatura română.

Dar, până când în literaturile germane s-au dezvoltat numeroase teorii despre literatura dedicată tinerilor cititori, în România aceasta nu este o temă atât de dezbătută și analizată. Se pare că aici s-a trecut fără mari probleme de la „literatura pentru copii” la „literatura pentru copii și tineret” și viceversa. Unii autori consideră copiii persoanele sub 14 ani și care, prin urmare, ar fi „consumatorii” de literatură pentru copii, iar tinerii peste 14 ani cititorii de literatură pentru tineret.

A treia problemă semnalată și analizată în introducere constă în însăși componența bibliografiei. Autorii limitează corpusul bibliografiei lor la cărțile extrașcolare, deci în ea nu includ și manualele. În schimb sunt cuprinse și traducerile în germană din alte limbi și de asemenea opere scrise inițial pentru un public adult, în cazul în care acestea sunt publicate în ediții dedicate tinerilor (de ex. edițiile operelor clasice, destinate școlărilor). Astfel, cititorul bibliografiei va descoperi sau redescoperi cărțile de povești ilustrate după operele marilor scriitori cum ar fi Hans Christian Andersen, Tudor Arghezi, Benedek Elek, Mihail Sadoveanu, Josef Haltrich, Lotte Berg, Ion

Creangă, Majtényi Erik, frații Grimm și alții; povești populare turcești, englezești, norvegiene, românești; poezii (de Lucian Blaga, Bertolt Brecht, Goethe, Schiller, Lenau ș.a.). Întâlnim și cărți cu jocuri și de lucru manual.

În urma epurărilor de după cel de al Doilea război mondial, librăriile și bibliotecile din România duceau o lipsă enormă de literatură germană în general și de literatură pentru copii în special. Mai târziu (după 1948) prin înființarea Editurii Tineretului situația se mai ameliorează. Dar sistemul centralizat al difuzării publicațiilor spre librării împiedica, în majoritatea județelor, satisfacerea corespunzătoare a nevoilor de carte germană a comunităților din toate localitățile cu populație germană. În anul 1970 directorul pe atunci nou investit al Centrului de librării Sibiu a găsit totuși o metodă de contracarare a penuriei de carte germană (inclusiv a cărții pentru copii) prin crearea unui sistem de livrare a cărților prin poștă și în localitățile mai mici. La îmbunătățirea acestei situații au contribuit și numeroase edituri înființate tot în anul 1970: Editura Ion Creangă, Kriterion, Albatros, Facla etc. Aceste edituri au contribuit, și indirect, la dinamizarea ofertelor de carte, prin organizarea diferitelor concursuri de literatură cu premii, motivând astfel și scriitorii de a-și continua munca literară.

În promovarea literaturii pentru copii un rol important l-au avut și revistele și ziarele germane: *Neue Literatur*, *Volk und Kultur*, *Neuer Weg*, *Volkszeitung*, *Hermannstädter Zeitung* (ulterior *Die Woche*, azi din nou *Hermannstädter Zeitung*), *Karpaten Rundschau*, *Die Wahrheit* (ulterior *Neue Banater Zeitung*). Studiul introductiv al bibliografiei prezintă, pe cât de succint pe atât de pregnant, toate aceste publicații, precum și principalele edituri care au publicat, în limba germană, carte pentru copii.

Cercetând această bibliografie și, prin prisma ei, perioada pe care o „reflectă”, vom remarca bogăția și varietatea literaturii în limba germană din România, din perioada comunismului. Ea poartă, desigur, amprenta regimului comunist. Din această cauză, cu siguranță, nu toate operele prezente în această bibliografie vor rezista în timp.

De aceea, mi se pare foarte interesantă strădania prin care s-a realizat această bibliografie, care, desigur, reprezintă valorile cele mai frumoase ale literaturii de copii, în limba germană, din România, chiar din perioada comunismului.

La prima vedere o bibliografie nu reprezintă decât un morman de date și care nu sunt interesante decât pentru foarte puțini. Mai în profunzime însă – aceasta este și cazul bibliografiei pe care o recenzăm acum – bibliografiile sunt în măsură să ilustreze și să documenteze perioade întregi ale istoriilor culturale și sociale. Dincolo de „datele” și informațiile oferite și această bibliografie „pune deci la cântar” valorile, pentru a putea fi utilizat azi în serviciul libertăților democratice.

**În colecția
BIBLIOTHECA BIBLIOLOGICA
au apărut:**

I. Prima Serie.

Sub îngrijirea lui Ioachim CRĂCIUN:

1. I. Crăciun, **O știință nouă, Bibliologia, în învățământul universitar din România**, Cluj, 1933, 26 p.
2. C. Gölner, **Anul revoluționar 1848 în Principatele Române. O contribuție bibliografică**, Cluj, 1934, 18 p.
3. I. Crăciun, **Activitatea științifică la Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj în primul deceniu, 1920-1930**, Cluj, 1935, 321 p.
4. Teodor Onișor, **Bibliografia geografică a României în 1929 și 1930. Cu o introducere asupra bibliografiei geografice românești până în 1936**, Cluj, 1936, 186 p.
5. I. Crăciun ; I. Breazu, **Bio-Bibliografia lui Gheorghe Bogdan-Duică 1866-1934**, Cluj, 1936, XIV + 45 p.
6. Ernest Roth, **Bibliografia publicațiilor Institutelor Medico-Legale din România, 1920-1935**, Cluj, 1936, 55 p.
7. I. Crăciun, **Bio-Bibliografia D-lui Alexandru Lapedatu cu ocazia împlinirii vârstei de 60 ani. 1876-1936**, Cluj, 1936, Cluj, 1936, 40 p.
8. Valeriu Bologa; Lia M. Dima, **Bibliografia tezelor de la Facultatea de Medicină și Farmacie din Cluj. 1923-1936 (No. 1-1000)**, Cluj, 1936, II + 107 p.
9. I. Crăciun, **Doi bibliologi români, Ioan Bianu 1856-1935 și Al. Sadi-Ionescu 1873-1926**, Cluj, 1937, 49 p.
10. I. Naghiu, **Bio-Bibliografia P. S. Episcop Nicolae Colan, cu ocazia instalării în scaunul vlădicesc din Cluj, 1893-1936**, Sibiu, 1936 <1937>, 36 p.
11. I. Crăciun, **Bio-Bibliografia D-lui Sextil Pușcariu, cu ocazia împlinirii vârstei de 60 de ani, 1877-1937**, Cluj, 1937, 36 p.
12. Iosif E. Naghiu; Teodor A. Naum, **Bio-Bibliografia lui Vasile Bogrea, 1881-1926, cu ocazia comemorării a zece ani de la moartea lui**, Cluj, 1937, 34 p.
13. I. Crăciun, **Contribuții românești privitoare la istoriografia universală. Bibliografie 1927-1936**, București, 1938, 47 p.
14. Tiberiu Morariu, **Bio-Bibliografia lui George Vâlsan. 1885-1935. Cu o caracterizare a vieții și a operei lui, de Vintilă Mihăilescu**, Cluj, 1937, 55 p.
15. I. Crăciun, **Bibliografia Transilvaniei românești. 1916-1936**, Bucureș-ti, 1937, 366 p.

16. I. Naghiu, **Bibliografia filosofiei și pedagogiei românești până la 1860**, Cluj, 1940, 80 p.
17. I. Crăciun, **Bio-Bibliografia D-lui Ioan Lupaș cu ocazia împlinirii vârstei de 60 de ani. 1880-1940**, București, 1943, 61 p.
18. Nicolae Comșa, **Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală de la Blaj**, Blaj, 1944, 231 p.
19. I. Crăciun, **Catehismul românesc din 1544 urmat de celelalte catehisme româno-luterane: Bârseanu, Sturdzan și Marțian**, Sibiu-Cluj, 1945-1946, 168p.

II. Serie Nouă.

Sub îngrijirea lui Nicolae EDROIU:

- 1(20). **Ioachim Crăciun și Bibliologia românească**. Studiu și bibliografia operei de Nicolae Edroiu, Cluj-Napoca, 1994, 110 p.
- 2(21). Doru Radosav, **Catalogul cărții tipărite și manuscrise din nord-vestul Transilvaniei (sec. XVII-XIX)**, Cluj-Napoca, 1995, 114 p.
- 3(22). Cornelia Gălătescu, **Contribuții bibliologice și cercetări de arhivă**, Cluj-Napoca, 1995, 236 p.
- 4(23). Susana Andea; Avram Andea, **Cartea românească veche în Transilvania în inventare bisericești**, Cluj-Napoca, 1996, 211 p. (ISBN 973-977535-0-0)
- 5(24). Ioan Hentea, **Repere bibliologice**, Cluj-Napoca, 1996, 162 p. (ISBN 973-97535-7-4)
- 6(25). Stelian Mândruț, **Istoria modernă și contemporană a României reflectată în periodicele maghiare de specialitate (1945-1995). Bibliografie selectivă**, Cluj-Napoca, 1996, 90 p. (ISBN 973-97783-1-3).
- 7(26). Silvia Dumitru, **Tezele academice editate de Casa Tipografică Elzevier în secolul al XVII-lea, existente în bibliotecile din Transilvania (în curs de apariție)**.
- 8(27). Zoe Buz, **Indice bibliografic tematic al revistei „Studii și cercetări de biologie” – Seria Botanică-Biologie vegetală (Academia Română) 1948-1994**, Cluj-Napoca, 1996, 308 p. (ISBN 973-97783-3-X).
- 9(28). Zoe Buz, **Indice bibliografic tematic al revistei „Studii și cercetări de biologie” – Seria Zoologie-Biologie animală (Academia Română) 1948-1994**, Cluj-Napoca, 1996, 246 p. (ISBN 973-97783-3-X).
- 10(29). Zoe Buz, **Index bibliographique thématique du périodique „Revue Roumaine de Biologie” – Série de Botanique-Biologie végétale (Académie Roumaine) 1956-1995**, Cluj-Napoca, 1997, 186 p. (ISBN 973-97783-3-X).
- 11(30). **Bio-Bibliografia Profesorului universitar doctor Camil Mureșanu, Membru corespondent al Academiei Române, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani. Introducere de Nicolae Edroiu. Bibliografia operei (1955-1997)** de Maria Pagu și Károlyi Iolanda, Cluj-Napoca, 1997, 68 p.

- 12(31). I-II.** Veronica Turcuș, **Bibliografia istorică româno-italiană (Bibliografie selectivă). Evoluția publicațiilor istorice româno-italiene până în 1996**, Cluj-Napoca, 1997, 805 p. (ISBN 973-97783-2-1).
- 13(32).** Lucia Turc, **Bibliografia istorică a Transilvaniei (1936-1944). Bibliografie selectivă**, Cluj-Napoca, 1998, 350 p. (ISBN 973-9354-37-8).
- 14(33).** Veronica Turcuș, **Alexandru Marcu (1894-1954) și cultura italiană în România interbelică (Profil bio-bibliografic)**, Cluj-Napoca, 1999, 456 p. (ISBN 973-9354-19-X)
- 15(34).** Zoe Buz, **Indice bibliografic tematic al revistei „Lucrările Institutului de Speologie «Emil Racoviță»” – „Travaux de l'Institut de Spéologie «Emile Racovitz»” (Academia Română) 1962-1995**, Cluj-Napoca, 1997, 93 p. (ISBN 973-97783-7-2).
- 16(35).** Monica Codruța Roman; Zoe Buz, **Indice Bibliografic Tematic al revistei „Revue Roumaine de Biologie” – Série Zoologie-Biologie animale (Académie Roumaine). 1956-1996**, Cluj-Napoca, 1998, 207 p. (ISBN 973-97783-7-2).
- 17(36).** Gabriela Morărescu; Nicoleta Irimuș; Zoe Buz, **Indicele bibliografic tematic al revistei „Studii și Cercetări de Biochimie” (Academia Română). 1958-1996**, Cluj-Napoca, 1998, 533 p. (ISBN 973-97783-7-2).
- 18(37).** Silvia Onac; Zoe Buz, **Indice bibliografic tematic al revistei „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai». Biologia” 1957-1997**, Cluj-Napoca, 1998, 251p. (ISBN 973-97783-7-2).
- 19(38).** **Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie Philobiblon** – Volum îngrijit de Florina Iliș și Ionuț Costea, Cluj-Napoca, 1998, 282 p. (ISBN 973-9354-69-6).
- 20(39).** Mircea Popa; Viorica Sâncrăian, **Eminescu în Transilvania. 1866-1918 (Bibliografie adnotată)**. Cluj-Napoca, 2000, XXIV + 163 p. (ISBN 973-595-079-0).
- 21(40).** **Management pentru viitor – Biblioteci și arhive** – Editori G. B. Anghelescu și István Király, Cluj-Napoca, 2000, 216 p. (ISBN 973-595-010-3).
- 22(41).** Veronica Turcuș, **Bibliografia arhitecturii cisterciene. Abațiile europene și cazul transilvan – Bibliografie selectivă**, Cluj-Napoca, 2003, 192 p.
- 23(42).** **Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Indice bibliografic tematic, 1991-1995. Vol.I-II**, Cluj-Napoca, 2000, XX + 166 p. ; XIV + p. 167-320 (ISBN 973-595-060-X).
- 24(43).** Keller Alice, **Consortii în biblioteci: o inițiere practică**. Cluj-Napoca, 2003, 104 p. (ISBN 973-610-193-3).
- 25(44).** Căpâlneanu Ana Maria, **Lucrări de biblioteconomie și știința informării în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „L. Blaga” Cluj-Napoca**, Cluj-Napoca, 2003, XVII + 213 p. (973-610-193-2).
- 26(45).** Nicolae Edroiu, **Bibliografia istorică româno-slovacă, 1918-2000**, Cluj-Napoca, 2004, 120 p.
- 27(46).** Moraru Elena, **Indice bibliografic tematic al Revistei de chimie**. Cluj-Napoca, 2003, (ISBN 973-610-193-5).

***Olimpia Curta. **Metode tradiționale și moderne de regăsire a informației în biblioteci**, Cluj-Napoca, 2004, 118 p.+Anexe (ISBN 973-619-250-5).

28(47). Hermeneutica Bibliothecaria (II.) – Antologie Philobiblon – Editori Viorica Sâncrăian și István Király V., Cluj-Napoca, 2004, 523 p. (ISBN 973-610-311-0)

29(48). Hermeneutica Bibliothecaria (III.) – Antologie Philobiblon – Editori Carmen Crișan, István Király V., Cristina Popa, Viorica Sâncrăian și Raluca Soare, Cluj-Napoca, 2007, 433 p. (ISBN)

Revista PHILOBIBLON¹

– Volume apărute –

Volumul I, Numerele 1-2/ 1996, 134 p. (Cultură, Carte, Societate: Europeanism și europeanizare; Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție: Date – Stări – Posibilități; Colecțiile speciale ale bibliotecii)

Volumul II. Numărul 1/ 1997 136 p. (Cultură, Carte, Societate: Închideri și deschideri axiologice; Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție: Date – Stări – Posibilități; Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)

Volumul II. Numărul 2/ 1997 237 p. (Cultură, Carte, Societate: Dispoziții existențiale; Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție: Date – Stări – Posibilități; Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)

Volumul III. Numărul 1-2/ 1997 319 p. (Cultură, Carte, Societate: Dicționarele – Fundal și Orizont; Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție: Starea profesiei și educația bibliologică; Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)

Volumul IV-V-VI-VII. 1999-2002 538 p. (Cultură, Carte, Societate: Istorie și Memorie; Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție: Date – Stări – Posibilități; Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)

Volumul VIII-IX. 2003-2004 571 p. (Cultură, Carte, Societate: Libertatea și piedicile ei; O profesie în schimbare o societate în tranziție: Hermeneutica Bibliothecaria: Date – Stări – Posibilități; Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)

Volumul X-XI. 2005-2006 603 p. (Cultură, Carte, Societate: Muzică și Existență; Hermeneutica Bibliothecaria: Date – Stări – Posibilități; Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)

Volumul XII. 2007 aprox. 500 p. (Cultură, Carte, Societate: Adrian Marino – Hermeneutica – Europa; Hermeneutica Bibliothecaria: Date – Stări – Posibilități; Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)

¹ Revista *Philobiblon* apare în întregime în limba engleză. Pentru informații privind concepția publicației cât și pentru detalii despre posibilitățile de achiziție etc. vă rugăm să accesați pagina de Internet a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cuj-Napoca: www.bcuculuj.ro, sau la adresa e-mail: philobib@bcuculuj.ro